
3 1761 07459283 3

Camilla Collett

CAMILLA COLLETT

SAMLEDE VERKER

MINDEUDGAVE

ANDET BIND

KRISTIANIA OG KJØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

CENTRALTRYKKERIET
KRISTIANIA
1913

PAA ET GAMMELT HERRESÆDE

(Sommeren 1861)

Du venlige Borg,
Der hused min flygtige Glæde
Og stagged min Sorg,
Dig vies mit ensomme Kvæde!
Hvor er der nøieligt, lunt og godt
I det gamle Slot!
Fra Solerinde
Til senest Aften, ved Nat, ved Dag,
Slaar Livet derinde
I raske, sunde, fuldtonende Slag.
Det nynner i Kammer, det klinger i Sale,
Det griber dit Sind for det sødt at husvale.
Selv Fortidens Aander vækkes derved,
De vil være med!
Det gamle, det skjønne, det elskede Hjem
Dem manende, vinkende drage,
I Aandernes Kor vil jeg vende tilbage,
Selv hvile- og hjemløs som dem.
Du venlige Borg!
Maaske min Fod vil dig aldrig betræde,
Dog ei som en Sorg,
Som en evig, umistelig Glæde
Jeg lukker dig ind i mit dybeste Sind,
Saa eier jeg dig, ja, da er du min!
Hvor hviler du der saa trygt og godt,
Mit Tankeslot!
Der tør det hænde, af Mindets Grus
Sig hæver paany det stolte Hus!
Det Hus tør jeg reise ret efter Behag,
Ja, der tør jeg heise i Ro og Mag
Mit eget Flag.
Naar Maanen da skinner paa Havens Linde,
Jeg tænder vel tusende Kjerter derinde,
Og høit over Borgens Taarn og Top

Mit Tegn jeg fæster;
Nu er det færdigt — nu lukker jeg op
For alle glade, tilstrømmende Gjester.

Omtrent saa var min Tankegang, dog i fuldere, mere flydende, mere velklingende Rytmer end nærværende Forsøg paa en Versifikation, som en virkelig Versemager maaske vil erklære for under al Kritik; — saa var min Tankegang, da jeg den sidste Aften fra Høien i Parken skuede ned mod Huset. Jeg behøver vel ikke at forsikre, at Løftet i denne stumme Dityrambe, det stolte, stortalende Løfte, intet skal betyde. Man maa tage det for, hvad det i Virkeligheden var, et Tankefatamorgana, en af disse behagelige Selvforespeilinger, hvormed man søger at formilde noget bittert, en Afsked, et Afkald paa noget. Saa maa de uskyldige Linjer allermindst gjælde som et Program til de Meddelelser, jeg staar i Begreb med at gjøre. Disse vil kun omfatte en eneste Begivenhed fra mit Ophold paa Jarlsberg, udstyret med saa faa og løst henkastede Træk som netop nødvendigt for at give den en Slags Baggrund. En ordentlig, sammenhængende Beskrivelse af dette — kun *altfor lidet* bekjendte Sted — formaar jeg ikke at give. Der skal dertil en topografisk-antikvarisk Evne, som jeg ganske mangler, en Evne til at gjøre en saadan Skildring ikke alene malerisk, anskuelig, men ogsaa for praktiske Mennesker — det vil sige saadanne, som ikke vil vide af Fjas — *paalidelig.*

Dem, der endnu ikke har været paa Stedet, vil jeg kun fortælle, at den statelige Bygning er placeret imellem Haven og Gaardstunet, at der er et Duehus og et stort Vandbassin paa dette sidste, hvis store, langstrakte Firkant lukkes af Kapellet, der saaledes hæver sig med sit slanke Taarn ret for Bygningen, — alt dette tæt omgjærdet af en Fylde af gamle, mægtige Træer, rigtige Skovens Aristokrater, der bogstavelig ser almindelige, ogsaa respektabelt store Træer over Hovedet; man tror om disse Kjæmper, at de ikke møisommelig er plantede for at tjene Gaarden til Sir og Hegn; men her har Skoven ligebyrdig fornemt givet Plads for denne, og netop saa meget og ikke mere, efter Rangen.

Husets Bygningsstil ved jeg ligesaalidt at angive; det er langt og smalt, og man kan se tvers igjennem det. Den store Hal nedenunder med den tilsvarende Sal ovenpaa indtager nemlig

hele Bredden med sine Vindusrækker til begge Sider, hvilket giver den tunge Masse noget transparent, venligt, som man sjelden finder ved slige gamle Gaarde. Det oplivende derved gjør sig naturligvis endnu mere gjældende inde, og navnlig i den omtalte Hal kan man gjennem ti Buevinduer nyde alle Dagens Lysvirkninger foruden den dobbelte Udsigt. Bedst ser vi denne fra Vinduerne ovenpaa. Den ud til Kapellet kjender vi; — mod Syd har man da Parken og Søen. Den Slags Have kan jeg nok like, uden Smaatterier og Krimskrams, til Siderne Skoven, i Midten Græsplænen med Springvandet; bred, skinnende grøn, kun merket med enkelte Buketter af hundredaarige Eke, strækker den sig hen og fortoner sig mildt med de lavere Enge, der udmunder i den her temmelig trange Fjord; et Kirketaarn, halvt skjult bag Høien histover, lader os ane Nærheden af den gamle By, den ældste i Norge. Hvilken liflig, i sin simple Storhed velgjørende Udsigt! Den løfter ikke Sjælen af sine Fuger, ligesom mange af vore Fjernsyn; man bliver rolig paa sin Plet og synes, det er bedst der. Erindrede Skaldeberget over Byen, hvorpaa endnu Ruinen af Mindrealfs Taarn, os ikke om, hvor vi var, skulde man tro sig i Danmark.

Hallen er ved to Rader dobbelte Kolonner delt i tre Dele, og, hvad der ellers træffes som en Sjeldenhed ved saadanne gamle Huse, hvor saa mange Generationer efterlader sine Merker, den er ligesaa harmonisk som stilmæssig udstyret. Det hele imposante Rum med sine mange hyggelige Nicher og Kroge synes ret at egne sig for en Selskabelighed efter større Dimensioner end vore tilvante. Her kan et Selskabs forskjellige Elementer finde sig tilrette; her kan de sondres og forenes, uden at nogen Splittelse merkes eller Totalvirkningen forstyrres.

Om dette Centrum slutter sig da en Række mindre Værelser, Kabinetter, Billardværelse og den store Spisesal. — — Dog, hvortil Beskrivelser? Om man noksaa minutiøst skildrer Pokalens Form og Størrelse og fortæller, at Vinen er rød, der spiller i den, lærer man deraf, hvorledes den smager? Jeg kan fortælle om Gjester og Gjesteliv og underlægge det et noksaa prægtigt Sceneri, — det bedste, det, der erholder Liv og Varme af Huslivets inderste Kjerne, kan man dog ikke beskrive.

Det er en besynderlig Følelse saadan lige fra det indsnævrende Byliv pludselig at overflyttes i det flotteste Sommerliv paa et Slot. Sjælen udvider sig, i Førstningen næsten ængstelig, smertefuld, inden den vænner sig til Rummet; men pludselig føler den sig hjemme; de gode Stemninger faar Flugt og Varme,

ligesom Lampeflammen, naar den fanger Luft, — og de ikke gode? Med Forbauselse opdager man, at mange af dem ikke er til. Hvor mange Sorger og Ulykker, der uden videre skrives paa Skjæbnens Regning, mon vi ikke skylder smaa Værelser og lave Lofter? Er det en Hyperbol at paastaa, at Menneskeheden — jeg siger ikke alle Mennesker; thi det maa have Tid — er skabt til at bo i det, vi nu kalder Paladser, men som om tusend Aar maaske er enhver velholden Mands Bolig?

Det vanskelige ved et saadant ferierende Herregaardsliv er at forstaa at begrænse sig. Naar man, løst fra Dagliglivets sikkert afstukne Pligter, pludselig ikke har anden Opgave den hele lange Dag end at more sig og være behagelig — maaske den allersværeste Opgave! — vil man let flyde ud, man har ondt for at komme til at hvile i *noget.* Man lader sig paa den behageligste Maade drive snart paa det ene, snart paa det andet; man træffer paa herlige, ofte stille berigende Timer; men man har ikke søgt dem; de kommer spadserende til os og drager os viljeløst med.

Du tænker f. Eks.: Med denne Bog i Lommen vil jeg nu gaa hen til det eller det rolige, smukke Sted og læse den der. Men ved at gaa gjennem Biblioteket ligger der maaske en anden Bog paa Bordet; du vil bare se, hvad det er for en! — Eller du møder paa Trappen Borgfruen, ikke Slotsaanden, den hvide Borgfrue, men den virkelige, lyslevende Borgfrue, hvis Vink du saa gjerne følger. — Eller der er kommet Fremmede nede, mindre gjerne! — Eller du inviteres til et Parti Billard. — Eller Hesten, der hele Formiddagen bringer Husets badende Befolkning op og ned fra Søen, staar for Døren; det er netop din Tur. Saa drager du da i Bad, en yndig Stump Vei nedgjennem Parken og de flade, sidlændte Enge, der udmunder i Fjorden, og som af denne undertiden gjøres Pladsen stridig og sættes under Vand. Foretrækker du da, afkjølet og forfrisket, at spadsere hjemover, saa husker du pludselig paa din Bog, den, som du har i Lommen; og da kommer det an paa, hvad det er for en, om den er skikket til at læses under de lange, skyggende Alléer, medens Julisolen ruger hed over Blomstersletterne og brygger de krydrede Dufte af den hvide Kløver og den rødviolette Tymus. Passer din Bog til en saadan Scene med Varme, Duft og Sommerlyd, saa gratulerer jeg dig; dobbelt vil du da nyde den. Jeg har den maaske enfoldige Idé, kjære Venner, at ligesom ethvert andet Kunstverk, der kræver sin Plads, sin Belysning, kræver enhver Bog ogsaa en Omgivelse. Har I aldrig merket, hvor umuligt det er at læse paa

et Skydsskifte, medens man venter maaske i Timer paa Heste? Et saadant Sted støder al Læsning uden Undtagelse fra sig, og man har blot den Udvei at være desperat; enhver paa sin Maade. Hvem kunde læse Shakespeares Tragedier i et Jasminlysthus eller ved Bredden af en Aa? Dermed er dog ikke ment, at man absolut skal læse Blichers Kjeltringhistorier paa Heden eller Ossian i Taage. Nogle Digtarter kræver netop sin Modsætning. Naar *Heine* siger, at „die besten Frühlingslieder schreibt man hinter dem Ofen", saa mener han vel dermed, at de ogsaa læses bedst der, og det er maaske Tilfældet med alt Digt, hvori Beskrivelsen raader; Billederne vinder i Styrke og Anskuelighed ved Modsætningen. Det bliver da vel fornemmelig alt, hvad der henhører til *lyrisk* Poesi, der forlanger noget sympatetisk tilsvarende i Omgivelserne. Forsmaar man nu ikke mit Raad, saa vil jeg føie en Advarsel til: Tag ikke feil, naar I i saadan Hensigt bortfører en Bog. Se nøie paa Titelbladet, at det ikke skal gaa eder, som det engang hjemme gik mig, da jeg i den Tro, at jeg havde taget en nys udkommen Samling af en af vore lyriske Digtere med mig, en deilig Sommeraften søgte op i Skoven. Jeg slog Bladet op og læste forbauset: „Benløse Fugle". Benløse Fugle! Hvad er dette! Det maatte være en Øienforblindelse, en fantasmagorisk Refleks fra Middagsforhandlingerne, der den Dag netop havde været lidt indviklede; jeg blunkede med Øinene og slog atter om; nei, der stod: „Cotelets paa en anden Maade".

Det var virkelig vor Bog, Damernes Bog, den kvindelige Grundlov, dette enestaaende, uantastelige, over Tid og Kritik ophøiede Verk. Kan man paa en delikatere Maade faa en Advarsel og blive mindet om sin Bestemmelse? —

Slottet eier en ikke ubetydelig Del Malerier. Den store Sal ovenpaa er ganske bedækket med Familieportrætter fra ældre Tider. Midt iblandt dem troner Kongeparret Christian den sjette med sin Dronning i fuld Legemsstørrelse. Den lille, stolte, pragtsyge Culmbacherinde har havt nogle deilige Hænder. Ikke alle disse Portrætter har samme Kunstværd; men alle har de Interesse ved sin Alder og sin Historie.

Et uomtvisteligt Værd har derimod de Billeder, der smykker den store Spisesal nedenunder. Her hænger blot Slegten i dens sidste Led, fra Oldefaderen indtil de nulevende, alle malede af Mestere og i fuld Legemsstørrelse. *Tischbein, Södermark, Sohn* har her forenet sig om at frembringe det udmerkede. Øverst af disse staar Tischbeins Portrætter af Bedsteforældrene, malede i Neapel, medens Greven opholdt sig der som

Gesandt. Kostumet fra Revolutionens første Dage, da den græske Aand begyndte at fortrænge Fiskebensroberne, men havde endnu ikke ganske raadet Bugt med Parykkerne og Pudderet. Det er historisk bekjendt, at han var en Mand med voldsomme Lidenskaber, der gjorde sin Familie høist ulykkelig; det vil derfor neppe være indiskret at berøre det her. Han har været en af disse gigantiske Naturer, der, hvor de optræder i en Familie, er et Merke paa, at den er sund og sterk; man kunde kalde dem Slegternes Sikkerhedsventiler, hvorigjennem deres Overflod af Kraft giver sig Luft. Slige Individer er ikke til at leve med; de kommer altfor let i Skade for at knuse sin Omgivelse. Sagnet lægger til, at det var især Grevindens og Børnenes mere frisindede Anskuelser, der eggede hans huslige Despoti. Den lille, fine Mand med de skarpe Træk og det stillede, tæmmede Udtryk, som man aner kunde blive frygteligt, naar det vækkedes, retfærdiggjør ganske den Forestilling, man har dannet sig om ham. I den stive Hofmandsdragt fra forrige Aarhundrede, i hans hele Holdning og Mine *de grande toilette* ser han ud som en nys fodret, stagget Glente. Og han har maaske netop mættet sig paa Frygt og Bævelse, undertrykte Taarer og Gud ved hvor mange underkuede, dræbte Viljer.

Men Grevindens Billede, hvorledes kan det beskrives! I et af Værelserne ovenpaa findes et Brystbillede fra hendes første Ungdom. Sorgløs, lykkelig ser hun der ud; men det griber os ikke som dette! I en anden Skjønhed, en anden Ungdom, den, som Livet og Lidelsen giver, den ædle Skikkelse blødt omfoldet af den hvide Silke, med Haaret let opkræppet og pudret staar hun der, ligesom beaandet, paa den brede, dunkle Baggrund. Hun skal i Selskab; hun er netop færdig. Paa Toiletbordet ligger blandt andre aflagte Sager et Lommetørklæde, maaske tungt endnu af den sidste Times Taarer. Hun har bredt en let Sminke over den forgrædte Kind og har taget Smilet paa, det Smil, hvormed hun skal møde Gemalen, der kommer for at hente hende. Men han kommer ikke; hun venter; hun venter for længe; man ser det paa den Silkehanske, hun mekanisk trækker paa, at hun synker tilbage; endnu sitrer Smilet om Mund og Kind; men det flygter, og Blikket sænker sig ned igjen i det gamle Dyb, hvor hendes Smerte bor. Saaledes staar hun hensunken der alene; thi saaledes kan kun en fornem, deilig, ulykkelig Kvinde se ud, naar hun *ved* sig alene, naar hun et Øieblik finder sig uforstyrret ligeoverfor sin Skjæbne. Det er paa den, paa sin Kvindeskjæbne, hun stirrer med dette Blik, der kunde smelte en Sten, kun ikke den, som aldrig

lader sig smelte; — en Kvindeskjæbne! Saa er det da spildt dette Blik.

Nei, spildt er det dog ikke. Nogen, der lurer bag Forhænget, opfanger det, og denne Lurer, dette ubudne Vidne, det er *os*, det er Efterverdenen, der evig vil staa fasttryllet i stum Medfølelse under det. Det er, som om vi vilde sige: Hvad vil du? Tal! Nei, tal ikke, vi forstaar dig! Grevinde Catharina er Husets Aand, Ættens sande hvide Frue, ikke den skumle, hvileløse, dødforkyndende, men dens milde Skytsaand, Midlersken, der podede den friske Sødme i den barske Stamme, hun, hvis sterke, fromme Kvindesjæl var Skjermen, hvorunder det bedste skulde vokse frem og blive sterkt. Og saaledes har Mesteren opfattet hende, der gjengav os hendes deilige Billede! Mere end en Maler, en Digter var han, som skrev dette gribende Drama paa to Stykker Lerred.

* * *

Er det aldrig faldt nogen ind, at selv livløse Ting — jeg mener de os daglig omgivende, tjenende Redskaber — sætter sig i en uforklarlig Rapport til os, der ikke er afhængig af den blotte og bare Handlingens *Mekanik,* men af den Vilje, det Sindelag, den Følelse, der dikterer den; vi virker paa dem, de paa os, saa at man ofte fristes til den Forestilling, at de er begavede med Selvbevægelse. Lystrer de virkelig en hemmelighedsfuld, magnetisk, fra os selv udstrømmende Indvirkning, eller bevæges de af usynlige Hænder? Hvor ofte griber de ikke advarende og manende ind i vort Liv? Da jeg engang ganske ung laa dødssyg i et fremmed Land og man intet anede derom hjemme, faldt mit Portræt ned af Væggen, netop som Moder en sen Aften tænkte paa den fjerne Datter. Og det har hverken før eller senere faldt ned. Det er, som det er sunket i Jorden, siger vi, naar en Gjenstand, som netop var tilstede, paa en ubegribelig Maade forsvinder. I Sydtyskland har man det Sagn, at en Afdød er os nær og lægger sin Haand over det forsvundne. En underlig Tro! Ligesom om disse kjære ikke havde bedre at gjøre, naar de omsvæver os, end at drille os! Nei, jeg har før den Tro, at naar noget uformodentlig kommer igjen, saa er det vore kjære tabte, der kjender saa godt vor Svaghed, som kjærlig bringer os det. Eller — du eier en lidet værdifuld, men nyttig og brugbar Ting, en Pen, et Fingerbøl, et Glas. De har tjent dig i en forunderlig lang Tid. Ingen noksaa slet eller skjødesløs Behandling fra din Side

kan rokke den Troskab, hvormed disse Sager hænger ved dig. Men en Dag stikker Forfængelighedsdjævelen dig. Du vil have et slebet Glas, et Fingerbøl af Sølv eller Guld. Og vær forvisset om, at Staalfingerbøllet gaar sin Vei samme Dag, og du ser det aldrig mere. Det gamle skikkelige, men uslebne Glas griber den ubetydeligste Anledning til at gaa itu; — skulde man ikke sige af en saa fin krænket Følelse som nogens?

Fristes vi derfor til at tro paa Muligheden af en saadan gaadefuld Vekselvirkning mellem os og den Yderverden, vi er enige om at kalde livløs, hvor meget mere maa ikke dette være Tilfældet med disse Skabninger af Menneskeaanden, hvem denne umiddelbarest har meddelt sit høieste Liv, nemlig Kunstværker? Den fængslende Magt, Grevinde Catharinas Portræt øvede paa mig, kunde naturlig forklares af Gjenstandens Skjønhed og Maleriets Fortrinlighed. Sælsommere derimod, mere vækkende, mere bestyrkende hin Fiktion, berørte mig en anden Hændelse. Jeg vil meddele den nøiagtig, som den passerede, ikke fordi den i sig selv er særdeles interessant, men fordi den knytter sig nøie og paa en Maade betingende til en senere Oplevelse, hin Begivenhed, jeg har lovet at fortælle. Altsaa fortælle min Hændelse kan jeg; forklare den, hvem som vil.

Jeg gik oftere gjennem Billedsalen ovenpaa, da jeg beboede det lille røde Kabinet ud til Haven indenfor. Var det Tankeløshed, eller havde Portrætterne nede saa aldeles optaget min Interesse, men jeg havde hidtil kun havt et flygtigt Blik for den gamle Samling.

Denne Sal, Riddersalen, som den kaldtes, havde som alle slige store, øde, billedsmykkede Sale paa gamle Gaarde naturligvis sit Renommé.

Mit Værelse laa, som bemerket, indenfor, men i de lyse, varme Nætter lod jeg altid Døren staa aaben, saa at jeg gjennem de ligeledes aabne Salsvinduer kunde høre Springet risle nede i Haven og den utrættelige Agerrikses Slag ude i Ageren.

Mangen saadan Nat — ogsaa mørke, lange Høstnætter — havde jeg tilbragt i dette Værelse uden at have oplevet noget *rigtigt*. Hvad mistænkeligt jeg end troede at have hørt eller fornummet, saa skrev jeg det ved første Daggry, som det sømmer sig et forstandigt Menneske, uden videre paa mine ved den stadige Vaagen overspændte Nerver, med andre Ord, Fantasien fik Skylden. Min stakkels Fantasi! Den var vant til at være Lastdrager for alt, hvad den lille nøkterne Menneskeforstand ikke selv kunde magte. I denne Henseende kunde den

siges at være Katten i Huset; den gjør unegtelig Ugagn; men saa faar den ogsaa Skyld for alt, hvad der hænder. Paa den Maade oplever man intet, som man tør tro paa selv, end sige meddele til andre mere vantro Menneskebørn.

Havde jeg f. Eks. fortalt nogen, at jeg ifjor Høst, idet jeg i Skumringen fór gjennem Salen, havde set en bleg, pudret Mand, der fæstede gjennemborende Øine paa mig, staa i Krogen ved Udgangsdøren, saa var jeg bleven udleet. Eller om jeg havde fortalt, at jeg to Nætter efter — — dog nei, det er nok! Hændte det nu, at man drillede mig med dette mit nære Naboskab til „Mindernes og Forgangenhedens Hal“, og hvad jeg der maaske havde for Syner, forsikrede jeg blot tørt, at jeg slet ikke var noget Søndagsbarn og havde aldrig set noget. —

Der skulde være Bal paa Gaarden i Anledning af et Par Slegtningers, tvende unge danske Damers, Besøg der. Det traf sig ret heldig, at en stor Del Officerer og Kadetter laa i Leir i Nærheden, hvilket betydelig vilde forøge Listen paa de indbudne Herrer. Til denne paa Landet usedvanlige Styrke af Balkavalerer skulde Omegnen, endog det fjerne Christiania, levere det passende Antal Damer. Det var høist interessant at følge Tilberedelserne til noget i sin Art saa usedvanligt som denne Fest, at iagttage, hvorledes alle Kræfter stille, næsten umerkelig arbeidede sammen og frembragte pludselig — det færdige. Man fik et Begreb om, hvad det vil sige, naar et storartet Maskineri *gaar* og kan arbeide uforstyrret, uden at noget paa Overfladen kommer ud af Takten. De daglige Gjester morer sig, Fremmede modtages og underholdes. Fuglene synger ganske uforstyrret ude i Træerne.

En Dag, jeg kom hjem og vilde flyve gjennem Salen — thi den Sal kan ingen gaa stille igjennem, den er saa lys, saa munter, og Gulvet er saa indbydende bonet og blankt —, fandt jeg den forvandlet som ved et Trylleri. Tvende mægtige, med rødt betrukne Forhøininger, hvorpaa Lænestole til de ældre, indtog dens Bredsider. Langs Vinduerne dobbelte Rader med Stole i samme festlige Farve. Kolossale Blomsterpyramider smykkede tre af Hjørnerne, medens det fjerde var afdelt ved et Hegn af Slyngplanter for Musikken. Jeg glædede mig en Stund ved Forvandlingen, inden jeg gik ind. Da jeg senere vilde gaa ned, skumrede det allerede; det var den Dag noget graat i Veiret.

Idet jeg mod Sedvane langsomt gjennemskrider Salen fra det sydvestlige hen mod det nordøstlige Hjørne og aldeles ikke tænkte paa noget, ser jeg i omtrent fire Skridts Afstand den

samme blege Mandsskikkelse, som jeg engang ihøst troede at have set paa samme Plet. Dennegang var det intet Bedrag, kunde ikke være det. Synet stod halvt skjult af den omtalte grønne Hæk, men fuldkommen hævet frem i et Lysskjær, det gjennemtrængende Øie fæstet paa mig med et, som det syntes mig, bedende eller bebreidende Blik. Et Udraab, et Spørgsmaal kvalte jeg, idet jeg blev det var, men tvang mig selv til at gaa rolig gjennem Døren, det ydre Værelse, Korridoren, ned ad Trappen ogsaa — ved en Flugt egger man kun sin egen Frygt —; men saa da jeg naaede Terskelen nede, satte jeg ogsaa afsted, som om tusend Millioner o. s. v. havde været efter mig.

Den klare Solskinsmorgen næste Dag løste saa temmelig Gaaden. Netop i det dunkle af Krogen hang Portrættet af en ung Mand i Pisk og Pudder. De dybtliggende Øine havde vel et spørgende eller granskende Udtryk; — dog forekom det mig nu i det lyse Solskin betydelig formildet. Gjenskinnet af et Lys i Sidefløien kan netop have faldt paa Billedet og frembragt denne skuffende Virkning. Jeg saa efter; — nei, der er ingen Sidefløi! Nu, saa er Lyset kommet nede fra Gaarden ved en Løgt; — men Løgt i disse lyse Aftener! — Nu, saa er det ikke værd at gruble over, hvor det er kommet fra.

Men hvilket herligt Maleri! Og det har jeg ikke før bemerket! Hvilket ædelt, fint, gjennembeaandet Fysiognomi! Farverne ser endnu saa friske ud; det kunde maaske være af Juel! Nei, dertil er det for spirituelt. Denne Mand har levet i den Forstand, at han har *lidt;* men de Juelske Portrætter har kun levet — *godt* og fornøielig, forresten ladet fem være lige. Jeg ilede straks hen til Husherren, hos hvem jeg var vant til at erholde Oplysninger, naar noget interesserede mig at vide.

Portrættet, forklarede han, var det yngste i Samlingen. Originalen levede endnu for neppe halvhundrede Aar siden. Billedet var malt i hans tidlige Ungdom, medens han studerede i Leipzig.

„Men er der intet merkeligt ellers ved ham, eller i hans senere Liv?“ spurgte jeg. „Dette tungsindige Blik kan ligesaa godt afspeile Fremtiden som noget allerede oplevet, tilbagelagt.“

„Han var en lidenskabelig Teaterven, som man kjendte under Navn af Teaterbaronen; det er næsten alt, hvad jeg ved om ham. Han spildte adskillig Formue og Tid paa dette sin Tids Modeliebhaberi. Derfor kan han gjerne have været en Melankolikus.“

„Ganske visst. Han har set hele Livet bag Sminke og Kulisser; maaske Breddeverdenen har forekommet ham det reelleste endda.“

Havde dette været en Manelse, et af disse gaadefulde Vink fra en os ubekjendt Verden? Men fra det Øieblik fik Salens Portrætter den dybeste Interesse for mig. Ikke tilfreds med al den mundtlige Besked, jeg formaaede at inddrage, men jeg vidste at forskaffe mig et Slegtregister, ved hvis Hjælp jeg vilde kunne erholde mere autentiske, mere sammenhængende Oplysninger. Den første rolige Stund skulde benyttes dertil. Den lod ikke længe vente paa sig. Samme Formiddag skulde det unge Selskab foretage en Ridetur. Neppe var de afgaarde, før jeg, væbnet med Husets ærværdige Stamtavle, begav mig ind i Salen. Følg mig, kjære Læser, paa min Gang rundt den, medens vi stanser foran de Billeder, der tiltaler os mest. Lad os høre, hvad Katalogen melder om dem.

Her paa den midtre Væg denne stormægtige, bepansrede gamle Herre! Det fulde, noget blussende Ansigt og den martialske Mine tyder paa, at han er vant til at seire paa Valen, men maaske ikke mindre ved Pokalen.

Gustav Wilhelm, Greve af Jarlsberg, født den 24de Juni 1641, udmerkede sig 1664 i Krigen mod Tyrkerne, blev 1665 Oberst i den krigerske Fyrst Biskop af Mynster, Bernhard von Galens Tjeneste, blev efter Krigen med Frankrige Generalløitnant. Traadte 1676 mod Biskopens Ønske i Kong Christian den femtes Tjeneste, hvori han 1687 blev Feltmarschal og Statholder i Oldenburg. Han kjøbte ved Skjøde af 12te September 1683 Tønsberg Grevskab af Statholder Ulrik Frederik Gyldenløve, erholdt 1684 kongeligt Lensbrev derpaa, da han blev Greve til Jarlsberg. Han havde den militære Kommando i Norge og arbeidede meget paa at sætte Skanser og Fæstninger istand. Han levede i Christiania i 1699 og 1700. 1693 kommanderede han ved Ratzeburgs Indtagelse. Hans Symbolum var: *„recte faciendo neminem timeas“* [1]; død 1717. Sidestykket, denne prægtige, med Juveler og Perler oversaaede Dame, sandsynligvis hans Gemalinde:

Maria Ehrenreuter, født 1633, død 1702. Datter af tysk Rigsfriherre af Ehrenreuter til Ehrenburg, hollandsk Guvernør i Emden. Gift 1665 med Feltmarschal Grev Gustav Wilhelm.

Denne mørklokkede Skjønhed med de smegtende Øine hører efter Kostumet nær til de foregaaende:

[1] Gjør Ret og frygt ingen. (Forf.'s Anm. i Udg. av 1863.)

Juliane, Grevinde af Aldenburg, Datter af Anton I., Rigsgreve af Aldenburg, kongelig Statholder i Oldenburg og Delmenhorst, født 1665, død 1730, gift 1689 med Greve Georg Ernst W. til J., der døde 1717, samme Aar som Faderen, Feltmarschal Wedel. Altsaa Svigerdatteren, Gemalen ser jeg ikke! — Hendes ældste Søster blev gift med Statholder Ulrik Fréderik Gyldenløve, og ved hende nedstammer gjennem Datterdatteren, *Louise Frederikke*, de nuværende Augustenborgere. — Interessant!

Men den unge Dame ved Siden? Ogsaa en Skjønhed! En ren Kontrast til den forrige. En yppig Blondine med skjelmske, spillende Træk, fra en senere Periode. Pudderet er kommet i Brug —

Wilhelmine Maria, Prinsesse af Hessen-Homburg, gift 1718 med Anton II., Anton I.s eneste Søn. Saa var de to Kontraster Svigerinder! Unegtelig de smukkeste Damer i hele Samlingen. Det er, ligesom jeg anede en hemmelig Forstaaelse mellem dem.

Dette vakre, aabne, glade Ansigt?

Christian Gustav, Baron af Wedel, født 1692, Kornet i Garden, faldt 20 Aar gammel i Slaget ved Gadebusch den 20de December 1712. — *Pauvre jeune homme!*

Og nu mit prægtige Portræt i Krogen:

Frederik Christian, Baron af Wedel, født 1757, studerede i Göttingen og Leipzig, tog 1783 Afsked fra Hoffet. Han eiet Ravnstrup og Sortebrødre Gaard i Sjælland. Har udgivet adskillige Skrifter, mest af æstetisk og dramaturgisk Indhold . . . Meget godt og dog saa godt som intet.

Saa langt var jeg kommen, da Middagshornet lød, der hver Dag Kl. 4 kaldte Selskabet tilbords. Umerkelig havde Middagen listet sig ind over Gaarden. Ganske opfyldt af mine historiske Undersøgelser sad jeg ved Bordet. Jeg søgte at ordne i Tankerne de Data, Slegtregistret havde meddelt, saa tørt og bestemt, men hvor pinende utilstrækkeligt! Disse Navne klang hult igjen i mit Indre; — men deres Menneskeskjæbner? Hvilke Kampe, Glæder og Lidelser betegner Rummet mellem de tvende Datoer? Hvilke Sjæle har aandet bag disse Larver, hvilke skjulte Livets Baand, mægtigere end Blodets, har forenet dem?

* * *

Det var netop den Dag den hellige St. Hans Aften. En merkelig, en herlig Dag. Himmelen straalede, Huset var færdig smykket til næste Dags Fest. Enkelte Værelser syntes ved

Blomster, Speile og Drapperier forvandlet som ved Trylleri. Jeg gik forbi Rullestuen nede; den var omskabt til en Løvsal, dekoreret med en Række blendende hvide — Haandklæder og Vandfade, bestemt til Aftrædelsesværelse for den yngre Del af Leiren. Vort Selskab, der om Formiddagen havde været noget spredt, sluttede sig nu gemytligere sammen. Vi havde gjort en herlig Tur paa Vandet, fandt det endnu herligere at komme hjem igjen. Om hvad der var overnaturlig og mystisk, blev der slet ikke talt, men derimod meget om det forestaaende Bal. Hvor forunderlig let og glad var jeg den Aften! Jeg vidste ikke, hvor jeg skulde hen dermed. Jeg havde Lyst til at springe, stige tilfjelds, flyve afsted paa en utøilet Hest, eller i Mangel deraf gaa op i en Ballon, med ett Ord, jeg maatte bevæge mig, bevæge mig frit, ubunden, naturnødvendig, skrankeløst, som i hine tidlige Dage! ... Det var dengang, da den lille *papilio urticæ* saa rigtig af Hjertenslyst kunde tumle sig over Hjemmets endeløse Blomstermarker, inden den indfangen og tilbørlig klassificeret blev sat paa Naalen i Insektkassen, den store, velbekjendte Insektkasse! hvor man sidder saa pent i Rader med stille, korslagte Vinger; — nok, min Sommerfugledrift vaagnede, og medens de andre grupperede sig omkring Springvandet ude paa Grønningen og en kraftig Haand spillede Webers herlige „Opfordring til Dans“ paa Flygelet, hvirvlede jeg mig i ustanselig Flugt rundt om Hallens Søiler og hen under de klingende Hvælvinger. Da jeg endelig sagde godnat og var kommen paa mit Værelse, surrede det endnu i min Hjerne, og paa Søvn var der ikke at tænke.

Hvad det var, jeg gik og stellede med, husker jeg ikke rigtig; men jeg havde netop sat Kaprifoliumsglasset ind i Kakkelovnen, fordi det duftede for sterkt, da jeg pludselig syntes at høre Stemmer inde i Salen. I denne Sal pleiede ved den Tid aldrig nogen at sætte sin Fod; men muligens kunde det være en af Tjenerskabet, der havde noget at ordne eller hente endnu, og jeg gik hen for at lukke Døren.

Der var ingen. Nathimmelen kastede et topasgult Skjær gjennem de nordlige Buevinduer ind i den; gjennem ethvert af disse saa man Kapellet og Skoven som gydt i Erts paa en Guldgrund. Mod Syd var Himmelen blaalig dunkel, og alle Gjenstande fortonede sig blødt og hensvindende mod den. Maanen, som man hidtil i den dagsklare Aften ganske havde overset, havde netop naaet Randen af Skoven og præsenterede sig paa én Gang som en fuldkommen stor, blank, skinnende Maane, en Maane, som føler sit Værd og agter at gjøre det

gjældende. Den syntes selvbehagelig at vugge sig paa de yderste Trætoppe, altid efter Takten af Webers himmelske la la la, la la la, la la la la!

En Stund stod jeg fortabt i det herlige Natbillede og vidste ikke, til hvad Side jeg skulde se; endelig fandt jeg paa at svinge mig rundt for i rask Veksel at opfange saa den blanke Lysside, saa den dunkle Maanehimmel, et Eksperiment, som jeg raader enhver til at forsøge, der elsker det vidunderlige og effektfulde og er sikker paa sit Hode. Under denne Øvelse hørte jeg igjen den samme Støi; men dennegang lignede den en fjern Latter, som af mange paa én Gang, omtrent som naar man bag Scenen hører Publikummonsteret le. Jeg tog det for Skraldet af mine egne Trin i den store, tomme Sal og gik endelig ind for at søge lidt Søvn.

Neppe var jeg kommen indenfor, førend Stemmerne paany lod sig høre. Nei, dette var intet Fantasispil. Jeg vendte atter om. Værelset laa til den dunkle Side; følgelig kunde jeg staa bag Døren ubemerket. Schtt! lød det gjennem Salen, som naar et Vindstød feier en Hoben vissent Løv i Ring. Schtt! lød det atter sterkere, nærmere, utvilsomt. Aandeløs lyttede jeg:

„Nu er her sikkert," sagde en Stemme.

„Nu er her sikkert! Nu er her sikkert, sikkert, sikkert," gjentog en Række Stemmer, indtil de døde hen.

„Nu sover alt levende," blev den første Stemme ved.

„Undtagen Træormen; den trættes aldrig," svarede en dyb Mandsrøst lige fra Spalierkrogen.

„Morder, afskyelige, lumske Morder, Morder, Morder," gjentog Koret

„Hvad kan Tiden være?" lød det atter.

„Omtrent et Kvarter paa andet Hanegal."

„Er Grevinde Juliane vaagen?"

„*Mais certainement,* og derom kan De spørge?" lød en fin, noget klagende Røst. „Forventning og *curiosité* kunde jo vække et Silhouet op af Slummeren. Jeg beder Dem, *M. le baron*, hvad skal disse Tilberedelser betyde? Hvorfor har man bygget dette underlige Bur her i Krogen?"

„Jeg ved det, her bliver et Bal. Jeg er viss derpaa." — Mit Øie fulgte Lyden og traf paa hin nydelige Blondine i himmelblaa Brokade. Ædelstenagrafen paa den høie Frisure, der i Katalogen stod nævnt under Navn af *Wilhelmine Maria* af Hessen-Homburg. — „Her bliver et Bal! *Ah j'en ai des présentiments les plus heureux!*"

„Bal!“ faldt hin dybe Mandsstemme i Krogen næsten med en foragtelig Betoning ind. „Og De forstaar virkelig ikke, mine Damer, hvad dette hele Arrangement skal betyde? Et Teater bygger man her; her skal opføres Skuespil. Ved Apollo og hans evig ungdommelige Søstre! Vi vil maaske opleve at se „*Le devin du village*“ eller *Thaarups* herlige „Peters Bryllup“.“

„De, Baron Frederik, med Deres Teater!“ sagde Blondinen. „Skuespil? Hvad skulde det hjælpe til? De ved nok, at alle Verdens Skuespil ikke kan hæve Fortryllelsen; kun et Bal, et rigtig fuldtonende Bal formaar at løse den og give os en stakket Times Frihed.“

Jeg vilde forgjæves forsøge paa at beskrive min Forbauselse ved, hvad jeg hørte. Thi netop denne var ingen almindelig frisk, levende, med Skræk tilsat Forbauselse; den havde noget af denne fatalistiske Ro, hvormed man i Drømme ser det sælsomste, det umulige foregaa. Det var menneskelige Ord, jeg hørte, men ingenlunde menneskelige Stemmer; det var ikke engang Naturlyd; det lød mere som Friktionen af allehaande døde, livløse Gjenstande. Og dog naaede disse Ord mig med en skjærende Tydelighed, som om de hviskedes lige i mit Øre, eller meget mere, som om hver Nerve var et Øre. Teaterbaronens havde en Slags Klang, men dump, som naar man banker med Krogfingeren paa et sprukkent Kar eller noget revnet Træ. Damernes nærmede sig mere Vindens Virkninger, naar denne hvisler gjennem en viss Art Rør eller en Sprække. Især var dette Tilfældet med Brunetten, den benævnte Grevinde Juliane, hvis Stemme havde noget klagende ved sig, hvergang den steg og sank.

„Et Bal,“ hvislede hun. „Ak, det er vist fem og tyve Aar siden. Ikke sandt, *M. le maréchal de camp*, min høistærede, naadige Svigerpapa, De husker nok det sidste Bal, der stod i denne Sal?“

„Tilvisse, jeg husker det,“ brummede den svære jernklædte; — præcis klang det for mine Øren, som naar man taler i en tom Vindunk. „Det var, da det dobbelte Bryllup stod her. *Mille tonnerres*, siden De stod Brud, *ma chère belle*, har deiligere, charmantere af min Stammes Døtre ikke svævet over et Gulv i Dansen end disse tvende Brude. Vor ærværdige Abbedisse hist ved Vinduet vil ikke lade sig afdisputere, at hun den hele Aften saa en hvid Engel eller en anden saadan himmelsk Patron eskortere den ene af disse Brude,[1] men som

[1] Den skjønne, saa tidlig afdøde Caroline Wedel Jarlsberg, Grev Caspar Hermans eneste Datter. (Anm. i Udg. af 1892.)

deserterede, hvergang hendes Gemal nærmede sig, som om han vilde gjøre ham Pladsen stridig, men turde ikke rigtig."

„Visselig, det har jeg," sagde opskræmmende en skarp Damerøst i min Nærhed, som mere end noget andet i Verden lignede Klippet med en gammel rusten Saks. — „*N'importe*, hvad De, Grev *Gustav*, tænker derom. De har altid været en Tviler, der ikke har troet paa andet end hin Dyrendal ved Deres Side. Set det har jeg; thi jeg er født paa St. Synneves Dag, hin milde Skytshelgen, der aabner de blindes Øine. Da man skulde tage tilbords, fulgte han hende saa langt som til Døren histhenne; der kom den ventede; fluks veg han tilside og stillede sig med sænkede Vinger ydmygt og dog ærbødig kavalermæssig som en af vore ved Indgangen. Men dengang vidste jeg ikke at tyde Synet. Ak, jeg fattede det først hin dunkle Vinteraften, da et langt Tog ved Fakkelskin bevægede sig hen mod Kapellet."

„Sublimt! Rørende!" raabte man fra alle Sider.

„Og det er hele fem og tyve Aar siden!" sagde Prinsessen. „*M. le maréchal de camp,* det vil ikke forundre Dem, om vor Hukommelse ved den lange Stillehængen er bleven noget svækket. Vilde Deres høigrevelige Naade ikke være af den Godhed klart og distinkt at meddele os, hvad der skal til for at løse hin onde Troldom for at befri os en Stund fra vort Fængsel i disse hæslige gamle, ormstukne Rammer og forunde os et flygtigt Drag af Livet, det lyse, glade Liv! *ah, la vie!*"

„Oh ja, *M. le maréchal*, Betingelserne!" raabte alle Stemmer.

„Der er trende Betingelser derfor," gjentog den jernklædte. „Den første er ganske rigtig et Bal i denne Sal. For det andet maa, svarende til Husets Navn og Glans, hundrede træde Dansen paa én Gang. *Mille tonnerres!* for ikke mindre end et hundrede skarpladte brune og blaa maa Chapeauerne stille sig i Marken. Er disse Krav fyldestgjorte, da tør vi nok vaagne Klokken tolv og rekognoscere — hvad siger jeg! observere — en Smule; men for selv at stige ned og tumle og strække de stive Lemmer, naar alt er tyst, dertil hører endnu noget, uden hvilket De, mine skjønne Damer, kommer til at renoncere paa Dansen."

„*De grâce,* hvad er det? Denne tredje Betingelse?" raabte man fra alle Sider.

„Min Gemalinde vil fortælle Dem det. Det passer min Sjæl bedre i hendes Bestik end i mit. *Ma chère* Maria, se nu du at affinde dig med disse nysgjerrige."

„*Ah oui, madame la maréchale, cette troisième condition, quelle est elle? nous mourons d'envie de la savoir, cette troisième condition* —"

„Er, at der paa det Bal findes mindst *to* Par af forelskede," sagde den prægtige Flamlænderinde ved hans Side paa gebrokkent dansk.

„To Par forelskede! To Par! ha, ha, ha, ha, ha, ha! To Par paa hundrede Sjæle! I vor Tid kunde man spørge, om der paa et Bal paa saa mange Individer fandtes to Par, som *ikke* var forelskede," sagde den blonde Wilhelmine.

„Ja, min deilige, *autres temps, autres moeurs!* Men De kuns ikke le for tidlig! Der en Klausul følger med, som De maaske ikke tænkt paa. Disse Par maa ikke være *légèrement* forelskede, som til vore Tider; men de maa sandt og alvorligen elske, *ça veut dire sérieusement.* Der maa ikke Spor findes af Herskesucht, *égoïsme*, *prétention*, ikke mindste! Men de maa elske meget *sandt.*"

„Kort og godt," faldt Feltmarschallen ind, „de maa kunne bo selv mellem Bjørne og Ulve med hverandre, lykkelige som Guder."

„*Mon Dieu! de l'amour sérieux, de l'amour sublime! Comment, pas un peu de caprice, un petit peu de coquetterie?* Man maatte jo ikke være Dame ellers!"

„*Quelles moeurs! quels temps!*" hvæsede den rustne Stemme, der tilhørte Abbedissen tæt ved mig. To Par! *De l'amour sérieux!*"

„*Vraiment*, min naadige! Tiderne er besynderlig udartede," forsikrede den blussende Levemand ved hendes Side.

Et gjennemtrængende Skrig fra Marschalinden afbrød her Samtalen.

„*Et Møl! Et Møl!*" tonede det i et Angstraab gjennem Salen.

„Maria, min dyrebare!" sagde Feltmarschallen ømt, „kom til dig selv! Er du saaret?"

„Visst ikke, min Ven. Den er væk."

„Hvor er den? hvor? Her! der! der!"

Et nyt hvinende Skrig fra de to unge Damer viste, hvilken Vei Morderen havde taget.

„O, lad den komme!" raabte alle Mænd udfordrende.

Prinsesse Wilhelmines friske Latter faldt her beroligende ind.

„O, den har sat sig paa Kong Christians Næse!"

„*Qu'elle reste là,*" sagde Teaterbaronen.

„Hvad talte vi om! Om Tiden, denne underlige Tid, hvad kan det være for en?“ sagde Grevinden. „O, jeg ryster endnu!“

„Jeg antager,“ mente Feltmarschallen, „at vi er omtrent ved det store Aarhundredes Slutning 1790, maaske allerede 1800.“

„*Ah, vous plaisantez!* Man bruger jo Pocher og Fiskeben endnu, og en Mode kan dog ikke vare et helt Aarhundrede. Vi kan umulig have naaet Slutningen.“

„Jeg er ganske enig med Grevinden,“ mælede pludselig en Røst ligeoverfor ved Bibliotekdøren. „Jeg har selv set dette Særsyn med mine egne levende Øine.“

Denne Stemme var mig den mindst behagelige af dem alle, og først senere er det faldt mig ind, hvori det stak. Jeg kan ikke ligne den ved andet end ved Lyden af ti Dusin Oldenborrer, kravlende paa et Stykke spændt Papir, og dette anbragt i en uhyggelig Nærhed til Øret.

„Sidste Jevndøgnsnat, netop da Hanen gol og jeg vaagnede, gaar Døren op, og tvende unge Damer svæver ind, hvirvler sig syngende og dansende Salen rundt og forsvinder. Men jeg kan forsikre, at de begge i Omfang dristig kunde maale sig med Dem selv, skjønneste Grevinde, da Deres Fader, Rigsgrev Anton, feirede sin ældste Datters Bryllup med Statholder Grev *Ulrik Gyldenløve,* men De dog som den yngste af fem Søstre var Festens Dronning og saa ikke mindre end fem Prinser og Kurfyrster, syv Markgrever og Baroner for Deres Fødder.“

„*Flatteur, que vous êtes!* Kunde jeg naa Dem, skulde De have et dygtigt Slag af min Vifte.“

„Ak, havde jeg den misundelsesværdigste Plads, hvor villig modtog jeg Tugtelsen! Men bagefter vilde den deilige Haand høitidelig besegle Freden?“

„Besegle Freden? og ved hvilket, De Smigrer?“

„Ved at rækkes mig i den første Menuet paa vort Bal imorgen Nat, *n'est-ce pas?*“

„*Nous verrons, M. le comte! Nous verrons.* Altsaa vi befinder os endnu i vort kjære, lykkelige, pudrede Aarhundrede. Hvad siger De, kjære Cousin Christian?“

„O, han sover,“ sagde Kurtisøren afvergende.

„*Point du tout!*“ mælte en ungdommelig, munter Røst; „jeg er saa lysvaagen som De selv, min kjære Grev *Moritz.*“ Mit Øie traf paa Kornetten, det unge Menneske, der saa tidlig maatte blive paa Valpladsen. „Min naadige Kusine, jeg er fortvilet over ikke at være enig med Dem; men Herrernes Dragt

modsiger paa det bestemteste denne Hypotese. Ogsaa jeg har mine Erfaringer."

„Har De set noget?" raabte Damerne. „Fortæl! fortæl!"

„Samme Aften, Hr. Greven havde havt sit Syn, oplevede jeg en anden Vision. Døren til den lille Søilesal aabnede sig, og en høi, slank Mand traadte ind i et Kostume, som paa min Ære ikke hører hjemme blandt nogen af de os bekjendte Moder. Hvilke traurige griesgrämliche Farver! Han gik langsomt hen mod Vinduet, aabnede det, sukkede og blev staaende med korslagte Arme, idet han ufravendt stirrede op i Luften. Neppe ti Minutter efter kommer fra den anden Side ligeledes en Mand, der stillede sig ved et af de modsatte Vinduer til Gaarden."

„Ah, det bliver interessant," raabte Damerne. „Var han ung? Var han smuk?"

„Han var i sine bedste Aar. En ridderlig Skikkelse med fornemt markerede Træk og et Par Øine, der syntes at kunne binde an mod dette barbariske Lands Jetter og Bjørne i Mangel af disciplinerede Modstandere. Men nu var dette Øiepar med et eget dæmpet Udtryk fæstet paa en Gjenstand, han holdt i Haanden. Hvad tror I, mine skjønne Damer, at denne Gjenstand var?"

„Ih, det er ikke vanskeligt at gjette."

„Et Portræt?"

„En Lok?"

„En Sløife?"

„Ingen af Delene. Den Gjenstand, han stirrede paa, som om han lig Heksemesteren Buxobambo vilde sluge den for at lade en Sommerfugl eller en syngende Nattergal flyve ud igjen, var — hvad var det vel, mine Damer?"

„*Mon Dieu, mon cousin, vous nous tourmentez étrangement; qu'étoit-ce donc?*"

„Det var ikke mere og ikke mindre end — en Spore, — en forgyldt Spore."

„En Spore! *Ah, mais c'est drôle!* Ha, ha, ha, ha, ha, ha!" Latteren vilde ikke tage Ende. Den lille Hund paa Grevindens Skjød vaagnede og tog til at bjeffe saa underlig, som naar man dunker paa et Skrin.

„Tys, Azor! Min Gud, le dog ikke saa høit, Dronningen kan vaagne, jeg hørte hende nys mumle: Zu Pferd!"

„En Spore! ha, ha, ha, ha, ha, ha, ha, ha, ha," lød det igjen, saa Salen rungede. Et besynderligere Virvar af Lyd har jeg aldrig hørt.

„Og hvilken Spore, mine Damer!" gjentog Kornetten. „De skulde have set den! Til dette *ridicule* Embryo forholdt en almindelig Spore sig som vor ophøiede Stamfader Grev Jürges Slagsverd til en ynkelig Pariserkaarde. Ogsaa Sporerne er udartede."

Jeg maatte smile ved mig selv. Jeg vidste bedre Besked. Den ene af de unge danske Damer var en ivrig Rytterske ... Den gyldne lille Spore, der tabtes paa sidste Ridetur! ... Det var nemlig ikke mere nogen særlig Gaade for os andre Husets Gjester, at hine fire ovennævnte — i enhver Henseende de mest fremragende — vilde blive to lykkelige Par. Her var det ikke mere *vor* Amor, vor *nordiske* Amor, denne noksom bekjendte Lovtrækker og Hemmelighedskræmmer, der saa ret *con amore* forstaar at seigpine sine Ofre, indtil de mangengang skræmmes fra hinanden; her var det ikke denne Amor, der raadede; ligeoverfor disse to Par viste Guden sig som den sande *Eros*, den lyse, glade, stille, seiersbevidste ... Men om dette havde jo de stakkels Billeder, bundne til Forgangenheden, ingen ret Idé.

„Hvilke Tider," raabte Prinsesse Wilhelmine. „Verden maa være bleven ganske bagvendt. Man maa søge efter et forelsket Par; Mændene forguder sig selv og ser smegtende paa sine Sporer; og hvad hændte saa?"

„Fremdeles stirrende paa Sporen vendte han sig og gik med langsomme Skridt hen mod Midten af Salen, da den anden unge Mand ligeledes vendte sig og med drømmende, usikre Skridt styrede lige mod ham, indtil de pludselig befandt sig — *nez au nez*. Den høie og, som det syntes, yngre førte to Fingre til sin Hue med militær Grace, som jeg paa min Ære ikke har set Mage til, siden Hoffet laa i Leiren ved Culmbach 1710. „Saa sagte, saa sagte, min Ven, hvor skal man hen?" „For Fanden!" svarede den ældre, „er det dig, som gaar her og spekulerer saa sent?" Og Arm i Arm gik de leende bort. Da den ældre gik mig forbi, mindede han mig meget i Profil og Holdning om en gammel Krigskamerat, af hvem han sikkerlig maa have været en i lige Linje nedstigende Descendent. Men jeg er ikke istand til at komme paa hans Navn. Det er jo ogsaa sine vel halvandet hundrede Aar siden."

„Aa, *cher cousin*, se dog at komme paa det. De unge Mænd interesserer os *infiniment*. Se dog at samle Deres Tanker!"

„Samle mine Tanker? — Tanker — T-a-n-ker; *tenez!* — Nei, jeg er ikke istand til at komme paa det. Han faldt ogsaa i Slaget ved Gadebusch, samme Time, som jeg fik den

svenske Kugle gjennem min Lunge, og der er, som sagt, rundet meget Vand i Stranden siden den Tid."

Da han havde sagt dette, blev det mig i det samme klart, at hans Stemme lignede en hvinende Kugle.

„Ja," sagde Teaterbaronen efter en Pause med sin dybe, sprukne Røst, „der er rundet meget Vand i Stranden . . . Og *Blod* er der rundet, *Blodstrømme*, der nok kunde vaske og blege vore Minder en Smule."

„*Bon Dieu, ma chère amie!* nu begynder Baron Frederik igjen paa sit Yndlingstema, disse horrible Blodscener."

„Ja," blev denne ved, som tabt i sig selv, „det var en Tragedie, et Verdensdrama, som den, der engang oplevede det, aldrig forglemte. Det var Dekorationer! Det var *changements de scène* til at tabe Hovedet over, og det gjorde man da sagtens ogsaa! Maskineriet meget simpelt, mine Damer: en Økse i et Faldreb! Men Maskinmesterne havde Nød nok med at styre den og ikke selv tabe Hovedet. Og dertil et Korus af femti tusend Gademænd og en halv Million Furier og Hyæner i Kvindeskikkelse. Ha, det var en Forestilling, som hele Europa applauderede med Gru og Forbauselse, og Stykket blev ogsaa optaget, kun noget forkortet, paa Verdens øvrige Skuepladse."

„Horribelt! . . *mais*, Baron Frederik! — —"

„Ja, dengang var Rollerne sært forbyttede! Hertuginder og Markiser havde faaet en besynderlig Forkjærlighed for at spille Opvartersker og Bondekoner, og de følte sig min Tro mere *à son aise* under deres grove Kufter end i sine egne Fløielsrober og himmelhøie Tupéer. Og Toupet'erne, hvor blev der af dem? Og Souper'erne og Levée'erne, og Pavillonerne og Petitemaisonerne? Blæst, hvirvlet bort som de sidste skjøre, med et falsk Liv prangende Blade af et natligt Vindstød! Med dem forsvandt Abbéerne og Cicisbéerne, og Damerne koketterede tilsidst kun med Faldrebsmanden. Foran hans lille nette Krak gav de *ses poses* og *ses mines les plus gracieuses* og, vil man paastaa, efter omhyggelige Studier. Æblekjærringerne havde ombyttet Gadehjørnerne med Tribunen, og her haandterede de Vegtskaalen, hvori der maaske laa et fyrsteligt Hoved, ligesaa rutineret sikkert, ligesaa veltalende, som om de veiede sine Roer og Meloner."

„*Mais taisez-vous donc, baron! de grâce,* forskaan os dog for disse afskyelige demagogiske Fantasterier," raabte man fra alle Sider.

„Hører Dronningen noget deraf," klynkede Grevinden, „saa faar hun ligesom sidst *ses attaques de nerfs! . . . J'étouffe!*"

„O, hang jeg kun ved Deres Side, skjønneste Grevinde," sagde Torbisten, „og ved mit gode Sverd! disse vanvittige Taler skulde ikke vove at berøre Deres Øre!"

„— Fordi De, Baron Frederik, tilfældigvis har overlevet os alle," lagde Helten fra Gadebusch til, „behøver De dog ikke bestandig at forbitre os vor knap tilmaalte lille Fritime med disse horrible Fabler."

„Fabler, Hr. Kornet! Saa De kalder det Fabler?"

„Paa min Ære, ja! Der er ikke et fornuftigt Menneske i den hele Sal, som tror derpaa. De eksisterer kun i Deres egen Indbildning; thi De, min kjære Baron, lever, som enhver ved, mere i Fiktionernes og Illusionernes Verden end i Virkeligheden."

„Meget vel, *M. le cornet.* Vi vil gjøre nogle Indrømmelser og begynde med visse *Bedrifter ved Gadebusch,* der undertiden altfor høirøstet forstyrrer os vor knap tilmaalte Fritime."

„Ha," fór Kornetten op, „denne Forhaanelse skal jeg sende Dem tilbage paa Spidsen af min Kaarde ved første givne Leilighed! — Kl. 3 paa Altanen imorgen Nat! . . . . . . *convenu*, Hr. Baron?"

„Fuldkommen. Ved Apollo og hans Søstre, saasandt som der indrømmes os Rammefrihed, skal min bevise Dem, at baade den og jeg tilhører Virkeligheden. Det er ellers kuriøst, at det skal komme an paa to Pars *grundige Kjærlighed*, om Baron Christian og jeg maa tillades at skyde hinanden en Kugle i Livet."

„Jeg har sagt *Kaarde*, om det behager Dem."

„Ah, det er ogsaa sandt, Hr. Kornetten synes ikke om *Kugler.*"

„Ach was," sagde Marschalinden med sin Perlestemme, „ikke Kugle, ikke Kaarde! De, Baron *Frederik*, bør give efter; thi *vraiment, vous avez tort!* Min Nevø har Dem ikke villet fornærme. Han mene kun som vi andre, at De en lidet ofverdrive, at De disse blutige Optrit forveksler mit Scener af vore *chefs-d'oeuvre tragiques.* Jeg saaledes har set en Drama i ti Akter, som heder „Ritterens Rache eller den blutige Handske", med Divertissements af Ritterspiel, Gesang og Danz, som megen Lighed haver med Deres Fantasier. *N'est-ce pas, cher baron,* vi saa let forveksle?"

„Nei, nei," sagde Teaterbaronen med hævet Stemme, „nei, her finder ingen Forveksling Sted. Ved Alstyreren! Ved hin store Regissør, der holder og greier Verdensmaskineriets mindste Traade, ved ham, der byder Træormen hid, og ikke

videre, hvad jeg oplevede, var ikke Reminiscenser, ikke Fiktioner. Disse Blodstrømme er sprudlede ud af Historiens hede, bankende, overfyldte Aarer, og Sundhed og Lykke har fulgt deres Spor over den hele Jordekreds. Og vil De ikke tro mig, da vil jeg kalde til Vidne en os alle dyrebar Person, der altfor tidlig bortflyttedes af vor Midte — Catharina, vor elskelige Frænke."

„Ah, *Catharine! notre chère, notre belle Catharine*," raabte alle med et Eftertryk, hvori Savnet syntes at klinge; „og hun skulde have oplevet disse gyselige Revolutioner?"

„Ikke alene oplevet dem, men hun levede deri med sin fuldeste Sjæl."

„Maaske hun ogsaa blev exileret, eller vel endog *guillotineret*, som det affreuse Ord heder?" lød Stiftsdamens Røst saa skjærende, at jeg ordentlig selv følte ligesom et koldt Jern i Nakken.

„Nei, Deres Naade! Hun blev ikke guillotineret; exileret? Maaske, ja. Hun selv valgte Exilet. I Kvindernes let bevægelige Hjerner laa Fremtidsgnisten dengang begravet, Tændstoffet, der bragte de ofte altfor tunge Masser til at eksplodere og drev Bevægelsen fremad med Stormskridt. Ogsaa i vor deilige Frænkes Hjerte luede denne Begeistring; men den kunde ikke som hine frie Kvinders træde ud i Daad; den flagrede og brød sig træt bag hendes Stands og huslige Livs Jerngitter. Hendes Gemal kunde ikke dæmpe den; han kunde blot knuse hendes Hjerte. Hendes Hjerte kunde han knuse; men han kunde ikke forhindre, at hendes Søn, hendes Førstefødte, tog Gnisten i Arv. Ja, i ham, i *Caspar Herman*, gik hin Moderens Aand op, der skulde gjennemlyne et helt Folk og reise det af dets Afmagt. Og denne Aand kan ikke mere fortabes; den skal leve i hans Slegt; om skjult og ubemerket, vaagne vil den dog, naar Tiden kalder den."

„Baron Frederik!" raabte de to unge Damer, „Baron Frederik! De har Ret, o, De har Ret!"

„Og De paastaar virkelig, Baron," faldt Grev Moritz ind, „at en af vore skulde have ofret sig for Pøbelens Sag?"

„For *Folkets!* Med Haand og Aand! med Liv og Sjæl."

„Og Lønnen for en saadan *sacrifice?*"

„Lønnen? ... Lønnen var *folkelig!* Den store Suveræn Folket tog naadig mod Offeret og forsikrede ham om sin Gunst. Som Tegn derpaa udbad det sig kun en liden Erindring af ham."

„En Erindring om ham! ha, ha! Og det var?"

„Aa en Bagatel! En liden Spids af hans Grevekrone, en Autograf af hans Navn . . .“

„Ikke andet! Ha, ha, ha! Baron Frederik overgaar sig selv inat, ha, ha, ha!“

„Men Catharina tilligemed hendes Gemal blev begge bortflyttede af vor Kreds. Vi ved alle, at kun de blandt os, der skylder den *egte Kunst* sin Tilværelse, kun de nyder den Forret at vaagne til dette stakkede Gjenskin af det tabte Liv. Og i samme Grad som Kunstneren har formaaet at beaande sit Verk, vil dette Liv ytre sig varig, intensivt og mere bevidst. Alle de øvrige hjemfalder Tilintetgjørelsen og en tidlig Død i Pulterkammeret.“

En mørk Pause fulgte paa disse Ord. Enhver af dem syntes at føle sig truffen; enhver havde Slegtninger og Venner blandt disse ulykkelige, hvem Anathemet traf. Dybest, smerteligst klang den smukke Grevindes Suk. Hendes Gemal var allerede tidlig bortrevet fra hendes Side og i en dunkel Krog viet til Glemsel og Død. En *Fusker* havde malt ham.

„Catharina,“ tog Baronen igjen Ordet, „var blandt os alle den ypperste; hun er et Verk af sin Tidsalders største Maler. Og derfor er hun bleven hædret som ingen anden; hun er nedflyttet i de levendes Midte. Her i den gjestfrie Hal, hvor hendes Ætling daglig samler en Kreds af Mennesker, hvis Kvalifikationer beror paa noget andet end et Stykke smuldent Pergament, her troner hun, et Sindbillede paa den seirende Lysets Tid, hun selv var med at kalde tillive, ved Siden af sin mørke Gemal, den magtløse, forstenede Forgangenhed. O, ogsaa mig drager en smertelig Længsel did, hvor jeg føler, at jeg hører hjemme.“

„Men med alt det,“ mente Kornetten, „maa vor charmante Frænke finde det temmelig *ennuyant* dernede. Det kan paa min Ære ikke være nogen *amusant* Fritime, hun nyder i Selskab med denne sin Gemal, der tyranniserede hende i levende Live.“

„Ikke i den skumle Midnat som vi, men i den lyse Middag har Catharina sit vaagne Øieblik. Men ogsaa hun er underkastet Betingelser for at kunne nyde dette korte, flygtige Liv. Kun naar der i Gjesternes Rækker befinder sig nogen, det være sig Mand eller Kvinde, der i Lidenskabens eller Aandens Vælde huser Fremtidsgnisten i sin Sjæl, vil denne elektrisk meddele sig til hende. Da sprænges Lænken, der knytter hende til det døde og forgjængelige, den lever og aander, denne huldsalige Ynde, en Mester fængslede til Billedet; den

lange, forstenede Kummer smelter, og hun skuer med moderlig Fryd ned paa sin lykkelige Slegt."

De unge Damer sukkede, som naar et Vindstød pludselig gaar over en Hvedeager. „Hvor det er smukt!" raabte Komtessen. „Hvem der kunde være, hvor Catharina er! *Ma bonne Wilhelmine, qu'en dites-vous!*"

„*Ah n'en parlez pas, ma chère amie.* Dunkel, traurig, *ennuyante à mourir* forekommer mig nu denne Fortidens store, tomme, kolde Hal. O, hin lyse, lune Sal, hvor Middagssolen skinner, og man kan høre Menneskene tale og le!"

„Men hvad end vor Fremtid bliver, vi skilles ikke," blev hendes mørklokkede Veninde ved.

„*Jamais, à vous jusqu'à la mort!*"

„Hvordan, mine Damer," sagde Baron Frederik, „er det Deres Alvor eller Spøg . . virkelig Alvor? Nuvel!" — her sank hans Stemme ned til en sagte Hvisken, hvoraf jeg kun skjelnede det Ord *Flugt.*

En misfornøiet Mumlen lod sig høre fra flere Sider; men de angjældende ænsede det ikke, men fortsatte ivrig Samtalen i den samme dæmpede Tone, der kun tillod mig at skjelne enkelte Sætninger: „Ved den nordre Dør! . . . Tredje Hanegal . . . Jeg kjender Formularen, der aabner Dørene, men præcis, naar alt er stille, tredje Hanegal . . ."

Dette blev interessant. Hvad Tanker skulde jeg gjøre mig om en saadan Flugt? . . . „Kun de blandt os, der skylder den egte Kunst sin Tilværelse," havde Baron Frederik sagt, „kan nyde den Forret at vaagne til dette stakkede Gjenskin af det tabte Liv" . . . Altsaa kun de virkelig kunstbesjælede Billeder skulde have denne Magt til at skille sig fra Lerredet, antage Skikkelse? En synlig? Og for *hvem?* Vilde jeg være blandt disse benaadede? . . .

„Top! Jeg er af Partiet!" raabte Kornetten overlydt, „og er jeg med, mine Damer, saa kan De stole paa Udfaldet. Det minder mig levende om et lignende Eventyr, jeg oplevede netop nogle Dage før Slaget ved Gadebusch —"

„Schtt! *mon cousin,*" hviskede Komtessen i høieste Angst. „Vækker De Dronningen, saa Adjø al Tanke paa Flugt og Frihed. For evig er vi da fængslede til denne vor gamle, haabløse, støvede Tilværelse."

„Eller Kongen," faldt Blondinen ind; „vaagner han, saa kan vi skyde en hvid Pind efter Ballet ogsaa, og vi kommer til at tale Tysk ovenikjøbet."

„Fi donc! mais prenez donc garde! ah malheur, la reine; c'en est trop tard!“

Sophia Magdalena (farer op).

Hallih, Hallah!
Der Hirsch ist da!
Kommt Jäger und Reiter,
Mit Messer und Speer,
Er kommt nicht weiter,
Er kann nicht mehr!
Eia! Eia!
Ist Niemand da?

Meine königlich' Hand vom schäumenden Rosz
Muss selbst denn ihm geben den tötenden Stosz.
Ha, ha! ha, ha!
Zum Angedenken, was jetzt geschah',
Soll hier, wo, umheult von der Hunde Trosz,
Der Hirsch sich recket und röchelt dumpf,
Hier mitten im tiefen, moorigen Sumpf
Sich stolz erheben ein prächtiges Schlosz!
Ich lass es erbauen, mit eifrigem Fleisz,
Durch tausend stöhnender Menschen Schweisz.
Wie ein Lebenswunder aus dunkelem Sarg
Soll die Königsblume wachsen zur Stund',
Sie steigt aus dem tiefen, dem giftigen Grund,
Genährt von des Landes innerstem Mark.

Ha, ha, ha, ha!
Wer regt sich da?
Gieb Acht, gieb Acht!
Der König erwacht!

Aus dem finsteren, hundertjährigen Schlummer
Wird schwer er sich ringen,
Um wieder zu leiern und singen
Von Sünde und Busze und Trübsal und Kummer.

Kor af alle.

Gieb Acht, gieb Acht!
Der König erwacht!
O Schrecken, o weh'!
Ich vergeh', ich vergeh'!

Prinsesse Wilhelmine.

Nun stocket das Plaudern,
Der fröhliche Scherz,
In Bangen und Schaudern
Schlieszt sich das Herz.

Grevinde Juliane.

Gieb Acht, gieb nur Acht:
Und jeglicher Traum von Leben und Glück
Er sinket zurück
In die graue, die neidische Nacht.

Baron Frederik.

Som afgeistet Vin — som sødligt og vammelt Øl
Var hans fromme Lader og Tale.
En Hermelinsmantel fortæret af Møl
Hans Kongeliv bedst vil male.
Lig grimmen Bytting Pleiemors Barm,
Mens Landet forgik i afmægtig Harm,
For egen, umættelig gridske Tarv
Suged han Landets Marv,
Et Billed ret paa den fule Aand,
Der stundom end paa Fjeld og i Dale
Vil løfte sit Hoved og lægge i Baand
Alt Folkets Livsmod, dets freidige Tale:
Saa udvortes hellig og ren og kysk,
I det Indre en kalket Grav —

Kornetten.

Hr. Baron, undskyld, at jeg bryder Dem af,
Men vi *maa*, vi *maa* tale Tysk!

Feltmarschallen.

Vist ikke, nei,
Det haster jo ei!
Men det er dog en Gru,
At han just vaagner nu.
Hvad har vel vi Stakler forskyldt?
Maaske vil det sige,
Ha, ha, ha, ha, ha!
At for ham og hans Lige,

hvor han kommer fra,
Er Lokalet *rent* overfyldt.
Og saa skikkes han hid
Igjen, ha, ha, ha!
For i rette Tid,
Ved sit braadne Eksempel
I Helligheds Stempel,
At skræmme derfra.

Grevinde Maria.

Mein Gemahl! Tag i Acht,
Han er *vakt!* Han er *vakt!*

Kor af alle.

Giver Agt, giver Agt,
Han er vakt! Han er vakt!
O Skræk og Vaande,
For hans giftige Aande
Lad os fly,
Søger Ly, søger Ly!
O Vaande, o Skræk!
Lad os skynde os væk!
Fly, fly!
Væk, væk, væk, væk!

Her sank Lyden mere og mere, indtil den tabte sig som et fjernt Skrald.

En latinsk Bøn blev langsomt og enstonende opramset. Derpaa fulgte hule, langtrukne Salmetoner. Saa igjen Latin. Da dette havde vekslet en Stund, følte jeg, hvad intet Opiat mellem Aar og Dag havde formaaet: jeg følte denne velsignede, sunde, velgjørende Magt, saa kjendt fra Barneaarene, vifte over mine Øielaag; — jeg blev søvnig, hjertesøvnig, jeg ved neppe, hvordan jeg kom i Seng.

Tonerne lød fremdeles, men mere snerrende, brummende, med lange Pauser og bestandig svagere. Endnu én Gang fór jeg op og lyttede. Da hørte jeg kun den store Flue, der havde siddet fangen siden om Eftermiddagen, surre i Dødskampen. Inde i Salen var der tyst som i en Grav.

* * *

Ballet var i fuld Gang. Overalt i det hele festsmykkede Hus, oppe og nede, paa Trapperne og paa Haveterrassen, Ungdom, Ungdom, som straalede af Liv og tvangløs Glæde! Hvad der er rigtig stort og opløftende, tilsteder ingen Tvang eller Gene. Her var Rum og kosteligt Rum til alle, og til alle Stemninger; de, som vilde se sig omkring, kunde vandre; de, som vilde drømme eller samtale lunt og rolig, fandt yndige Pladse nok dertil. Balsalen var fuld, men ikke overfyldt. Forunderlig formælede sig den dæmrende Midsommeraften med Festligheden inde. Alle Døre og Vinduer oppe, — et virkeligt Landskab bag rige Draperier, — Aftenskjær og Vokslysglans, — Patchouli og frisk Skovluft frembragte en Virkning, som ikke kan beskrives. Hvor sjelden udfolder vort barske, alvorlige Liv noget som denne Fest! Et Stykke Florens under den nordlige Vendekreds! Man maatte fra Forhøiningen have set Dansen gaa i denne Belysning, paa denne Baggrund, — se, naar i Françaisen de levende Kolonner bølgede mod hinanden, skiltes og bevægede sig i Turene!

Men jeg sad oppe paa Forhøiningen den hele Aften som i Drømme. Midt i dette Virkelighedens varmeste, fyldigste Liv troede jeg hvert Øieblik at fornemme Pust fra Aandeverdenen. Jeg søgte med stor Anstrengelse, hvergang Rækkerne udfoldede sig i Dansen, at udgranske, om det ominøse Tal *hundrede* var fuldt; — jeg tællede og tællede, men det vilde ikke lykkes mig. Derimod kunde jeg ikke faa Øinene fra de to før omtalte Par, der begge indtog Midtpunktet af Karréen. Ja, nu gik det op for mig. Disse straalende lykkelige Miner syntes upaaklagelig at opfylde Marschalindens strenge Betingelse: „De maa elske meget sandt".

Og Portrætterne fik allerede nu i det forunderlige Tvelys et skuffende Liv; jeg maatte hvert Øieblik overbevise mig selv om, at de ikke bevægede sig. Især var dette Tilfældet med Kongeparrets og Feltmarschallens og Gemalindes Billeder, der i fuld Legemsstørrelse overragede Estraden; de syntes saa naturlig at indtage Ærespladsen, medens de balsmykkede Damer, der havde taget Sæde paa Trinnene omkring dem, omgav dem som en Hofstat.

Over Pillen i Hjørnet, halvt skjult af Blomsterhækken, viste sig de to smukke Veninder. Baron Frederiks Blikke mødte mine saa betydningsfuldt gjennemborende, som om han vidste, at jeg var med i Hemmeligheden. Ja, forholdt det sig virkelig saa, at kun de egte kunstbesjælede Billeder havde den Evne

at belives, saa maatte *han* rigtignok fremfor alle nyde denne sælsomme Forret.

Kl. 12, havde Harniskmanden sagt. Kl. 12 tør vi vaagne og — observere en Smule. Kun det.

Kl. 12! Jeg saa paa mit Ur. Det manglede 20 Minutter. En Dame talte til mig. Da jeg atter saa paa det, manglede det 5 ... Uret bankede, mit Hjerte bankede — 4 — 3 — 2 ...

„Maa jeg have den Ære," sagde en bekjendt Stemme lige ved mit Øre. Jeg fór op, — nei, det var en virkelig levende Person, en af vore daglige Gjester! Inden jeg fik Tid til at besinde mig, havde jeg grebet den fremrakte Arm. Signalet til den første Bordsætning var givet. En lang Parrække bevægede sig foran os. Da vi naaede Hallen nede, slog Taarnuret 12.

„*N'importe!*" tænkte jeg — jeg havde hele Dagen tænkt og talt i franske Fraser —; „Hovedsagen er at være paa sin Post bagefter. *Cela suffit.*"

Som et broget Fantasmagori, frembragt ved en Magikers Stav, gik den hele Taffelscene forbi mine Sanser; én Tanke beherskede mig med dæmonisk Styrke, Tanken paa det Øieblik, da den sidste Gjest havde forladt Skuepladsen og Skyggerne vilde tage den i Besiddelse.

....

....

Salen var tom, det sidste Vokslys slukket, Huset lydløst; — næsten paaklædt kastede jeg mig paa Sengen.

Forræderske Søvnens Gud! Hvor ofte har jeg ikke bønfaldt dig, hvor ofte forgjæves tryglet dig, naar jeg ikke havde andet at forsømme end Nattens rugende, mørke Tanke! I hvilken af de Millioner Blomsterkalke, der inat udduftede sin Tilværelse i Slottets Sale, havde du skjult det Miasma, der overlistede Naturen og lokkede den gjenstridige tilbage? — Eller Dæmon, Spotter! dryppede du den lumske Draabe i det eneste Glas af Taffelets hele rige, brogetspillende Overflod, — det eneste lille Glas, jeg nød, og netop for at styrke mig til min Nattevagt?

Jeg vaagnede med en Fornemmelse, som om jeg havde sovet i tre Døgn. Kun langsomt vendte Bevidstheden om det forsømte tilbage. Daaret af det kunstige Mørke i Kammeret fór jeg op og hen til min Post ved Døren. Hele Salen luede i Morgensolen. Nede i Haven sprang Vandstraalen overgiven høirøstet op af sin Blomsterseng paa den endnu beskyggede Plæn, Fuglene sang og trillede af fuld Hals i Skovkulisserne til høire og venstre; ude paa Sletten klang en Lja. Alt var den

kjære, trygge, dagsklare Virkelighed. I Salen var ingen Forandring at opdage. Var det hele en *Drøm?* Dog jo! Baron Frederik var forsvunden, ja virkelig borte, og Kurtisøren med Torbiststemmen havde indtaget hans Plads ved Siden af den elegiske Grevinde.

Ved Frokosten sagde Husherren: „Nu har jeg opfyldt Deres Ønske at flytte Teaterbaronen ned. Maaske tager jeg et til som Pendant."

„Og hvilket?" spurgte jeg i høi Grad spændt.

„Nu, der er en lyseblaa Dame med et indtagende lidet Ansigt; efter Kostumet passer de godt sammen."

„O, hende maa De ikke flytte, uden at Brunetten følger med; det er Veninder, uadskillelige Veninder."

„Er de Veninder? Det er min Tro mere, end jeg ved af," sagde min elskværdige Vert med sit egne lune Smil; „nu saa tager vi dem begge," lagde han godmodig til.

EN UNDERSØISK DEBAT

(1863).

Min Kone stak Hovedet ind af Døren. „Du ved, hvor nødig jeg afbryder dig; men dennegang maa jeg virkelig bede dig gaa med mig ud i Kjøkkenet for at se paa noget.“

„Hvad er det?“ spurgte jeg lidt utaalmodig, — fordybet som jeg var i en Afhandling om Sumpfuglene.

„Pigen skulde kjøbe Fisk paa Bryggen, og hun er kommen hjem med et Monstrum, et Søuhyre! — Ja, se blot selv!“

Dette hjalp. Jeg gad vidst, hvilken oprigtig Fagmand havde kunnet modstaa en saadan Lokkemad.

Ude i Kjøkkenet, grupperet omkring Uhyret, stod allerede Jomfruen, alle Rollingerne, indtil Barnepigen med den mindste paa Armen, alle i stum Forundring.

„Den maa høre til Ulkernes eller Havkattenes Slegt, som jeg har hørt gamle Fiskere omtale; eller skulde det være Fosteret af en Hval?“ sagde min Kone ... „Men hvor fik du den, Anne?“

„Jeg kjøbte den af en Mand paa Torvet, Frue. Det var en stor Raritet; det var en Brasenfisk, sagde han; derfor var den saa dyr.“

Jeg er sterkt nærsynt og saa nærmere til. „Men ... det er jo en Gjedde! En stor, en Kjæmpe af en Gjedde! Du kjender da Gjedder?“

„Jeg er fra Vestlandet,“ sagde min Kone lidt pikeret; „jeg kjender Sei, Sild og Flyndre og alle ordentlige Fiskearter. Gjedde har jeg nok hørt omtale, og jeg mindes at have spist den vindtørret; men jeg troede, den var indført, ligesom Tørfisk.“

Denne Naivetet kunde hverken støde eller forundre mig. Min Kone har mange fortræffelige Sider; man kan sige, hun har megen *Natur;* man kan ogsaa sige, hun er en *kyndig* Kone i sine Ting; men *naturkyndig* er hun slet ikke, hun røber ingensomhelst Tendenser i videnskabelig Retning.

Neppe var jeg ude af Døren, førend et nyt Forundringsskrig kaldte mig tilbage. Gjedden var bleven aabnet, og som det

meget ofte er Tilfældet, den gjemte i sin Bug en hel Del forskjellige Ting, alle i en merkelig vel konserveret Tilstand. Mig var dette intet nyt Syn. Hvor ofte havde jeg ikke i min Hjembygd set Kokkepigen aabne Gjedder og moret mig over, hvad slige Slughalse kunde føre i sig altsammen! Det forundrede mig derfor ikke, hvad Pigen nu bragte for Lyset: forskjellige hele Smaafisk, Tang, Græs, en Stump af en Taugende og endelig en Fjær af en god Fingerlængde, der viste sig at have tilhørt et Eksemplar af *Colymbus*-Slegten, sandsynligvis den sortstribede *Colymbus arcticus.*

„Men, Far," sagde Peter, min ældste, som allerede gik paa Skole, „hvad skal den dog med alt dette? Den kan dog ikke fordøie saa mange og saa haarde Gjenstande?"

„Du kan nok sige det, Gutten min! Hvad mener I, Barn? Det har været en Tusendkunstner, en Professor i den høiere Magi, som var ifærd med at gjøre Kunster; den havde netop slugt alt dette til umaadelig Forundring for alle de mange, mange Tilskuere, og bums! — der trak Fiskeren i Garnet, og Tusendkunstneren og alle Tilskuerne blev halet ind i Baaden."

„Nei, ingen Tusendkunstner!" afbrød min Kone. „Jeg skal sige dig, hvad han har været: en Skribent, en Journalist! Han gaar jo med en Pen i Maven!" og hun pegede med sin Strikkepind hen til Fjæren.

Min Kone er fra Mandalskanten, og hun har undertiden besynderlig kvikke og vittige Indfald. Jeg greb straks Forestillingen; vi morede os med at udpynte den og blev ved at smaavrøvle om den.

Mon det ikke er gaaet andre, som det saa ofte gaar mig? En Forestilling, en Fantasi kan beskjæftige os; vi finder Fornøielse i at eksperimentere med dens Muligheder og Umuligheder; vi leger med Gaaderne; men det falder os ikke ind at søge nogen Løsning paa dem i Tingene udenfor: Virkeligheden har ikke noget at skaffe dermed. Men hvad sker! Som vi gaar og mindst tænker paa det, falder netop denne Løsning ligesom ned fra Skyerne, vi snubler saa at sige over den. Det manglende suppleres, det dunkle belyses ofte paa en høist overraskende Maade. Vi kalder dette *Træf;* men skulde det ikke have en dybere Sammenhæng? Hvad om Begivenhederne alle havde sit Vardøger, sin fatamorganiske Forudafspeiling i vor Sjæl? Hvad skal vi sige, naar vi om Natten drømmer om Personer, vi ikke har set eller tænkt paa i Aar og Dag, og Dagen efter møder vi dem lyslevende paa Gaden?

Min Kone og jeg stod endnu og spøgede om Journalisten, da Pigen af Gjeddens Bug fremdrog et mystisk noget i Form af en Klump eller Pose, som hun uden videre vilde kaste bort. Heldigvis fik jeg dette forebygget. Jeg beordrede derimod, at det, omhyggelig renset og tørret, skulde bringes ind i det Aflukke af mit Studerkammer, hvor jeg havde mine Præparater.

Det var virkelig en Pose, der ved Undersøgelsen viste sig at være af Aaleskind. Den var lukket paa en Maade, som godtgjorde, at den hermetiske Kunst ikke alene var vor Hemmelighed, men ret vel kjendt blandt Havets Beboere. Indholdet — fire Sneglehuse — var indsvøbt i et mig fuldkommen uudgrundeligt Stof, der syntes at bestaa af Stykker, som engang havde dannet et helt. Ganske rigtigt! Stykkerne passede i hinanden som en firedelt Avis og udgjorde tilsammen en Flade af et maadeligt Poppelblads Størrelse.

Den Tanke, at de fine, næsten usynlige Skygninger, jeg iagttog, kunde være Skrift eller Tryk, opsteg øieblikkelig hos mig. Med en Iver, en Nysgjerrighed, der lige meget tilhørte Drømmeren som Forskeren — thi ogsaa jeg har drømt engang, akkurat som du, kjære Læser, drømt om en Poet med svale Laurbær om Panden, og er vaagnet akkurat lig dig, kjære Læser, som Forretnings- og Egtemand med — — nu ja, Laurbærene mangler; — med denne dobbelte Iver gav jeg mig til at eksperimentere med det gaadefulde Blad. Efter megen Møie fandt jeg en Sammensætning af Glas, der passede.

„Der er intet nyt under Solen!“ var mit første Udraab, da jeg havde samlet mig lidt efter den Glæde, jeg følte ved at opdage, at jeg ikke havde taget feil. Det var et trykt Blad, en Avis, der ved et flygtigt Overblik syntes at indeholde de sedvanlige Bladannoncer. Sproget ingenlunde, som jeg befrygtede, et originalt, forhen ukjendt og følgelig ikke for nogen jordisk Sproggransker tilgjængeligt Sprog; det bestod meget mere i en Blanding af alle Nationers Idiomer, men i saa babelsk Forvirring, at jeg mistvilede om at kunne bringe noget forstaaeligt ud deraf. „Alles lernt vom Menschen, alles drängt sich zum Menschen,“ siger en tysk Filosof; — til os Mennesker har Havets tause Indbyggere ogsaa maattet ty, af os har de laant Organerne for sine Følelser, sine Anliggender.

Og nu kan jeg forstaa hvorledes. Det er *vore* Hemmeligheder, Strandmaagerne farer med, vore Anliggender, disse Søens Herolder saa høirøstet forkynder for de gabende Fiske. Det er *vor* Smerte, *vor* Længsel, Lommen jamrer ud i næsten menneskelige Toner; Lommen hørte det af Vildduen, og Vild-

duen hørte det af sin tamme Fætter Duen, vort Hjertes ømme Fortrolige. Trækfuglekaravanerne, der aarlig befarer Oceanets Ørkener, bringer Kundskaben om os til de fjerne Have. Fuglene sladrer, Vinden, der staar fra Land, sladrer, hvert Blad, som hvirvler ned, hver Sten, der af en Menneskehaand slynges ud, bærer sine Runer ned i den for os lukkede Verden, og ofrer vi ikke selv frygtelige aarlige Hekatomber? Enhver af de tusend Skibe, der smykket med sin Nations Flag stoltelig glider ud af Havnen for maaske inden trende Solnedgange at synke med Mand og Mus, bærer vore Sprog, vor Kultur, vor Kritik og Politik, vore Aviser og vort Vrøvl ned i Dybet. Ethvert saadant Vrag er en Læreanstalt, et Akademi, hvor den svømmende Ungdom praktisk kan studere — Statshusholdning, Krigsvidenskab, Anatomi, Doktorkunst; — hvad kan de ikke lære af os? O! o! Og vore Pedanterier og Formler, lige til vor Departements- og Forretningsstil har de maaske afluret os!

Jeg skulde desværre snart sande denne Gisning. I mindre end et Kvarter havde jeg gjennemlæst det sælsomme Dokument, der paa en ligesaa sælsom Maade var faldt i mine Hænder; men det kostede mig mange Timer at bringe det i et for mine Landsmænd saa forstaaeligt Sprog, som jeg her vil meddele det.

FORHANDLINGER I DET UNDERSØISKE PARLAMENT DEN 1STE I FISKEMAANEDEN.

Sag Nr. 1. Ved Behandlingen af den nedsatte Komités Indstilling angaaende Afsendelsen af en Petition til den oversøiske Forening mod Dyrplageri ytrede

Hummer: Denne Forening har sat sig den Opgave at beskytte de umælende mod Misbrug af den Magt, Jordens Privilegerede nu engang har anmasset sig over dem, og at forebygge unødvendig Haardhed fra deres Side. I sine Statuter siger den udtrykkelig at ville beskytte sine *stumme* Medskabninger, hvoraf man har Ret til at slutte, at denne Egenskab tør gjælde som en Adkomst. Men hvad vil disse Talemaader sige, naar denne Forening vitterlig udelukker fra sin Omhu de *allerstummeste* Medskabninger, de, som mindst ser sig istand til at modsætte sig den menneskelige Vilkaarlighed og Grumhed, naar den ene udelukker denne Klasse af Havets Beboere, hvor den er saa ulykkelig at falde i Menneskehænder? Jeg kalder det tomt Snak, som for mig ikke har mere Vegt og Indhold

end en Taskekrabbe i Næ. Hører vi ikke til Rangforordningens 3dje og 4de Klasse i Skabningens Led? Gaar vi ikke foran de besværlige og stikkende Insekter, som dog særlig nyder Selskabets Beskyttelse? Hvad Hensyn, hvad Skaansel nyder vi? Medens en saadan Fortaler i Foreningen producerer sine høitklingende Fraser om Ømhjertethed, Skaansel og Pligter, lader maaske hans Kone, i samme Time, hjemme et helt Snes af disse stumme Medskabninger levende koge og ser rolig paa, at Kokkepigen rører dem om med en gloende Ildtang! En saadan Inkonsekvens er, endog blandt Menneskene, som aldrig selv ret ved, hvad de vil, dog temmelig besynderlig, og det var vel et Forsøg værd at undersøge, hvori den havde sin Grund. Jeg klamrer mig derfor med al Magt til hin Komitéens Indstilling om en Klagepetition til den oversøiske Forening, og jeg opfordrer enhver af vore *svømmende* og *fastgroede* Medskabninger, der mest tror sig forulempet, at udtale sig herover og melde sig som Deltager i Petitionen.

Østers: Det vil neppe møde nogen Modsigelse i den hele ærede Forsamling, om jeg stiller mig selv som den første til at følge dette Opraab. Hvilken Medfart end den menneskelige Egoisme og Grumhed kan berede os Havets Beboere, er der ingen, der kan sættes ved Siden af den, vi maa lide. Den er enestaaende. En videre Udtalelse derom er ganske overflødig.

Aal: Jeg finder en saadan Udtalelse slet ikke overflødig; tvertimod, jeg tror, at enhver i denne Forsamling ønsker den og er meget spændt paa, hvad Deres Dyrhed kan mene.

Østers: Hr. Aal er vist alene om denne Opfatning, eller vil være det. Hr. Aal vil derfor undskylde, om jeg bliver mit Forsæt tro: ikke at spilde et Ord derpaa. Kun saa meget: Skulde det virkelig være Hr. Aal ubekjendt, at det er vor Skjæbne at blive *levende spiste*?

Aal: Pah, ikke andet! Det er jo en smuk Dødsmaade! Gaa tilgrunde under en Festsmaus, medens den første Vin endnu perler i Glassene, og de første Vittigheder endnu kan rødme over sig selv! Være dens endnu med fuldkommen klar og uomtaaget Bevidsthed hyldede, høiest priste Offer! Det er jo bare Fornøielse! Hvad siger De saa om min Slegt, der maa finde sig i af en plump Kokkepige at jages en, ofte to Gafler gjennem Hovedet og maaske under Takten af en munter Sang at blive trukket Skindet af?

Desværre tog Striden her en beklagelig Vending og førte til en Scene, der ikke burde fundet Sted i vore parlamentariske Forhandlinger.

Musling, opirret over Aalens Angreb paa dens Kollega, lod sig i noget heftige Udtryk henrive til at kalde hin et Aalehoved.

Aal bemerkede hertil med fuldkommen Koldblodighed, at den skattede sig lykkelig baade ved at være en Aal og at have et Hoved og i Egenskab deraf at kunne bevæge sig og følge Tidens Strømninger. Det var mere, end man kunde sige om DHrr. Østers og Muslinger og Pæleborere, der var Skaldyr, fastgroede til sine Banker.

Samtlige Bankemænd (den oversøiske Udtryksform adopteret som mere betegnende) tog dette for en Kompliment og gabede, hvilket i det undersøiske Forhandlingssprog betyder Bifald, og dermed var Striden bilagt. Ved Voteringen gik Indstillingen enstemmig igjennem.

Man skred dernæst til Behandlingen af de nærmest foreliggende Sager.

Sag Nr. 2. Ansøgning fra *Rægerne* om at maatte deltage i det oversøiske Andragende til Foreningen mod Dyrplageri om en anden Dødsmaade. Besl.: Udsættes til næste Møde.

Ansøgning fra *Flyndren* om det samme. Besl.: Bevilges ikke.

Do. fra *Gjedden* og specielt om ikke at blive vindtørret. Tanken paa, at den muligens skulde gives til Pris for dette den saa forhadte Element, forbitrede den hver Bid i Livet. Besl.: Henlægges.

Do. fra *Kaimanerne* og *Haifiskene* om Indskrænkning i Næringsdriften. Der var næsten ingen Næring mere, hverken paa Land eller i Sø, da Menneskene i de sidste Aar selv slugte hverandre med en Graadighed, der langt overgik de dem afstukne Grænser. Besl.: Opsendes med Bønskrift til *Fredsapostlerne* om at virke for Sagen.

Indstilling fra *Forsvarskomitéen* om et nyt *Defensivsystem*, vedlagt et Forslag til en Omregulering af Redningsapparaterne mod at falde i Fiskernes Ruser.

Søsneglen talte i et veltalende Foredrag, der varede to Timer, for en Udsættelse af de paapegede Forandringer, indtil de paaklagede Misligheder havde medført alvorlige og gjentagne Ulykker. Ogsaa *Krebsen* talte om en *Tilbagegang* til det gamle.

Blærefiskens Andragende om Patent paa et af den opfundet Redningsapparat til at komme op af Ruserne, naar man først var der. Bevilget med en Majoritet af 1000 Stemmer.

Ansøgning fra *Krebsen* om at maatte bevilges et Stipendium for under en Reise paa Landjorden i et bekjendt nordisk Parlament at optage Studier og uddanne sig videre i sin Kunst. Enstemmig bevilget.

FORHANDLINGER I DET UNDERSØISKE FOLKEPARLAMENT DEN 3DJE I FISKEMAANEDEN.

I Mødet blev den omtalte *Sag Nr. 2* fra Gaarsdagen taget under Behandling.

Komitéindstilling om, at *Rægerne* maatte erholde Tilladelse til at deltage i det oversøiske Andragende til Foreningen mod Dyrplageri om en anden Dødsmaade.

Pæleborer: Jeg finder ikke, at Rægerne har Retskrav paa den samme Begunstigelse som de større og sterkere i deres Klasse. Denne Rægernes overordentlige og tiltagende Mængde vil gjøre det meget betænkeligt, hvad forrige Fiskeparlament altfor letsindig indlod sig paa, at forsøge at skaffe dem en hurtigere og behageligere Dødsmaade. Nu er de engang vante til den gamle. Fik de Smag paa en anden, vilde de faa nye Begjæringer.

Samtlige Bankemænd udtrykte med en almindelig Gabning sit enstemmige Bifald.

Aal: Skal Hummerens Ansøgning om en anden Død imødekommes, saa fordrer den simple Retfærdighed, at Rægerne ogsaa nyder den samme Begunstigelse. Disse svagere og mindre Skabninger, der desuden er udsatte for en særegen Efterstræbelse af Menneskene, er, naar man ser nøiere til, fuldkommen skabte som Hummeren og bevæger sig efter de samme Love. Kun mangler Kloen, Hummerens fornemste Styrke; med andre Ord, de er forsvarsløse. Dette har i alle civiliserede Fiskestater været en Grund mere til at begunstige dem. Ja, endog oversøisk gjælder dette. Man vil her se netop de frieste, mægtigste og rigeste Nationer særlig tage de svage og forsvarsløse under sin Varetægt.

I denne Aand talte flere Bevægelsesmænd, Karpen, Brasen, fire af Lakseslegten.

Musling: Dette klinger smukt nok, men holder aldeles ikke Stik. Netop de berømteste Folkeparlamenter har handlet efter modsatte Anskuelser. Jeg behøver blot at henvise til den saa navnkundige oversøiske Enkepensionsdebat, hvis Ry ogsaa er trængt ned til os; hvorledes, er endnu ikke bestemt oplyst. Vor Rægesag har i alle væsentlige Punkter Lighed med denne.

Pæleborer: Uden Ubeskedenhed tør jeg smigre mig med at være den første, som har bragt Efterretningen om den ned i vor Stat. Jeg arbeidede netop i en Mandalsslup, da jeg hørte

to Skippere indenfor med tilgivelig Stolthed omtale denne Debat og de Seire, den havde vundet.

Brasen: Paa mig har hin famøse Debat gjort et Indtryk, der gjør mig tilbøielig til at fraraade den hele Ekspedition, hvorom der er Tale. Hvad kan vi vente af Menneskene, naar de mellem sig selv indbyrdes viser en Grusomhed, der næsten overgaar den, de viser mod Dyrene? Os veier de pundevis paa sine Vegtskaale og Bismere; men er vi de eneste, der behandles paa den Maade? Hvad skal deres ulykkelige Lottoansøgere sige, der for en Indsats af sit Rygte kan vinde indtil et Par hundrede Daler, og som for denne Udsigt maa finde sig i at veies med Hud og Haar, Lyder og Dyder paa Landets offentlige Vegtskaal? Det værste er, at jo større Indsatsen er, jo mindre faar de. Menneskene slutter Foreninger mod at sulteføde Kvæg; men deres Enker og udslidte Embedsmænd, hvad gjør de for dem?

Østers: Enker og udslidte Embedsmænd kan ingenlunde sammenlignes med Kvæg i kraftig, fremadskridende, god Stand. De forholder sig til hverandre som Skaldyr i Ny og Fuldmaane til Skaldyr i Næ. De første betaler man, de sidste veier en forstandig og forsynlig Kjøber paa Haanden og siger: Slige, min gode Mand, gaar atpaa.

Musling: Ganske af samme Mening. Eksemplet er farligt; begyndte man først at give noget for dem, maatte man betale alle disse tomme Krabber. (Enstemmig Gabning af alle Bankemænd.)

Lange: Jeg er bleven graa og lang i et møie- og farefuldt Liv; — jeg kan maaske imorgen gaa i Fiskerens Garn; men aldrig hørte jeg paa Land eller i Sø slige Anskuelser som de, der lader sig høre idag. Man maa i Sandhed være fastgroet til en Banke og indhyllet i en Følelsesløshedens Skaller, man maa med andre Ord være et *Bankedyr* for at kunne vove at udtale dem.

Flyvefisk: Hvis en *Digters* Stemme turde vente at have nogen Vegt i en Forsamling som denne, vil jeg netop i nærværende Sag vove at lade den høre. Vi repræsenterer den Falanks i Samfundet, som jeg vil kalde Følelsens, og undertiden kan den med sine Følehorn række derhen, hvor Klogskaben ikke naar. Jeg vil bede om Tilladelse til at skildre nogle Indtryk fra en Reise rundt Jorden, fra hvilken jeg netop er vendt tilbage. Jeg foretog den i Selskab med min Ven Fiskeørnen, den trofasteste og, jeg kan sige, *eneste* Beskytter, jeg har havt i det Samfund, hvori jeg har været stillet. Uvant, som jeg var,

til at befare de høiere Regioner, ofte træt, ofte overvældet af Reisens mangehaande vidunderlige Indtryk, følte jeg ret det betryggende i at have en saadan Ledsager. Her saa jeg for første Gang Jordens Vande, Søer og Floder ovenfra. Hvor glat, hvor smilende laa nu dette Element der, som om det et Øieblik stille rugede over sine egne Rædsler og Gaader, dem vi Dybets Børn alene kjender. Selv Havet i sit Oprør med de tumlende Skibe saa ud som en Bugt i Solskin, der vipper paa sine Smaabølger nogle Blade, Vinden slænger ud i den; saaledes har jeg tænkt mig, en frigjort Sjæl maatte se ned paa den jordiske Nød og Strid. Og jeg drog viden om den hele Jordekreds, altid støttet og baaret af min sterkere Kamerat; han tog mig paa sin Vinge, var jeg træt; han laante mig sit Øie, sit klare Overblik, sin Erfaring; ethvert af Jordens Undere, enhver Gaade tydede han mig i sit sterke, vingede Ørnesprog.

Østers: Hr. Flyvefisk er Poet, og hvad han her fortæller, kan være saare smukt paa rette Sted og i rette Tid. Vi er ikke her forsamlet for at høre paa Reiseskildringer og poetiske Visioner, men for at raadslaa om Statens alvorlige Anliggender. Her er ikke Tale om Vinger, klart Overblik og Ørnesprog. Hr. Flyvefisk vil behage strengt at holde sig til Sagen.

Flyvefisk: Det er ganske min Agt. Idet vi fór saadan hen over Landene, blev jeg opmerksom paa en Egenhed, der gjentog sig, kun med ringe Modifikationer, ved dem alle. I det indre af ethvert Land, fjernt fra de dyrkede Sletter med sine myldrende Byer og Havne, laa en stor, for Synet ugjennemtrængelig Skov, der kun merkedes ved nogle blege, krydsende Linjer. Men denne Skov dulgte i sin Midte en Sø, et mørktblikkende Vand, hvis speilklare Ubevægelighed ingensinde syntes beskinnet af en Solstraale eller kruset af en Vind. Noget ubeskrivelig øde og dystert-hemmelighedsfuldt svævede over denne Skovoase med det stille Tjern i sin Midte. Jeg følte et levende Begjær efter at vide noget om den, men en viss Skyhed for at spørge derom. Endelig vovede jeg det.

„Hold dig fast ved mig, medens vi daler," sagde min Ven; „hvad ser du nu?"

„Jeg ser det samme rare, stille Tjern midt i den mørke Skov, kun nærmere," sagde jeg; „det ser ikke ud til, at der findes Levende deromkring."

Men paa én Gang saa jeg en Skikkelse — jeg saa flere! . . . en hel Række bøiede Skikkelser, alle sorte, bevæge sig henad Veien. De nærmede sig Tjernet; enhver af dem bar en Kalk i Haanden, som de tømte ud i det; saa vendte de tilbage.

Nogle kom, andre gik. Og se! Et Par af dem bar endog Kroner paa Hovedet; — dog lige bøiet gik disse Skikkelser under Sløret. I endeløse Rækker og tyste, som ænsede de ikke hverandre, sneg de sig forbi.

„Hvem er alle disse? Hvor kommer de fra? Hvad betyder det, at de tømmer en Kalk i det hemmelighedsfulde Vand?“

„Disse Skikkelser,“ sagde min Ven, „er ikke Statens høiest betroede, heller ikke dens mest betroede; men de er Statens *tungest* betroede. De var engang to til at bære Byrden; den sterkere forlod dem, og de blev alene om at bære den. De var engang blot Hustruer, nu maa de være baade Husmødre og Mænd tillige; de var kun Mødre, nu maa enhver af dem være baade Fader og Moder; — de var Slegtens Bærere, nu er de ogsaa blevne dens Ernærere, ja tillige dens *Lærere*. Under disse svage, bøiede Væseners Hænder formes Leret til det vordende Menneske, til den Borger, der skal tjene Land og Stat, ja maaske styre dem. Livet kan siden kraftig nok meisle og stemple det til den eller den Karakter; — men dette Sjælens egneste, oprindeligste Præg, som kun den første Haand kan give det, bliver der dog altid og udslettes aldrig. Og saa urokkelig er denne Lov, at aldrig saa jeg en Mand, der var haard mod Dyr og Kvinder, uden at jeg tænkte: Haard var ogsaa den Haand, der først eltede dette Emne, og aldrig traf jeg nogen rigtig øm, høihjertet Mand, uden at jeg tænkte: Øm og fin var ogsaa den Sjæl, der først gav denne Sjæl sin Næring. Og saa er de i dobbelt Forstand Statens, Samfundets tungest, vigtigst betroede. Men, hvor sælsomt! I samme Grad, som Mændene, Statens høiest og mest betroede, ved sit høiere og mere glimrende Ansvar stiger og stiger og ligesom løftes af Samfundets Arme mod Lys, Varme, Gunst og Hæder, forat intet nedenfra skal tynge dem, saa trykkes og drages disse forholdsvis til Byrdens Ansvar og Tyngde ned i Nød og Mørke. Er den tre-, er den fire-, er den seksdobbelt denne Byrde, dette Ansvar, saa vil tre-, fire-, seksdobbelt afknappes og afveies dem Lykkens karrige Lod. Deres Lønning heder Savn, deres Indtægter Almisse, deres Titler og Ordener Ydmygelse og Ringeagt. Det er denne Uret, denne skjærende Modsætning, der tynger Nationerne som en dunkel Brøde, et Spørgsmaal, som først skal løses: *de sørger ikke for sine tungest og vigtigst betroede.* Men den enkelte Mand bærer Vegten af denne Brøde; den følger ham gjennem Livet og maner ham midt i hans Hæders og Velstands Rus; — det er den sidste af de mørke Genier, der sidder om hans Leie, der strider med

Himmelbudet om hans Sjæl, medens det bristende Øie endnu søger de forladte.

Nu kjender du, min Ven, Betydningen af, hvad du har set. Behøver jeg at nævne dig Tjernets Navn? Det er *Enkernes Taaresø*, — den Sø, der aldrig udtørres, men heller aldrig, hvor meget den fyldes, gaar over sine Bredder; og Veiene, der fører derhen, er Savnets og Forladthedens Stier, gjennem Sorgens og Bekymringens Skove.“

Længe taug vi. „Men løs mig den Gaade,“ sagde jeg tilsidst, „hvorledes Søen ved disse talløse og ustanselige Kilder dog ikke svulmer over.“

„Se til,“ sagde min Reisekamerat.

Jeg sperrede Øinene op. Men uagtet de er store, ja vel saa store som min Ven Ørnens, har de langtfra dennes gjennemskuende Blik. Overbærende, som det sømmer sig den sterkere, sænkede den sig endnu noget.

Da saa jeg ved Tjernets modsatte Ende tvende Genier ifærd med at øse.

„Den ene af de Genier, du ser der, med det himmelsk milde, men sorgfulde Ansigt, er *Barmhjertighedens Engel,* den anden med den grublende, strengere Mine er *Statsklogskab.* Langsomt, betænksomt tømmer denne sine Skaaler i en Revne i Jorden, medens Velgjørenhedens Engel øser og øser blot for at tømme. Men fra hin knapt synlige Revne i Jorden, hvori den tænksomme Genius stræber at lede Tjernets Vande, gaar Velsignelsens skjulte Kilde ned og spreder sig tusendarmet ud over Landet.“

Vi hævede os til ny Flugt. Nu forstod jeg, at hvor et Land var rigt og blomstrende at skue, var Enkernes Taaresø mindre, og omvendt; men i alle Lande fandtes den mørke Sø i den ensomme Skov.

„Nu vil jeg vise dig det Land, hvori Enkerne er lykkeligst, hvor der sørges bedst for dem,“ sagde Ørnen. Ustanselig fløi vi mod Østen og dalede ved Solnedgang paa Toppen af et skyhøit Fjeld.

„Sku ned,“ sagde Ørnen, „hvad ser du i Dalen?“

„Intet,“ svarede jeg. „Ikke det mindste. Jeg ser ingen Søer, ingen Genier. Men maaske kommer det af den tykke, kvalme Røgsøile, der stiger op ved Bredden af hin brede, bugtede, dødglinsende Flod? Og jeg ser nogle store, fæle langnebbede Fugle kredse om Stedet, som om de ogsaa er indbudt. Der maa være Fest dernede; thi nu hører jeg ogsaa Jubelskrig og en dump Lyd af Musik.“

„Visselig," sagde min Ven, „der er Fest. „Det er Enkernes Fest, man feirer dernede. Kom, du har set nok! For mig kvalmer det."

„Jeg er heller ikke vel," svarede jeg, — „jeg er forunderlig beklemt, det maa komme af Hjemve." Og uden at ænse mere af Jordens Herlighed stak vi gjennem Skyerne lige mod Vest.

Der laa det kjære Land! Hvor fremmed og dog kjendt saa det ud ovenfra med sine utallige Revner og Kløfter og Fjorde og Elve, og Enkernes Taaresø manglede visselig ikke, nei, den var stor nok at se til. Og Skovene omkring den forekom mig ødere, vildere og Veiene mere knudrede, mere steile og stenede end nogensteds og de triste Skikkelser, der vandrede paa dem, talrigere end noget andet Sted. Men hvad saa jeg! De milde, medlidende Genier havde stanset sit Verk! Og i mit Fædreland skulde jeg opleve dette! *Alene,* med trætte Hænder sad Barmhjertighedens Engel der og stirrede paa Tjernet med dyb, sorgfuld Modløshed.

„Kortsynede! Blinde!" sagde min Kamerat, da han saa min Bekymring; „jeg forstaar, hvad du tænker; men denne Sø gaar dog ikke over sine Bredder. Saa vid da, der gives endnu en *tredje Engel,* mægtigere, sterkere end de andre; hans Flugt gaar mod det høie; ustanselig med aldrig trættet Agt, at ikke en eneste Draabe skal spildes, bærer han de fulde Skaale mod Himmelen og tømmer dem i det evige Væld, hvor enhver af disse Taarer forvandles til Glæde. Men usynlig er han, og usynlig maa han være; thi var han det ikke, vilde de andre Engle ikkun stole paa ham, og de vilde kjølne i sin Iver."

Da Taleren havde endt, blev der en dyb Taushed i Forsamlingen, der afbrødes af en høirøstet Bifaldsmurren. Afstemningen foregik og førte til enstemmig Antagelse af Komitéindstillingen . . . .

. . . .

. . . .

Et Brudstykke af en Redaktionsartikel meddelte endnu nedenfor:

Afstemning i Rægernes famose Sag afsluttedes igaar med et høist overraskende Resultat. Alle Skaldyr, lige til Søsneglen, gik i sig selv, og Sagen kronedes med et høihjertet Unisono. Humaniteten feirede her en af sine skjønneste Seire over Statsuklogskaben. Alle Blækspruterne havde udtømt sig i den Anledning. Om Aftenen var Havet glimrende oplyst med Morild og Veirlys, Flyvefisken blev baaret i Triumf af Delfinerne, og

hvor de første Bevægelsesmænd viste sig, blev de omstimlet og komplimenteret. Sverdfisken grundede et Museum til Erindring om Dagen ved en ligesaa liberal som opsigtvækkende Skjænk. En Begivenhed som denne kan ikke undlade at vække Betragtninger og Sammenligninger, der ingenlunde falder gunstige ud for det Led i Skabningen, der kalder sig
naar disse Jordens Ypperste
af almindeligt Fæ

Her var Stykket revet ud, og Læsningen af den undersøiske Avis endte dermed. Længe sad jeg grundende.

„Der er intet nyt under Solen!“ raabte jeg overlydt, saa jeg vaktes selv af min Tankedrøm derved. „O gamle Fader Jordklode, er dette dine Undere? Er det Skatten, Nødskillingen, du ruger over? Havdybet — vor Fantasis uudbyttede Rige, alle Poeters, Forskeres og „Europamüdes“ sidste Trøst og Tilflugt! Vi kræver det for Poesi, frisk og kjølende for vort hede, fortørrede Sind som dets Tanggrunde og underbar som en *victoria regia,* hin Kjæmpefabelblomst, hvori det hvert hundrede Aar skikker os et Budskab, — og vi faar et Stykke Politik, der smager — ja, det kan ikke negtes — det smager sterkt af vor egen.“

En af de smaa kom her farende og raabte allerede i Døren:

„Papa, jeg skulde spørge dig fra Mama, om du vilde have den stegt eller kogt?“

„Stegt eller kogt? og hvilket, min Unge?“

„Gjedden!“

„Aa, Gjedden! Sig Mama, at det maa hun gjøre ganske efter Behag ... Men bi! kun maa den paa ingen Maade vindtørres ... Tanken om dette forhadte Element har forbitret den hver Bid i Livet .... En enstemmig Antagelse af Komitéindstillingen! .... Tænk enstemmig! ... Blot ikke vindtørret!“

Den Lille saa forbauset paa mig.

Kunde jeg gjøre mindre for min Ven Gjedden?

SIDSTE BLADE
ERINDRINGER OG BEKJENDELSER
[FØRSTE RÆKKE]
(1868)

BREV TIL FRU AMALIE MUNCH.

Forord springer gjerne enhver over, naar de staar der paa egen Regning. Hvorfor gjennem den tomme, kolde Forhal, naar man nemmere kan slippe ind? siger Besøgeren — Læseren, der maaske har knap Tid nok til Besøget.

Men om en venlig Haand ledede ham gjennem den tomme Forhal, om han derved blev opmerksom paa, at der fandtes en Indskrift at læse, Symboler at tyde, der maatte tydes og læses, vilde man ret forstaa det øvrige?

Jeg søgte efter en saadan Haand, og min Tanke stansede ved Dem. Jeg dreves dertil lige meget af en personlig Hengivenhedsfølelse, da De har beredet mig saa mangen nydelsesrig Stund, som ogsaa ved den særegne Stilling, De har indtaget i vor Kreds. Som en god Fe kom De op til os. Meget er det allerede at bringe Lykken did, hvor den først skal kaldes tillive; uendelig meget mere er det at vække den paany; hvor den engang er udslukket, synes det haabløst for denne Verden. Og at dette var en *Digters Hjem*, der, naar saadan Skjæbne rammer det, dobbelt forarmes, dobbelt forødes, at det var i et saadant, De traadte glædebringende ind, giver det noget sært betydningsfuldt, der endog kaster et Skjær over de faa Tanker, jeg føler mig kaldet til at udtale.

Derfor stiler jeg mit Forord til Dem, eller rettere gjennem Dem til velvillige Læsere. Det vil indeholde Betragtninger over Tilstande, som vi begge jo maa siges at staa nær. Det gode, der kan møde Dem hos os, ved ingen bedre at skatte end De; men hvad der ikke er godt, vil De ogsaa klart og meget snart gjennemskue. Ogsaa er der Betragtninger, vi oftere i Samtale har berørt, men som jeg her kun vilde stræbe at give en Oversigt over. Jeg ved, at De med Velvilje vil prøve alt, maaske betvile og misbillige noget, men lige meget, mit lille Manifest skal dog nu komme som en Hilsen til det Hjem,

hvor der er godt at være, hvor man føler sig beriget ved at være enig, og hvor man *kan* — ikke være det og dog forblive gode Venner.

„Ja, se dig kun om paa den fattige Plet,
Hvor Træet led og blev torneklædt."

Idet jeg sender disse Optegnelser ud i Verden, hører jeg allerede den Dadel, der vil møde dem fra en stor Del Læsere: De er for sterkt knyttede til en Personlighed, eller for at bruge et populært Udtryk: Man taler deri for meget om sig selv.[1] Men om Feilen var den, at man ikke gjør det nok, at man streifer ind paa Selvbiografiens Grænser uden at turde gjøre sig det bekvemt der? Reiseskildringer, hvoraf den største Del af de følgende Blade bestaar, danner en slem Mellemting mellem saadan Autobiografi og al anden upersonlig Digtning. En Forfatter skal være tilstede, men heller ikke mere; der paaligger ham den stille Forpligtelse at tale saa meget og saa interessant, som han formaar, om alt andet, og saa lidet og beskedent, han formaar, om sig selv. Man ser ham da staa i Krogen af sine egne Oplevelser, ilde tilmode, som en, der er kommen uforvarende ind i et Selskab, hvor han ikke var buden, men hvor han nok syntes, han kunde været det. Han er øiensynlig generet med sin Person, gjør Kunster for at undgaa at tale i første Person singularis og kalder sig af lutter Beskedenhed: vi. Og under alt dette skriger det maaske i ham: Det var noget andet, da jeg oplevede det. Dette er blot den tomme Larve. I mit dybere selv, i mit Hjerte, der bankede deri, maa I skue det, jeg her fortæller, vil I forstaa det ret.

En Forfatters Individualitet udtaler sig altid gjennem hans Digtning, vil man sige. Gjennem hans Livsbetragtning, de Principper, han vil gjøre gjældende, den Form, de fremtræder i, vil man kunne drage Slutningen tilbage og, forsaavidt som Personligheden er et Udtryk af hans indre selv, ogsaa paa hans Væsen, Optræden, Handlesæt. Intet er mere vildledende. Gjennem ethvert Aandens Produkt gaar der vistnok et dunkelt noget, en Grundstemning; men hvor mange er de Læsere, der agter paa denne og følger den som den ledende Traad? En Forfatterinde kan f. Eks. tale den kvindelige Befrielsessag med selvfornegtende Kjækhed, men man vilde maaske meget tage feil ved at slutte tilbage paa, hvad man kalder „en emanciperet

[1] En Bebreidelse, der merkelig nok ogsaa er gjort om „I de lange Nætter". (Forf.'s Anm. i 1868).

Dame". Ak, mangt et Liv vilde, saa man nærmere til, byde en sørgelig Parodi paa store, høitstemte Opgaver. Thi dette, *Livet, Virkeligheden* med sine ofte knugende Vilkaar, er det, som her staar imellem og virker i begge Retninger: kuende mod det indre og udad i Produktionen forplumrende, forvrængende — vildledende. Hvor meget virkelig stort og dybttænkt kommer ikke, drevet af denne Nødvendighed, forceret, forkvaklet, uklart frem i Lyset; — hvor megen Bitterhed peger tilbage til det dybeste, ømmeste? Faa, saare faa er de, hvem deres Livsbetingelser tillod en ikke altfor uharmonisk Udfolden af sig selv.

Hos os vilde Livshistorier, udgivne i levende Live, gjøre god Virkning. Man kjender dem næsten ikke, man har en viss Sky for dem som for det nøgne. Det er ikke fra Digtningen, man skal slutte hen paa Digteren — til hvilke Modsigelser og Feiltagelser fører ikke dette, *der igjen virker tilbage* —; men det er gjennem Digteren, man skal tilegne sig Digtningen og lære at forstaa den ret.

Men hos os indtager Personligheden kun en altfor stor Plads og virker ofte forstyrrende! Ganske visst, og netop derfor. Da dette er et uundgaaeligt Onde, der klæber ved alle smaa Forhold, gjælder det kun at indsætte den *sande* Personlighed i sin Ret. Lukker Graven sig over Individet, er det dog denne, dets egentlige, alt tilfældigt afstreifende jeg, der skal for en Dag; man har da Møie nok med at sammenflikke Stykkerne. Kunde det ske før?

Men hvorledes? Gjennem *Selvbiografien?* O, hvem har Mod til en saadan! Afklæde sig Stykke for Stykke, som for Guds Aasyn! Skrifte sig selv, med sine Anlæg, sin Natur, sin Udvikling, sin Forkvakling, det ømmeste, det saareste, det sterkeste, det kleineste, rive op i de Vunder, der behøver et helt Liv for at læges!

Og dog, gid han kunde! Ethvert Stykke saadan *levende* Bekjendelse vilde være mere værd end den bedste Biografi bagefter, vilde være det eneste og kraftigste Besvergelsesmiddel mod denne Dobbeltgjænger, der, en uhyggelig Affødning af Døgnopfatningen og Tilfældigheden, dog, saalænge han aander, gaar og spøger under hans Navn.

Gid han kunde!

Jeg læste engang Mauritz Hansens Fortællinger, læste dem med en halvvoksen Piges kritikløse, inderlige Fornøielse, vidste ikke det mindste om Forfatteren selv, uden at han var Overlærer paa Kongsberg. Jeg har senere læst disse Fortællinger

i Belysningen af en tilfældigvis meget nøie Kundskab om hans Liv og Personlighed, og de rørte mig nu ganske anderledes, uagtet jeg havde faaet et Øie for Feilene, ak, maaske netop paa Grund af dem. Naar denne Mand, der selv gav sine Døtre en lærd Opdragelse, men maaske ikke havde Raad til en Søndagskjole til dem, denne geniale, hjertensvarme, langtfra ikke nok paaskjønnede Mand, der har skrevet *Keadan*, *Moderen*, har skrevet en Fortælling, *Tapetet paa Fossesholm*, som jeg har hørt mere kompetente end jeg erklære for *uplettet mesterlig*, — naar han pludselig falder ned i Ynkværdigheder og Smagløsheder, som en nogenlunde vel indrettet Urtekræmmer neppe vilde gjøre sig skyldig i, saa vækker dette noget andet end det sedvanlige overlegne Smil.

Naar han f. Eks. skal skildre en elegant Komfort — ak, han har en fortvilet Hang dertil! —, og han da udstyrer denne Herlighed blandt andet med et „kostbart Bronce-Ur“, eller en „smagfuld Mahogni-Kommode“, saa fristes man jo over Evne. Men i det samme hulker det saa smertelig mellem Linjerne; man studser og lytter; — man ler ikke. Hvilke Savn maa den have kjendt, for hvem en smagfuld Mahogni-Kommode danner Grænsen for det opnaaelige! Gid hans Folk havde foræret ham en!

Det var i de gode, gamle Dage, hvor man levede i den dybeste Fred med hverandre. Digterne skrev blot uskyldige, behagelige Ting, og Publikum lønnede dem med ikke personlig at bekymre sig om dem. Man læste dem flittig og troede forresten, at de var agtværdige Embedsmænd og skikkelige Mennesker.

Vi taler ikke om den Tid. Der kom en anden, som vi kalder vor Literaturs Gjenfødelse. Der gik ingen Varsler forud. Som vildtstormende Kongsemner sprang dens første Digtere frem paa vor Scene, omstimlede af en tvilende, truende eller hyldende Mængde, selv brynjeklædte, beredte til at hugge sig igjennem for at falde eller erobre Pladsen.

Dengang var der aaben Krig; den er bekjendt nok. Forholdene er nu ganske anderledes. Freden er oprettet, den gyldne Fred, og der mangler ikke paa Lykønskninger dertil.

Er Freden virkelig oprettet? Er denne Kulde, denne dumpe Misstemning mellem Parterne bedre? Hvori har den sin Grund? Deri vil man sige, at Digterne staar stille, de unddrager sig sin Opgave at følge med Tidsinteresserne og opkaste sig til deres Bærere. Fordi det ikke er vor Opgave, vil disse sige. Det er sørgeligt nok, at vi maa træde polemisk ver-

gende op, at vi maa misbruge Plekteret til Pegestikke og Ferle.

Kunde Misstemningen ikke have en almindeligere Grund, ligge i noget dybere, deri, at vore Forfattere i det hele bliver sig en skjæv Stilling til Mængden bevidst? De maa nødtvungne opgive *Fjernhedens* Fordele ligeoverfor den, for at modtage *Nærhedens*, og de høster kun Nærhedens Onder. Hos os kan Digterne af gode Grunde ikke indtage det olympiske Standpunkt, som er tænkeligt andensteds. Der kunde de maaske soutenere denne *qvasi*-Guddom i Skyen, der kun giver sig tilkjende ved den Manna, de i passende Mellemrum lader regne ned. Guderne i Skyen er stegne ned i Gaderne, hvor man kan se dem daglig spadsere omkring i Skikkelse af Mennesker, der har faaet en ubegribelig Mængde Skrøbeligheder fremfor alle andre Dødelige. Venerationsforholdet er opgivet; det patriarkalske, Familie-Pietetsforholdet skulde træde istedet. Hvad Digterne kan gjøre for at befæste dette, er allerede antydet. De giver allerede sit bedste, Blomsten af sin Aand, de maa endnu give Tydningen dertil i sit eget selv.

Skulde her ikke være en gjensidig Forpligtelse? Har vort Publikum nogensinde følt en saadan, følt, at det havde nogen anden ligeoverfor sine Skalde end, naar det kom høit, at kjøbe deres Bøger og læse dem og maaske lukke Butikkerne den Dag, de begraves? Har det nogensinde tænkt, at det ogsaa havde den, som en god, humantsindet Familie har ligeoverfor eiendommelig begavede Børn, den ikke at skræmme dem? — At det ovenikjøbet havde den at fordrage det egne, saavidt mulig jevne Veien for dem, tro i Kjærlighed paa det udmerkede, med Stolthed modtage det og *skaanende prøve Hindringerne?* Hvor er Pietetsfølelsen, hvor Overbærelsen, hvor den Tillid, der skulde være Frugten deraf?

Idet jeg har givet min Opfatning af en Forfatters Stilling, har jeg tillige skildret Forfatterindens. Kun vil hun i en tidobbelt forøget Grad lide under Nærhedens Onder, under Savnet af den manglende Pietet; — hun vil med ett Ord mangle den Tryghed, hun skulde føle ved at ombytte Arnens Dunkelhed med et helt Folks beskjermende Anerkjendelse.

Thi en Kvinde, der hos os træder offentlig op, har fra det Øieblik intet Privatliv mere, ingen Fold, hvori hun kan skjule sig. Hendes Handlinger, hver Bevægelse, hendes huslige Stilling, aandelige Tilstand, kort, hendes Forhold til Gud og Mennesker, er derved indviet til en almindelig Overveielse og Bedømmelse.

Det er overflødigt at opsummere alle de Angrebspunkter, hun byder fremfor Manden, Angrebspunkter, uopregnelige i Antal, vanvittig absurde i sin Intethed, forfærdelige i sine Følger.

Lad os tænke os i hendes Sted.

Hun er altsaa berøvet Dunkelheden, den ensommes, ubeskyttedes Ven; hun har opgivet den mod en — o jeg vil ikke spotte — Navnkundighed, hvis Konsekvenser hun maa bære. Bliver hun delagtig i dens Fordele? Nei, hun bliver ikke delagtig i dens Fordele, ialfald kun betingelsesvis. Hun har faaet en Kunstners Kald og en Mands Ansvar; som denne har hun sit ofte høist vanskelige *private* Kald ved Siden, maa hun bære Chancen af en offentlig Kritik — *her* tages intet Hensyn —; men hun nyder ikke Lønnen som denne. Her menes naturligvis Lønnen i en høiere Forstand, at der indrømmes hende Plads sideordnet med Kunstnermanden, ligeberettiget til den Agtelse, de blot formelle Hensyn, der vises ham, til den Opmuntring, den Hæder, der dog i den *store Almenhed* ikke godt kan unddrages ham. I vor Nationalbevidsthed er der endnu ingen saadan Plads for Kunstnerinden; der har aldrig været nogen; der vil maaske gaa et halvt Sekulum hen, inden der beredes hende en saadan. En Kvinde eksisterer hos os kun gjennem Familien, det er — Manden; berøvet dette Adgangstegn til Livet og dets høiere Interesser og Gevinster, er hun intet, intet, var hun end aandrig som Aurora Dudevant og statskløgtig som Madame Staël. Over den enlige Kvinde har Aarhundreder udtalt sit *mene tekel:* „du skal dø," — Savnets, Ensomhedens, Gemselens Død.

Deres Tid er blot ikke kommen i vort Land endnu. Der burde gaa 50 Aar hen, inden en kvindelig Forfatter viste sig paa Scenen. De, der forinden dukker op, vil føle sig enlige, afmægtige, ikke sluttet til Rækkerne, ikke kaldet til et Fremad med dem, naar Raabet lyder, for at dele Faren og Æren. Som Forposter vil de regne sig, vaagende, speidende, ventende, rede til at falde, men falde uden Mod og uden Hæder.

. . . .

. . . .

For eget vedkommende, jeg, som har foregrebet Tiden og er styrtet ud med Rækkerne, kan jeg kun sige: „Jeg burde ladet det være." Jeg kunde saa godt ladet det være. Aabent vil jeg tilstaa, at jeg eier faa af de Betingelser, der gjælder for et samtidigt Publikum. Ingen Lethed i at skrive, ingen stor

Produktivitet, ja jeg er tilslut uviss, om min Optræden paa Forfatterbanen kan kaldes Frugten af et uimodstaaeligt Kald.

Jeg ved egentlig ikke, hvordan jeg er kommen til at skrive. Fangen, der med sit Blod optegner sine Bekjendelser paa en Strimmel Tøi, kunde maaske ligesaa godt svare derpaa. Jeg sad dog længe, længe i den Varetægtscelle, som kaldes *Kvinde*, inden det faldt mig ind at skrive paa Lappen. Forvandlingen foregik pludselig og i de Aar, man mindst tænker paa, at den kunde foregaa, da man allerede afslutter med Livet. Jeg havde indtil da kun levet for mine Pligter inden Husets Grænser. Jeg havde oplevet den største Sorg, der kan ramme et Menneske, og jeg beredte mig allerede muligst fattet paa den Skjæbne, der forestod mig: en Enkes Lod. En Enkes Lod, og i vort Land! Dette endnu! Jeg beredte mig dertil; men selv den kjækkeste kan ikke indestaa for sig, naar han staar Ansigt til Ansigt med det forfærdelige, og saa er der i Afgjørelsens Øieblik undsluppet mig et Skrig, mit Livs længe tilbageholdte. Man fortalte mig, at dette var en Digtning, at det stemplede mig til Forfatterinde.

Det er i Belysningen af de Bekjendelser, jeg her har aflagt, jeg ønsker, man vil læse de Bøger, jeg har skrevet. Det skal ikke tjene til en Forklaring, hvorfor jeg ikke har ydet mere; det skal kun tolke en Smerte over ikke at have kunnet give det bedre.

Ogsaa disse Blade, jeg her byder, vil i dette Lys bedre forstaaes. Disse Træk af en inderlig opfattet, men indsnævret Virkelighed, disse lukkede Vuer, udfyldte med Drømmerier, Brudstykker af Enetaler i mennesketomme Dage, de trænger mere end alt andet til det oplysende Fingerpeg.

Og til dem, der forstaar at læse mellem Linjerne, vil jeg sige: Lytter til Grundtonen, der klinger mellem dem; den vil fortælle eder bedre, mere indtrængende, hvad jeg vilde sige, end hvad der er sagt i ufuldkomne Ord.

BERLINS GADER.

Berlin den 24de Okt. 1863.

Det bliver mere og mere almindeligt, at Norske, der reiser, skriver Korrespondancer til Hjemmet. Naar man sidder der, kan man næsten ikke begribe, hvorledes Folk, der pludselig slippes ud i saa meget broget og nyt, faar Tid og Samling til ofte lange, grundige Afhandlinger. Sværme, samle, det falder

af sig selv; men Bearbeidelsen maatte netop være for Hjemmets lange, stille Dage. Naar man selv kommer ud, begriber man det. Vi Nordmænd forstaar ikke at reise i den Forstand at slippe sig løs. Englænderne forstaar det. En Englænder tager netop saa meget af Hjemmet med, som han kan pakke paa en Vogn; men saa vil han hverken høre eller vide mere om det, og Landsmænd skyr han som Pesten. Vi indbilder os, at vi reiser, vi ogsaa; vi maatte saa meget bedre kunne det, vi, for hvem Overgangen er brattere, og hvem det fremmede Liv i sin Mangfoldighed maatte gribe sterkere og mere skillende end noget andet Lands reisende. Men nei, det er ikke saa. Under disse fremmede Indtryk bliver vi os vor Art først rigtig bevidste. Moder Norge ved, hvad hun gjør, naar hun sender sine Børn saa langt bort og paa saa farlige Tumlepladse; hun kjender sin Magt. Vi føler samtlige ligesom en usynlig Traad om Benet, der rykker i os, hvergang vi griber efter noget, der ligger ude af al Forbindelse med Hjemmet. Har vi en Nydelse, som dette ikke kan byde os, maa vi tænke paa det og paa nogle, som ikke kan dele den med os. Man kjøber ikke et Baand, en Vest, en Cravatte *à la* det eller det, uden at der uvilkaarlig knytter sig en Forestilling om Carl Johans Gade eller Slotsparken dertil, ikke et Billede, uden at man allerede ser det cirkulere i en taknemmelig, fornøiet Kreds omkring vort eget Bord, netop *det* Bord. Falder der os et kvikt Indfald ind — man ser ikke engang, om det er rigtig modent, eller om det bare er „rødt paa den ene Side" —, det undes dog ingen her. Og saaledes kommer det lidet an paa, *hvad* og *hvor meget* vi oplever, om i stor Rigdom og Fylde eller saagodtsom slet intet; — hjem maa det. Vi ligner Børn, der ikke under sig et eneste Bær paa Engen, men skal endelig trække det paa Straa til Moder hjemme; men saa hænder det nok ogsaa, at Moder istedenfor den varme Tak, vi havde ventet, siger: „Det er noget Klus, Barn, spis det selv!"

Til den sidste Klasse reisende, der saagodtsom slet intet oplever, regner nærværende Korrespondent sig, og han kan kun undskylde denne sin Indtrængen i Rækken af de megetoplevende Korrespondenter med at henvise til hin Lov, der ubønhørlig byder over os alle. Nei, merkeligt nok! Jeg har hverken truffet Grevinder eller Prinsesser, der, Feerne lig i gamle Dage, bortfører en i en Sky. Jeg har hver Dag ventet, at det skulde vederfares mig. Jeg taler hverken med Lærde, Videnskabsmænd, store Kunstnere eller Statsmænd, og det

kongelige Bibliotek, hvor man maaske kunde træffe saadanne, har jeg kun set i en respektfuld Afstand. Venter man derfor, forvænt som man er, paa grundige og alsidige Oplysninger, maaske i statistisk, belletristisk, geografisk, topografisk, historisk eller kulturhistorisk Retning, saa vil man blive skuffet. Korrespondenten nærer en næsten følelsesløs Ligegyldighed for saadanne Spørgsmaal som, hvorfor Berlin netop blev lagt paa den Plet midt i det Brandenborgske Sand, hvorfor det overhovedet blev lagt, og af hvem det blev lagt der, naar blot dette Sand vilde være lidt mindre slemt inde i Gaderne og ikke flyve ham i Øinene; — og denne Mangel paa videnskabelig Sans strækker sig beklageligen hen i alle Retninger. Hvis den Sætning holder Stik, at jo mere man lærer, jo mere opdager man, at man saagodtsom intet ved, maa jeg allerede paa mit Skolestandpunkt 1830 have været saare tilfreds med, hvad jeg vidste, og har siden ikke fundet det fornødent at stræbe op til det Stadium, hvor man gjør den Opdagelse, at man intet ved. Hvad jeg kan meddele, indskrænker sig for Øieblikket til nogle Observationer, jeg har havt Anledning til at anstille paa min Vandring et Par Gange ugentlig ned til Centrum af Byen: *Unter den Linden.* Veien er lang, det vil da sige til Museum. Har man Hast eller er træt, stiger man i en Omnibus, hvoraf der hvert femte Minut gaar en forbi. At kjøre i Omnibus er ikke gentilt, vil man mene; men det hører ogsaa til de Anskuelser, man maa kassere, naar man kommer ud. Vil man reise, maa man lade nogle af sine fornemme Vaner være hjemme. I Hjemmet har man let for at være Aristokrat; der koster det ingenting; man behøver blot at sidde inde ganske stille og kjede sig; det er aristokratisk. Ude paa Reiser er det derimod meget kostbart at være det. Man gaar altsaa i Omnibus, hvilket er billigt og ofte meget morsomt. Man bliver altid høflig behandlet. Overhoved synes Tyskerne, at dømme efter Berlinerne, at være et artigt og høfligt Folk, i det mindste i den udvortes flygtige „Verkehr" med dem. Heines Udraab, da han kom til Paris: „Süszer Ananasduft der Höflichkeit! der ich an heimathliche Rippenstösze ohne Entschuldigungen gewöhnt bin!" kan en Nordmand, der nu engang ikke kan bare sig for altid at tænke paa sin egen Nation og henføre alting til den, for det første blot overflytte til Danmark eller Tyskland. At kjøre i Omnibus er som sagt morsomt og underholdende. Hvor kan man bedre i Ro og Mag studere en Befolknings Fysiognomi og i en mere vekslende, dog ikke for hurtig vekslende, Mangfoldighed? Man føler sig ordentlig alle

disse Figurer, som stiger ud og ind, forpligtet, man gad takke dem, som om de gjorde det alene for vor Skyld. Hvilke udprægede Typer af de forskjelligste Klasser, Bestillinger, — Individualiteter, alle dog betegnede med et visst usynligt Fællesmerke: Tyskheden. Slipper der en Englænder eller en Sydlænder ind, merker man det straks. Dette nationale føler man allerede saa sterkt i de danske Omnibusser; der træder det gemytlige mere frem. Selskabet i en saadan giver ofte Indtrykket af, at man, fremmed, er sluppen ind i en Kreds af gode Venner, der har forenet sig til et Lystparti; man skammer sig næsten over, at man sidder der saa stiv og taus. Et saadant fornøieligt Præg af snakkesalig Tilfredshed og et sandt blomstrende Velbefindende tror jeg ogsaa kun den danske Nation fremfor alle andre er benaadet med; — Gud lade det være sagt i en god Time! som Tante altid sagde, naar hun talte om, hvor rask hendes gamle Mand var. Hvordan mon vi vilde te os i Omnibusser hjemme? Mon ikke som en Transport Straffanger, der i taus Mistænksomhed ser paa hverandre? Livet i de tyske Omnibusser er ikke fuldt saa kordialt som i de danske. Det er alvorligere, formellere. Dog mangler det ikke heller her paa gemytlige Scener, især hvis der er smaa Børn med, der altid gjør sin Forret gjældende, at knytte og holde Konversationen vedlige. Igaar var der saaledes en ung, pen borgerlig Kone med, der holdt en prægtig Tyksak af en Gut paa to—tre Aar paa Skjødet. Han aad, alt hvad han kunde, af en uhyre Vindrueklase, som Moderen paa ingen Maade maatte tage fra ham. Han spiste og krystede den, saa det sprøitede omkring ham, og jubilerede dertil som en liden kaad Bakkus, og smuk var han, saa han kunde ypperlig tjent til Model for en saadan. Jeg saa efter, om der var en Kunstner tilstede. Jo mere de andre lo, jo mere fornøiet blev han, og Moderen var lyksalig; og at være lyksalig en hel Fjerding, er det ikke meget for en Silbergroschen — 2²/₃ Skill. norsk? Forleden, da Selskabet netop var ualmindelig fint, steg der en Torvkone ind med sin Kurv og sit Varmefyrfad. „Aber, liebe Madame, das Feuerbecken soll doch wohl nicht mitgehen?“ sagde en gammelagtig Herre, der saa ud som en Literat. „Dat soll auch nicht jehen, dat soll fahren heute,“ svarede hun og nedlod sig med sit Fyrfad under Skjørtet. Den tynde lille Mand rykkede tilside, saa langt han kunde. „Ach, Sie brauchen nicht so weit zu rücken, Sie sehen jar nicht darnach aus, so leicht Feuer zu fängen.“ En ældre fint klædt Frue ligeoverfor faldt her ind og sagde: „Meine liebe Madame, mit Ihren Sachen

dort dürften Sie eigentlich nicht im Omnibus gehen. Sie nehmen zu viel Platz auf." „Meine liebe Dame," svarede Madamen, „mit einer solchen Krinoline sollte man auch nicht im Omnibus jehen, er nimmt jar zu viel Platz auf." Paa dette Svar fulgte endelig en forbløffet Taushed, og Freden syntes i det mindste diplomatisk oprettet. Men dermed var ikke Scenen forbi. Hun trak et Tørklæde frem, hvoraf hun krammede noget ud. Det var umuligt at gjette, hvad det var, en blød Substans, som hun gav sig til at elte og trille til smaa Kugler. Selskabet, ikke lidet spændt paa, hvad dette skulde være til, blev ikke længe i Tvil. Op af Kurven drog hun en levende Høne, som hun gav sig til at made med en Ugenerthed, en fuldkommen Sindsro, som om hun var hjemme hos sig selv. Hønen opførte sig eksemplarisk; thi hvorledes det var gaaet, om denne ogsaa havde begyndt at meddele Prøver paa Berlinerkvikhed, staar jo egentlig ikke til at beregne.

Omnibuskonduktøren tager altid en opmerksom Del i, hvad der foregaar indenfor. Det lille Rum er hans Dagligstue, Passagererne hans Familie, hans Børn; han morer sig over dem, dømmer mellem dem, kort, varetager deres Tarv paa det bedste. Den Omhyggelighed, hvormed han hjælper Damer og Børn op og ned, er ordentlig rørende. Denne stadige „Verkehr" med Mennesker gjør ham selskabelig, forekommende; han synes at være i jevnt godt Humør. Omnibuskonduktøren danner en komplet Modsætning til Droschkekusken, der ser menneskefiendsk og godmodig-brutal ud. Visse Grundelementer fornegter sig aldrig hos en Tysker; — jeg er viss paa, Priess[1] er sentimental. Droschkekusken er tilbøielig til Drik, og han vækker Mistanke om, at han prygler sin Kone, naar han kommer hjem om Aftenen. Der stod forleden at læse i Avisen, at en Droschkekusk sent paa Natten havde hentet en Læge; hans Kone havde faaet et Slagtilfælde, sagde han. Lægen kom og fandt hende med et temmelig betydeligt Hul i Hovedet. Men hvilken skrækkelig, aands- og gemytssløvende Bestilling er ikke en saadan Kusks? Sjauerens og Terskerens Lod er at misunde mod hans. At sidde naglet til en Kuskebuk hele Dagen fra 8—10, 11. Nogle kjører endogsaa om Natten — Sommer og Vinter, i ondt og godt Veir. Man ser dem næsten aldrig i Samtale med hverandre eller med noget Menneske. Ikke engang, naar man stiger ud, forlader de sine Sæder paa Bukken; kun naar der holdes, aabnes Døren, og man ser et Par glo-

[1] En for Mord i Christiania henrettet Tysker. (Anm. i Udg. af 1892).

røde, tykke, drikfældige Næver ligesaa maskinmæssig række sig ind; den ene aabner sig for at modtage Pengene, den anden overrækker os et lidet Papirmerke, som vi altid med et: „Led os ikke udi Fristelse!“ omhyggelig stikker til os. Fristelsen bestaar her i, at man fristes til — at lede Kusken i en Fristelse. Han har nemlig kun at svare sin Principal Penge for saa mange Ture, som han har afsat Merker. Agter nu en Kunde ikke paa et saadant lidet Tegn, men lader det ligge i Vognen eller undlader at kræve det, naar det ikke leveres ham, hvilket vist hænder, især den Fremmede, da — ja da er det et Spørgsmaal, om den menneskefiendske Ensomhed, hvori en Droschkekusk henlever paa sin Kuskebuk, virker saa styrkende paa hans Redelighedsfølelse og Agtelse for Næstens Rettigheder, at han formaar at modstaa denne Fristelse; man skulde næsten frygte for, at det ikke er Tilfældet. Man har ondt af disse Stakler, der ser saa brutale, saa bidske, saa ensom-forstokkede ud, medens man slet ikke har ondt af Droschkeeierne, som skal være pene, dannede Folk, der ofte bliver rige.

Endelig kommer Turen — Sympatierne ude paa Gaden gaar altid i nedadstigende Retning — til Hestene, der indtager samme Plads i vor Medfølelse forholdsvis til sine Herrer, Kuskene, som disse til sine. Ja Hestene! Skulde det ikke være en humanere Fremtid forbeholdt at udfinde, hvorledes Drikkepenge kan komme Hestene tilgode? Skulde det virkelig ikke blive muligt at give til det menneskelig-noble Dyr, medens vi nu saa ofte med undertrykt Harme ofrer til den menneskelige Dyriskhed? Maaske det blot ligger til frie Nationer at behandle Dyrene godt og stifte Foreninger til deres Beskyttelse! Hvor Trykket ligger over Menneskene, er man ikke endnu kommen til at tænke paa at skaffe de Umælende en lykkeligere Tilværelse. Dette er den mildeste Fortolkning til de Scener, man ofte med blødende Hjerte bliver Vidne til her i Berlin. At læsse 24 Personer paa 2 Heste er meget almindeligt, og dog taales dette Syn bedre end at se Hunde, spændte i Sæletøi, trække belæssede Vogne. De fleste Bønder bringer sine Varer tiltorvs ved Hunde istedenfor ved Heste. Mange af disse arme Dyr synes at føle sin Fornedrelse, der forholder sig til Lænkehundens som Galeislavens til den ensomme Fanges; de ser glubske og vilde ud, og det vil just Føreren: jo sintere de er, jo bedre gaar det. Jeg kom engang paa Siden af et saadant Kjøretøi. En med alskens Kjørler og Sække sterkt belæsset Vogn blev trukken af et stort markbrandenburgsk Bondefruentimmer og en liden Hund, knapt en Alen lang. Det arme Best trak, saa

det laa næsten fladt, med Tungen langt ud af Halsen. Det var i et temmelig stille Strøg, saa det var muligt at indlede en Samtale med dem. Den gik naturligvis ud paa en Beklagelse af Hunden og et Spørgsmaal til hende, om den nu ogsaa blev pleiet godt hjemme og fik nok at æde. Hun knurrede blot og viste Tænder, og jeg syntes, Gud forlade mig, at Dyret, der saa paa mig med sit næsten menneskelig-lidende Blik og dog med en viss vred Skyhed, som om det skammede sig, stod høiere end hende. Man fortæller dog, at disse Hunde, naar de bliver godt behandlede, er villige til denne Bedrift og stiller sig selv frem til Opsadling.

Den 30te Oktober.

Berlinerne har engang faaet det Ord paa sig, at de er et saadant forsorent-geistreich, raffineret, hjertekoldt Folkefærd. Jeg kjender for lidet til det egentlige Selskab, hvem denne Beskyldning vel nærmest rammer, til at vove nogen Paastand, om den er sand eller ikke. Det Indtryk, man faar af Berlinerne i Almindelighed, bestyrker den ikke. Der hviler meget mere en tillidvækkende, spidsborgerlig Bonhommi over dem, der virker paa Nordmænd, under et længere Ophold her, som en Vallekur. Et artigt Folk maa ogsaa det kaldes, hvor der knapt kommer 1 Grobian paa 100 Individer. Med en sand godmodig Overbærelse møder de fremmed Ubehjælpelighed; for at vise en Fremmed tilrette, naar denne har ondt for at orientere sig, gaar de gjerne lange Strækninger. Allerbedst kan man dømme om en Befolknings Maade, naar man iagttager den, hvor der er Tilløb af Mennesker, f. Eks. udenfor visse Butikker, især Fotografibutikkerne, ved Ind- og Udgange af Teatre, Museer etc., og navnlig hvad Mænds Forhold mod Damer angaar, hvilket er et meget belysende Punkt. Og her har vi aldrig erfaret eller set noget, der kunde støde endog den sarteste Følelse. Overalt synes enhver kun at skjøtte sig selv, dog under en stilfærdig Indrømmelse ogsaa af Næstens Rettigheder.

Til denne offentlige Velopdragenhed knytter sig en Kjendsgjerning af en dyberegaaende Beskaffenhed, der, hvorvel Pladsen neppe er den allerbekvemmeste, dog frister til nogle Betragtninger, den, *at Damer kan gaa alene gjennem Gaderne, endog temmelig silde, uden at udsætte sig for Tiltale eller Paatrængenhed af nogen Art*. Jeg beundrer denne Frihed uden selv hidtil at have vovet at gjøre Brug af den. Men her gaar alle alene som noget, der falder af sig selv, hvorved man

dog maa tænke sig Berlins brede, prægtige Gader, lyse som om Dagen. Det er mere, end man kan sige om de tvende større skandinaviske Hovedstæder og desværre ogsaa om vor egen lille Parvenu af en saadan, der noksaa flinkt allerede har tilegnet sig denne de store Byers Vanart. Mændene har ofte underlige Begreber om Ære. Naar en Kamerat har begaaet en Formalitetsfeil, maaske betænkt sig paa for en ussel Bagatels Skyld at lade sig lemlæste eller ekspedere ind i Evigheden, tror de at have Grund til at foragte ham. Men de samme Herrer, der maaske er ivrigst i at støde en saadan Synder ud af sin Midte, skammer sig ingenlunde ved at fortælle, at de har skræmt en vergeløs Kvinde paa Gaden paa den eller den skammelige Maade, og hvo ved, hvem det saa har været! Maaske en Søster, der har vaaget hos sin syge Broder, eller en stakkels Syjomfru, der, udmattet af sit pinlige Dagverk, gaar hjem for — ogsaa at sy om Natten. Det er kjækt! Det kunde være paa Tide, at denne Handling, der ikke kan indstevnes for nogen juridisk Domstol, fandt en Anklage i Mændenes egen Bevidsthed. Skulde de ikke begynde selv at anse den for lidt .... nedrig? Gives der noget feigere, uslere? Det er umuligt at finde nogen Undskyldning for den. Feiltagelse? De ikke-honette Kvinder vil altid røbe sig, og røber de sig ikke, saa fortjener ogsaa de at respekteres. Skal det maaske være en Demonstration, en Tilrettevisning, udtrykke et dydigt Misnøie fra Mændenes Side mod, at Damer gaar alene? Oh! oh! Jo, det er vist et dydigt Misnøie, paa en Maade altsaa et Agtelsesbevis! Maatte vi da bede om Kareter til at kjøre i; kan Mændene give os — det vil sige sine Koner, Døtre, Søstre, Myndlinge, Mødre og Bedstemødre — Kareter til at kjøre i, saa gaar vi ikke mere paa Gaden. Jo, vi vil gaa. Vi vil gaa alligevel. Vi maa gaa. De Kvinder, som altid sidder i sine Kareter, kjeder sig tildøde. De Tider er forbi, da Kvinden var for Manden kun en Luksusgjenstand, halvt et kostbart Legetøi, halvt en Gudinde, der skulde tilbedes. De har selv stødt os ned paa Handlingens Skueplads, hvor vi maa arbeide, erhverve, stride og tumle os, med ett Ord: vi maa gaa. Dyrt har vi kjøpt denne Selvstændighed. Vi ænses ikke mere, vi elskes ikke mere, vi bortføres ikke mere, vi dyrkes ikke mere; skulde vi nu opgive alt dette og ikke engang beholde en Smule kold Agtelse igjen? Ikke engang have Lov til at gaa i Fred paa Gaden? Hvad har denne Generation gjort? —

Berlin maa man helst se første Gang, kort efter at det har regnet. I tørt Veir ligger Støvet, denne Berlinernes værste

Plage, som en Sky over de mest befærdede Gader. Det var en klar Oktoberdag, da vi drog ind paa *Unter den Linden*, denne saa berømte Promenade. Solen stod sin Nedgang nær, netop ligeoverfor Brandenburgerthor, og kastede sit Skin opad den hele brede Gade. I dette grelle, støvede Lys, midt under en sommerlig Varme, saa „die Linden“ med sine gamle, skimlede Stammer og faa halvvisne Blade ret traurige ud. De syntes, selv livstrætte og blaserede, at skue ned paa den kunstige, blaserede Verden, for hvilken de i saa mange lange Aar havde ageret Natur. Nu gad de ikke mere. De agtede overhovedet ikke at blive grønne mere.

Unter den Linden er det, at Kafé- og Driverlivet har sit fornemste Sæde. Indenfor kan man se Forretningsmanden nyde et Øiebliks Pusterum mellem Kontoret og den huslige Lyksalighed. Man kjender ham paa den Hurtighed, hvormed han sluger Aviserne og sit Glas Toddy. Udenfor Dørene i sorte, ubevægelige Klynger, som Fluer over Spunshullet af et Mjødanker, sidder Eleganterne, Driverne *ex professo,* disse Arbeidere i Tidens Vingaard, der ikke kjender Pusterum eller Afbrydelse, hverken Kontoret eller huslig Lyksalighed. I stum, paschaagtig Ro røgter de sit Aftenkald: Cigaren og at se paa de forbigaaende. Og saaledes veksler Kaffehuse og Butikker, indtil man kommer op mod Østenden, til Slotsbroen med sine hvide Marmorstatuer. Omkring dette Punkt grupperer sig en Mængde prægtige Bygninger, kongelige Paladser, Universitetet, Operahuset, det gamle Slot, Domkirken, Museet, til et sandt storartet Parti, der i smuk Belysning, og især, hvis die Linden betænkte sig og blev grønne igjen, vilde tage sig prægtig ud.

Og Museet! Ja Museet! Vær ikke bange, jeg skal ikke komme med noget fra Museet. Ikke fra Operaen heller. Jeg kjender den Art Beskrivelser; de klinger næsten, som om man bad hungrende tage tiltakke med Spisesedlen istedenfor Retterne. Kun lad mig sige, at den, som skal bese Museet paa den Maade, Reisende i Almindelighed beser det, det vil sige, jage det udaset igjennem, den gjorde rettest i ikke at gaa derhen.

MUSEET ALLIGEVEL.

Berlin den 17de Decbr. 1863.

Nei, Museet, nei, det er for deiligt, jeg maa faa Lov til at tale lidt — ganske lidt om det. Jo oftere man gaar did, jo mægtigere drages man did; jo mere man ser, jo mere aner

man, at der er tilbage, og føler sin Utilstrækkelighed; her var Stof for et helt Livs Betragtning.

Man staar svimlende foran disse Kaulbachske Kjæmpebilleder, der dog springer en saa bekjendte imøde fra de smaa Afbildninger, man har set af dem. Første Gang sank jeg ganske overvældet ned paa Trappen, hvorfra man bedst overskuer dette Storverk. Museer har blot den Feil, der klæber ved alle store Samlinger, — der er for meget at se; vor psykiske Modtagelsesevne kan ligesaa lidt som den fysiske taale Overmaalet, skal man kunne optage og rigtig fordøie det modtagne; man gaar træt og nyder tilsidst intet ret. Saa har jeg sat mig selv paa den Diæt at tage en Sal af Gangen; har man Tid dertil, gjør enhver bedst deri. Trods denne Forskrift ender jeg altid, som dreven af en usynlig Magt, i en af de indre Sale, som jeg vilde kalde dette Kunsttempels Allerhelligste.

Det er et mindre Rum, der neppe ganske tilfældig er kommen til at gjemme det herligste af det herlige, Blomsten af al antik udødelig Kunst. Omkring den midt i Rummet placerede Kolossalgruppe af den farnesiske Tyr, som jeg desværre ikke er kunstforstandig nok til at finde Behag i, grupperer sig Apollo af Belvedere, den florentinske Venus, hendes ikke mindre deilige Navnesøster fra Melos, den elskelige Muse med Dobbeltfløiten, Diana *chasseresse* (D. de Versailles) og endelig i Nischen paa Forhøiningen den sovende Endymion!

Sku ned, Diana! Sku ned endnu en Gang! Vend dig ikke bort, o strenge Gudinde, fra Billedet paa din eneste Svaghed! Fortørnes ikke paa den Dødelige, der har formastet sig til at forevige den i dette himmelske Skjønhedsbillede! Han har ikke berøvet dig en Straale af din prude Jomfruglans, af dit isbræskinnende Renommé; han har blot villet vidne, at du var Kvinde og ikke bar en Sten, som man har beskyldt dig for, men et Hjerte i din Barm; han har villet vidne dette for de kommende Verdener, og han skabte denne Endymion! ..... Hvor mange dødelige Dianaers Læbe har stjaalent fæstet sig paa denne Marmorpande! Jeg gaar, og jeg kommer, jeg gaar, og jeg vender tilbage til Endymion. Han er altid det sidste, jeg ser paa, naar jeg *endelig maa* bryde op for at gaa hjem. Det er, ligesom om jeg maatte gjøre Korsets Tegn over ham, hvis jeg ikke frygtede for at se dette Ansigts søde Fred og paradisisk gladstraalende Uskyld forsvinde og Sorgens og Syndsbevidsthedens Skygge leire sig derover i Stedet.

Og til al denne Herlighed har alle og enhver, der blot pyntelig kan skjule sine Pjalter, Adgang. Det er paa denne Maade,

et Folk opdrages, man indpoder det Skjønheden. Man vækker den stolte Bevidsthed i det, at alle disse Rigdomme tilhører det, og i dette Fælleseie føler det sig som Nation.

Jeg maatte tænke paa mit fattige Land, der ingen saadanne Opdıagelsesanstalter har, og hvor bittert Savnet deraf spores i Folkets Sindelag. Den simple Klasse har endnu ingen Kjærlighed til, ingen Agtelse for Kunst, har neppe Begreb om den. Hvad vi eier deraf, deler vi ikke med den, og det hevner sig i den Trang, den føler til at ødelægge de faa Kunstfremtoninger, der stilles blot for den, vore offentlige Anlæg, og hvad der skal tjene dem til Pryd. Hvor ondt har vi ikke for at redde disse fra Vandalisme.

Svaret ligger desværre nær. Vi har ingen Museer, ingen Samlinger, der kunde aabnes for alle. Hvad vi har eiet af Kunst- og Oldsager, er for længe siden plyndret; hvor intet er, har Keiseren forloret sin Ret. Vistnok er Kunsten endnu i sin Barndom hos os, Folket ligesaa. Men netop derfor burde der gjøres noget for dette unge Folk for at more, adsprede, forlyste det efter sit tunge Dagverk. Et Barn opdrages ikke ved lutter Lærdom og Bank, et Folk heller ikke. Har man ingen rige Taffeler at byde det paa, saa lad os brede Dugen i det Grønne for det; har man ingen Skulpturer og Malerier at vise det, saa giv det Marionetter og Pierrot'er saa længe. Men vogte os skulde vi for at gjøre det hadsk, surt og trevent, ligesom det Barn, der vanrøgtes, tydelig bærer Præget af, at man ikke bekymrer sig om det, aldrig tænker paa at glæde det.

Christiania er en By paa nær 60 000 Mennesker, og dog er det bekjendt nok, at der gives ikke et Forlystelsessted, hvor en *anstændig* simpel Pige kan gaa, ikke et Sted i dets Nærhed, hvor en Haandverksmand med *Kone* og *Døtre* kan gaa hen en Søndag efter en gjennemtrællet Uge for at faa sig en Kop Te og et Bord at sidde ved. Om de laveste Klasser vil vi ikke tale.

Det var et vakkert Syn at se „das gute Berlinervolk“ vandre gjennem Museets Haller, vandre under disse Kolonnader af Gude- og Gudindeskikkelser, alle i et stille, næsten andagtsfuldt Alvor. Der var unge og gamle, fattig- og velklædte Sømænd, Soldater, Haandverkere og Arbeidsfolk; men aldrig, uagtet jeg delte min Opmerksomhed spændt mellem de skuende og hvad der var at skue, aldrig saa jeg en Mine, et Smil, der kunde bragt en af disse Marmorskikkelser til at rødme.

At det komiske undertiden let parodisk dukker frem af dette lutter ideale — *du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas* —, er næsten uundgaaeligt. Jeg hørte to dannede Gaminer disputere foran den døende Gladiator om, i hvilken Krig han monstro var falden. Den ene holdt paa Syvaarskrigen. Kun var de enige i, at han tilgavns var bleven udplyndret. Men er ikke saadant bare en Fornøielse at høre paa? Havde den døende Fegter ligget bekvemt nok for nogle af vore Gaminer fra Briskeby eller Enerhaugen, saa havde de vist ikke disputeret om, hvor han var falden, men vilde i skjønneste Enighed bestræbt sig for at faa Næse eller Øren slaaet af ham.

Forleden befandt jeg mig ganske alene i min Yndlingssal, da der stødte en Madame til af et ualmindelig grovt og plumpt Udseende. Hun saa ud til at være kommen lige ud af en Høkerbod eller en Forretning med gamle Klæder.

Hun stod først gabende forbauset foran Tyregruppen, inden hun begyndte sin Runde i Salen; gik saa noget stursk forbi de letsindige Gudinder — maaske tænkte hun paa, hvor vel de vilde være tjente, om hun kunde udstyre dem med nogle af sine Lagerartikler — og stansede saa igjen foran Gruppen i Centrum.

„Med Forlov, har det Dyret dræbt Fruentimmeret, som ligger der?“ spurgte hun og viste paa den til Hornene bundne Circe.

Jeg kom ikke lidet i Forlegenhed; thi sandt at sige var jeg selv ikke sikker i min Lekse ligeoverfor dette verdensberømte Kunstverk.

„Kun stanget hende,“ svarede jeg resolut; „men nu har de langbenede Karle der været saa heldige at fange og binde den, saa den bliver slagtet.“

Jeg talte her kun ordret efter det Indtryk, denne Gruppe gjør paa mig. Hun var ogsaa fuldkommen tilfredsstillet; især syntes den sidste Forsikring at berolige hende. Hun nærmede sig derpaa Endymions Nische, hvor jeg havde taget Post, og truede allerede med at se paa ham og beundre ham; men jeg fik afverget det ved at fæste hendes Opmerksomhed hen paa de smaa pudserlige Dukkefigurer, der er anbragte i Hjørnet af den farnesiske Tyregruppe. Madamen og jeg undrede os høilig over, hvad mon de kunde betyde.

BESØGE ELLER IKKE BESØGE?

Det er en underlig fremmed, næsten nedstemmende Følelse at staa paa Skuepladsen, hvor navnkundige Personer har levet, af hvem vi har draget en stor Del af vor aandelige Næring, og som vi tildels har vænnet os til at se saaledes i Afstandens Nimbus, at vi har ondt for at tænke os dem i deres almindelige menneskelige Forhold. Nu staar vi ved den Fokus, hvorfra disse Straaler gik ud; men de lysende Skikkelser selv, hvor er de alle henne? Er de alle borte? Eller, hvis nogen af dem endnu er til, er de til for os? Lader de sig finde af os?

Fanny Lewald fortæller i sin Livshistorie, der netop faldt mig i Hænderne lige ved min Ankomst til Berlin, at *Rahel* og hendes Mand, *Varnhagen v. Ense*, boede i „en stor, meget gammel Gaard i Mauerstrasze, beliggende midt foran Mundingen af französische Strasze". Her var de begge døde, dog med et betydeligt Mellemrum af Aar, hun allerede i 33, han næsten tredive Aar senere. Den samme fromme Trang, der bringer en til at besøge Grave, drev mig til at opsøge det Hus, hvori dette merkværdige Menneskepar havde boet. I det ovennævnte Verk heter det:

„Det var et stort, paladsmæssigt Hus, der syntes at være skabt til at modtage Selskab. Den anselige Portal, den brede, magelige Trappe, de med Speilglas maskerede Indgangsdøre, Bænkene for det ventende Tjenerskab havde noget fornemt, gjestfrit ved sig. Traadte man fra Forstuen ind i Værelserne, befandt man sig i et Bibliotek, der straks antydede de tvende Elementer, der raadede i Varnhagen, Verdensmanden og den lærde."

Efter denne greie Anvisning gik jeg ud en af de vakre Solskinsdage, vi i hele Oktober har havt hernede. Det betegnede Punkt af Gaden var let at finde; men her laa ikke mindre end tre paladslignende Huse foran Udløbet af „französische Strasze", og Husnummeret, som jeg tydelig havde merket mig, begyndte at vakle mellem ligesaa mange forskjellige Talstørrelser. Det gjaldt at gjette sig frem. Instinktet skulde lede mig. Jeg gik ind i et af disse Huse. I Vestibulen stod jeg pludselig foran en kjæmpestor Person i Liberi. Underlig nok havde jeg ikke tænkt paa at træffe Mennesker; hele Gaarden havde foresvævet mig mausoléagtig tom. Liberimanden stod der imidlertid, som det syntes, paa Post; han saa min uvisse

Mine, og for dog at sige noget spurgte jeg, hvem der boede der i Gaarden.

„Hier wohnen viele hohe Herrschaften,“ sagde han med al den Selvfølelse, Bevidstheden derom meddeler Lakaien.

„Tør jeg spørge, hvem De søger, skal jeg straks —“

„Ingen — — jeg vilde kun — —“ svarede jeg og lod Blikket hjælpsøgende fare op mod en befaklet Amor, der sprang frem af et Basrelief i Muren — — „Vær blot saa god at sige mig, om der ovenpaa findes Døre med Speilglas i?“

Han rystede betænkelig paa Hovedet.

„Heller ikke Bænke til det ventende Tjenerskab?“

„Nei,“ brød han ud, som om visse ubestemte Tvil begyndte at samle sig til Visshed. Men nu saa jeg den lille Amor tydelig vende sin Fakkel og pege opad; jeg fór op ad den gammeldags, brede Trappe og stod foran Speildøren.

Det var Rahels og Varnhagens Bolig. Over denne Terskel var de gangne ud og ind, herfra bares de bort for aldrig mere at vende tilbage. Der stod ingen Bænke mere for ventende Tjenere.

Ja, her havde hun boet, denne Kvinde, der var merkelig ved den Stilling, hun indtog i sin Tid, ved en Sammenhæng med den, en Vekselvirkning, saa omfattende, saa levende, at en Digter, for ret at betegne hende, har kaldt hende Tidsbegivenhedernes Hovednerve. Hun, der gjennemskuede alt, gjettede alt og forudsagde ofte forunderlig alt, hvad der i en lang Fremtid vilde komme. Hun, der stod med sin Sondringstrang og et sandt frygteligt AfsløreIsestalent midt i en forskruet, af alskens Usandhed laborerende Periode, — der øste dybest af sit eget Hjerte og gav det hen for at vise sin Samtid, hvordan det virkelig ser ud inde i et Menneskehjerte. — Dette store, kjække, uforkvaklede, egte Menneske, *Rahel Levin* kaldet, har her havt sin Bolig. Derinde flokkedes man om den nye Pythia, der i Sprudlen af en Salonkonversation eller i rask henklattede Breve — de var temmelig ulæselige — udslyngede sine Sibyllesprog. Dette Speil har altsaa mere end én Gang gjengivet *Bettina v. Arnims* lette Skikkelse, naar hun, den evig unge syttiaarige, kom farende til den ensomme Varnhagen med alle sine Planer, sine Haab og sine Skuffelser. Derinde har de siddet, disse to gamle, der skulde overleve sin Tid, har de sværmet sig tilbage i den og i ungdommelig Lidenskabelighed gjennemheglet den nye. Der samledes alle hine Aarhundredets frisindede Veteraner, der havde gjennemhaabet, gjennemstridt og lidt alle dets Omslag, alle dets Overgange for tilsidst bittert

skuffede og mistvilende om alt, at se sig ved Enden af sin Bane, og her sad endelig den sidste af dem — *Varnhagen*, som en Trollmand paa Ruinerne; harmfuld, rugende, uden andre Vidner end de misfornøiede Skygger, har han støbt en for en disse giftige Smaakugler, som det blev *Ludmilla Assings* Sag siden at lade eksplodere, en datterlig Kjækhed, for hvilken Demoiselle Assing endnu bøder paa sit Forvisningssted ved Comosøen eller *Lago maggiore*, med Tilladelse dog til at spadsere frit omkring, kun ikke over Grænserne af det preussiske Monarki.[1]

Af Respekt for die hohen Herrschaften vovede jeg mig ikke længere end til Entrédøren. „Nu er jeg sluppen vel fra Lakaien," tænkte jeg; „men man kan ikke vide, hvordan det vilde gaa, hvis jeg stødte paa Herskabet, om det virkelig vilde blive saa meget lettere her at forklare Grunden til mit Erende."

Natten derpaa havde jeg en besynderlig Drøm. Scenen gjentog sig, jeg gik op ad den brede Trappe; men dennegang trængte jeg indenfor. Gjennem Speildøren kom jeg ind i Biblioteket, derpaa gjennemskred jeg en Række store, høie, kirkelignende Værelser. Ja saadan maatte de Rum være, der havde huset en Sjæl som hendes! Der var tomt overalt. I det inderste Værelse sad Rahel. Jeg nærmede mig med en Følelse af bange Ærbødighed. Hun sad ubevægelig.

„*Hun er jo død*," sagde den, der havde fulgt mig; men hvem dette var, ved jeg ikke, maaske ingen anden end den Genius, der leder ethvert Menneske. „De ved jo, at hun er død allerede i 33."

Jeg var mig denne Kjendsgjerning fuldkommen bevidst, og jeg gjorde min Undskyldning med al den Iver, hvormed man i vaagen Tilstand afbeder en ubegribelig Glemsomhed.

Og, min Læser, Drømmen er sand. Den vil altid gjentage sig. Naarsomhelst det fremmede Aandsliv har trængt sig hen til os, har glædet og styrket og beriget os, da lader os være taknemmelige for denne Vinding; men vi skal ikke opsøge det i sit Udspring. Lad dette staa for os som de kjære, fjerne, blaa Fjelde, vi har set, saalænge vi kan mindes, fra vor egen Sval. Ved dem hviler sig vort Øie, naarsomhelst vi skuer ud; de vækker vel milde Længsler, men ingen dragende Uro; — de maa blot staa der saa. Hvor fremmede, hvor barske, maaske utilgjængelige mon de vilde synes os, kom vi dem nær!

[1] Se Varnhagen v. Enses Dagbøger, udgivne af hans Søsterdatter. (Anm. fra 1868.)

Søg ikke Personerne; men støder du paa en Grav, da bring din Hyldest did! Søg ikke Personerne. I det sjeldneste Tilfælde vil du drage noget godt deraf, men meget ofte en Skuffelse. Disse fremmede Digtersjæle! Vi har optaget saa meget af dem. Ingen forstaar dem saa som vi har forstaaet dem; vi synes, de maa kjende os, at vi behøver blot at komme for at indtage vor Plads hos dem, og — andre Seder, andre Livsformer, Smaaligheder og Lidenskaber, der ofte klæber ved de største, vil stille Kløfter, der maaske kunde udjevnes, maaske slet ikke. Vi har netop læst deres Livshistorie, vi ser dem endnu i det varme Gjenskin af disse Begivenheder, disse Lidelser og Kampe, for vort indre Øie staar de, med neppe tørrede Taarer, færdige at tumle i Armene paa os, der ikke kan komme tidsnok, og — vi støder paa kneisende, længe siden trøstede. Vi kommer, elektriserede af den Ungdommelighed, den Livslyst, de har meddelt os, og trætte, gamle, triste Mennesker modtager os, maaske de tristeste af alle, de, der *fornegter* sin Fortid! Vi kommer endelig med den hele Skat af Kjærlighed og Beundring, og de modtager os — *ikke.* De stakkels store Aander; ogsaa de bliver kloge. De har det tilfælles med Fyrsterne, at den banale Hyldest, de lever i, har gjort dem kloge, det vil sige mistroiske. Og just fordi det uegte aldrig mangler Dristighed til at træde op, skorter det den egte Følelse derpaa. Det er den for store Diamant, man ikke tør tage paa, af Frygt for, at den skal holdes for Bjergkrystal.

Besøge eller ikke besøge? *That is the question!* Oehlenschläger har ikke engang kunnet besvare det, da han sidste Gang skiltes fra Goethe og han krænket sneg sig bort fra Fru v. Staël. Den gamle elskværdige „Gabrielis“ sees ogsaa at fortabe sig i en Hamletmonolog over samme Spørgsmaal, hvis Resultat blev, tror jeg, *ikke besøge.*[1] Hvad man kan sige herom, bliver vel, at det betinges af noget individuelt paa begge Sider. Der gives nok af dem, der ikke er forknytte, sande Pæleborere, der altid borer og altid borer sig igjennem. Der gives andre, hvem Natur eller Opdragelse eller begge i Forening har meddelt en Skyhed, der aldrig forlader dem. De aander ligesom i en Sky af Ensomhed, der hemmer Tilnærmelsen udenfra og vanskeliggjør enhver Nærmelse for dem selv.

Om dette passer paa mig, ved jeg ikke; men jeg har saare ondt for at gjøre Bekjendtskaber. Maaske den moderlig delende

[1] Breve fra F. C. Sibbern. Kjøbenhavn 1867. (Anm. fra 1868.)

Natur til Erstatning for denne Ufuldkommenhed har forundt mig den lykkelige Evne at holde paa dem, jeg engang har sluttet mig til; jeg mister ingen af disse kjære, uden naar Døden berøver mig dem.

Ganske fattig i ovennævnte Erfaringer er heller ikke mit Liv hengaaet; jeg kunde citere nogle enkelte. I Danmark har jeg truffet en Digterfamilie, hvis Bekjendtskab blev til en Vinding. At jeg har lært Johan Ludvig Heiberg, denne store Digter, denne elskværdige Mand, at kjende, at jeg har været Gjest i hans Hus og der turdet udfolde mig frit, at jeg har nydt hans Raad og Opmuntring, regner jeg til en Velsignelse i mit Liv.

TYSKE FORFATTERINDER.

Rahel, Bettina von Arnim, Fanny Lewald! — Hvor ofte støder man ikke paa disse Navne; men hvor mange har i Virkeligheden læst noget af dem? „Rahel, Rahel, hvem var da denne Rahel?“ spørger man ganske ærgerlig. Ja saare faa i vore nordiske Lande har nogen Idé om, hvem hun var, og hvad hun var for sin Samtid, og dette av ganske naturlige Grunde. Rahel var egentlig ikke Forfatterinde. Det eneste, hun har efterladt sig, er hendes Breve, og disse var ikke bestemte til Offentliggjørelse. Har man endelig overkommet denne merkværdige Bog — hos os eksisterer den, saavidt mig bekjendt, kun i et eneste Eksemplar, der er at søge paa Universitetsbiblioteket —, saa vilde man sandsynligvis finde sig skuffet ved den. Der skal en viss Udholdenhed til at arbeide sig igjennem det blot lokale og tilfældige i en Brevveksling, der er ført for et halvt Sekulum tilbage, for at finde de Guldkorn, der gjælder for alle Tider. Det halve bliver uforstaaeligt, fordi det knytter sig til Personer og Tilstande, der er os fuldkommen ubekjendte. Men er man udholdende, finder man i Rahels Breve Guldkorn, der rigelig erstatter Møien.

Rahel Levin fødtes i Berlin 1770 af en gammel, streng, jødisk Familie. Hendes Liv byder et merkeligt Eksempel paa, hvorledes *Begavelsen, støttet og hyldet af Tidsaanden*, ogsaa uden de sedvanlige Løftestænger, som Skjønhed, Stilling i Selskabet, Rigdom, dog trænger igjennem og kommer til sin fulde Ret.

Rahel eiede ingen af disse Fordele og blev dog en af sin Tids berømteste, mest formaaende Kvinder. Den Magt, hun udøvede paa andre, maa have ligget i noget ganske individuelt,

som ikke lader sig beskrive. Man kunde maaske betegne det nærmest ved at sige: hun var Umiddelbarheden selv, det dybe, rent menneskelige personificeret. En Evne havde hun til at drage det skjulte i Menneskehjertet og i Tingenes Sammenhæng frem og uforfærdet stille det i Lyset; hun eksperimenterede saa at sige med sit eget Hjerte i Haanden, en forfærdelig Art Oprigtighed, som blev mildnet ved en stor Elskværdighed og en varm, altid parat Menneskekjærlighed. Ingen blev mere elsket og beundret; men ingen blev heller mere misforstaaet, mere plaget end hun. Plaget især af Skarer af hendes eget Kjøn, der trængte sig om hende for af denne nye Sibylle at søge Bod mod de Skuffelser, den Fortræd, Verden havde voldt dem. De færreste taalte at se i det Speil, hun holdt for dem, taalte at se Tingene, som de virkelig var.

Rahel stod i Brevveksling med næsten alle sin Samtids fremragende Personligheder. Med Hensyn til Form og Stil, da spotter disse hendes Breve alle Regler; men de sprudler over af Vid, dybsindige Tanker og Refleksioner, der dels knytter sig til Menneskelivet i Almindelighed, dels til hendes Tids store, vekslende Begivenheder, dem hun med et merkværdigt Seerblik gjennemskuede og bedømte.

I Aaret 1806 saa den som Statsmand og Forfatter senere bekjendte Varnhagen v. Ense hende for første Gang. Han var dengang 24 Aar, hun 14 Aar ældre, altsaa 36, og fra samme Øieblik omfattede han hende med den varme Kjærlighed og Beundring, der først endte med hans Liv. Deres Korrespondance vedvarede indtil 1814; først da, efter Frihedskrigen, hvori Varnhagen deltog, blev hun gift med ham. Hun havde allerede da i Daaben antaget Navnet Friederike; men Varnhagen, der efter hendes i 1833 indtrufne Død udgav hine Breve, indledede med en kortfattet Biografi, har dog givet denne Samling det Navn, hvorunder hun var mest bekjendt; han har givet dem Titelen *Rahel.* Varnhagen v. Ense døde 1860, nær 80 Aar, i Berlin.

Om *Bettina von Arnim* kan man blot sige: „Læs hende.“ Karakterisere hende, klassificere hende under nogensomhelst Art eller System hører til Umulighederne; man kunde ligesaa godt tænke paa at udstoppe en Sommerfugl.

Fanny Lewald er en Skribentinde, der ligeledes er meget lidet kjendt hos os, uagtet hun har et stort Navn i Tyskland. Et Besøg, jeg gjorde hos denne Dame, bestyrkede mig i, hvad jeg ovenfor ytrede om at søge den Slags Bekjendtskaber. Jeg kan ikke bare mig for at stille denne lille Illustration foran

den flygtige Karakteristik, jeg vil forsøge at give af denne berømte Forfatterinde. Først et Ord om Anledningen dertil.

Nogen hjemme havde, uden at jeg vidste derom, oversat *Amtmandens Døtre* paa Tysk. Det er her ligegyldigt, ved hvilken Omstændighed jeg kom i Besiddelse af Manuskriptet. Det blev imidlertid liggende i flere Aar, uden at Sagen blev fremmet. Da jeg dog nu var i Berlin, vilde jeg gjøre et Forsøg paa at faa en Forlægger til det; maaske jeg i det mindste kunde faa mit Udlæg dækket. Fuldkommen uøvet i den Slags Negotiation og paa Forhaand belavet paa, at den vilde løbe uheldig af,[1] følte jeg Nødvendigheden af at raadføre mig med nogen, der var kjendt i de berlinske Boghandlerforhold. Jeg havde netop læst en Bog af Fanny Lewald, hendes Livshistorie i 6 Bind, der havde rørt mig meget, og jeg fandt pludselig, at hun var den eneste, jeg burde søge og forlange Raad af. Saa forknyt kan en oprigtig følt Hyldelst arte sig i et Menneske, at den begjærlig griber et keitet Paaskud; — Raadet kunde jeg paa ti Steder faaet lettere og bedre.

Fanny Lewald og hendes Mand, Professor Adolf Stahr (Heines Biograf), boede i et af de nye, meget stille Kvarterer udenfor Potsdamerthor. Jeg havde sendt hende mit Kort i Forveien med et derpaa antydet Ønske; da jeg kom, blev jeg modtagen og ført ind i en stor, rigt udstyret Salon, hvori der brændte en Mængde Astrallamper. En liden, noget før Dame, hvis endnu ungdommelige Træk og livlige Øine stak besynderlig af mod det ganske hvide Haar, der hang i fyldige Lokker ned om Kinderne, modtog mig her. Det var Digterinden.

Det var første Gang i mit Liv, jeg aflagde en Fremmed et Besøg uden nogen saadan Tilskyndelse, der gjør dette, hvad man kalder selskabelig berettiget, for ikke at sige til en Pligt. Skriftlige Anbefalinger har jeg aldrig behøvet, og jeg hader skriftlige Anbefalinger. Kan ens Personlighed ikke tale for sig selv, kan den ikke godtgjøre den indre Berettigelse, man har til at komme, kan den med ett Ord ikke dokumentere sin „Ridderbyrd", saa vil der ikke komme stort ud deraf, om man bringer et Skudsmaal med fra en Tredjemand. I de fleste Tilfælde er disse Veksler, udstedte paa fremmed Interesse, fremmed Gjestfrihed, dog vist uvelkomne. Præsenterer man sig derimod selv, saa sker det i det mindste uden Fordringer. Synes man da ikke om hinanden, og dette vil det første Ind-

[1] Hvori jeg heller ikke bedrog mig; en anden Oversættelse kom min i Forkjøbet, og min maatte spadsere i Ilden. (Anm. fra 1868.)

tryk dog vist temmelig sikkert afgjøre, saa kan man gaa hver sin Vei igjen, og da — *skal man ikke beklage det.* Vær viss paa, at Instinktet her har været rigtigt: Grundtonen til den rette Forstaaelse har manglet. Disse Anskuelser er noksaa smukke og rigtige, ikke sandt? De er fuldkommen tilfredsstillende, NB. naar man sidder vel fortøiet i Bevidstheden om sin borgerlige Anseelse og Hæderværdighed *hjemme.* Men ak, de holder ikke Stik, naar man kommer ud. Der vil man merke, at de ikke er holdbare, at de er *upraktiske*, med andre Ord, man løber en dobbelt Fare: at tabe et smukt Billede, man har næret i sin Sjæl, og at føle sig saaret i sin egen Værdighed. Faa, saare faa, selv blandt de overlegneste Aander, er de, der besidder denne næsten divinatoriske Evne til at skue i Sjælene, hvis Menneskekundskab endnu overgaaes af deres Kjærlighed til Mennesket. Rahel, og atter Rahel har havt denne Evne, og Aurore Dudevant, dette store, varme, miskjendte Hjerte, maa have den. Hende skulde jeg trygt opsøge. Men upraktisk, uholdbart bliver Princippet i Almindelighed, og dette følte jeg først med al Vegt, da jeg sad der ligeoverfor den vildfremmede Dame, rigtig uhyggelig tilmode, ifærd med den Opgave at skulle legitimere mig paa én Gang som Beundrerinde og — selv Forfatterinde. Da denne sidste ominøse Forklaring var gjort, til hvilken der ovenikjøbet knyttedes et prosaisk Krav paa hende, var Broen med det samme afkastet, der førte fra min Sympati over i hendes, og det var mig en Umulighed at nævne hendes Bog.

Hun sad ganske taus; men jeg følte hendes sorte Øine hvile paa mig med det Blik, hvormed de etruriske Prester fordum af Offerdyrenes Indre søgte at udgranske dunkle Gjerninger og Fremtidens skjulte Hemmeligheder. Ja, hun var saa forbistret taus og stirrende, — hendes Tanke borede sig saaledes ind i mig, at den saa at sige borede mig selv ud, saa at jeg kom til at indtage et Standpunkt, som *Fichte* vist vilde erklære for det ene rigtige: Standpunktet udenfor mit eget „Ich", og nu begyndte ogsaa jeg at mønstre og ret med ubarmhjertig Skarpsindighed udlægge enhver Enkelthed, hvoraf dette mit Ich var sammensat. Jeg saa paa mine Hansker; de var nye; men den ene havde faaet en Revne, idet jeg trak den paa, og, Landsmænd, hvad der lader sig uddrage af revnede Handsker, naar man ellers mangler alle Forudsætninger om et Menneske, undtagen den saare tvetydige, at man er Forfatterinde, det giver jeg eder selv at betænke. Mest Bekymring voldte min Hat mig. Ved I ikke, hvilken Betydning en Hat kan faa, naar

man er ude blandt Fremmede, saa har I aldrig været det. Al den Ære, alle de Hensyn, Hovedet ellers ubetinget kræver for sig, bliver nu nøiagtig tilmaalt det gjennem Hatten; det nytter ikke, hvor dybt det føler denne Uret. Jeg har tre Hatte, og de indbringer mig alle, naar jeg er ude i Byen, en efter deres Fysiognomi forskjellig nuanceret Tiltale og Titulatur. En ungdommelig, rund en, et „mein Fräulein". I en anden sank jeg ned til „liebe Madame". Den blev straks kasseret. Saa tog jeg en fiffig, moderne Hat paa og se! — da steg jeg øieblikkelig til „gnädige Frau". Gnädige Frau! Det lod sig høre! Det er dog maaske noget tilfældigt, tænkte jeg, og jeg anstillede nogle Prøver. Nei, det holdt Stik. I Hanskebutikken, hos Skomageren, hos Fotografen og hos Frugthandleren var jeg „gnädige Frau" og har, siden Hatten blev lagt i Æsken, slet ikke opnaaet at blive det mere.

Men ingen af disse Hatteindividualiteter vilde hjulpet mig i den nævnte Situation ligeoverfor hine granskende, etruriske Øine. Jeg saa tydelig, hvordan den skulde været: Baand i graat eller en resigneret lilla, en af disse i sin Negativitet pretentiøse Hatte, der indgyder en tillidsfuld Forvissning om, at det Hoved, den repræsenterer, indtager en sikker og omhuldet Stilling i Selskabet. Og jeg tænkte: Havde jeg dog havt en saadan Hat paa! Og saa tænkte jeg paa, hvor mange, mange Taarer disse sorte, koldtblikkende Øine havde grædt, inden de — blev saa kolde, og paa, hvor mangen og bitter Smerte der maatte rase i en Sjæl for saaledes at udtørre Lokkerne og gjøre dem blendende hvide! . . . . Saa tænkte jeg: Hvorfor bliver nogles Haar hvidt, andres ikke? . . . Og saa ønskede jeg, at hun kunde se, hvad jeg tænkte, læse det i mine Øine . . . Havde hun blot set til! Som i disse Brønde, der ingen Bund synes at have; — først ser man intet, saa et dunkelt Punkt, saa noget som et Ansigt, og se, det er jo vor egen Smerte, der stirrer paa os op fra Dybet!

Besøge eller ikke besøge?

Hun viste mig ingen Deltagelse, gav intet Raad, men henviste mig koldt til andre. Hun bad mig artig om at komme og besøge dem, sendte mig endog senere et Indbydelseskort. Men Broen mellem os var afkastet; — maaske der slet ingen fandtes? Og jeg gik der aldrig mere.

Fanny Lewald er maaske den betydeligste Forfatterinde, Tyskland for Tiden eier. Skulde hun være den sidste i Kjeden af hine glimrende Kvindeskikkelser, der begyndte med Henriette Herz, begge Damerne Schlegel m. fl. og naaede sin

Blomstring i Rahel og Bettina v. Arnim, — disse Kvinder, der paa forskjellig Vis, ved Aand, Skjønhed eller selskabelig Talent, gjennem et halvt Sekulum beherskede sin Samtid? *Les grands esprits s'en vont* er nok et temmelig almindeligt Løsen over den hele Verden, og i alle ideale Retninger, desværre. At dette er Sandhed og ingen misantropisk Indbildning, udsprungen af Lyst til at klandre paa sin egen Tid, vil enhver let kunne tælle efter. Man se kun til Teatrene, til dramatisk Kunst og Digtning, hvad disse har været, og hvad de er nu. I Geniernes Verden, navnlig de store Digteres, heder det ikke som i Staternes: „*Le roi est mort! Vive le roi!*" Tronerne, hvorfra disse Aandens Suveræner er stegne ned, kan maaske det næste Halvaarhundrede staa ledige, medens andre Interesser, andre Kræfter, materielle Fremskridt fører et Slags Folkeregimente og stræber at bringe den noget ustø blevne, aandsdrukne Klode i Ligevegt. Naar man ser hen til, hvad der er produceret, hvad der ligger ophobet af aandeligt Foder, skulde det ogsaa synes, som om Menneskeheden havde nok for lang Tid. Mig forekommer det endog i al Enfoldighed — jeg er rede til straks at tage saadan næsvis Formening tilbage —, at den kunde været tjent med meget mindre, og at Verden slet ikke vilde staaet stille, hvis meget af det, der er skrevet, var forblevet uskrevet. Her menes naturligvis ikke det slette og middelmaadige, som falder bort af sig selv — for dette kan enhver hytte sig —, men netop, hvad gedignere Forfattere har efterladt sig, hvilket ikke saa let kan overspringes, da enhver Dannet paa en Maade er nødt til at gjøre sig bekjendt dermed. Det har altid forekommet mig som en Lyde hos en Forfatter, at han er *frugtbar*, og en Forbrydelse, at han er *vidtløftig*. Skulde der ikke forestaa en Revolution i Formen, der indsætter Kortheden i sin Rettighed? Hvem har vel Tid til, i vore Dage, at læse tykke Bøger? En Tankens Stenografi? Menneskene er jo dog nu blevne saa kloge, saa lærdfødte, at der kan overlades meget til Gjetninger. Vi stakkels Mennesker, der skal læse saa meget, og som ofte paa 100 Sider maa samle et tyndt Indhold, der magelig kunde gaaet paa 30! Bogbinderne og Papirhandlerne vilde tabe noget derved; men det læsende Publikum vilde vinde. Selv den største Forfatter burde tage dette *ad notam* og erindre, at han er et Led og intet andet i den hele gjennem Modsætninger evig sig vindende, evig sig supplerende menneskelige Udvikling, og ikke lade, som han var Diamanten, der *sluttede* Kjeden. Vilde enhver, der skrev, beflitte sig paa at være saa kort og sammentrængt, som hans

Natur og det Stof, han behandler, tillader det, saa vilde den Dumhed falde bort af sig selv at beregne en Forfatters Værd efter Omfanget af hans Produktioner.

Disse Betragtninger rettes ikke til den nævnte Forfatterinde, af hvem jeg vel endnu ikke har læst meget, men heller ikke noget, man kunde ønske uskrevet. Hendes Romaner behager mig mindst. De deri behandlede Temaer, Egteskabsskilsmisse og Jødernes Stilling, ligger os Norske for fjernt; det maatte da ske med en Iklædning som f. Eks. den, Goldschmidt har givet sin *En Jøde.* Det forekommer mig, at Tendensen i disse Romaner træder noget for høimælt og mægtig op, og at den savner denne inderlige Sammensmeltning med Begivenhederne, der ligesom os selv ubevidst smigrer de Sandheder, den vil udtale, ind i os. Personerne holder for lange Taler til at faa Tid til at være rigtige Personer. Desto mere gribende ved Sandhed og Dybde er hendes Livshistorie, fattet i seks Bøger. De to første skildrer hendes Barndomsaar og Forhold til Familien. Fanny blev overordentlig strengt opdraget; hun maatte lære og arbeide forfærdelig meget, forat hun, som Faderen sagde, kunde baade være et Mønster og tillige Opdragerinde for de andre Søskende, hvem han ikke kunde give denne Opdragelse. Moderen døde, og hun saa sig i Spidsen for et stort, gammeldags strengt Hus, som Moder for omtrent et halvt Snes yngre Søskende. De næste to Bind omfatter hendes Ungdomsaar og bærer det betegnende Navn *Leidensjahre*, og endelig skildrer hun i sidste Afsnit, *Freiheit und Wanderleben*, hvorledes hun, løsrivende sig fra det dobbelte Tryk af et forkuende Smaastadsliv og en langvarig, ubesvaret Lidenskab, i Forfatterskabet finder Sundhed, Frihed og Lægedom. Fanny Lewald havde ikke behøvet at skrive mere end denne Bog for at opnaa det Navn, hun har i sit Fædrelands Literatur. Her er hun paa sin Plads, hvor det gjælder at gribe og haandtere Virkeligheden. Man kan have Indvendinger, men man tvinges til at anerkjende, at saa kan kun et overlegent Digtertalent og et ualmindeligt Menneske skrive og tænke. Man støder overalt paa djervt udtalte Sandheder og Anskuelser af Forhold og Ting, der bunder i en dybere Sedelighedsfølelse end Vedtægtens. Der rinder i det hele et sundt styrkende Element deri, som uvilkaarlig meddeler sig til Læseren og vækker det Ønske, at man kunde handle saa kraftig, saa kjækt som hun. Hun er ret en Hader af, hvad der er halvt, uklart, af alt tilsløret og mystisk. Noget skarpt, bentfrem, ofte hensynsløst røber det jødiske Element; — hun er en døbt Jødinde.

Dette betager hendes Skildringer noget af den maleriske Ynde og Blødhed, men giver dem til Gjengjæld det plastiske, der lader hendes Personer og Scener fremtræde som Skulptur, set i fuldt Dagslys.

Trods disse Fortrin, eller maaske netop paa Grund af dem, er det et Spørgsmaal, om Fanny Lewalds Skrifter vilde gjøre Lykke hjemme. *Fordomsfrie* Læsere, de, som bekjender sig til et: „Prøv alting og behold det bedste", vilde nok forstaa at vurdere dem; men hvor mange af saadanne aandelig karske har vor allerede i sig selv snævre Læsekreds vel at opvise? Hvor overveiende er ikke deres Antal, om hvem dette ikke kan siges? Vi vil ikke engang tale om dem, hvis Valgsprog er: „Prøv intet, aldeles intet". De, som slet ikke læser, uden hvad de nu engang regner til det *ene fornødne*, og som tror ved et saadant totalt Stængsel *udenfra* at have sikret sig imod Fienden, — ligeoverfor dem har Keiseren tabt sin Ret. Men der gives en Klasse Læsere, der ikke stænger aldeles for sig, men som heller ikke har Mod til at lukke rigtig op, til hvem derfor den friske Luft udenfra kun naar i Form af en ubehagelig Trækvind, der volder dem idelige Anfald af Snue og fromme Gysninger, — en Sort Læsere, der hverken mangler Skjøn eller Dannelse, og som dog ikke er istand til at bedømme en Forfatter fra *dennes*, men kun fra sit eget ensidige Standpunkt, — der ikke kan, ikke *vil* anerkjende noget godt og dygtigt i en Bog, naar den i *visse* Punkter udtaler en anden Anskuelse end deres egen. Dyret forsmaar dog ikke Engen, fordi der findes Urter i den, der ikke er det tjenlige. Skulde vor Forstand og Viljekraft være daarligere end de umælendes Instinkt? Ikke forstaa at sondre det gode fra det ikke-gode, det farlige og skadelige fra det nyttige, naar vi virkelig gaar ud for at *søge det gode?* Intet er farligere for et Menneske end Fienden i hans eget Indre. Lad os stænge for den! Ingen Frihed, intet sandt Resultat for Aanden og Livet kan vindes uden gjennem en Erkjenden, Viden, med andre Ord *en Prøven*, og Resultatet, Vindingen er og bliver dog tilsidst at naa op til at blive et virkelig humant, mildt, overbærende Menneske, og *gjennem dette* til Gud.

Med alt dette mener jeg kun, at for den aandelige Kuldskjærhed hjemme vilde denne Forfatterindes Skrifter maaske være for friske og djerve, selv naar man ikke tager de egentlige *saare* Punkter i Betragtning. Hendes religiøse Anskuelser — man erindre, at hun er født Jødinde — staar omtrent paa Negationens laveste Standpunkt. I dette Stykke gaar hun

endnu et Skridt videre end Renan, der dog, formoder jeg — thi læst hans Bog har jeg ikke —, indrømmer en Udødelighed. Tilstaaelser som disse, der *undslipper hende*, maa forekomme enhver smertelig ubegribelige med en Sjæl som hendes. Fanny Lewald er en selvstændig Natur, der med en mageløs Viljekraft og denne fuldkomne „todesmüthige“ Ligegyldighed for andres Domme, der karakteriserer Individer og Nationer, som har lidt grænseløst, bekjender sine Meninger og gaar den Vei, hun anser for den rette, og som paa den Maade — saa forsikrer hun — har arbeidet sig op til Klarhed, Fred og Enighed med sig selv. Men uden Troen paa et hinsides! Den arme! Jeg synes hendes hvide Haar, hvoraf hvert enkelt kunde fortælle om en Skuffelse, en Lidelse, maatte reise sig og protestere derimod! Hun ofrede i streng Pligtopfyldelse Familien sin bedste Ungdom; hun elskede med hele sin mægtige Sjæls Energi en Mand, som hun dog maatte opgive (den bekjendte Folkerepræsentant Simon, der døde ung) . . . Og ikke haabe paa et andet Liv! Havde hun havt Børn, vilde hun have troet paa det. Havde hun havt Børn, som hun havde født med Smerte og maaske set dø — ja da!

Fanny Lewald siger ensteds, hvor hun taler om de forskjellige Anskuelsesstadier, et Menneske har Lov til at gjennemgaa og vedkjende sig uden at sigtes for Vankelmod: „Vi ved aldrig, hvilket er vort sidste Ord.“ Og saa vil hint mørke, haabløse Ord ikke blive hendes sidste; — maatte hendes og vort alles sidste Ord blive et godt sidste Ord, fuldt af sand Fred og Fortrøstning!

EN AFTEN I CHARLOTTENBURG.

DE UDSKUDTE.

Farvel, farvel, mit Fødeland,
Farvel, du min Moder strenge!
Jeg gaar saa langt, saa langt jeg kan,
Gud ved hvorhen, og hvor længe.

Jeg gaar . . . jeg nøler . . . jeg stanser brat,
Jeg skuer mig om til det sidste,
Ak, ved ikke selv, hvordan det er fat —
Det er, som om Hjertet vil briste.

Jeg ved ikke selv, hvorhen jeg vil gaa
I Verdens videste Øde.

Ett fatter jeg kun, ett kan jeg forstaa:
At du vil mig, o Moder! forstøde.

Thi mindes jeg vel, fra min tidligste Stund
Du kunde ei rigtig mig lide.
De første Ord, jeg fornam af din Mund,
De vare ei synderlig blide:

„Hvor vil du vel hen, du uselig Ting?
Og hvem skal dig skjerme og hytte?
Det Sommerfuglstøv hist over din Ving,
Det spaar mig saa liden *en Nytte.*

Her trænger vi ikke til Poesi,
Ei til *Kunstens* gjøglende Varme,
Vi trænger til Hjerner med Malm udi
Og en Hoben dygtige Arme.

Jeg har nogle før af selvsamme Art,
Unyttige, brydsomme Stakler,
Der, frister de Liv, er det mer end rart,
Det næsten maa ske ved Mirakler.

Der skal til Jer alle sligt Pas og Stel
Og en ganske apartelig Spise;
Thi søg dig helst dine Veie selv;
Mig er det altid en Lise.

Maaske det histude dig bedre gaar,
Det skal glæde mig rigtig at høre;
Kom saa igjen om hundrede Aar,
Saa ser vi, hvad vi kan gjøre.“

Ak, Moder, Moder, min Moder kjær!
Jeg kan ikke bie saa længe!
Saa saare jeg ikke mer er dig nær,
Mig Længsel saa haardt vil trænge.

I dit Øies Dyb der luer en Glød,
Og selv din barskeste Stemme,
Den eier en Klang saa egen, saa sød,
Som man siden umulig kan glemme.

Da munder mig ingen Læskedrik,
Der mig bydes i fremmede Lande.
Mig lokker den søde, den bedske Drik,
Som du kun forstaar at blande.

Ak, Moder, skal jeg da virkelig gaa?
Og kan jeg ei blive herhjemme?
Jeg leve skal glad i den dunkleste Vraa,
Naar det kun er *herhjemme* . . *herhjemme!*

Jeg gaar . . . jeg gaar jo! . . . men naar jeg er død,
Min Moder du vil dig forbarme;
Da vugger dit Barn du ømt paa dit Skjød,
Og gjemmer det i dine Arme.

Behøver jeg at nævne de forskudtes Navne? Disse Moderlandets udsatte Børn, som det trøstig overlader til en eller anden *Muse* at tage op og forsørge? En prægtig Forsørgerinde! Ikke sandt? Javist, ja, man kan nok være stolt af hende. Hun er saa velsignet, saa varmhjertig, saa underholdende, saa ubeskrivelig amusant. Den himmelske! Naar hendes Kjøkken blot ikke mindede fuldt saa meget om det gamle Sparta, og hun ikke af og til havde den olympiske Idé, at man ikke behøver andre Fornødenheder end dem, man kjender i hine Egne, hun stammer fra, hine velsignede Egne, hvor man som bekjendt hverken brugte Kjoler, Vinterfrakker eller Skotøi, og hvor man kunde spare betydelig paa Brændet. Hun minder undertiden, denne Forsørgerinde, om Eventyr-Sara, der fortalte sine Børn de smukkeste Eventyr, naar de intet havde at spise. Det er ingen Sjeldenhed at træffe denne Sort Landsmænd; man behøver ikke at gaa til det store Asyl ved Rhinen for at finde dem, — nogle i en lykkelig, andre i en mindre lykkelig Stilling, nogle, hvis Bestemmelse det er at vende tilbage, andre, som for bestandig har fæstet sig til det fremmede Land. I Düsseldorf tilbragte jeg tre herlige Dage hos de elskværdige Tidemands. Han — Senioren for vore i Eksilet levende Landsmænd — og hans Kone bebor ganske ene et smukt, af ham selv bygget Hus, — ogsaa et Tegn paa, at Tanken om at flytte tilbage til Hjemmet er opgivet. Hjemlig Hygge og Hjemmets Skikke mødte mig her igjen vederkvægende efter et flere Maaneders Ophold i fremmed Land. Dybt grebet stod jeg foran hans netop dengang fuldførte Jetteverk: *Manddrab i et Bondebryllup*, bestilt i England. Jeg gik fra Atelier til Atelier,

overalt hilset af det norske Tungemaal; fra hvert Staffeli aandede en frisk Luftning fra Hjemmet mig imøde.

I Berlin kom jeg til at bo sammen med to unge Landsmandinder, der i længere Tid havde opholdt sig der for at studere under Kullak.

Hører det nu overhovedet til de tvetydige Fordele at træffe Landsmænd i Udlandet, kan man ikke nok takke Guderne, naar de sender os de rette imøde. Fællesskab i Interesser er her meget, men ikke *nok;* der fordres endnu noget mere; men hvad dette er, hvad det er, der binder disse Sympatiens finere Traade, er ikke godt at sige; man føler det blot. Og saa kom jeg til at holde ret meget af de to Søstre. Vi har delt saa meget baade af det uundgaaelig onde ved Opholdet paa et fremmed Sted og det, som giver Erstatninger, det meget herlige, der er at skue og nyde. Saadant glemmes aldrig.

Ogsaa Mausoleet i Charlottenburg havde vi aftalt at ville se sammen. Enhver vil have hørt eller læst om dette Mausoleum; mange af vore Læsere har maaske besøgt det selv. Et lidet Tempel, opført i antik Stil, i en ensom, skyggerig Trakt af Slotshaven, og som indeslutter Mindesmerkerne — de berømte hvilende Portrætstatuer i Marmor — over *Frederik Wilhelm III* og hans Dronning *Louise.* Det er især denne sidstes Monument, der er blevet et sandt Helgenskrin, hvortil det hele fromme, loyale Preussen valfarter. Denne Dronning Louise, der til sin Glorie af uopnaaelig Skjønhed og Fortræffelighed endnu føiede en Martyrstraale! Det er almindelig antaget, at hendes tidlige Død, der indtraf 1810 i hendes 34te Aar, var en Følge af de Strabadser, de Sorger og Krænkelser, hendes Lands Ulykke voldte hende. I tretten Aar arbeidede Kunstneren Rauch, hvis Velgjørerinde hun havde været, paa ovennævnte Monument. Naar Geni, Kjærlighed og Beundring forener sig om Arbeidet, maa der ogsaa komme noget ud deraf. Intet Menneskeøie maatte i disse tretten Aar beskue hans Verk. Da det var fuldendt, aabnedes for første Gang Dørene for den sørgende Gemal — dengang gjenformælet med Fyrstinde Liegnitz —, denne ugeniale, stive, skikkelige, grundprosaiske Gemal! At det skulde times ham at opleve en saadan Tid som den, han oplevede, og eie en saadan Dronning! Han overlevede hende meget længe og døde lykkelig og i Fred med sit Folk, der holdt af ham, som man holder af og skaaner en gammel Kamerat, med hvem man har gjennemgaaet og oplevet det utrolige, og med hvem man derfor ikke tager det saa nøie. Først omtrent tredive Aar senere gjorde Dronningens

Sarkofag Plads for hans. Begge er de bisatte i en Hvælving under Kapellet, ligesom ogsaa den sidst afdøde Konges Hjerte, efter dennes derom ytrede Ønske.

Den hele Høst havde vi talt om at gjøre denne Tur. Det skulde ske, medens Naturen havde en mild, solblank Dag at spendere, forat vi ogsaa kunde nyde lidt godt af Omgivelserne. Men Ugerne gik, og det var ikke blevet noget af. Aarets korteste Dag nærmede sig, Afreisedagen var forhaanden. Da overfaldt det mig igjen som en Bebreidelse: Men at forlade Stedet og maaske aldrig mere komme der, og ikke at have set Mausoleet i Charlottenburg, — nei, det gaar ikke an! Om Formiddagen kan man intet foretage sig i Berlin, da der spises Kl. 1, og vi maatte da betro os til Decembereftermiddagens stakkede Solskin og stole paa dog altid at kunne naa derud ved Dagslys. Men Veiene er lumskelig lange her i disse fremmede Byer; inden vi havde naaet Brandenburgerthor, hvor vi skulde tage en Vogn, var der ingen Sol mere at se, og Veien medtog endnu henved en Time ud til Slottet. Dyrehaven er en kjedelig Park og vil neppe om Sommeren være meget interessantere. Man maa ikke tænke paa den danske Dyrehave, til hvem den forholder sig som den rigeste, flotteste Poesi til saa egte prosaisk en Prosa, som nogensinde brautede sig i en kunstig-korrekt, snorlige Ordform. Har man uden synderlig Debat faststillet den Betragtning af en Ting, en Person, at den er kjedelig, saa er ogsaa Emnet afskaaret; der er intet mere at sige om den. Og dog var vi livlige og vel tilmode, vi ensomme, hjemløse tre, der skulde finde sig sammen en Aften som *denne*, i saa uvante Omgivelser. Vi talte om norsk *Julekage,* den af den rigtige Sort, som kun bages paa Landet, og som ingen Bybager eller Konditor kan gjøre efter; om, at der var et Sted i Berlin, hvor man kunde faa noget, der lignede. Vi talte om norsk Ærlighed og Paalidelighed, hvoraf man ikke nogensteds kunde faa noget, der lignede; om Juleballer, om klingende Dombjelder, om Fakler gjennem Skovene, om Julesolen, der glitrede paa Skaren anderledes end den almindelige Sol; — thi det var *Jul*, det var netop anden Juledag, den 26de December 1863.

Da vi naaede den lille By, skumrede det allerede sterkt. Man begynder at tænde Gaslygterne, og Slottet med sin mægtige Kuppel laa straalende oplyst foran os inde i den dunkle Have. Vi kunde tælle alle Lysekronerne gjennem de høie, buede Vinduer. Ak, den, som var derinde! tænkte jeg i det samme og gav et Øieblik efter for den Lokkelse, Synet af et

saadant Slot øver paa mig, — jeg tror fra Eventyrene. Men inde i det Slot der bor dog ikke Glæden. Enkedronningen bor der, — hun, den dobbelte, tidobbelte Enke, der skulde overleve alt i ham, hun begræder: Krone, Hæder, Aandens Gnist og tilsidst det sørgelige Irlys, der var igjen af ham. I dette Slot huser hun sin dybe, evig sorttilslørede Sorg. Hun hang med den høieste Ømhed og Beundring ved denne sin elskværdige, aandrige, fantastiske Mand, der kun havde den Feil, at han var dette for meget til at være Konge, og være det under saadanne Tidens Braadsøer som hans; derfor skyllede de ham væk. Den evige Gjengjældelse har skiftet det saa: de elskes, disse høitbegavede, men konfus uheldige Individer, hvortil Frederik Wilhelm IV hørte, — de elskes, savnes og begrædes, medens den lykkekronede Storhed maa nøie sig med Lykken og, naar det kommer høit, en Beundring i Erts eller Marmor. Man fortæller, at Dronningen var den eneste, han lige til det sidste kjendte. Hun *elskede* ham; derfor kjendte han hende; — og endnu en til kjendte han. Naar han troede sig alene, bad han, — han bad høit og med en brændende Inderlighed, og Bønnen forklaredes til fuld Bevidsthed hos ham, Bevidsthed om ham selv, hans Stilling. Sank han tilbage i sig selv, eller andre traadte imellem, forvirredes igjen hans Begreber.

Vi havde allerede trøstet os over den Udsigt at komme til at bese Gravkapellet i Halvmørke; men idet vi steg af ved Haveporten, meldte der sig et andet Spørgsmaal, der slet ikke havde foruroliget os endnu: Er det overhovedet til at faa at se, og til en saadan Tid paa Dagen? En gammel Mand, vi traf indenfor, besvarede disse Spørgsmaal benegtende, men lagde til, at ganske undtagelsesvis havde det været aabent den Dag længere end sedvanligt, da en engelsk Familie nylig havde været der, og hvis vi skyndte os, kunde vi maaske endnu træffe Kastellanen, der viser frem. Dette lod vi os ikke sige to Gange. Vi mere fløi end gik hen gjennem Havens ensomme Gange og ad den lange „Sørgeallé", der fører op til Gravstedet. Ingen Kastellan! Nogle Børn, der sad paa en Bænk under Granerne, fortalte os, at han netop var gaaet, at han desuden Kl. 5 skulde tage ind til Byen; nu manglede den kun noget i 5. Saa nær, og ganske opgive det, nei, vi vilde dog forsøge det sidste! Ved gode Ord og Løfter fik vi de smaa til at løbe op til Slottet og søge at formaa ham til at komme. Træt til det yderste af en anstrengende Dag og det sidste forcerede Løb satte jeg mig paa Trappen til Gravkapellet

og lænede mig til en af Marmorsøilerne. Mine Ledsagerinder havde fundet en Bænk længere nede.

Du gode Gud, hvor der var deiligt i den stille, mørke Have! Hvilken ubeskrivelig Ro sænkede sig ikke ned over mig ved hvert af de stilnede Pulsslag! Det var ikke langt fra, at jeg ønskede, Kastellanen ikke vilde komme. Saa egentlig overskygget af Dødens dybe, ubrydelige Stilhed, foran mig den dunkle Sørgeallé og til begge Sider Træer, der syntes at strække sine Kroner helt op i Himmelen, til venstre Gjennemblik til et fjernere Skovparti, der netop her modtog et svagt Lysskjær fra Slottet og Omgivelse; over det hele var sunket dette pludselige, hemmelighedsfulde Aftenslør, Lysets sidste, svindende Flig. I Zenit kunde jeg tælle nogle enkelte blege Stjerner. Luften var fugtig, sommerlig mild; der duftede sterkt af vissent Løv og Græs, som indbildte sig, at det var Vaar. Intet Vindpust rørte sig. Ingen Lyd af Mennesker eller Dyr. Det susede kun sagte og uafbrudt i Toppene af de høie Lerke- og Grantræer, ligesom den summende, neppe hørlige Byssen over et allerede slumrende Barn. O, hvor jeg kjendte denne Stilhed, denne Duft, disse Toner! Hvor jeg kjendte dem igjen! Hvor længe havde jeg savnet dem! Tre lange Maaneder indesperret i den trange, stenkolde, stenhaarde By! Jeg selv var Barnet, der træt, forvildet, fortumlet, har fundet hjem og kjender sig i Moderens Arme, i Mørke, og dog saa tryg!

Medens jeg sad saadan — jeg ved ikke, hvor længe det var —, strøg der en Luftning forbi, der førte en ganske eiendommelig Duft med sig, en Duft, som jeg har kjendt kun et eneste Sted paa Kloden, og det var i de Værelser, min Moder beboede i mit Barndomshjem. Hun yndede Roser og Abrod, en gammeldags Urt, der ikke mere findes i de moderne Haver, men maaske i en Bedstemoders, hvis I kjender nogen. I fjorten Dage blev der plukket, tørret og balsameret Roser, og disse uhyre Masser blev nedlagte i nogle tykmavede „Potpourri-Krukker“ af Glas, afpassede efter Størrelsen af ethvert Værelse. Den største af dem befandt sig i vor Dagligstue. Hvor tydelig kunde jeg se denne Krukke for mig, naar jeg lukkede Øinene! Jeg stirrede atter som saa mangen god Gang paa det underlige Blomstermosaik indenfor og undrede mig over de enkelte røde friske Rosenblade, og hvorledes mon de var tilmode mellem de andre, visne Blade. Medens jeg grublede over dette, sænkede der sig pludselig et Par bløde Hænder over mine Øine — til Gjetning. Jeg gjettede og gjettede; men de bløde Hænder trykkede kun fastere til. Jeg gjettede paa alle efter Raden;

. . . det var det! Hænderne slap, og ja, jeg var jo i Hjemmet. Uden Forundring, alt var saa kjendt, saa tilvant, — alt var som *dengang*. Udslettet laa Virkeligheden med sine Skikkelser der imellem; det oplevede var svundet; det svundne levede. Ja, det var den store Urne, hvori Hjertets friske Blad havde ligget saa længe, saa længe og ventet paa at fortørre. Jeg var i Hjemmet i den store Stue. Den hele Række af Værelser stod aaben; alle var de festlig oplyste, og der duftede sterkt af Roser. Midt paa Gulvet Julekredsen. De var der alle. Far, Mor, Henrik, Emilie og Natalie. Alette sad der i stum Deilighed. Ogsaa August saa jeg der — ganske uventet —; fra hans Pande var der gleden ligesom en unaturlig, trykkende Byrde, og han var ung og straalende som den første Gang, jeg saa ham. Obersten paa Mork sad ogsaa i Kredsen; han var i rød Uniform, altsaa i sit muntre Hjørne, og hans Kone, vor velsignede gamle Nabofrue, — og oh! ogsaa Selskabsdamen, den store, svære, blide Jomfru Netta Grefsen, hun, som altid blunkede med de runde, lyseblaa Øine, som om hun havde en glædelig Hemmelighed at betro en. Men Hemmeligheden bestod kun i, at hun var en hjertensgod Sjæl, der holdt af alle Mennesker og af mig i Særdeleshed, — ja, jeg var fra ganske liden Jomfru Nettas erklærede Yndling. Hun dansede altid Feier med mig, naar ingen af os var engageret; — Vals ikke saa gjerne, da hun hinkede en ganske liden Smule, hvilket generte hende, naar hun valsede. Hun smilte og blunkede til alt, hvad jeg sagde, enten det var klogt eller dumt. Hun var den sidste ved Slæden for at kunne hylle mig rigtig ind mod den skarpe „Loft“. Det danske Sprog, der taltes af de gamle, havde i Tidens Løb paavirket hende saa, at hun f. Eks. udtalte alle U'er som O. Den kjære, snilde Jomfru Netta! Hvor ubeskrivelig mange Godter har hun stukket til mig med sin hemmelighedsfulde Blunken! Og nu sad hun der. Alle sad de der! Og alles Ansigter var juleglade og lyste af den Glæde, der næres halvt af himmelske, halvt af jordiske Straaler.

Men Far stod midt i Kredsen, som han pleiede, og ledede Legen. „Giver Agt! Naar jeg siger: *Mufti gjør saa!* da skal I gjøre akkurat, hvad I ser, *jeg* gjør. Men naar jeg siger: *Saa gjør Mufti!* saa skal I *ikke* gjøre, hvad jeg gjør, men sidde ganske rolige; — ellers Pant! — Mufti gjør saa!“ og han stillede sig i Positur som Skytte, og alle satte sig i Positur som Skytte. Alle undtagen en ung Pige, der ogsaa sad i Kredsen; hun stirrede blot hen for sig. „Pant! Pant! *Saa* gjør Mufti!“ Far præsenterte Gevær. Ingen rørte sig; kun den unge Pige

skvat forskrækket op og præsenterte Gevær. Atter igjen Pant! Og saa gik det hele Tiden. Altid bagvendt, og saa igjen Pant. Den gamle Oberstinde rystede paa Hovedet, som hun altid pleiede, naar noget var hende paafaldende; enten det var om et Mord eller et ituslaaet Fad, hun hørte berette, altid rystede hun med den samme uryggelige Blidhed paa Hovedet. „Med den Fornoft!“ sagde blot Jomfru Netta. Alle undrede sig og kunde ikke begribe, hvor hun, der ellers var saa flink i Legen, havde sine Tanker den Aften. Ingen kunde begribe det uden én, og det var jeg; thi hvorledes var det gaaet til, at min trætte, gamle, dødsstille Sjæl pludselig var sperret ind i den unge Piges urolige, bankende Hjerte! Heller ikke dette forundrede mig. Undertiden stod det stille, dette Hjerte, ganske stille, som om det lyttede, eller som om det ikke havde Magt til at slaa mere; men saa slog det dog med denne Ilkraft, den udmattede faar i det sidste Ryk mod Maalet, og hvergang knitrede der et lidet Papir, som om disse to førte en heftig, stille, hemmelig Samtale. Men havde blot Jomfru Netta kunnet lytte til denne Samtale, og især, hvad det lille Papir havde at sige, vilde hun ikke undret sig over, at man „med den Fornoft“ kunde være saa tungnem, saa tosset, — men før over, at der var et Grand igjen af den.

I Brevet stod der:

„Trofaste! Du spørger, om du skal leve eller dø, om jeg kommer eller ikke, om du skal vente eller ikke. Mit Svar er: Du skal vente, vente. Og har du nu ventet i saa mange Aar, Maaneder, Dage, Timer og Minutter, saa vent endnu kun til anden Juledag, og jeg kommer, jeg kommer! Og foran os ligger Livet som en Vaardag, hvor alt skal springe ud. Vent mig, til Klokken slaar 5; er jeg da ikke kommen, . . . saa kommer jeg ikke. Far da vel! Støt dig til Evighedens sterke Pille, og du vil se tilbage paa Livet som — o, kun som en Sørgeallé, der fører op til et Gravsted. Men jeg kommer! Og vi skal plante Glædesblus i Alléen. Pas paa Tegnet: en enkelt Bjelde. Præcis Kl. 5!

P. S. Kommer jeg, saa kommer jeg.“

„Hvad skal den gjøre, som eier dette Pant?“

„Den dømmes til tre Gange at sige tre Sandheder, hvorimellem der findes en Usandhed.“

„Det er dit Pant,“ sagde Far; „thi ingen anden har givet. Nu, skynd dig.“

„Jeg skal leve,
Jeg skal dø,
Jeg skal hverken det ene eller det andet.

Han kommer,
Han kommer ikke;
Kommer han, saa kommer han.

Jeg skal vente,
Jeg skal vente,
Jeg skal vente, vente, vente!“

„Det er for mange Sandheder,“ sagde Far. Atter Pant!

Den gamle Frue rystede paa Hovedet. Jomfru Netta blunkede og fandt, det var noget onderligt, som der næsten ikke var sond Fornoft i. Mange af de andre fandt det samme.

„Hvad skal den gjøre, som eier dette Pant?“

„Den skal gaa ud og tælle alle Stjernerne, og det skal ske paa fem Minutter; — altsaa inden Kl. 5 maa Stjernerne være talte.“

Jeg gik udenfor og satte mig under den landlige Peristyl, lænet til en af Søilerne, og gav mig til at tælle: Han kommer, han kommer ikke; han kommer, han kommer ikke! — Saa vilde jeg tælle til den sidste Stjerne, og jeg naaede saa langt som til halvt paa Himmelhvælvet, da .... tys! *Han kommer!* skreg jeg og fór op ... En enkelt Bjelde klingrede om Hjørnet.

. . . .
. . . .
. . . .

„Ja, tænk, han kommer!“ raabte en fremmed Røst tæt ved mig.

Kastellanen skred netop ind i Rotunden med et Par ringlende Nøgler.

„Han kommer, er det ikke deiligt?“

Af Portneren, der bor i et lidet Hus lige ved, laante vi en Blendlygte. Det var altid et Lys, saa daarligt det var, og vi maatte takke til. Det var blevet ganske mørkt.

Jeg skal ingen Beskrivelse give over Kunstverkerne. Lidet kunde det nytte at lægge en Røst til de utalliges, der har udtømt sig til disses Pris i en virkelig eller eftersnakket Henrykkelse. Vi saa en deilig, næsten nonchalant hvilende Kvindeskikkelse, i hvis Træk vi tydelig gjenkjendte de Billeder, man har af den skjønne Dronning. „Er det Død, er det Søvn?“

spørger man. Thi i Sandhed, Døden og Livet synes begge med lige megen Ret at ville tilegne sig hende som deres. Stum peger Engelen med Valmuekransen hen til det stive, strunke Marmorlig i Generalsuniform paa den anden Sarkofag; men Livets Genius maatte ikke være den Sofist, han er, og saa gjerne ville beholde sidste Ord, naar han ikke begjærlig griber Beviset: smilende hæver han sin lysende Fakkel over dem begge; og Ret har han; thi de hører rigtignok slet ikke sammen.

Og saa vil Striden gaa, indtil Opstandelsens Engel engang kommer og skyder det hele Kunstkram tilside. — Gravene selv — ikke Stenene, der lukkede dem — er det, han søger. Thi dette maa man vide, at de virkelige Grave befinder sig nede i Krypten. Eller man maa *ikke* vide det, skal man rigtig nyde Kunstverkerne. Tusender og atter tusender har valfartet til disse. Alle har de paa det nærmeste sagt det samme om dem: fattigt er Ordet. Men ikke en eneste af disse tusender vil have følt det samme; — alle vil de have beskuet dem i sin egen Stemnings, sin egen Individualitets Belysning. Og min Følelse hin Aften, for at nævne en af disse manges, var, at de stolte, prægtige Marmorbilleder ganske skulde været borte, at det lille, Døden indviede Tempel vilde været endnu deiligere i sin stille, kunstløse Simpelhed uden dem. For første Gang modig ud over Opløsningens Gru følte jeg, at et eneste Fnug af disse engang saa smertebevægede, stormomtumlede Hjerter, der nu saa sødt hvilede dernede, var mere værd end al Verdens Kunstbilleder, og min Tanke søgte med uendelig Længsel og Kjærlighed mine kjæres fjerne Grave.

PENSIONER I PARIS.

Balzac har i sine *Études des moeurs du XIX. siècle* leveret en Fortælling, betitlet *Le père Goriot.* Man kunde kalde den Romanernes Kong Lear; kun træder hos Shakespeare det onde i Skikkelse af unaturlige Døtre mere frem som noget absolut, som Skjæbnen selv, tragisk gjengjældende, medens den franske Romanforfatter skildrer Lasten saaledes, som vor moderne Civilisation afføder den, forfinet, kamæleonsagtig skinnende, blendende, mere vækkende Medynk og Sorg end Forfærdelse; han behøver ikke engang dertil onde, — kun svage Hjerter. Ved at læse disse Skildringer af en Fordærvelse, som kun Livet i de høiere Selskabsregioner synes at kunne udvikle

den, fristes man til at tro paa, at Sagnet om Basilisken maatte virkeliggjøres, at den maatte besidde den magiske Evne, som man paastaar, at dens eget Billede øver paa den. Men Fortællingen om Basilisken er kun en Myte; den forgaar slet ikke, den finder sig fuldkommen vel ved at se sig i Speil, og det parisiske Selskab gaar ikke i sig selv, end ikke ved at læse saadanne Bøger som *Le père Goriot.* Selskabet — Samfundet, „*le contrat*" — næsten i Betydning af Komplot —, som Rousseau kalder det, naar her er Tale om det i sin Helhed, er ingen og ingensteds; det har i denne Henseende megen Lighed med hin Middelalderens hemmelige Blodret, der dømte og fældte sine Ofre usynligen. Alle erklærer sig for Ofre, alle for at være saarede; ingen vil bære Skylden for, hvad der foregaar. Den enkelte vil derfor aldrig føle et Angreb paa det Selskab, under hvis Jurisdiktion han hører, som et Angreb paa ham, en Anklage mod ham, men meget mere som et Forsvar, og er Billedet, der varslende stilles op, forfærdeligt og rørende, vil han baade røres og forfærdes. En saadan moderne Goneril, der kunde gaa paa Bal lige fra sin Faders Dødsseng,[1] kan meget godt græde sine modige Taarer ved at læse Balzacs Skildringer. Det store Publikum er strengere og bliver det mere og mere i samme Forhold, som det indtager videre og fjernere Kredse om Scenen. Fra dette Publikum udgaar Kritikken, det føler sundere og holder endnu paa en viss borgerlig Skikkelighed; det har ikke saa let for at begribe Konsekvenserne i det gruelige; det oprøres derfor virkelig, og i dette Oprør bliver det uretfærdigt. Det gaar da ud over Forfatteren, der sigtes for Usandhed, Overdrivelse, Pessimisme — Umoralitet og Gud ved hvad altsammen —; som om den Forfatter endnu var født, hvis Indbildningskraft kunde naa op til Virkeligheden, end sige nogensinde overtræffe den.

Balzac ytrede sig i en af sine Fortaler, i Anledning af et saadant Angreb paa ham, paa følgende Maade:

„En Forfatter i vore Dage kan kun stille sig den Opgave at skildre Selskabet i sin Helhed, saadant som det virkelig er, med sine store og sine smaa, sine ophøiede og skjendige Sider; han bliver nødtvungen mere Historieskriver end Romanforfatter. I en Tid som denne, hvor alting analyseres og drøftes, hvor man hverken tror paa Prester eller Digtere, hvor man fornegter idag, hvad man løftede til Skyerne igaar, bliver Poesien en Umulighed. Han har da ingen anden Udvei end en Beskri-

[1] *Le père Goriot.* (Anm. i 1868).

velse af denne Samfundets store Sygdom, og skal man skildre Sygdommen, er man nødt til ogsaa at skildre Selskabet."

Dette er Sandhedens Ord, der kan passe i alle, endog vore smaa, Literaturforhold. Ja vel er den Tid forbi, da en Forfatter kun nærede sit Publikum med Hjernespind, da dette lod sig lulle ind i Drømme om Tilstande, der ingensteds hørte hjemme. Det var gyldne Dage for ham; hvor ophøiet, i hvilken mystisk Fjernhed stod han da for sin Tid; nutildags maa han frem med Sandheden, og Sandheden er nærgaaende; den bevæger, den irriterer. Merkelig er denne Publikums Letrørthed, denne Deltagelse ligeoverfor Digtningens Sandhed, — altid en Smule af Basilisken; den slaar Øinene ned! En Deltagelse, som undertiden bryder ud i Harme over den og den sørgelige Vending, eller over, at et Par, som synes skabt for hinanden, og som man har lært at interessere sig saa for, ikke maa faa hinanden; — den grusomme Forfatter! Den danner en underlig Modsætning, denne Ømhjertethed, til den Koldblodighed, det iagttager ligeoverfor *akkurat de samme* Begivenheder i Virkeligheden. Dette samme Publikum ser med den største Rolighed disse Misbrug, disse Sørgeligheder, disse Offerscener, der i Romanerne rører det til Taarer, foregaa for sine Øine, ser dem daglig hos Granden, i sine egne Huse. Det er Forfatterens Kald, hans store, skjønne, — vanskelige Kald, at samle alle disse Virkelighedens spredte Træk, samle dem, ordne dem i sin indre skjulte Sammenhæng, til et helt, hin Kulde og Sløvhed oprystende Billede. Jo mere han formaar dette og kan vække hin Deltagelse, jo mere ærgerlig, jo mere opirret mod sig han kan gjøre sine Læsere, jo sikrere har han løst sin Opgave. Der behøves ingen voldsomme Midler dertil. Ingen Pariserafskyeligheder, ingen Rædsler, hentede fra den gamle Romanstil, ingen „Vandring gjennem Ulykkens Huler og Elendighedens Boliger"; lad ham simpelt og sandfærdig fortælle, hvorledes det er gaaet til, at Naboens Jette i det sidste Aar har tabt sig saa grueligt, nu da hun jo er bleven forlovet med en i alle Henseender udmerket Mand, en Omstændighed, som, naar den virkelig passerer, af den ene Halvdel af Jettes Omgivelser betragtes som noget ubegribeligt, af den anden som noget utilladeligt, og af alle som uinteressant, ja fuldkommen ligegyldigt, nu da hun jo dog er forlovet; lad ham gjøre dette Faktum begribeligt, tilladelig interessant, saa at man røres over Jette, trods den udmerkede Kjæreste, saa at man oprøres over det, der har voldt hendes Kinders Blegnen, saa at det maaske — ja maaske vækker en Tanke, et Glimt af en Tanke

paa, hvad der gaar saa stille ved ens Side og lider! Du, som skriver, kan du opnaa *dette*, mere kan du ikke forlange! Trøst dig da, om det her gaar ud over dig, naar man drager dig, stakkels Poet, selv konfus og lidende, selv ofte blind og sløv for, hvad der foregaar, formelig til Regnskab, som om du raadede for Menneskeskjæbnen; — trøst dig, naar disse Udfald træffer dig, vær stolt af dem: Du har skildret *sandt*.

Men dette er alvorlige Betragtninger, der ganske fjerner sig fra det beskedne Maal, Meddeleren heraf har sat sig. Det er Balzacs Skyld. Ved at nævne Balzac vilde jeg kun fortælle, at han i Indledningen til sin *Fa'r Goriot* giver os en Skildring af en borgerlig Pension, der i høi Grad bærer hint Sandhedens opirrende og træffende Præg. Den interesserede mig, saa meget mere som jeg netop havde havt Anledning til at gjøre Bekjendtskab med den Slags Anstalter her i Paris, og det var Hensigten derfra at meddele noget. For dem af vore Læsere, der reiser, turde en andens Erfaringer kanske være til nogen Nytte.

Med borgerlige Pensioner menes ikke, som man skulde tro, Pensioner, der blot optager borgerlige Personer; man benævner saaledes disse Kosthuse, fra de ringeste til de eleganteste og dyreste, i Modsætning til de Etablissementer, der giver sig af med Opdragelsen. De optager enhver Stand. Mest søges de af reisende, der vil opholde sig længere Tid paa Stedet og dog leve et mere selskabeligt Liv, end det kan føres paa et Hotel. Men de har ogsaa faste Kostgjængere, Enker, ældre ugifte Folk, der ganske har fæstet Bo der; man har Eksempler paa Personer, der har levet 10—15—20 Aar i en og samme Pension. Hvilke Misligheder end Livet der kan have, foretrækkes det dog ubetinget for den ensomme Husholdning, der i Frankrige er skyet som noget aldeles uudholdeligt. Den ensomme Husholdning eksisterer næsten ikke. Ogsaa unge Folk begynder undertiden sit egteskabelige Liv i en saadan Pension, — om just til Befæstelse af den huslige Lykke skal jeg ikke kunne sige. Man træffer alle Nationer der, men fornemmelig dog én i en saa overveiende Flerhed, at man skulde tro, disse Etablissementer var blevne til for den, — Nabofolket — hine vandrende Øbeboere, der synes ikke saa meget at vandre for at vandre som for at komme bort fra sit eget Land, sin egen Arne. Men mon det ikke gaar dem som Manden, der flyttede? Bøtten med Nissen tager de med, og Nissen i Bøtten er ingen anden end deres egen Ennui, hin kolossale, verdensbekjendte, alt indenfor sin Kreds med Troldom berørende, britiske, Ennui;

den kan de ikke reise fra, den følger dem overalt. Og denne britiske Kjedhed — Kjedsomhed er endnu noget andet; thi da er man endnu ikke kjed af sig selv — kan ikke rummes i de almindelige Pensioner i Paris; den har sine særegne Hvile- og Stoppesteder, specielt indrettede til at huse den, Boliger udstyrede med engelsk Komfort og Luksus, engelsk Kjøkken, engelsk Renlighed. Ser man blot paa at bo godt og bekvemt, er disse engelske Pensioner ubetinget at foretrække; men der gives ogsaa Grader heri; man kan træffe dem i alle Genrer, alle Afskygninger.

Den Balzacske Beskrivelse af en borgerlig Pension er anlagt paa en saa bred Basis, udført med en saadan Detaljnøiagtighed og saadanne Farver, at man straks merker, den vil blive Scenen for store, frygtelige Ting. Jeg kunde ellers fristes til at stille den hel og holden i Spidsen for mine Beretninger om Ubetydeligheder, kjære Læser, Iagttagelser, løse Smaatræk, hentede fra en Scene, hvor der slet intet skal foregaa. Men saa taabelig uegennyttig er jeg naturligvis ikke. Har man en beskeden Blomstergave at frembære, og Naboen beder en tage en Frugt med, som veier saa og saa meget, saa kan man jo nok gjøre det som god Nabo, men man skal ikke just lægge dette *non plus ultra* ovenpaa Blomsterne heller; saa faar man slet ingen Tak for sit. Der ligger Balzac paa Bordet; jeg vil blot endnu én Gang styrke mig ved den Sandhedens Duft, der ligesom aander ud af hver liden Enkelthed i disse Skildringer.

Nei, de er for mesterlige! Nei, jeg vil være uegennyttig; jeg maa i det mindste give Hovedtrækkene deraf. Læs dem her.

„Madame Vauquet, født de Conflans, en aldrende Kone, har i en Række af Aar forestaaet en borgerlig Pension, beliggende paa Hjørnet af St. Genevièvegaden, ganske nær det latinske Kvarter. Denne Pension, kjendt under Navn af Huset Vauquet, modtager i Kost og Logis baade Kvinder og Mænd, unge og gamle, uden at nogensinde Bagtalelsen har vovet at angribe denne agtværdige Anstalt. Men der har heller ikke været set noget ungt Ansigt paa de sidste tyve Aar, og forat et ungt Menneske skulde falde paa at bo der, maatte hans Familie sende ham en saare mager Pension. Dette Kvarter, der beskygges af Panthéons vældige Kuppel, er lidet kjendt; Husene har noget skummelt, fængselsagtigt ved sig; de bestaar næsten alle af Pensioner og Stiftelser, hvori Alderdommen dør og den glade Ungdom sperres inde for at lære. I disse stille Gader

vokser Græsset høit langs Murene; Rendestenene er altid tørre; Lyden af en Vogn bliver en Begivenhed. Intet Kvarter af Paris er tristere og mere øde end dette. Især danner St. Genevièvegaden en sand Bronceramme, der er fuldkommen passende til en Fortælling som den nærværende, en Fortælling, hvortil man ikke kan stemme Sindet alvorlig nok, ligesom ved hvert Trin, man stiger ned i Katakomberne, Dagslyset minskes, og Førerens Sang forstummer.

Forsiden til Huset Vauquet vender ud til en liden Have, der ligger indeklemt mellem Hjørnemuren og Nabohusets Mur. Gjennem en Port, over hvilken der er anbragt den Indskrift „*Huset Vauquet, Pension for begge Kjøn og andre*“, træder man ind i en Gang, der er smykket med nogle gamle Laurbærtræer, plantede i blaa og hvide Stentøispotter. Langs Nabomuren løber en smal Allé, der fører op til et Lindelysthus, som Mad. Vauquet, uagtet født de Conflans og trods hendes Gjesters utrættelige grammatikalske Rettelser, haardnakket udtaler for Linnedlysthuset. Her findes et Bord med Bænke, og her pleier de Gjester, som har Raad til at drikke Kaffe, at søge hen i Hundedagene for at nyde denne Drik i en Hede, som kunde smelte Tagstenene paa Husene.

Huset har tre Etager og Kvist, hver med fem Vinduer, der alle er forsynede med Jalousier, hvoraf ikke et eneste er trukket op paa samme Maade. Første Etage bestaar af et Værelse til Gaden, hvortil Indgangen er gjennem en Glasdør, der tilsperres om Vinteren. Denne Salon staar i Forbindelse med en Spisestue, der er adskilt fra Kjøkkenet ved en tavlet Forstue. Intet kan være tristere end denne Salon med sine Stole og en Sofa i stribet Hestehaarsbetræk. I Midten et Bord, hvorpaa en uhyre Bakke med et hvidt Porcelænsstel, hvoraf Forgyldningen er afslidt. Dette Værelse har en Paneling af 1 1/2 Alens Høide. Resten er betrukket med et farvet Papirbetræk, der fremstiller Billeder af Telemaks Liv. Pillen mellem Vinduerne frembyder netop for Beskueren den Scene, hvor Kalypso giver denne berømte Søn af Ulysses et Festmaaltid, en Scene, der, saalænge Pensionen har staaet, har været Gjenstand for Skjemt af de unge Spisegjester, som tror sig sin Stilling overlegne ved at raillere de Maaltider, hvortil Nøden tvinger dem. Kaminen befinder sig altid i en Tilstand af Properhed, der tyder paa, at der blot ildes ved festlige Anledninger. Dette Værelse har en Atmosfære, der ikke har nogen Betegnelse i Sproget; man kunde kalde den Pensionslugt; indesperret, muggen, fugtig og kold, minder den om Kjøkken, gammel Mad, om Hospitaler.

Men ak, naar man sammenligner denne Salon med Spisesalen, vil man finde den elegant og duftende som et Boudoir.

Denne Spisesal har et Betræk, som engang har været malet; men man skal have ondt for at sige i hvilken Farve. Det danner nu en Grund, hvorpaa Tiden og Smuds har tegnet de bisarreste Figurer. Den er forsynet med en Buffet, hvorpaa endel uklare Karafler, to à tre runde Messingbakker, forskjellige Stabler blaa og hvide Porcelænstallerkener, fabrikerede i Tournai. I et Hjørne er placeret en Kasse med numererede Skuffer, hvori opbevares de mere eller mindre plettede Servietter til enhver Pensionær. Man finder i denne Sal disse Møbler, som forvises overalt, og dog er uudryddelige, — Stentryk i sortsmuskede, forgyldte Rammer, der betager en Appetitten. Et langt Bord, beslaaet med Voksdug, saa grundig tilfedtet, at Spisegjesterne pleiede at skrive sine Navne med Fingeren for at merke Pladsene. Kort, her hersker den poesiløse Misère, — ikke Fattigdommens, Mangelens Misère, men Egennyttens, Fordærvelsens, en beregnet, luvslidt, ængstelig, malproper Misère.

Denne Sal er i sin fulde Glans tidlig om Morgenen, naar Mad. Vauquets Kat har sneget sig ind, hopper op paa Buffeten og slikker Fløden af endel af de mange smaa Melkeboller, der er bestemte for Pensionærerne. Snart viser hun sig selv, iført sin Tylskappe, med falske sorte Krøller, fæstede paa det graanende Haar. Det fede, laskede Ansigt, ud af hvis Midte der springer en Næse som et Papegøieneb, hendes buttede Hænder, hendes smaa Øine, der har noget baade af en Pantelaaners Griskhed og en afdanket Danserindes Smil, staar i en fuldkommen Harmoni med denne Sal, hvori ligesom Ulykken og den laveste Beregning har fæstet Bo; hun indaander dens Atmosfære med Nydelse; den styrker hende, den gjør hende godt. Mad. Vauquet er et Billede af Pensionen, ligesom Pensionen er et Billede af hende. I den lille Kones Holdning, Udtryk, i hendes blasse Fedme er hele Pensionen ligesom legemliggjort. Det er altsammen saa uundgaaelig en Følge af Livet i denne, som Tyfus er en Følge af Uddunstningerne i et Hospital.

„Mis, Mis, schtt!“ skriger hun. Katten springer ned; men nærmer sig igjen og stryger sig snurrende op til hende.

„Ja, nu kan du smigre, du gamle Kjeltring! . . . Sylvie! Sylvie!“

„Hvad er det, Madame?“

„Ser du ikke, hvad Katten har gjort, — tømt næsten den hele Bolle!“

„Det er den dumme Kristoffers Skyld, der har glemt at lægge Laaget paa. Men bryd Dem ikke derom, Madame. Fa'r Goriot kan faa den Melk; jeg sætter lidt Vand til; han merker det ikke. Han lægger ikke Merke til noget, ikke engang til det, han spiser.““ —

Det var en frygtelig Skildring, ikke sandt? Og dog er den betydelig formildet, ja jeg maa bede Balzacs Manes om Tilgivelse for den maaske altfor frie Bearbeidelse, som en Tillempning for norske Læsere har krævet det. Den er endda frygtelig nok. Den ligner hin Salmiakspiritus, man indaander, naar man har Hovedpine, der bringer en til at nyse, og som virker baade bedøvende og oplivende. Nei, da var det noget andet, de Pensioner, jeg lærte at kjende.

Den ene af dem var netop en engelsk. Det storartede, næsten luksuriøse maa overraske enhver, der ikke kjender til denne Slags Indretninger. Hele Huset er bygget til Øiemedet. I hver Etage Korridorer, som fører ind til Sovekamrene, alle Trapper og Gange forsynede med Tepper og sterkt oplyste. Nede i første Etage en Spisesal og to Saloner, saa rigt udstyrede, at mangen liden Fyrste ikke vilde skamme sig ved saadanne daglige Værelser. Marmor, rig Forgyldning, Brüsselertepper og en Luksus af Speile, som man kun træffer den i Frankrige, hvor man kan sige, de udgjør en Del af Murene —; paa Væggene nogle meget brede, prægtig forgyldte Rammer med noget dunkelt indeni, jeg vil kalde dem Malerier. Efter otte Dages Forløb havde jeg udfundet, at det ene forestillede to Okser, der trak et Hølæs. I Kaminen brændte en stadig og kraftig Ild, og de deiligste, mageligste Lænestole og Sofaer omringede den. Og alt dette er nu vort; det er vor Dagligstue, vor Kamin, vore Malerier; dette overflødige og velbetjente Taffel serveres for os; disse Tjenere er der for vor Bekvemmelighed; dette er virkelig noget stort, ja man faar en Idé om Associationens Velsignelser! Men til dette almindelige maa man holde sig; i Egenskab af enkelt Personlighed eksisterer man ikke, og man kunde før haabe at røre Stenene end vente en Haandsrækning udenfor dette store Fællesskab. Paa sit private Værelse er man et saa hjælpeløst og ynkeligt Individ, som nogensinde kan være til. Hænder der nu ovenikjøbet et af disse Smaauheld, som selv den store Napoleon i sine almægtigste Lykkedage ikke kunde forebygge — han drog endog store Varsler deraf —, en veltet Vandkande eller et do. Blækhus, saa er man det ulykkeligste Menneske under Solen.

Dette Værelse, der idelig beboes, befinder sig i en merkværdig Tilstand af Ubeboethed. Man skulde sige, det har staaet forstenet i et halvt Aarhundrede. De ligner hinanden alle. En stor, meget god Seng — skulde det ikke være at ønske, at vi hjemme kunde indføre disse ligesaa behagelige som sunde og varme Madrasser af Uld, der maatte falde os billigere end de dyre Krølhaars? —, et Uhyre af en rundbuet Nøddetræs Dragkiste, forsynet med ingen Nøgel og nogle skrigende, modstræbende Skuffer, et Skab med en falsk Nøgel, et Taffelur, som, naar man glemmer, at det staar, og vil raadføre sig med det, ironisk peger hen paa det muligst gale Klokkeslet, et eller to ruggende Borde. — At Klokkestrengen, hvis der er nogen, befinder sig i en Tilstand af fuldkommen Utjenstdygtighed, behøver jeg ikke at fortælle. Hvorfor skulde Klokkestrengen være hel? Man prøver den i al Beskedenhed, det vil sige, naar den bitre Nødvendighed kræver det, én Gang, maaske en Gang til, og lader det saa ganske fare; man glemmer, at der gives noget som en Klokkestreng, og man bliver først erindret derom i det Øieblik, man skal reise; den staar da paa Regningen som itubrudt. Fader og jeg gjorde, allerede da vi i 1833 var i Paris, Bekjendtskab med den Slags Klokkestrenge. Vi ringede rask paa uden at ænse noget, og hvergang vi ringede, faldt de ned. Men de var ligesom Kjæmperne i Valhal, der stod lige gode op igjen: hver Morgen var de i den gamle Orden. De stod noterede netop ligesaa mange Gange, som vi havde ringet. Endelig kommer Kaminen, dette kritiske Punkt for alle Nordboer. Naar denne blot ikke ryger, maa man ikke klage. I begge Maaneder Januar og Februar var her imidlertid meget, ja ualmindelig koldt i Paris. For nu at frembringe den Varme i Værelset, som er nødvendig til Vedligeholdelsen af det animalske Liv — mere maa man ikke fordre —, finder man hensat foran Kaminen en Kurv med Brænde af en høist ildespaaende Beskaffenhed. Runde, ukløvede Træer af gode tre Kvarters Længde, tunge og klamme som Bly; paa disse Træer synes aldrig Solen at have skinnet. Naar Pigen om Morgenen har stablet endel af disse op i Kaminen og tændt paa under dem, frembringer de en Lyd som en friskt kogende Temaskine; Stikkerne flammer op, det suser endnu en Stund; saa er det hele slukket, og — Pigen er borte. Har man saa Tid og Taalmodighed til at friste selv, saa kan det maaske lykkes at faa Træerne i Brand, idet man skal til at gaa ned, og opnaar da en Hede, sterk nok til at stege en Oksefjerding, eller man opgiver det; man har ganske Valget;

jeg foretrak at fryse. Trods denne Resignation, og trods at man har saa ondt for at faa Has paa disse Træer, er det merkværdigt, hvor mange Kurve man brænder, hvilket man atter igjen vil overbevises om, naar Regnskabets Time slaar. Lune er disse Kaminværelser aldrig, om man brænder uafladelig i dem; alt, hvad der ikke findes i Kaminens umiddelbare Nærhed, Gulve, Sengklæder, er isnende. Det Ord Lunhed har man ikke engang i det franske Sprog; man kjender det ikke, man kunde fristes til at sige, ligesaalidt som dette spruttende, opflammende Folk kjender til Varighed og Inderlighed i Følelse. Sammenligningen kunde maaske udspindes endnu længer, naar den ikke ledede ind paa metafysiske Afveie, hvor jeg blot vilde forvilde mig. Vi klager over den franske Varmemetode, og de franske Læger ivrer mod vor; de paastaar, at denne *indesperrede, dumpe Varme* er høist skadelig for Helbreden, at især vore Damer, der sidder saa meget inde, lider ved den, at den volder *Hjertebanken*, *slet Humør* og *blege Kinder* og gjør tilsidst uskikket til den friske Luft udenfor. Der er noget deri, og der kunde siges meget derom; men den Dag, Menneskene enes i dette, som i saa mange andre Spørgsmaal, ja den Dag forgaar Verden, og der gives hverken Hjerter eller Kaminer mere.

Med alt det, at Møblementet i disse franske Sovekamre ofte er saa gammelt, forfaldent og forsømt, har de noget høist tiltalende ved sig. Der er et Præg ved dem, en viss Grandezza, noget, som taler om gamle, svundne Tider. De er altid forsynede med Gulvtepper og med en høi, majestætisk Topseng. Et anseligt Speil over Kaminen, derunder Marmorkonsollen med Uret og et Par gamle Vaser, mangler aldrig, selv i de mindste og tarveligste. Det Ur, som stod i mit Værelse, var ellers et merkeligt et. Det saa ud, som om det skrev sig fra Regentskabets Dage og siden ikke havde fundet det Umagen værd at merke Tiden. Nu gik det i Barndommen. Naar jeg rykkede i en af de gjenstridige Skuffer i den store Dragkiste eller gik med en viss Raskhed over Gulvet, begyndte det at gaa, gik omtrent i ti Minutter, slog pludselig tolv og stansede igjen. Jeg kan ikke sige, hvor jeg holdt af det gamle Ur! Altid slog det tolv; det var, ligesom jeg havde nogen at tale med.

Den styrende Aand, Vertinden i disse storartede Etablissementer, er altid Enke. Hun udmerker sig gjerne ved en Holdning, en Værdighed, som den opnaar, der er vant til at befale, og som kun ved en ubetinget Myndighed kan holde sig

paa en saa vanskelig Plads. En viss sødlig-sur Mine er fælles for dem alle; det kommer maaske af den Nødvendighed, de er stedte i, at skulle sige snart Forbindtligheder tll den ene, snart det modsatte til den anden af saa mange Gjester, alt efter de Etager, disse indtager i hendes Hus og i hendes Gunst. Ved en stiltiende Overenskomst erkyndiger man sig aldrig om de sørgelige Omstændigheder, der har gjort hende til Enke. Spørger man paa anden Haand derom, faar man at vide, at han har været Militær. Han staar altid i en interessant Rapport til den sidste Krig. Enten er han falden paa Ærens Mark, eller han er senere død af sine Saar. Den Vertinde, vi boede hos i 1833, hun, i hvis Hus fandtes de forunderlige Klokkestrenge, havde sin Mand endnu i Afrika, hvorfra hun kunde vente ham hjem hver Dag. Far og jeg var meget bange for, at han skulde komme og tage Værelserne fra os; Pensionen var kun liden, og hvert Rum var optaget.

Et Portræt af en saadan Egtemand tør aldrig mangle i nogen Pension. I den, jeg har skildret, tronede det ganske ensomt over Buffeten; en ærefrygtsbydende Skikkelse med graat Skjeg og en Orden. Skifter Pensionen Bestyrerinde, gaar det gjerne med Bohave, Tjenerskab, undertiden med selve Firmaet over til den nye Eierinde.

Selskabet, der samledes om Bordet i denne Spisesal, var saa smukt og elegant, som man kan træffe det i noget Selskab. Det bestod af omtrent 40—50 Gjester, hvoraf de fleste engelske, omtrent et halvt Snes mere eller mindre gamle Mænd, et halvt Snes do. Matroner, et ligesaa stort Antal ældre, ugifte Damer, samt nogle faa yngre. Ungdommen paa Sverdsiden var som sedvanligt svagest repræsenteret; den indskrænkede sig i lang Tid til en ung Rhinlænder, et ret dannet og elskværdigt Menneske, og nogle andre, der kun kom for at spise. Enhver indfandt sig og indtog sin Plads i et soigneret, ofte elegant Toilette. De unge Damer kunde gjerne gaaet paa Bal. Ved Bordenden præsiderede Vertinden hver Dag i et nyt Toilette, der syntes at overskride de tilladelige Grænser for en Smagløshed, hvorpaa britisk Ekscentricitet nu engang har taget Monopol. Alle havde de denne sikre, utvungne Holdning, der opnaaes ved et fuldkomment Kjendskab til Situationen, og en Øvelse i at leve saadan i stort Kompani, en Holdning, en Optræden, som dog er strengt indordnet under Love og Forskrifter, som den nyankomne ikke kjender noget til og derfor gaar i en bestandig Frygt for at støde an imod. Enhver er

høflig eller synes at være det, men giver dog ikke saa meget som en Tomme af sin Ret til Fordel for en anden, hvilket ellers et godt Hjerte og en god Opdragelse tilsiger. Hvad der bliver sat for en, beholder man, var end Naboen glemt to Gange; det vilde være af en yderlig slet Smag at tilbyde noget. Efter Bordet gaar man ind i Salonen og tager den bedste Plads, man kan finde. Med sin hjemmevante Velopdragenhed kommer man egentlig talt ganske tilkort. Der .konverseres, Damerne spiller Piano eller danser lidt omkring, der drikkes Te; derpaa bringes Spillebordene ind; de ældre sætter sig til at spille Whist; de yngre vælger gjerne et underholdende Selskabsspil, f. Eks. Gnav. Kl. 12 gaar enhver til sit.

Det gjentog sig Dagen efter og Dagen efter og alle Dage. Man sov, spiste, spillede; man spiste, spillede, sov. I fire Maaneder — saa længe havde det samme Selskab boet der — havde man spist, spillet og sovet; i fire til vilde man sove, spille, spise. Der var ingen Afbrydelse deri at øine; saavidt jeg merkede, ikke Læsning, ikke et Arbeide i Damernes Hænder; ikke gik de ud. Der er noget imponerende ved en saadan fornem Ørkesløshed, naar den optræder med Vanens Sikkerhed; man bygger den saa gjerne paa Forudsætningen om noget overlegent i Vilkaar og Dannelse. Jeg bevægede mig, som rimeligt er, usikkert deri, og der er Grund til at tro, at man betragtede mig som et ubrugbart og sjelden uinteressant Medlem af Selskabet. Jeg spillede hverken Whist, Gnav eller Piano. Det gik ikke bedre med Samtalen; jeg ved ikke, hvordan det var, jeg kom altid tilkort. Et Par Gange hørte jeg paa en Konversation mellem to Damer, der var lærde, fortaltes der; de talte om Literatur og Politik; de nævnte Sterne og Addison. Jeg forsøgte i al Beskedenhed at skyde Ord ind; men det vilde ikke altid lykkes. Ved Enden af en saadan Samtale eller leilighedsvis kunde det hænde, at der venlig nedladende henkastedes en Bemerkning som: „Holder De af at læse, Madame?“ eller: „Kjender De noget af Walter Scott, Madame?“ hvortil Madame vist satte et rigtig enfoldigt Ansigt op. Jeg var i fjorten Dage ikke kommen en i dette Selskab nærmere og kjendte merkelig nok ikke et eneste Navn.

Hvori dette har stukket, lærte jeg først efterhaanden at begribe. Disse elegante Folk, bevægende sig i en Omgivelse som den, jeg har forsøgt at skildre, havde en forbausende Lighed med dannede Mennesker. Man skulde svoret paa, at man befandt sig mellem Personer, der alle stod paa et høit Trin, baade hvad Opdragelse, Intelligens og Viden angik. At

man ogsaa kan træffe saadanne, falder af sig selv; Undtagelserne findes overalt, og et øvet Øie vil snart udfinde dem. Men har man ikke dette, har man ikke drukket meget dybt af den bitre, men nyttige Drik, som kaldes Verdenskundskab, Erfaring, vil man længe lade sig skuffe. Ingen har lettere for det end vi Nordboer. Hos os ligger Velstand og Rigdom ikke paa Vuggen; dem maa man erhverve, som oftest ved Talenter og Dygtighed. Vi har derfor ondt for at tænke os en viss Noblesse i Former og Omgivelser uden Dannelse; disse er meget mere et Produkt af denne; her virker Processen indenfra udad. Det er underligt nok, at hvergang jeg er udenlands, dukker der en gammel Vrøvleanekdot op, som jeg maa' have hørt engang i min Barndom; hjemme falder den mig aldrig ind. Den er om Bonden, som skulde bringe Frugt op paa Herregaarden. I Forstuen mødte han et Par med gallonerede Kjoler og Fjærhatte udstafferede Abekatte, der kastede sig over Kurven; Bonden bukkede og skrabede. „Men Frugten?“ spurgte Herremanden „Den har de naadige Herrer Junkere allerede faaet.“

Denne Uerfarenhed, denne troskyldige Jeppeuerfarenhed, der staar færdig til at bukke for alt nyt og fremmed, naar det blot træder op i en viss Form, — ja, kjære Landsmænd, bliv ikke vrede, men vi har en Portion af den alle. Ved Hjælp af den kan man en kort Tid endog finde Opholdet i en engelsk Pension spændende og underholdende. Mig gik det saa. Men efter som hint Indtryk svækkedes, svandt Bedaarelsen; og det fuldkommen sjælløse i dette tvungne Samliv traadte frem i al sin Trøstesløshed. Dette Samliv er ikke bygget paa eller holdt sammen af nogen af de Følelser, der ellers forsøder den menneskelige Omgang: Hjælpsomhed, Deltagelse, Forekommenhed, Interesse, Agtelse for hverandre; det hviler kun paa den tørreste Egoisme, en Egoisme, der har ondt for at skjule sin Styghed i de forterskede Fraser af den almindeligste glatte Høflighed. I dette store Fællesskab opgiver man sin Personlighed, ligesom paa Terskelen af Forbedringsanstalterne Navnet udslettes og Fangen reduceres til et Nummer — *sans comparaison* naturligvis! *Forbedret* bliver man nu slet ikke. Enhver synes paa Grund af denne nødtvungne Opgivelse af Individet ikke at have nogen anden Tanke end at holde sit dyrebare jeg oppe og paa det ømmeste verne om det, sørge for det. Forresten, *sauve qui peut!* Det angaar ikke mig! Kun i ett Punkt mødes man, i den fælles Bestræbelse for at dræbe Tiden. Da jeg otte Dage havde siddet ved dette Taffel, hvor der i to Timer

taltes om ingenting, set dette samme Selskab indtage sine Dovnepladse i Salonen for der at tale om ingenting, derpaa sætte sig til Spillebordet, — da jeg i otte og otte Dage til havde hørt Misserne aflirendreie de samme Valse og Masurkaer og de gamle lærde Damer sine Betragtninger over Sterne og Addison, overfaldt der mig en Kjedsomhed, saa uhyre, saa unaturlig, saa himmelskrigende, at den finder intet Udtryk i vort Sprog. Vi taler hjemme om Kjedsomhed, vi taler med den vigtigste Kjendermine om den. Bah, hvad ved vi om den: uegte, efterlignede Varer! Vi kjender ikke mere til den end til den egte Champagne, som vi aldrig har smagt. Den kommer kun paa Fyrsternes og Verdens Rigestes Borde. Om den egte Kjedsomhed ogsaa kun der er at finde, eller hvor man ellers træffer den, ved jeg ikke; men jeg kan forsikre, den findes uforfalsket i et engelsk boarding-house.

Efter fjorten Dages saadant stivnende Still-leben kommer pludselig en Dag, da Pensionen slipper sig løs. Der pudses og flyttes Møbler. Instrumentet stemmes, og Missernes Ansigter straaler, naar de travelt farer op og ned. Luften i Pensionen bebuder noget glædeligt. Der skal være *Soirée dansante.* Enhver af Pensionærerne har Lov til at bede to à tre af sine bekjendte; de vælger naturligvis de mest presentable. Derved kommer der et meget smukt Selskab sammen. Det britiske Øland synes ogsaa i sin Menneskeproduktion at sky Middelveien og behage sig i Yderligheder. Den virkelig dannede Englænder skal i sin Art være den første i Verden; kun Skade, at man træffer denne Art sjeldnere udenfor England. Intet Land kan rose sig af at frembringe saa megen og fuldendt kvindelig Skjønhed; men det præsterer ogsaa Superlativer i Grimhed, som ingen utatoveret Nation let opviser Magen til.

Aftenen kom, Lokalet straalede i den Lys- og Speilrigdom, man kun træffer i Paris; Herrer i Baldragt indfandt sig; den ene Miss yndigere end den anden svævede ind i blufærdigt Ly af sine kneisende Mødre. Vor Vertinde — maaske efter en velberegnet Effekt en af de sidste — viste sig i en Dragt, der syntes laant af Verdens samtlige Afguder; — jeg siger med Flid *alle* for ikke at gjøre nogen af dem jaloux. *Mais c'est étonnant!* udbrød min Naboerske, en nydelig, med egte parisisk, det vil sige simpel, Elegance klædt fransk Dame, idet hun fæstede et næsten forfærdet Blik paa mig. Flygelet spillede op, rørt af en færdig Haand, og Dansen begyndte. Nu først, idet disse Feer danser frem, faar man se dem ret. Ak hvilket Syn! Af maaske femten Damer var de ti jevnt vakre,

men de fem fuldkomne Skjønheder. Den ene af disse var en spansk Kreolerinde, hvis blege, mørke, ildfulde Skjønhed forhøiedes af et yderst rigt, men noget bisart Toilette. Mere fortryllende endnu var en ganske ung Miss; hendes rige, frit lokkede Haar var paa den mest ukunstlede Maade omslynget af nogle smale rosenrøde Baand, der flagrede efter hende, det yndigste Ansigt! Hvad skal jeg sige, forat man skal faa Begreb om, hvor hun var sød? Hun var det, og hun saa saa lyksalig ud, medens hun dansede, og næsten hver Dans med en ung, elegant Mand, der paa sin Side syntes at sluge hende med Øinene. Om faa Dage skulde de feire sit Bryllup og afreise til Italien. Unge, smukke, rige — forelskede! . . . Strenge, strenge Menneskeskjæbne, o, kræv ikke af saadan Lykke for høie Renter!

Parodien paa al denne Gratie og Skjønhed bevægede sig i vor Vertindes aldrende, hæslige, barokt udstyrede Person. Hun var ikke af Gulvet hele Aftenen, hvilket af Chapeauer, der vilde bedes til næste Gang, var meget rigtig beregnet. Alene dette var et Syn for Guder. Hendes Hus- og Kammerjomfru syntes i det mindste at nyde det fuldkommen saa. Hvergang hendes Herskerinde dansede ud, viste sig hendes lille maliciøse Pariserfysiognomi bristefærdigt af Latter bag Døren i den oplyste Entré, hvor Tjenerskabet havde Lov til at staa og se til. Der serveres alleslags Forfriskninger, kun ikke noget at spise. Disse Soiréer kan maaske blive ensformige og trættende i Længden for den, der er blot og bar Tilskuer; men for mig er alt saadant nyt, og jeg morede mig fortræffelig.

Næste Morgen er alting med en vidunderlig Hurtighed og Stilfærdighed bragt i Orden igjen. Gulvtepperne, Møblerne paa sin Plads. Pensionen har antaget sit Hverdagsfysiognomi.

Begynder først Illusionen at svinde for den Fremmede — og den faar gjerne sit første Stød ved denne lille Sceneforandring —, saa gaar det med rivende Hurtighed videre i denne Retning. Det gjør mig ondt, at jeg maa sige det, men i et saadant Pensionsliv kommer der flere og flere Træk frem, der minder om Madam Vauquets, født de Conflans, Etablissement. Visse Grundtræk har de alle tilfælles. Alle har de sine Far Goriot'er, for hvem Katten spiser Melken, og hvem man erstatter denne med Vand. Underkuede, forknytte Medlemmer af Selskabet, de blødeste, de bedste ofte, der maa taale alt, hvad en nedrig Partiskhed har af Tilsidesættelse og smaalig, drillende Ondskab. Hvilke Beklagelser har jeg ikke hørt, hvad har jeg ikke set og selv oplevet! Landsmænd, I, som reiser,

jeg vil give eder et Raad, selv med Fare for, at I blot smiler af det. Er du lykkelig, er du rig, behøver du intet; du skrider blot ind i hin Pengenes naturlige Majestæt, og alt bøier sig for dig, alt bukker sig for dig og bringer det bedste. Mangler du derimod denne mægtige Talisman, maa du hjælpe paa det ved en kunstig Majestæt. Lad som ingenting. Træd sikkert op, bær Hovedet kjækt, kun høflig, høflig! Dette gjælder maaske overalt, men ingensteds mere end i Frankrige. „Jeg har kun ett Raad at give Dem," sagde en Hofmand til en ung, rig og meget yndig Landsmandinde, da hun i 1808 skulde stedes til Kur i Tuilerierne for Napoleon, „De maa give Dem Mine af at være den første." Har du ikke mange Penge, og er du ovenikjøbet godmodig og vant til Indrømmelser, kan du ikke omhyggelig nok skjule disse Feil. Vær saa rundhaandet, som du kan, med de første; gjør saa faa som muligt af de sidste. Domestikkerne er en frygtelig Magt overalt, og ikke mindst i en borgerlig Pension. Og Domestikkerne deler kun Menneskeslegten i to Dele. For dem eksisterer hverken Racer eller Nationer, hverken Civilisationer eller Religioner; Hedninger og Kristne er lige gode; der eksisterer blot Folk, der giver store, og Folk, der giver smaa Drikkepenge. Og de kjender sin Mand, ligesom en duelig Læge straks kan se, om en Patient lider af Svindsot, og i hvilket *Stadium* han befinder sig; de kjender sin Mand ved første Øiekast og ved, hvordan han *skal behandles*.

Man vil forstaa, at de Skildringer, jeg har leveret af en Pension i Paris, passer paa Middelsorten af saadanne. At der gives mange, der staar under, og maaske nogle, der staar over den her skildrede, det tør jeg ikke benegte. Jeg har senere, idet jeg fraflyttede denne, været saa lykkelig i min nye Pension — ogsaa en engelsk, men en mere blandet — at træffe paa en af de sidste; et Etablissement, der forenede alle de førstnævntes Fordele med saa faa af dets Mangler, som man billigvis kan vente af et saadant. To elskværdige, retsindige Bestyrerinder, et virkelig dannet Selskab, god Betjening og den fortrinligste Beliggenhed, nemlig lige ved Tuilerihaven i —, nei, jeg vil ikke sige hvor; en saadan Anvisning paadrager Ansvar, og Ansvar har jeg Stakkel netop en stor Frygt for.

Nu vel: *Rue Castiglione No 6.*

TRE DAGE I VERSAILLES.

I.

St. Germain er et meget gammelt Slot, der er bekjendt for sine Roser og for sin maleriske Beliggenhed. Fra den steile Skrent mod Seinedalen, hvorpaa Slottet er bygget, byder denne med sin bugtende Flod, sine Broer og Slotte, Haver og murgule Smaabyer, med *Notre Dame* til Baggrund ogsaa et sjelden vekslende og vidtstrakt Skue, om end ikke i den Forstand malerisk, som vi Nordmænd vilde kalde saa. Naar man følger de brede, skyggefulde Alléer, der garnerer Skrenten, tror man at spadsere paa en Vold eller Mur.

Pavillonen, den berømte Pavillon, bygget af Henrik IV for *Gabrielle d'Estrées*, skal længe have tjent denne hans navnkundigste og elskværdigste Elskerinde til Bolig. Den var dengang omgivet af Skov. Men denne Romantik, som Poesi og Historie saa ødselt rystede ud over Stedet, har lav Spekulation paa den skjendigste Maade tilklusset. Et Vertshus har nemlig saaledes kringbygget Pavillonen, at den nu kun udgjør et næsten usynligt Parti af denne, et ekkelt, graadigt Insekt, omklamrende en ædel Frugt!

Vi sad netop i det ottekantede Gemak, dekoreret i Renæssancestil, og drak Kaffeen, da vi blev opmerksom paa en anden historisk Merkelighed, der knytter sig til Stedet. Paa Kopperne var der afbildet en Vugge med en Krone over, der fortalte os, at i dette Gemak var Ludvig XIV født den 28de Februar 1638, og at Kaffe, serveret her og i disse Kopper, vilde blive forholdsvis dyr. Slottet er stort og skummelt og øde at se til; men Ludvig, den samme Ludvig, der første Gang saa Dagens Lys i hin Pavillon, fandt det for lidet og byggede Versailles. Vi vil gjøre som han og flytte did.

Versailles bør De se en vakker Sommersøndag, naar den glade Pariserverden valfarter did og fylder Slottet og Haveterrassen, siger man til den Fremmede.

Dette er et meget følgeværdigt Raad for den overveiende Flerhed af reisende, der kommer til Paris for at more sig. De derimod, der vil besøge Versailles for dets egen Skyld, for at hengive sig til Betragtninger og Drømmerier, der knytter sig til dette vidunderlige Steds Historie, og som ønsker at kunne gjøre dette uforstyrret, burde vælge de Dage, da det staar tomt, kun befolket af Aander, der skyr Larmen og Menneskerøster. Versailles er ligesom Venetia Enke efter en stor Fortid, og

den stille Beskuer føler samme dunkle Fortrydelse ved at tænke sig det som en Skueplads for Dagens Liv og Larm, som naar vi ser Enken efter en udødelig Mand opgive sin ophøiede Ensomhed og gifte sig ind i en talrig, filistrøs Familie.

Det er morsomt, meget morsomt at tage ud til Versailles paa en Søndag. Det er et oplivende Syn at se dette vakre, glade, elegante Pariserfolk tage det i Besiddelse som sit lovlige, gjenerobrede Eie. Lad os kun være med. Lad os følge det, naar det om Formiddagen strømmer gjennem Slottet, følge med forbi disse Tusender af Monumenter, Statuer, Buster og Malerier, Minder, som enhver Dreng stolt føler er hans. Lad os se dette samme Folk slibe Gulvene i de tomme gjenlydende Pragtgemakker i 2den Etage, som om de tusende Fjed kunde udslette Anathemet, der klæber ved hver Fodsbred af disse speilklare Parketter, følge med gjennem Dronningens Værelser, hvor man uvilkaarlig søger Blodpletterne af hine trofaste Vogtere, der her lod sit Liv for Kongefamilien, trænge sig med det gjennem det lille Gemak med Vinduer ud til Gaarden, forbi det engang saa ærefrygtsbydende Gitter, bag hvilket Absolutismens Gjenfærd endnu reiser sig i Skikkelse af en falmet Brokadeseng. I denne Seng døde Ludvig XIV den 1ste September 1715 ..... Et af Tiden afsløret Spøgeri; men hvem kan se det uden Bæven?

Lad os ogsaa i al Hast se Teatret, der skulde ende den gamle Tid med en saa ulykkesvanger Festlighed. Det var i denne Sal, Natten til den 2den Oktober 1789, at Livgarden gav sin bekjendte Souper, hvor Kongen og Dronningen ogsaa indfandt sig og modtog sine trofastes Hyldninger og Forsikringer. Rygtet, der overdrevet og forvansket naaede det gjærende Paris, blev Gnisten i Krudtønden, og Udbruddet paafulgte. Og endelig lad os stanse, hvis Mængden ikke river os med sig, foran denne Altan ud til Marmorgaarden, ved et sært Gjengjældelsens Spil det samme Gemak, hvori Ludvig XIV udaandede. Lad os et Øieblik forsøge at fastholde de Følelser, der griber os her. Er det Medynk, Beundring, Rædsel? O, alt tilhobe! Paa denne Altan var det, Marie Antoinette, fire Dage efter hin natlige Banket, paa det rasende Folks Begjæring maatte begive sig ud. Hun tog Dauphin ved Haanden; men et forfærdeligt: *la reine seule!* tvang hende til at afstaa fra denne Appel til dets menneskeligere Følelse. Da traadte hun ud alene; rolig, sand kongelig stod hun der, og en Dødsstilhed afløste Skriget Og det samme Folk, der dengang, lurvet, blodtørstigt, med vilde Hyl forsøgte at trænge ind, det samme Folk er det, som nu

saa søndagssmykket, saa straalende fornøiet og dog pyntelig stilfærdigt, som frygtede det for at saare de store Skygger, bølger gjennem det forladte Slot. Indtagende er dette Folk, indtagende, som Børn kan være, der, naar de har raset ud og tilbunds faaet sin Vilje, ofte gaar over til en indsmigrende Elskværdighed; man maa holde af dette store Barn af et Folk, enten man vil eller ei.

Prægtigt er det ogsaa at se Parisersøndagsfolket, naar det om Eftermiddagen i større og større Mængde bølger ud over Terrasserne, medens Hundreder af Vandstraaler springer i Veiret og dugger denne levende Blomsterflor med sin Støvregn, naar Musikken klinger og de gamle, forvitrede Marmorguder ser halvt nysgjerrig, halvt fornemt misbilligende ned paa det fremmede Mylder.

Alt dette er meget fornøieligt. Man befinder sig paa et Forlystelsessted i stor Stil, man bivaaner en Fest, understøttet af et glimrende Sceneri. Men *Versailles* er det ikke. Ikke det Versailles, du har besøgt i dine Drømme.

Vil du vide, hvad dette er, da drag kun ud paa en Søndag og fornøi dig godt, men lad Sværmen vende tilbage til sidste Mand; følg saa dit Selskab tilvogns; lad det være saa elskværdigt, saa fængslende, som det være vil, se det blot vel afgaarde og dig selv ene tilbage paa Pletten. Overvind denne første Ensomheds Gru, der vil overfalde dig, naar du vender tilbage, skrider gjennem den store, øde *cour des ministres*, gjennem Marmorgaarden og Slottets Vestibule. Har du naaet den store Terrasse, vil du ikke mere føle dig ene. Solen er netop sunken bag Midtperspektivet, der hvor Skovkulisserne slipper og man for at forsterke det magiske Fjernblik har bygget en Sø; Aftenen kaster sin Glød over alle disse Vandspeil høiere og høiere indtil Bassinerne paa *parterre grand*, hvor du befinder dig ene med de gamle Flodguder. Der er ingen Lyd at høre uden Plasket fra deres Urner og denne Masse af Nattergale, der, skræmte ved Larmen, nu med dobbelt Kraft istemmer sine Sange, Sangene om svunden Herlighed, om Glans og Høihed, Skjønhed og Elskov, denne Bosketternes Epopée, gaaet i Arv fra Nattergalslegt til Slegt.

Eller fortab dig i *bosquet de la reine*, en eneste uhyre lysegrøn Hal, smykket med en Frise af de sjeldneste Roser; kun en Billedstøtte findes her, reist i Midtpunktet af dette fortryllende Tempel: Skjønhedsgudindens; dens Marmor har antaget et dunkelt grønligt Skjær, der stemmer forunderlig mystisk med Omgivelserne. Dette Sted var fordum den berømte Laby-

rint. Hvor mangen Kvindefod har her forvildet sig og aldrig fundet ud?

Eller lad os besøge Klippedalen med de kunstige Vandfald, kaldet *bosquet d'Apollon*. Vi hviler der og lader Lyden og Sceneriet vugge os ind i en Drøm om Hjemmet. Men nei, Landsmand, vi drømmer ikke længe. Det er ikke et Miniaturparti fra vor Bygdesæter, vi her har for os. Tanken alene er formastelig. Ingen næsvis Gjed har nogensinde rystet sin Bjelde paa disse vellugtende Stier; det er ikke Oreløv, der hænger ud over Klippeblokken; det er Laurer og Rododendrer. Og de lysende Skikkelser inde i Fjeldgrotten hist over Fossefaldet, hvori vi let kunde indbilde os at se — — tys, det er intet mindre end Solguden, omgivet af sit tjenende Hof, Solguden ved sit Toilette.

Men disse Træk, disse majestætiske Træk, der møder os overalt? Tys, ham er det dog; hid fór han fra sin Bolig ved Jordens Morgenrand, fnysende, iversyg paa den nye Gud i Vesten, der vovede at gjøre ham Rangen stridig. Han kom, saa, og — blendet, ydmyget, overvunden, antog han Overvinderens Træk, saa at, blendede og forvirrede, snart ikke engang vi ved, hvilken er hvilken. For længe dvæler du, o *Føbus Apollo*, i din forstenede Fortryllelse! I snart to hundrede Aar har den utrættelige Nymfe knælet for at tvætte din olympiske Fod; men den taber dog mere og mere af sin skinnende Hvidhed, og udenfor har Solens Heste rykket Bidslerne af og staar paa Spranget; thi — skynd dig, o Louis Føbus! — eller de begynder et Løb, som du sikkerlig aldrig har drømt om, et Løb, der vil vende op og ned paa den gamle Klode, svide Tinderne af, der bærer dine Templer, og sænke Livets Glød ned i Kløfterne og til de ubeskinnede Grunde. — — Eller lad os gaa hvorsomhelst, og overalt vil Stilheden tale og med tusende Røster forkynde: Dette er Versailles.

II.

Har man Dage at ofre, kan man overnatte i det lille, ret komfortable Hotel lige ved Indgangen. Ingen, der kan det, vil angre det, vil nogensinde glemme en saadan Morgen. Vaagne i Versailles, styrket som nyfødt, spørge sig selv, hvor man er — maaske Drømmeguden netop har forespeilet os et tarveligt Stykke Virkelighed, — og faa Svaret: du er vaagnet til Drømme denne Gang, til det forunderligste, dine Drømme kan skabe, —

og i næste Minut se sig hensat paa den store Terrasse. Gaarsdagens Stemning, paavirket af Forventningen, af Støien, af Trætheden, førte os stødvis ind i det eventyrlige; halvt eksalteret, halvt blaseret gik vi der tilsidst; her kommer vi i egentligste Forstand sovende til det. Indtrykket er saa merkværdigt, jeg kan ikke skildre det. Man nyder det herlige anderledes, først forbauset, saa, naar man har fattet sig, bevidstere, inderligere. Og den lyksalige Følelse, at man har Tid og ikke forstyrres!

Nu har man Øie for Enkelthederne. Man opdager, at der er Blomster; slige Rosenstokke har man aldrig set. Man gaar fra Billedstøtte til Billedstøtte, fra Gruppe til Gruppe; man gjetter; man gjenkjender; man slutter Bekjendtskaber. Endelig skal man pligtskyldig — mod sig selv; thi man vilde siden ikke tilgive sig det — besøge de to mindre Slotte i Nærheden. *Grand Trianon* er ubetinget kjedeligt. Det blev som bekjendt bygget af Ludvig XV, der fandt sig trykket af Versailles's Storhed; for at undfly begge byggede Marie Antoinette *Petit Trianon*, et Hus, saa stort omtrent som en af vore middels Christianialøkker, med en halv Snes yderst tarvelig dekorerede Værelser, der staar urørte fra hendes Dage. Dette Sted har unegtelig en stor Tillokkelse, især for dem, der indbilder sig, at de sværmer for Marie Antoinette. Til dette lille Slot hører en deilig Park, med brede, speilblanke Kanaler, der bugter sig imellem Træerne, og i denne Park findes det berømte Meieri, hvor den samme Fyrstinde forlystede sig med at skumme Fløden af Melken og kjerne Smør. — Smør! et farligt, et revolutionært Ord. Smør! som hendes Folk dengang rent havde glemt eksisterede; thi de havde ikke Brødet dertil ..... Ulykkelige, uforsigtige Dronning, der ogsaa skulde minde det derom! Var det disse og lignende Betragtninger, der overfaldt mig, eller kunde jeg ikke betvinge min Afsky for kunstige Sæterier og Vinduer, der er byggede skjæve, selv naar de optræder som historiske Relikvier; men mig stemte disse Mindesmerker om hin Tids Blaserethed og Smagsforvridning kun trist; jeg følte mig beklemt og længtedes tilbage til Versailles, — Versailles med sin Storhed, sine vidtskuende, lydløse Terrasser og sine sørgende Marmorguder.

Hver Formiddag fra Kl. 11—4, undtagen Mandag, er Slottet aabent for de besøgende. Det er herligt med denne lette Adgang til alt; gjestmildere kan ingen Nation frembyde sine Skatte og Seværdigheder end den franske. Museer, Slotte, offentlige Haver hver Dag aabne og for alle. Altid gratis. I Versailles

finder man endog i Slotsvestibulen en Politiplakat opslaaet, der paa det *høfligste* anmoder Publikum om ikke at give Drikkepenge. Jeg ved virkelig ikke, til hvem man skulde give. Man er nemlig her som overalt ganske fri for disse utaalelige Plappermaskiner, som under Navn af Vagtmestre eller Kastellaner i andre Lande er bestaltede Forevisere paa saadanne Steder, og som synes udtrykkelig at være ansatte for at fordærve den skuelystne og tænkende Besøger al Nydelse. Men dette hører maaske til de uundgaaelige Onder i Livet, og saalænge der gives saa mange unødvendige, faar man finde sig taalmodig i Vagtmestrene.

Jeg gik i Museet Tirsdag og Onsdag, fra det aabnedes, til det lukkedes, og opnaaede i disse to Gange fem Timer at have set maaske en Tredjedel af, hvad der er at se; og af dette valgte jeg Portrætgalleriet. Ogsaa inde i Slottet herskede en dyb Stilhed. Der var ikke et levende Menneske, da jeg gjennemvankede disse uendelige Sale og Gallerier, der indtager hele 4de Etage af dette uhyre Palads med dets Fløie og hele fremspringende Firkant. Samlingerne nede havde jeg flygtig gjennemfaret Søndagen, og for det første kunde jeg uden altfor stort Savn lade mig nøie dermed. Slagmalerier, der indtager det overveiende Flertal i disse, kan vistnok have sin Tillokkelse, endog for den mere „svagnervede Halvdel af Menneskeslegten“; men da maa man ogsaa strengere end nogen holde paa visse æstetiske Betingelser, der overhovedet ikke ret vel kan adskilles fra den Slags Billeder; da maa den Idé, der kjæmpes for, komme til sin fuldeste Berettigelse; den maa saa mægtig løfte enhver Bevægelse, besjæle enhver Gruppe og lyse selv fra de saaredes og dødes Ansigter, at Lidelsen tildels eller ganske paralyseres. Idealet har Kaulbach vidst at fremstille i sit *Hunnerslag,* ligesom man kan beundre denne Virkning hos nogle af de gamle nederlandske Mestere. Men lad os blot holde os til, hvad vi her har for os, og man maa hverken søge den i de kolde, stive van der Meulenske Paradebilleder, hvor Slaget kun figurerer som Baggrund for et Par allernaadigst tilskuende, muligst udskramererede „Hovedfigurer“ — altid paa de velbekjendte, mæskede, steilende Heste —; endnu mindre i de Napoleonske Bataljestykker — alle, paa faa nær, raa Slagterier. Disse saarede og døde, der ligesom velter ud af Rammerne paa de kolossale Billeder, de drager kun Tanken ned til Lasarettet og Amputerkniven; med Afsky vender man sig bort. I disse Sale gaar man ikke gjerne alene. De maa befolkes, — befolkes med sit Publikum; kun gjennem

dette forstaar man slige Billeder og en slig Kunst. Thi hvad tager ikke en Franskmand for godt, naar det rører hans ømmeste Streng, naar det gjælder hans Afgud, hans Dalai-Lama, hans Vizlipuzli, hans Jaggernaut, alle disse forenede i et kvindeligt Uhyre, ikke at tale om Napoleon og atter Napoleon, den høihellige Offerprest ved disse bloddryppende Altere! Alle disse Myrderier er ligesaa mange sødtduftende Ofre til den høitelskedes Ære. Og det kan man forlade sig paa, det er ingen tom Hyldning; nei, lige fra Graaskjeggen, der humper forbi og med bankende Hjerte erindrer, at der eller der var han selv med, indtil den lille Blusepog, jeg i Søndags saa foran en af Napoleonsmassakrene, med lynende Øine, i en heftig Gestusmonolog, medens Moderen trak ham bagfra, staar de, hvad Øieblik det skal være, rede til at ofre den frygtelige Liv og Lemmer. Men har nu overhovedet for andre Nationer, hvem Blodet rinder mere nordisk besindig gjennem Aarerne, dette Ord en tvetydig Klang, hvad skal et stakkels borneret Fruentimmer sige! *La gloire! La gloire!* For mig klinger det som at slaa paa en tom Tønde, og jeg skammer mig virkelig ved at tilstaa, at jeg endog finder de langstrantede, svævende, trompeterende Fruentimmerskikkelser, hvorunder Franskmanden gjerne symboliserer denne sin Guddom, inderlig kjedsommelige.

Portrætmaleriet er af alle Kunstgenrer det interessanteste; umiddelbarest og derfor dybest griber det Sjælen. Det er en egen Sag, saadan ganske alene at gjennemvandre en af de store verdensbekjendte Samlinger. Fortiden træder en saa nær, saa overvældende nær; ens egen lille Jeg-Bevidsthed knyr ikke mere; man skrækkes ved Lyden af egne Trin. Her staar man i egentligste Forstand Ansigt til Ansigt med disse Jetteskikkelser, der halvt tilhører Historien, halvt Poesien, og man har nu at gjøre sig Rede for, hvad der er sandt og hvad Digt, samt for, hvad der har gjort dem saa store, deres Skjæbner eller deres Dyder og Forbrydelser. Hundrede Par Øine følger en og stirrer paa en, ligesom de vilde spørge: „Hvad vil du, Fnug af en mat, farveløs, smaalig skikkelig Eftertid? Hvor tør du se os saa dristig ind i Øinene og anstille Betragtninger ovenikjøbet? Er det med din lille pedantiske Tommestok, du vil maale os?“

Historiemaleriet taler et ganske andet Sprog. Det sætter sig kun den æstetiske Sandhed som Opgave; det fremstiller Momenter, løsrevne af det hele, Situationer, beregnede paa malerisk Effekt. *Skaldekunsten* gaar endnu videre. Den samler alle disse enkelte Straaler i Digtets Hulspeil og viser os i dette

Lys Personerne helt og holdent forklarede. Begge kappes om at blende os, daare os. Dog, hvem vil ikke daares? Hvem vilde undvære Schillers Tragedier, eller Delaroches og Ary Scheffers Billeder? Hvo gribes ikke ved at se Karl den første i Fængslet? Hvem rives ikke med af den „lille graa Grenader“ gjennem hans Triumfer, hans Seire, hans Fald og Bod? Alle, alle vil vi daares; alle elsker vi disse Illusioner og vil ikke berøves dem; ingen Logik bider paa dem. Jeg har kjendt en Mand, som sværmede for Napoleon Bonaparte; Napoleonslekturen fyldte hans Bogreol; han havde hans Portræt i sin Dagligstue og i sin Gjestestue, i sit Kontor og paa sin Porselænspibe; han døbte sin Datter: Jensine Napoleone. Samme Mand hørte til den landlige Justits. Der gik neppe en Maaned, uden at han idømte en stakkels Djævel Straf for *Slagsmaal*, for *Drab*, for *Egteskabsbrudd*, for *Indgreb paa fremmed Eiendom* ... Jeg gad se den brave, ærlige Lovens Mand veie den store Napoleon paa sin Justitsvegt!

Historiemaleriet bedrager; Digterne lyver; *Portrætterne taler Sandhed;* her staar Historiens ubestikkelige Genius ved vor Side, peger paa ethvert og siger: „Det er ham selv, det er hende, som hun virkelig var.“ Spørg dem kun, og du vil faa Svar! Saa har de siddet foran sin Tids første Mestere; hver Fold i deres Klædebon har ligget saa. Og hver Fold i deres Sjæle?

O, her røber Kunsten mere, end den selv vil. Staar vi da foran den lille *firskaarne Grenader* med det gaadefulde Blik og de tause, fastsluttede Læber, han, sin Tids Sfinks, der skulde finde sin Ødipus i en ganske almindelig Naturmagt; staar vi ligeoverfor ham og stirrer ham ind i Sfinksblikket, har vi da ikke Ret til at spørge, hvor mange og hvor store Brudd paa Guds og Menneskers Love der kan begaaes og forsvinde i en titanisk Skjæbne? Hvor megen moralsk Afskyelighed, hvilken til Vanvid dreven menneskelig Formastelighed har ikke et ligesaa storartet Fald opveiet i Vegtskaalen?

„Hans Trone styrtede i tvende Styrtninger med frygteligt Jordskjælvs Brag, hvorved Jordens Overflade og Flodernes Løb forandredes: Italien revnede atter i smaa Stykker, Pyrenæerne hævede sig, Kjølen sank, Rhinen flød ind i Tyskland.“ Saa udtrykker sig en af hans Beundrere.[1] Ja, ved et saadant Brag kunde Menneskeheden nok blive ør og glemme 5½ Millioner Slagtofre!

[1] Nic. Wergeland: *Tanker og Bekjendelser.*

Er du *Don Carlos?* spørger man videre. Den Don Carlos, Schiller har skildret os, den sværmeriske, heftige, frisindede Yngling, Posas Ven? ...

Nei, jeg er Historiens Don Carlos, lidt mere varmblodig i min Forvorpenhed end min skumle Fader; han fik ikke myrdet mig; jeg kom ham i Forkjøbet; jeg sønderrev mig selv som et rasende, indesperret Dyr.

Er du *Maria Stuart?* Walter Scotts Maria, denne vittige, fintfølende, fortryllende Maria, der flygter fra Lochleven, medens vort Hjerte banker i Takt med Aareslagene i den taagede Aften og Kuglerne suser over vore Hoveder? ... O, sig, at du er det!

Jeg er, hvad jeg var, min Tids forfærdelige Eris, der, hvor jeg gik, efterlod et bredt Spor af Blod, Splid og Forbrydelser ...

O, det ved vi! Deri var netop din Ynde, din ædle, fine Kvindelighed Skyld. Du opflammede alting omkring dig ...

Ha, ha, ædle, fine Kvindelighed! Ja, hvorfor ikke! Spørg Elisabeth, den for min Skyld forkjetrede Elisabeth, om min ædle, fine Kvindelighed, og hun vil kunne fortælle dig om Breve, jeg skrev til hende, der kunde opirret en Engel, hvis en Engel havde kunnet forstaa dem og rødme over dem. Men Elisabeth forstod dem. I tyve Aar grundede hun paa Svaret, og man forelæste mig det overmaade kortfattet og tydelig en skummel Høstmorgen, paa en sort Forhøining, der var reist midt i Salen paa det gamle Fotheringhay .. Et Skafot, en Krone og en ustyrtelig Deilighed! Hvad vil man mere! Havde jeg været styg som min Navne, *den blodige Maria*, og havde faaet Lov til at dø rolig i min Seng, vilde jeg været et Uhyre!

III.

Jeg stod foran den sidstnævnte.

Det var i Sandhed et stygt Hoved med haarde, ligesom lavastivnede Træk, der laa paa den store, hvide Foldekrave som paa et Fad. Jeg turde ikke tale til hende.

Ja, jeg er den blodige Maria, der fik Lov til at dø rolig i min Seng. Et Uhyre slet og ret. Har aldrig været andet. Ingen Digter har vovet sig til at besmykke Historiens Dom med et eneste Træk; thi jeg var grim. Og dog, ser du dette Træk ved Munden? Ved du, hvad det betyder? Det betyder, at jeg har kunnet græde engang. Jeg har grædt over den gru-

somme Gemal; jeg følte engang noget som et Hjerte; han forlod mig og tog det med sig.

Men de fire Tusend? . . . faldt jeg frygtsomt ind.

De fire tusend Mennesker, jeg aarlig lod brænde, mener du? Det bød mig min Religion. Det er forresten Historiens Udsmykkelse, dette. Tag et Nul bort. Fire Tusend! Nei, jeg tør ikke rose mig af et saadant Antal. Det var neppe flere, end den samme Trosiver aarlig ofrer paa sit Alter i dit eget Fædreland; kun paa en anden Maade. Formerne veksler, Aanden er den samme. I min Tid brændte man Folk; det var kort Proces; i din, tre hundrede Aar senere, gjør man dem gale og sender dem til Daareanstalterne; det er langt omstændeligere og bekosteligere.

Tilgiv, Deres Majestæt, sagde jeg, om jeg vover at bemerke, at dette neppe kan sammenlignes. Hine beklagelige hos os gjør sig selv forrykte; der er intet Tryk udenfra, der driver dem til denne sørgelige Yderlighed. Vor Grundlov er en af de mest frisindede i Verden, og navnlig er den i religiøs Henseende af en Tolerance . . .

Grundlov! Tolerance! sagde Maria, som om hun spyttede noget urent ud — puh! For eders Grundlovtolerance og Frisindethed giver jeg ikke en Pibe af min Halskrave. I Daarer! Slet forstaar I at bestyre jeres Skatte. I har ruget en ganske respektabel Aand ud derhjemme hos jer. I et Aarhundrede, hvor andre Nationer lader sig vildlede af disse Kjetteriets Irblus, som de kalder Frihed, Oplysning, Humanitet, og hvad det altsammen heder, har I arbeidet jer frem, eller om I vil, *tilbage*, til Læresætninger og Anskuelser, der sterkt nærmer sig dem, jeg bekjender mig til og paa det *varmeste* har søgt at hævde i mit Rige; det er vakkert, det er anerkjendelsesværdigt! Husinkvisition! Kirketugt! Ser man det! Menneskeforagt, Glædesfiendskab, Bod og Spægelse, Svovlpøl og evig Helvedsstraf! Brav, virkelig ret brav! Men det er kostbare Sager dette, Børn; med dem maa man omgaaes varlig. De forvaltes bedst under et eneste, gloende Jernspir. Istedenfor én kraftig, ubøielig Hersker har I skaffet jer hundrede Smaadespoter paa Halsen. Enhver gammel Kaffesøster, enhver født Surmuler, ethvert daarligt, mislykket Subjekt, der af gode Grunde foragter denne Verdens sure Rognebær, behøver blot at erklære, at Aanden er kommen over ham, og han kan uden videre indsætte sig til Andenmands Samvittighedsraad, Inkvirent, Dommer og Bøddel paa én Gang, kan overhænge ham, true og skræmme ham, kort — rykke og vrikke saa længe paa

Skruerne i hans arme Hoved, at de nok kan gaa løs. Intet Under da, at Anstalterne, hvor saadanne sættes i Lave igjen, overfyldes. I min Tid tog man Skrædderen fra Leyden med Konsorter, der ikke vilde helbredes for sin Prækelyst, ved Vingebenet og heisede dem i et Jernbur op til Føde for Himmelens Fugle; i dit Land oversvømmer Skarer af disse Smaaprofeter og Knipperdollinger Landet, selv Rovfugle, der lever flot af et stakkels Folks let opskræmte Sind, og som tager den lille Rest af Glæde og sund Livslyst, som eders barske Naturforhold muligvis kan levne det.

Jeg troede ikke mine egne Øren ved, hvad jeg hørte. Og at Maria den katolske var saa orienteret i vore hjemlige Forhold! Men jeg kunde ikke tvile; disse som en Rævesaks fastsluttede Læber bevægede sig; jeg hørte den gnislende, nu sterkt forrustede Stemme. Ja, da hun opregnede visse Led og forskjellige Fremtoninger i en hos os vel bekjendt religiøs Retning, gik der næsten et Smil over hendes Ansigt, og det var, som om hun smagte paa ethvert af disse frygtelige Ord. Uagtet Maria saaledes i det hele var velstemt for os, vovede jeg dog ikke at sige noget; jeg vidste, at en Mine var nok til at paadrage mig hendes Vrede.

Trosiveren, eller som man kjettersk har kaldt den, Fanatismen, er ifølge sin Natur despotisk, vedblev hun. Den maa kun virke fra oven; som *Lov*, som *Lære* maa den inokuleres i Folkets Aarer og blande sig med dets Blod, og en Smule Baal, der endnu mangler jer, vilde vide at holde den enkelte rebelske i Ave.

Tillad mig, Deres Majestæt — vi har virkelig —

Ah, bah, jeres Tolerance forplumrer alting. Jeres Tolerancegrundlov har blot sluppet den *private* Forfølgelse løs, et Kobbel graadige Hunde, der ender med at sønderrive sig selv. Thi, siger man, ondt skal ondt fordrive, og denne luvslidte, stinkende, skinhellige, vagabonderende Propaganda, der nu driver sit Væsen i eders Land, virker ialfald afkjølende tilbage paa en mere høitstillet, prædikesyg Iver. Den konditionerede Hellighed faar derved ingen rigtig Luft; den kvæles ligesom i sig selv. I har vakre Kræfter paa dette Felt at byde over, Kræfter, der i Sandhed fortjente et andet, et mægtigere Raaderum. Jeg kjender Damer, der vilde prydet min Trone, der, havde de kun levet paa min Tid, vilde fundet en liden Autodafé af og til ganske i sin Orden.

Afskyeligt! brast jeg uforsigtig ud.

Afskyeligt! Hvilket? Hvad behager? Og der ulmede allerede noget i Marias Øine som de første Glimt af et undertrykt Baal, og de stirrede saa brændgjerrig paa mig, at jeg fór derfra, styrtede forfærdet ind paa *Filip den anden*, hvis gravitetiske, langttilspidsede, iskolde Fysiognomi man vel kan sige forholder sig til Marias som den bekjendte Vandtortur til Ildpinslerne, — stødte endnu ind paa et Par afskrækkende Fysiognomier og stansede endelig foran Pfalzgrevinde *Charlotte Elisabeths* Kontrafei.

Det var virkelig den berømte *Palatine*, Tysklands Stolthed og Beundring ved det franske Hof. Hun var her som bekjendt formælet med Monsieur, Ludvig XIV's Broder, og blev Moder til Regenten. Jeg glemte rent, at jeg altid havde følt en viss Modbydelighed for denne Dame. I dette Øieblik var mig hendes godmodig-djerve, firskaarne Grimhed ordentlig vederkvægende, denne Grimhed, som er bleven verdenshistorisk, ligesom hendes dydige Breve, dem ingen tør være sig bekjendt at have læst. Ganske undgaa det kan neppe nogen; da hun som sagt er Tyskernes Øiesten, griber de enhver Leilighed til at citere hende. Hvilken Sanddruhed, der kunde skræmme Muser og Gratier paa evig Flugt, hvilken græsselig Ærbarhed! O Madame! havde det ikke været bedre at synde lidt med de andre end at efterlade en stakkels Eftertid, der har nok med sit eget, slige Skildringer og en slig Ortografi?[1]

At skildre denne berømte Dames Portræt tør jeg ikke paa egen Haand vove; men naar jeg ordret benytter hendes egen Skildring, der findes i et Brev til den nævnte Prinsesse af Wales, haaber jeg, at jeg som Kvinde ligeoverfor en anden har min Samvittighed frelst. Den skriver sig fra nogle Aar, efterat hun havde gjort sit Indtog ved Ludvigs Hof; — til hvilken Overraskelse for dette vil man selv kunne dømme.

„Jeg kan ikke sige, at jeg har udtryksfulde Ansigtstræk; for at se, om der ligger Forstand i dem, maatte man betragte dem i et Mikroskop eller i det mindste gjennem et Forstørrelsesglas. Jeg har en kort, tyk Næse, smaa Øine, platte Læber og hængende Kinder. Engang var jeg temmelig behændig og

[1] Her er en liden Prøve paa denne sidste: „Ahn der Prinzess (af Wales) schrifft bin Ich nun gewohnt, undt, lese Ihre Liebden schreiben wie die Meine, aber den unterscheide so ich zwischen Unseren Brieffen finde, ist dazs I. L. mit gröszeren verstandt schreiben als Ich, Ich aber deucht mich Ortograffire besser undt Correcter als I. L. aber wie schon gesagt Es ist gar gewisz mehr verstandt In der Prinzess schreiben als in den Meinen Nimmer seyn konnt." Hvordan Prinsessens Ortografi har været, bliver vanskelig at tænke sig. (Anm. i 1868.)

smekker. Nu er jeg tyk og fed, har et bredt Ansigt og en kort Taille. Summa summarum, jeg er rigtig, hvad man kalder et Uglebillede."

Denne Selvkarakteristik vidner i det mindste om en ligesaa original Aand som om en ophøiet Foragt for den Egenskab, hun saa eftertrykkelig paaviser, at hun mangler, og ligeoverfor denne, sammenholdt med det Portræt, jeg havde foran mig, forstaar man jo unegtelig bedre, at hun kunde holde sig saa tapper i en Omgivelse som hendes og heller valgte Angiverskens Rolle, at hun i det hele kunde finde dette merkværdig cyniske Behag i at klatte dens Snaus ud i to tusende sletskrevne Breve.

Væk, hvide Spøgelse, der har forfulgt mig ude og møder mig ogsaa her! Atter igjen dit Billede! Jeg vil altid forbi; men jeg kan ikke; dit Blik kogler mig fast til Stedet! Maaske da, ulykkelige Skygge, naar man havde Mod til at se dig i Øiet og holde Medynken ude, medens man talte tre Gange til Hundrede? Medynken, den hjerteskjærende, den altsmeltende, der har siddet os i Blodet, lige fra den første Gang Mor fortalte os din Skjæbne, medens vi endnu sad paa hendes Skjød; Munthes Historie fortalte os den, Memoirer, Romaner, Billeder fortalte os den, indtil vi, fortumlede, berusede, ikke skimtede andet end Helgenskinnet. Arme Skygge, det er Sandheden, du kræver af Efterverdenen; — vil du da faa Ro?

En kneisende Kvindeskikkelse! Imponerende ved Skjønhed, Majestæt og al den ydre Pragt, der kan støtte og hæve denne. Middelstor, synes den dog unaturlig høi under dette Bjerg af Lokker, Pudder, Blomster og Fjær. Det var denne Coiffure, hun selv opfandt og bragte i Mode, som tvang dem, der bar den, til at knæle i Vognene for at faa Plads. Det har ogsaa været denne, der bevægede Moderen, den sundtfølende Maria Theresia, til at sende hendes Portræt tilbage med den bitre Irettesættelse, at hun havde ønsket Dronningen af Frankriges Billede; men man havde sendt hende en Operaheltindes. Det var ogsaa den, der kostede hende den strenge Broders Afskedskys, en Coiffure, der hjalp til at ryste en Verden.

Jo længer man betragter det Billede, vi har foran os, jo koldere bliver man. Den hele Fremtoning vækker en ubestemt, ubehagelig Spænding, som naar en Streng spændes for haardt og man venter, den vil briste. Man kan ikke verge sig mod det Indtryk i denne Skikkelse at se Legemliggjørelsen af hendes Tids Syndeskyld. Høiere kan Letsindet, Overmodet ikke gaa. Disse himmelstræbende, vildtvaiende Fjær over det kolde,

stolte Ansigt vifter Død og Undergang; i dem har Tiden naaet Vanvidspunktet; foran den ligger Afgrunden.

Ak lad os lukke Øinene. *Marie Antoinette!* ... Hvilken Klang har Navnet! Snart lyder det som en hæs, aandeløs Stormklokke, snart som en mildt vibrerende Sørgesang; saa stiger det til Lyd, dumpe, rullende, hvinende, ubeskrivelige som Brændingens, Lyd, der fylder os med en Rædsel uden Lige. Da, under disse vekselvis smeltende og rystende Toner, stiger Paul Delaroches Marie Antoinette op i sit sorte, snævre Klædebon, det blegede Haar omkring det forgræmmede Ansigt, dette kongelige Ansigt, hvori blot Stoltheden er bleven tilbage, der nu kun vækker Beundring, da den ikke bøier sig ligeoverfor Bødlerne.

Men her paa dette Sted maa man ikke søge denne Marie Antoinette. Her har vi blot den gamle Æras, den glimrende, smykkede Marie Antoinette. En kneisende Merkesøile paa Verdensbegivenhedernes Skillevei, staar hun her foran os. Og var hun ikke dette? Er det for dristigt at antage, at uden hende vilde Udbruddet drøiet, Gud ved endnu hvor længe, — at hun var Draaben, der bragte Bægeret til at skumme over? Ingen før hende havde faaet denne usalige Evne — hvad siger jeg — lykkelig, heldbringende havde den været, saa var det skeet før! Ingen havde i den Grad kunnet tirre en dump, sløvet Fortvilelse og bringe den til det yderste som denne ulykkeligste Datter af — *Ulykkens Land.* Ikke den kjedelige, dydig-bornerte Maria Theresia,[1] ikke den ligesaa dydige, men elskværdige og begavede Marie Leczinska, denne fattige Woiwodsdatter, der ikke eiede Linned, da hun kom til Frankrige, men skulde midt i Opløsningen af al sedelig Skik og Orden give det eneste Eksempel paa Renhed og Adel, paa, hvorledes man, en Dronning, værdig kunde bære Krænkelser.

Marie Leczinska! jeg kvæger mig ved dit rene, milde Billede og lader min Sjæl hvile!

Der ligger en egen Opreisning deri, at hin fordærvede Tidsalder har leveret Efterverdenen en saa rig Skat af herlige Portrætter af denne Fyrstinde. I Louvre findes der flere, hvoriblandt La Tours ypperlige Pastelmaleri, ligesom jeg ogsaa paa svenske Slotte har truffet nogle. Alle har de hin sterkt udprægede Karakteristik, der forkynder Ligheden. Uden at have været en fuldendt Skjønhed, har hun havt Polakindernes hele Friskhed og Gratie; i alle Billeder fra hendes tidligere Dage

[1] Ludvig XIV's Gemalinde. (Anm. fra 1868.)

ligger der et høist indtagende Træk af Skjelmeri og Lattermildhed. Saaledes maa hun have set ud i de første Aar, da Ludvig (XV) endnu modstod alle Lokkelser og forføreriske Skildringer med sit elskværdig-naive: Saa smuk som Dronningen er hun dog vist ikke!

Marie Leczinskas og Josefines Billeder knytter sig uvilkaarlig til hinanden. Deres Skjæbne har en skjult Lighed. Begge, de elskværdigste Kvinder, der har siddet paa Frankriges Trone, begge opofrede og ulykkelige. Paa hvor forskjellig Vis dog! Josefines Ofring et glimrende i Scene sat Drama, en Kvindeforladthedens Apoteose, hvori Kjærlighedens og Smertens Genier kappes om at række hende Kranse. Hendes Liv fra Skilsmissedagen indtil hendes Død i Malmaison har Historien overleveret os som et majestætisk henskridende Triumftog, til hvis Forherligelse alt synes at byde Haanden; — selv den stolte Keiserdatter, der fortrængte hende, maatte komme til og smykke det med sin senere, platte, aandløse Skjæbne. Den stakkels Polakinde blev staaende paa sin kolde, ensomme Høide, skjulende under Glimmeren, Etiketten og Kjedsomheden en Græmmelse, som hendes Samtid neppe forstod eller agtede paa og Efterverdenen har glemt.

Fire gamle, ugifte Døtre af Ludvig XV synes blot at have været til for at sætte en Samling prægtige Portrætter ind i Verden, alle i Legemsstørrelse og i hin Tids rigeste Klædedragt.

IV.

Timer var gledne hen som Minutter, og jeg havde ikke merket det. Jeg havde talt med de forskjelligste — med Fyrster, Skalde, Statsmænd, Prælater, ja selv med Paver. Aldrig var en Underholdning med Personer af en saadan Vegt, saa ophøiede, gaaet glattere. Mit Livs Fatalitet vilde, at hvor jeg en sjelden Gang havde været stillet ligeoverfor saadanne, — dybere end nogen erkjendende deres Storhed, deres Fortrin —, var jeg altid ynkelig kommen tilkort. Mit eget Sprog var ikke brugbart; de andres kunde jeg ikke. Her turde jeg da endelig tale med dem som Menneske til Menneske, uforstyrret af, hvad der engang hemmende, blendende og fjernende havde klæbet ved dem ligesom Slagget ved Jernet. Tiden havde nu udbrændt det; den rene Form var igjen.

Især følte jeg denne Lettelse ligeoverfor de fyrstelige Personer, hvor man ellers har at iagttage en Overfladiskhed, en

ærefrygtsfuld Nullitet, der bliver des vanskeligere at underholde, jo betydeligere Individerne er. Hvor Mennesket i dem overrager Rangen, glemmer man saa let den sidste. I arme Fyrster, hvor sjelden naar Livets friske Sprog eder!

Men træt var jeg dog bleven, og jeg hvilte mig nu ud i stum Beskuelse af Rækker af Billeder, der slutter sig til nye Rækker, som aldrig syntes at ville tage Ende. Skjønheden nød jeg kun, som man indsuger Duften af en Rosenbusk, man skrider forbi; man spørger hverken om Navn eller Art.

Endelig kunde jeg, vilde jeg ikke se mere; alt gik i ett.

Hvem er det? Josef, *Josef den anden,* o, det Navn vækker op! Josef den anden! Kun én Gang har jeg set en Afbildning af Josef den anden; men den har ogsaa indprentet sig uudslettelig i min Erindring. Det var i en Billedbog, da jeg var Barn. Han havde der høirød Kjole og gule Bukser, og han gav en Soldat paa Træben en Almisse. Man fortalte mig dertil, at han var en hjertensgod Keiser, der gav til alle de fattige, han mødte, og at han sneg sig ind i Folks Hytter for at lytte til deres Krav, deres Nød. Hvor har jeg siden faaet at vide, at han var ulykkelig, denne gode Keiser, han, som vilde saa meget, meget godt, ja egentlig alt det, som Nationerne siden udøste sit Blod for? Vilde han det for tidlig? Hans frygtelige Skjæbne blev at staa alene. Vilde han det for tidlig, eller har en Streng i hans Sjæl været for vek; blev der hamret for haardt paa den i hans Barndom og Ungdom? — Nei for vek ikke; for sterk, for længe strammet, for skurrende for hans Tids kjelne Øren. Jeg kjender saadanne Strenge; de skræmmer op, de ryster; men de overbeviser ikke, og de brister tilsidst med et Skrig.

Jeg stod længe foran Josef den andens Billede og søgte i hans ædle, noget sørgmodig-strenge Træk mange af disse brustne Strenge. Hvilken merkværdig Ulykkens Søn! Ulykkelig i sin Familie, ulykkelig i alt, hvad han foretog sig, ulykkelig fornemmelig ved den stille Parodi, der haanende fulgte hans mest ophøiede Handlinger. Hans første Gemalinde, den skjønne, af ham høitelskede Isabella, døde efter et kort Egteskab af Sorg, med en anden Elskov i Hjertet; den anden, som var ham saa imod, at han satte en spansk Væg paa Altanen for ikke at se hende, hentæredes af Kjærlighed til ham. Endelig slap han ud i Kamp, saa længe, saa hedt begjæret efter den lange paatvungne Uvirksomhed; det var hin Krig med Tyrkerne. Alt stod godt og lovede ham Seier, da et Par af hans Soldater begyndte en Trætte om en Kasserolle; Skriget

forplantede sig som et Varsko over hele Leiren; man troede paa en Overrumpling af Fienden, og det vildeste Opbrud i Mulm og Mørke, hvorved Tusender omkom og den halve Bagage spildtes i Floden, var Følgen; den arme Josef maatte betale baade Skam og Skade. Kan nogen Ironi være bitrere, end at den Frihed, den Oplysning, han vilde modne sit Folk for, netop greb det saa meget, at det vaktes til Oprør mod ham selv! Ingen Skald har besunget ham, den herlige! Ingen Kunstner har kunnet pille en Situation ud af hans Liv effektfuld nok, til at han kunde finde sin Regning ved at fremstille den. Hans Felttog førte hen mod Stumphed og Mørke, hans Valkyrie hedte Uheld, hans Erobringer Skuffelse, hans Død — o det Ironiens Mesterstykke! Han skulde opleve Revolutionen; han havde forudset, ventet den; — for braat kun løftede den sit første græsselige Gorgonhoved op foran ham, og han døde af Skræk.[1]

Jeg vil gaa, for jeg er træt; men altid maa jeg vende tilbage til Josefs Portræt. Hvor fremmed staar han, denne arme Lysets Protesilaos, i Kredsen af sine Samtidige, hvoraf ikke én har anet, hvor stor han var, ikke én forstaaet de Kvaler, de Kampe, der fortærede ham; kun har de alle uhyggelig-dunkelt følt hans Ualmindelighed! Ædle, ulykkelige Josef! Som hin Græker, der faldt, idet han først satte Foden paa Trojas Strand og siden glemtes i Striden, saa skal din rørende Skikkelse, længe fordunklet i Verdenslarmen, dog engang opgaa fuldstændig for en skjønsommere Efterslegt.

Josef den anden og Marie Antoinette, hvilket Søskendepar! Den ene sit Aarhundredes blodig flammende Aftenskjær, den anden den blege Gryning, der forkynder den nye Dag, men som, kjæmpende med Taagen, slukkes i den.

En Konge byggede dette Palads og indviede det til et Tempel for den jordiske Magtfuldkommenhed. Det skulde være denne ligt i Storhed og Pragt, være uantasteligt som den og med den — trodse Evigheden.

I kuns noget over hundrede Aar husede Templet sin Guddom, legemliggjort i et eneste kronet Individ, havde sin egen Dyrkelse, sine strengt afstukne Former og Ceremonier, sine Fester, sine Mysterier, alt beregnet paa en Forherligelse af af denne ene. Der laa det, en Bolig for en ny Gudeslegt, uopnaaet og uopnaaeligt i stolt Utilgjængelighed! Ingen Rystelse udenfor skulde naa indenfor dets viede Mure, Lidelsens, Af-

[1] Faa Maaneder efter dens Udbrud, 20de Februar 1790. (Anm. i 1868.)

magtens Skrig ikke høres, og derfor holdtes Folket — Lidelsen, Afmagten — fjernt, fjernt, at dets Skrig ikke skulde høres. En mørk, regnfuld Oktoberdag kom dette Folk selvbuden, brød ind i Helligdommen og bortførte dets Beboere for evig.

Fra denne Dag, 6te Oktober 1789, stod Versailles i næsten halvhundrede Aar øde, en uhyre Spøgelserede, saa aldeles urørt, fortælles der, at da Restaurationen i 1832 paabegyndtes, fandt man Teatersalen, hvori Livgarden havde holdt hin skjæbnesvangre Fest, i samme Skikkelse, som den var forladt, Deviser og Rester af Kranse endnu paa Væggene, Stole oppe paa Bordene, og Flasker og Glas i Knas under dem.

En Konge byggede dette Palads for Summer, udpressede af Nationen. En Konge byggede det om igjen, smykkede det herligere end nogensinde og skjænkede det tilbage til Nationen. Nationen jog denne Konge bort, der havde foræret den Versailles. Det er Verdenshistoriens Retfærd; den straffer kun Tilstande, ikke Personer, og hænder det, sker det som af Vanvare. Et Aarhundrede kan den ruge over sin Hevn; den slynger sine Lyn, og Lynene træffer de skyldløse. Det er et underligt Spil af denne samme blinde Gjengjældelse, at Skaberen af dette storartede Folkemuseum, han, der byggede Sale, Rækker af Sale, for Nationens Heroer, selv er saagodtsom udelukket; af *Ludvig Filip* og hans vakre, hæderlige Familie findes knapt et Billede.

AFSKEDSSTEMNING.

Paris 2den Mai.

Den ualmindelig kolde Vinter, vi har havt, har forsinket Foraaret en hel Maaned, paastaar Pariserne. Vi Nordboer merkede naturligvis ikke dette; for os var det allerede et Under, da Træerne i Tuilerihaven stod grønne i Begyndelsen af April. Denne Maaned søgte ogsaa paa bedste Vis at indhente det forsømte; den indfandt sig med en Hede, der med magisk Pludselighed drev alting frem. Der blev trangt og lummert inde i Gaderne, og jeg flyttede her op til Gaden *Chaillot*, der har en fri, luftig Beliggenhed. Til Stedet hører en smuk liden Have. Det var rent som et Eventyr; i en varm deilig Aprilaften (21de) pludselig at se sig overflyttet til denne Have. Syringer, Guldregn, Akacier stod i fuld Flor, Roserne knoppedes. Det var mere, end man begjærede. Her var Luft, balsamisk Luft; her var Stilhed, Hvile at finde efter *Paris*, og

Paris — det er for den Fremmede: Uro, Anstrengelse, lange, lange Veie, kort en idelig Anspændelse af legemlige og sjælelige Kræfter.

Det var jo et rent Paradis; men Paradiset eksisterer jo ikke uden Slange, og den manglede heller ikke her, og Slangen hedte *Boulevard*, en Boulevard, hvorpaa der arbeides.

Den Slette, hvorpaa Paris er bygget, høiner sig noget op mod Triumfbuen, det vil sige mod Vest, og afsætter sig til venstre fra *Champs Elysées* i en betydelig, temmelig steil Afsats, der følger Seinen et godt Stykke. Langs Skrenten af denne Afsats snor sig Gaden *Chaillot*, en lang, smal, støiende, intet mindre end aristokratisk Gade, hvis egentlige Herlighed man ikke aner, naar man krydser sig igjennem den i uafladelig Frygt for at blive overkjørt. Den anden Side af Husrækken til venstre behersker nemlig Udsigten over hele Sletten nedenfor. Bakkeheldet er forvandlet til Haver. Fra intet Sted i Paris nyder man et Skue som dette. Denne herlige Beliggenhed har ogsaa draget Keiserens Opmerksomhed hen paa Stedet; man vil vide, at han skal have optaget Napoleon I's Tanke at bygge et Palads — ogsaa for Sønnen — oppe paa det høieste Punkt.

En af de mange Boulevarder, der i alle Retninger straaler ud fra *l'Arc de triomphe, Boulevard Joséphine*, har netop naaet *Chaillot*-Gaden; den fortsætter nu sit Lavinskred tvers over den, gaar lige ved Siden af os ned ad Skrenten, rivende Huse og Haver og alt, hvad den møder, med sig. Allerede er det ene Nabohus revet ned; man er ifærd med det andet, og vort vil inden en Maaned have lidt samme Skjæbne. Hundreder af de store, blaa normanniske Heste — man kan blive ganske fælen ved at møde disse Mastodonter foran deres Karrer, hvoraf enhver synes at bære Materiale til et maadeligt Hus — fører nu Gruset ned paa Sletterne, under idelige Smeld og Brøl, *dog ikke Slag*, af sine Førere. Hvor skulde man ogsaa behøve at slaa disse Dyr! Saa rolige, saa pligttro forstandige og dog med en Maskines Sikkerhed og Utrættelighed drager de sine Byrder.[1] Det er en Støi, en Kvalm fra den tidlige Morgen, langt værre end i Centrum af Byen. Men hvilke Arbeidskræfter! Naar man ser, hvordan her arbeides, begriber man disse Forvandlinger, der nu forekommer os som Mirakler. Det maa være en egen Sag for saadan en Huseier, hvis Slegt maaske gjennem flere Led har eiet Huset, i en Magistratsskrivelse høfligst

[1] Jeg har set en eneste af disse Førere slaa sin Hest i Ansigtet, fordi denne vilde noget forstandigere end han; da jeg stansede og saa visst paa ham, syntes han skamfuld. (Anm. fra 1868.)

at blive anmodet om at rømme det inden tre Maaneder, da der skal gaa en Boulevard over det, eller Tomten lægges ud til en Plads. Trøsten er en Godtgjørelse, der næsten skal betale det dobbelt. De deilige Haver gjør det mig kun ondt for. Disse vinløvklædte Terrasser med sine vakre, antikke Stenvaser, disse Blomster og Træer, saa længe og ømt pleiede, netop udsprungne, — midt i deres Pragt skal Ødelæggelsen fuldbyrdes paa dem. Kunde de faa blomstret af, det vilde været en Trøst. Et prægtigt Ferskentræ, bedækket med røde Blomster, hæver sin Krone høit over de andre Buske inde i den allerede forladte Nabohave. Det arme Træ, det aner ikke sin Skjæbne. Igaar hørte jeg det brage derude; fra mit Vindu saa jeg en Sværm Drenge, der ret syntes, her var god Raad til ustraffet at drive Hærverk, ifærd med Træet; to af dem var oppe i det og brød Grene af, ligesom man hjemme løver Rognetræer; de andre sled i det nedenfra. Jeg maatte vende mig bort; det var, som om nogen haanede og slog en dødsdømt.

Men saa kommer Aftenen, og har Dagen været slem, er den desto deiligere. Hvilken Stilhed efter Larmen, hvilken Skjønhed! Ingen Beskrivelse vil kunne gjengive endog kun svagt det Syn, man da nyder fra disse Høider.

Ja, herfra maa det sees. Det er *Paris*, Verdensstaden, Skjønhedens, den moderne Skjønhedens Stad, med sin bugtende Flod, sine Kupler og Buer, sine Paladser, Haver og Alléer; saaledes maa det sees i det varme Skjær af en sydlig Foraarsaften i Broncerammen af disse aftendunkle Træer. Ikke smukkere, kun mere eventyrligt bliver det, naar de Myriader af Lys tændes dernede, næsten paa én Gang; det ser ud, som om en usynlig Haand strøede Stjerner ned paa Jorden.

Her sidder jeg Aften efter Aften og skuer ud og samler i min Bevidsthed Summen af det oplevede. Hvor lidet, hvor fattigt! vilde mangen sige, som gjennemgik min Reisestatistik; jeg siger: hvor meget, hvor rigt!

Vær takket, Paris, gjestmildeste af Stæder, der dækker din Herligheds Taffel for alle lige, naar de blot bringer Talismanen med. Og Talismanen er et aabent Øie og et barnligt Sind. Huldrige, veldædige Fe mod dem, der intet andet forlanger end stille at beskue din Skjønhed! *Forfærdelige* for dem, der bringer Lidenskaben og Begjæret med. Ja, du er hin Fe i Eventyret, der giver sine i Trylleslottet fangne Børn Lov til at gaa i alle Sale, den ene rigere og underfuldere end den anden, — kun ikke at betræde den syvende og sidste. Hvor mange modstod ikke, hvor mange fristedes til at ville se Feens

syvende og sidste? Hvad Rædsler har de skuet bag den forbudne Dør?

Vær takket, Paris, *Foraarsstad!* Vaaren dufter sødt under dine Alléer, og Nattergalene elsker dig; det er et godt Tegn!

Farvel, Paris, *Barnestad;* aldrig saa jeg deiligere Børn end dine smaa, aldrig friskere og gladere Børn end dine store.

Vær takket, Paris, *Dulmerske*, der var istand til at bringe Livets triste Stedbørn til at glemme, at de er det! Vær tifold takket!

Hvoraf kommer det dog, at man med denne fremmede Herlighed for Øie netop vemodigst maa tænke paa sit eget Land og sterkest drages mod det? Det er Skjønheden, der har denne Magt at vække det dybeste til Liv, og som ved en hemmelighedsfuld Lov peger til sin Modsætning. Og Skjønheden hersker her; vi hører, vi føler, vi indaander den, vi beruses af den. Nede i Haven synger Nattergalene, som om de ret vilde tage sin Mon igjen efter den spildte Dag. Der er to af dem, — en hos os, en noget længere borte; de synger i en bestemt Versetakt, dog med hint, store Kunstneres geniale *ad libitum.* Det er den beundringsværdigste Duet; først en smeltende Solo, der gjentages af den anden; saa falder de ind sammen. Saa har Nattergalen sunget før nogen anden Poet. Det er den, som har lært Menneskene at binde sine Følelser i tonefulde Rytmer, ligesom et hullet Rør i Hyrden Jubals Haand lærte dem Musikken.

Fra den Tid har den beholdt en slem Egenskab. Enhver, som hører paa den og lytter længe til dens Sang, faar en fortvilet Lyst til at fatte sig i Vers. Det nytter ikke at protestere, at forsikre, at man ikke kan, at man slet ikke er af Faget; har man Pennen ved Haanden, maa man til. Ja Nattergalen, Nattergalen! Man skulde ikke høre for længe paa den, men heller pligtskyldigst tænke paa at sige noget smukt om den.

Men, hvad skal man sige, der end ei er sagt,
Man tale i Prosa, i Versetakt?

At den forholder sig til de øvrige Skovens Kvidrere og Jodlere som den rigtige Kunstner til Natursangeren?

At ingen end evned at tro sig dens Lige,
At Fyrsten den er i Sangfugles Rige?

Alt dette er gammelt og tusende Gange gjentaget, og dog —

Sagde man mindre, og taug man blot stille,
Med alle *Poeter* fik man at bestille.
Hvor slaar den sin Trille sikkert og flot!
Ja, Nattergalen, vist synger den herlig,
Og dog — skal jeg tale fuldkommen ærlig —
Dog liker vor *Maaltrost* jeg nok saa godt.
Den Hjemmets Sanger foruden al Pral,
Saa lidet kjendt, som dog burde det være,
Medrette fortjener den at bære
Titel af *Nordens Nattergal.*
Hvor ved den at tolke den Ve, den Lyst,
Der ligger dybt bunden i Landets Bryst!
Og høres den oftest mod Morgenstunden,
Naar Midtsommerregnen har læsket Grunden,
Da synger den om den endte Nød,
Hin lange, tause Naturens Død,
Om lumre Nætter, om bange Dage,
Om brune Marker og Bondens Klage,
Om Stilhed og Sturhed i Birkesalen,
Da end ingen Draabe lindrede Kvalen.
Nu er det over; — Jorden er mættet,
Skoven sin Overflod, gavmild, glad,
Ryster tilmed over Blomst og Blad;
Alting reiser sig nyfødt, tvættet;
Det mindste Straa bær en Perle klar,
Det dufter af tusende Blomsterkar;
Hveden er frelst, har i Nat skudt Aks —
Agerriksen meldte det straks.
Smaafisken sprætter i Mølledammen:
Vi lever! Her ere vi allesammen;
Her er et Hav, her er ingen Bund,
Nu kan I komme, tag os kun!
Det hvisler, det summer, det pusler, det gaar,
Man hører det hviske: Det bliver *godt Aar.*
Om dette og mere vor Maaltrost kan tale
Langt bedre, end nogen det skildre og male.
I rungende Toner sender han ud
Sin Takkehymne til Hjælpens Gud.
Han messer og synger, som han kan bedst,
Han takker for alle, den lille Prest,
Det klinger, som naar en for pludselig Glæde,
Der Hjertet knuger, ret kan faa græde.
Saa mægtig det klinger af Sorg og af Lyst,

Ja ret, som om Skoven selv fik Røst.
I Nattergale! Ham skulde I høre!
Og Landet kjende; det er et Land!
Sin Lige ei har det, nei, nei, forsand'.
Det er vel altid jer kommet for Øre?
Et Land med de deiligste Skjær og Øer?
Med Furuskove og Fosser og Søer.
Til sine Tider lidt Sne og Is?
Ganske rigtig: Nord for Paris.

. . . .

. . . .

Hvor sælsomt stiger i Aften frem
Hver Scene, hvert Syn fra det fjerne Hjem;
En Susen i Løvet, en Duft vækker Minder,
Der svulmende øges og vekslende svinder.
De lokker, de smigrer, de nævner ved Navn,
De taler om *dem* just af Mænd og af Kvinder,
Om tause Miner og varme Hjerter,
Om stille Glæder, om stumme Smerter, —
De tusend smaa Traade, der Dagen tvinder,
Det kjære vante! De velkjendte Savn!
Om Gjester, der ventes — et Møde i Parken,
Om Søndagmorgenens Klokkeklang,
En ensom Gang ud ad Frognermarken,
Mens Tanken nynner en halvglemt Sang,
Om Aftenbesøg til vor store Have,
Hvor Plantningen heder: Grave ved Grave. —
Se Solen alt svandt fra *hans* og min!
Den Naboens rødmer kun: *Henriks* Skrin;
Nu bor disse to sig ret fredelig nære;
Hvor enes de herlig! . . . Saa skal det være!
Nu er der saa tyst! Men *rigtig Fred*
Først bygge skal der, naar jeg kommer med.
En Aften jeg sad her. Uendelig trist
Og øde syntes alting mig da!
Halv løfted mig Bønnen paa magtløse Vinger,
Halv drog mig Livet med vinkende Finger;
Til de fremmede Vidder at flyve derfra
Vil være en Lise, det hjælper vist!
Som Fuglen, der flagrer mod kjendte Rude,
Nu hjem jeg maa, fra min Flugt derude.
Hvad bringer du med, har du Lindringen fundet?
Ak, ved jeg det selv? Hvad er tabt, hvad er vundet?

IKKE HJEMME.

Det er underligt med Erindringer. Jo mere vi skrider op i Aarene, jo mere taber Sjælen Evnen til at fastholde det nærmere, medens det tidligere oplevede ofte fortoner sig i en Klarhed, der synes at vinde, jo mere vi fjerner os, visse Fjeldtoppe lig, der kun lyser paa meget langt, langt Hold.

Men selv blandt disse fjerne Minder træder enkelte frem saa fuldt afrundede, saa forunderlig farvefriske, som om de skrev sig fra igaar. Hvorfor? spørger vi. Der knytter sig intet i sig selv merkeligt til dem, ingen Begivenheder, intet, som synlig har rystet Menneskeskjæbner. Denne Handlingens Armod merker vi da først, naar vi fristes til at gjøre dem til Gjenstand for Meddelelse, en Armod, der vanskelig lader sig dølge, vanskeligere erstatte. Forgjæves vilde vi forsøge at gjengive denne Stemningens varme Lyrik, der har aandet i hine ubetydelige Oplevelser; thi denne er det, som giver dem dette forunderlige Alpetindeskjær, hvori de viser sig for os selv.

I et saadant Lys staar for mig en Dampbaadstur med mine Forældre til Vestlandet Midtsommeren 1833. Dampskibsfarten havde dengang endnu bevaret en Rest af den gamle Reiseromantik. Man omgikkes gemytligere, var oplagt til at vise sine bedste Sider og anerkjende dem hos andre; man bevægedes ikke af en saa sterk og bevidst Længsel efter at naa Maalet, det vil da sige blive hverandre kvit.

Veiret var deiligt, næsten blikstille. Farten rundt om Kysten med dens Byer og mange livlige Stoppesteder — et Dampskib havde endnu dengang Nyhedens Interesse — i sig selv underholdende, blev det end mere ved godt Selskab. Der var virkelig prægtige Folk ombord. Kunstnere, vegtig dannede ældre, Ungdom oplagt til at le og Stof nok til at le af — — min Læser, tag selv dine Dampbaadsbilleder fra hin Tid frem! — — I det hele stod Stemningen paa det Punkt, hvor den let sprudler over.

Det kunde saaledes nok hænde, naar den mere ceremonielle Del af Selskabet, som de deilige Sommeraftener og den gemytlige Tone ombord havde holdt ovenborde, saalænge Anstanden vel tillod det, naar Damerne og de ældre endelig gik ned for at søge Hvile, at Lystigheden paa Dækket først da brød rigtig frem og vedvarede længer end ønskværdigt, saa at der maatte sendes Parlamentærer op for at underhandle om Nattefreden.

Blandt Passagererne befandt sig de danske Skuespillere *Nielsen* og *Carl Winsløw.* De agtede sig til Bergen efter at have

givet Forestillinger i Christiania under et umaadeligt Tilløb. Winsløw havde spillet Franz Moor saaledes, sagde en, der havde set ham, at samtlige Damer vilde besvimet, havde der været saa meget som en Tomme Plads til hver at besvime paa.

Jeg havde ikke set dem; — ak nei, det gik mig med denne Herlighed som med saa meget andet den Tid, — jeg hørte saa meget derom og havde tænkt mig saaledes ind i det, at det var som oplevet. Saaledes har jeg ogsaa set Winsløw som Franz Moor. Jeg har set ham, hvorledes han, ikke som drevet af menneskelig Vilje, men som en af Helvede udspyet, halvslukket Brand slynges gjennem Værelserne i fjerde Akt, og har følt Rædsel i hver Nerve. Det er vist gaaet mange som mig. Det er umuligt at beskrive den Røre, det vakte, naar Danmark sendte noget af sin dengang stolte Overflod op til os, at vi kunde beundre det og glæde os ved det. Folk skyede ikke hele Dagsreiser for at opfange disse kostbare Glimt af et Kunstens Liv, om hvilket de ældre havde bragt Sagnet op blandt os, men som for vort eget Vedkommende endnu laa der som Puppen i Svøbet. Ogsaa i mit stille Hjem virkede det elektrisk. Skulde noget kunne rive mine Forældre ud af den landlig-velsignede Ro, der var bleven dem til Vane, saa var det, naar Aviserne forkyndte, at danske Scenekunstnere var ankomne til vor By og agtede at træde op, helst naar dette var i et gammelt klassisk Stykke. For at se Ryge eller Nielsen i *Hakon Jarl* holdt de ud tolv Timers Martyrium før Nydelsen og tolv bagefter paa hin Rutes noksom ilde bekjendte Veie. — Velsignet være Dampen!

Vi sluttede snart Bekjendtskab med de to Kunstnere. Paa vor Tilskyndelse bestemte de sig til at give en Aftenunderholdning i Christiansand. Skibet skulde nemlig ligge over der hele Søndag. Dette var meget heldigt for os, der derved levnedes bekvem Tid til at opsøge de kjære gamle Steder, Skuepladsen for mine Forældres lykkelige Ungdom, som ingen af dem havde gjenset siden deres Fraflyttelse fra Stedet, og som stod for mig i et Eventyrs halvdunkle, fantastiske Skjær.

Underlig tilmode maa Far og Mor have siddet hin Søndagsaften i „Komediehuset" ved fra denne samme Scene, hvor de engang selv i kritikløs ungdommelig, tryggeste Glæde havde spillet, at høre Nielsen med fuldendt Mesterskab fremsige nogle af sine bedste Nummere. Nogle blege, hvileløse Gjenfærd af „lysende Traditioner", der spøgte over denne min Fødebys Scene, fik straks ved hans første rungende Ord Gravens Ro, og det sukkede i den gamle Bygning, som om ogsaa den, nu

da den havde oplevet at huse *sand* Kunst, kunde faa Lov til at fare i Fred. Winsløw reciterede *Kirkeklokkerne i Farum*, og saaledes sluttede den eventyrlige Aften paa en ligesaa eventyrlig, bevæget Dag.

Mandag Morgen gik det igjen afsted under den samme gode Stemning. Man havde oplevet noget. Ogsaa vore Skuespillere var i straalende Humør.

Om jeg hørte til de glade? — vilde maaske en enkelt, paa min Livsvei forsinket Ven spørge. Jeg maa da atter igjen trætte Læseren med, at jeg bevarer Indtrykket deraf, som om jeg havde hørt til dem; men Sandheden er, at jeg var saa taus, saa utilgjængelig som nogen. Saa sky, saa taus, som nogen kan være det, der saa omtrent „hver Høitidsnat" flyttes ud af Ensomhedens Huldrebjerg til Lyset og Menneskene. Ak, jeg havde en Følelse, som om jeg vilde gribe og favne Livet, trykke det til mit Bryst, men kunde ikke; mine Arme var som lammede!

Siger jeg derfor, at *vi* sluttede Bekjendtskab med de to Fremmede, saa mener jeg dermed mine Forældre, med hvem de underholdt sig jevnlig og livlig, medens jeg paa den hele lange Fart bogstavelig ikke talte et Ord med dem. Og dog havde jeg Indtrykket af noget stort, der sympatetisk paavirkede mig, Nielsen med sin livsglade, behagelig-selvbehagelige Personlighed — dog i en anden, høiere Grad Winsløw. Den lille spinkle Mand med det markeret-aandrige Ansigt forekom mig som en halv Trollmand, der baade tiltrak og indgjød mig Frygt. Uvilkaarlig drog det mig et Par Gange hen mod den Kreds, hvori han sad; men gjorde han Tegn til at nærme sig, veg jeg ogsaa dobbelt tilbage.

En Aften stoppede vi i en vakker liden Skjærbugt i Nærheden af Egersund. Næsten alle Passagerer gik iland. Vi nøiedes med fra Borde at beskue det vakre Strandbillede, saaledes som det laa der varmt belyst af den nedgaaende Sol, med sin Rønne af et Hus, hvis Forfaldenhed malerisk hævedes ved overskyggende Nypetorn, sine seks Potetesgræs, en Huggestabbe, en tjoret Gjed. Der duftede Land, dette ubeskrivelige, af Jord og Urter, af Krusemynte, af Hyben, af fugtig Tang, lidt Røg fra Arnen. I det høie Strandgræs laa det afblegede Skelet af en Baad. Paa Hvælvet af denne red en liden brunbenet Fyr, som det syntes, lidet imponeret af vort stolte Skib. Gik der Syner forbi hans Øine, medens han stirrede drømmende mod Solen? Tænkte han paa, hvorledes det vilde være at overnatte paa en saadan Baadryg i friskt, rygende Veir

nogle Mil udenskjærs? Fem og tretti Aar er gaaede hen siden. Alle de, jeg færdedes med ombord, unge og gamle, nærmere og fjernere, tause og leende, er borte, borte. Alle er de stille gledne fra Hvælvet ned i det Dyb, der ikke giver noget tilbage; men endnu staar denne Scene saa levende, saa tangduftende frisk for mig, som om jeg blot behøvede at slaa Øinene op for at se den ligge der.

Har det været en af de Stunder, hvori man bliver sig sin Huldreskat bevidst og angstfuld forlanger den omsat i Livets levende Mynt? Higen uden Navn og Maal, arme, døde, magtesløse Rigdom, der ikke engang ret kjender sig selv, og som, negtet enhver befriende Udgang, kun er bestemt til stille at tære paa Livskraften! Mit Land, mit Land! — hvor mange, hvor mange af dine Døtre har sendt saadanne Nødsuk mod din Stenbarm, hvor mange har du bønhørt? I slige Øieblikke suger Sjælen, og den suger det tilfældige Billede for aldrig at slippe det.

Men Baadene lægger ud; der kommer vore Kunstnere tilbage. De lykkelige! Hvorfor er de lykkelige? Hvad er det for en Magi, der omstraaler dem? Hvor sikre, hvor stolte! Hvilke evige Seire staar der skrevet paa deres Pander! Koster de dem noget? Hvad kunde det være, som ikke tusendfold opveies af den Lykke at kunne leve i alle andre, idet de lever sit eget skjønneste Liv? Naar en Kvindeskjæbne, den *almindelige, tilladte*, endelig er færdig med dette unyttige Overskud af et Hjerte- eller Aandsliv, *naar den vragende har fortæret, hvad der er at fortære, giver den os Svar paa dette og lignende Spørgsmaal.*

Da Winsløw kom ombord, gik han ud mod det Sted ved Rælingen, hvor jeg stod alene. Han bar en stor Buket med vilde Blomster, som han rakte mig med et venligt Smil; men ligesaa taus, som vort Samvær havde været, trak han sig tilbage.

Er det noget at fortælle? spørger man. Ak nei, det er jo det, jeg siger; det er intet, intet for andre. Men da jeg oplevede det, syntes jeg, det var saa meget. Jeg blev saa glad i disse Blomster, der laa et Svar i dem, et Løfte, en Forjættelse. Kunde de dufte ud af min Sjæl i denne Skildring! Længe gjemte jeg dem. Straks efter skiltes vi fra vore danske Venner.

Far havde lovet Winsløw at besøge ham, hvis Tilfældet nogensinde skulde føre ham til Kjøbenhavn. Løftet, aflagt i en glad Stund, blev ogsaa opfyldt, skjønt under egne Omstændigheder.

Det var Aaret efter, 1834 om Høsten, at Far og jeg kom paa en Tilbagetur fra Paris over Kjøbenhavn. Vi maatte her opholde os en Tid for at vente paa Seilskib, da Dampskibsfarten allerede var ophørt. Far huskede sit Løfte til Winsløw og gik en Dag op for at besøge ham.

Da han kom tilbage, var han mere end almindelig taus og sad længe og stirrede hen for sig.

Jeg spurgte, om han havde været hos Winsløw.

Han nikkede.

„Traf du ham maaske ikke?“ spurgte jeg efter en Pause.

„Nei,“ sagde han og blev ved at grunde.

Med et „Var han da *ikke hjemme?*“ vovede jeg et sidste Angreb paa Gaaden.

„Nu sætter du mig i samme Forlegenhed, som jeg satte Tjeneren i.“

„Jeg kommer op i hans Bolig,“ fortalte Far, „ringer paa og spørger en Tjener, der lukkede op, om Winsløw var hjemme. Han stirrede paa mig ligesom uviss og sagde endelig med sælsom Vegt: *„Nei, han er ikke.* I dette Øieblik døde han.“ Tro mig, saa rystet, som denne Efterretning gjorde mig, maa jeg blot tænke pna det Udtryk, hvormed disse Ord blev sagt. Det var intet almindeligt: *Nei*, han er ikke, der ligesaa godt kunde været et: Ja, han er nok, men . . . Det var, som om en pludselig og mægtig indgiven Udødelighedsvisshed talede ud af ham, den Visshed, der rystes op i os ved store Sjæles Bortgang. Nei, han er ikke! Det lød for mig som Engelens: Han er ikke her, han er opstanden!“

Længe efter, ofte, kunde Far sidde og grunde over det hemmelighedsfulde Ord.

DET SMUKKESTE BILLEDE.

Vi sad, nogle faa nære Bekjendte, omkring Bordet efter Teen, og Talen var om Fotografier. Vi Damer var enige i at prise og velsigne denne Opfindelse, der tillod os i de smaa, fordringsløse, men ikke desto mindre tro Aftryk at gjøre os bekjendte med alle den ældre og nyere Kunsts merkeligste Frembringelser.

„For os Stakler, der sidder hjemme,“ sagde Fru P., „er det altid noget at have Kopierne. For dem, der er saa lykkelige at kunne reise og opsøge Originalerne, maa de være noget

endnu mere. Hvilken Veiledning kan disse smaa Billeder ikke yde dem til ret at forstaa disse, hvilken Lettelse under Beskuelsen, hvilken Nydelse bagefter, naar man skal leve af Erindringen!"

„Og nu Portrætterne," faldt Josefine ind. „Tænk, hvad vore Forældre og Bedsteforældre har maattet nøie sig med! Silhouetter! Og naar det var rigtig gromt, eiede de undertiden noget, de kaldte Miniaturer, der opbevaredes som Relikvier og fremvistes ved høitidelige Leiligheder. Af disse Portrætter, hvor Skjønheden antoges fuldstændig opnaaet ved størst mulige, emaljeblaa Øine og en mindst mulig, purpurfarvet Mund, erfarede man i det høieste, at ens Bedstemoder eller en for sin Skjønhed berømt Grandtante havde havt blaa Øine, og at Næsen havde været placeret mellem begge. Og nu skjænker denne vidunderlige, ødsle, lynsnare Kunst os hele Museer af Familiebilleder. Den bevarer os med den paalideligste Troskab de Kjære, som Døden berøver os, eller som Rummet skiller fra os. Der gives ingen fuldkommen Adskillelse, siden Fotografien blev opfunden."

„Ak, nei, visselig ikke," sagde sukkende gamle Fru Dorph, der havde sin eneste Søn bosat i Amerika.

Vor dygtige Maler *—d—* faldt her ind, og alt imedens han lod dens overordentlige Fortjeneste vederfares Ret, kunde han ikke bare sig for lidt laugsmæssig-partisk at fremhæve det mangelfulde ved den, og det især i ovennævnte Tilfælde, hvor den umiddelbart skal gjengive den menneskelige Skikkelse. „Den virker blot maskinmæssig, den snapper kun det tilfældige ved Udtrykket," sagde han. „Det evige, det, der dybest udgjør et Menneskes Sjæl, dette kan kun en Kunstner gribe og kunstnerisk gjengive, og egentlig kun den ret, der kjender Individet nøiere. Derfor burde aldrig nogen, der sætter Pris paa at erholde et virkelig godt Portræt, lade sig male af en Fremmed, var han end Verdens berømteste Kunstner. Hvad jeg her vil sige," blev han ved, „har den danske Digter *Hertz* i et Poem, betitlet *Naturen og Kunsten*, vidunderlig skjønt, klart og træffende fremhævet. Enhver Kunstner burde læse dette for ret at forstaa sin Opgave. Fotografien *kan* undertiden gribe det Udtryk, jeg her mener; men i Almindelighed henter den os frem noget kunstlet, usandt, det, vi pleier at kalde „en opsat Mine". Deraf kommer det Særsyn, at Fotografiportrætter undertiden slet ikke ligner."

„Ja, det fik min Søster og jeg rigtig sande," faldt en ung, vakker Pige ind. „En Veninde fulgte for Selskabs Skyld med

op til Fotografen; men idet vi skulde gaa derfra, fik hun ogsaa Lyst til at lade sig fotografere; det skede da i Flugten. Det pludselige Indfald forhøiede maaske endnu det kvikke, energiske i hendes Træk, medens Forventning og langvarigt Vrøvl havde havt den modsatte Virkning paa os; visst er det, at Marie fik et prægtigt Portræt, medens vore blev avskyelige."

„Den er en meget lunefuld Kunst," sagde August B. „Den idealiserer undertiden paa den merkværdigste Maade, medens den ofte behandler Skjønheden meget ilde. Den forstaar vistnok ikke, som De siger, —*d*—, at gjengive disse Sjælens ofte uensartede Kræfter, der i sit mystiske Sammenspil danner det, vi kalder Fysiognomi; men paa den anden Side har den en forunderlig lumsk Evne til at hente op fra de mest skjulte Folder enkelte Karaktertræk og med næsten skjærende Drilleri stille dem blot. Læg Merke til Personer, man har mistænkt for Falskhed, Indbildskhed eller noget endnu værre, hvor forfærdelig kan Fotografien ikke røbe disse Egenskaber!"

„O, hvor sandt, hvor sandt!" raabte Wilhelm S., idet han heftig stødte Stolen tilbage.

Stakkels Wilhelm! Byen vilde fortælle, at han, netop bleven Student, havde overilet forlovet sig med en Dame, han traf paa en Dampbaad. Familie og Venner havde været høist misfornøiede med Partiet; men han saa i hende en Helgeninde, en Mignon, en Virginia og Gud ved hvad altsammen, indtil han fik hendes Fotografi; det hjalp, og han brød Forbindelsen.

„Hvis en forelsket havde Mod til," vedblev August, „*førend* Terningen var kastet, at skaffe sig — helst det hele Familiealbum, saa vilde der maaske blive færre Egteskaber, men ogsaa færre ulykkelige. *Dis-moi, qui tu hantes, et je te dirai, qui tu es,* siger et fransk Ordsprog, og jeg vil sige: vis mig dit Album, hvori du har din Slegt og dine Omgangsvenner, og jeg skal endnu sikrere kunne dømme derom."

„Deres Iagttagelser," sagde Josefine, „vil bryde ganske nye psykologiske Spor, der vil aabne os aldrig før anede Indblik i Menneskelivet. Vi venter naturligvis længselsfuldt paa at se „Theorien bragt i System", som I lærde Mænd maaske vil kalde det. Mauritz Hansen har skrevet en fortræffelig liden Novelle, som heder *Eros i Tonesvøb;* men en „Eros i Fotografien" har vi endnu ikke. Det bliver Deres Sag, Hr. B., at vise os denne i Belysning af den lille blinde Guds Fakkel."

„Jeg er ikke Forfatter, Frue, og vilde kun slet komme fra Forsøget. Kunde mine smaa Iagttagelser tjene nogen, skulde det være mig kjært. Der falder mig netop en Portræthistorie

ind, der er ganske merkelig. Her var det denne *idealiserende* Evne, Daguerres Kunst undertiden har, der paa en ret fatalistisk Maade greb ind i to Menneskers Tilværelse. Hvis den ikke var for lang, denne Historie, vilde jeg bede om Tilladelse til at fortælle den."

„Den har De! ... Den er ikke for lang! Kom kun med den!" lød det enstemmig.

„Under Studentermødet i Kjøbenhavn i 1862 kom Richard W. og jeg til at bo sammen i en ung, dannet, meget hyggelig Familie. Med alt det, at W. var et baade elskværdigt og i flere Henseender begavet Menneske, var der dog noget visst ved ham, jeg vil nødig sige pedantisk, men *afmaalt, kritiskprøvende*, der havde vakt den Tro, at han vilde blive Pebersvend. Han var ingen Yngling længer, og han var i en Stilling, der efter vore Forhold maatte kaldes glimrende; men endnu havde man ikke sporet mindste Tegn til, at han kunde have isinde at gjøre hin Tro om ham tilskamme. Han var artig mod Damer; men man havde aldrig set ham indtagen i nogen. Ikke engang den flygtigste Forelskelse efter et Bal eller et af disse længere Samvær, som man i sjeldneste Tilfælde tør haabe at slippe uskadt fra, havde hans Kamerater kunnet aflure ham. Dette Uhyre, mine Damer, var modent til sin Straf; — og han fik den.

I den omtalte Families Album fandtes et Portræt af en ung Dame, en fjern Slegtning af Huset. Hun var ikke i Kjøbenhavn dengang; hun var netop samme Vaar i Selskab med en Tante reist til Italien. Det er sandt, det var et merkeligt Portræt. Jeg har hverken før eller senere truffet noget lignende. For at finde dette maatte man gjennemsøge det hele Rafaelske og Domenichinske Repertoire af Englebilleder; saa idealt smeltede disse fine, dadelfri Træk sammen i det sjælfuldeste Udtryk; det var paa en Maade ulegemligt. Ud af denne næsten serafiske Høihed og Fromhed, hvori hendes Væsen syntes at hvile, strakte dog noget som et Savn, en Vemod, en svag Ennui Armene længselsfuldt ud. Det var ikke en lutret Menneskesjæl, der stundede mod Himmelen; det var en Engel, der, hjemkommen fra en Mission paa Jorden, længes tilbage til den. Vi blev begge grebne af dette vidunderlige Portræt; men W. var som forhekset. Vor høirøstede Beundring flød imidlertid saa naturlig paa Dagens almindelige Entusiasme, at selv hvor den antog noget frittende, kunde den ikke støde eller blive paafaldende. En gammel snaksom Tante stod os velvillig tilrede. De Oplysninger, vi fra denne

Kant indhentede, var imidlertid af dem, der siger saa lidet og dog kan sige uendelig meget. „Ja, Helene er en majet rar Pige, et øndigt Menneske;“ endvidere: „Hun har havt en farlig Mængde Tilbud.“ W. endte ikke, førend han havde tilsværmet sig Billedet. Til mig sagde han, at han vilde gaaet Verden rundt for at søge hende. Han gjemte Billedet som en Katolik sin Helgen, og jeg maatte love ham ikke at fortælle noget om hende til Kameraterne, naar vi senere kom til at udveksle vore Minder og Trofæer fra Mødet, — overbevist som han var, om at det maatte virke paa alle andre som paa ham; det vilde foranledige et nyt Barbarertog mod Syden. Med sidste Dampskib drog han virkelig afsted til Italien. Derom havde han rigtignok talt i flere Aar; men siden han blev forelsket i Portrættet, syntes han at finde et visst romantisk Behag i at tro, at *det* ene og alene drev ham afsted, og at han ikke havde andet at søge i den vide Verden end sin ukjendte Donna. I Kjøbenhavn fik han et Brev med til den ældre Frøken Archer, der tillige skulde tjene ham som Adgangskort.

Først efter flere Maaneder fik jeg Brev fra Rom. Det forundrede mig straks, at han fyldte to Sider uden at nævne hende. Endelig fortæller han, hvorlunde Tilfældet havde gjekket ham, idet han ikke fandt de omtalte Damer ved sin Ankomst til Rom; de havde opholdt sig længere i Florens end paatænkt. En Dag kort før Jul havde en ung Danske, han kjendte, opsøgt ham og fortalt, at nu var de to Frøkener Archer komne, og hvis han ønskede at gjøre deres Bekjendtskab, kunde han træffe dem ved Kirken *Sta. Maria sopra Minervam*, hvor flere Skandinaver havde aftalt at mødes for at se et af Michel-Angelo's berømteste Verker, der findes i denne — ellers ikke meget merkelige — Kirke. Han vilde alligevel foreslaaet ham at være med paa Partiet; gik de nu sammen, saa skulde han forestille ham for Damerne.

Man tænke sig W.s Glæde og den stigende Spænding, hvormed han nærmede sig det betegnede Sted! Da de naaede Kirken, fandt de allerede Selskabet samlet paa Peristylen. En af Damerne traadte et Par Trin hilsende ned og tiltalte bekjendt sin Landsmand. W. gjettede straks, at det var Tanten. Mindre ungdommelig og med en Teint, der var sterkt medtaget af Solen, havde hun dog den umiskjendeligste Lighed med Portrættet. Dertil kom, at hun bar den besynderlige Dragt, som et helt Søsterskab af de danske Damer har adopteret, og som synes, gjennem en aabenbar Foragt for de herskende Moder, at henstræbe mod en Klassicitet, der dog ingenlunde

opnaaes. Man skulde snarere kalde denne Maade at klæde sig paa, der forsmaar ethvert tilladeligt Koketteri, enhver Tillempning efter Personlighed, Alder etc., puritansk; — utækkelig er den under alle Omstændigheder.

W. blev forestillet for Damen. „Jeg er meget lykkelig ved at kunne bringe Dem et Brev fra Danmark," sagde han og rakte hende dette. Hun saa paa Udskriften, rødmede og sagde: „Det er ikke til mig, men til min Tante; men hun er desværre ikke med, da hun ikke var ganske vel. Jeg skal bringe hende det."

Hvorledes vor stakkels W. bar Skuffelsen i dette første kritiske Øieblik, medens han i dobbelt Forstand — ligeoverfor hende paa den ulykkelige Trappe — svævede mellem Himmel og Jord, derom tier Historien endnu. Den Smule Verdenstakt, han som Nordmand muligens kunde være i Besiddelse af, blev jo rigtignok sat paa en forfærdelig Prøve. Jeg antager, han har set ubeskrivelig stupid ud og har derpaa spadseret omkring i Kirken paa sin Kant, medens de andre var paa sin, har opmerksomt stirret paa alle dens Merkeligheder uden at se noget. Der gives saadanne Timer, hvori man hverken formaar at tænke eller at se noget. Han brød selv af paa dette Sted i Brevet og gik over til noget ganske andet, og jeg antog, at Historien var ude. Men paa sidste Side fortæller han igjen pludselig, at han inde i Kirken havde fjernet sig noget fra de andre og var kommen hen i et afsidesliggende Parti af den. Ved en Omdreining saa han Frøken Archer ligeoverfor sig i nogen Afstand. Hun stod halvt skjult bag Fodstykket af en Broncefigur, medens Lyset fra Vinduet faldt sterkt paa det opadskuende Ansigt. Næsten med et Skrig gjenkjendte han Originalen til sit elskede Billede. Det lyste af hende langt over til ham og drog ham med en uimodstaaelig Magt hen i hendes Nærhed."

„Hvor merkeligt," raabte Josefine. „Men hvor er nu det rette Ansigt? Hvad siger De dertil, Hr. —*d*—? Havde Frøken Archer Ret til sit eget Portræt, det vil sige den Sjønhed, der raadede deri?"

„Dette Spørgsmaal vilde Hertz kunne besvare langt fuldstændigere og bedre, end jeg formaar det. Jeg vilde sige: Upaatvileligt! Hun havde Ret til den. Her havde Fotografien i et af sine lunefulde Øieblikke afluret Naturen dette eiendommeligste, havde under et Sammentræf af de gunstigste Omstændigheder gjengivet det saa klart og intensivt, som menneskelig Kunst alene er istand til at gjengive det. Den har virkelig grebet

Hendes sande Væsen, hendes Sjæl,
Aldeles uforstyrret af de mindre
Fuldendte Træk, der mangt et Indtryk hindre.“

„O, jeg ser hende,“ faldt August ind, „hvor hun sidder for Fotografen og har det stikkende Objektiv rettet mod sig. I dette Øieblik, hvor andre pleier at sætte Miner op, som om de ventede at blive stukne gjennem Øreflippen, falder Frøken Archer hen i en lykkelig Fortabelse. Engelen i hende titter ud efter en bortflagrende Tanke, og Lyset fanger og har allerede fængslet den, inden hun ved, hvad der er skeet.“

„Men W.! W.! Hvad var hans Mening derom? Hvordan gik det mellem dem?“ faldt alle Damer ind. „Aa, ved De noget derom, saa fortæl det!“

„Richard W. kom ganske til samme Anskuelse. Hans næste Brev var blot en eneste Kjærlighedshymne, og han har allerede i et Par Aar som den lykkeligste Mand daglig havt Anledning til at overbevise sig om sin Kones uimodsigelige Ret til Portrættet. Til Beroligelse for Damerne vil jeg endnu tilføie, at Fru W. ikke alene er smuk i sin Mands Øine, men ogsaa i alle andres. Selv i Rom gjaldt hun for at være det i en ualmindelig Grad. Om den Omstændighed, at hun har forsaget Klassiciteten og klæder sig efter Skik og Brug, kan have bidraget noget dertil, maa jeg overlade til de ærede Damer at afgjøre.“

Talen faldt nu paa Fotografien i Almindelighed og det herlige Udbytte, den her har bragt os.

„Skulde jeg endelig nævne et Yndlingsstykke, hvilket er en meget vanskelig Sag, saa tror jeg nok, det blev denne *mater dolorosa* af Guido Reni,“ sagde Maleren, idet han paany greb Billedet, der laa paa Bordet, og lod med stille Kjærlighed Blikket hvile paa det. „Murillos Madonna, som De sværmer saa for, er deilig; men hun er jordisk; hun er en fortryllende, sekstenaarig, andalusisk Pige, der ikke kan fatte, at hun har faaet Halvmaanen til Skammel, og som, paa én Gang henrykt og forfærdet over sin egen Herlighed, ser Himmelen aabne sig for hende. Guidos *mater dolorosa* har ingen Alder, ingen Nationalitet; hun er blot Gudsmoder, Smertens Forklarelse.“

„Og jeg ved intet, som jeg sætter over hans Kristushoved, det vi pleier at se som Sidestykke,“ sagde Fru P. „Jeg tror, det er kjendt under Navnet *Ecce homo.* Vil De ikke indrømme, Hr. —*d*—, at dette dog bærer Fortrinnet?“

„Nei, bedste Frue; siden De spørger mig derom, maa jeg sige nei! Hans *mater dolorosa* søger ligesom alle de andre ogsaa i *Kunsten* længselsfuldt efter Sønnen, men finder ham — ingensteds."

„Finder ham ikke, — hvorledes skal vi forstaa det? Der gives dog herlige Kristusbilleder!"

„Ja," raabte flere, „derom kan vel ikke tviles?"

„Efter mine Tanker gives der ikke paa den hele Jord et tilfredsstillende Billede af Frelseren. Ingen af vore religiøse Tilstande gjennem Tiderne indtil nu har magtet at frembringe et saadant. De gamle Mestere har ikke kunnet det; de lod sin Begeistring brænde ud i Madonna; de nyere Malere kan det endnu mindre, hvor gjerne de end vilde. Jusu Moder har Kunsten skabt, men endnu ikke Sønnen. Dette Kristusbillede, dette universelle Kristusbillede, vil først opstaa af en Tingenes fuldstændige Fornyelse, af den Aand, som skal forene Tiger og Lam og bringe alle Folkeslag til med én Tunge at prise hans Navn, og da vil det fødes til Verden af den sikstinske Madonna."

„O, tænkt dette har jeg," sagde Josefine; „men jeg har aldrig turdet sige det! Heller ikke jeg har nogensinde fundet et Kristusbillede, der fuldt har tilfredsstillet mig. Dette maa alle Mennesker bære i sig selv, i Aanden ett, og dog forskjelligt, efter den enkelte Sjæls Behov, — og det siger os uafladelig: Det *menneskelige* i eder renser og udvikler! I slemme, splidagtige Børn, tænker ikke saa meget paa at tvistes om mig og paatvinge hverandre mit Billede; bliver gode og fordragelige, saa kommer det af sig selv! — Nu, Wilhelm, Deres smukkeste Billede?"

„Ak, jeg er en saadan Stymper, naar det gjælder slige Ting. Jeg har set saa lidet, og hvad jeg har set, forstaar jeg lidet at bedømme. Jeg eier et eneste Billede, og det hænger paa min Væg; maaske er det derfor, at jeg foretrækker det for alle andre."

„Nu — og det er?"

„Det forestiller en ung, omvandrende Violinspiller, der holder Buestrøget inde, medens Søsteren slumrer, lænet til hans Knæ. Hendes Tamburin ligger henslængt i Græsset. Hun har saaret sin Fod, og han har forbundet den med en Strimmel af sin Skjorte; hans Hat staar fyldt med Urter ved Siden. Man ser saa tydelig Smerten endnu præget i hendes Træk og de stivt udstrakte Arme, og hvorledes Søvnen nu dulmer den. Men det mest rørende er det Blik, hvormed han skuer ned paa

hende; der ligger noget saa inderlig medlidende og tillige ømt beskyttende deri; men saa farer der noget vildt op over Brynet, som om han tænkte: Gid du evig kunde slumre, aldrig vaagne til Smerte!"

Gamle Fru Dorph bad om Undskyldning for sin ukunstneriske Smag; men det deiligste Billede, *hun* vidste, var et Par buttede Tvillinger, hendes Søn havde sendt hende fra Amerika.

Josefine sagde: „Hvis det at *blive grebet* af et Billede er det samme som at kalde det smukt, saa ved jeg intet smukkere end Delaroches *Marie Antoinette, der føres fra Revolutionstribunalet.* Heine har givet os en mesterlig Kommentar til den samme Kunstners *Cromwell, der betragter Karl den førstes Lig.* Hvad han her siger om Dødens Majestæt ligeoverfor Livets Plebejisme, hvorledes hin overgaar denne i fornem Lidenskabsløshed, fornem Kulde, fornem Uafhængighed, det passer ogsaa paa denne Marie Antoinette, som hun skrider dømt fra sine Dommere. Ja, her har vi Ulykkens Majestæt ligeoverfor den brutale Magt, Lidelsen skuende fornemt ned paa den raa Lidenskabelighed. Hvilken Adel, som man uvilkaarlig bøier sig for! Hvilken Trods i disse fastsluttede Læber, der synes ikke at ville aabne sig mere, siden de fralagde sig den sidste Skjendsel, man kunde opfinde. Disse store, rødgrædte Øine, de græder kun i Enrum; de søger ingen, forlanger ingen Medlidenhed. Og den unge Kone, der bøier sig frem over Rækverket, har maaske for et Øieblik siden hadet hende . . . hun bliver saa underlig ved Synet. Hvilken Kontrast byder hun ikke med sit vakre Ansigt, hvorpaa Deltagelse og uvilkaarlig Beundring staar parret med den graadigste Nysgjerrighed, til den gamle, blodtørstige Furie, der trænger sig frem bag hende!"

Alle havde nu opgivet sine Yndlingsstykker og paa bedste Maade søgt at retfærdiggjøre sin Smag. Maria S., der kun ubetydelig havde deltaget i Samtalen, var endnu tilbage.

Nei, hun havde aldeles ikke Lov til at slippe.

„Det Billede, der har rørt mig mest," sagde hun efter nogen Betænkning, „var en Gruppe af tre Børn mellem fem og ti Aars Alderen. Hvis jeg havde det her og kunde vise det frem, vilde man ikke forstaa, at der var noget merkeligt ved det. Man vilde se tre sunde, raske, fornøiede Smaapiger, pent, men simpelt klædte. Disse tre smaa var fødte i en fjern Verdensdel af nordiske Forældre og havde siden Moderens Død levet under de ulykkeligste huslige Forhold. Deres Fader, der saa sig berøvet Muligheden af at sørge for dem, som han ønskede

det, sendte dem til Europa, til sin Fødeby, forat de der kunde opdrages. De Personer, til hvem disse smaa var anbefalede, kjendte en høitstillet, barnløs Dame, der havde ønsket at tage et Barn til sig som sit eget, og de foreslog hende at vælge et af disse. Man bragte de smaa hen til hende.

Hun har selv fortalt mig det første Indtryk, disse Børn gjorde paa hende. Det var meget sørgeligt. I de to yngstes afmagrede Ansigter lyste der ordentlig noget vildt, forskræmt, som om de aldrig havde vidst, hvad Kjærlighed var, og frygtede i hende en ny Fiende. Den ældste var smuk; i hende havde allerede Ulykken faaet et stille, indadvendt Præg. Disse Børn maatte have lidt grænseløst.

Hvem skulde hun vælge? Den smukkeste, den stille? Kunde hun nenne at udsøge hende, medens de andre dobbelt syntes at trænge til kjærlig Omhu? Hun kjæmpede, hun bad, hun stred med sig selv. Midt under denne Kamp — eller var den maaske allerede endt? — tog hun disse smaa Stakler for at kjøre en Tur med dem. Det vilde berolige og forfriske dem. Paa hele Henfarten var de paafaldende tause; de yngre saa sig urolig og fortvilet omkring, hvilket gik over til den mest straalende Glæde, da de naaede Hjemmet igjen. „Hvad gik der af jer, Børn?“ spurgte Damen, „hvorfor var I saa bedrøvede i Begyndelsen?“ „O,“ sagde den mindste, „vi troede, du vilde føre os bort, og vi vilde saa gjerne blive hos dig.“ „Det skal I ogsaa. I skal alle blive mine Børn;“ og — de blev.

Jeg spurgte, om hun havde Fotografier af dem, og hun viste mig først et Billede, taget straks efter deres Ankomst. Tre elendige Skygger! Jeg har set Børn, der har lignet disse; men slige Børn pleier man ikke at tage Portrætter af, og man maa ikke søge dem i milde, skjønne Omgivelser. Hun tog derefter frem et Fotografi, der var taget et halvt Aar senere; det er *dette Billede, som er det smukkeste*, jeg har set i mit Liv. Kontrasten var for gribende; jeg kunde ikke faa et Ord frem. Den ligegyldigste, det følte jeg, vilde her lettest kunnet sagt noget smukt. Døren aabnedes i det samme, og tre jublende Børn styrtede ind. De to yngste klatrede op, den ene paa hendes Skjød, den anden bag hendes Stol, og kvalte hende næsten i sin Glæde. Den ældste gik rundt om hende, som om hun vilde sige: Har du da ingen Plads til mig? Hun fandt den ved at omfavne hendes Arm og trykke sig op til hendes Skulder. Aldrig har jeg set Kjærtegn inderligere givne og gjengjældte end mellem denne Moder og de fremmede Børn.“

„Det er vakkert,“ sagde gamle Fru Dorph, „overmaade vakkert. Men Kjærlighedens Væsen er Ydmyghed. Efter min Følelse er det, som om man drog denne Scene ned blot ved at fremstille den. Det er af dem, som Teppet maa falde for.“

„Ikke her! Ikke her!“ faldt Maria næsten heftig ind. „Paa *hende*, hvor hun staar og gaar, skinner Solen fuldt og klart, og Solen er et helt Folks Beundring og Taknemmelighed. Hvorledes skulde hun skjule, at hun er god? . . . Den kjærlighedsfuldeste Kvinde, jeg nogensinde har truffet, var tillige sit Lands berømteste!“

ALDRIG FORNØIET — ALTID FORNØIET.

Fløielsgrød er min Livret. Pigen skulde koge Fløielsgrød; men da jeg kom ud i Kjøkkenet for at se til den, fandt jeg, at den var sveden.

Det er jo dog nu Opfindelsernes Tid. Der gives Raad for alle mulige Ting, — Ting, man fordum fandt sig taalmodig i som noget, der nu engang ikke stod til at ændre; det utroligste forundrer os ikke mere. Man kan faa en levende Næse igjen, faa den firetusenaarige Mumieløg til at gro; man har lært Solen at tegne og afskaffet Fuskerne, saa nu kan et Menneske rolig lægge sig til at dø med den Bevidsthed, at der ikke gaar ett eller flere afskyelige Vrængebilleder af det over paa Efterslegten; man behøver blot at kaste et Øie i en Avis for at komme til den Overbevisning, at der gives ikke menneskelige Onder og Plager mere; der er opfundet Midler mod dem alle. Men merkelig nok er der ikke opfundet Raad for noget saa simpelt som sveden Grød. Jeg siger udtrykkelig: Raad *for* sveden Grød, det vil sige Raad for Grød, som allerede er sveden; Raad *mod* sveden Grød gives der nok af; men det var netop dem, som Maren ikke havde iagttaget. Jeg stod foran Ilden og stirrede ret mismodig ned i det slemme selvraadige Element, der havde voldt Ulykken. Var det noget andet ogsaa? — men jeg var ikke langt fra at finde hele Tilværelsen fatal, sveden — uoprettelig.

Da gik det i Døren. Det var den gamle Briskebykone, der gaar omkring med Røgesild. Hun hilste venlig.

„Goddag,“ sagde jeg kort. „Det er nok koldt ude idag.“

„Ja det er rigtig surt, Frue. Det er nok den strideste Dag, vi har havt ihøst,“ sagde hun og gned sine runkne Fingre, der var stive af Kulde. „En kan ikke vente andet heller, saa sent paa Aaret.“

„Nei, det er sandt det.“

„Naar en bare har Helsa, bør en ikke klage; da burde vi være fornøiet.“

Jeg sagde intet, men stirrede blot i Ilden.

„Men vi bli'r aldrig fornøiet, Frue; nei, vi bli'r aldrig fornøiet.“

Dette slog mig; der laa hverken en heldøret Jamren over sig selv eller nogen Sigtelse til mig i disse simple Ord. Hun sagde dem med en viss sørgmodig-filosofisk Ro, ligesom ud af en dyb Overbevisning om — atter igjen det uoprettelige, det, som nu engang ikke stod til at ændre.

Jeg var før bleven opmerksom paa denne Kone. Hun holdt af at gjøre Bemerkninger, men ikke paa nogen ubehagelig, paatrængende Maade. De smagte slet ikke af denne ildesindede Prækelyst, som man saa ofte træffer hos Individer af hendes Klasse. Der var noget pynteligt, beskedent ved hende, der lod formode, at hun havde levet i bedre Forhold engang.

Jeg spurgte, hvad hun hedte.

„Else heder Jeg. Else er mit Navn.“

„Du har nok ikke altid gaaet om med Sild, du! Jeg synes, jeg kan se paa dig, at du har kjendt bedre Dage.“

„Det har jeg ogsaa, Frue. Jeg har konditioneret i min Ungdom og rigtig hos pene Folk. Jeg har tjent seks Aar paa Bogstad hos Gamlegreven, jeg! Og har man saa engang været lykkelig i Verden, saa skal man være fornøiet og takke til . . . Men vi bli'r aldrig fornøiet.“

Siger du det! klang det i mig. Ha, gamle Else, kan du lære mig den Kunst at være fornøiet, naar man engang har været lykkelig, *fordi* man engang har været det, saa skal jeg takke dig! . . . „Kom indenfor!“ bød jeg hende. „Her er koldt og uhyggeligt.“

Inde i Stuen var der lunt og duftende. En frisk Ild fra Kakkelovnen lyste hen over Teppet og fortrængte mere og mere det melankolske ved den senhøstlige Middagsskumring. I Værelset raadede en viss festlig Uorden. Stole skudte frem, Levningerne af Chokolade med Tilbehør stod endnu paa Bordet, omkring hvilket jeg med nogle Veninder havde bortsladret Formiddagen. Jeg gav hende en Portion, som hun fortærede langsomt med den stille, velbevidste Nydelse, hvormed vi, — du og jeg, min Læser —, naar vi maaske i fjorten Dage ikke har hørt en Tone, vilde indsuge en vel udført Symfoni af Mozart eller Beethoven.

„Saa du har tjent paa Bogstad engang! Er du Enke nu, siden du kan gaa omkring saaledes hele Dagen?“

„Nei, Frue, min Mand lever; men han har været vanfør i mange Aar. Det er saavidt han kan stelle sig, til jeg kommer hjem. Jeg siger saa mange Tak!“

„Aa Stakkar, er han det! Men saa har du kanske Børn, som kan understøtte dere noget?“

„Jeg har havt seks Barn; men de fire døde, da de var smaa. Vi beholdt bare de to, — to Sønner. Den ene reiste til Holland, da han var to og tyve Aar; han vilde blive Maskinmester; men vi har aldrig set ham siden. Den anden farer tilsjøs; han ved vi da, hvor er, Gud ske Lov!“

Naar han farer tilsøs, kan det være vanskeligt nok at vide det, mente jeg.

„Nei, for han er hjemme, Frue. To Gange har han lidt Skibbrud; sidste Gang — det var i Vaar — gik jeg ned paa Bryggen og vilde kjøbe mig en Halvskjeppe til Røgning; da, bedst som det var, stod han for mig saa ussel og klein, og han havde mest ikke Klæder paa Kroppen.“

Store Gud! tænkte jeg. Inde i Sideværelset larmede og jubelerede mine Gutter, mine friske, raske, prægtige Gutter. Der er ogsaa Maade med Støi! Men støier, støier kun! Hvor ofte har jeg ikke i Mismod hysset paa eder!

„Den sidste Gang, han led Skibbrud, da sad han paa et Skjær i et helt Jevndøgn med en brukken Tommelfinger, som han havde brukket, da han vilde op paa Skjæret. Og saa maatte han ud i Sjøen igjen alligevel, og da han kom i det salte Vandet, havde han slige Smerter i den Finger'n — ja Fruen tror det kanske ikke —, men han havde slige Smerter i den, forsikred' han, at han syntes, han kunde ligesaa godt drukne.“

„Jeg tror dig, gamle Else, jeg tror dig paa dit Ord. Ja saadanne Smerter kan der gives, at man synes, det vilde være en Lise at gaa lige tilbunds. Jo, det kan jeg godt tænke mig. Men man gaar ikke tilbunds.“

„Nei, det er just det. Man gaar ikke tilbunds. Man kan ikke gaa tilbunds, selv om man vil det, siger Petter. Det er, ligesom Vorherre holder i en, og man maa kave sig iland, enten man vil eller ei. Ja kunde vi betro os til *ham* og stole paa ham! Han fører os nok rigtig frem . . .

— Og læger Tommelfingeren med.“

„Vel talt, gamle Else! Naar *du* siger dette, har det noget at betyde. Det hører vi ellers altfor ofte, det bliver rent til en Talemaade. Og nu er din Søn hjemme?“

„Nu er han hjemme, Frue. Han faar bli' hjemme, til han faar sin Førlighed igjen; saa gaar han lige ud igjen. Han er ellers frisk paa Legeme og Sjæl, Gud være lovet! Jeg ser da at stræve sammen til Klæ'r til ham; for bare han faar Klæ'r og han bli'r rigtig som han var, saa gaar han lige ud igjen."

„Har du faaet nogen Klæder til ham da?"

„Ja Gud ske Lov, jeg har alt faaet Trøie og Vest."

„Men ingen Bukser?"

„Man faar ikke være for begjærlig med én Gang, Frue. Han kan nok faa dem ogsaa, og bare han faar Klæ'r, og han bli'r rigtig igjen som han var, saa gaar han ud."

Jeg stirrede hen for mig. Det var da ogsaa, som om den gamle Sildekone ekspres var kommen idag for at støve op i alle Smaakroge af min Sjæl. I den ogsaa! Skal I endelig vide, hvad jeg her tænkte paa? Jeg tænkte paa *mine* Sorger i den Retning; jeg troede, jeg kunde tale om saadanne! Jeg tænkte paa den Tid, da jeg egenhændig forfærdigede til mine fire den Artikel, som Else endnu manglede til sin, paa min stolte Følelse, naar jeg saa dem gaa ud, iførte Produkterne af denne min Kunstflid, og paa mine Følelser, naar jeg saa dem komme hjem igjen. Læserinde, Moder! har du havt fire Gutter, har du blot havt én, saa forstaar du mig! Det var en Vinter især, da Ødelæggelsen forekom mig saa besynderlig paafaldende, næsten unaturlig, indtil en Nabo oplyste mig om, at de smaa Uhyrer brugte at age ned af Isbakken uden Kjælke. Det var netop den Vinter, da Forordningen mod Kjælkerne var kommen ud. Jeg tænkte paa, at en Veninde havde trøstet mig med, at det var intet mod, hvad hun havde oplevet. Hun havde brugt den Forsigtighed at forsyne de nævnte Klædningsstykker med en Slags Armatur af Læder; men selv dette holdt ubegribelig nok ikke Stand, indtil hun en Dag tilfældigvis gaar forbi et Skur i Gaarden og ser der sin ene lille Gut dreie Slibestenen, og den anden lade sig, *med Permission,* — kan man nok her sige — slibe. Vi var begge meget ulykkelige.

„Gamle Else," sagde jeg. „Du er min Mester i alt. Min Mester i at lide, min Mester i at være glad; men fremfor alt er du min Mester i denne Tillidsfuldhed og Freidighed, som Himmelen bevare dig! Thi mister du den, saa bliver du ulykkeligere end vi begge tilsammen. Nu maa du gaa; thi der kommer nogen. Gid du maatte faa Bukserne! Jeg skal gjøre, hvad jeg kan dertil. Farvel!"

EN BARNEERINDRING.

Jeg er af Naturen godtroende, og man kan maaske sige om den Medicin, Livet byder mod denne Svaghed — man medicinerer sit hele Liv og i altid sterkere Doser —, at den virker som al Medicin; den *betvinger* Sygdomsstoffet, men *udrydder* det ikke. En altfor levende Indbildningskraft optog, da jeg endnu var Barn, med en saadan Villighed alt digtet, alt overnaturligt, at den først meget sent forstod at finde Grænsen mellem dette og hine Livets, paa almenkjendte Love grundede, Fænomener, som vi kalder det naturlige, det virkelige. Og hvor er egentlig Grænsen? Om nogen havde fortalt mig, at Fuldmaanen havde faaet Tvillinger, og at den agtede næste Nat at præsentere os sine spæde, eller at Solen var bleven kjed af uafladelig at drage fra Øst til Vest, nu vilde den tage Veien tilbage, saa havde jeg slet ikke set noget galt i det, men med største Sindsro afventet Faktum. Ak, hvor meget forunderligt indbildte jeg mig ikke, og troede jeg ikke altsammen! Jeg var bleven temmelig stor, medens jeg endnu utrættelig gjorde mig Umage med at kaste Salt paa Halen af Smaafuglene i den Tro, at de da lod sig fange.

Det var netop i de første Aar af Carl Johans Optræden paa vor Skueplads. Hvorledes denne end kan have været opfattet og bedømt, i ett var dog alle enige, i en naiv Beundring af hans personlige Egenskaber. Han var dengang i alles Munde. Ogsaa for os Børn var han Helten, den uopnaaelige, et Stykke Virkeliggjørelse af Eventyret. Hans Fødselsdag havde noget eget høitideligt ved sig; i Almindelighed blev den feiret paa Prestegaarden ved en Middag, hvortil Bygdens mest ansete Bønder ogsaa var indbudne. Vi Børn klippede hans Navn ud i Pap, klæbede Oljepapir over og lod det saaledes, belyst bagved, straale fra en Krog af Barnekammeret, til stor Fryd for Barnepigen og en hemmelig Opreisning for os selv, der ikke maatte være med nede. Se mig til de smaa „Landsforrædere“ og „Kongesmigrere“ ... Ja, ikke sandt, det lovede noget!

Da Carl Johan i 1818 vendte tilbage fra Kroningen i Trondhjem og kom gjennem Eidsvold, havde man ved Minne Færgested truffet en Tilstelning for at modtage ham festlig. Hele Bygden strømmede naturligvis did for at se ham. Ogsaa vi Børn fik Tilladelse til at være med ved Stasen. Men jeg ved ikke, hvordan jeg havde faaet i mit Hoved, at Carl Johans Øiekast var saa gjennemborende, at der maatte en særegen

Organisation til at udholde det. Meget faa var de, der kunde taale, at han fæstede sine Øine paa dem. Jeg vidste intet om Mytologi dengang, var fuldkommen uvidende om den Maade, Semele var kommen afdage paa; dog tror jeg, min Forestilling om den Fare, man udsatte sig for, maa have havt noget tilfælles med, hvad den græske Myte fortæller om hin uforsigtige tebanske Kongedatter, der udsatte sig for Zeus's Straaler. I den Strid, der opstod mellem en brændende Lyst til at se Dagens Helt og Rædselen for at blive rammet af hans Øiekast, seirede — den sidste. Forgjæves forsikrede Moder mig, at Carl Johan vel havde et gjennemborende Blik; men jeg maatte ikke tage dette bogstavelig. Sandt at sige, tror jeg, min Mama ikke var langt fra selv at tage det bogstavelig. Da Skuddene lød, der forkyndte, at den feirede kom, og Mængden trængte sig ned mod Stranden, der laa nogle Bøsseskud derfra, blev jeg mutters alene tilbage i den øde, skumle Vertshusstue. Aldrig er nogen Venten forekommet mig uendeligere, utaaleligere. Da man kom tilbage, undlod jeg ikke at erkyndige mig om, hvorvidt nogen var kommet tilskade.

Smil ad denne lille Beretning, min Læser! Kald den værdløs, intetsigende; thi hvad kan ikke en overspændt Barnefantasi falde paa at skabe sig? Og dog — skulde der ikke ligge noget mere deri? Ikke meget mindre vidunderlig vil Carl Johan have staaet for den almindelige Folkeopfatning. Hans sydlandsk fremmede, imponerende Personlighed, det Heltery, der klang foran ham, den glimrende Rolle, han var kaldet til at spille i vort Land, maatte for et saa primitivt og fantasirigt Folk som vort antage noget grotesk storartet, der satte ham i Klasse med Sagnfigurer og Eventyrets Prinser. Man gjorde Reiser fra Landets fjerneste Egne for at se ham, og det gav ikke liden Vigtighed i en landlig Kreds, naar man, hjemkommet fra en saadan Pilgrimsfart, kunde fortælle, at man engang havde staaet ganske i hans Nærhed eller vel endog var bleven hædret med en Tiltale af ham.

Da jeg var bleven ældre, havde jeg undertiden Anledning til at komme i Carl Johans Nærhed. Min Forestilling om ham og hans Øines Magt havde vel tabt det overnaturlige, min Barnefantasi havde tillagt den; men ganske fri derfor var den ikke. Der var bleven en Skyhed igjen, der altid drev mig tilbage, naar han nærmede sig den Kreds af unge Piger, hvori jeg stod. Mine nærsynte Øine har i Grunden aldrig set denne min Barndoms Helt.

MERE FRA PARIS.

KATAKOMBERNE. — EN STEMME I LARMEN. — DET GAMLE OG DET NYE PARIS. — MOD NORD.

I Katakomberne var jeg. Indgangen fra *Barrière d'Enfer* ser ud som en almindelig Port; derfra gaar en smal Vindeltrappe ned til Underverdenen. Hver af Herrerne tog et brændende Lys, og — vær saa god, Damerne først! ogsaa her. Overgangen fra den støvede, solbelyste, lumre Oververden til Dødens Stilhed og Kulde var vistnok gribende, idet vi steg ned; men dette Indtryk tabte sig, da vi naaede Katakomberne. Indbildningskraften havde her virket forud; Virkeligheden kom tilkort. Her var slet ikke saa gyseligt; her var ganske hyggeligt. Jeg havde tænkt mig en eneste stor Hvælving, hvor man vilde træffe de menneskelige Rester ordnede omtrent paa samme skrækindjagende Maade som i Benediktinerklosteret i Palermo, hvor Folk har sine Døde grupperede i Nischer i Skikkelse af indskrumpede, glimrende paaklædte Mumier. Gyselige Grave at besøge! Men Franskmanden kan ikke frembringe noget mørktstemmende, ophøiet rædselsfuldt. Hvad han rører ved med sin ordnende, pyntende Haand, forvandles som ved en Trollstav. Han kaster Blomster over alting.

Vi befandt os i en By af Gader og Stræder, der af og til stødte sammen i et lidet Torv. Til begge Sider strakte sig da Murene med sit sælsomme Mosaik af Skaller og Knokler; men disse var saa hvide, glatte og nydelige og ordnede saa symmetrisk smagfuldt, at Indtrykket slet ikke var trist. En Balsal er, synes mig, et ligesaa kraftigt *memento mori;* ti Gange mere melankolsk har jeg vandret der mellem Rækkerne af — menneskelige Kranier, som Roserne ikke kunde skjule. Ak, hvor snart, hvor snart har jeg set Døden, den grumme Død, afrive disse Roser, — hvor grisk den udsøgte just det skjønneste —, har jeg set netop de yndigste af disse mine Ungdomsfæller paa Ballerne tidlig dø!

Man fortalte, at to unge Mennesker nylig havde forvildet sig i denne Dødningeby; deres Lys var blæst ud: Livet, overlistet af Døden, som den uforsigtige Tigertæmmer ved et lidet Feilgreb givet lumsk vaagnende Blodtørst i Vold —, ja, denne Tanke, ikke Døden selv, er skrækkelig.

Den unge Franskmand, der førte mig, var i det muntreste Lune.

Jeg spurgte ham, hvor hans Familiebegravelse var.

„Paa *Père-la-Chaise, Madame.*“
„Og hvorfra kommer alle disse?“
„Fra *Père-la-Chaise* de fleste.“
„Jeg troede indtil nu, at den franske Letsindighed blot var Bagtalelse,“ sagde jeg tilsidst.
Men han deklamerede:

„De ces demeures redoutables
Les froids et mornes habitants
Sont devenus fort bonnes gens.
Point ennemies de leurs semblables,
Point serviles, point arrogants,
Point envieux, point irritables,
Point menteurs, point médisants
Et point bavards insupportables.
Ma foi, quand je songe aux vivants,
Je trouve les morts bien aimables!“[1]

Paris, den 19de April 1864.

Der har gaaet et Suk gjennem Larmen hen;
Jeg ænsed' det ikke; dog kom det igjen.

Snart syntes det stige af Jordens Skjød,
Som vaanded' sig denne i dybeste Nød.

Snart aanded' det lindt gjennem Lundens Træer;
Snart fjernt det lød; snart lød det nær.

Men en Smerte klang deri saa hed,
Saa bitter, som jeg den i Verden ved.

Det klang, som naar Hjertet maa slippe sit Haab,
Som naar Skibet synker, det sidste Raab.

Som værre endnu? — Som en bristende Ed?
Som Mødres Stønnen ved Sønners Kiste,
Som naar Broder fra Broder Haanden maa vriste
Og se ham synke i Dybet ned?

[1] Disse Boligers tause, kolde Beboere har forandret sig meget til sin Fordel; de er ikke slemme længer mod sin Næste, ikke krybende, ikke hovmodige, ikke misundelige, ikke sære og ømfindtlige, ikke løgnagtige og bagtalerske. Min Tro, naar jeg tænker paa de Levende, finder jeg de Døde høist elskværdige!

Alt dette! — Læg al den Jammer til,
Som nogen Kvindebarm inde har lukket;
Lad Fængslet dem sprænge, maaske du da vil
Nærmest faa noget, der ligner Sukket. —

Hvad er det? Hvad er det? Jeg kan ikke gjette; —
Der foregaar noget ensteds paa Kloden;
Jeg vil intet vide, jeg ved kun dette:
Det isner mig lige til Hjerteroden.

Dulaures berømte Verk *Histoire civile, morale et physique de Paris* er egentlig ikke til at læses af flygtige Besøgere, dem, der kommer for at nyde Glæden i det nye fortryllende Babylon, hver paa sin Vis beskedent nippende til Bægeret eller tømmende det i fulde Drag. Fordyber man sig i denne Bog, forvandles den skjønne, glade By til Middelalderens skumle Paris med sine utrolige Rædsler og Forbrydelser, sine Hungerskikkelser og sine mørke, moradslignende Gader. Hvilket Billede har denne Mand koglet frem, der i Sandhed har havt den Magt lig Basiliskens at forstene sin egen Eiermand! Ogsaa blev Dulaure i levende Live forfulgt og forkjetret for sin Bog, især af Kleresiet, hvis Laster og Hykleri han fornemmelig havde afsløret. Han svarede i en ny Udgave paa Beskyldningen for „usande og bagtalerske Skildringer", at de var byggede paa Aktstykker, at han havde fortiet det værste, saadanne Kjendsgjerninger, som han skyldte sine Læseres Nerver ikke at gjengive. Intet Hedningefolk har overgaaet Frankerne, der som en Horde glubende Dyr brød ind over de civiliserede Romere, i Vildhed og Afskyeligheder! Disse *Merovinger* med sine Clodovich'er, Childerich'er og Chilperich'er! Man maa ræddes, naar man læser deres Historie, ved at kalde sig Menneske. Saadan en Rovgriskhed, saa megen Troløshed, og hvilke Grusomheder! Og de kaldte sig Kristne, og som oftest var det i Religionens Navn, disse Misgjerninger udøvedes! *Karolingerne* var ikke stort bedre; selv den hellige Ludvig var en haard, grusom Mand, og den store Karl den store var, som vi ved, en stor Slagter. Fredegrunde, Chilperichs Dronning, udryddede næsten hele sin Slegt. Hun stræbte sin egen Datter Rigonthe efter Livet; men denne slap flere Gange lykkelig derfra. Engang, da hun bukkede sig over en Kiste for at gribe efter en rig Klædning, Moderen lokkede hende med, forsøgte denne at

slaa hende ihjel med Laaget. Vi staar her lige ved Kilden til Eventyrene; men hvad kan disse berette, som kommer Virkeligheden nær? Den samme Rigonthe blev trolovet til Spanien — tror jeg, det var — (saadanne Nøiagtigheder maa man ikke forlange af mig, da jeg intet har noteret; heller ikke har jeg Dulaure ved Haanden). Hun drog ud af Paris med et broget Følge af, jeg ved ikke hvor mange belæssede Heste og Muldyr, der bar hendes rige Medgift i Mynt og Kostbarheder; til hendes Beskyttelse havde man medgivet hende et Udvalg af Landets *ædle*, fornemme Herrer. Men hun var ikke kommen langt, førend Følget minskedes og den kostbare Last ligeledes; og da hun naaede Grænsen af sit tilkommende Hjem, var den ulykkelige Fyrstebrud næsten alene og udplyndret af sit eget Følge indtil Linnedet. Af Sorg og Ydmygelse gik hun i Kloster. Fredegunde, Hyænemoderen — vilde jeg sagt; men Hyænerne, der er ømme Mødre, vilde tage det ilde op — havde en Svigerinde, Brunehaut, der kappedes med hende i Forbrydelser, ihvorvel hun ikke var fuldt saa fæl; om hende har Historien endog opbevaret nogle høihjertede Træk. De var dødelige Fiender, da de begge arbeidede til samme Maal, Kronen for sine Sønner; det endte med, at Brunehaut blev fangen af Fredegundes Soldater og pint i tre Dage i Leiren, inden man lod hende sønderrive af Heste. Paa den sidste Vaarudstilling saa jeg et Maleri, der forestiller denne grufulde Scene.

Medens slige Ting hørte til Dagens Orden, medens man i Kongeborgene udryddede med Gift eller nedstødte hinanden under et Favntag, medens Klostere og Kirker var Scenen for de frækkeste Optrin, Adelen huserede paa sine forskansede Borge, hvorfra den kun nedsteg for at plyndre reisende eller fange og fængsle dem, for gjennem uhørte Pinsler at afpresse dem Løsepenge, medens selv Paris's Gader og Broer var Skuepladsen for unge Adelsmænds Røverier og Udsvævelser, sultede Folket og laa i tusendvis døde og døende paa Gaderne. Dulaure oplyser, at næsten gjennem hele Middelalderen var der Aarhundreder, hvoraf en Tredjedel og undertiden mere maatte kaldes afgjorte Hungersaar. Hvad Rædsler her da foregik, kan ingen Pen gjentage.

Det ydre Paris svarede dertil. Det afgav kun en altfor passende Ramme til de indre Tilstande. Man kjendte hverken Brostene eller Oplysning dengang; Gaderne var bundløse, og de lidet velklingende Navne, mange af dem bar indtil for ikke ret mange Aar siden, fortæller noksom, hvordan de virkede paa Lugtenerverne selv i Tider, hvor man maa antage, at disse

har været mindre ømfindtlige end nutildags. Paa alle offentlige Pladse, hvor der nu reiser sig herlige Monumenter og Fontæner, prangede et rigt Udvalg af Gabestokke, Træheste og Marterstiger; til disse sidste blev Synderen bundet og offentlig udstillet. Mængden skulde ogsaa have lidt Fornøielse; derved opfyldte disse Indretninger jo et dobbelt Øiemed. Den smukke, elegante *Rue de l'Echelle,* der munder ud i *Rivoli* ligeoverfor *Louvre*, bærer endnu Navnet efter en saadan Stige. Broerne var belæssede med Skure og Boder for Gjøglere og alskens Udskud, der her drev sit Væsen Nat og Dag. Den gamle *Pont neuf* var endog bebygget som en anden Gade og husede Tusender af Mennesker. En Stormnat under Karl den syvende brast Broen og styrtede med hele sin Byrde i Floden. Den byggedes op igjen i den Skikkelse, man nu har den, med sine mægtige Buer, sine brede, rummelige Stennischer, og smykkedes senere med Ekvesterstatuen af Henrik den fjerde. Hesten til denne, der blev foræret Maria af Medicis af hendes Fødeby Florens, havde det lille Uheld under Transporten at falde i Søen, hvor den i en Række af Aar blev liggende. Endelig kom den dog paa sin Plads og stod indtil Revolutionen; da blev den tilligemed sin Rytter omstøbt til Kanoner. En ny Statue af denne Frankriges mest afholdte Konge kneiser nu midt paa Broen eller rettere paa Nordspidsen af den gamle Ø, der her gjennemskjærer Broen og deler den i tvende Dele.

Gaar man med dette Billede af Paris, hvoraf her er meddelt nogle enkelte Træk, ud at spadsere, helst paa Øen eller langs Kaierne af den først bebyggede Del, faar det rigtignok et andet Udseende. Ved hvert Skridt træder man saa at sige paa skumle Minder. Efter at have taget en Morgendosis i Dulaures Bog skal der ikke nogen særdeles levende Indbildningskraft til at se Blodstænk overalt, til at høre Skrig og Suk ud af disse samme mørke Mure, hvor de engang dumpt har gjenlydt, eller Latter og afsindigt Skraal fra et af disse uhyggelige religiøse Narreoptog, hvormed Kirkerne skjendedes. Man behøver som sagt ingen sterk Fantasi dertil, ligesom man egentlig ingen saadan behøver for i den nuværende glatte, elskværdige Befolkning at gjenfinde merovingiske Grundtræk. Man stirrer ned i den evig unge, grønne Flod; hvad kunde den ikke fortælle os! Men den har udgydt alle sine grufulde Hemmeligheder i Havet, dette gamle Slug for det, som Jorden ikke selv magter at bære paa. Her paa denne Plet steg Jacob de Molays Martersuk mod Himmelen; hans Ofring var kun en ny, mere legaliseret, mere imponerende Form for den

frankiske Rovgriskhed, og den blendede i det mindste sin Tid, da den skede i Religionens og Moralens Navn, og Røveren bar et Purpur og sad i et Kongepalads istedenfor paa en befæstet Borg. I denne trange, uanselige Gade myrdedes *Fjerde Henrik*, den menneskeligste, den mest honnette af en lang Række salvede Ugjerningsmænd. Den gode Henrik, der ønskede Bonden en Høne i sin Gryde hver Søndag, men ikke formaaede at skaffe ham den; men hvor meget var ikke allerede Ønsket? Hvorledes han vilde været bedømt, stillet mod en mindre mørk Baggrund, vover ikke jeg at dømme om. I Tanken springer man paa denne Plads tilbage til den Alkove i Louvre, hvor Henriks og Maria af Medicis' Egteseng har staaet, og hvorhen han bragtes og blev henlagt efter Mordet. Den smykkes nu af en legemsstor Statue i Sølv, der fremstiller ham som Dreng med Baretten paa Snur og et kjækt Greb om Kaarden. Her var det ogsaa, hvor Margarethe af Valois, hans første Gemalinde, skjermede den ulykkelige Huguenot, som Skrækken under Bartholomæusnattens Rædsler drev lige ind i den kongelige Alkove. Omkring denne Ende af Slottet, der vender ud mod *St. Germain l'Auxerrois*, rasede Forfølgelsen værst; de samme Klokker i denne Paris's ældste Kirke, der nu kalder til Messe med saa blid, ren en Klang, ringede dengang Myrderiet ind.

Bliver man ved at gaa fra Louvre i sydlig Retning, forbi det gamle enlige Taarn *St. Jacques de la Boucherie*, stanser man paa en Plads lige for et pragtfuldt Palads, der indtager hele dens Bredde; til høire ser man Floden og en Bro. Jeg siger stanser; men egentlig vaagner man op i Rædsel og vil fly; dog, Foden er som koblet fast til Grunden og vil ikke lystre. Og sandt er det, at for mig, der jo egentlig var forvildet hid, begyndte i det samme Husene og Kaien og Paladset med sine hundrede følesløse Stenfigurer og *Notre-Dame*, der endnu nysgjerrig speider hid over Floden for at se, hvad her foregaar, at hvirvle sig rundt, ligesom alt dette har hvirvlet sig rundt for de manges, manges langsomt bristende Øine, der her paa denne Plet har anraabt og tigget om Dødens Lindring og forbandet Livets Seighed. Hist i Paladset giver Paris sine offentlige Fester og Baller med uhørt Pragt. At man kan danse derinde! Disse tunge Fløielsdraperier, der dække Vinduerne, kunde jo glide tilside, medens du, lænet til dem, drager Aande mellem en Kontradans og en Masurka, — bare lidt, at du kunde kikke ud til Pladsen. Gjør det helst ikke; dans, dans! Hvad, du vil dog? Dette ubeskrivelige Skjær, hvortil du maa vænne dine af Glimmer, Lys og Pragt blendede Øine,

man ved ikke, hvorfra det kommer, baade Sol og Maane skjuler sig og negter haardnakket at have nogen Del i det, og Stjernerne tilhyller sit Aasyn. Men det er sterkt nok, til at du kan se Tribunen derhenne, den smykkede Tribune; den er fyldt med ædle Herrer og Damer, ogsaa i glimrende Dragter, efter *den* Tids nyeste Mode; de betragter et Skuespil, der opføres i Midten af Pladsen. Der er netop indtraadt en Pause i Forestillingen, maaske mellem en Kniben med gloende Tænger og en Firedeling, og man udfylder den med munter Sladren. Men paa den solid byggede Forhøining, solid nok til at fire Heste kan piskes ud til Hjørnerne og vække ømtfølende Damers Medlidenhed,[1] staar den ædle Gabriel de Montgomery, han, som maatte lide Døden, fordi hans Lanse under en ridderlig Leg gled paa det haarde Staal og forvildede sig i et kongeligt Øie. Og op stiger de, Skyggerne af dem, der ofredes her, i ustanselig Række og klager til Himmelen, at de myrdedes uskyldig, og Forbryderne blandt dem løfter de mishandlede Arme og skriger, at de martredes unødvendig! Og Ravaillacs Gjenfærd reiser sig, og Damiens',[2] og Henriks Morder peger paa den sidstes sønderrevne Lemmer og spotter ham, at han ikke stak dybt nok.

Og Tribunen med de glimrende Tilskuere og Skuepladsen forsvinder; kun Menneskestimmelen, der tilhører denne Plads som de evig vekslende Bølger Havet, er den samme; nys ubevægelig i Grusomhedens stille spændte Nydelse bølger den nu urolig; de lyner nu, disse tusende koldtstirrende Øine, i Blodtørst og grisk Forventning, medens den velter sig, stemmer sig mod Paladsets Indgang. Hvad venter den paa? Der aabnes den, Portalen! En anden Skare trænger sig ud; den bærer brogede Tegn paa de trekantede Hatte og flyvende Skjerf, denne Skare; den puffer, den støder frem to blege Mænd;[3] de modtages som de Ofre, Søen ubarmhjertig kaster op til en Horde ventende Kannibaler; man river dem til sig, løfter dem, slæber dem; Stimmelen lukker sig over dem; man ser dem ikke! — Dog jo! Sænk dig, mit Øie, se intet mere! — Det er Gjengjældelsens Dæmon, der nu skrider over Pladsen; og saa forbandet er denne og betynget med Uretfærdighed, at han

[1] Under Damiens' Henrettelse skal en Dame, der havde leiet et Vindu for femti Louisdorer, have raabt, da man piskede paa Hestene, der rev denne ulykkelige itu: „*Ah, les pauvres chevaux!*" (Anm. fra 1868.)

[2] Ravaillac myrdede den 14de Mai 1610 den bedste af Frankriges Konger, Damiens forfeilede den 6te Januar 1757 den slettеste af dem. (Anm. fra 1868.)

[3] Foullon og hans Svigersøn, den elskværdige, kjække Bertier, Revolutionens første Ofre. (Anm. fra 1868.)

i sit første blinde Raseri ikke ved, hvad han myrder; Blod, Blod kræver han, blot for at afvaske Blod. — Da jeg vaagnede af mit Drømmesyn, stod jeg under Lygtepælen midt paa *Place de la Grève.*

Paris kan fremkalde en mørk Stemning, men vanskelig vedligeholde den. Man kan gaa ud for at søge Sporene af den gamle By, fordybe sig i dem, rives hen i dem; men Dagens skjønne, glade, livfulde Paris vil ende med at indtage sin Plads, inden man naar hjem. Det vil gaa os, som det gik Heine, der saa seks Rædselsakter af *la Tour de Nesle* paa *Porte St. Martin*-Teatret. Han vilde ikke holdt det ud, forsikrer han, havde han ikke set alle disse Grueligheder gjennem en rosenrød foran ham siddende Florshat, hvilket betydelig formildede Indtrykket.

Saa gik det ogsaa mig tilsidst paa min Eventyrfart i Fortidens mørke Skyggeland. Jeg havde glemt *Jacques de la Boucherie's* Historie; dens skumle Sagn vilde ialfald slet ikke enes med den muntre Valsemelodi, der spilledes over Gaden; jeg takkede blot *Palais de Justice*, denne gamle Synder, graanet i Uretfærdighed, for dens svale Skygge og forsøgte forgjæves at mane det blege Skyggerids af Nesletaarnet, hvorfra Margarethe af Bourgogne nedstyrtede sine Elskere, frem paa det Hjørne ved Floden, hvor nu *l'Institut de France* hæver sin pragtfulde Façade. Jeg vilde kun endnu se Richelieus Gravmæle, det berømte, med grædende Genier og Dydsemblemer smykkede, man har reist dette Uhyre i Sorbonne-Kirken. Derfra over Panthéonspladsen hjem. Men idet jeg gjennem et temmelig indviklet Kvarter søgte at naa denne, stansede jeg paa Hjørnet af en snæver, lidet indbydende Gade, der bar Navnet *Ste Geneviève.*

Rue Ste Geneviève! Lyden tiltaler mig saa bekjendt. Skulde Dulaure endnu spøge her i en af sine uhyggelige Begivenheder? Hvilken af de mange fæle Skikkelser, han har manet frem, skal jeg møde her? Men hjertelig le maatte jeg i det samme; thi Mad. Vauquets, født de Conflans uforlignelige Figur steg i det samme op i min Tanke; Balzac var det, som ved sin mesterlige Skildring har foreviget Gaden. Jeg kunde ikke modstaa Vinket, men bøiede ind i den for at søge efter den af ham skildrede Pension.

Heldigvis var det en klar Sommersøndag, og da Gaden, som Balzac forklarer, blot bestaar af nogle fængselslignende Huse, hvori Alderdommen dør og den glade Ungdom sperres inde for at lære, maatte man i det mindste formode denne sidste paa en saadan Dag udfløiet. Den saa ogsaa fuldkommen forladt ud, dog med et langt mindre trist og gravlignende Udseende, end Balzac har givet den. Der var ikke et Liv at se, paa et Par gamle skrøbelige Folk nær, der syntes at søge og trænge til Solskinnet ligesaa meget, som andre vandrende søgte Skyggesiden af Gaden. Heller ikke syntes den foruroliget af noget Slags Politi. En fremmed Dame — at man er fremmed, opdager Pariserne straks, om man forklæder sig noksaa parisisk —, der med Lorgnetten for Øiet speider til alle Sider, stanser ved hvert Hjørnehus, som om hun optog en Grundtegning af det, kunde ellers let i en By som Paris vække justitiel Opmerksomhed. Men det forbød sig, som sagt, selv. Min Søgen var ogsaa længe forgjæves. Jeg havde vandret Gaden op og ned og gik endnu en Gang tilbage til det Hjørne, hvor efter Balzacs Skildring Pensionen maatte have ligget. Men Sammenstødet af de to trange Stræder var her luftet ud til en bred Avenue, der førte i Retning mod Barrieren. Alle Navne forandrede. Og dog, til venstre, ligeoverfor Avenuen, laa bag en forsømt Have et enligt gammelt Hus med gule Persienner, og op til dette førte virkelig en Allé af nogle støvede, udlevede Laurbærtræer. Skulde det være Stedet? De blaa og hvide Stentøispotter var rigtignok ikke at se; de kunde jo ogsaa for lang Tid siden være gaaede al Støvets Gang.

Jeg gik op ad Alléen og gav mig fra et Punkt, hvor jeg troede mig ubemerket, til at undersøge Huset; der var virkelig tre Etager og fem Vinduer i hver Etage.

Pludselig hørte jeg en skingrende Stemme — den kunde godt tilhørt Mad. Vauquet, hvis man ikke maatte antage hende død for 40 Aar siden — lyde fra et af Vinduerne:

„Hvad ønsker De, Madame?"

„*Pardon,* Madame, jeg søger en Pension, der skal ligge paa Hjørnet af Gaden *Ste Geneviève* og *la Vigne;* er det ikke her?"

„Netop, Madame. Det er en Pension, De søger?"

„Ja, Madame, en Familiepension, man har anbefalet som særdeles fortræffelig."

„Ah," sagde Stemmen betydelig formildet, „og Vertindens Navn, Madame?"

„Madame Vauquet, født de Conflans, Madame.“
„Det er ikke her.“ Vinduet blev smekket i, og lettet gik jeg min Vei.

Vi hjemme er meget lykkelige ved at have noget, vi kalder vor egen Have, især hvis den har det Fortrin, at man, uden selv at sees, kan opdage, hvad Morgenkjole Nabofruen spadserer med inde i sin. Med denne Skat mener vi en Plet Jord mellem tre Sider malet Plankeverk, udstyret med et Fugleburlysthus, saa tæt, at ikke engang Spurvene indiskret kan titte ind paa Familietedrikningsmysteriet, — en Stikkelsbærallé, hvori Børnene kan spise Kart, og seks Æbletræer, som andre høster. Ak, Landsmænd, jeg taler bare af Misundelse; gid jeg havde selv et Fugleburlysthus — saa tæt, at Spurvene ikke kunde titte ind! — Vi er altsaa alle stolte og meget lykkelige ved at eie en saadan velsignet Plet Jord.

Men man skulde byde en Pariser noget saadant, og man vilde komme net tilpas. Mange Tak, vilde han sige, jeg har en Have, der er min, uden at den koster mig Udgifter eller Ærgrelser. Den har alt, hvad jeg ønsker og trænger til. Først og fremst Mennesker, som jeg kan se paa, og som jeg kan sees af, et Keiserslot til Bagmur, Blomster, Fuglesang, plaskende Springvand, Marmorbilleder og Bassiner for mine Gutter til at lade sine Skibe seile i; alt dette under et Løvtag, der har skygget over mine Tipoldeforældre. Jeg forlanger ingen anden.

Og han har Ret. Hvad skulde han savne! Men denne Pariserborgerens Eiendomsret og lette Adgang til alt, hvad det offentlige har skabt herligt af Kunst og Natur eller begge i Forening: Museer, Kirker, Parkanlæg og Haver, giver ikke alene ham det egne selvbevidste, veltilfredse Præg, men Paris selv sit Fysiognomi — dette lyse, festglade, der udmerker denne fortryllende By fremfor ethvert andet Sted i Verden.

Gaar man en Hverdagsformiddag ud at spadsere, vil man overalt, hvor man gaar, modtage Indtrykket heraf. Man skulde ikke tro sig mellem et saa arbeidsomt, vinnskibeligt Folk som det franske, men før mellem et, der ikke havde det mindste at bestille. Lad os begynde med Tuilerihaven! Hvilken Mylder! Og alle disse spadserende og hvilende, altid klædte som til Fest, det er ikke alene de privilegerede, Dagens autoriserede Drivere, men netop saadanne Klasser, som man paa den Tid af Dagen tænker sig ved sit Arbeide eller fængslede til Skolebænken.

Jeg traf saaledes igaar i Tuilerihaven paa en Gruppe unge Mennesker; kanske den bestod af en to à tre hundrede Stykker, hvoraf de fleste saa ud til at være Haandverkere. De havde slaaet Kreds omkring en uhyre Plads, hvorpaa der legedes et Slags Tagfat. Saavidt jeg gjennem mit Kikhul bag den altid tilstimlende, høist deltagende Mængde kunde opdage, var det simpelthen, hvad man hjemme kalder „Høg og Due". En sprang ud i Kredsen, de andre forsøgte at fange ham; han vergede sig; man brødes, — men alt med den for Nordboen saa uvante, ildfulde Livlighed; — ubevidst gjengav de undertiden Stillinger, der mindede om de gamles Brydekampe, saadanne som man ser dem afbildede paa Basreliefferne. Jeg gik forbi den utrættelige gamle Skøiteløber, der allerede for flere Aar siden gav sine Kunstforestillinger her paa denne samme Terrasse, for det samme taknemmelige Publikum. Jeg kunde ikke se, at han var ældet. Og disse Tusender af legende Børn! Ved dette Klokkeslet har vor Ungdom hjemme allerede siddet i tre Timer, og skal sidde i tre til, paa en vegetabilsk frugal Frokost, medens man anstrenger sig for at uddestillere deres Sjæls- og Legemskarskhed i tør Lærdom. Og hvor deilige er disse Pariserbørn! Man kan ikke berede sig en større Fornøielse end at leie en Stol til to Sous og i Ro og Mag se paa en saadan legende Gruppe. Hvilken Jubel, hvilke straalende Øine og Kinder, og Lokker flyvende i Vinden! Den lykkelige Familie har imidlertid indrettet sig ganske huslig for hele Formiddagen under Træerne. Moder og Søstre læser eller syr; Bedstemoder strikker, Faderen kommer ofte til og har taget en Avis med, og lille Rosa og lille Adèle eller lille Solange udfolder imidlertid, idet de flagrer omkring dette Centrum, en mer end sedvanlig Gratie i sine splinternye, yndige smaa Toiletter; de har allerede tiltrukket sig — baade Maman og Grand'maman har bemerket det — mere end et beundrende Øiekast. Det er ogsaa umuligt andet!

Enhver enkelt Familie danner saaledes midt i det tilsyneladende Virvar bestemte, sluttede Kredse, der kun i de yderste Cirkler berører hverandre. Men disse Kredse eller Konstellationer, om jeg saa maa kalde dem, hører igjen under sine Systemer, hvilket en opmerksom Besøger af Haven snart vil finde Rede i. I et visst Strøg af den færdes Pariserbørnenes *haute volée.* Familien erstattes her af Ammer og Bonner; disse sidste meget ofte Mulat- eller Negerinder, man skulde sige ekspres ansatte for i sine grelt brogede Dragter at tjene til Folie for disse hvide, luftige Febørn, der synes at nedlade sig

dybt ved at betræde Jorden med sine smaa Fødder, ja lege de ordinæreste Lege som „Tampen brænder", „Ulv og Gjed" o. s. v. Kl. 5 kommer Musikken; Dagens virkelige Drivere strømmer til; de fornemme Børn forsvinder med sine Bonner; Borgerne giver sig maaske endnu en halv Times Frist for at glæde sig i Tonerne; saa gaar de hjem og spiser Middag for bagefter igjen at nyde Aftenens Svalhed i — sin Have. Den er nu temmelig tyndt befolket, ja man kan finde ganske stille, ensomme Partier i den, og i Aftenens varmere, farverigere Skjær, hvor deilig! ... Og endelig kan man efter en saadan gemytlig Aftenpromenade drikke sin Te i det nye Kaffehus, der er opført paa Terrassen.

I *Champs Elysées* er det især Marionnetteatrene, der drager Mængden til sig; og atter maa man paa en saadan Formiddag forundre sig, det vil da sige paa godt Norsk forarges over, hvor god Tid Folk har til at fornøie sig. Her kommer vi med vor Skolemestermoral dog maaske tilkort. En i Paris bosat Veninde sagde til mig: „Franskmanden arbeider neppe den halve Tid af den, man hjemme bruger dertil, men udretter maaske det dobbelte. Det samme kan jeg for eget vedkommende sige," lagde hun til; „hvad jeg hjemme behøver den hele Dag til, ekspederer jeg her i nogle Timer." Dette vil vel blot i Grunden sige, at Arbeide kræver Rekreation; for at kunne arbeide med Kraft maa man føde sig godt og fornøie sig godt. — Pariseren forstaar til Fuldkommenhed begge Dele; — og her staar vi vel egentlig lige ved Løsningen af den Gaade, hvorfor han er lige ung, lige kraftig som sekstiaarig; ja, i den Alder synes alle fremragende Mænd at være, medens vore, selv de dygtigste, de mest begavede — ak, netop disse — ofte er udslidte Vrag, længe inden de naar op til denne Alder.

Disse Marionnetboder har nogle faa Pladse, der betales, og som optages mest af gamle Folk og Ammer med smaa Børn. Af større Vigtighed er det i Antal langt overlegne Gratispublikum, der slaar en vid, langagtig Kreds omkring Scenen. Dette er det toneangivende Publikum, uundværligt ved det høilydte Bifald, hvormed det betaler Fornøielsen og stadig elektriserer Præstationerne. Af den større eller mindre tætte Masse, der flokker sig omkring et saadant Marionetteater, kan man slutte sig til den Yndest, hvori det staar. Disse Forestillinger er dog for den flygtige Tilskuer af en stor Ensformighed. En barokt udstyret Personnage dukker op og holder en lang Enetale, der dog ikke synes at have noget af Hamlet-Monologens Dybsindighed — forstaa et Ord var umuligt, der jeg stod —; den

ledsages altid med de voldsomste Gestus, disse pudserlige Armesprel, som vi kjender fra vore Hallingmænd og Lededdukker. Derpaa kommer en lignende Figur til; de taler sammen med stigende Livlighed og ender med at tage hinanden i Nakken og kaste hinanden ud. Saa en Forfølgen bag Scenen og over den nogle Gange, — det er første Akt. Anden Akt akkurat det samme, undtagen — saa fordrer den æstetiske Retfærdighed det — at den sidst seirende kastes paa Døren. Jeg fik snart nok deraf, men stansede dog ved en anden Bod, der havde trukket fuldt Hus, hvis man om det ubegrænsede kan udtrykke sig saa. En tyk, svær Madame brød ud af Kredsen, og gjennem denne Bresche lykkedes det mig at naa indenfor og faa en god Plads. En stor, sort og hvid Kat, en virkelig levende en, sad gravitetisk foran paa Scenen. Paa Publikums Ansigt læste jeg straks den kjærlige Forstaaelse, hvormed det omfatter en anerkjendt Yndling. Pus paa sin Side syntes at være sig dette fuldkommen bevidst; den producerede sig i alt det Koketteri, alle de smaa indtagende Kunstgreb, en Favoritkunstner pleier at lægge for Dagen; den klippede ømt og smegtende med Øinene, snappede i Veiret som greben af en pludselig Idé, gjorde nogle Bevægelser med den ene Pote, der i høi Grad spændte Forventningen, men holdt drillende inde, — altsammen med en fortryllende Nonchalance, en fuldkommen scenevant Sikkerhed; her var i Sandhed Kunsten bleven til Natur. Jeg ved ikke, om denne, Naturen, gik over Optugtelsen, eller om det maaske hørte til Rollen, men pludselig reiste den sig, spadserede frem og tilbage langs Prosceniet og gjorde Mine til at springe ned i Orkestret, der bestod af tvende ualmindelig lurvede Eksemplarer af en Klarinet- og en Violinspiller. Jeg skulde næsten tro, den faldt ud af Rollen; thi det saa ud, som om et Ryk bagfra bragte den til sig selv, og den indtog sin forrige Stilling igjen. Stakkels Kunstner! Ogsaa du maatte føle Rykket af Snoren; nei Pus, man maa ingen Privatfølelser have, staar man paa den Plads, du nu befinder dig! Imidlertid opførtes nogle andre Scener, hvorved den, og, som det syntes, ogsaa Publikum, forholdt sig temmelig passiv. Der bragtes en Topseng ind, hvori et Marionnetbarn. Efter nogen Tid reiste Katten sig, gik hen til Sengen, satte sig der og betragtede Barnet. Dette var allerede meget morsomt; en dæmpet Bifaldsmurren gik igjennem Mængden; men denne steg til ren Jubel, da den sprang op i Sengen, formodentlig lokket af noget, man heisede ned ovenfra; man vendte sig, saa paa sin Nabo; man kunde ikke bære noget saa fornøieligt alene. Men hvordan blev det

først, da en anden Marionnet gled ind og purrede Barnet i Vuggen op, der viste sig at være et Individ af forsvarlig Høide og Drøide, og disse to begyndte et Nappetag paa Gulvet, medens Katten med Hop og Spring blandede sig i Trætten! Børn skraalte af Glæde; bredskuldrede, brune Blusemænd lo, saa Taarerne trillede; Ammerne havde nær sluppet de smaa; alle skreg og stirrede paa Skuespillet, og jeg stirrede paa dette forunderlig barnlig-barnagtige Folk, og jeg lo ogsaa, saa jeg rystede; — saa blev jeg pludselig alvorlig, jeg tænkte paa, at dette Folk havde stormet Bastillen.

Og saa kan man lade sig vugge paa Strømmen af de spadserende, hvor langt ved man ikke selv; man spadserer ikke, man tænker ikke paa, at man har Fødder; man er blot Øine, medens man til høire har de riges og fornemmes Middagskaravane ud til Boulogneskoven. Vender man saa om — hvis man forresten husker det —, er det en Lise efter Mylderet, efter at have set sig næsten blind paa det glimrende, brogede, evig skiftende, at vandre over *Place de la Concorde.* Den er saa stor, at uagtet den indtager Midtpunktet i dette fuldeste, bevægeligste Liv mellem Tuilerihaven og *Champs Elysées,* er her dog forholdsvis stille. Da kan man hvile ud ved Fontænerne, hvis Vande otte kolossale Bronce-Havmænd og -Kvinder Nat og Dag lader strømme i Bassinerne, tilsammen seksten rigtsprudlende Straaler, der dog, som hint Medlem af Magistratsraadet udtrykte sig, ikke vil kunne bortskylle alt det Blod, denne Plads har suget.

Paa dens Midtpunkt, hvor Guillotinen stod, hæver sig nu Obelisken fra Luxor. Mange har fundet sig utilfredsstillede ved, at denne er placeret her. Man vilde have noget andet, noget smukt allegorisk, der forsonende sænkede et Slør over Pladsen og dens grufulde Minder. Intet synes mig bedre valgt. Paa hver af Paris's Pladse vilde jeg sætte en Obelisk eller en Sfinks. Kun noget saa urgammelt, verdenserfarent som denne graa Fortidslevning kunde værdig symbolisere det evige i den evige Veksel. Den lover intet, angrer intet, røber intet; med sine dunkle Sprog peger den kun ud mod Fremtidens Gaade, der endnu ruger over denne Plads; den siger intet om, hvor mange Fontæner den i Tidens Løb endnu maaske vil trænge til.

Paris, den 30te Juni 1864.

Medens alt i den elegante Salon bevæger sig omkring mig som ellers, Passiaren gaar paa alle Tungemaal, Toiletterne knitrer forbi mig, medens ved Pianoet spilles Chopins Vals, sidder jeg her i min Krog og læser det forfærdelige. Jeg synes, Jorden ryster under mig; staar den virkelig fast? Jeg læser: Als er taget; snart maa Fyen falde; der marscheres mod Kjøbenhavn.

Og den gamle Dame med det voksblege Ansigt, det sorte Kniplingsslør med Rosen paa de ganske hvide, høitoptaarnede Haar, denne Rokokoaandens Legemliggjørelse, dette *la Tour*ske Pastelbillede bleven Aand, hun spiller sine Kort ligesaa rolig ud, som hun gjorde det igaar og ifjor og for ti Aar siden. Diamanten paa hendes Finger funkler, som om den havde noget at sige, en stor Tanke, en Satire, en bitter Spot at slynge ud; men den træffer blot nogle ligeoverfor glitrende uegte Smykker: I mageløse Stene, jeg er uendelig charmeret ved at være eders *vis à vis!* ... Formodentlig af bøhmisk Herkomst? ... I næste Minut spiller ogsaa jeg mine Tankekort ud, rødt og sort om hinanden, usle Smaakort, et enkelt Es, som det kan falde sig. Saa blev jeg dog overlistet i sidste Magasin! Jeg saa dog med mine livagtige Øine et 50 paa Etiketten, og da jeg kom indenfor, var det forvandlet til 70 ... Og en Kramsfugl slipper lettere ud af sin Done, er han engang fangen der, end en Fremmed slipper angerløs ud af en parisisk Butik, har han engang overskredet Terskelen ... Trøst dig, min bedste, du er skabt til at overlistes! ... Er det nogen Trøst? ... Vor Skomager Hansens Støvler sidder fuldkommen saa godt som de bedste parisiske; de er sine mange Medaljer værd. Den Mand burde sikkert været noget andet end Skomager ... Hr. Granier de Cassagnac gjør derimod sine Sager slet; at dømme efter denne Tale burde han været det i hans Sted etc. etc.

Er dette Livets dybeste Elendighed, eller maaske dets Lykke, denne Ligegyldighed ligeoverfor store Ulykker, der lader os søge vor Redning i Unddragelsen? Vi stiller et Skjermbret op for den fremmede Nød, og paa Skjermbrettet er malet en Rosenhæk; og — den fremmede Nød eksisterer ikke mere. Saa gjør Stater, saa gjør det enkelte Individ. Mere og mere at bære Ansvarligheden, ikke alene at gjøre Nydelsen, men ogsaa Lidelsen solidarisk, skulde det dog ikke være Verdensopgavens, Fuldkommenhedens Maal?

Jeg følte dette, medens jeg sad der, næsten stiv med Avisen i Haand. Saa maatte jeg igjen se efter, om det var sandt — —

Marienlyst Bad, den 10de Juli.

Og dog glemte jeg det under de sidste bevægede skyndsomme Uger i den forunderlig mægtige By. Nei, *glemte* det ikke; Følelsen deraf laa der som den Smerte, man sover ind med og dunkelt er sig bevidst i Søvne.

Da jeg nærmede mig Havnen, og Taarnene og Bastionerne dukkede frem, vaagnede den fuldt igjen. Jeg kunde ikke tænke mig, hvordan Folk saa ud derinde; Gaderne, syntes mig, maatte være sort tilslørede. Da jeg steg iland paa Bryggen, skjælvede mine Knæ under mig; det var, som om jeg maatte trykke enhver Sjauer i Haanden og falde Æblekjærringerne om Halsen med et Gud forbarme sig!

Men Byen var som ellers. I og udenfor den vrimlede der af Folk, hvorpaa Travelheden, Adspredelser eller ingenting havde sat sine sedvanlige, mere eller mindre sorgløse, Merker. Aldrig har jeg set en saadan Strøm — jeg vover ikke at sige af glade, men af forlystelsessøgende Mennesker, som jeg i denne Sommer saa dem bruse omkring Landets Hovedstad.

O, du Sundenes Dronning, du rigtsmykkede! For stor er du alt bleven i din sorgløs-yppige Glædestrang. *Glæde, Lys, Aand* har du sendt ud, som Hjertet sender sine Livsstrømme til selv den fjerneste Del af Legemet; men intet Pulsslag bringer dig noget tilbage, allermindst Sorgen; Sorgen forsmaar du, støder du bort. Med Seier og Jubel skal man komme, og du vil møde med Fest og klingende Spil; det forstaar du dig paa, du Sundenes livsglade, rigtsmykkede Dronning!

Saa var mit Indtryk i Staden, saa herude paa det himmelske Marienlyst, dette sit Lands Natur sat i et begeistret Kvad, der ikke trænger til en opdigtet Grav for at være skjønt og interessant. Hvor maatte man dobbelt elske dette Land paa et saadant Sted! Og hvilket glimrende, muntert Selskab! Hvilke kokette Hatte og vaiende Fjær! Ja, I unge Døtre af Landet, Moderne er meget smukke, meget klædelige denne Sommer, og jeg beundrer eder hele Dagen!

Men naar Aftenen kommer, og Slottet kaster sin Skygge ud over Sundet, og Musikken istemmer den forunderlig vemodig gribende Sang, som de kalder *Ryes Brigade,* da lytter Skoven,

og det svarer langt borte i den, og Søen stilner og gaar i altid tystere, lange, bløde Bølgeslag mod Stranden ligesom kjærtegnende den arme, mishandlede danske Jord; og den gamle Mand, der altid har sin Plads paa Bænken derhenne, bøier Hovedet i sine Hænder, og da triller mine Taarer over det arme, mishandlede Danmark, som de gjør det nu, bare jeg tænker paa det.

SIDSTE BLADE

ERINDRINGER OG BEKJENDELSER

ANDEN OG TREDJE RÆKKE

(1872)

Motto: Være Forfatter efter Tidens Behov er ogsaa at udtale Sandheder, som andre tænker, eller dunkelt tænker, eller slet ikke tænker, udtale dem træffende og overbevisende, oprivende og lægende, og med sin Smule Livslykke og Dagsfred indestaa derfor.

OM FORFATTERE OG FORFATTERSKAB.

Den store Mængde, der læser, hænger endnu fast i visse traditionelt konfuse Forestillinger om en Digters Kald og Opgave og navnlig om den Maade, hvorpaa en Digtning bliver til. Digtning tænker de sig som noget fuldstændig uafhængigt af alle menneskelige Vilkaar, baade ydre og indre, som Produktet af blot og bar Indgivelse; en Slags himmelsk Diktat i Pennen, ikke, som om den klareste Bevidsthed, den strengeste Selvvirksomhed og Selvprøvelse havde nogen Del deri. Studie og Møie mistror de som uforenelige med en Digters sande Kaldelse.

De, der tænker saa — og deres Tal er meget stort —, skulde blot se ind i et af de Verksteder, hvori disse Aandens Smykker, ofte de mest berømte og beundrede, gjennemgaar sin Arbeidsproces. De, der ser allersimplest ud, som enhver synes med Lethed at kunne gjøre efter — deraf ogsaa den Skare slette Efterlignere —, dølger ofte den møiefuldeste Kunst. Jeg har engang havt Anledning til at se det originale Koncept til et Digt af Heine, denne Poesiens Benvenuto, denne mest fuldendte Ordets Kunstner; det var, hvis jeg ikke husker feil — thi det er saare længe siden —, det bekjendte Digt:

> Du hast Diamanten und Perlen,
> Hast alles, was Menschenbegehr,
> Du hast die schönsten Augen —
> Mein Liebchen, was willst du mehr?

O Himmel, hvor længe har han slebet paa den Diamant, før han fik den til at spille! Ja, det var et broget Blad at se paa! Hvis alle store Forfattere lagde sine Koncepter frem, vilde Kancellister og Skolemænd blive forbausede. Dog hvortil slige Oplysninger! Den største Mængde af Læsere vil slet ikke oplyses. Selv Goethe, havde han levet blandt os, vilde neppe høstet Laurbær ved sin bekjendte merkelige Bekjendelse: „Ich

habe mir's recht sauer werden lassen," saa lidt som vore egne Heiner og Goether vilde opnaa noget, selv ved den uimodsigeligste Bevisførelse for knappe Middages og for mange Ærgrelsers Indflydelse paa digterisk Inspiration. Et Publikum befinder sig bedst ved den olympiske Anskuelse af en Digter; det nyder ham da anderledes gourmandisisk. Og Publikum er ganske i sin Ret. Den Mand, som har Raad til Strassburgerposteier og chinesiske Andefødder, skal ikke heller forbitre sig Nydelsen ved at tænke paa, hvilke Smerter Dyret har udstaaet, og hvad Spild af organiske Kræfter der maatte til for at frembringe disse Rariteter. Den er i Grunden smuk denne Opfatning, der er noget stolt, gudeligt i den. Jeg liker den godt. Jeg liker den virkelig, undtagen maaske et Par Gange om Aaret, de Dage jeg skal betale Husleien, og naar By- og Fattigskatregningerne kommer.

Det er en vanskelig Sag at skrive sin Livshistorie, naar den skal være *sand for en selv* — meget vanskeligere end at skrive den sand for *andre*, der i Grunden slet ikke vil have den *sand*, hvis den skal smage dem. I det hele er det vanskeligt ved en Selvbiografi at holde Ligevegten mellem en rousseauisk Kynisme, der behager sig i Selvtilrakningen og en —sk Selvforgudelse. Man skal have Mod til Anklagen og det endnu større Mod til at bekjende det gode. Har man ikke dette Mod, Mod til at kaste den falske Beskedenheds Ballast overbord, saa vil man neppe bringe noget ordentligt ud deraf. Oehlenschläger og Andersen, hvem man i deres Memoirer har bebreidet en for stor Selvros, var her i sin fulde Ret. De vilde neppe have holdt saaledes af sig selv, de vilde ikke løftet sig til denne rørende Glæde over sig selv, hvis de ikke havde havt fuld Grund dertil.

Det er sandt, ved at læse Oehlenschlägers Erindringer hylles man i en tættere og tættere Sky af — Selvforgudelse vilde jeg nødig kalde det — der burde for ham opfindes et eget Ord. Denne Sky er ikke kvælende, den beruser kun, som den Røgelse, der svæver om i de katolske Domer, hvorved alle, selv de grelleste Gjenstande og Farver faar et mildnet Skjær. Vi kan ikke modstaa: denne Fryd over ham selv meddeler sig sympatetisk Læseren. Denne inderlige Fryd, denne Dvælen ved alle sine Triumfer, selv de ubetydeligste, denne Sorg, naar

de udebliver, alt dette vælder ud af ham, uansvarligt som et Barns Tale, Latter og Graad. Hvor betegnende er hans Skræk ligeoverfor det sørgelige, selv det, der nærmest angaar ham! Som et Barn flygter han bort fra det, ud i det glade Sollys — sig selv! Elskværdige Oehlenschläger!

Et Træk af denne merkværdige Barnlighed leverer han i en af de mange, ofte morsomme Tildragelser, han fortæller. Han og Thorvaldsen kom, da de engang reiste sammen i Sjælland, gjennem en af de mindre Byer. Man havde der allerede i Forveien truffet Tilberedelser for værdig at modtage disse to store Berømtheder. Der overraktes dem, blandt andet, et Poem, hvori den lille By havde opbudt al sin digteriske Evne for at udtale sin Ærefrygt og Beundring. Da Thorvaldsen havde læst det, vendte han sig til Oehlenschläger og spurgte paa sin stille, alvorlige Maade: „Har du skrevet dette Digt, Oehlenschläger — —?“

Det morsomme er her, at Oehlenschläger blot fortæller det som en Naivetet af Thorvaldsen, hvilket det visselig ogsaa var; thi denne uskyldige havde jo ikke mindste Anelse om Ironien, der kom til at ligge deri. Men Oehlenschläger aner den heller ikke; han ler blot af Thorvaldsen og hans løierlige Distraktion.

Jeg maa være i meget slet Humør for ikke at blive oplivet, naar denne guddommelige Historie falder mig ind. Elskværdige Oehlenschläger!

Warum sich Geschmack mit Genie so selten vereinen?
Jenes fürchtet die Kraft, dieses verachtet den Zaum.

Saa siger Goethe. Er det saa, at Geniet sjelden hylder Smagen, og at denne skyr det kraftige, maa jeg da alligevel heller bede om den sidste. Har den gode Smag sat sit Stempel paa et Arbeide, saa er det i sin Art fuldendt; det er harmonisk. Ufærdigt bliver det med al Genialitet, mangler Smagen. Heller modne Pærer end sure Ferskener — *helst modne Ferskener.*

Kjøbenhavn 1867.

Ved at læse flere af disse Samlinger Breve og Dagbogsoptegnelser, som man, daaret af de store klingende Navne, ikke kan undgaa at tage i Haand med Forventninger, kommer man

til at tænke paa den fornøielige Historie, jeg hørte af min Barnepige om den svenske Kaptein, der gav sine Folk saa daarlig Mad. „Tag tilbunds, gosse, så finner du ärter.“ „Jag tacker, hr. kaptén, nu nyssens fandt jag én!“ sagde den opmuntrede og blev ufortrødent ved at sokne i Suppefadet. Jeg sidder netop med en saadan foran mig. Jeg har fisket om i dette Hav af Futiliteter, uvederkvægelige Kranglerier og smaalige Lidenskaber efter noget menneskeligt „ljuft“ og stort; jeg har søgt Side efter Side, Ark efter Ark, og — „jag tacker, hr. kaptén, nu nyssens fandt jag én.“

Hovedindtrykket, man faar af at læse disse Samlinger, hvoraf den seneste Tid har bragt flere for Dagen, ligner den ubehagelige Fornemmelse, man bærer med sig, naar man har set en Ting unaturlig rykket ud af sin Begrænsning, naar man f. Eks. har set en Draabe Vand i Kjæmpemikroskopet; kun har man heri det ubegribelige smaa i forbausende Dimensioner, hvorimod hine Samlinger ofte viser os sine Størrelser forbausende og ubegribelig smaa.

Arme Lotte! Stakkels brogede, fremmede Fugl, hvor har du stødt Hovedet mod Ruderne! Havde jeg ikke holdt af dig før! Men jeg gjorde det allerede, da jeg, mere burvant end du, ja fuldkommen afrettet og dresseret, beundrede din dristige Flugt, der dog — ak nu fik vi det rigtig at vide — kun var Fuglens Flagren mod Ruden! Saa hørte jeg en aandrig Digter omtale dig, der havde set dig paa det Sted, hvor du blev sendt hen for at bruge Glemmekuren. Jeg hørte ham prise din uimodstaaelige Livfuldhed, din henrivende Ynde. Saa hørte jeg min Mand omtale dig; vi talte ofte om dig, og jeg syntes, jeg havde kjendt dig, som om du var en løsflagret Del af mig selv. Jeg har aldrig set dig og havde rent glemt dig; saa flagrede du mig dog imøde — arme Lotte, havde jeg ikke holdt af dig før! — — —

Christiania 1862.

Prins O—s Skildringer af en Reise over Fjeldet til Lærdalsøren vidner om en næsten mer end — fyrstelig begavet Mand, der ikke er vant til at reise i Fjelde. Man nyder derfor disse

Skildringer egentlig tredobbelt. Gjennem deres kunstneriske Værdi, gjennem det umiddelbare, det friske i Stemningen, der meddeler sig uimodstaaelig, saa at vi selv er første Gang tilfjelds; endelig nyder vi disse livfulde Skildringer som en Raritet.

Tilfældigvis kom jeg til at læse en af Carl Bernhards Noveller efter mange Aars Forløb: *Børneballet.* Nu forstaar jeg det pinlige Indtryk, den Fortælling ogsaa dengang gjorde paa mig. Den har ingen Udgang i noget vidt og stort; den befrier ikke; den kvæler. Kvælende er det at følge Heltinden, den sølle, fromme Lise, gjennem en saadan Række af raffinerede Lidelser, se hende gaa tilgrunde i dem, skyldløs, omhegnet af Kjærlighed, de fredeligste Tilstande, blot fordi det er gjort en Kvinde til Pligt *at tie og dø* paa de skjulte Mishandlingers Torturbænk. Man kunde næsten mistænke Forfatteren for, at han har villet vise det ligegyldig tilskuende Samfund det unaturlige, det fordrer her, vise det, hvortil en saadan Pinebænkstoicisme fører; men vi vilde gjøre ham høilig Uret. Han beundrer den; han kvæger sig ved den; han er selv ivrig tilstede for at passe paa, at alting gaar ordentlig til, og er straks færdig til at skjærpe Lidelsen, naar hun aander lidt op, ligesom den stakkels Lises Gemal fristes til at strangulere Fuglen, hvergang den stemmer op den gamle Elskovssang. Det er derfor ganske konsekvent, at denne dydige Pedant tilsidst kvæler hende selv — billedlig forstaaet, hvilket da forresten kommer ud paa ett.

Af denne Slags Fortællinger har vi en hel Literatur her i vort Norden; idet de tror at have arbeidet i Civilisationens og Moralitetens Navn, har de gjort uendelig megen Skade. Der vil gaa lang Tid hen, inden man forvinder den; de har stanset en sund Udvikling af Forholdene et godt Halvsekulum. Mange af dem er skrevne med Talent og har opnaaet et stort Renommé. De forstaar gjennem en glatbedaarende Form at more, idet de i rig Fylde nærer det store Publikums smaa marterlystne Tilbøieligheder og ved at smigre dets feigeste, allersletteste Principper og Instinkter.

Dette gjælder i høi Grad ovennævnte Roman af Carl Bernhard. Man egges ikke til Reisning mod Samfundstilstande, der dækker og begunstiger de afskyeligste Misbrug; den støder ikke i Hornet til Kamp mod dem; i det høieste faar vi Lov

til at indigneres over Løitnanterne v. Scholler og v. Palmer, der ogsaa, selv for Gardeofficerer at være, skildres som nogle ualmindelig slemme Eksemplarer.

Dickens siger i sine *Strenge Tider:* „Hvilket Slags Stof mon den gamle Tid, den ældste og længst etablerede af alle Spindersker, vil væve af de Traade, den allerede har spundet sammen til en Kvinde?“

Ja, derom kan man nok spørge. Derom kan man nok spørge i disse Dage, hvor man virkelig begynder at se mistænksom til de gamle Væverstole og tænker paa, om de maaske dog ikke trængte til en Forbedring. Hvilket Slags Stof? Skal det fremdeles blive Verken og Slidetøi? Eller skulde der komme noget som Gobelin og Gyldenstykke ud deraf?

I en Roman lader Forfatteren Helten sige til den elskede: „Du er alt, jeg er intet.“ En Anmelder optager denne Sætning og siger, den er falsk; den, der elsker, maa føle sig saa sterk, saa rig, at han siger: „Jeg er alt,“ ligesom han vilde føie til: „Du behøver ikke at være noget, du; lad mig om det; vug dig kun rolig paa min Kjærligheds Rigdom og paa den Rigdom, min Kjærlighed giver mig.“ Det slog mig, og jeg fandt det smukt; men i det samme opdagede jeg, at det ikke var rigtigt, og at Anmelderen aldrig kan have elsket. Kun fra Refleksionens Standpunkt kan man sige det; men da er det allerede noget tilbagelagt; man elsker ikke mere. Da maa det hede: „Jeg *var* jo alt, da jeg syntes, jeg var intet mod dig; — men du! —“

Henrik Wergeland siger i et af sine Breve (se den af H. Lassen udgivne Samling): „I Danmark tror man vel, jeg er en Varulv.“ Ganske visst, om man kun dunkelt havde tænkt dette for ham, saa faar man det overflødig at vide af Hr. Hjorts ominøse Brevsamling. Men man kan jo ikke bare sig for den Tanke: Havde man havt mange slige Varulve dernede som

denne „Norske Udigter“ — som en af Danmarks Digtere kalder ham —, saa vilde maaske Danmark nu — —!

De personlig optrædende Kunstnerinder har en stor Fordel fremfor de stille producerende. De har Nærhedens daarende Magt til at gribe og røre. Det er de smukke, indtagende Børn i Huset, som ingen kan modstaa, i Modsætning til de ikke elskværdige, ikke yndede Børn, som man aldrig ser noget til, og som heller ikke ænses, undtagen naar de skal ned og faa Skjend. Kun Scene- og Tonekunstnerinder staar i denne levende Vekselvirkning til sit Publikum, som er det samme for dem og deres Kunst som Solen for Planten, som Venlighed for Barnet.

Men Forfatterinden! Af hvem man dog fordrer noget andet, hvis Ord skal række ud over Graven; hun, der ikke er stillet foran et Aftenspublikum, men foran et helt Folk; naar møder hende disse Forstaaelsens Solglimt, som lader hende føle, at hun lever, om end stille, i en aandig Rapport til dem, hun skriver for? *Hvor*, *naar* og *hvori* modtager hun sit Scenebifald, det opmuntrende Tilraab, der gaar som en elektrisk Gnist fra Sjæl til Sjæl, Vidnesbyrdene om, at hun i en videre Betydning tilhører sit Land i Lighed med sine Fagbrødre og Søstre?

Spørg Planten, der aldrig ser Sol, hvorfor den ikke sætter Blomst paa Blomst; spørg visse Børn, hvorfra de har dette underlige Blik.

For at turde sige, hvad man tænker, maa man i en viss Grad have *lidt*. Har man ikke denne Lidelsens Uafhængighed, saa bliver det, man siger, kun en forkvaklet Mellemting af Feighed og ophidset Mod. Føler man sig ikke fuldkommen sterk mod Følgerne, saa har man ikke naaet denne Uafhængighed endnu, d. v. s. man har endnu ikke lidt nok.

Vanskeligheden, ja Umuligheden af at være Forfatterinde hos os ligger deri, at man kun har gjort hende halvt fri. Paa den ene Side stødes hun frem, paa den anden hænger hun fast og

kan ikke løsrive sig fra sit Kjøns engang fastslaaede Betingelser. Man stiller exceptionelle Fordringer til hende; men man indrømmer hende ingenlunde exceptionelle Fordele. Man har godkjendt Kvindens Berettigelse i og Vigtighed for Literaturen — knapt nok og kun modstræbende tvunget ved andre Nationers Autoritet —; men man har endnu ikke godkjendt en tidsmæssig Udvikling derfor, der fornemmelig opnaaes ved en levende Færden i det bevægede Liv og Studier deraf. Før, da man nøiede sig med de utopiske Romaner, behøvede hun ikke at røre sig; hun kunde bedst lave disse efter bestemte Opskrifter, skjult i et husligt Livs stereotype Ensformighed; men nu, da Fordringerne er at skildre Livet, som det *virkelig er*, og give det Kunstens og Poesiens Anskuelighed, maa hun ud i det. Men hun er bunden paa to Maader, faktisk i Realiteten, da man ingen Midler giver hende dertil, og ved Opinionen. Som Kvinde maa hun ikke opmuntres, og som Kvinde skal hun være hjemme. I Egenskab af Bi skal hun levere oprigtige Varer; men Bien maa ikke ud af Kuben. En Forfatterinde skal, naar hun er noget rigtigt, hvert Aar levere en Roman eller et brugbart Skuespil; men selv er hun udelukket fra Livets Skuespil. I hendes Skrifter maa der ikke raade noget, som er kjedeligt, borneret, trivielt; men selv skal hun være lænket til det, som er trivielt og kjedeligt. Samfundet deler intet med hende uden det, som er smaat. Kommer f. Eks. et af disse Momenter i vort trevne Selskabsliv, hvor det slaar ud i en liden Blomst, en Festlighed af nogen større Betydning, vilde hun gjerne være med; men — den enlige Kvinde (thi vi forudsætter altid, at en Forfatterinde staar alene) bydes ikke til Fester. Lad hende være saa stor en Kunstnerinde, Maler-, Sanger-, Digter-, Skuespillerinde hun vil, — Plads i Salen vil hun dog kun indtage som Statsraad-, Assessor-, Generalkrigskommissær- og Toldinspektørinde, alt efter sin Mands Rang. Jeg, som ellers ikke ynder Selskaber, jeg er et temmelig trist og melankolsk Menneske, som ikke synderlig passer der mere, har altid havt saadan Lyst til at være med, naar der var, hvad man kalder „Stas i Byen“, helst naar der var fremmede Navnkundigheder eller en af vore egne, der skulde feteres. Jeg syntes, det skulde været saa morsomt at se, hvordan det gik til. Sidste Gang, da alle pyntede sig og reiste, græd jeg bitterlig. Hele Byen saa ud som et Karneval. Jeg har en Veninde, der Aar for Aar forsyner Nationen med alt det Stof, hun kan samle i Udlandet; ved sine elskværdige Egenskaber er hun optaget og har vundet et Navn i de første

Cirkler i Paris og Rom; men kommer hun hjem, times *hende* det samme. Det falder aldrig nogen ind at opfordre hende til at deltage i noget, der laa udenfor en Familietilstelning. Det er slet ikke, fordi man ikke under en Kunstnerinde noget hos os; hun kan være baade agtet og afholdt; det er kun ikke Skik og Brug, at nogen skal fornøie sig, uden det kan ske i Kvalitet af nært Familiemedlem. Blev hun syg, vilde man sende hende Blomster og Suppe. Dør hun, kan hun temmelig sikkert regne paa, at det bliver baade en smuk og festlig Begravelse.

Men lever hun, vil hun føle en bydende Trang til at unddrage sig sin Stillings lammende, dræbende Tryk; hun løsriver sig, hun reiser ud, altid en risikabel og frygtelig besværliggjort Chance; og har man ikke bekymret sig om hende før, saa sker det nu. En saadan Løsrivelse betragtes næsten som et Bedrageri mod Samfundet. Jeg har aldrig hørt nogen forsøge det, uden at man deri har villet se en brødefuld Forsømmelse af Pligter. „Har Frøken A. Raad til at reise saadan; hun har en gammel svag Moder!“ Min gamle, svage Moder lægger sin sidste Skilling til for at se mig selvstændig, før hun dør. „Kan Fru C. drage saadan fra sit Hjem, de stakkels smaa Drenge!“ Ikke saa smaa, den ældste holder 67 Tommer! Ja men hun har dog en mindre! Han 68. Er de alt saa store? — Kvinderne selv er de værste.

Man har talt meget om „Tendensen“ i min første Fortælling *Amtmandens Døtre*, ogsaa i de Anmeldelser i sin Tid, som Kritikken beærede denne Bog med, uden — saa synes mig — at have rigtig opfattet og forstaaet denne. Forsaavidt som den skulde tale den kvindelige Frigjørelsessag, den første Svale hos os, saa vilde man maaske mene, at vi nu er skredne langt forbi. Heller ikke heri er jeg af samme Mening: vi har endnu slet ikke naaet det Stadium af Frigjørelse, hvorom hin Fortælling dreier sig. I vore Dages Bestræbelser for at forbedre Kvindens Kaar er man begyndt *udenfra* istedenfor at begynde *indenfra*. Man har opnaaet nogle haandgribelige Fordele, medens der indenfor, i den usynlige Verden, raader tusende Misbrug, der ikke agtes, tusende Baand, der trænger til at løses.

Min stakkels „første Svale“ har kun kvidret om et af disse Misbrug. Jeg har i hin Fortælling bestræbt mig for at indsætte

Følelsen i sine Rettigheder, har søgt at vise, at en *sand* kvindelig Kjærlighed altid burde finde sin Gjenstand, at den aldrig, hvad Mangler den kunde møde i denne — vi forudsætter da naturligvis ikke saadanne Feil og Laster, der vilde nedsætte en ædel Kvinde, om hun oversaa dem —, burde kunne bedrages, at der gives kun én virkelig Skuffelse, den ikke at faa leve for den udvalgte; jeg har villet vise, hvor uvorrent, hvor uforsvarlig ringeagtende Samfundet behandler dette Menneskelivets dyreste, ædleste Stof, og at næsten alle Ulykker inden Familien og Egteskabet har sin skjulte Grund i, at dette spildes. Jeg har villet vise det i alle de Kvinder, der træder op i hin Fortælling. I hver af dem gaar dette Stof tilgrunde, og de selv med det. De to visner hen og dør, den tredje bliver haard og uelskværdig, den fjerde, Sofie, overlever sin Skuffelse; men hun er ikke mere Sofie.

Indrømmes maa det, at Bestræbelserne, baade de, der har sat sig et indre, og de, der sætter sig et ydre Maal, maa gaa Haand i Haand, og ingen er villigere end jeg til at anerkjende Betydningen af disse sidste, og hvilken Magt de vil have til at bane Veien for en Frigjørelse i en sandere, bedre Forstand. En sund og til hendes Evner svarende Virksomhed i praktisk eller intelligent Retning vil ogsaa virke tilbage paa Kvindens Følelsesliv og gjøre det sundere og kraftigere. De usande, overspændte Følelsers Tid vil dermed være forbi. Ingen fornuftig Kvinde vil foretrække Afhængigheden af en ikke elsket Mand for den Selvstændighed, hendes eget Arbeide skaffer hende, og den *sande* Følelse vil stige i Værdi.

Et deiligt Vers af *Sakuntala!* „Es ist eine alte Geschichte — 4000 Aar —, doch bleibt sie immer neu“:

Lad, ranke Kvinde, fra dit Hjerte vige
De bitre Minder om, at jeg forlod dig;
Thi ak, en uforklarlig Sindsforvirring
Har hvilet over mig i hine Dage.
Saalunde pleier Mennesket, naar Mørke
Omtaager ham, at handle med sin Lykke:
En Krans, der kastes om den blindes Hoved,
Afryster han og tror, det er en Slange.

Jeg var jo alt!

OM FORSKJELLIGE TING.

Lide, taale, tie, naar det gjælder noget blot og bart personligt. Lide, men ikke taale, ikke tie, naar det gjælder Idéen. Saa vil jeg have forstaaet det, naar jeg kommer til at sige noget om det stakkels forkjetrede „Jeg“. Man vogte sig vel for at tage feil.

Det er det humane, som ikke holder Skridt med vor øvrige Udvikling, det er det, hvorved denne faar noget haardt uharmonisk. Det dybere, rent menneskelige i sine Brydninger mod vore Samfundsformer er selv for den oplyste, dannede ofte en merkelig tillukket Bog. Man har for travelt til at dvæle og gjøre Studier paa dette Omraade. Her var en Mark for Kvinderne!

Ligesom der gives en Hjertets Artighed, som man saa ofte bittert savner uden at turde beklage sig, da Mangelen deraf lumsk unddrager sig Selskabelighedens pligtmæssige Ansvar, saaledes gives der en *Hjertets Aandrighed*, der kun eies af Folk, der i almindelig Forstand ikke kaldes aandrige. Den saarer aldrig, udfylder vidunderlig alle og alles Krav og er en renere Kilde til Velsignelse end den blotte aandelige Overlegenhed. De Mennesker, som eier denne Hjertets Aandrighed, har en forunderlig Tiltrækning.

Menneskene gjør hinanden mere Skade ved at undlade det gode, de kunde gjøre, end ved det positive onde, de tilføier hinanden. Det sidste er da ren Mynt paa Haanden, et Varsko til en anden Gang. En ond Streg kan lettere forvindes end Ligegyldighedens, Forbigaaelsens langsom-kolde Dryp, hvor et Ord, et venligt Kom med! vilde gjort en lykkelig. Jeg erfarer det tilstrækkelig i mig selv, Gud bedre det! Hvor meget godt, saa varmt i Beslutningen, der kunde været til Trøst, til Husvalelse, til *Redning* maaske, dør ikke bort i Modløshed, Nølevornhed, falsk Stolthed og falsk Beskedenhed. Jeg har en hel Liste paa saadanne dødfødte gode Forsætter.

Naar vi ser, hvor let Livet mangengang udfylder det tomme Rum, den Døde efterlader; naar vi ser, at ofte de mest begrædte

tilsidst kan undværes —, burde vi vogte os for at vænne vore Venner af med at undvære os. Ak, de lærer det altfor snart! Bær Krænkelser, bær dem en, to, tre Gange, men hold bare fast. Slip ikke Taget. Men maa du slippe, da ligger Grunden dybere, da maa det være for Livet, og ingen Magt lokke dig mere tilbage!

Missionen *ude* synes mig at begynde fra den gale Kant; derfor gaar det, som det gaar. Mon det ikke er Missionernes sedvanlige Misgreb: i sin varme Iver tror de alt muligt og beregner ikke, eller af Mistro til Civilisation og Oplysning søger de Yderligheden og tror, at den mest ubearbeidede Grund er den bedste. Over 20 000 Spd. anvender vort fatttge Land aarlig paa den lidet lønnende Gjerning at saa i upløiet Jord og det i en rigtig Udmark. Ingen Mission vil lykkes og bære Frugt, inden Kolonisationen er gaaet med brede Spor foran. Livingstone er derfor en saa merkelig Mand, da han ligesom virkeliggjør begge Opgaver. Vor Religion, den mest spirituelle af alle Religioner, der dog forlanger en viss Dannelsens Modtagelighed for at blive tilegnelig, den skal i al sin ophøiede Mystik saadan hovedkulds bibringes stakkels Vilde, der mangler de mest primitive Begreber om godt og ondt. Disse brune Sansculotter, der den ene Dag lader sig døbe og stjæler og løber bort den næste! Jevnfør hin Zuluprins, der endelig erklærede sig villig til at blive Kristen, dog paa den Betingelse, at Missionæren vilde hjælpe ham til at slaa hans Broder Nabofyrsten ihjel.

Man kan ikke lade være at tænke: Gid disse 20 000 Spd. og 20 000 saa rosværdige Bestræbelser kunde komme vore egne Hedningefolk, hvem Civilisationen endnu ikke har fordærvet, tilgode, — vore Zuluer ude i Forstæderne, vore Briskeby- og Enerhaug-Kaffere. Hvor mange velsignede Par Strømper, virkede af fromme Hænder, skibes ikke ud til den varme Zone kanske i December Maaned, hvor der er saa mange smaa Fødder i Bjergfjerdingen og paa Rodeløkken, der fryser! Mænd som *Eilert Sundt*, som *Halling*, som *Asbjørnsen* og *Moe*, som *Lindeman*, enhver, som arbeider i en sand Folkeoplysnings Tjeneste, turde maaske gjøre mere for Missionen end mange af dem, der egentlig bærer dens Navn.

Ogsaa med andre store Bestræbelser synes mig, det gaar saa. Man griber uforberedt an og begynder fra den gale Kant. Saa med den kvindelige Emancipation, saa med Skandinavismen. Henrik Wergeland, i hvem man feilagtig har vænnet sig til at se Prototypen for al ensidig Patriotisme, han, der ofrede Liv og Sjæl paa at gjøre Almuen saa at sige flydende

og lede dennes løste Kilder ind i den store Kulturstrømning, har maaske været en sandere baade Missionær og Skandinav, end man vil tro.

Man skal føle sig saa vel tilmode ved at gjøre godt, heder det. Hvis der ved at „gjøre godt“ menes denne improviserede Barmhjertighed, man viser ved Dørene eller, naar det kommer høit, selv banker paa med, saa benegter jeg det; der er slet ingen Glæde derved. Aldrig føler man sig en uslere Pjalt for Vorherre, end naar man helder disse Draaber i Elendighedens danaidiske Saald. Jeg har ret erfaret det iformiddags, da jeg bemøiede mig med diverse Skrivelser i Anledning af en Indsamling til de nødlidende i —. Den Smule Selvironi, der lurer i ethvert Menneske, stod ogsaa paa Post mod enhver Fristelse, ethvert Tegn paa at blive rørt over sig selv. Men er der nogen anden Udvei end at øse i Saaldet?

Ja, der er en anden, en virksommere, altid mere lovende: i en ubestemmelig Kreds at virke forædlende, vækkende til Selvhjælp, hvor man kun synes at gaa ud paa at lindre Nøden. Der er intet iveien for, at denne Bestræbelse ogsaa kan optage den saakaldte indre Missions Opgave i sig. Den forholder sig maaske til denne, som en kultiverende Kolonisation forholder sig til Hedningemissionen; den maa blot gaa lidt *foran*. Thi ogsaa de hjemlige Vækkelser og Omvendelsesbestræbelser har den samme Hang som Zulumissionen til at ville virke uforberedt og saa at sige falde med Døren ind i Huset. Smukkest, mere iøinefaldende lønnende har jeg set den Velgjørenhed, jeg mener, øve sine velsignelsesrige Virkninger paa et Par af vore større Landgodser. Jeg mindes endnu med Fornøielse, at jeg engang kom ind til en saadan Eiendomsbesidderinde under et Besøg, hun aflagde i Byen. I Sideværelset bemerkede jeg en hel Del smukke, nyttige Ting, Husgeraad, mindre Speile etc., netop udpakkede; og paa mit Spørgsmaal derom, da jeg jo nok saa, at de ikke var bestemte for den fornemme Dames eget Hus, fik jeg vide, at det var altsammen Opmuntrings- og Belønningsstykker for hendes Husmandsfolk, naar de ved Nethed, Orden og Renlighed gjorde sig fortjente dertil.

Det er denne Slags Velgjørenhed, som er bleven Kvindernes Mission, og den kræver i sin lille Sfære ikke mindre end Mændenes i den større, en egen Evne, en Forening af sjælelige og personlige Egenskaber. Jeg bøier mig for denne Evne, jeg

beundrer den, men har aldrig følt mig skikket for den. Enhver har faaet sin Opgave, og jeg vil bede Gud være mig nær i den, der ligger for mig, gjøre mig den klar og til Sandhedens frygtvækkende Magt lægge Sandhedens Mod.

Men med den dybeste Smerte maa jeg tænke paa den store Ulighed her i Verden. Jeg bærer den omkring med mig bestandig; jeg hører dens Skrig gjennem Glæden. Om Aftenen, naar jeg har lagt mig, lyder dens tusende Klagesuk gjennem Stilheden. Denne græsselige Nød! Er den ulægelig, er det dog ikke Guds Mening, at Menneskene skal arbeide paa at udjevne den? Men det gaar saa smaat. Ethvert Samfund arbeider i sin lille Myretue paa at læge og forebygge Ondet. En stor Rystelse maatte til for at forene alle disse smaa Viljer til et stort Fællesskab. Ak, der er saa meget, jeg ikke forstaar! Hvorfor smaa Børn, der ikke kan bære Lidelsen religiøst, skal vansmegte og vride sig i Smerte. At en saa stor Mængde synes at komme ind i Verden alene for at give nogle Krampeforestillinger og saa forlade den igjen! Ligesaa lidt kan jeg begribe, at Dyret, der ingen Gjenfødelse tør vente, er bleven et saadant Bundt Nerver, som enhver følesløs Haand tør slide i. Vi stakkels udskregne Mennesker kan ynkes derover, og en alkjærlig — — nei jeg siger kun, jeg fatter det ikke. Store, forfærdelige Gud, tilgiv mig Orm; men jeg fatter det ikke.

TIL HEDEVIG MARIBO,

Født Sonnenleithner.

Man gransker Skrifter, søger flittig Kirke,
Man ivrig syr til Hedningbørns Beklædning,
Alt imedens man til Næstens Redning
Sjælelaase søger op at dirke,
Vel ogsaa filer paa dem, jevnt og tidt,
At ei for sterkt i verdslig Lyst de knirke;
— Men ak! til Kjærlighedens sande Virke
Og Hjertets Ømhed ser man saare lidt.

En kjender jeg, hvorvel iblandt os fremmed,
En Prydelse hun nævnes dog for Hjemmet,
Naar hun med aldrig trættet, kjærlig Hu
Bestræber sig at lette Armods Lænker,

Hun spørger mindre, hvad man *tror* og *tænker*,
End: Kan du hjælpes? Lider, trænger du?
Hvo skjøtter bedst mon Kristi milde Lære?
Se, derom evig Tvist der vel vil være.

Dog Tvisten freidig vi for Retten stevne,
Anklageren lad være kun den Dag,
Da lunken for Barmhjertighedens Sag
Hun Næsten glemte; — kan du nogen nævne?
Men Hjerterne, til hvem hun Lindring bar,
De tusender, hvis Graad hun stillet har,
Alt, hvad hun stille øved' til Guds Ære,
Skal ogsaa *Vidnerne* i Sagen være.

Der er to Fraser, jeg hader grundigen foruden mange andre, som har faaet Borgerret i vort Omgangssprog.

„Det kunde været værre!" — En Trøsteformular, som selv deltagende og velmenende Mennesker altid har ved Haanden, naar noget ondt har rammet eller stille virker, — og det helt og holdent selvisk jubilerende, sig skadefro gottende: „Der kan du se, hvad sagde jeg!" — naar man til et uheldigt Udfald endnu maa føie den Ulykke at have modtaget et, maaske ubudent Raad, som man ikke har fulgt. Den første Frase: „Det kunde været værre", er værst.

Jeg tror, at jeg før kunde slaa en bedrøvet paa Øret end at udtale denne Frase ligeoverfor ham med den Pretension, at den endog skal trøste. Der er en græsselig lamslaaende Logik deri, som ganske lukker Munden paa en, da enhver Indvending, man kan gjøre, beror paa saadanne Argumenter, som de, der kan udtale denne Trøst, er uimodtagelige for. Hvorledes gjøre dem begribeligt, at alt, baade i den legemlige som den aandelige Verden, bærer sin egen Maalestok i sig og ikke kan bedømmes uden efter denne? Min kjære Veninde, du svinder hen, siger du, fordi du spiser for meget Gryngrød i Mangel af kraftige Supper; men tænk dem, der ingen Gryngrød har! Det kunde været værre! — Du savner Næring for din kunstneriske Sans, du smegter efter Billedverker og Musik, men tænk min Søster Fru A., som aldrig under sig den Slags Nydelse, næsten ikke gaar i Teatret og ikke med sin Fod har været paa nogen Udstilling! — Det kunde været værre, du

kunde have brukket begge Arme istedenfor en, sagde tre Veninder efter hinanden, da jeg, virkelig rammet af den sidste Ulykkeshændelse, laa paa Smertesleiet. Saa havde jeg i det mindste været fri for at høre den Trøst, sagde jeg til Lægen, da den sidste Trøsterinde var gaaet.

Og ligeoverfor de store, dybe Skjæbnens Slag, hvem kunde der nenne at sige: det kunde været værre! Nei, nei, fristes man til at sige, det kan ikke være værre; saaledes som du føler det, er det netop værst.

Der er noget helligt, utilgjængeligt ved en saadan stor, dyb Sorg. Man betages af en Følelse, som ligner den, man har ligeoverfor et Barn, naar det strækker sine Arme mod os og ser paa os med store, uudgrundelige Øine; det indgyder os noget, der ligner Ærefrygt, paa samme Tid som det hjælpeløst kræver vor ømmeste Omhu. Vi tror at underkaste det vilkaarligen vor Vilje; men det er os, der lader os beherske. Vi lystrer det sagteste Indfald, vi bysser det med Stilhedens Magt til Ro, vi trættes aldrig, men finder os i dets Skrig. Vi dægger for det og snakker det efter Munden, som vi gjør med dig, du dybe, du hellige Sorg! — — — Nei, det kunde ikke været værre — bysse, bysse Barnet!

Det er først ude af Sorgens Nærhed, at vi ligesom skamfulde stiger ned til Betragtningen. Hvad Virkning vil den forberede i denne blødende Sjæl? Vil den bøie, knække eller reise den til nyt Liv? Et Omslag vil komme, men hvorledes? Til Sløvhed, ulægeligt Sørgmod eller — til ukjendte Evners Opvaagnen? Fra en slap Lykkens Uvirksomhed til viljekraftig Handling? Fra Haardhed til Blødhed, fra Blødhed til Styrke, fra en Verdslighed, der hang sugende ved Jorden, til Længselens Flugt over den — — og en Stemme, som Gud blot kan sende, svarer paa disse Spørgsmaal: det er ikke det værste! — — det er godt, netop som det er!

September 1869.

Et Menneskes Skyggesider lærer man ofte bedre og sikrere at kjende ved at høre Venners Omtale af ham end Fienders. Den værste Anklage kan Breve mellem Venner eller Elskende være. Hvad der her forræderisk kan skrige mellem Linjerne! Hertuginden af Abrantes skrev fire og tyve Bind Memoirer,

hvoraf næsten alt dreier sig om Napoleon. Havde man ikke vidst før, at denne store Mand var en stor Skurk, saa faar man det nu at vide af denne hans største Beundrerske, der, efterat hendes Gemal, den smukke, tapre Junot, havde endt fuldstændig vanvittig af den slette Behandling, han havde døiet, selv maatte ty til en Naadespension af Keiser Alexander for ikke at sulte ihjel.

Constant, hans Kammertjener, hvis Memoirer jeg nylig har læst, skrev kun ti Bind; men man kommer gjennem hans begeistrede Hengivenhed akkurat til det samme Resultat. Man faar et svagt Begreb om den frygtelig dæmoniske Magt, denne Personlighed har øvet, naar man tænker, hvorledes Individer, ja hele Nationer har staaet sans- og mæleberøvede ligeoverfor saadan Forvorpenhed uden at fatte den, merke den. Verden forspiste sig straks paa denne Napoleonsstorhed og er endnu syg deraf. Denne stakkels Kammertjener, der lod Kone og Børn i Stikken og fulgte ham som en tro Hund, der om Dagen hidses afsted med Tungen ud af Halsen, men om Natten sparkes udenfor Døren, — der maatte logre, gjøre Kunster, og som fandt sig uendelig lyksaliggjort ved et „Ryk i Øret", denne samme Constant ender, merkeligt nok, med at faa Øinene op. Hans Hundetroskab, sat paa en altfor forfærdelig Prøve, svigtede i det sidste Øieblik. Constant fulgte ham nemlig ikke til St. Helena, hvilket vakte megen Uvilje. Han led af et farligt, smerteligt Tilfælde, som han havde paadraget sig under Udøvelsen af sin Hundetroskab, og Lægerne havde anvist ham Pleie og den fuldstændigste Ro som eneste Udsigt til Bedring. Altsaa følge, eller ikke følge med. Han vilde dog tilsidst endt med at bringe Offeret, hvis ikke følgende var kommet til: Keiseren havde i et taknemmeligt Øieblik — det ligger saa nær at tænke: for at virke paa den Beslutning, Constant vilde fatte — foræret denne en betydelig Sum Penge, som han raadede ham til at nedgrave paa et bestemt Sted i Fontainebleau-Skoven. Men under Slutningskatastrofen opstaar der Krav til Napoleon selv paa Summer, der manglede. Han peger paa Constant som siddende inde med noget deraf — *ikke som Gave — og angiver Gjemmestedet.* Næsten vanvittig af Smerte og Ydmygelse maa den ulykkelige Mand selv følge Politikommissæren til Stedet, grave Pengene op og udlevere dem som en anden Tyv.

For saadanne Mænd reiser Menneskeheden i vort Aarhundrede Æressøiler og dyrker dem som Guder!

Det gaar med Frigjørelsen fra det gamle Familiedespoti som med al anden Emancipation, den bærer Udartningens Farer i sig. Emancipation kan man vel neppe kalde det, hvor det som her mere gaar ud paa en *Rolleombytning,* hvor de tidligere Forkuere gjør alt for at sikre de forkuede Pladsen og efter sin Tur bøier Nakken under Aaget.

At det gamle Princip for Opdragelsen, der mere syntes at gaa ud paa at forrykke det naturlige Ømhedsbaand mellem Forældre og Børn end at befæste dette, efterhaanden har givet Plads for tidsmæssigere Anskuelser, vil enhver finde billigt og godt. Vi beklager ikke, at Riset bag Speilet er forsvundet, og at Stuearrester, ingen Aftensmad og Haandkysaudienser til visse Klokkeslet nu kun bevares som fabuløse Traditioner; men jeg tror heller ikke, at den til en ligesaa stor Yderlighed gaaende Svaghed, der nu raader i Dannelsen af det unge Menneskeemne, er mere skikket til at styrke Kjærligheden, i det mindste ikke fra Børnenes Side. Jeg tror, den bærer sin Straf i sig, at den fører til Brudd og Splittelser, der hører til vor Tids og vort Samfunds dybeste, smerteligste Saar. Forældrenes Liv kan siges at være delt i to Afsnit, den blinde Ømheds og grænsesløse Forhaabningers Tid og — den bitre, hjerteskjærende Skuffelses. I de høiere Samfundsklasser i Udlandet skal denne Splittelse være ganske forfærdelig. Der hører det til Regelen, ikke til Undtagelserne, at Forældre og de voksne Børn lever paa fiendtlig Fod og aldrig ser hinanden.

Vi lever i ængstelige Tider, hvor der arbeides paa at løsne alle Tøiler, inden Menneskeheden har lært at tøile sig selv. Hvor skal det ende? Børn maa ikke revses, Pigen ikke irettesættes af sin Madmoder, Svenden ikke af sin Mester, enhver saadan Tilrettevisning af den enten ved naturlig Autoritet eller Dannelse og Erfaring overlegne, er gjort magtesløs og betragtes, selv hvor den mildest træder op, som et utidsmæssigt Overgreb. De minder, disse vore Tilstande, om nogle Billeder i en Barnebog, jeg engang eiede, en, som hedte „den bagvendte Verden“. Manden trækker Plogen, Hestene gaar bag med Svøben. Hundene sidder tilbords, Herskabet under Bordet og gnaver Ben. Om vi vilde forøge denne Bog med Billederne af en Kokkepige, der knubser Fruen, eller af voksne Børn, der lader sig opvarte af Moderen, saa vilde man ikke forstaa det, ikke forstaa, at disse Illustrationer til virkelige Tilstande hører med til „den bagvendte Verden“.

Men vi vender tilbage til Barneopdragelsen. Her har vi da Bestræbelser, hvis Frugter man ikke skal vente paa! Medens

det unge Familiehaab endnu sidder paa Barnepigens Arme, vil det forstaa, at disse Bestræbelser dreier sig om det, og det vil ikke gjøre dem tilskamme. Fuldstændig Frihed, øm Pleie af saadanne naturlige Anlæg og Tilbøieligheder, der lover en muligst rig Flor af tidlig fremdrevne Fordringer og Lidenskaber — det forstaar sig, parret med den superbeste Ringeagt for andres Ønsker og Krav — og endelig en feberagtig Anstrengelse for at nære og sysselsætte disse tidlig modne Lidenskaber og Fordringer, skulde det ikke nærmest være Hovedmomenterne i den moderne Opdragelse? Alle de Smaahjul, der driver Husets Maskineri, vil man se sat i Bevægelse til dette Øiemed og i samme Forhold, som det unge Medlem vokser, hvirvler og dreier sig i videre og videre Kredse, indtil Sønnen gjør en eller anden Fortune, eller Datterens Baltid kommer; da truer det med at gaa rent ud af Fugerne. Tal ikke til en Moder paa de Dage, da hendes Datter skal paa Bal. Fører ikke en streng Nødvendighed dig til Huset paa en saadan Dag, da vent heller til den næste. Der lukkes ikke en Dør op eller i, uden at det staar i en eller anden skjult Forbindelse med Begivenheden. Middagstid og Maden, Papas Eftermiddagslur og Mamas Nervetilfælde, alt vil være afhængigt af de mere eller mindre heldige Auspicier, hvormed denne Begivenhed forberedes og afsluttes. En Filipens kan styrte en Familie i Sorg — — Hvor er I blevne af, I rørende Tider, da vi selv maatte stryge vor simple, hvide Molskjole, og det blev regnet som en uendelig Godhed af Mama at laane os sine gamle, gule Kniplinger, I Tider, da Skjønheden blot havde sig selv at stole paa og ikke Skyer af guld- og sølvstjernet Flor, ingen *poudre de riz,* ingen Taarnbygninger af Blomster og falske Lokker; — og dog var Skjønheden dengang mere indtagende end nogensinde nu.

Jeg er forberedt paa at møde den Anke, at en saadan Opfatning af Opdragelsen og dens Virkninger paa de unge er overdreven, ja ganske falsk. Indrømme vil jeg, at den maaske mindre træffer vore Forhold. Den større Isolerethed, vi lever i, har i det mindste den negative Fordel, at meget af det onde, som gjærer op i andre europæiske Samfund, kun sent og svagere kan udvikles hos os. Min Opfatning af Sagen grunder sig derfor vistnok paa Iagttagelser, der fornemmelig er samlede ude; men skulde de virkelig være os ganske fremmede? Mon vi ikke i et og andet Træk dog skulde kjende os igjen?

Der er to Sider ved Barneopdragelsen, der efter min Formening mere, end man tror det, bidrager til at nedbryde de

ældres Autoritet i et Hus og befæste det ungdommelige Despoti, og det er, at der ikke gives Barnekammere mere, og — *Pianoet.* Lige fra det Øieblik, de mindste kan kravle over en Terskel, har hele Barneflokken Lov til at beleire Dagligstuen og ved den uindskrænkede Støiefrihed, der er givet den, forstyrre enhver Tanke paa Ro og Hygge, enhver Mulighed til at føre en sammenhængende eller blot forstaaelig Samtale. Mødrene, der mest lider under denne Uskik, vil maaske mest haardnakket holde fast paa den, ja hvis man blot i Sundhedens Navn forestillede dem det nedbrydende, det aandssløvende ved den, maa man gjøre sig fattet paa den uvilligste Modstand. I visse andre Lande, England f. Eks., der sætter en Nationalstolthed i det huslige Livs Skjønhed, Ro og Komfort, kunde man ikke tænke sig det. Afsondringssystemet er der strengt overholdt, indtil Børnene har naaet en viss Alder. Man giver dem bekvemme, hyggelige Barnekammere, sørger for brave, paalidelige Bonner, for passende Underholdning og Morskab til dem, og Dagen oplives ved Tumlen ude i fri Luft og ved den glade Forventning om Besøget nede eller Mamas Besøg oppe hos dem. At udelukkes fra Besøget er for de smaa en af de virksomste Straffe og den Artighed, de kan udfolde under disse Sammenkomster med de ældre, et fornyet Adgangstegn.

En anden slem Følge af idelig at have Børnene om sig, foruden at Lydigheden, Disciplinen sørgelig slappes derved, er, at de ældre vænner sig til at udtale sig om alting i deres Nærværelse. Det er en merkelig Sorgløshed, hvormed Forældre og Husvenner indvier Børn i sine intimeste Tankeudgydelser. Faderen finder det ofte ikke nødvendigt at dølge sine Forlegenheder, sine Trakasserier med Verden for den opvoksende Søn. Fruen er da endelig ene med sin fortrolige Veninde . . . hun har lettet sit Hjerte for de sidste Bekymringer, og begge forfrisker sig nu bagefter ved en grundig Drøftning af Personer og Tilstande rundt om dem. De kan tale ganske ugenert, de er *jo alene!* thi der er *bare* Caroline inde, som syr flittig, eller bare Emil, eller bare Christian, der sidder rolig henne i en Krog, *fordybet* i sin Stil. Er der nu et Hjem, der virkelig dølger dybe Mislyd, eller er der Personer, der føler og skuer overlegent, og som taler og dømmer skarpt, da skulde man vel vogte sig for at lade saadant falde for tidlig i disse unge Sjæle! Tidsnok, ak tidsnok, kan Naiveteten, kan Friskheden vige fra dem og vor sørgelige Klogskab drage ind istedet!

Saa kommer Pianospillet, den Skik, at alle Døtre, enten de røber Talent eller ei, enten Forældrene ynder Musik eller ei,

skal lære at spille. Et eneste pianospillende Barn er nok til at gjøre et helt Hus spagfærdigt og tvinge det til at falde tilfode. Vilde en Menneskeven alvorlig eftergranske Kilderne til den uhyre Nervøsitet, der hersker i vor By, vilde en vegtig Anklagepost falde paa Pianoet. Det er saa forfærdeligt, fordi det rammer alle, de skyldige med de uskyldige, vedkommende og uvedkommende, ja disse sidste, der ikke har Familieforventningerne at trøste sig ved, men som, saa lang som Dagen er, faar sit eneste Gode, Ensomhedens Fred, forgiftet ved fremmede Kunstbestræbelser, tifold haardere. Stakkels studerende, der skal op den næste Uge! — Videnskabsmænd, der har Problemer at grunde over og nedskrive — svage, ubeskjæftigede Damer! (I Udlandet bliver Spørgsmaalet, om der spilles eller ei i Naboskabet, formelig fastsat i Leiekontrakterne; — i Paris ser man ofte paa Plakaterne et „*Ici on ne joue pas*"). Har jeg ikke selv boet i et Hus, hvor jeg et helt Fjerdingaar maatte døie *Hr. Peder kasted' Runer over Spange,* og det hvergang med en omhyggelig Sløifning af det ene ♯! Jeg skal holde det ud, jeg skal taalmodig holde det ud, sagde jeg til mig selv, naar Spillerinden — jeg ved den Dag idag endnu ikke hendes Navn — blot ikke, hvergang hun af en Feiltagelse kom til at tage den rigtige Node, øieblikkelig rettede den, rettede den til den samme afskyelige Mislyd! Nu føler jeg en Slags Opreisning ved at tænke, at den samme Hr. Peder, der kastede Runer for og bortførte denne musikalske Regisse, maaske vil sidde i sin Huslighed og læse dette og, paavirket af en dunkel Mindelse om noget lidelsesfuldt, udbryde: „Der er sandelig noget i det! Mine Smaapiger skal heller ikke lære at spille; det fører ikke til noget!"

Gid han maatte finde Efterlignere! En nær Bekjendt af mig leiede en Del af den Leilighed, han beboede, ud; der meldte sig engang en Leier af et stille, dannet Præg, netop som vor Vert, der var lidt egen i dette Stykke, ønskede ham, og man blev straks enig. „Men — ett maa jeg endnu spørge Dem om, De spiller vel ikke Piano?" Nei, var det noget nølende Svar. Virkelig ikke? . . Nei, jeg forsikrer Dem nei, *kun* — Valdhorn trakterer jeg lidt for min Fornøielse.

Ja, jeg siger ogsaa *kun* Valdhorn, naar der er Tale om Piano. *Heller* Valdhorn end Piano! Kalder I dette en Paradoks, saa har I aldrig vidst, hvad det vil sige, naar vort Sind smerteligst kræver Ro og Stilhed, at høre et Klaver i Nærheden. Høre det runge under den ældste Piges sjælløse, timelange Forhutling af en Mozarts Sonate eller en Etude af Chopin, Skole-

gutten afhamre sit *Gubben Noah, Gubben Noah* og den mindste manifestere sin Deltagelse i det musikalske Familieraseri ved at daske paa det med flade Hænder.

Kunde vi samle de Summer, som blot i Løbet af et Halvaar unyttig spildes paa Klimpren, vilde man kunne grundlægge et Hospital for døve eller nervesvage for dem.

Et uimodsigeligt Skridt fremad mod det bedre er det jo, at der ogsaa for Døtre i Familierne er aabnet Adgang til Erhvervelse af Kundskaber. Vil vi sammenligne det, der nu læres i de høiere Skoler, med, hvad vi i vor Ungdom lærte, saa er det rigtignok noget ganske andet.

Dog er der noget, der ikke synes at have holdt lige Skridt med det saaledes indvundne. Vi savner ved denne grundigere Lærdom, hvad jeg vil kalde en organisk Forbindelse med Livet, dens levende, pulserende Rapport til Virkeligheden. Vi savner det, der lader den virke befrugtende paa Tanke og Tale, saa naturlig, som Saften i en Blomst bringer den til at springe ud cg sprede Duft. Vi merker ligesom en Ængstelse hos vore unge Piger for at lægge nogenslags Viden for Dagen, der vidner om en videre Idékreds end den, hvori de nu tilsyneladende færdes. Saa ligger det lærte der som en død Skat, som de i en eller anden Guvernantestilling eller, naar det kommer høit, ligeoverfor en ualmindelig Egtefælle muligens kan faa Anvendelse for. Hvoraf kan denne Ængstelse komme? Ligger det i den gamle, maaske endnu rodfæstede Anskuelse, at Kundskab ikke klæder en Kvinde, at den positive Uvidenhed og den tomme Legen med Ord er det indtagende, Idealet af det kvindelige? Maaske; men det ligger ogsaa i noget andet.

Den moderne Opdragelse gaar altsaa næsten udelukkende i verdslig Retning, som det synes, kun for at lade glimre og vinde en Stilling. Og saa bagefter? — Ja, saa faar det gaa, som det kan. Dermed ligger ogsaa Spørgsmaalet, hvorfor der kommer saa lidet ud af det hele Apparat af Lærdom, Færdigheder og Talenter, og hvorfor det saa godt som ingen Virkning øver paa Livet selv, fuldt besvaret. Fordi den *sjælelige* Udvikling ikke holder Skridt med, fordi den i samme Grad forsømmes. som der med feberagtig Hast arbeides paa al denne ydre Dressur. Det er *Hjertet, Gemyttet,* der trænger til Dressuren. Hvad en altfor slap Optugtelse har forberedt, modnes nu til Frugt. Paa denne Grundvold trives og udfolder sig disse Egenskaber, der er blevne til et Særkjende ved vor opvoksende Slegt, Egenskaber, som staar i en besynderlig Mod-

sætning til dem, vi, den forrige Generations Børn, har vænnet os til at anse for elskværdige og klædelige for de unge.

Vi vil blot nævne en af disse klædelige Ting, der nu næsten regnes til de antikverede Latterligheder: Høflighed, Forekommenhed mod alle. Jeg vil ikke sige, at denne Prydelse ikke undtagelsesvis endnu findes; men den er ikke almindelig, ikke saa almindelig, at den savnes, naar den mangler. Det kan være os gamle Folk, der savner den, men sandelig mest for de unges egen Skyld. Vi mindes, at der var intet, hvori en ung Dame kunde lægge en større Ynde for Dagen og sikrere vinde Hjerter end gjennem denne fint nuancerede, hende til Natur blevne Egenskab. I hendes Optræden mod høie og lave, mod Personer, hun yndede, og dem, hun ikke yndede, i den ærbødige Opmerksomhed, hun viste Alderen, i den ømmere ligeoverfor Forældrene, i den aabne Hjertelighed ligeoverfor Veninder og Søskende, kunde en ung velopdragen Pige udfolde lutter nye indtagende Sider, hver enkelt en Facet i dette mest forskjønnende af alle Smykker. Med denne Egenskab er en hel Del Begreber og Prædikater forsvundne af Talebrugen, hvilke nu vækker samme Smil som en gammel Hat, man tager frem: huld, huldsalig, yndig, elskelig. Vi har faaet *chic* eller graciøs isteden; men det knytter sig til noget mere udvortes, til at kunne hilse, haandtere en Vifte med Lethed eller med Anstand producere sig i den Dynge fantastiske Modefrembringelser, en ung Dame nu bærer paa sig.

Jeg har blot nævnt Døtrene i Forbindelse med den moderne Opdragelse. Jeg har antydet, at Virkningen træder endnu mere paafaldende frem i dem end i Sønnerne. Men netop derfor er der noget i denne, en nær Fremtid hjemfaldne Herlighed, som snarere stemmer til Vemod og Medlidenhed end til andre Følelser. Thi rodløs er den, denne Herlighed; den staar ikke i nogen levende Sammenhæng med hendes øvrige Stilling i Samfundet. Vi ved, at den Stok, som vore fjorten-, sekstenaarige Herrer fegter omkring med, aldrig skal tages fra dem; men den følger dem, som Symbolet paa den Myndighed, der engang er hjemlet dem, Livet igjennem. Ikke saa med de skrøbelige Trofæer, hvormed den unge Pige smykker sin Ungdoms og Skjønheds, ak saa kortvarige Herredømme. Den kommer snart, Dagen, da hun fra overmodig, forgudet Datter gaar over i en Stilling, da alle Krav vendes mod hende selv. Hvem har Hjerte til at være den fornuftige Moder? Flagre, stakkels Sommerfugl, flagre, saalænge du kan!

Det sjælelige, rent menneskelige er det, som ikke holder Skridt med vor øvrige Udvikling. Saa store, overraskende Resultater i de forskjelligste ydre Retninger — og saadan Usikkerhed, saadan Forvirring i Begreber, naar det gjælder at klare de simpleste Fremtoninger i vort indre Liv. Denne Feiltagelse i stort og smaat, Fluen til en Elefant — Elefanten reduceret til Flue, er tilsyneladende uskyldigere, men i Grunden mere ulykkebringende; — det store gode mistænkt og modarbeidet, Miniaturfortjenesten applauderet og dægget for, feig Opgiven af sig selv, aandelig Armod og Interesseløshed, naar den af gode Grunde behager sig i sin Celle, ophøiet til sjælsstor Forsagelse og skjøn Resignation, dvask Moralitet, ikke alene taalt, men — har den blot en Hank af visse populære Egenskaber, Godmodighed, Jovialitet, flot Gavmildhed — endog anset — —, og det alt, medens den virkelige Fortjeneste, naar den mangler disse Mængden blendende Egenskaber, koldt oversees.

Dermed staar i Forbindelse den merkværdige Mangel paa Dømmekraft, hvormed endog nære Omgangsvenner opfatter hinanden. Selv hæderlige, dannede Folk er besynderlig konfuse i sit Personalomdømme. De ser ofte de misligste Individer omkring sig, finder Behag i dem, uden at det falder dem ind, at de mangler noget. De er bekvemme for dem, det er det vigtigste.

Omvendt, hvor lidet træffende Daddelen! Det er altid noget haandgribeligt, meget ofte det uvæsentligste, tilfældigste, der drages frem, og hvoraf man konstruerer en hel Personlighed uden at have Begreb om dennes inderligste, dybere Sammensætning. En Dame er koket, eller for fri, for tarvelig, eller for elegant; hun har gjort en Lysttur, men forsømt at besøge sin gamle Tante; man drikker for tynd Te eller for meget Vin hos den eller den; dermed er deres hele borgerlige Renommé fastslaaet! Hjertetørhed, Smaalighed, Mangel paa sand Overbærenhed, Plathedens og Bornerthedens Hovmod, Aandløshedens dvaske Fordragelighed vandrer under dette rolig ud og ind og lader sig omfavne og kysse og titulere med de yndigste Navne.

Af de samme Grunde er det saa vanskeligt at være Forfatter hos os. Det er vanskeligt at skrive for et Publikum, der mangler de nødvendigste Forkundskaber til en rigtig Forstaaelse og Vurdering af de sjælelige Livsfænomener, et Publikum, der

aldrig har været vant til at belæres, men fordrer kun af sine Digtere at *underholdes,* det vil sige smigres i sin falske Idealitetstrang. Vi savner en hel Literatur hos os, der skulde have renset Luften, denne Luft, som bliver slettere og kvalmere, jo mere man vil forbedre den med Røgelse. De svage Forsøg i en saadan kritisk ræsonnerende Retning er altid blevne optagne med Mistænksomhed, for ikke at sige bestemt Uvilje. Man smager paa dem, som man smager paa Sop. Er det sund Føde, er det Gift? Da vi ikke kjender det, er det sikrest at antage det sidste.

Hvad skal man da sige om hundreder af fremmede Forfattere, der har skrevet i denne Aand? Hvad om Fru v. Varnhagen, Rahel, der alene ved tre Bind formløse Breve har vundet en Berømmelse, som neppe nogen Forfatterinde, Madame Dudevant undtagen, har opnaaet? Mon hun smigrede sin Samtids falske Idealitet? Nei visselig ikke. Et skarpere Syn paa, en mere nærgaaende Drøftelse af Tingene rundt om hende skal man neppe finde Mage til i nogen Literatur.

Man lider mest for, hvad man med visse aandelige Dispositioner let *kunde* blevet til, hvorledes man *kunde* have handlet, hvad man *kunde* have sagt. Hvor ofte sigtes man ikke for en umild Dom, et pointeret Ord, sagt i den eller den Kreds, hvor man vitterlig havde været den mildest dømmende? Hvor grusomt kan det hevnes! Alle sigter efter det Hoved, der rager lidt op; men de sigter slet og træffer kanske et Hjerte, der intet kan taale.

Særlig uheldig kan jeg siges at have været ved at blive *misforstaaet,* hvor jeg har ment noget godt, noget smukt. Jeg levede jo min hele Barndom og Ungdom saa lidet i Virkeligheden, saa meget i Idéernes Verden, at jeg naturlig og helt troskyldig undertiden kom til at hente Udtryk og Billeder fra denne sidste. Saa mindes jeg engang, at jeg om et ungt Menneske, der havde et smukt nordisk Præg af Kraft, og Godmodighed tillige, kom til at sige, at han kunde være Typen paa en af vore gamle Guder, om just ikke paa en Tor, saa paa en Hermoder, en Tyr. Siden var den unge Mand saa underlig fremmed, og jeg fik endelig længe efter vide, at han havde beklaget sig over, at jeg skulde have kaldt ham en Tyr.

En af de største Ulykker, der kan ramme en ung, uudviklet Pige i Forhold af saa ubefæstet Art som de ovenfor skildrede — vi maa endnu gaa fyrretyve Aar tilbage — er at udpeges, inden hun endnu er sig bevidst, hvad hun er, og medens hun gaar der, en Gaade for sig selv, se andre graadig give sig ifærd med den, se sit Væsen kommenteret, uddiskuteret og indregistreret, maaske under visse usedvanlige Begreber: Excentricitet, Overspændthed, Forunderligheder af alle Arter med dertil hørende uundgaaelige Konsekvenser af praktisk-verdslig Umyndighed. Det var fornemmelig af lignende Ingredienser, man dengang, endnu ikke fortrolig med Fænomenet paa vor egen Grund, lavede sig en formodet digterisk-kvindelig Kapacitet eller noget andet, paa ikke sedvanlig Maade fremragende. Jeg har tidlig været denne grusomme Ulykke hjemfalden, ja i skjærpet Grad, da de Forestillinger, man overhovedet gjorde sig om den Slags Fænomener, desuden hentede sine rigelige Udsmykninger fra *Henrikiaden* og Familiemyterne. Det var i Sandhed en Ulykke, da jeg var kaldet til at leve i hint Samfund en lang Række Aar. Man havde ikke givet mig en eneste af de Egenskaber, som var nødvendige for denne min Stilling, men som dog med Strenghed vilde afkræves mig; man havde udstyret mig med lutter saadanne, som dette samme Samfund ikke havde det mindste Brug for. Den første Veksel paa den Brugbarhed, man bestemt havde fradømt mig, indløb paa mit Hjerte; mit Hjerte vilde betale i Guld; men det gjaldt ikke for noget, det skulde været Kjøkkensedler. Man havde allerede trykket Usedvanlighedens tvilsomme Merke paa min Pande, inden jeg endnu, en stakkels ung Pige, fremmed blandt dem, turde vise den rigtig, inden man kjendte mig, inden jeg tænkte, at nogen lagde Merke til min ubetydelige Tilværelse. Har jeg under denne min første Optræden paa Scenen (jeg mener de korte og sjeldne Besøg i den store By, som jeg har kunnet afnøde Forholdene) udmerket mig ved noget, var det før ved en høi Grad af landlig Frygtsomhed, og hvad Kundskaber og Talenter angik, da vilde enhver anden-Klasses Elev i vore nuværende Pigeskoler magelig kunnet sat mig fast. Jeg bragte før med en viss Dygtighed paa husligt Omraade, deriblandt en ikke ganske almindelig Færdighed i kvindelige Arbeider.

Allerede i Instituttet havde jeg faaet Udmerkelse for Skjønskrift og Fruentimmernetheder. Jeg tænker endnu med Stolthed paa, at jeg blev valgt til at afskrive Christiansfeldt'ernes underdanige Lykønskningsskrift i Anledning af en fyrstelig Formæling, og at Frederik VI's høistegne landsfaderlige Øine har

hvilet derpaa, ligesom der fra et senere Tidspunkt har fæstet sig i min Erindring et Par Buksesæler i Floksilkesømsbroderi paa hvidt, hvorpaa jeg arbeidede et Fjerdingaar, og som blev for korte. Det var alligevel, det tør jeg nok sige, en sand Mønsterfrembringelse af kvindelig Udholdenhed og Tidsanvendelse. Dette merkelige Stykke Sekraft- og Nerveforbrug i Silkestramei blev som sagt aldrig benyttet, men omhyggelig gjemt i en Skuffe i Faders Chatol, hverfra det undertiden blev taget frem og forevist som en Sjeldenhed.

Arbeider som disse burde det været sin Tids unge Damer, der attraaede en sikret og agtet borgerlig Stilling, tilladt at bære paa sig, at de ligesom Mændenes Ordensbaand, Diplomer og Medaljer kunde pege, i hvad Retning man skulde søge deres Dygtighed og Brugbarhed.

Den er i Grunden ganske nem, denne Klassifikation af Mennesker, den at dele dem i praktiske og poetiske. Den praktiske er ikke poetisk; men af sær Agtelse for den praktiske Retning indrømmer man Muligheden af, at den kan parres med poetisk Sans. Mod den anden er man derimod ikke saa liberal. Et decideret poetisk Menneske kan paa ingen Maade eie nogen praktisk Evne eller Dygtighed, men er en Gang for alle stemplet som fuldkommen *bête* i alle Livets verdslige Anliggender. Jeg har gjort en tredje Opdagelse, at de saakaldte praktisk dygtige Mennesker undertiden er saare ubehjælpelige paa sin egen Grund, med andre Ord høist upraktiske, og at de poetiske Naturer ogsaa heri undertiden fordrister sig til at overfløie dem. Nogle af de største Aander, som Humboldt'erne, Dickens, Georges Sand, viser noksom Eksempler paa denne Helstøbning, denne fuldkommen harmoniske Forening af det tilsyneladende uforenelige. Varnhagen v. Ense siger om sin Hustru, at hun var „eine gute, sorgsame Hausmutter", og udhæver hendes Sans for et smagfuldt, elegant Toilet.

Uden at ville endog blot i Tankerne sammenstillende føie mit til disse ærefrygtsbydende Navne kunde jeg af mit eget mere beskedne Liv yde tusende Beviser for den Vildfarelse, man her gjør sig skyldig i. Det tør jeg kun sige, at jeg har kjæmpet og lidt mere for min Fuldkommenhedstrang i *praktisk* Retning, for min Akkuratesse i Detaljen, min Trang til at se en næsten lidenskabelig Skjønhedskjærlighed muligst virkelig-

gjort i Tingene omkring mig end for det, jeg erkjender som det bedste ved min poetiske Virksomhed, skjønt det kan være haardt nok at se netop dette misforstaaet og bekjæmpet, medens noget uvæsentligt vinder Bifald.

Er engang dit Væsen paa f. Eks. ovennævnte Maade fastslaaet i Opinionen, saa nær intet Haab om at beseire den. Du kan i tredive Aar Dag for Dag levere Beviset for noget andet, — Misforstaaelsen vil overleve alle. Kun vil den ytre sig forskjellig efter det Udviklingstrin, vedkommende sees at indtage; hos den dannede maaske sympatetisk-opfattende, velvillig, ja paa en viss Maade smigrende, hos den udannede i Regelen ondartet, som den giftigste Fordom. Tilstede er den hos alle. Du vil møde den i dine Børn, i dine Tjenestefolk, i din Husvert, hvis Værelser du saa inderlig gjerne vilde have, men i hvis forbeholdne Mine du kan læse en stille Beregning af det risikable i at huse poetiske Distraktioner inden dem. Du møder den i din kjæreste Veninde, den, der bedst skulde forstaa dig! Et lidet Eksempel har nylig mindet mig derom.

Jeg tør sige, jeg passer paa mine Ting saa godt som nogen. Jeg er slet ikke mere glemsk eller distrait end andre; men jeg tør dog ikke vente at modtage en Ting, rakt mig af en anden Haand, uden at der ligesom naturnødvendig lægges til: „Mist det ikke!"

Min kjære T. havde en Teaterkikkert, som hun med al Beredvillighed laante mig, naar min egen var udlaant. Den var mig til stor Fornøielse; kun maatte jeg altid tage den fatale Advarsel med paa Kjøbet. Den glemtes aldrig. Engang udeblev Advarselen. Her maa ligge noget ekstraordinært til Grund, tænkte jeg. Er det en Familie-, en Verdensbegivenhed? En paafaldende Misvisning af Kompasset, eller er der opdaget en ny Asteroide? Maaske slet ikke noget saadant. Man har kun simpelthen opdaget, at man har gjort en viss Husveninde stor Uret, at denne hører intet mindre end til de ubestemmelige Himmellegemer, men gaar sin sikre, jevne, letberegnelige Bane uden at miste noget. Saa tænkte jeg, da jeg næsten rørt tog Afsked og gik.

Min kjære T. fulgte mig, som hun oftere pleiede, og vi vandrede en Stund uden Maal og Med, jeg tror i Slotsparken. Naar man under saadan Vandring ikke kan gjøre sig selv

Rede for *hvor*, naar man tilsidst stanser forundret udenfor sin egen Port, saa er det et Tegn paa, at det er et ualmindeligt Menneske, man er gaaet med. Hun forstod atter, hun forstod som ingen anden, forunderlig at optage og sætte Tanken i Svingning. Jeg følte mig greben af denne klare, ubestikkelig sikre Bedømmelse af alle og alting, hvortil hun, ligesom ængstelig over sit eget Skarpblik, føiede en saa fin, øm Vurderen af det gode, — Evner, der i den Forening er overordentlig sjeldne hos os; beklage maa man kun, at de ikke her havde fundet en anden, dem værdigere Kampplads, men at de kun skulde vegetere inden Familien og der dø Kvindebegavelsens sedvanlige Straadød.

Men ak! Der var jo noget, jeg skulde have fortalt! Er det Umagen værd at lægge til, at jeg under vor livlige Samtale ganske havde glemt, hvorfor jeg havde søgt hende? — — Nei, min venlige Læserinde, jeg havde Kikkerten endnu; men da vi endelig stansede, trykkede min kjære, uforglemmelige T. min Haand og hviskede: „Har De Kikkerten? Mist den ikke.“

Der er noget fatalistisk, næsten dæmonisk ved en saadan forhærdet Miskjendelse. Den virker tilsidst paa en sælsom Maade tilbage paa en selv. Man kommer næsten til den Overbevisning, at andre har Ret. Man bliver saa vant til at mistænkes for alle Uheld, som antipraktiske Dispositioner og Distraktioner kan afstedkomme, at jeg ialfald, naar saadanne hænder, føler mig sat i en hemmelighedsfuld Rapport til dem. Hører jeg, at der er Ild i Baggaarden, eller at der veltes en Lampe i Sideværelset — jeg er indtil det latterlige forsigtig med Ild —, saa grunder jeg over Muligheden af, at jeg maaske kunde have nogen Del deri; og faar min Bordnabo en Plet paa Dugen, saa skynder jeg mig at sætte Saltkarret over med den utilstrækkelige Beroligelse, at Vertinden kan man dog ikke skuffe.

At være hvad man kalder „afholdt af Folk“, almindelig afholdt, har altid forekommet mig at have noget tvetydigt ved sig. Hvorved gjør man sig afholdt i den Forstand? Sikkerlig

ikke uden at afgive en Del af sig selv, hvorved det hele let falder ned, og man bliver noget andet end sig selv.

At være afholdt! Min Landsmandinde i Pariserpensionen mente, da jeg spurgte om, hvad Grunden kunde være til, at hun var saa yndet af Vertinden — jeg vilde gjerne lære det —, at det nok var, fordi hun aldrig valgte Bryststykket af Hønen, naar Fadet gik rundt. — Ogsaa en Grund!

At være afholdt! — —

Welhaven, denne Stormvind gjennem vore lumre Smaaforhold, der undertiden kom i Skade for at rive Stakitter ned (maaske en og anden pen Vase ogsaa), Welhaven, der med sin Personlighed har udrettet mere end ved ti Bind Digte — dermed er naturligvis intet sagt om Digtene; jeg mener kun, at Folk undertiden har bedre af at ærgre sig end af at læse Digte —, denne vor noksom bekjendte og omtvistede Personlighed havde engang været personlig mod en eller anden Person. I en Damekreds. En moderlig Veninde skjendte paa ham bagefter. — — „Naar De kunde lægge lidt mere Baand paa Dem, kjære Welhaven, saa kunde De gjøre Dem *afholdt*, medens De nu støder saa mange fra Dem.“

„O,“ brød han ud, „De kan snart nok faa mig saa, som De vil have mig! Men ønsk det ikke, ønsk det ikke; thi med det, I hader, tager I det bedste fra mig! Den Dag jeg blev *afholdt*, var det forbi med mig!“

Jeg er opvokset under det tredobbelte Tryk af en knugende Ensomhed, jettesterke Individualiteter i mine nærmeste og andre, der vandt Magt over mig; dertil en Kvindelighedens strenge Lov, som man nu har vanskelig for at gjøre sig en Idé om. Dette havde været nok, om ikke Naturen havde lagt sine, for en Kvinde mest skjæbnesvangre Gaver til: min Slegts dybe, sterke, seige Følelser, forenede med en uendelig Ømfindtlighed og Modtagelighed for Indtryk. At jeg har reddet et Fnug af mig selv, at jeg lever, aander, lider endnu, tager Del og kan være med, har været en Kilde til Forundring for mig selv. Og saa er det hændt, at jeg, oprindelig den skyeste, tauseste, mest forkuede af alle forkuede Skabninger; som man maatte fange ude paa Engene, naar der kom Fremmede — saa bange var jeg for dem; som ikke vovede at gaa paa Skøiter paa Dammen bag Huset, naar mine Brødre svingede sig omkring

paa den; som ikke maatte dit og ikke turde dat, — jeg, der har ofret hvert af min Ungdoms friske Blomsterskud til dette den falske Kvindeligheds grusomme, aldrig mættede Afgudsbillede og knust dem under en barbarisk Tausheds Kultus, jeg af Lykken, Forholdene og egne Naturbetingelser lige mishandlede, — er kommet til at kjæmpe Frigjørelsens Sag og maa se mig saagodtsom alene paa en Kampplads, hvor man selv ingen kan ramme, men hvor alle kan angibe.

Christiania, den 23de Januar 1870.

Hvilken Grad af Marter kan en Tilværelse naa for at aftvinge et levende Væsen den Tilstaaelse, at det heller ikke vilde været til? Maaske ikke noget nok saa smerteligt Liv, nogen nok saa fortvilet Dag kunde bringe det dertil. Selvmord viser kun Utaalmodighed, Mangel paa Udholdenhed. Men spørg Selvmorderen, om han heller slet ikke vilde levet? Spørg Kanarifuglen, der lever i et evigt Eksil, et evigt Fangenskab, og den vil synge dig Variationer paa det samme Tema.

Heller at have levet og lidt,
End aldrig at have levet engang! —

Spørg dem! Lenau fortæller i et Digt om Finken i Buret, der bliver sørgmodig, naar Foraaret kommer, og ikke vil synge. Saa tager Fuglemanden den og udbrænder dens Øine med glødende Staaltraad, at den ikke kan se, at Fuglene er komne, og at Træerne grønnes; og saa synger den! — Spørg den blindede Bogfinke, og den vil svare dig med en Sang til Vaaren og Kjærligheden. Spørg — — jeg har idag spurgt mig selv derom.

Jeg hørte engang for længe siden en bekjendt Mand sige: „Jeg frygter for, at vort Land aldrig bliver rigtig kristnet.“ Hvad han mente, forstod jeg ikke rigtig; jeg vidste dog at Olaf havde indført Kristendommen; og at vi har Religion i Landet, kan man i det mindste se af Aviserne. Nu forstaar jeg det: Kristnet, dermed mente han rigtig civiliseret, *humaniseret.* I denne Forstand fristes vi undertiden ogsaa til at tvile derpaa.

Der gives Tilbøieligheder, Grundtræk i vor Nationalkarakter, der synes ligesaa haardnakket upaavirkelige at modsætte sig Religionens og Civilisationens forenede Paavirkning som vore Isbræer, dem, Solen forgjæves forsøger sin Magt over.

Vi er ikke lidet stolte af vor Kultur, vore store Fremskridt. Men just som vi føler os allertryggest behagelig i dem og ser os seierstolte omkring, dukker denne Aand, som vi for længe siden troede beseiret og begravet, op og grimaserer og parodierer hele Herligheden. Jeg maa da tænke paa Historien om den pyntesyge, men i sit Hus forsømmelige Frue, der reiste til Lystleiren i et prægtigt Optog. Alle stimlede om for at modtage den elegante Dame; da stak hendes lille pjaltede Søn Hovedet op af Vognskrinet, hvor han havde skjult sig for at være med. Hun lod, som om hun ikke kjendte ham; men da man vilde banke ham og jage ham bort, tog hun ham paa Skjødet og kjælede for ham. Overalt, hvor vi brisker os og kjører til Stas, stikker denne ubeleilige Søn, som vi desværre ikke kan fragaa er Ben af vore Ben, Kjød af vort Kjød, Hovedet op og siger: „Pip, pip, her er jeg!" og sætter os i den løierlige Situation vekselvis at skjendes med ham og forsvare ham mod Fremmede.

„O du," bringes vi til at sige, „er du nu der igjen! Du, du, hvad skal jeg kalde dig, som bedst udtrykker, hvad du er: du Slyngel i evige Slyngelaar! Du Birkebener i blankede Støvler, du Kavaler med barkede Næver — — Hvad vil I ham, Fremmede, han angaar ikke jer! — — Du Gnieper, du! som altid gi'r din Søster Karten og beholder Æblet selv! Du Skræk for hver Plantning, der ikke netop gror op til Tømmer, som hermer ad gamle Folk i dit eget Kragemaal — — Forstaar I ham ikke, saa kan I lade være! Begavet er han, hvad I saa siger, ja rent ud sagt genial; og knyttede jeg ikke saadanne umaadelige Forhaabninger til ham — — — Du uforbederlige, skrydende, egenraadige, trættekjære, opløbne, lange — — — Vogt dig, Hjertesønnen min, der er de efter dig igjen! Men de kan bare komme; jeg skal forsvare dig til sidste Blodsdraabe. Der kom en Sten over Gjærdet, og der en over Vandet!"

OM KVINDEN OG HENDES STILLING.

INDLEDNING.

Det er en gammel, nedslaaende Erfaring, at tilfældige Omstændigheder meget ofte mere end en Tings egen Betydning gjør Udslaget og bestemmer den Virkning, der tilsigtes. Enhver Aandens Sag, der henvender sig til den stille, dybere Erkjendelse, vil have denne Vanskelighed at bekjæmpe, og det gjælder sikkert ikke mindst der, hvor Opraabet, stillet til den store Menneskehed, ligefrem æsker til en ubehagelig Anstrengelse, den at skulle gaa i sig selv og bringe Ofre. Et Digterverk f. Eks. kan være baade smukt og indholdsrigt; men kan det ikke bibringe de Sandheder, det vil have erkjendt, paa en sympatetisk, det vil sige paa en behagelig, oplivende Maade, formaar det ikke ved egne eller laante Midler at vække denne gunstige Stemning, vil det i sin Helhed spores som magtesløst. Mængden ligner heri akkurat Barnet, hvem man ved Løier og Kneb maa lokke til at tage Medicinen. Jeg kunde med flere Træk af *Fædrelandets nyere Historie* belyse dette. Ibsen sendte *Brand* og *Peer Gynt* hjem, og de vakte kun en ildesindet *stupeur*. Der lød et almindeligt *„gare l'obus!“* Man ærgrede sig forskrækkelig over *Kjærlighedens Komedie*. Den kloge Forfatter — der er ordentlig noget Bismarcksk-uforstyrreligt ved ham — sender endnu et Stykke hjem, mere nærgaaende, mere frappant; men han laaner en Dragt til det: han sætter det lige paa Scenen. Og Folk strømmer til, og de morer sig og ser sig selv endnu én Gang lyslevende paa Scenen; og de morer sig atter; det er den morsomme, prægtige Ibsen! Gode Forelæsere har paa samme Vis draget flere Arbeider af vore nordiske Digtere op af Glemselsmyren til et Liv, en Forstaaelse, som de ikke engang i sin første Nyhed kunde glæde sig ved. For Eks. *Kjærlighedens Komedie*, og den gjorde Furore. Ogsaa *Den engelske Lods* af Wergeland, som knapt ti Damer havde læst, medens Digteren levede, fyldte den store Læsesal med „begeistrede“ Tilhørerinder. Stakkels Wergeland, hvor lykkelig vilde ikke et Smil af en eneste saadan begeistret Læserinde have gjort ham!

En Sag, der bærer et stort Bud til Menneskene, maa derfor smukt lade være at stole paa sin „stille Magt“. Den maa have Arme til at gribe med, Vinger til at kjøle, Øine og Toner til at smigre med; den maa fremfor alt kunne virke paa en Mekanisme, der her i vor tunge, taagede Atmosfære altid er i

Ulave: Folks Smile- og Lattermuskler. Stakkels triste, kjedelige, altid ubeleilige Kvindesag, hvor skulde du tage alt dette fra?

Stuart Mill's Bog[1] er fortræffelig; men den lider af den samme Feil som alle alvorlige Bøger i vore Dage: at ingen læser den. Maaske i England læses den, og i Sverige af nogle faa Damer. I Danmark vil den maaske mindst finde Indgang, af de samme Grunde, der bevirker, at Kvindesagen selv senest dernede turde vinde noget Fodfæste. Livsvilkaarene er maaske for lette dertil. Tilværelsens Magelighed strækker sig ogsaa forholdsvis til Kvinderne; den vækker ikke til Eftertanke, end sige til en Griben-ind, der kræver baade Forsagelse og Anstrengelse, hvor det gjælder noget alvorligt. Endnu mindre kan man vente, at de egentlige Livsskummere — vi vover denne Betegnelse uden at frygte for Misforstaaelse — skal tage Initiativet i en Sag, der ligefrem gaar ud paa et Indgreb i gamle grundfæstede Enerettigheder. Denne Modstand vil man spore overalt, hvor Sagen kommer paa Bane. Næsten alle de, hvis Mening jeg har havt Leilighed til at høre, oplyste, dannede Folk, elskværdige Egtemænd — udmerkede Festtalere — har, naar det gjaldt det store Kvindespørgsmaal, mere eller mindre indtaget et *mandarinsk* Standpunkt. Jeg har personlig kun kjendt to, som gjorde en mere bevidst Undtagelse. Solen havde endnu ikke skinnet over Sagen, da disse Mænd levede, den Sol, der bringer Tanken til Udfoldelse og modner den til Handling. Den ene var den Mand, der blev min Støtte under vort ak altfor korte Samliv, den Mand, jeg har kjendt længst og bedst i mit Liv, ligesom han var den elskværdigste. Den anden var *Joh. Ludv. Heiberg.* Hans Anskuelse af og Indrømmelser, naar der var Tale om Kvindens Menneskerettigheder, forholdt sig til den endelige Frigjørelse som Fultons Eksperimenter til de fuldendte Dampmaskiner. Hans *Valgerda* er et saadant beundringsværdigt, halvlykket Kvindesags-Lokomotiv. Det er en Anakronisme, og tilmed en skadelig, at dette Stykke nu er bragt paa Scenen. Havde Heiberg skrevet *Valgerda* i vore Dage, vilde han have ladet Judith blive Valgerda.[2]

Det kan synes ret merkeligt, at Sverige i denne Sag er gaaet forud for de andre skandinaviske Lande. Men vil vi lade de Grunde gjælde, der virker hemmende paa Emancipationen i Danmark, kommer vi let til dem, der nok kan have givet

[1] *Om Kvindernes Underkuelse.* (Anm. fra 1872.)

[2] Den unge Pige, Heltinden i Stykket, faar falskelig Ordet for at være en emanciperet i den gammelnordiske Valkyriestil, men udvikler sig til Elskerens store Beroligelse til en tam, korrekt liden Nutidsdame. (Anm. fra 1892.)

Stødet og begunstiget den i Nabolandet, nemlig dets Kvinders i andre Retninger større Nød. Det sedelige Schisma mellem Mand og Kvinde var, har man villet paastaa — — ikke mindre her end andensteds. Har de svenske Kvinder, af os ukjendte Grunde, førend noget andet Sted opdaget, at dette Schisma var stort, at det truede med at blive for stort? ... At Hus- og Privatlivet, dette Kvindernes „hellig-fredede Enemerke", var alt andet end fredet og helligt? ... De skreg efter Luft, efter at slippe ud. Mændenes Samvittighed rørte sig. Svenskerne er et ridderligt Folk; de gjorde øieblikkelig Indrømmelser, og de indrømmede stort og ridderligt.

Det unionelle Norge kunde ikke passende holde sig ganske urørt af disse Bevægelser i Broderlandet. De sakkede langsomt bagefter, omtrent som en Bjørn i Sporene af en Flok opskræmte Rensdyr. Denne Sag staar akkurat saa lovende som en nobel Sag i vort Storthing, naar Majoriteten er fuldtallig og befinder sig vel. Bevægelsen har alligevel ikke en fuldkommen trøstesløs Udsigt. Der er Haab for den. Unge Kulturtilstande byder altid mere Garanti for, at noget nyt kan trænge igjennem, end ældre, der har sin Blomstring bag sig. Det vilde derfor ikke være saa paafaldende besynderligt, om Spørgsmaal som dem, der dreier sig om Dyrplageri og Kvindernes Underkuelse, kunde vinde et Forsprang i de mest hyperboræiske af vore nordiske Lande.

Ulykken er her som overalt, at Kvindesagen er tvungen ind i Kvindehænder. Jeg kjender ingen Mand her i Skandinavien, der for Alvor har hævet sin Stemme i den. Det beror paa en Vildfarelse, hvorunder de sterkere kun slet skjuler sin Ligegyldighed, at de svagere selv skal føre sin Sag. Kvinderne maa selv tale, heder det; saalænge de tier, er det et Bevis paa Kravenes Ikkeberettigelse. Men vi vender dette om og siger: At Kvinderne tier, er et af de vegtigste Beviser, vi eier, for, at deres Krav er berettigede. Vi havde liden Grund til Klage, var vi naaede derhen, at vi baade kunde og vilde tale. Den store Mængde af Kvinder tier, fordi Forkuelsen, gaaet i Arv fra Slegt til Slegt, har berøvet dem Bevidstheden om den Uret, hvorunder de sukker. Giver denne døde Masse Livstegn fra sig, saa er det gjerne et enkelt Skrig om dog for Guds Skyld ikke at slippe Lys og Luft ind til dem. Tilbage bliver de faa, der elsker Luft og Lys, og som gjerne vilde tale, naar de *kunde* det saa godt, som de gjerne *vilde* det.

En Dag vil komme, da Sagen forløser sig selv. Bevidstheden om dens Ret vil da have gjennemtrængt hele Samfunds-

atmosfæren. Vi indaander den med Luften; den vil gaa som Blomsterstøvet med Vinden, usynlig, ufattelig, og med uimodstaaelig Magt vil den gribe alle, baade Underkuerne og de forkuede. Da, naar alles Øren er opladte for at høre, vil det være ligegyldigt, hvem der taler, Mand eller Kvinde.

Ligger denne Tid meget fjern? Jeg vil ikke opleve den. Men jeg ved kun, at hvergang en *Mand* opløfter sin Røst i vor Sag, rystes der Tusender af disse frugtbringende Frø ned og drages vi Aartier nærmere Opfyldelsen.

Det hører nu engang til Tonen
At ivre *mod* Emancipationen
(Et Ord, der neppe ret betegner Tingen,
Misforstaaes vil det dog af ingen).
„Den vil,“ saa Eftersnakket gaar fra Mund til Mund,
„Opløse Egteskabet helt i Bund og Grund,
Afsætte Manden der og rent forstyrre Konen.
Herefter vil til Terner og til Ammer
Hun overlade Spis- og Barnekammer,
Og ikke nøiet med Kostumet at forandre,
At bytte Skjønhedsbeltet om med Frak og Støvle,
Hun vil, saa godt som nogen af jer andre,
Fra Talerstol og i Aviser vrøvle,
Kort — Gratiens hulde Magt hun vil opgive,
For Karikaturen af en Mand at blive.“
  I, som saa nemt til denne Slutning kom
For mislig Sag at smykke, tænk jer om!
Mon ei ved krassest *Form* ikkun I dvæle!
Mon *Aanden* ret I kjender, der skal den besjæle?
Og taler gjennem den, selv i dens Brøst,
Ei Tidens eget Krav, dens egen Røst?
Beskjermet af en oplyst Tidens Dom,
Kan den Proces, at undertrykte vove
At ryste af en unaturlig Vegt,
Der tusendaarig knuged' Adams halve Slegt,
Kan den forrykke helt Naturens Love?
Sku rundt i hele Universet,
Betragt, hvor alt, som aander der og lever,
Sin Plads, hver i sin Art, til Veksten kræver;
Mon bedst det sker, hvor Baand og Tvang det holder?
Vanslegter det, hvor frit det sig udfolder,

Har Friheden det derved straks forskjerset?
Hver Skabning stræber ud af Baand og Stængsel;
Faar Torne derfor straks den bly Viol,
Fordi fra Vindulivets lumre Fængsel
Man flytter ud i Bedet den mod Luft og Sol?
Bli'r Birken mindre Birk, og skifter den da Navn,
Naar, længe kvalt i Granetyknings Favn,
Straks frygtende, at den for høit skal kneise,
Man ser den vinde Rum og kjækt sin Krone reise?
Og skifter liden Sangfugl pludselig Natur,
Fordi man slipper den i vilden Ur
Blandt andre Skovens Røverfugle; —
Om Stæren lærer lidt at tale i sit Bur,
Bli'r derfor den til en pedantisk Ugle?
Med samme Føie spørger ogsaa vi,
Kan Kvinde nogensinde,
Om hun blev nok saa hævet, nok saa fri,
Ophøre med at være Kvinde?
Det bedste, som Naturen hende skjænked',
Som Tyranni holdt kuet, Fordom lænked',
— Evner, rigt paa Vuggen hende lagt,
Forstyrre skulde selv, løsladt fra Trykket,
Den Ynde, der dem fagrest smykked'?
O nei! Det sande kvindelige,
Igjennem tusend Former uomskiftelige,
Modtog, hvor Evnerne til Lys og Liv blev vakt,
En Livets Daab kun, Livets rette Stempel,
Der gav en Adel mer, den egne stille Magt,
Imedens — lad det freidig være sagt —
Imedens mer end ett Eksempel
Helt sælsomt bringer for en Dag,
At Kvinder med mindst kvindeligt Behag,
Fra Kjønnets Gratie de mest vanslegtende,
Man finde kan blandt dem, der Friheden fornegtende
Lydt hæved' Anathemet imod egen Sag.

Det Punkt, hvortil den kvindelige Frigjørelse er fremskreden, er som alle Overgange svanger med Ulykke og Forvirring. Den Tro, at Kvinden værdigst udfyldte sin halve Plads i Skabningen, naar hun vegeterede som en unyttig Sirplante i Forældrenes Hus, syslede lidt om, skjænkede Te, spillede

Piano, forsynede Mama med Kraver og Kapper og Papa med Tobakspunge eller satte disse ufrugtbare Færdigheder ind i et lidet betryggende Egteskab, denne smukke, ærværdige Tro har faaet et Grundknæk og kommer sig aldrig.

„Men Liv er det ikke," skrev en saadan malplaceret, teskjænkende Datter allerede for tredive Aar siden, da Tanken alene paa, at det kunde være anderledes, var Oprør.

„Liv er det ikke, saalidt som Kjærets sygnende Vande
Ligner Havets Bryden mod vekslende Strande."

Emilie hed hun, og hun skrev disse to Linjer paa en Rude, uden Sammenhæng, uden Forbindelse med noget. Forbindelsen vilde været Oprør. Hun døde et Aar efter, uden nogen synlig Grund, maaske fordi hun var kjed af Teskjænkningen og havde gjort den frygtelige Opdagelse, at hun kunde været anvendt til noget bedre.

Man er skræmt op! — Alle styrter ud paa Raabet; nogle ældre vil være med, men kan ikke, og disse Resignationens udtvundne Traade, der bandt dem til deres Skintilværelse, er uhelbredelig rykket over. Disse er de ulykkeligste.

I de franske Retsforhandlinger spørges der gjerne ved enhver Sag, inden man kjender Omstændighederne ved den: „*Où est la femme?*" Overalt, hvor man i Livet støder paa noget modsigende, gaadefuldt, det være sig paa husligt, selskabeligt, religiøst Omraade, men især ved et af disse paafaldende Omslag i en Mands sjælelige og moralske Eksistens, enten til det gode eller til det onde, hvorsomhelst man møder disse Spor af en mægtig, hemmelighedsfuld Paavirkning, kan man ogsaa trygt spørge: „*Où est la femme?*" Altid skal man se, der stikker en Kvinde bagved. Manden har langtfra denne Magt. En rigtig ædel Kvinde vil neppe, selv i et langt Samliv med en uædel Mand, drages ned, men snarere drage ham op til sig, medens man daglig kan gjøre den nedslaaende Erfaring om det omvendte. Hvem har ikke kjendt varme, energiske, elskværdige og gladlunede Mænd og set disse Egenskaber sløves, ja ligesom forsvinde under en koldhjertet, simpelttænkende Kones daglige Paavirkning, set, hvordan en forresten veltænkende, men af al Skjønhed og Gratie forladt Hustru kan gjøre et Hjem ulideligt og bringe en Mand til det yderste?

Hans Magt til det onde er mindre aandig, mindre indtrængende. I de gamle Sagn og Eventyr er Jutulen ogsaa blot en stor, halvt godmodig Tølper af et Troll, der sovner, naar man klør det i Hovedet. Trollmor derimod er noget frygteligt; hun har baade Viljen og Evnen til det onde. I Bibelens Fortælling om Syndefaldet maa Slangen først *sikre* sig Eva for at kunne skyde hende foran sig, naar det gjælder at forføre Manden, Skabningens Hoved.

Og denne farlige Skabning har man taalt saaledes gjennem Aartusender og gjort saa lidet til hendes Forædling og Opløftelse! Man har anet hendes Magt, og den størstes og sterkeres Herskesyge har troet at kue den ved at holde hende i Fornedrelsesstanden. Man har gjort alt for at demoralisere og idiotisere hende og har gaaet ganske systematisk tilverks hermed. Man indsnævrede hendes Tilværelse, berøvede den Lys, Frihed, Handlekraft; man udvidede blot Kredsen af hendes *Ansvar*. Her delte hun ikke alene sin Medskabning Mandens, efter *Guds Lov,* men man opfandt en Skare for hende alene; hun delte ikke alene Straffene for ethvert Brudd paa denne, Guds, efter de menneskelige Samfundsbehov tillempede Lov, men man opfandt tusende usynlige Love, der ligesaa sikkert kunde fælde hende. Hun kunde dømmes og straffes paa Livet efter den fælles Lov; men Bagtalelsen kunde ogsaa myrde hende, naar hun gløttede paa et Vindu eller talte med nogen paa ureglementeret Sted. Man udesperrede hende fra alle Livets høiere Anliggender og Interesser, altid i Kvindelighedens Navn; men man fandt det ikke uforeneligt med denne Kvindelighed at lade hende offentlig piske eller henrette. Skafottet var den eneste Forhøining, hun turde bestige. Man holdt hendes Aand kuet og tillod hende kun at leve i sit Hjerte og dets Længsler. Det blev næret, dette Hjerteliv, ved alting omkring hende, ved den Lekture, man gav hende, ved Smiger, ved Ensomheden, ved Ørkesløsheden. Det opelskedes rigtig stort og usundt, ligesom — Leveren i visse ulykkelige Dyr, Gastronomien har udvalgt til sine Ofre, medens alle andre Evner skrumpede ind i Buret. Hvad blev der saa af dette Hjerte og disse Længsler? Spørg de Millioner, der i den retfærdiges Navn blev viede til paatvungne Mænd eller henvisnede i Klosternes og Husenes ensomme Celler.

I Mænd! I Mænd, kunde man nok sige her, I Seiervindere ved Styrkens brutale Magt, I senesterke sekstusendaarige Usurpatorer, I ridderlige Slaveeiere, der I saa behændig har skjult Tyranniets Redskaber under Religionens og Kvindelighedens

hellige — ak saa skjendig misbrugte Navn! —, *Jutuler* har I været tilhobe, og som Jutuler har I dog ladet eder overliste. I har blot formaaet at kue Kvindens Geni for det gode; det vil have Luft og Rum og virke udad mod Lyset; hvad siger jeg — i unaturlig Retning har I tvunget hendes gode Anlæg, indtil de forvandlede sig til *onde!* Hvor kan I vide, om ikke en *Eugenie Lacoste*, en *Timm*, en *Gotfried* og slige kvindelige Uhyrer under andre Omstændigheder var blevne dygtige Læger eller Kemikere? Genial var Kvinden af Naturen; hun maatte ikke være det i nogen stor, verdensindgribende Retning; hun blev det i en snæver, i den onde; thi det onde kræver netop det nære, det dunkle, det skjulte og virker bedst der. I har ret stængt det tilhuse med eder, I Daarer! I har næret det i eders egne Barme. Skynder eder at gjøre det godt igjen! Giver hende fri, det vil sige *frigiver hende Evnen til det gode.* Emancipationen, dette Stikord for eders Haan, vil ikke sige andet end en Frigjørelse af hendes gode, heldbringende Evner og Naturanlæg; det er hendes *falske* Kvindelighed, den vil styrte; det er hendes *sande* Kvindelighed, den vil sætte i Stedet. Tag Spinderokken fra hende; længe nok har hun spundet paa sin og eders Fordærvelse. Stæng hende ikke ganske ind med Gryderne og Kogerecepterne, at hun ikke i Forvildelse falder paa det græsseligste. Gjør hende fri, og der vil forsvinde et helt Register af uhyggelige Termini og slemme Udgiftsposter fra eders Regnskabsbøger, og der skal aldrig være mere Tale om fæle Pulvere, ikke om Svig, ei heller om List, om Tøfler ikke, ei heller om Nathuer, — altsammen, hvis I saa nærmere til, blot Frugterne af, at I har indrømmet hendes Geni en falsk, den *farligste* Plads.

Marihøners og vore norske Damers indbyrdes Stilling byder træffende Lighedspunkter. Marihønerne nærer sig nemlig af en viss Sort Larve; — ja havde jeg nu lært lidt mere, skulde jeg ogsaa sige, hvad den Larve heder, og var jeg kommen lidt senere til Verden, saa havde jeg vistnok lært det. Men der er aldrig tilstrækkelig af denne Sort Næring for Marihønernes Behov; derfor opæder de hinanden indbyrdes, akkurat som vi Damer gjør. Da vor Aand savner den naturlige, kraftige Føde, kaster den sig paa en indbyrdes, paa Personalkritikken og frister Livet ved den. Vi opæder saa at sige hinanden, ganske som Marihønerne. Hvem skulde ogsaa tænkt, at disse nydelige,

guldglinsende vaar- og solforkyndende, smaa Skabninger, der bebuder os Lykke, naar de sætter sig paa vor Haand og vi purrer dem et „Maria, Maria, flyv, flyv, idag er der godt Veir, imorgen bli'r det ondt“, — at de skal være saadanne skrækkelige Mariantropofager? Hvis Marihønernes Samfundstilstande, i Lighed med vore, udvikler exceptionelle Fremtoninger, det vil sige, fremragende Individer i nogen Retning, tviler jeg ikke om, at disse fortrinsvis er søgte af sine Medmarihøner og yder Lækkerbiskenerne.

Et ganske merkeligt naturhistorisk Fænomen var det, at der for et Par Aar siden, 1868, viste sig en paafaldende Overflødighed af disse smaa Insekter. Man fortalte, at i Danmark viste det sig i saadan Overflod, at naar man sad i fri Luft, blev man formelig genert af dem, hvilket kom af, at der det Aar var Larver nok, saa de behøvede ikke at gribe til hinanden. Hvilke glædelige Idéforbindelser kan dette ikke vække! Tænk, naar der engang bliver Larver nok for alle Slags Marihøner! Naar de Dage oprinder, da vi til den saa længe hungrende, selvfortærende kvindelige Aand kan sige: Maria, Maria, flyv, flyv! Nu har vi havt det onde Veir, herefter bli'r det godt! Flyv, flyv, flyv!

Det *store* Lod, det største Lod — en altfor elskværdig Mand! Hvo har ikke havt Anledning til at iagttage denne ængstelige, ulykkespaaende Lykke ensteds? En altfor elskværdig Mand! De minder disse ulykkelige sjeldne om de saakaldte Heksedukker, som er skjulte i Daaser. Eieren, det vil da sige Eierinden, bærer dem altid paa sig, og ved sjeldne Leiligheder vises den frem, Dukken. Der trykkes paa en Fjær. Nu skal I se, men ikke røre, ikke røre! Dukken springer frem. Der trykkes atter paa Fjæren, vips ned i Daasen igjen!

Underkuelsen har havt en anden Virkning paa Kvinden, der ikke er latterlig, men netop den allersørgeligste: Ringeagt for sit eget Kjøn og en servil Respekt for Magten. Deraf det Fænomen, at Bestræbelserne for at hæve og forbedre hendes Kaar møder ofte den lidenskabeligste Modstand hos Kvinden selv. Antydningsvis vil jeg fremhæve endel Personligheder i

forskjellige Klasser og Stillinger, i hvem denne Ringeagt tydeligst træder frem. Den røber sig naivest, det vil sige plumpest, jo dybere vi stiger ned i Klasserne. Deraf indtager

Husholdersken for enlige Herrer det ubønhørligste, mest rasende Standpunkt.

Portnerkoner, Udleiersker af alle Slags, lige ned til Stole- og Logeudleiersker. De lukker vistnok ogsaa op for Damer; men det sker dog med en Mine, som om de mente, at disse slipper dog utrolig godt med at betale det samme, eller maaske lidt til.

Vaskerkonen: „Jeg kunde nok desværre ikke holde mit Løfte at skaffe Tøiet til Reisen, jeg, Frøken, for et Par Timer efterat jeg tog Frøkenas Tøi, kom der otte Manschetskjorter fra Ekspetionssekretæren.“ *Ja efter*, Kari! . . . Med den gode Samvittigheds stille Vegt: „*Ikke* to Timer efter heller, Frøken!“

Mødre, der har faaet mindst tre Døtre brillant gifte.

Koner i en viss Stilling, der har sin Mand og sit Hus i komplet Orden.

Gamle adelige Damer, der har spillet en viss Rolle, men engang har set sig fortrængt fra en Ambitions- eller Hjerteplads af en yngre og smukkere.

Eksekverende store Kunstnerinder. Uundværlige for Mændenes kunstneriske Nydelser og elegante *passe-temps*, har de ved Mændenes Hjælp fuldstændig foregrebet Emancipationens Frugter, som de nyder, ligesom man nyder Drivhusferskener og Ananasjordbær i Mars. De kan være ret hjælpsomme, selskabelig forekommende mod Individer af sit Kjøn; men de elsker det ikke. De har aldrig sat sig ind i sine Medsøstres Nød eller Krav. „Hvortil denne Skrigen paa Brød, de kan jo spise Kage!“ siger de som Marie Antoinette, da man fortalte denne, at Folket hungrede. Paa de underlegne Kvinder ser de ringeagtende ned; begavede Kvinder hader de. De er altid omgivne af et Hof af Mænd og trænger strengt taget blot til ett kvindeligt Væsen i sin nærmeste Nærhed: sin Kammerpige.

Og endelig:

De dybest forkuede Kvinder, hvis Selvfølelse ved Mishandlinger ganske er sløvet. I deres Øine nyder de Koner, der ikke prygles af sine Mænd, allerede ophøiede Fordele. Hvad kan de forlange mere!

Paris 1868.

Jeg kan ikke gjøre for det, men jeg har en uovervindelig Mistro til alle religiøse Skrifter og Bøger, der *specielt* er skrevne for Kvinden, lad Titelen være nok saa smuktklingende. Jeg er bleven fuldt bestyrket i denne Mistillid ved at læse „*La femme*“ af den bekjendte *Monod*. Det slog mig straks imøde som Luften i visse Kirker: halv Røgelse, halv gammel Forraadnelse. Den er skreven, denne Afhandling, for ikke ret mange Aar siden; men den kunde gjerne efter mange af sine Udtalelser skrive sig fra Middelalderens mørkeste Tider. „*Manden er til for Guds Skyld; og Kvinden for Mandens,*“ staar der blandt andet. Ja, saa staar der. Kvinden er ikke til for sin egen Lyksalighed og Fuldkommengjørelse, til Guds Pris; men hun er til for en ligesaa svag og brødefuld Skabning, som hun selv er. Hun blev skabt for at bringe ham til Verden og tjene ham. Man kommer næsten til den Slutning, at Manden forholder sig til Gud som Kvinden til Manden, saa fuldstændig fordrer han af denne sidste *Lydighed, Afhængighed, Underdanighed* („*docilité, dépendance, soumission*“). Og denne Underkastelse begrunder han paa den Skyld, som Eva har veltet paa alle Kvinder, idet hun fristede Adam til Synd (Eva blev altsaa ikke fristet?). Rigtignok har Maria, der fødte Frelseren, oprettet denne Skyld paa Slegtens Vegne. Dette er smukt og betydningsfuldt; man venter, at Hr. Monod skulde finde det tilfredsstillende, og at Skylden hermed var hævet. Nei, ikke destomindre hviler Skylden for Evas Forbrydelse paa hver enkelt Kvinde, og hver enkelt Kvinde er pligtig at udsone den i Forholdet til sin Mand ved at være ham *lydig* og *underdanig*.

Jeg bor her i Paris hos en Familie fra Elsass, der har staaet i et nært Venskabsforhold til Monod. Hans Familie, fortalte man mig, bestod af Hustru og — seks Døtre. Han var altsaa til Overflod omgivet af Tjenerinder, blot skabte for ham. Men Hr. Monod var selv en mild, kjærlig Mand, intet mindre end despotisk; de elskede ham høit, saa det vil have været dem forholdsvis let at opfylde det Krav, han stillede til Kvinden. En stor Del Kvinder, hvis Mænd i gode Egenskaber ligner Monod (uden derfor at dele hans Anskuelse; de vilde maaske endog finde sig saare utilfredse ved at kalde et fuldstændig underordnet, viljeløst Væsen sin Mage), — en stor Del af saadanne Kvinder vil ogsaa med Glæde kunne bekjende, hvor let en Sag det er at lystre, at underordne sig, naar der overhoved kan være Tale om disse Ord mellem virkelig ædeltænkende, frisindede Egtefolk. Fru A. vil sige det med stille Taknemme-

lighed for den Lod, der tilfaldt hende, Fru B. vil med Kjærlighedens varmere Overbevisning, Fru C. med Savnets Taarer forsikre det samme; jeg selv, der skriver dette og ud af mine Kvindevilkaars Afmagt og Vergeløshed drives til at tale udfordrende Ord, jeg selv forener mig i alle disse Stemmer til høi og lydelig Erkjendelse: *hvor let at lystre en ædel Mand!* — — — Men vil ogsaa Fru D. finde det saa let daglig i Ydmyghed at lade sig brutalisere af Hr. D.? – Madame E. at understøtte og bifalde alle sin Mands vanvittige Daarskaber og stakkels Mor F. hver Aften at tage imod Prygl af sin? Jeg frygter nei, og de vil samtlige være uenige med Hr. Monod i, at de er skabte til ligeoverfor denne Sort Mænd blindt hen at vise Lydighed og Underdanighed.

* * *

Ved Læsning af en tysk Bog betitlet:

Ewa in Paris.

Tilegnet Adam i Paris og hvorsomhelst.

Er dette Eva? — Eva, din Mandinde,
Der ren og skjær, dig, Adam, engang givet,
Kun som din gode Aand, din Sjælsveninde,
At følge dig paa hvert et Trin i Livet?

Hvor fulgtes I? Hvor tog du hende med?
Ak mindst, hvor *renest* Livets Kilder rinde:
I Sansedybet lokket, tvunget ned,
Fra Ligebyrd hun sank til din Slavinde.

Kun gjennem dit Behag, beundret, hædret,
Dit Sultanbifald hendes største Ære,
I Ondt kun turde hun din Lige være;
Læs denne Bog, sig, er hun nok fornedret?

Ja, gak kun ind, hvor selv en uren Aand
Haanleende dig viser om paa Scenen,
Sku her, hvad Eva blev til i din Haand,
Spot ogsaa du; men tør du kaste Stenen?

Men der er derimod et andet Punkt i Kvindens Forhold til Manden, der behandles med en merkværdig Overfladiskhed og Ligegyldighed i hine religiøse Skrifter, ja overalt, hvor Sagen kommer paa Bane og diskuteres. Ligesom ved en fælles Overenskomst undlader man at røre ved det. Kvinderne *vover* det ikke, og Mændene — *behøver* det ikke. Det er ellers underligt, at de bibelciterende Damer ganske har kunnet hoppe over den, naar de samlede sine Beviser mod sin egen Sag paa hellig Grund; thi netop dette Punkt grunder sig paa Bibelens klareste, uimodsigeligste Udsagn; det er en af dens utvetydigste Bud; Moses har skrevet det paa Tavlerne, Gud i alles Hjerter, Kristus har prædiket og Paulus har forkyndt det for sine Menigheder, og det er det Bud, der skulde gjælde *for Mand og Kvinde uden Forskjel*, at de skal være rene af Hjertet. „Frygter Gud i eders Legeme og i eders Aand," staar der.

Hvorledes er denne Fælleslov overholdt? Er den ikke til det ukjendelige forvansket, ja forvansket i samme Mon, som Civilisationen skred frem, indtil man tilsidst havde skabt og hævdet en totalt forskjellig Moralkodeks for begge Parter? I samme Grad som det sedelige Ansvar slappedes for den ene, skjærpedes det for den anden Part, skærpedes, forskruedes paa næsten unaturlig Maade. En Kvinde kunde fældes kun ved Skinnet af en Forseelse, et Brudd paa en tom Form, en virkelig, bevislig Forsyndelse bedække hende med Vanære, ja støde hende ud af Samfundet; — en Mand — o, jeg behøver ikke at fuldføre Sætningen! Vel kan vi spørge, da vi jo ogsaa kun er Mennesker: Hvi fordrer I af os en saa ophøiet Renhed, som intet Pust maa fordunkle? For at verne om Familielivet og Egteskabets ukrænkede Hellighed, disse Samfundslivets Grundpiller, for at have en ren og tryg Plet at ty til under Livets og Dagens vilde Trængsler, lyder Svaret. Meget smukt. Vi forlanger heller intet Afslag, vi vil vor Forpligtelse helt og uden Forbehold; thi det føler vi: med *Familiekvindens* plettede Renhed falder Samfundet sammen.

Men vi maa blive, hvor vi er, vi kan ikke følge Mændene i Dagens og Livets vilde Trængsler. Det er Manden, som skal søge hjem til os. Dette er betydningsfuldt, rigtigt og smukt. Kun er vi ikke længere tilfredse med, *hvordan* han vender tilbage. Deri ligger Kløften, som mere og mere udvider sig, da alle lukker Øinene for den. I religiøse Skribenter, I, som har saa travelt med at danne nye Kløfter ved at stille Kvinden i et næsten hedensk Underdanighedsforhold til sin Medskabning, viser os heller denne Kløft i dens opløsende Virkninger, viser

os Nødvendigheden af en sedelig Fællesforpligtelse og et Fællesansvar, forkynder den fra Prædikestolen og i eders Skrifter, men tydelig, saa at alle kan forstaa det! — — Og I bibelargumenterende Damer, I, som besjæles af en saadan besynderlig selvmorderisk Drift til at underminere eders egen Grund, idet I væbner eder med Bogstavets plumpe Vaaben, — mod dette Misforhold, Familielivets Peststof, den sande Kilde til vor Nedværdigelse og vore Ydmygelser, til vor Forladthed og undertiden vor Fordærvelse, — mod dette Misforhold løfter eders Røst, I bibelsterke Damer!

— —

Jeg mindes endnu den gamle, slet ikke gode Tid som en fæl Drøm. Den bar blandt anden Raahed og Forvirring ogsaa frækt Usedeligheden til Skue, uden at den offentlige Stemme løftede sig mod den; den hyllede sig kun, naar det kom høit, nødtørftig ind i nogle Maskeradepjalter af et halv sentimentalt, halv brutalt Galanteri, som hin Tids Damer synes at have beroliget sig ved, ja de kunde ikke se sig mætte paa disse Ridderlighedens uegte Galoner og stolte, nikkende, smudsige Fjære. Dette var nu i de finere selskabelige Konflikter; i de mere tarvelige, paa Landet f. Eks., traadte Lasten kun mere umaskeret op. Den Sedernes Fordærvelse, der vel nærmest udgaaende fra det franske Aristokrati udbredte sig til hele det øvrige Europa, havde ogsaa rigelig afsat sit Dynd oppe i vore skikkelige nordiske Lande. Det er ingen Overdrivelse at sige, at næsten hver større Gaard omkring i Bygderne husede en liden Borgia, en Mauprat, en Rolf Blaaskjeg i Miniatur, hvoraf maaske mangen blot savnede en større Skueplads for sine slette Lidenskaber til at naa en Borgiask Berømmelse. Det var en Ulykke blot at høre derom, vide derom; men hvordan kunde det undgaaes? Det har ligget paa mit Barne-, mit Ungdomssind som en dunkel Rædsel, en frygtelig, uopløselig Gaade, at det kunde eksistere. Jeg saa de hæderlige, skikkelige Hustruer til disse skjendselsfulde Mænd. Jeg mindes disse blege, stumme, forgræmmede, nedværdigede Skikkelser. Var der nogen, der klagede over sin Skjæbne, lo man deraf. Hjerteskjærende Ord gik omkring i Bygden, som Stof til Løier, Stikord til Latter.

Igjennem alle Tider har man arbeidet paa at udvide og befæste denne moralske Kløft mellem Mand og Kvinde. Ikke

tilfreds med den Afvigelse i Anlæg, Tilbøieligheder, Følelsessæt, som Naturen klart og utvetydig har faststillet, har man efterhaanden dannet en kunstig, en unaturlig Forskjellighed, der satte Idealet af den kvindelige Karakter i noget stik modsat Mandens, lutter Egenskaber, der var skikkede til at hævde hendes Afhængighed af ham. Paa denne Grundvold var det, at man, fornegtende det oprindelige Guds og Samvittighedens Bud, byggede et totalt forskjelligt Dyds- og Æresbegreb for begge Parter. For hendes vedkommende sattes dette, som vi ved, i hendes kvindelige, det er Renhedens, Kydskhedens, Hæder, for hans i noget ganske andet, i en borgerlig Udadlelighed, den saakaldte verdslige Ære. Og for sit Vedkommende, naar man betragter Sagen i og for sig, vil det ikke falde nogen Kvinde ind at protestere. Hun lyder kun Naturens eget Bud i hende, dens helligste, sterkeste Røst, som selv de mest fornedrede af hendes Kjøn aldrig vil kunne bringe ganske til Taushed; den er sterkere end Livet selv. Det er kun, naar dette kvindelige Æresideal træder i Forbindelse med de øvrige Samfundslove og Bestemmelser, at der bliver adskilligt at sige derom.

Lad os et Øieblik i dette Lys betragte hin Udskiftning. Vi staar her, uden at ane det, ved Kilden til den største Uret og de bitreste Lidelser, der nogensinde kan skrige til Himmelen om Gjengjældelse, om Opreisning. At de bæres, viser kun igjen det hævdedes forfærdelige Magt, og at man vænner sig til at anse alt, hvad der er givet og *kan* gaa, som rigtigt og godt. Det vil jo sige, at den ene Part har faaet en *Del* af den almindelige Moralforpligtelse at opfylde, og den anden har faaet den *hele;* thi har en Kvinde da ikke ogsaa en borgerlig Ære at opretholde? Kan hun ligesaa let unddrage sig fra at være redelig og ærekjær, som en Mand tror uskadet at kunne synde mod det Bud, man saa subtilt strengt har gjort gjældende for hende? Og man tænke sig lidt, hvordan dette Klenodie, hun har at vare, er stillet, hvor en Fællesforpligtelse ganske mangler! ... Dette Klenodie, saa sart, at et Blik kan saare, en Tanke besudle det, som Kaadheden kan vidskræmme paa offentlig Gade, Bagtalelsen er istand til at forgifte ved et eneste Pust, — man tænke sig dette stillet hen i et Samfund, der lig Magistraten i Aten holder med Røverne, det vil da sige, med nederdrægtig Overbærelse behandler Fristeren og med ubarmhjertigste Strenghed den fristede og forurettede, som for disse kun har Lovenes, det er Offentlighedens, plumpe Beskyttelse, der saa langt fra, naar en Kvinde er ulykkelig

nok til at ty til denne, yder en Opreisning, at den kun gjør Nederlaget større! ... Hvor den ene Part, paa en Vis forenende Angriber og Anklager, Dommer og Bøddel i én Person, kun straffer egne Forsyndelser i den anden, men forsmaar ikke at smykke sig med dennes Pletfrihed! Thi selv den usedeligste Mand tror sin Ære temmelig bjerget, saalænge man ikke kan sige noget om hans Hustru. Ja, det er et eget Rets- og Æresbegreb af D'Hrr. Lovstiftere og -haandhævere, det med saa yderlig Strenghed at opstille Fordringer til og straffe Bruddet paa Egenskaber, der, saalænge Verden har staaet, har været Gjenstand for deres egne Efterstræbelser, ubønhørligere, snedigere, mere udholdende, end de Vilde opsporer, forfølger og myrder vergeløse Hvide ... Lad Historien og de store Byer vidne, lad vore egne Hospitaler og Magdalenastiftelser og andre Stiftelser tale!

Naturen har allerede med en saa paafaldende Partiskhed behandlet den svagere, for Lidelser mere ømfindtlige Halvpart af Menneskeheden, idet den lagde Angsten og Smerten, Skammen og Byrden alene over paa hende. Ja, vel var her en Appel at stille til *hans Æresbegreb*, ja, det *allerførste!* — at stræbe at oprette, hvad Naturen og Forholdene forbryder, til sartere at behandle, ridderligere at verne om og *trofastere* at lønne, end selv bedre Mænd undertiden finder det nødvendigt at gjøre det.

Man har bestræbt sig for at udfinde, hvad der hos et Menneske sikrest betegner dets Standpunkt. Nogle har troet at finde det i Latteren. „*Dis-moi qui tu hantes, et je te dirai qui tu es,*“ siger den selskabelige Franskmand. Jeg siger: Oplys mig om, hvorledes dette unge Menneske tiltaler og *omtaler* Kvinden, og jeg skal sige dig, hvad han er for en.

Jeg har i det foregaaende forsøgt at kaste, om end kun nogle Streiflys, paa de ulige og for den ene Part nedværdigende Betingelser, hvorunder begge Kjøn i sine naturlige Konflikter til hinanden er stillede, ligesom mine Bestræbelser i det næste vil gaa ud paa at oplyse deres indbyrdes Forhold til hinanden i nogle

andre af dettes Brydninger. Ufuldkomment sker det fra min Haand, det indrømmer jeg villig, uvant som jeg er til at give Betragtninger af den Natur Ord. Men da ingen anden gjør det, saa tænker jeg: noget altid bedre end slet intet! Og hvem ved! — maaske et Ord, et Vink kan falde vækkende i en anden Aand, der mægtigere, ganske anderledes overbevisende vil svinge Sandhedens Fakkel, end jeg formaar det!

Vi stiger med en viss Lettelse op i mere lutrede Regioner, hvor hine Livselementer, hvem det blev givet at drage Mand og Kvinde til hinanden, inderligst og renest tilkjendegiver sig. Det er saa ofte gjentaget, at det tilsidst er bleven en uimodsigelig Sætning, at Kjærligheden i hendes Liv indtager den hele, men i hans kun en ringe Plads. Atter igjen Kløften, atter igjen Kampen! den ulige Kamp, hvor kun den ene Part møder skarpt bevæbnet og har alle Chancer for at gaa helskindet ud af den, — atter igjen et Spil, hvor den, der har sat alt paa ett Kort, har alt at tabe mod den ringere Indsats, med andre Ord, ligesom Mændene reserverer sig den fuldkomne, uplettede Renhed fra hendes Side uden Gjenforpligtelse, saa forbeholder de sig ogsaa hele Skatten af hendes Følelsesliv, uden at give anden Valuta, end de netop bekvemt kan afse efter Omstændighederne.

Tænker vi efter, vil vi finde, at Handlingen i alle de mest bekjendte Digterverker, Dramer, Romaner altid dreier sig om denne ulige Kamp. Næsten i dem alle gaar hun tilgrunde efter frygtelige Lidelser. Clarissa og Emilia Galotti, Ottilia og Margareta, Delfine, Eleonore! . . . Hvor kan man opregne denne uoverskuelig lange Række af poesitilslørede Ofre! Man skulde næsten tro, at den store Læsekreds i samme Forhold omfatter slige Verker med Interesse, som de ret intensivt kan gjengive en saadan grusom og langvarig kvindelig Dødskamp.

Vi har foran os en Bog, der, nylig udkommen i Danmark, giver os et Billede af Tilstandene før og efter den store franske Revolution.[1] Den kaster, maaske uden at have det til Hensigt, interessante og høist betegnende Lys over Kjønnenes erotiske Forhold til hinanden, saaledes som det fandt sit Udtryk i Dramerne og Romanerne fra hine Tidsperioder. Denne Bog byder en udmerket Ledetraad, og vi vil følge den gjennem nogle af de merkeligste af de Digterverker, den omtaler.

I *La nouvelle Héloïse* (1761) og de Romaner, som slutter sig til denne Skole, staar den gode gamle Kjærlighed endnu

[1] *Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Literatur* af Dr. G. Brandes.

ved Magt, sin mystisk tilslørede, imponerende Magt. Ingen havde endnu vovet at antaste den og gjøre den til Gjenstand for en opløsende Drøftning, hvilket var forbeholdt vort Aarhundrede. Kvinden staar endnu som den varmtbegjærede, lykkeforkyndende og -spredende; Manden træder op som den trofaste, altopofrende Ridder, der finder sig uendelig lyksaliggjort ved hendes Kjærlighed.

Werther (1772) staar paa Overgangen til den nye Type, der først skulde udvikle sig efter Revolutionen, den melankolsk blaserte; han tilhører endnu med sin Higen, sit fulde, varme, brusende Hjerte sin egen Tid; men ved det ominøse Pistolskud, der bringer dette Hjerte til Taushed, falder ogsaa Forhænget, der skjuler for os, hvorledes han vilde taget det, var han kommet i rolig Besiddelse af Lykken. Kjærlighedens Lykke er nemlig allerede ikke mere det eneraadende Motiv i denne Roman. Werther har betænkelig mange Ulykkeligheds-grunde udenfor sin ulykkelige Lidenskab. Betegnende er ogsaa den overseende Ringeagt, hvormed den Modstand, der kan lure i Kvinden selv, behandles, idet Werther ikke synes at lægge Merke til, at Charlotte slet ikke elsker ham (mon Goethe i sit Forhold til den virkelige Lotte ogsaa skulde have overset denne lille Hindring?); og saa bliver den Omstændighed, at Charlotte gifter sig med en anden, alene Draaben, men ogsaa *kun* Draaben, der bringer Bægeret til at flyde over og frembringer Katastrofen, — en Omstændighed, der vilde givet de blaserte Helte, de ved en for magelig Opnaaelse af Lykken ulykkelige og utilfredse, nyt Liv og vækket dem til ny Foretagelseslyst, men som, da Genren som sagt dengang endnu ikke havde udviklet sig, kun lod stakkels Werther vende Vaabenet mod sit eget Bryst.

En dyb Nedstemthed havde betaget Sjælene, efterat Revolutionens Storme var forbi. En Nedspændthed, en Træthed, en Lede til alt, der igjen fandt sit Udtryk i Literaturen, gjennem Tidens fremragende Aander. De fleste af disse færdedes i Eksilet. Det var rigtignok en anden Ungdom, der nu var traadt frem paa Scenen. De vidste ikke, hvad de skulde tage sig for, disse allerede før Arbeidet trætte, disse ørkesløse Grublere, disse urolig søgende, Sønner af Fædre, „der intet havde levnet dem at udrette“. I denne Forlegenhed vender Mændene tilbage til Kvinden, som de saa længe havde forsømt, og forlanger af hende Glemsel og Sysselsættelse. *Pauvre femme!*

I *René* af *Chateaubriand* har vi faaet Hovedtypen for hin Tids mandlige Ungdom. „*René*[1] er Anelsens, Forventningens

[1] Se *Hovedstrømninger.*

Poesi afløst af Skuffelsens. Istedenfor Utilfredsstillelsen før de store Katastrofer træder Utilfredsheden efter. Saa møder vi igjen Aarhundredets Mand. Han er bleg, hans Pande rynket, hans Liv ørkesløst, hans Haand knyttet, etc.“

Det er denne elskværdige Slegt, hvis Devise fra det gamle: Gid vi kunde blive elskede! har forandret sig til: *Gid vi kunde elske!* ... som nu forbereder sig til sine Felttog mod det Kjøn, hvem man har levnet *Følelsen* som den eneste, alt udelukkende Interesse i Livet. Har du, som læser dette, selv Gnist af Følelse, saa tænk dig Sammenstødet og de Kampe, der vil udvikle sig deraf!

Pauvre femme! Her skulde hun dog kun være Kvinde og ikke Heltinde mere, som hendes Moder var det ... Ak, her trængte hun nok til Amasonens Egenskaber. Hun er bleven Gjenstand for en hel ny Taktik: en forfølgende, til Døde udmattende, en Tilintetgjørelsens Taktik, der stiller Fordringer til Egenskaber, som hun endnu slet ikke har tillagt sig; — de skal maaske først udvikle sig af Striden! Hun er ikke mere Maalet, det høie, lykkeforjættende; hun er kun Midlet, hun er Skudmerket, ikke Gevinsten selv; med sin hele Skat af ukunstlede Følelser vil hun komme ganske tilkort. Hun gjør disse interessante Manfreder, Renéer og Adolpher, bag hvilke hine store Forfattere knapt gjør sig den Uleilighed at skjule sine egne katzenjammerlig-melankolske Træk, en slet Tjeneste ved for tidlig og for rigt at lønne deres Bestræbelser; og Trofasthed driver dem rent til Fortvilelse. Det er Bevægelsen, Sindsrystelserne, disse Herrer attraar; de maa have alle en Jagts Ophidselser og spændende Overgange, Fanfarerne og Farerne, Uvissheden, Forfølgelsen og Seiren, og det gispende Offer, der venter Naadestødet for deres Fod, og saa? ... Ja, saa er Legen ude. Vi vender os bort fra Slutningsceremonierne, hvor Hundekoblet — Verden — slippes løs og kaster sig over og glefser i sig de sidste Rester af et saadant elendigt, mishandlet Kvindeliv.

Det er denne Anskuelse af Kvinden og Kjærligheden, som Romanerne fra hin Epoke gjorde sig til Talsmænd for. Al den Mishandling, som Mangel paa Følelse kan tilføie Følelsen, den bundne, den vaaben- og vergeløse Følelse, al den raffinerede Grusomhed, som den sterkeres Egoisme, pisket af Kjedsomhedens og Ørkesløshedens Dæmoner, kan udspinde og iverksætte mod de svagere, træder her ind i nye Stadier, antager bestemte Omrids; den kror sig, den behager sig i dem, den forlanger endog Hyldning som interessante Karaktermalerier.

De mest remarkable af hine Romaner faar dertil noget saa særegent oprørende, fordi de er skrevne af Mænd, der gjorde sig til Talsmænd for den gjenopstandne Religiøsitet, nemlig *Chateaubriand* og *Constant*. I Sandhed, den kom til at indtage en den lidet værdig Plads midt i denne Livsledens og Fortvilelsens Poesi!

Det var nu lidt om *René*.

Saa følger en ny Variation af Typen, *Obermann*. Forfatteren, *Senancour*, har dog gjort sin Helt mindre slem. Han har sat ham op paa Alperne som komplet Eneboer og lader ham der anstille sine grillenfængersk-misantropiske Betragtninger. Han kommer heldigvis slet ikke i Berørelse med nogen Kvinde og tillader os derfor at drage lidt Aande, inden vi naar til den næste Type: *Adolphe* af *Benjamin Constant;* thi denne overtrumfer dem alle.

Jeg kan ikke negte mig den sørgelige Fornøielse at gjengive nogle Træk af den Skildring, Forfatteren af *Hovedstrømninger* yder os af denne Helt, hvorved dog er at bemerke, at Constant af rødmende Beskedenhed, fordi han i *Adolphe* havde givet et tro Billede af sig selv, ikke turde gjøre ham „altfor fængslende“.

„Han er endnu meget ung, men som *René* og *Obermann* er han tidlig gammel ... Skjønt han aldrig er bleven aandelig mættet, er han dog ikke hungrig; skjønt han intet har oplevet, er han allerede ude over alting. Det tilkommende har ingen Interesse for ham; thi han har foregrebet det alt i sin Fantasi, og det forbigangne har gjort ham gammel; thi han har levet nogle Aarhundreder i sin Tanke. Han har attraaet alt muligt; men han har intet villet; jo mere afmægtig han føler sig, des større Dimensioner antager hans Forfængelighed; thi Forfængelighed er overalt det Materiale, hvormed de evne- og viljeløse forgjæves søger at stoppe Hullerne i sin Vilje eller sit Talent. Han *ønsker* at elske og blive elsket; *thi han vil bruge Kjærligheden som en Styrkedrik for sin Selvfølelse.* Han vil opnaa en kraftigere Fornemmelse af sit Værd. Han attraar ikke en skjult eller fredet Lykke; han trænger til at foretage en Erobring, til at fremkalde Opsigt og Misundelse gjennem en iøinefaldende Triumf og Skandale. Saaledes faar han første Gang Anvendelse for sine Kræfter, og Kjærlighedens Lykke bliver for ham det endelig engang at føle sin Vilje, idet han bøier en anden Vilje ind under sin.“

Hvad mener I om en Elsker som denne? Og stillet ligeoverfor en høisindet, trofast og lidenskabelig elskende Kvinde?

Dertil kommer, at hun er en af Verden og Familien for hans Skyld forskudt.

Constant maa have følt sig dobbelt vel under disse sine Skildringer, omtrent som en mættet Tiger paa Resterne af sit Bytte. Han havde nemlig den Tilfredsstillelse, foruden at udhvile sig i Erindringen, dødelig at kunne saare og kompromittere en endnu levende, høitstaaende, berømt Dame, i hvem han omtrent utilsløret lod gjette Heltinden.

At slige Bøger i sin Tid skrives og læses og vinder Berømmelse, kan man forstaa, da de udtaler en herskende Samfundsstemning. Men at de læses af Generation efter Generation uden Kritik, uden Indignation, som om alt var i sin Orden og skulde saa være, kunde vække mere Forundring. Det bekræfter dog kun, hvad jeg ovenfor har bemerket om Mængdens Smag for det pinselfulde. Jeg ved ikke, hvordan andre har det, men paa mig, der ikke kan taale, at en Blomst pilles fra hinanden, virker den Slags Bøger, som om jeg bivaanede en af hine oprørende Vivisektioner, hvor Videnskaben beriger sig i Dyrs Pinsler, og man fristes til at spørge, om Kvindelidelse i Regelen opfattes meget mindre ligegyldig og sløvet af Vanen, end den raa Mængde opfatter Dyrets.

Den *blaserte* Mand lever den Dag idag, kun under andre Former, i Livet og i Literaturen.

Er *Blasertheden* en Sygdom? Kan den, vil den nogensinde helbredes?

Naar Manden vender om og gaar den samme Vei tilbage, som han lig Lemænsværmen har fraadset sig frem paa.

Han maa gaa tilbage for at hente hende, som ikke *maatte*, ikke *vilde* med. Han maa vende tilbage og hente hende, der altid skulde fulgt ham, og gjennemvandre med hende de samme Strækninger, *han har lagt øde*, og *hun* maa være bleven sterk nok, mægtig nok til at lade ham glemme, at han ikke mere fraadser.

Han maa lære selv den Kunst, han har lært hende, *at ofre*, *at fornegte sig*, indtil han har givet tilbage, hvad han med Uret har taget.

Er det en Sygdom? Vil den helbredes?

Naar den Dag kommer, da Kampen ikke mere gaar om Kvinder, men *for Kvinden*, naar en Dag kommer, da Kampen heller ikke mere gaar for Kvinden, men *med* hende, ved hendes Side, støttende hende, støttet til hende, for et fælles, langt mere ophøiet Maal.

Naar den Dag er kommen, da hin Kløft af kunstig Forskjellighed mellem dem er hævet og hun i Sandhed er bleven hans Mage, hans Selskab, hans Lige, delende med ham Arbeidet, men ogsaa Hæderen, Savnene og Glæderne og det sidste opløftende Haab.

Da vil Sundhed og Lykke vende tilbage. Den stygge Sygdom skal ikke have Magt mere; den vil ganske forsvinde, ligesom den hæslige Literatur, den kaldte tillive.

Sammenstødet mellem „Aarhundredets Mand" og Kvinden, mellem Blasertheden og Følelsen, den endnu ufordærvede Følelse, havde efterladt mægtige Virkninger for denne sidste. En hel ny Kvindetype udgik af dette Sammenstød, den til Bevidsthed om sig selv vaagnende, til Modstand sig reisende Kvinde. Der skulde dog gaa rum Tid hen, inden denne dunkelt gjærende Opstand kom til et ordentligt Udbrud. *Mme. de Staël* havde vistnok skrevet et Par sociale Romaner, der vakte umaadelig Opsigt; men hun rammede i dem dog ikke egentlig Hovedet paa Sømmet. *Delphines* og *Corinnas* Forfatterinde var for meget Datter af den gamle Tid og for *nyformælet*, kan man gjerne sige, med den nye til rigtig uhildet at dømme om, hvad denne førte i sit Skjold. I hine Verker gaar hun allerede et merkeligt Skridt fremad, idet hun skildrer kvindelig Hjertestorhed og Aandsoverlegenhed i Strid mod den hele Samfundsorden. Manden træder i dem endnu op som sin svagere Halvdels tro Forbundne, elskværdig og elskende og kjæmpende for hende og med hende mod de samme Skranker; kun med den Forskjel, at Forfatterinden tillader *ham at trodse* disse, medens hun gjør hende det til Pligt at bøie sig for dem, det vil da sige, knuses mod dem. Kampen, den sønderrivende Kamp mellem Mand og Kvinde indbyrdes, der blev vort Aarhundredes Særkjende, undgaar Fru v. Staël; maaske har hun ikke forstaaet, ikke villet forstaa den. Der skulde gaa en Række af Aar hen, før denne Sag kom rigtig tilorde; men da det endelig skede, kom den ogsaa til Orde i *Aurore Dudevant.*

Det var ingen halv Protest, ingen Gaaen paa Akkord med noget; det var Hansken kastet til det hele Samfundshykleri og den bundløse Umoralitet, som dette skjulte. Men bag denne lille fine Damehanske lynede der altid færdige Vaaben, Vaaben

saa skarpt tilslebne, saa sælsomt skjøntformede, at man over at beundre dem glemte, hvor sikkert de rammede, og hvor dødelig de kunde saare.

Den første, hun æskede til Kamp, var netop „Aarhundredets Mand“. For første Gang fik man se ham, rigtig som han var; og man studsede. Det var de samme Grundtræk: Sjælens Rynkethed og Graahærdethed, den samme ubændige Egoisme og rovlystne Ledighed. Kun færdedes han ikke længer i Urskovene og mellem Alperne. De imposante, melankolsk blege Renéer havde forvandlet sig til deres egne sirlig friserede, elegante Raymonder og Arthurer, som de hver Dag mødte lyslevende i Salonerne og ved Veddeløbene.

Derpaa fulgte Rækken af hendes Egteskabsromaner. Hun viser os deri Kvindeskjæbnen i en af dens dunkleste, bedst maskerede Sider. Hun afslører os det lumskeste af alle Bedragerier mod Kvinden, idet man i Lykkens og hendes Bestemmelses skjøntklingende Navne vier hende til Nedværdigelsen og Elendigheden. Vi maa dog her ikke glemme, at vi staar paa fransk Grund. Hun viser os, hvorledes hun, endnu et Barn i Uvidenhed om Livet og Verden, sælges til, kobles til Lastværdigheden, hvorledes det sker under Offeret bedøvende og forvirrende Ceremonier og et for slige Forbrydelser fuldkommen afstumpet Samfunds afskyelige Krokodillerørelser og Velsignelser.

Den Virkning, som disse Romaner fremkaldte, var forfærdelig. En Strøm af salvelsesfuld Indignation udgjød sig over den dristiges Hoved. Alle europæiske Blade overbød hinanden i eksorciserende Udtalelser derom. Det var en almindelig Slaaen Kors for sig mod den onde Aand. Og endnu den Dag idag spøger *Georges Sands* Navn om for Hykleriet og Snerperiet som Indbegrebet af al kvindelig Udartethed. For at kunne skildre Lasten saa træffende (!) maatte man selv være lastefuld. Den gamle Forveksling! Nævne det onde, rive Sløret af det er værre end Ondet selv; den, der har Mod dertil, rammer Straffen, medens Lasten selv gaar fri.

Nu vel, denne dristige Kvinde, kaldet *Georges Sand*, har syndet. Nu vel, hun har Forvildelser at gjøre sin Gud Rede for, som vi, der sidder vel konserverede og velassorterede inden vore smaa Glasskabsforhold, finder det baade let og saa klædeligt at fordømme. Men man maa læse hendes, med uopnaaelig Aandfuldhed, Varme og Sandhedsmod skrevne Livshistorie for at begribe, beklage og, har man Hjertet paa rette Sted, tilgive disse Forvildelser; ja man skal mere; man skal

forstaa dem som uundgaaelige Betingelser for den Opgave, hun i et Samfund som det, hvori hun stod, var kaldet til at gaa foran i, nemlig: være den første Kvinde, som talte. Her kunde ingen Teori forslaa, kun Oplevelsen selv give Vidnet Ret til at vidne. Gjennem Underverdenens Rædsler har udvalgte Aander som hun maattet søge det høieste, som Jorden negtede dem — Dante sin Visdom, Orfeus sin Brud —, og kun ved selv at befare Livets Afgrunde kunde en Sjæl som Aurores hente den Vredesild, det Løvindemod, hvormed hun siden har røbet og blottet Samfundets nedrigste, farligste Hemmeligheder.

Et gammelt Ord siger, at Paris er Kvindernes Paradis, Mændenes Skjærsild og Hestenes Helvede. Hestene vil for sit Vedkommende sandsynligvis have mindst at indvende; men naar man læser *Ernest Legouvés* Verk om den franske Kvinde, bliver der adskilligt at sige om Lignelsen med Paradiset. Den vilde klinge som Ironi, naar man ikke erindrede, at Franskmændene aldrig bruger Maalestokken paa fremmede, men kun paa sine egne Forhold. Det ved vi jo, at Paris bereder *Kvinder*, om just ikke *Kvinden*, Eksistenser, der tager sig helt paradisiske ud. Nøiere beset er det dog kun usunde Udvekster paa hendes virkelige Stilling; thi Legouvé oplyser os om, at i intet civiliseret Land er Kvinden ved Lovgivningen stillet elendigere end hos Franskmændene, denne Nation, vi kalder den ridderlige. Det er ikke meget længe siden, at en Hustru ikke havde mindste Ret over sin egen Formue; men der var intet iveien for, at Manden lige for hendes Øine fortærede den til sidste Skilling. Den Rolle, Kvinderne spillede under den første Revolution, hævede dem noget; Direktoriet forandrede endog visse Lovparagraffer til deres Fordel. Saa kom *Napoleon*, den store Mand, der ogsaa har bevist sin Mandsstorhed deri, at han i alle Forhold, han har staaet i til Kvinder, har vist sig fuldkommen ophøiet over at have noget som en Samvittighed. Han ophævede igjen hine Indrømmelser, skjænkede af den forrige Regjering, og *skjærpede* de gamle uretfærdige Lovbestemmelser, der nu træder en humanere Samtid imøde som sande Monstrositeter.

Man husker nok Napoleons Svar til Mme. de Staël, da denne spurgte ham om, hvilken Kvinde han satte høiest: „Den, Madame, som bringer de fleste Børn til Verden". Denne verdensberømte Tirade, der allerede gjennem en hel Række napoleonsgale Generationer har frydet saa mange Miniatur-Napoleoner og saa mangfoldige af Mme. de Staëls eget Kjøn, der kan trøste sig til ikke at have fjerneste Lighed med denne store Kvinde. Hvori ligger da det knusende i dette Svar? For den Mand, der satte sin Mandsstorhed i at skaffe saa mange Mennesker ud af Verden som muligt, bliver selvfølgelig den Kvinde størst, der leverer Emnerne og sætter saa mange ind i den som muligt, en Livsfilosofi, fuldkommen værdig Napoleon, Ulven og Vielfraszen.

Ganske merkeligt er det, at samme store Mand, der afskyede de aandsoverlegne Kvinder, der behandlede dem, der tiltrak, men modstod ham, omtrent som hans Kanoner behandlede opsætsige Byer, — der koldblodig ofrede sin Broder og sin egen Hustru for sin umættelige Ærgjerrighed, medens han ubarmhjertig modsatte sig andres Skilsmisse, — det er merkeligt, at Gjengjældelsen rammede ham i den eneste Kvinde, han ikke behandlede ilde! Denne dorske, kolde, ham slet ikke hengivne Keiserdatter blev ogsaa hans Skjæbnes onde Genius ..... det er et merkeligt, men dog slet ikke noget sjeldent Fænomen, at Nemesis optræder ironisk og til sine tungeste Slag føier bitter Spot.

Januar 1872.

Her i det tykke af Tyskland, hvor den friske Søvind, der omvifter vore nordiske Lande, ikke kan naa hen, faar man en kvalm Følelse af, at den aandelige Luftning i mange Henseender ogsaa mangler. Kvindesagen synes saaledes at staa paa et yderst primitivt, det vil sige fuldkommen urørt og urørligt Standpunkt. Bondekoner, *spændte sammen med Hunde*, foran tungt belæssede Kjærrer, *Manden bagefter* ... Et Øienvidne har endog berettet mig, at det oftere har set denne *sætte sig op paa Kjærren*, naar det gik hjemad; slige Syn vil man maaske mene ikke kan være synderlig betegnende for Kvindernes Stilling i det hele; men jeg synes, slige Syn er meget betegnende. Det er dog Misfosterudveksterne paa det samme vidtforgrenede, vanrøgtede Træ. At det kan taales, sees sløvt paa af en Befolkning! I disse Gader af en gammel, kunstberømt Stad kan man daglig se dette oprørende Optog drage forbi; Skarer af

uniformerede, sabelslæbende Mænd, den gamle lærde Monark, en ridderlig Mand og kjærlig Husfader, Hofdamer, som bæres forbi i de samme forgyldte Portechæser (!), fra hvilke deres Oldemødre følelsesløst skuede ned paa det, otte og tyve Forfatterinder, som jeg har ladet mig sige, er det Antal, Byen huser inden sine Mure — alle ser dette Syn og ænser det ikke mere, end vi hjemme ænser lignende aandelige Fænomener, der stønner os forbi. Hvor lang Tid vil det vel tage, inden det dages i Tilstande som disse, inden disse arme Kvindelastdyr, der siger indbyrdes mellem sig, Nabokonen til næste: „Sie hat noch nicht gekriegt", . . . „sie hat schon gekriegt",[1] — som naar andre taler om et dagligt Maaltid —, inden disse arme Kvindelastdyr kommer saa langt i den menneskelige Værdighedsfølelse, at de ser surt? . . . Nu gaar de ganske tilfredse sammen med Hunden i Spandet, drevne af Manden.

Beretningen om de kvindelige Meetingsexcesser i Schweiz og Amerika gjør nu sin Runde gjennem alle europæiske Aviser, et sandt Fund for Dagbladsredaktører og Modstandere af Kvindesagen. Intet er for disse sidste mere velkomment end noget, der kaster Latterlighedens Skjær over denne Sag.

Mig undrer det blot, at de ikke forekommer hyppigere og voldsommere, disse Optrin. De er dog uadskillelige fra ethvert pludseligt Ophør af et unaturligt Tryk. Aldrig har nogen Modstand været merket med vildere Udskeielser end Negrenes under deres Forsøg paa at befri sig fra Aaget. Vil man deraf uddrage Slutninger for Slaveemancipationens Ikkeberettigelse? Hvad har disse frihedsdrukne Talerinder i Grunden gjort andet end at spillle en Smule Herre, ligesom hine løsslupne Sorte, naar de slaar itu, hvad de kan, tømmer Kjelderen, stormer Værelserne og efter sin Tur strækker sig paa Silkepuderne? *Que voulez-vous?* Maadeholdenhed maa man ikke vente her. Ogsaa Kvindeemancipationen maa have sine *Mesdames les pétroleuses*, der vil afskrække fra Udskeielser og dog baner Veien for mere berettigede Talsmandinder.

Atter igjen en Meetingsskandale, og det efter — tre Maaneders Forløb. Atter et voldsomt Skrig i Bladene. Man skulde næsten sige, jo sjeldnere de forekommer, jo mere Indignation vækker de. Man kunde næsten føle sig smigret derved.

[1] Prygl. (Anm. i 1872.)

De saakaldte *Friegteskaber*, Forbindelser, der knyttes, og som skal være uden kirkelig og borgerlig Sanktion, forkyndes nu temmelig ugenert fra visse Leire og lover ogsaa meget smukt, medens de turde holde sørgelig lidet. Den stakkels Kvinde! Manden kan ikke undvære hende; selv hvor han vildest skeier ud, skal hun drages med; hun maa med ham for at koge hans Mad og føde hans Børn; hun maa følge ham for at tænde hans Lunter og forbinde hans Saar. Saa giver man det et smukt Navn af Frihed og Frigjørelse, medens det i Virkeligheden blot er en ny Form for det gamle Tyranni. Sørgeligt var det i Rom under Mazzini-Optoget at se Fritænkerne med sine Faner og Attributter i Processionen, og at der kun til denne Skare havde sluttet sig Kvinder!

Den arme Kvinde! Kan der times hende noget værre end den gamle Forkuelse, og skal det ovenikjøbet gives Navn af Redning!

Der staar vi ved et af Braadybene, der stanser os paa vor lange, møie-indviede Bane. Det gjælder at samle sig til en sidste Kraftanspændelse, det gjælder sindig og med Lempe at prøve sig frem, Trin for Trin, hvor kun Foden kan vinde Fæste; da raabes der til os med Haanlatter: Vover Springet, I forsagte Taaber! Vi opfanger eder i vore Arme, og ved vor trygge Arm gaar Turen let som til Dans og Leg, og med os følger Friheden og Styrken, og Skjønheden og Kjærligheden lyser os paa vor Vei!

Ja, det klinger smukt, eller rettere sagt i mine Øren skurrer det betænkelig. Tiden til en saa voldsom Løsrivelse fra et af de ældste og fastest snoede Baand, der holder de menneskelige Dæmoner i Ave, skulde allerede være kommet? Vistnok byder ikke Egteskabet, som det vedtægtsmæssig er ordnet, fuld Betryggelse mod indre Splittelser og Vanskjæbner; men i selve Lænken ligger der en, saavist som den endnu er nødvendig.

I de fri Forbindelser, der ikke trykkes af nogen ydre Tvang, skal altsaa den *indre* Forpligtelse alene binde Baandet og være des sterkere! Meget smukt! Men er det i Tider som dem, vi nu oplever, Tider, hvor Egoismen og Materialismen frækt reiser sine Bannere, at vi tør tro paa de smukke Egenskaber, der her skulde lægges til Grund? Hvor er den Ridderlighed, den Agtelse for Kvinden og sedelig Renhed, det Retsind, den Trofasthed, der skulde hellige en saadan, af Samfundet ikke beskyttet, Forbindelse og sikre den svagere, mere prisgivne Part for Farerne ved den?

Disse kun af „Kjærlighedens fri Valg“ sluttede Forbindelser turde derfor mindre sikkert garantere dens Vedvaren end de lovformelige Egteskaber, medens Svig og Utroskab lades aaben Dør, og man dømme selv, hvem der her atter er den uheldigst stillede, Manden, der kan snøre sin Ransel og ustraffet liste sig væk, eller hun, som sidder kvar i den saakaldte Frihed, det vil da sige den frygtelige Ørken, som hendes egen Skuffelse og Fortvilelse og Verdens Foragt vil vække hende i!

Hvad Virkning har Kvindens Stilling øvet paa de sociale Revolutioner, særlig den store franske af 1789? Var den overhovedet bleven til, havde den været nødvendig, hvis hun havde indtaget den Rang og den Plads i Verdensordenen, som tilkom hende?

Det vil blive en Opgave for Fremtidens Filosofer og Psykologer, naar de for Alvor finder denne Side af Menneskelivet og den hele Verdensudvikling en Drøftning værd, at paavise dette. Vi har kun set de rigest blomstrende Samfund, hvori Kvinden ikke var agtet og ligeberettiget, raadne ned, styrte sammen for aldrig at reise sig. I vore kristne Samfund har man vistnok afskaffet saadanne Misbrug, der aabenlyst smagte af Hedendom; vor Religion — velsignet være den! — har villet det bedste. Men en ny Civilisation skabte nye Misbrug, nye Forkuelsesformer, og Hykleriet kom til, som skjulte dem behændig. Ogsaa under os ryster og bæver Grunden; der følger Udbrud, der lader os kaste forfærdede Blik i Afgrunde; den franske Revolution var et saadant.

Var den bleven til, havde den været nødvendig, hvis — Kvindens Stilling havde været anderledes? Spørg den Vogn, der hvirvler afsted med det ene Hjul fornaglet, om den havde kunnet undgaa Afgrunden?

Hvad Virkning har Kvinden øvet paa selve Bevægelsen?

Michelet, den franske Filosof, har i sin Bog om Revolutionens Kvinder sterkt fremhævet Svaret paa dette sidste Spørgsmaal, medens han ikke med en Stavelse berører det første. Han har ligesaa lidt tænkt derpaa, som det dengang, for snart hundrede Aar siden, faldt nogen ind at tænke derover. Man tænkte ikke paa Kvinden. Man forudsatte, da Revolutionen brød ud, ikke engang som sandsynligt, at hun skulde tage nogen aktiv Del i den, endsige at hun selv skulde være et

uforsonet Element i den, saa at hun for eget Vedkommende havde noget at haabe og vinde af den. Man tænkte kun paa det afsindige, at oprette Lighed mellem Klasserne, inden den naturligste Lighed, den mellem begge Kjøn, var oprettet. Man vilde opnaa Friheden, medens den halve Del af dem, der satte sit Liv ind for den, skulde forblive i Trældommen. Og grund-demoraliseret, tynget af de Forbandelser, der hviler paa verdens-gamle Uretfærdigheder, skred man til Verket, og det var denne Forbandelse, der gjorde, at selv Overmaalet af gode Kræfter vendte sig til dets Skade, og som bragte det, trods alle Ofre, alt det udgydte Blod, til at strande i saa mange af sine Forhaabninger.

Kvinderne skulde ikke være med. Men hvad man ikke havde beregnet, var, at de ikke alene selvbudne deltog i Bevægelsen, styrtede sig i den, men at de øvede den mest skjæbnesvangre Indflydelse paa dens Gang. Michelet paastaar, at den ved sin Heftighed og Lidenskabelighed undertiden virkede skadelig, at den undergravede Partierne og fremskyndede deres Fald. Navnlig bebreider han Kvinderne, at de, tilskyndede af en blind Følsomhed, for tidlig bidrog til Reaktionen. Man maa ikke glemme, at Michelet hører til de rødeste Republikanere.

Hvad var det da, som gav disse passive, fortrykte Væsener denne Styrke, denne vilde Kraft, denne Udholdenhed og Foragt for Farer og Død?

Revolutionen havde nedbrudt alle Samfundets Skranker og vendt op og ned paa alle Ting. Paa Kvinderne, i et Land som Frankrige, maatte denne Tilstand spores dobbelt; den maatte øve samme Virkning, som naar Bolverket brister under den længe stille opdæmmede Vandmasse, og denne fraadende styrter frem, rivende alt med sig. I deres Begeistring for Frihed og Fædreland blandede sig ubevidst en anden, dunklere, en beruset Følelse af, en brændende Higen efter egen personlig Frihed.

Maalet var fuldt.

Aldrig stod Kvinden lavere end i hint attende Aarhundrede, da hun glimrede mest og hendes Magt og Indflydelse syntes størst. Enhver Betydning, hun vandt udenfor Familien, vandt hun kun gjennem Nedværdigelsen. Og de tusender af Kvinder, der ikke glimrede, der vansmegtede, der hungrede — thi en *ualmindelig almindelig* Elendighed rammer altid haardest de svage, de, der maa forblive inde og ikke udenfor kan søge efter sit Livsophold —, hvad skal disse sige, disse uselvstændige

Væsener, der, bestemte til kun at leve støttet til den sterkere, dog mest er henviste til sig selv og til at leve alene?

Paavirket af saa mægtige Dobbeltimpulser kan den energiske Rolle, Kvinderne spillede under Revolutionen, let forklares. „Kvinderne optraadte som Revolutionens Fortropper," siger Michelet; „overalt viste de sig, overalt blandede den personlige Lidenskab sig med den offentlige." En Kvinde var det, som gav Anledning til Bastillens Fald,[1] Kvinder var det, som transporterede Kongedømmet over i Revolutionens Hænder.

Man tænke sig saa mægtig gjærende Kræfter træde op i Skikkelser som *Charlotte Corday*, *Théroigne de Méricourt*, *Rose Lacombe* etc. Man var ikke beredt paa sligt. Man havde ladet Kvinden, som altid ved slige Begivenheder, Valget mellem at være et Nul eller en Furie, og at Bermen af Kjønnet ikke betænkte sig paa Valget, kunde ikke vække nogen Forundring. Man var belavet paa Megærerne, men ikke paa Heltinderne, der rev Mængden med sig i Begeistring ved sin Skjønhed og Veltalenhed eller bragte den til at forstumme ved den eller den dristige Daad. Man studsede; man veg tilside; man glemte, at Kvinden, den svage, ikke skulde være med; man gjorde Indrømmelser; hun blev politisk ansvarlig; hun kunde dømmes og miste Hovedet saa godt som en Mand. Videre gik dog ikke Tidens Billighedsfølelse. *Olympe de Gouges* Ræsonnement, at naar hendes Kjøn turde bestige Skafottet, havde det ogsaa Ret til Tribunen, blev ikke hørt.

Men for at spille de ovennævnte Heltinders Rolle i en Revolution skal der én viss Kompleks af Egenskaber, der ikke egentlig danner den i almindelig Forstand velgjørende og elskværdige Kvindelighed. Flere af disse glimrende Heroiner havde allerede brudt med Samfundet, før de optog Kampen mod det, og havde maaske ikke meget mere at ofre end det Liv, de saa villig og modig tilbød Fædrelandet. Deres Optræden belyser kun Historiens Blad med Brandfakkelens grelle Skjær. Vil vi kvæge vore Øine og vor Sjæl ved et mere roligt og varmende Lys, maa vi dvæle ved Mødrene, der med Glæde ofrede det dyreste, de eiede, til Hustruerne, der har efterladt sig et Navn,

[1] *la Tude*, der for en Fornærmelse mod Mad. Pompadour først længe sad i Bastillen, senere i det afskyelige Bicêtre, vilde gjennem en fordrukken Portner tilstille en eller anden Menneskeven et Bønskrift. Sendebudet tabte det paa Gaden; det blev fundet af en fattig Kræmmerske, *Mad. le Gros*. I tre Aar forfulgte denne med en mageløs Ihærdighed sit Maal, at befri Fangen, og erholdt, tror jeg, en Dydsbelønning efter sin Død. Hun skulde ikke opleve Bastillens Fald; men hun havde forberedt den ved at afsløre dens frygtelige Hemmeligheder og fylde Folkets Sind med Had og Rædsel for den. (Anm. fra 1872.)

Hustruerne til disse glimrende, geniale, daads- og blodberusede Mænd, ved hvis Side de spillede Engelens Rolle, Kjærlighedens, Menneskelighedens, Klogskabens og Billighedens.

Kvinderne opnaaede for sit eget personlige Vedkommende intet gjennem Revolutionen. Den Tak, de høstede for en heltemodig Deltagelse i den, var en Skjærpelse af uretfærdige Lovbestemmer, der lod dem dobbelt føle Trykket bagefter.

Hvor blev der af Heltinderne? Neppe en eneste overlevede Revolutionen. De fleste af dem var saa lykkelige at dø paa Skafottet; andre blev Offeret for en utaknemmelig Mængdes mere raffinerede Mishandlinger. *Olympe de Gouges* blev en Dag overfaldt paa offentlig Gade. En raa Karl rev Huen af hende, saa at det tidlig graanende Haar løsnede. „Hvem vil have Olympias Hoved for femten Skilling?“ raabte han til den omstimlende Mængde. „Jeg giver dig tredive for det, min Ven,“ sagde hun blidt; og „Frasen“ gjorde sin Virkning. En lignende, værre, endnu mere beskjæmmende Mishandling paadrog *Théroigne de Méricourt* en Afsindighed, der først endte med hendes Liv. Den ulykkelige tilbragte fire og tyve Aar i Salpetrièren.

Der findes et kobberstukket Portræt af denne skjønne, prægtige Lütticherinde, der var den første, der fik Gitrene i Versailles til at falde, som fordreiede Hovederne paa de kongelige Regimenter, saa at de endte med at dele sine Patroner med Nationalgarden. Det er desværre først taget, efterat hun var bleven afsindig.

Hovedet er rundt og stort; de sorte, noget fremstaaende Øine har ikke mistet sin Glans, men minder endnu om den Lidenskab, den heftige Kjærlighed, for hvilken hun levede og døde. Ikke Kjærlighed til en Person, men Kjærlighed til Idéen, til Friheden.

Den stakkels Piges Øine er dog ikke forvildede; hendes Blik er fuldt af Bitterhed, Kummer og Bebreidelse; det udtrykker Bevidstheden om at være Offer for en Utaknemmelighed, der er for oprørende til at gives Ord.

Historien om den Englænder, der var saa grænsesløs ulykkelig, fordi han ikke var istand til at faa sin Hustru til at modsige sig i noget. Han udtømte sig, saa lang som Dagen var, i Planer, Luner og Modsigelser; han lagde de forunderligste Garn for at fange noget, der kunde ligne en levende Vilje hos hende; — forgjæves, han drog kun de døde Fiske af sin egen ind.

„Skal vi ikke gaa i Teatret iaften?“
„Jo, jeg vilde netop foreslaa dig det,“ smilede hun.
„Men hvorhen — Operaen? Covent Garden? Drury Lane?“
„Hvilket ønsker du, *my dear?*“
„Nu, saa Operan. Man giver *Trylleflöiten.*“
„Min Yndlingsopera!“
„Men det er jo sandt, vi tænkte ikke paa, at Lady B. har sin sidste Soiré iaften; vi kunde dog maaske vælge at gaa did?“
„Har hun det? Ja naturligvis, det tør vi slet ikke forsømme.“
En lang, fortvilet Trommen paa Bordet.
„Hvad tager du paa, min Engel?“
„Hvad synes du?“
„Hvor kan jeg træffe din Smag!“
„Nu, saa sig dog noget, du synes om!“
„Din Paradisfugl — —“
„Ja ikke sandt — —?“
„Klæder dig slet ikke —“
„Nei, du har Ret; jeg er ogsaa for blond til den.“
„Nu, saa tag Brillantsmykket med røde Fjære.“
„Du gjetter mine Tanker.“
Han kom og fandt hende paaklædt til Lady B—s Soiré, med Brillantsmykke og røde Fjære, og de gik ned, lod Kusken vente ved Døren og kom netop tidsnok for at opfange de tyve sidste Takter af Træ- og Straaharmonikavirtuosens Konsert.

De flyttede paa Landet i Kulde og til Staden i Heden; de drog over Kanalen og hele Verden rundt; men ingen Sceneomskiftning kunde bringe dette fuldkomne Eksemplar af „das Weib, wie es sein soll“, dette Mønster paa egteskabelig *docilité, dépendance* og *soumission* ud af Ligevegten. Hun fulgte ham med den samme smilende Beredvillighed paa Paris's Boulevarder som i Kafferlandet, ved Tiberens og Arnos Bredder som ved de norske Lakseelve. Fortvilet skred han til Skilsmisse. Men se, det vilde hun ikke, og den henrykte Mand forlangte intet mere end for første Gang at nyde den Lyksalighed at være den *eftergivende.*

Venstre Haand akkurat konstrueret som den høire, kun ikke øvet som den. Den saa ofte udhævede aandelige Underlegenhed hos Kvinden, hvad om den ikke er andet end den uøvede Venstres Keitethed? Kjender I Kvindens Evner?

Den ene Tid skuer altid isoleret fornemt ned paa den foregaaende med dens Bornertheder, Forkjertheder og Latterligheder uden at tænke paa, at den pleier adskillige saadanne selv, som det er den næste Fremtid forbeholdt at gjøre sig tilgode over. Denne gjør maaske ikke altfor subtile Distinktioner, men slaar det hele i Hartkorn under Benævnelsen Fortidsbarbari.

Naar vi — jeg mener vort unge, grønnende Samfunds Børn, vi Nordmænd, saa stolte af vore Fremskridt, vor stigende Velstand, vor Oplysning og vor Kunst — saa lidt nærmere til, præsterer maaske ogsaa vi adskilligt, der i en ikke meget fjern Fremtid vil komme til at figurere ved Siden af Stavnsbaandet, Gabestokken, Ulfeldtsstøtten og lignende Merkværdigheder. Det Argument, hvormed man har mødt Spørgsmaalet, hvorfor Kvinden, selv under Forudsætning af anerkjendt lige Dygtighed, dog med Hensyn til Lønning af hendes Arbeider sættes paa halv Sold, ja paa meget mindre — det Argument, *at hun spiser mindre end Manden og i det hele er nøisommere (!)*, følgelig trænger til mindre, fortjener, synes mig, en saadan Plads og geraader saa godt som noget Ulfeldtsmonument en oplyst Samtid til „evig Spot, Skam og Skjendsel". Naar man læser et saadant Ræsonnement paa Prent, udtalt for ramme Alvor, ved man ikke, om man skal græde eller le. Nu, de Kvinder, som har nok at spise, vilde maaske le. Men de, som har for lidet at spise — og der gives saadanne, I Kommuneforstandere og Nationaløkonomer, uagtet de ikke spiser saa meget som I, men saa har de maaske fire, fem at sørge for, som ikke mangler noget i dette Stykke, og uagtet de, sikkert ikke af Lyst, er „nøisomme" —, disse vil neppe finde sig stemte dertil; de kunde endog falde paa at drage Paralleler, der vilde tage sig ganske forunderlige ud. Konsekvent maatte hint Argument kunne gjælde Mændene indbyrdes. Vi hidsætter et Par saadanne Paralleler, hentede fra nogle af de merkværdigste, om end ikke ordret, saa dog Tanken korrekt gjengivende Resolutioner, faldne i Sager, der angaar Kvinder. Altsaa lad os blot sætte Mandsnavne istedet.

Hr. *Professor* B. har ved fortjenstfulde, videnskabelige Arbeider visselig Krav paa Nationens Erkjendtlighed; men da han altid har levet paa den tarveligste Fod, hvortil endnu kommer, at hans Madlyst i den senere Tid paa Grund af svækket Helbred er betydelig taget af, kunde Pensionen passende *nedsættes til* etc.

Hr. *Assessor* B. er dertil en Mand med flersidige Livskrav, der dispenserer betydelig; han har endog skaffet sig et Navn

som Gourmand. Vi anbefaler ham derfor fremfor den store Skare Ansøgere til nævnte Embede.

Om Hr. *Literat* C. C. vil vi udhæve følgende:

— Hans Fader var en af Rigsforsamlingens mere fremragende Mænd.

— Hans Broder maa regnes til en af Landets første Digtere.

— Han havde en Fætter, der har beklædt en hæderlig Post ved vort Universitet.

— „*Dertil kommer*, at han ved Digterverker, der hører til de mest fremragende i vor Literatur, har erhvervet sig grundet Krav paa Nationens Erkjendtlighed; vi anbefaler ham derfor til den af Regjeringen fastsatte Pension, 40 Spd."

Ordret Uddrag af Forhandlingen med Omsætning af „*Elle et lui*".

Kvindelige Selvbiografier eksisterer af gode Grunde ikke i vor Literatur. De fragmentariske Optegnelser, der under Navn af „Erindringer" af og til er komne for Lyset, kan neppe gives dette Navn; de staar i ingen eller liden Sammenhæng med Nedskriverindens virkelige Liv. De henter Stoffet kun fra Udenverdenen, er jo ogsaa beregnede paa en ganske anden Virkning: kun at more og underholde. En anden Sag er det med den Slags Selvbiografi, jeg mener, hvis den forresten var tænkelig hos os; den vilde neppe byde meget Stof til Morskab. Nei, elskede Publikum, du maatte ikke gjøre Regning derpaa, ikke paa mange interessante Bekjendtskaber, ikke paa nogen af disse allerkjæreste, pikante smaa Koteri- og Familieskandaler og Historier, hvorunder vi hidtil har tænkt os en Selvbiografi fra Damehaand. Det var Livets mindre kjendte Sider, vi da vilde afsløre for dig, visse Skyggepartier, hvorpaa Balladens Ord er ret anvendelige:

„Und der Mensch versuche die Götter nicht,
Und begehre nimmer und nimmer zu schauen,
Was sie gnädig bedecken mit Nacht und mit Grauen."

Og du begjærer det heller ikke. Tvertimod, du ønsker dig paa det alvorligste fritaget. Vær heller ikke bange. Der vil intet saadant komme for Lyset. Enhver Kvinde, der for Alvor tænkte paa at skrive sin Livshistorie — vi forudsætter naturligvis, at hun dertil havde Livets og Erfaringens Myndighed — vilde forfærdet vige tilbage; hun turde det ikke; nei, naar det kom til Stykket, vilde hun ikke vove det.

„Wir Frauen müssen immer leisten," siger *Rahel*. „*La femme porte les poids de la vie,*" siger *Georges Sand*. Søgte vi nøie, vilde vi sikkert kunne opdrive et Udtryk for denne hidtil saa lidet paaagtede Sandhed i alle bekjendte levende og døde Sprog. Hos os vilde den kunne omsættes saa: *En Kvinde maa kunne tie*. Der er nemlig paa enhver af dem lagt en stiltiende Forpligtelse til at taale, lide og bære *quand même* — og ikke ved noget Slags *Retskrav* at hemme og bringe i Ulave det engang ordnede; kun saaledes gaar det glat! Man vil naturligvis tage mig det meget forargelig op, naar jeg paastaar, at om det, man kalder *Tro og Love,* er der kun høist undtagelsesvis Tale ligeoverfor Kvinder, der ikke har en Mand til Rygstød. Men det er dog den nøgne Sandhed. I det Øieblik, hun talte, havde hun brudt Forpligtelsen, og hun traadte op som Angiverske. Lad hende engang forsøge at nedskrive uforbeholdent, usmykket sine Oplevelser fra Morgen til Aften i Form af Dagbog! — Hun kunde det ikke; nei, jeg paastaar, hun kunde det ikke uden at blotte et Dyb af Forurettelser og Smaamishandlinger, der intet Navn har, saalænge Tausheden dækker dem; hun indaander dem med Luften, saa lang som Dagen er; hun tæller dem ikke. Vogt dig for at kalde paa dem: de vaagner og kræver et Navn. Tør du give dem det? Et Medusahoved vilde ikke forstene mere end en fattig, enlig Kvindes rolig kolde, naturtro Skildring af sin daglige Strid for at komme gjennem Verden.

Jeg har hørt slige Bekjendelser; jeg har hørt dem utallige Gange. De har alle det tilfælles, at man synes, man ikke kan holde ud at høre dem tilende. Man har den kvælende Fornemmelse, som naar man bliver ved at skrælle en Løg: man maa holde op, inden man har naaet det inderste Lag.

I en Bog, jeg gav ud for nogle Aar siden, betitlet *I de lange Nætter*, forekommer nogle Skildringer af Hjemmet og Familien, hvori jeg selv uundgaaelig kom lidt med. Nogen Tid efter modtog jeg et anonymt Brev fra en Dame, et baade velskrevet og i andre Henseender merkeligt Brev. Det begynder med at fortælle, at hun længe havde havt Lyst til at læse Bogen, inden det endelig skede; men der var altid blevet hende sagt: Uf, læs den ikke; det er „*kun Jeremiader og Tale om sig selv*". Jeg kan ikke ønske mig et bedre Argument for mine Paastande end dette min ubekjendte Venindes ordret anførte Citat, og er hun endnu i de Levendes Tal, da modtage hun herigjennem min Tak, med den Forsikring, at jeg ved at skatte det fordomsfri Blik, hvormed hun selv anskuer Tingen. Jeg maa saa

meget mere gjøre dette, som hun synes at tilhøre en Retning af Religiøsitet, der finder det let og naturligt at klæde den i Ord. Jeg respekterer denne Evne, denne lykkelige Evne, hvor jeg træffer den forenet med Fordomsfrihed og Frisindethed; jeg gjør dette af et oprigtigt Hjerte, uden at jeg selv kan slutte mig til denne Retning. Broen, der fører fra det indre Liv i Gud, der er frit, over til Ordiklædningens og Bekjendelsens, af Menneskehaand afstukne, strengt bevogtede Enemerker, har jeg ikke Mod til at overskride; den Smule Gjerning, der er lagt for mig, er allerede nok besværliggjort. Man komme imidlertid og overbevise mig om, at noget af, hvad jeg paa min sørgelige, trange Kvindebane, i al Ufuldkommenhed vistnok, har følt mig kaldet til at udtale, strider mod den Sandhedens og Retfærdighedens Aand, vi alle bekjender, saasandt vi kalder os Kristne, og jeg skal have sagt mit sidste Ord.

Men dette, hvorom der kunde siges meget, men helst siges lidet, fører kun bort fra Teksten. Jeg vil kun tilføie, at den ubekjendtes smukke, varme Brev kun altfor meget bestyrkede mig i mine Tanker om kvindelige Autobiografiers Stilling her hos os. Kan den lille Mundsmag af en Selvbekjendelse, jeg har givet i nogle af mine sidste Bøger, kan den endog virke afskrækkende, saa tænke man sig, hvordan et ordentligt Skriftemaal vilde blive modtaget! Himmelen bevare mig! Man kan være ganske rolig.

En umaadelig Fremtid ligger foran Kvinden, en Fremtid, der vil give Verden en anden Skikkelse. I Tider som disse, hvor Apokalypsen synes at have sluppet alle sine Rædsler løs, hvor man slider og rykker i ethvert Baand, der binder Menneskene til Lov og Tugt, vil det være klogt, om ikke andet, at sikre sig Kvindens gode, sunde, ubenyttede Kræfter. Hun kan ikke længere holde igjen *indenfra;* man trænger til hende ude; der er mange vigtige Poster at besætte.

Man trænger til hendes Tilgivelse; der er Forbrydelser at afsone; der er en Forbandelse at afvelte.

En umaadelig Fremtid ligger foran Kvinden. Hos os har man begyndt med at indrømme hende Ret til Arbeidet; Lønnen vil komme efter. Men den største Del hos os kræver det endnu, men kan intet Arbeide faa. Vort Land kan ikke endnu sysselsætte sine Døtre. Tusende Kræfter benyttes ikke til noget, men spildes ynkelig, Champignon'en lig, som Bonden træder paa, da han ikke kjender dens Brug eller Værd.

———

I Mænd, se til eders Kvinder og spørg dem, hvorfor de er saa syge og mismodige. I Mænd herhjemme, der opbygger, restaurerer, præsterer saa meget, se til eders Kvinder, om I ikke kan hjælpe dem ....

Nei, naturligvis ... I ser intet.

SIDSTE BLADE.

3DJE RÆKKE.

DYRESKIKKELSER.

Jeg elsker Dyrene, er født op blandt dem og kunde, hvis jeg havde tænkt paa det, samlet tusend merkelige Træk om dem. Dyrene har Instinkter, som i Sandhed gjør vore Følelser tilskamme, og hvor man studsende maa spørge, om de dog ikke besjæles af Tanke og Bevidsthed. Lad os haabe, at det ikke er saa; vi lader dem lide altfor meget alligevel.

Hvad kan være mere rørende, end at Han-Heiloerne med den ømmeste Angst holder Vagt omkring Myren, hvor Magerne, hele Kolonier af Familier, ruger paa sine Reder? Nærmer sig da en Jæger, forsøger de ved en forstilt, langsomt flagrende Flugt at drage Opmerksomheden hen paa sig. Hundreder af saadanne ømme Egtemænd falder da for disse Barbarers Skud.

Og Historien om den lille Bogfinke!

Man ved, at Gjøken lægger Eg i fremmed Mands Hus, uden at man just „bør hende saa høiligen hædre“ derfor. En bekjendt Naturforsker blev opmerksom paa — det var allerede langt ud over Tiden, da den Art Smaafugle, der udklækker disse store, slugne Pleiebørn, havde forladt Egnen —, at en liden Finke, der havde sit Rede i et hult Træ, var bleven tilbage. Han saa den daglig flyve ud, søge efter Føde og bringe den til Reden. Det vakte tilsidst hans Nysgjerrighed; han ser efter og finder indesluttet i det hule Træ en ung Gjøk, der

var bleven for stor til at slippe ud. Aabningen i Træet var groet sammen, og den kjærlige Pleiemoder vilde ikke forlade sin Fostersøn.

Vi havde en gammel Gasse hjemme, der kun holdt af sin ligesaa gamle Mage. Han brød sig slet ikke om de unge Gjæs, hvor fortryllende de end kunde te sig, hvor yndig snadrende de rakte sine hvide Halse ud mod ham. Slap man Flokken ud, og det hændte, at den gamle Gaas havde Forfald indenfor, stillede han sig udenfor Døren og skreg gudsjammerlig den hele Dag.

At Dyrene kan nære Venskab, er ganske visst. Vi havde to Kvier, der ved et saadant Venskab var knyttede til hinanden. Man saa dem altid sammen, naar de græssede, naar de gik hjem fra Hagen, paa Kveet, under Nattehvilen. Om Vinteren maatte man sætte dem ved Siden af hinanden i Baasen; ellers fik Budeien ikke Ro. De blev tilsidst slagtede sammen — Menneskenes Ømhjertethed!

En af de Heste, jeg red hjemme, *Sokken*, vilde ikke paa nogen Maade forbi en viss Busk paa Veien nær ved Hjemmet. Der var dog ikke det mindste iøinefaldende ved denne Busk, der kunde skræmme den. Hvergang vi nærmede os den, spidsede den Øren, stansede sky eller vendte om. Jeg maatte altid have nogen med, der kunde trække det modstræbende Dyr forbi, eller vente, til der kom nogen, der kunde yde mig denne Tjeneste. Hvad kunde der være passeret paa dette Sted, der fyldte det med Erindringens ubetvingelige Rædsel? En Dag, da der kjørtes Korn, brast den gamle Laavebro under Hestene; de styrtede ned, dog uden at komme til Skade. En ny Laavebro blev bygget; men ingen Magt kunde formaa disse samme Heste til at betræde denne; et helt Aar bagefter sad Skrækken dem i Blodet. Enkelte Mennesker har det som dem, en ubetvingelig instinktmæssig Frygt for Steder, hvor de har lidt for meget, eller hvor noget er foregaaet, der har paatrykket dem et tragisk eller uhyggeligt Stempel; man flyr saadanne Steder for aldrig at betræde dem mere. Hvad er her dyrisk, hvad er menneskeligt?

Kalkunhønens Troskabsinstinkt under Rugningen, ikke at røre sig, er saa sterkt, at den ofte dør af Sult, selv om man sætter den rigeligste Føde lige for den; den tør ikke bukke sig. Det Aar, vi begyndte at opdrætte disse Dyr paa Gaarden, hændte det oftere, at de laa stendøde paa Reden, uagtet der paa det bedste var dækket op for dem, indtil en erfaren Nabofrue oplyste os om, at de maatte mades. Det er morsomme Dyr at se paa, Kalkunerne. En saadan Familie med sin briskende,

til dobbelt Størrelse oppustede, altid vrede Hane i Midten, giver et grotesk fornøieligt Billede paa en menneskelig Husholdning efter det gode gamle Princip. Særlig minder de pertentlige, forskræmte, under sin dræbende Pligtfanatisme altid klynkende Høner sterkt om en viss Kvindeart, som vort Samfund ikke sjelden udvikler og fortrinsvis beskytter. Der gives Husmødre, der saa besynderlig ligner Kalkunhøner, at man gaar og venter paa, at de skal bryde ud i Piou, Piou, Piou ... De rører sig ikke, men foretrækker at klynke og dø paa Reden.

Han-Heiloen.

O, Jæger, Jæger, se ikke did;
Paa mig tag Sigte, se hid, se hid!

Søg ikke der; du finder dem ei;
Følg mine Spor, jeg viser dig Vei.

Iaar de bor bag Lyngskoven hist;
Tro mig, tro mig; det er ganske visst!

De er ikke *der* ... de flyttede bort;
Det Vinden kun er, som piber saa saart —

Det Vinden kun er, som piber saa saart.
O Jæger, du træder jo altfor haardt!

Men Jægeren smiler og lusker afsted;
Han kjender Knebet; han ved, hvad han ved.

Naar der indtræder store Festdage i Fugleverdenen: en af de høiere Storke feirer sit Guldbryllup, en eller flere Ugler promoveres til Doctores i et fremmed Videnskabsselskab, da indrømmes der alle Fugle Talefrihed, det vil sige, de taler da et Sprog, som ogsaa Menneskene kan forstaa. En Kjødmeise oppe i Træet, hvorunder jeg sad igaaraftes, fortalte mig (det var netop en saadan Festdag; en gammel Lammegrib havde Jubilæum; han var bleven Storkors af den sorte og røde Ørn for militær Fortjeneste og udmerket Rovdygtighed — ogsaa dette fik jeg vide af Kjødmeisen), at Historien om Bogfinken og Gjøken havde endog vakt Opsigt blandt de bevingede; ja en af deres største dramatiske Forfattere havde benyttet den til et Drama i 11 Akter. Begivenheden, i sig selv ligesaa rø-

rende som sindrig-poetisk, manglede kun noget mere Handling — fortalte Kjødmeisen —, saa at Forfatteren for den tragiske Løsnings Skyld havde været nødsaget til at give den en anden Udgang. I sidste Akt bliver den Føde, som den ømme Pleiemo'r bringer sin fængslede Fostersøn, snart ikke tilstrækkelig til denne, og han ender med at æde hende selv.

„Fy," raabte jeg oprørt, „det er for umenneskeligt!"

„For *menneskeligt*, mener De vel?" sagde Kjødmeisen. „Det er ogsaa Kritikkens Mening, der meget har dadlet denne Slutning."

Jeg taug skamfuld.

I en af vore Byer havde Gaardens Hund paadraget sig Husmoderens Vrede saaledes, at hun kastede en Skaal kogende Vand over den. Medens den hylende fór ned gjennem Gaderne, samlede der sig en hel Sværm af Egnens Hunde omkring den; med denne Forsterkning vendte den nu tilbage til Gaarden, hvor de posterede sig udenfor Madamens Vindu, alle istemmende rasende, udfordrende Hyl. Jeg vilde ikke raadet hende til at vise sig for denne Skare, der vist ikke havde mindre end en ordentlig Lynchjustits isinde.

HVILE.

TIL GREVINDE HEDEVIG WEDEL-JARLSBERGS MINDE 1873.

De flygter alle, som de kan bedst;
Snart høres ei Lyd;
En flygter mod Øst, en flygter mod Vest,
Og andre mod Syd.
Thi Vingerne bliver saa trætte.

Saa flyver og jeg fra Harm og Nød.
Hvorhen? — Kun væk.
Tom er Reden, min Mage er død,
Vingen har Knæk.
Ak, begge de ere saa trætte.

Jeg flyver og øiner kun Himmel og Hav
I det øde Rum.
Hist Hvælvet sig lukker, der lurer en Grav
Bag hvirvlende Skum.
De Vinger, de ere saa trætte.

Jeg flyder paa Bølgen, det flygtige Nu;
Den blid er og glat.
Da reiser den sig med fiendtligste Hu
For at sluge mig brat.
Og Vingerne ere saa trætte.

Paa Vinden bæres jeg lunt afsted —
En stakket Stund;
Men Stormen kommer og hvirvler mig ned
Mod den fraadende Grund.
Og Vingerne ere saa trætte.

Og redder jeg mig ved et lykkeligt Kast
Paa det takkede Skjær,
Saa stiger de Vande med lumskelig Hast
For at hente mig der.
Og Vingerne ere saa trætte.

Da saa jeg dit Skib, der stoltelig fór
For bugnende Seil,
Med flyvende Vimpler og Jubel ombord
Over Fjordenes Speil.
Dets Vinger vare ei trætte.

Du bolde Fører, se hid, se hid,
Kvivit, kvivit!
Du unde mig Ly kun en stakket Tid,
At jeg hviler mig lidt!
Thi Vingerne ere saa trætte.

„Du liden Sangfugl, flyv op, flyv op!
Men skynd dig, il!
Og hvil dig kun paa min Mastetop,
Saalænge du vil,
Naar Vingerne ere saa trætte.“

Tak, tak! Hvor skuer jeg viden omkring!
Hvor deiligt her er!
Det blæser saa svalt paa den knækkede Ving
Og de skjælvende Fjær!
De hviler, de Vinger saa trætte.

Det tø'r saa lindelig lidt efter lidt,
Det stivnede Bryst;

Til at bruge mit Neb — kvivit, kvivit!
Jeg faar saadan Lyst!
Ei Vingerne mer er saa trætte.

„Ei, hvil kun trygt den Dag saa lang
Fra din møifulde Vei!
I Glædens Røster bland kjæk din Sang,
Saa merkes det ei,
At Vingerne ere saa trætte.

Naar Dagen synker med pludselig Magt,
Vær trøstig og glad!
Da lytter jeg paa min Nattevagt
Til dit ensomme Kvad.
Lad hvile de Vinger saa trætte!“

Du gode Fører! Nu sige du stop;
Nu prøver jeg selv;
Jeg hvilte saa sødt paa din Mastetop,
Farvel, farvel!
Ei Vingerne mer ere trætte.

Farvel, du gode! Signe dig Gud!
Jeg glemmer dig ei.
Nu flyver jeg trøstig i Rummet ud
Min dunkle Vei.
Men Vingerne — ere saa trætte.

PER SKYTTE OG EN GAMMEL KJÆRRING.

Engang i Skoven stødte jeg paa
Den gamle Astrid; hun kunde spaa.

Med kroget Finger hun greb min Haand
Og varsled mig Skjæbnen med fremsynt Aand.

Hun talte om Palmer og fjerne Seil.
Visst ei, du gamle, nu ser du nok feil!

Om Ædelstene og røden Guld.
Du Heks! Nu staar du og lyver mig fuld.

Hun tálte om Fjorde og Bjerge blaa.
Om dem, jeg spotted, kan trygt du spaa!

Hun talte om Leg med vilden Ørn,
Om Beltespænd med Graaben og Bjørn.

Ha, kom kun, kom, med den hele Flok!
Se, disse Næver magter den nok!

Hun talte om Trolle og Huldrens Magt,
Selv Fanden jeg trodser, husk, det er sagt!

Hun talte om saa fager en Mø,
For hende, sagde hun, vilde jeg dø.

Da blev jeg saa rar, jeg blikked' mod Jord;
Ei mere jeg mælte et eneste Ord.

TO RUINER.

Jeg var paa Prestegaarden i Vang,
Den Time aldrig jeg glemmer.
Tiders Række fik Liv paa én Gang
Og talte med tusende Stemmer.

Trindt om Egnen i Velstandsdragt
Vidner om Nutidsfliden,
Nær os gløder i fremmed Pragt
„Roser fra Klostertiden".

Hist Hamarruinen paa herjet Jord[1]
Reiser sig trøstesløs ene;
Den søger de Dverge i Syd og i Nord,
Der stjal dens viede Stene.

Men Kjæmpen vokser; naar Nat falder paa,
Da hører du, lytter du nøie,

[1] Det gamle Hamar *(Hamar Kaupangr)*, beliggende paa en frugtbar Odde mellem to Mjøsarme, var i Middelalderen en blomstrende By, særlig berømt for sine Frugthaver, med mange Kirker og Klostere og Sædet for en Række af Biskoper. Endnu valfartes der til Ruinen af den engang saa herlige Domkirke, der efter dens Plyndring og Ødelæggelse maatte afgive Materiale til en stor Del af de nærliggende Kirker. (Anm. fra 1872.)

I hvert et Vindstød Klokker at gaa
Og Lyd som af svingende Fløie,

Og et Veraab, der gaar gjennem Stormens Sus,
Mellem Vaabenbrag, Dunken paa Porte:
Synk, stolte *Hamar*, nu ned i Grus,
Din sidste Biskop er borte![1]

Men synker Dagen i blikstille Luft,
Spores Lyd som af smeltende Sange.
Og Abild- og Kirsebærgaardes Duft
Aander sødt over Sø og Vange,

Og bærer et Bud fra hin Skjønhedens Tid —
O, mon vel tilbage den kommer? —
Da Troen kransed' sin brændende Id
Med Livets fagreste Blommer.

Lig Aandestemmer fra Birkens Top
Lyder den hviskende Susen;
Man synes ... ha, da skræmmes man op
Af *Elverumbanens* Brusen. . . . .
. . . .
. . . .

En Mægler i denne Dobbeltnatur
Ser vi en Skikkelse stillet,
Paa Fortids Styrke, Nutids Kultur,
Et sælsomt rørende Billed.

Det er den gamle Frue paa Vang,
Ømt hegnet og skjermet af sine;
Mildt skuer hun ud over Aartiers Gang,
En fredet Dômruine.

Det var den gamle Frue paa Vang;
Snart otti Vintre hun fylder.
At Tanken svulmed' og blev til en Sang,
Kun hendes Nærhed jeg skylder.

[1] *Magnus Laurentii,* bortført paa Fredrik den førstes Bud, efterat hans Beskytter, Christian den anden, var fængslet, død i Antvorskov Kloster paa Sjælland 1542. Man læse A. Munchs Novelle: *Den sidste Biskop i Hamar.* (Anm. fra 1872.)

Jeg sender gamle *Fru Hanna* paa Vang
Den bedste Hilsen, jeg vidste;
Til sligt et Dagverk en Aften saa lang,
Guds hellige Fred til det sidste.

DEN HJEMVENDTE.

1852.

I disse Lunde,
Hvor Elven saa tyst sig snor,
Paa blommende Grunde
Man følge kan Alfers Spor.
I skyggede Lier
Gaar deres Stier,
Hvor kjølig Konvallen og Natskyggen gror.

Imellem Birke,
Med det lange, det lokkede Haar,
Over Græshøi ved Kirke,
Og dernede, hvor Myrbækken gaar;
Gjennem Dal, over Høi,
Gaar den hviskende Støi
Af det luftige Hærtog, Aar efter Aar.

Se Blaaklokken ringer;
Den ringer, men giver ei Klang.
Et Vift som af Vinger
Møder os her paa vor Gang.
Her Alfen har svævet,
Hvert Græsstraa har bævet;
Endnu staar de bøiede efter hans Sprang.

Her Hæggeblomstdusken
Har nylig faaet et Knæk.
Hvad glimter bag Busken?
Ak se, det er kun en Bæk!
Men tydelig seilet
Han her har og speilet
Sit Ansigt i Voven; men nu er han væk.

Et er dog forandret:
I Lunden ei findes mer den,
Som engang her vandred',

Hun, Alfernes kjæreste Ven,
Der lokke kunde
Af deres Munde
Ord, som de aldrig betror til Mænd.

Naar Duggen blinked',
Naar den snehvide Taage faldt,
Helst da de vinked'
Og have ved Navn hende kaldt.
Om det frydelige,
Det taarerige,
Om det underfulde har de hvisket og talt.

Mens Aarene svinde,
Udfolded' i gyldneste Skjær
Hvad Livet har inde
For hende sig mer og mer.
Hun hørte og saa
Alt, hvad der laa
Dybest paa Grunde, i Hjerter især.

Men ingen ustraffet
End lytted' til Alfers Røst;
Kun Smerte de skaffed'
Et tillidsfuldt Menneskebryst.
Dobbelt daaret,
Dobbelt saaret
Det krymper sig siden i Jordlivets Dyst.

Kummerfuld bøiet,
Hun sad her i Dalen igjen;
Ei mer da for Øiet
Liflige Syner gled hen.
Stum uden Klage,
Kun pegte tilbage
Erindringens Alf — den sidste Ven.

O daarlige Drømme,
Der higed' mod Liv og Sang!
O vaarlige Drømme,
Der sluktes i Verdens Gang!
Kommer og kvæger
Huldt og bevæger
Hjertet end én Gang til blideste Klang!

TIL TINA STEENSTRUP.

PAA HENDES KONFIRMATIONSDAG.

Den Ring, jeg dig har kaaret,
Min *Tina*, hav den kjær;
Thi den har tvende baaret,
Der stod mit Hjerte nær.[1]

To Tvillingsøstersjæle,
Dog ei ved Blodets Baand,
— Tvillingsøstersjæle
I Ynde, Godhed, Aand.

Og begge lige øvet
I Verdens falske Haab,
Og begge lige prøvet
I Smertens bitre Daab.

For slige Sjæle synes
Vor Jord for barsk, for slem;
Og drog de ogsaa tidlig
Til deres rette Hjem.

Mig efterlod de Ringen
Som Minde om dem her.
Ak, jeg behøver ingen!
I Hjertet jeg dem bær.

En anden skal den have,
En, som med kjærlig Hu
Forener Snillets Gave;
Tag, *Tina*, tag den, du.

Indviet er af trende
Den nu i Fryd og Ve.
Bliv god som hine tvende,
Mer glad end alle tre.

Thi Aandens bedste Smykke
Og rigest Evne vil,
Ak, mindst dig bringe Lykke;
Vid, der maa andet til!

[1] Emilie Diriks, Ida Kjerulf. (Anm. fra 1892.)

Den Talisman i Stilhed
Maa i dit Indre bo,
I Sindets *Ro* og *Mildhed*,
I Hjertets fromme Tro.

Min Gave kun et ringe
Symbol dig være vil;
Sit gode vil den bringe;
Læg selv det *bedste* til!

URNER OG CYPRESSER.

Eilert Sundt, denne Mand, som man har taget fra et Folk for at skjænke til en Bygdemenighed, udhæver i sine Skildringer af Almuen, hvor forunderlig bundet Følelseslivet endnu ligger hos denne. Vore Bønder kjender ikke disse Ord og Tegn, hvori vi pleier at give vor Længsel, vor Kjærlighed og vort Haab Luft; de siger ikke mange Ord, de flyver ikke imøde, kysser ikke, trykker ikke i Haand. En noksaa afholdt Husbond kan være længe borte, maaske paa en farefuld Reise; men naar han kommer hjem, spænder han rolig fra ude paa Tunet først, og naar han saa træder ind ad Døren, vil Konen blive rolig siddende ved sin Rok, og et: „Naa faar du være velkommen at" er den høieste Grad af Inderlighed, hun lægger i sin Hilsen; jeg ser, hvor rolig hun væder Traaden i det samme, og hvor langsomt Hjulet gaar rundt. Vore Bondenovellister har meget at lære af Eilert Sundt og af denne Rok.

Skulde denne Eiendommelighed alene ligge til Almuen? Denne Sky for at ytre de blidere Følelser, denne Sætten sin Ære i at synes koldere, end man er, mon vi ikke ogsaa hos den dannede kunde finde dette, endnu af lidt uoptøet Hedenold smagende Træk igjen? At det viser sig mindre fremtrædende hos Kvinde end hos Mand, ligger i Sagens Natur, idet hun ikke sjelden bliver sat i den Nødvendighet at skulle yde Fyldest baade for sig selv og andre; men hvor det optræder, enten det er hos Mand eller Kvinde, er det et Tegn paa et manglende Led i Dannelsen. Gutten lærer, naar han vokser til, snart at anse det for umandigt at vise Deltagelse og Smaaopmerksomheder ligeoverfor Mødre og Søstre. Det begynder med den falske Stolthed. Senere hen, naar Følelserne vaagner og selv trænger paa, kommer den falske Undseelse til og nærer

denne Slags Stoicisme, indtil den har spundet en ugjennemtrængelig Skal om Stoikerens eget Hjerte, hvori det sidder ynkelig fangen. Vi har set Familielykker gaa tilgrunde under denne Stoicisme, set, hvorledes en underlig Stivhed og Kulde kan ruge over de tilsyneladende heldigst organiserede Forbindelser. Da kan en Rystelse udenfra komme og vise os et sterkt Følelsesliv, skjult, kvalt derunder. Vi har set Egtefolk, der et helt Liv igjennem behandlede hinanden med Kulde, falde sammen og tilsidst gaa efter hinanden i Graven af Sorg.

Jeg har engang kjendt en Mand, hvis Liv er ret skikket til at vække disse Betragtninger. Han var, ogsaa paa Grund af den Stilling, han indtog, kjendt af alle; men jeg tror neppe, nogen har kjendt ham rigtig. Allerede som ungt Menneske var der noget for brusque afvisende, hvad vi kalder *mægtigt* i hans Væsen og Optræden, der maaske ved Princip og Vane var bleven ham naturligt, men efterhaanden — thi Livet satte ham paa haarde Prøver — krævede Kunstens Hjælp for at gjennemføres. Det er sandt: har det virkelig været en Tilfredsstillelse for ham at bringe andre til at tro, at han var en tør, kold Natur, saa er det lykkes ham fuldstændig. Navnlig duperede han ganske den Kreds, hvori han fremmed traadte ind, og som hovedsagelig bestod af betydelige, fintdannede Kvinder. Det er underligt nok, at jeg, den fjerneststaaende, yngste og enfoldigste i denne Kreds, der aldrig vekslede et Ord med ham, uagtet jeg meget ofte traf ham, allerede dengang dunkelt havde ham mistænkt. Denne Mand har havt en fin, øm, kjærlighedstørstig Sjæl, der har vaandet sig under tusend Smerter i sin selvspundne Skal. Ulykkeligvis blev han gift med den interessanteste i Kredsen, en Kvinde, hvis hele Væsen, Hjerte, Aand krævede idelig at sysselsættes, krævede denne ømme Opmerksomhed, som han af alle mindst kunde yde hende. Da hun ikke fandt denne Anklang i sit intimeste Forhold, søgte hun den udadvendt. Det var her, paa selskabeligt Omraade og nærmest i en udsøgt Vennekreds, hun udviklede Talenter, der, baarne af en uimodstaaelig personlig Elskværdighed, en spillende Aandrighed, kun syntes at kræve en anden Scene end vor; i vort lille, endnu ubefæstede Samfund havde vi ikke rigtig Anvendelse for den Slags Begavelse endnu; ubehjælpelig stod man foran Fænomenet. Uvisst er det, om hun selv i et lykkeligere Egteskab var bleven den stille, Huset kun omsluttende Hustru, hvori vi søger Idealet af en saadan. Hun var af Natur ikke anlagt til en enstonende, stille befrugtende Kilde. Springvandet lignede hun, naar det mest overgivent sender sine

Straaler op i Veiret, speidende efter Solstraalerne, bøiende sig for hver Luftning, uberegneligt, drillende, duggende alt omkring sig, saa langt det kan naa; men de betænksomme forbivandrende stanser og mener hovedrystende, det er et vakkert Syn at se paa; men hjemme mellem Ertesengene og de gamle, krogede Æbletræer vilde det dog maaske ikke passe. Saa var denne Mands Hustru.

Han elskede hende, den arme! Og i samme Grad, som hun uimodstaaelig tiltrak, beskjæftigede og oplivede alt, hvad der nærmede sig hende, stivnede han i sin Skal. Hun døde tidlig, af samme Grund som Springvandet stanser, naar Kilderne tørres fra neden og Kulden binder det ovenfra; som Blomsten dør, naar Jorden ikke er laget for den. Den hele dannede By fulgte hende til Graven. Der var en besynderlig Bevægelse at spore i Mængden ved den Leilighed. Folk, der neppe havde kjendt hende personlig, græd. Man følte dunkelt, at her bar man bort noget ualmindeligt, som man ikke havde havt mindste Brug for og dog ikke havde rigtig Hjerte til at sænke ned i Jorden.

NATALIE DIRIKS.

5te Februar 1858.

Saa egen var hun, saa dyb, saa varm;
Hun tykte sig selv dog mest ringe og arm,
Naar hun øvede Kjærligheden.
Hun Fuglen ligned', der dølger sit Bryst,
Naar ømmest den til Ungernes Lyst
Med al sin Dun smykker Reden.

Ei skildres den stille, dragende Magt,
Der hende i Aasyn og Stemme var lagt,
Om Billed paa Billed vi høine.
Et Mundheld blev det tilsidst i vor Rund:
Vi trodser Kulden, vi varmer os kun
Ved vor *Natalies* Øine.

Og var hun ydmyg, og var hun god,
Al Aandens Idræt hun vel forstod
Og skjøttede stille i Tanken.
Der laa det, en herlig, rigtduftende Flor;

Kun Ordet hun mangled', det vingede Ord,
Der løfter det kjækt over Skranken.

Hvor godt forstod dog den tause Mund
At løse vor Tale fra Hjertegrund,
Lokke Smil uden selv at smile!
Var hun tilstede, sad hun os kun nær,
Sært lykkelig følte sig da enhver;
Hvor lunt kunde Timerne ile!

For den, der lytted', dog mangengang
I vor stille Glæde der bæved' en Klang,
En Klang af en undertrykt Smerte.
Hvad var det? Vor Byrde? Den bar hun jo let;
O villig hun bar den! . . . Kuns var hun træt,
Lidt Hvile selv hun begjærte.

Og Hvilen kom. Just en Aftenstund
Det sænkede sig, det dulmende Blund,
Paa det altid vaagende Øie.
O vaagn! o reis dig! straks raabte vi,
Med dig brister Kjeden, alt er da forbi;
Kom, del vor Bekymring, vor Møie!

Men her har en Engel skjermende
Stillet sig mod hver nærmende;
Den viger ei fra hendes Side.
Den hvisker om Fred, om en Hvile saa sød,
Den kalder det *Liv,* vi kalder det *Død.*
. . . Skal vi med Englen vel stride?

JOSEPHINE WELHAVEN,

FØDT BIDOULAC.

Den 7de December 1866.

Nei, nei, jeg sender ingen Krans til Graven.
Rig nok er Døden, Livet kun er armt,
Og *Livet* kun til vore Kranse trænger.
Ak, hun er død! . . . Hun savner dem ei længer;
Ei takker Øiet os, ei Hjertet varmt
Forlanger mer og fryder sig i Gaven;

Nei, nei, til Graven har jeg intet mer;
Lad andre smykke nu det kolde Ler!

Blomstfattigt Liv selv fattigt Offer spreder;
Med Armods fulde Stolthed dog jeg ved,
Hver Blomst, jeg kunde, af mit knappe Bed
Jeg gjerne brød til hende, jeg begræder;
Jeg gav dem, o for tusend rige Glæder,
Ja for hver Smerte selv, med angstfuldt Mod;
Jeg hented' dem fra steile, vilde Steder
Og bød dem, dugget af mit Hjerteblod.

Og vidne vil jeg nu, det svandt som Drøm:
Høisindet var hun, kjendte ikke Plathed;
Igjennem Kvindelivets Tant og Mathed
Forfriskende hun gik, en mægtig Strøm.
Vi øste af den, bares af dens Vover,
Den speiled' Livet os i dybest Grund.
Blev fuldt den skattet? . . . Nei, vi murred' kun,
Naar i sin Force lidt den sprudled' over.

Men *nu*, ja nu vil alle gjøre Fyldest.
Naar saadant Liv, der blot det store gav,
Brat i vor Midte synker ned i Grav,
Paa Graven jo vi strør en Smule Hyldest.
Og *dobbelt* vil ved dette tause Skrin
Hin Savnets sene, golde Hyldning vækkes;
Med Savnets Kranse *dobbelt* vil det dækkes,
Saa tænkte jeg, ei bli'r der Plads til min.

O min Veninde! Var for rigt dig Livet?
Blev det beregnet ved din sidste Fest?
Ved den, som intet Høitidspræg belived',
Naturen selv var barsk, uvillig Gjest.
Men tusend ømme Tanker til det sidste
— Mer værdt end Hymner, Blomster, Sørgeflag —
Har fulgt dig paa hin Sorgens mørke Dag
Og svøbt sig kjærlig om din nøgne Kiste.

TRE KONGEMONUMENTER.

Stockholm, December 1865.

Et sandt Monument har Gustav III, denne fint organiserede, elskværdige, skadeligste af alle de svenske Konger, reist sig selv i det storartede Bygverk, der indtager hele den østre Side af Gustav Adolfs Plads. Der ligger en dybt tragisk Gjengjældelse deri, at dette Tempel, viet til hans Livs Guddomme, Nydelsen og Kunsten, skulde blive Scenen for hans Undergang. Et kongeligt Mausoleum!

Paa den største og smukkeste Plads staar *Carl* XIII's Statue, reist ham af den erkjendtlige *Carl Johan.* Nationen vil ikke rigtig anerkjende den, og paa den Plads; der har været Tale om at flytte den. Med Urette synes mig; han fortjener baade Statuen og Pladsen. Er han ikke merkelig blot derved, at han var Slutstenen paa det gamle udlevede Regimente, paa denne Række af halvt tvilsomme, halvt aabenlyse Narre, der har spillet Mynt og Krone om et stakkels Folks Ro, Tilfredshed og surt erhvervede Velstand, saa er han det dog som den Grundvold, hvorpaa det nye Dynasti er bygget. Har han ikke befriet sit Folk fra — sig selv og adopteret *Carl Johan!* Hvem pleier at gjøre sligt, naar de selv ikke duer? Og det skulde en Nation ikke paaskjønne!

Endelig kom jeg da ud paa hin Plads, der saa længe var Maalet for min Vandring.

Vær hilset min Barndoms og Ungdoms Helt, vær hilset, som da du kom til os med store Løfter, saa store, saa vidunderlige, at vi maatte se dig Ansigt til Ansigt for at tro paa dem. Og da vi saa dig, troede vi paa dem . . . Vær hilset og takket for rig Opfyldelse!

Bøi dit Hoved, min Søn! Sving din Hat! Gud velsigne dig, *Carl Johan!*

Stockholm, Januar 1866.

Nu, mit Folk, hvad synes du om det? Det var noget for dig; det forstaar du dig paa. Riv dig nu for én Gangs Skyld rigtig ud af dine Folder, kloge, forretningstravle Christiania, ifør dig Festklæderne og Minerne og mød ham! ... Jubler ham imøde, I unge, der endnu føler varmt og handler raskt; thi han er ung og varm som I, og raskt har han handlet! Thi se, de høifornemme Fagter varede ham for længe, og han tog den stive, modstræbende Broderhaand og lagde den i vor og krystede dem sammen, og siden det Haandtag føler vi os først som Brødre ... Møder ham derfor, I unge, der føler varmt og handler raskt som han. Stanser, I Ungmøer, og smutter ikke hjertebankende tilside som før, da I saa hans høie, ridderlige Skikkelse komme eder imøde; stanser og vinker ham ogsaa I Landets Tak; thi hans Daad var Lysets, Enighedens og Forsoningens.

Jeg lytter, her jeg staar paa min Vagt paa denne Side Kjølen, lytter for at opfange Velkomstjubelen hist overfra .... Hvad? ... Ikke? ... Vinden bærer fra.

....

....

....

Christiania 1868.

Idag skal han komme .... Jeg lytter igjen fra mit Skjul. Saa gaar min Hilsen ogsaa op i Jubelen ... Hører noget; det er mat og svagt! ... Veiret er tungt og graat.

....

....

Christiania, Høsten 1872.

Idag skal han komme .... Nu hører jeg Røsterne; de stiger, de svulmer til et brusende Kor ... Der blander sig kvalte Lyd deri! Det klinger næsten som Hulken og Graad!

Nei, Musik falder ind ... Den stiger, den svulmer, til et brusende Kor ... Velkomsthymnen! ... Grant hører jeg Solostemmernes Ord, de samme, og kun de samme: O kom, vi elsker dig, vi elsker dig høit, vi elsker dig! ... Og Korene falder ind med Omkvædet, det vakre, gamle, høitidelige: O, kom du nu, skulde du bare høre! Vi elsker, vi elsker dig etc.

Kommer han da ikke?

Nei, han kommer ikke mere.

ENGLE OG DRENGE.

1869.

Der er et Afsnit i mit Liv, der nu forekommer mig som en Drøm, et forunderligt Eventyr, oplevet for længe, længe siden. Det var den Tid, da Børnene var smaa, da Engelen i dem endnu ikke ganske var gaaet op i Drengen. Der var fire af dem. Vi var først to til at dele Underne ved denne Tilstand — thi underfuldt er det at have Børn, saa almindeligt det end er —; og vi gjorde det mundtlig og skriftlig; utrætteligen øste vi af disse Kilder til Glæde, Moro og Bekymring. Da han, den ene, forstummede for evigt, blev ogsaa jeg stum. Stille voksede de smaa op omkring mig; men jeg havde ingen at tale med om dem, kunde ikke, havde jeg havt nogen. Derfor ligger dette Livsafsnit saa oasemæssig afsluttet i mine Erindringer. Men Tanken paa denne Tid, da Børnene saa udelt tilhørte os, vender hyppigere og inderligere, klamrende sig om ethvert lille Træk, tilbage, — maaske ak, fordi der indtræder disse uundgaaelige Gjennemgange i Livet, hvor man med Smerte føler, at de mindre og mindre gjør det, og at dette inderligste Liv i Moderen maa ophøre.

Mødre, eder, kun eder, vil jeg fortælle nogle af disse Smaatræk, saa intetsigende, saa værdløse, frygter jeg, for en almindelig Læser, saa dyrebare for mig. I vil forstaa dem. Jeg maa desværre begynde med at gjøre eder vrede, ja jeg er belavet paa en fuldstændig væbnet Opstand, naar jeg paastaar, at elskværdigere, lydigere og mere rensindede Børn end vore er Forældre sjelden blevet benaadet med. Gud alene Æren! der gjorde Byrden, saa tidlig lagt paa de svageste Skuldre, forholdsvis let. Med Tak til ham maa jeg erkjende, at jeg oftere, mere skrigende har følt Savnet af den uerstattelige, ak saa tidlig bortgangne, naar Glæden skulde deles, end naar der var Grund til Bekymring og Misnøie. Og dog var disse Børn fulde af Liv, eiendommelig, om end ikke alle i udprægede Retninger, begavede. Den ældste var et forunderlig blødt og rigt organiseret Gemyt, dyb og stille i Glæde og Sorg. Allerede som ganske liden røbede sig hos ham denne inderlige Glæde i og Sans for Naturen, der endnu er en af hans sterkeste Impulser, men som jo desværre hos os, saa har man forsikret mig, blot maa forblive et upraktisk Liebhaberi. Denne Glæde gav sig især tilkjende, naar han om Sommeren gjorde sine Ture op til Bedstefaders Gaard. Hans Bedstemoder havde blot

oplevet at se ham som halvaarsgammelt Barn; det sidste venlige Smil, jeg saa paa hendes Ansigt, gjaldt ham. Jeg ser ham endnu staa i den dybe Eng i et Slags stille Henrykkelse, medens den hvide Hundekjæks og en Flor af Smørblomster slog op om hans lyse Hoved; hvor glædestraalende kunde han komme styrtende med en tarvelig Blomst eller nogle rigtig afskyelige Insekter i sin lille Daase. Nærmede vi os da efter endt Besøg Hjemmet i Byen, efter den Tids lange, besværlige Dagsreise, hvorunder han gjerne sad paafaldende taus og alvorlig, antog hans Ansigt et Udtryk af Skræk, der endte i Graad, naar vi naaede Gaden. Da kunde han græde lange Timer, ja langt paa Nat saart og stille uden at ville sige hvorfor. Hvor kunde han ogsaa det, den stakkels Lille! Det var Byen, der ubevidst trykkede ham, Byen med sine mange Trapper, sine trange Gader, sine dumme, altkluge Huse, sit Støv, sin Kvalm, kort hele sin Væmmelighed. Vi havde nok, vi voksne, med at verge os mod dette Indtryk, og det drev os ogsaa tilsidst til at søge en Bolig udenfor den. I Vaaren 1846 flyttede vi op til den førstbyggede Gaard i vor nuværende Homansby, lige bag Slotsparken, og her har vi levet vor lykkeligste Tid. Han var da fire Aar.

Der var Fest i Byen. Han stod ved Vinduet paa en Stol og betragtede et meget tarveligt Fyrverkeri, der afbrændtes paa Klingenberg. „Ser Gud paa det Fyrverkeriet og paa alle Lysene?“ spurgte han. Vi havde fortalt ham, at Gud saa alt; det kunde ikke nytte at skjule noget for ham. Der var ingen Udvei. „Ja,“ sagde jeg. Han stirrede endnu alvorligere, næsten høitidelig paa de romerske Lys, der steg, opløste sig i Stjerner og sank langsomt, og jeg saa dem glitre i hans uskyldige Øine.

„At vi endelig skal prostituere os ved slige Leiligheder ved vore Illuminationer!“ sagdes der i Sideværelset. Jeg lukkede sagte Døren.

„Hvem liker du bedst, Smaapiger eller Smaagutter?“ spurgte nogen ham. Med forundret Vegt: „Smaapiger, meget bedre!“ (Naturligvis.) „Hvorfor det?“ Undselig: „Fordi de er saa *pene*.“ Kan man naivere og simplere manifestere Sandheden af et Motiv, der har bevæget Verden, saalænge den har staaet!

„Mama! Papa! Ved du, hvad *Af* sier?“ raabte han, styrtende ind, saa overlegent, hjertelig leende. „Af (hans yngre Broder) tan inte sie Taa! (K.); han sier Taate, naar han sta sie Taate (Kraake)!“

Vor Nabo havde to Smaapiger, som R. legede med, da han blev lidt ældre. Det kom undertiden paa hans stille Maade for Dagen, at han var sterkt indtaget i den ene. Hvorfor just i denne? De lignede hinanden meget, var begge smukke og artige. En Aften gik jeg med ham gjennem Parken, da jeg merkede, at R. altid sakkede bagefter, med Øinene rettede mod Sternehimmelen. „Hvad ser du efter, R.?“ „Efter Stjerneskud; da kan man ønske noget i det samme, saa gaar det i Opfyldelse. — Der er et!“ jublede han. „Ønskede du da noget?“ „Ja.“ „Fortæl mig, hvad det var?“ „Det var“ ... „Nu?“ „Aa det var ... jeg ønskede, at — ... at jeg kunde faa M. S. til Kone, naar jeg bli’r stor.“ „Nu det var et smukt Ønske!“ En Stund efter hørte jeg ham raabe: „Der var et igjen!“ „Hvad ønskede du *nu* da?“ Meget undselig: „Det samme.“ Gjenstanden for denne trofaste Hyldning er for længe siden gift. —

A. begyndte sin Bane i Verden med det traurigste Ansigt, jeg nogensinde har set paa et Barn, og en Amperhed, der vedvarede, næsten til han blev to Aar. Det er bogstavelig sandt, at vi i den Tid neppe havde set ham smile, og han sagde ikke andet end: *Nei.* Nei, sagde han til alle Ting. Han var dog ikke syg. Da forandrede han sig pludselig og blev et venligt og livligt Barn. Jeg husker endnu, at det første Tegn til denne heldige Forandring overraskede han os med ved sin Hjemkomst fra E., hvor han paa Grund af en liden Festdragt, som Bedstefar lod sy til ham, var bleven et Par Uger efter os andre. Jeg ved ikke, om det var den blaa Fløielsbluse med Guldknapper, eller om en anden Oplevelse havde bevirket Omslaget; men allerede fra Vognen lyste os et straalende Ansigt imøde, og vi hilsedes med et livligt og med største Ivrighed gjentaget Udraab, som ingen kunde forstaa; men det lød som „Jetenjetbot! Jetenjetbot!“ Først ved Barnepigens Hjælp fik vi det fortolket til et „Set en Gjedebuk!“ hvilket var hændt ham paa Veien. Ja, ja, ham var nu dette ligesaa overvældende som for os at se den nye Rigskeiser eller Khediven af Ægypten.

Det var ret en sød, indsmigrende liden Fyr; ømfindtligere, bevægeligere, med mangesidigere Krav end andre af sine Søskende, var han ogsaa lettere at tilfredsstille. Ved Siden af denne glade Evne til at finde sig tilrette i Livet udviklede sig en hel Del af disse i sig selv uinteressante, men saa uskatterlige Egenskaber: en stor Ordenssans, Flid og Udholdenhed, hvis største Fortrin igjen har været, at de har vist sig udholdende.

Det var en frygtelig Vinter, den i 1847. Den skrækkelige Morderengel Strubehosten svævede over vor By og krævede hver Dag sine Ofre, undertiden flere i én Familie. Den var dog allerede i Aftagende, og vi takkede Gud hver Dag, som naadig havde forskaanet os — eller ak, kanske vi ikke altid gjorde det! — da vi en sen Aften — Børnene var for længe siden tilsengs, og Collett og jeg vandrede, som vi gjerne pleiede, op og ned ad Gulvet — pludselig hørte den fæle, hule, rallende Lyd fra Barnekammeret, der forkynder Sygdommen. Det var altfor visst: vor A., dengang to Aar, havde faaet den.

Behøver jeg at skildre denne første Skræk, hvorledes to blegnende Ansigter stirrer paa hinanden, som om Øieblikket allerede var der, hvor man søger denne Trøst, den ene ikke kan give den anden! Mændene bliver mest forskrækkede, det vil sige forstyrrede; Collett løb selv afsted til Byen for at varsle Lægen og hente en Portion af den Medicin, han vilde forordne. Jeg blev alene med det syge Barn. Han græd og hostede; det klang hulere og fælere for hvert Øieblik. Hans forstokkede Taushed var kommet igjen; det var umuligt at faa aflokket ham et Ord. Medicinen kom; men ingen Bønner kunde formaa ham til at tage den. O, hvilke Timer! Paa Knæ foran hans lille Seng bestræbte vi os forgjæves for at stagge hans Graad, der kun forværrede Hosten, som truede med at kvæle ham. Endelig faldt vi paa at nævne Bedstefars Gaard og de Herligheder, der ventede ham, naar han til Sommeren skulde besøge ham. Da taug han. Han saa fra den ene til den anden, men sagde intet. Jeg fortalte ham om Kjørne, der skulde drives paa Fæhagen; allesammen skulde slippes, Dokka og Brandros, og Svartsi og Skoute, og Storemor og Lillemor — —

„Og Oten," hviskede han.

„Nei, Oksen maa blive inde; for han vil ikke drikke, vil han vel?"

Han rystede paa Hovedet.

„Naar Oksen ikke vil drikke, saa bliver han syg og maa ikke komme ud hele Sommeren. Stakkars Oksen!"

En stum Bevægelse antydede atter, hvor urokkelig Oksens Forsæt var at vedblive sin Vægring.

„Oksen vilde gjerne drikke; men han *kan* ikke."

„*Tan* han inte? Jo han *tan!*" og op reiste han sig og tog Skeen, som vi holdt beredt, og han tog Medicinen, og næste Morgen var Faren over.

Hans Samvittighedsfuldhed var meget stor; vi oplevede undertiden rørende Træk af den.

En Dag havde jeg for en Ubetydeligheds Skyld sat ham paa en Stol i en Krog af Spisestuen; det pleiede ikke at vare mange Minutter. For saa smaa er Idéen om Straffen den egentlige Straf; senere bliver de mindre sartfølende.

Man kaldte mig ud, og jeg glemte rent baade Gutten og Straffen. En god Time efter kommer jeg tilfældigvis ind i den tomme Stue og finder ham akkurat i samme Stilling, som jeg havde forladt ham. „Hvorfor sidder du der?“ havde jeg nær sagt, men sagde det dog ikke; men aldrig er en mere træffende Bebreidelse gjort min Glemsomhed end denne stille, fromt resignerede lille Gut, som sad der og stirrede paa sine Sko.

Gude, vor Gude, kom op til os og bad os om R., dengang fire Aar, til en af Tableauerne i hin første Kunstnerforestilling, som endnu vil være i friskt Minde. Vort hele fine Selskab havde her sluttet sig sammen og frembragte ogsaa noget, der maa regnes til det smukkeste og mest vellykkede, vi har set hos os. Endnu husker jeg med Fornøielse det bevægede Liv, der rørte og tumlede sig ved disse Prøver inde paa Scenen, og hvor prægtig vore unge Skjønheder tog sig ud i de maleriske Dragter. Det var i *Lystringen* af Tidemand, at R. skulde figurere som den lille Dølegut, der helder sig ud over Baaden for at gribe efter Sivet. Men det vilde ikke rigtig gaa med ham; de mange Mennesker, det fantastiske ved Sceneriet, ængstede ham, og overtale ham turde vi ikke. A. var jo i Grunden bedre skikket; men han var jo for liden. Og dog netop derfor; han vilde slet ikke foruroliges af noget, blot føle sig lyksalig i sin lille Døledragt: silkebroderede Knæskindbukser, broget Vest, sølvspændte Sko og den røde Rundhue. Gude kom atter op for at tage ham i Øiesyn og mente, at det nok kunde gaa med ham, naar han blot kunde lære at holde Stillingen. Der blev anstillet nogle Prøver paa ikke at røre sig. „Se, lille A., se paa den Vase der og bliv ved at se paa den; men du maa slet ikke røre dig,“ sagde hans Papa. Vi fulgte Gude ud i Entréen, samtalede endnu en Stund med ham og kom først efter nogen Tid ind i Stuen. Der sad Gutten med en af Anstrengelse skjæv Mund og udspilede Fingre og stirrede saaledes paa Vasen, som om han vilde sluge den. Mere kunde man ikke forlange. Han gjorde ogsaa sine Sager saa upaaklagelig om Aftenen paa den store Forestilling, iagttog en saa beundringsværdig Ubevægelighed, at vi først senere kunde forstaa denne, da vi begav os over til Scenen for at hente ham. Vi fandt ham nemlig i samme Stilling, gribende efter Sivet, falden i den sødeste Søvn. —

O., den tredje i Rækken, var den livligste, kjækkeste Gut,

man kunde se, altid i prægtigt Humør, varmt og heftig begjærende, men ikke trodsig forfølgende, hvad han ønskede. Som ældre har hans Væsen snarere antaget noget stille, tilbageholdent; men jeg tror paa Artens Uforgjængelighed, og at den Livfuldhed, der i saa høi Grad karakteriserede ham som Barn, vil vende tilbage, naar Tid og Anledning kommer. Han blev mest forkjælet af vor gode, flinke Sibylla, der i Løbet af fire Aar var Barnepige for tre af de smaa, og han var derfor frygtelig jaloux, da en yngre Broder ganske uden Tilladelse trængte ind paa hans Enemerker. Han blev ganske bleg, naar han saa Sibylla stelle med den sidstkomne. „Jeg liter ham inte,“ sagde han. De blev dog gode Venner, og den besindigere O. har mere end én Gang hjulpet den yngre Broder ud af Farer og Forlegenheder, som denne havde faaet et særligt Talent til idelig at udsætte sig for.

Apropos om Farer, man kommer ikke til at tænke rigtig over dette Punkt, saalænge man holdes i Aande ved de smaa. Men bagefter er det faldt mig ind, hvor utallig mange saadanne der dog lurer omkring dem, og hvilket Mirakel det maa ansees for, naar Børn slipper uskadt igjennem. Der hænder vel af og til Ulykkestilfælde; men det ubegribelige er, at de ikke hænder meget oftere.

Engang jeg kommer ind i Spisestuen i vor Leilighed i Maltheby, tredje Etage, ser jeg R. krøbet helt op i det aabne Vindu, ludende sig ud for at se efter noget nede i Gaarden. Jeg havde den Besindighed ikke at skrige, men listede mig bagpaa ham. Hans Fader overraskede ham dernæst i vor nye Bolig i Homansby, netop som han, fire Aar gammel, paa Knæ var ifærd med at tænde en ganske ordentlig Mine af brændbare Sager, han havde stablet op, — Krudtet dertil foræret ham af Arbeiderne udenfor!!

Hvor ofte det har hændt mig, at jeg kom *à propos*, som drevet af en varslende Følelse, naar Ildsfare kunde forebygges, husker jeg ikke mere. Engang fandt jeg Nr. 3 staaende paa Bordet, med sin lille Skjorte tændt af Lyset. Dog enhver Moder kjender nok af den Slags Overraskelser. Men jeg bliver ved: det er ubegribeligt, at der ikke oftere sker Ulykker. Fristes man ikke til at tage hin Bondekones Ord ganske bogstavelig, som saa rørende smukt sagde: „Ak, Frue, hvad skulde Guds Engle vel have bedre at gjøre end at vogte paa saadanne smaa? Gjorde de det ikke, saa maatte der ske Ulykke hver Time!“ Og saa maa jeg igjen tænke, at naar det dog hænder,

saa har Skytsengelen været forsømmelig, og han angrer det og græder bitterlig.

At Børn er lydige og lette at behandle, betyder for deres Vedkommende ikke altid saa meget; men det er en velsignet Egenskab for dem, der skal behandle Børn. Opdragelsen kan naturligvis have sin Del deri, men ogsaa kun en beskeden Del. Den kan ikkun veilede og befæste naturlige Anlæg, og hvor forskjellig kan disse arte sig hos Børn, opvoksede under samme Betingelser! Den samme Behandling kan maaske i to Søskende styrke Lydigheden, i den tredje fremkalde Trods og Ulydighed. Opdragelsens vanskeligste Opgave bliver derfor Tillempningen, og maaske erholder man de bedste Vink hertil gjennem den Opdragelse, man selv har nydt eller døiet.

Det galeste, man kan gjøre, er visst, næst at tillade dem alt, at indsnævre Kredsen for det tilladte altfor meget for Børn, saa at de bevæger sig mellem lutter Fodangler af Forbud og Betingelser. Jeg har kjendt Forældre, der ikke fik andet gjort end at diktere og eksekvere Straffe. Der er en anden Art Strenghed: at tillade alt, hvad der fornuftigvis kan tillades, men hvor man forbyder noget, da ogsaa kræve Lydigheden ubønhørlig. Giver man da blot én Gang efter, taber man Spillet. Det er dette Princip, jeg har stræbt at gjennemføre ligeoverfor mine Børn. Jeg tror, at jeg i denne Forstand har været endog en meget streng Moder. En liden Scene deraf falder mig ind. Jeg boede en Sommer ude paa Klampenborg i en af Kottagerne. En Dag sad jeg foran det aabne Vindu og syede. Nedenfor havde en liden Sollicitant stillet sig, som syntes rigtig at have lagt an paa at rokke Ubevægelighedssystemet, som jeg gjerne vilde rose mig lidt af. Det var min lille O., med al sin sprudlende Livlighed saa artig, saa let at styre. Hos ham fandt jeg et Træk mere udpræget end hos de andre og hos noget Barn, jeg har truffet paa. Respekt, Ærefrygt for, hvad han ikke forstod, eller som paa anden Maade løftede sig over hans barnlige Tilegnelsesevne, den kunde høist rørende præge sig i hans Stemme og hele Udtryk.

Men denne Gang havde Mama tre-fire Gange maattet sige: „Nei. Nei, du maa ikke trække Strømper og Sko af og vade ud i Søen med Fiskergutterne!“ Kolera laa i Luften dengang. Stemmen taug kun en Stund for mere hjertesmeltende end før at begynde: „Aa Mama, aa bare denne ene Gang!“ Tilsidst gik han stille derfra.

Da kom der en Dame, der havde siddet henne under Løvet, uden at jeg havde bemerket hende — jeg kjendte hende ikke

—, hen mod min Dør og sagde: „Jeg beundrer Deres Fasthed; jeg har længe beundret den. Jeg kunde nu ikke modstaa saadanne Bønner, det ved jeg kun."

Nei, det kunde hun nok sige. Jeg gamle ensomme sidder nu her og kan ikke begribe det selv. Jeg forstaar nu, at Bedsteforældre forkjæler Børn.

„Er Amor den mægtigste af Guderne, Mama?" spurgte O., der læste Mytologi til Lekse, idet han stillede sig ligeoverfor mig med Tommelfingeren mellem Bladene, hensynsfuldt afventende det Øieblik, da man kunde skjænke dette delikate Spørgsmaal fuld Opmerksomhed.

Det er umuligt at beskrive den lille vigtig alvorlige, kritisk tvilende og dog saa ærbødig indrømmende Mine, hvori det blev fremsat. Givet Udtryk vilde det lydt saa:

Kan det virkelig forholde sig saa, at denne lille, tilsyneladende saa uskyldige Gud skulde være mægtigere end alle de store, vældige Olympens Guder? Jeg vover naturligvis ikke at bestride det; jeg er endog villig til at indrømme, at Myten kan indeholde en dybt skjult Verdenssandhed etc.

„Er han virkelig, Mama?"

Hvad skulde jeg svare! „Du maa spørge din Lærer," sagde jeg. Han gik dengang paa Nissens Latin- og Realskole. —

Det er langt fra, at jeg vil vove noget, der giver sig ud for at være en Karakteristik af min yngste Søn, om jeg end nødes til at blive noget vidtløftigere. Har jeg ikke straks stillet ham udenfor den indledende Grundkarakteristik som ikke gjældende ham, betragte man det, som om det var skeet. Han lignede „sig sjøl" og ingen anden. *Emil* blev han kaldt efter en afdød, mig dyrebar Veninde, der ogsaa var bleven høilig skattet af min Mand. Men Emil er et flaut Navn, kun i Lyden beslegtet med det fine, smukke *Emilie;* deri var vi begge enige og vilde endnu mere været det, havde vi vidst, hvor lidet det passede for den, som skulde bære det. Og deraf kom det, at vi, i det sidste hellige Øieblik, da Fadderne allerede sad stive og høitidelige og ventede, endnu var vaklende i Valget. Dog, *Emilie Diriks* skulde opkaldes; hun havde paa en Maade været vor Forenings Skytsengel. Den nydøbte præsenterede sig forresten ved Festbordet, da hans Skaal blev drukket, med en paafaldende stor, krum Næse, der stak op af Svøbet og vakte al den Anerkjen-

delse, den som Sjeldenhed i sin Art fortjente. Man skulde sige, at han med den ogsaa vilde „give os en Næse“; thi den Del af hans Person har tilligemed andre Eiendommeligheder dog senere fundet for godt at indordne sig under det almindeliges mere betryggende Love. Han var virkelig som lidet Barn saa besynderlig, at vi forskrækkede gik og saa paa hinanden uden at turde spørge, hvad vi tænkte om ham. Han var hverken uartig eller støiende; han var bare rar. Hans Tale, lige fra han kunde gjøre sig forstaaelig, bestod af lutter Spørgsmaal, mest saadanne, som ingen kunde svare paa. Denne Spørgen hørte op, efter som han med en viss dristig Foretagsomhed vidste selv at udvide Kredsen af sine Erfaringer; den gav da Plads for noget indesluttet, faamælt-lakonisk, der siden har været ham eiendommeligt. Man skulde sige, at han som Boaslangen maatte fordøie i kold Ro. Han legede ikke som andre Børn; om han slog sig, saa det knagede, skreg han ikke; han fandt altid paa Ting, som de andre Søskende aldrig fandt paa. En af vore Naboer, en meget alvorlig, lidt pertentlig Mand, gik en Dag forbi vor Bolig; han ser en underlig, tæt Støvsky komme rullende som en Kugle langs ad Store Parkvei. Han kan ikke begribe det! Den kom nærmere, og ud af Skyen udviklede sig tvende vingeløse, komplet nøgne Smaaengle, min Hr. Søn, to Aar, og den omtrent lige gamle Pauline, Slotsportnerens Datter. Hans Lyst til at gjøre Udfarter kunde hverken Forbud eller Skaater holde i Tømme. Han var endnu ikke to Aar, da han forsøgte sin første større Udflugt fra vort Landsted ned til Byen for at bese sig — sandelig et godt og slet ikke greit Stykke Vei! En hæderlig Borger af Byen tog ham op i „Græensen“ og bragte ham, kun veiledet af en svag Gisning, hjem til os. Dette besynderlige Barn stod jeg alene med, da det knapt var tre Aar; det forlangte sin Opdragelse af mig.

Allerede tidlig røbede sig en viss koldblodig, energisk Ro, hvormed han fulgte sine Tilbøieligheder, og en sand Upaavirkelighed, hvor noget ordnende og ledende vilde skride ind. Straf — i mit Hus indskrænkede sig denne kun til det passive Misnøie, og hvordan nu dette kunde ytre sig i Forestillinger og Formaninger — syntes han at agte saa meget som de Buler, han slog sig; i dette Stykke kan jeg heller ikke mindes ham uden i defekt Tilstand. Han svarede ikke; han forsvarede sig ikke; han taug. Han taug med en tankefuld Mine, som om han overveiede, hvordan denne Prøve paa min moderlige Veltalenhed tog sig ud, og hvad der ellers kunde være at bemerke ved den. Om Lydighed kunde der saaledes lidet være Tale. Disse

hans Tilbøieligheder ytrede sig især i en ustyrlig Vandrelyst — ud maatte han, tillands eller tilvands —, i en Lyst til, hvor der gaves Leilighed, at gribe dygtig fat med Næverne og i en forholdsvis tilsvarende Dovenskab, hvor det gjaldt boglige Studier. Denne Drift til praktisk at gribe Livet an var i *min* Familie i det mindste noget særsynt. Dertil kom hans Sans for det tekniske, mekaniske. Saa man ham nogensinde siddende at beskjæftige sig — thi sine Lekser lærte han altid staaende, det vil sige: *naar* han lærte dem —, saa var det for at tegne Maskiner og alskens Krimskrams og Linjer, som han indbildte sig førte til store Opdagelser. Matematiske Beregninger! Mekaniske Liebhaberier! Nei, jeg kan forsikre, at min Slegt skylder han ikke disse Anlæg; af mig har han ikke arvet dem, og aldrig har nogen kvidrende Havesanger med større Forundring set en Gjøk vokse op i sin Rede, end jeg saa dette mit eget Barn ogsaa i Størrelse rage op over de andre.

De Tilbøieligheder og Naturanlæg, der sterkest raadede i ham, var heldigvis ikke ondartede. De fremkaldte Uro, men nærede den ikke. Han havde sin Force i den Slags Overraskelser bag det tilsyneladende strafværdige at trumfe noget godt, ialfald uskyldigt ud. Blev han da halve Dage borte, eller indfandt han sig ikke paa Skolen, saa havde han hjulpet en Skipper med at losse, eller arbeidet paa Jernstøberiet, eller roet for nogen — heri og i at haandtere Baad havde han meget tidlig opnaaet stor Færdighed, Gud ved hvorledes —, eller han havde gjort en Snartur ud til Drøbak, fire norske Mil ude i Fjorden, med et Prøveskib, hvis Maskiners Ufeilbarhed syntes at ligge ham ligesaa nær paa Hjerte som Eieren. Hvad skulde man vel sige, naar man da, halvt betaget af Angst, halvt af Vrede, hørte ham komme syngende høit i Sky og med et saa grundtilfreds Ansigt, som om det var den naturligste Ting af Verden! Hvorledes kunde Skibet prøves uden ham! — En bekjendt af mig kaldte ham „*naturwüchsig*", og det udtrykker bedst hans Art, — et fortræffeligt Ord, som ikke lader sig oversætte. At skjøtte sin Person, det vil sige holde sig ordentlig klædt, naar han engang var bleven det, eller overhovedet være paaklædt forekom ham omtrent som noget ham uvedkommende. Han havde ogsaa en sand Genialitet i disse smaa Overraskelser, som I Mødre nok kjender, og i at vælge de for vor Forfængelighed mest saarende Øieblik til saadanne; jeg gjorde da i Sandhed en Figur som hin forfængelige Frue, der kom agende til Lystleiren, medens hendes lille, lidet præsentable Gut sprang frem fra sit Skjul. Det største Oprør, jeg har

set ham nogensinde komme i, var, da jeg havde udspundet et Anslag mod hans Hænder: at forsyne dem med Hansker, og mod hans Hoved: at anskaffe en Hat til det. Saaledes voksede han op, den forunderligste Skrue, nogen havde kjendt, en stor, sterk, kjernesund, lyshaaret, godmodig Plug af en Gut, en sand Espen Askelad at se til.

Som en Merkelighed maa jeg endnu anføre, at han aldrig har havt en Barnesygdom; jeg kan ikke mindes, at han har ligget tilsengs en Dag.

Med den Figur, han saaledes gjorde, skulde man tro ham et taknemmeligt Emne for andres, især for Skole- og Legekameraters, Løier. Men nei, det blev besynderligt nok ikke Tilfældet. Han forekom det. En indadvendt poetisk Genialitet kunde i en Askelads Skikkelse som hans lettere været udsat; men Emil havde intet af denne. Var han begavet, var det i ganske anden, udadvendt Retning. Han forekom det, — ikke alene ved den stoiske Ufølsomhed, han satte mod ethvert Forsøg derpaa, men han mødte selv frem fuldkommen væbnet, ikke til Forsvar, men til Angreb. Der viste sig nemlig hos ham selv en Evne til sjelden skarpsindig at udfinde det egne og latterlige hos andre og altfor godt at gjengive det. Naar jeg kunde have ham med til en kunstnerisk Præstation, eller der kom et Par Fremmede af en mere fremtrædende Art til mig, og jeg troede ham, som holdt sig beskeden keitet henne i en Krog, barnlig imponeret af, hvad han saa og hørte, fik jeg andet at vide bagefter. Intet var gaaet ham forbi, og vel kunde man studse ved at høre ham udpege Smaatræk og Egenheder hos Angjældende, der forudsatte et Bekjendtskab til dem, som han ikke lettelig kunde have. Han brugte ikke store Apparater til sine Forestillinger, en enkelt Gestus, et høist udtryksfuldt, af den urokkeligste Alvorlighed behersket Minespil var undertiden nok til at gjengive en hel Personlighed. Men for disse Miner har han ogsaa maattet bøde mangen Gang, især paa Skolen, naar de bragte hele Klassen i Latter.

Med Egenskaber som her antydet vil man begribe, at han gjorde sig lidet yndet af dem, der pligtmæssig tørt kom til at indtage et Oppositionsforhold til disse. For alle dem, der havde faaet den Opgave at skulle bringe noget saa modstræbende ind i den store Elting og give det Livets almindelige, brugbare Præg, var han visselig en Taalmodighedsprøve. Men Kamerater og alle, som han mere efter sit Sind kom i Berørelse med, holdt af ham. Simple Folk likte ham forunderlig godt. Denne koldblodige Ro og ubøielige Energi, hvormed han

kun fulgte sin egen Vilje, hans Ufølsomhed for al Straf, hans besynderlige Alvor — han lo aldrig — var parret med en saadan inderlig Godmodighed og noget saa uimodstaaelig løierligt ved hans Person, at han kunde drive en til det yderste; men det var umuligt længe at være vred. Jeg, der ligesom forenede alle Charger ligeoverfor ham, fik da ogsaa spore Dobbeltvirkningen. Le maatte jeg, ofte bedrøvet i Hjertet, med indbidt Latter skjende. Engang — han var dengang ni Aar — havde han sat min Taalmodighed paa for sterk Prøve, og jeg kom efter — umodent Overlæg til den Overbevisning, at han burde have Bank. Saadan lidt bare, en Trusel, en Mundsmag. Jeg var fuldkommen uøvet i Tingen og burde ikke saa let have indladt mig paa den; jeg vil derfor ligesaa godt straks sige, at Forsøget ganske mislykkedes. Vi beboede dengang en Leilighed ude ved Søen. I Baghuset fandtes et Slags Pakhus for alskens Skrab, Affald efter Haandverkere, kasserede Møbler; ogsaa Børnene pleiede at gjemme sit Gods derinde, Kjælker, Fiskestænger. Min Hensigt var slet ikke udtalt; men naar Mama taus og heftig tager en Søn ved Haanden og drager ham til et usedvanligt Sted, og der paa dette Sted findes usedvanlige Ting, og denne Søn har en ond Samvittighed, saa ved han sikkert, hvad det betyder. Det uheldige var, at der maatte søges. Jeg studsede straks ved at se Synderen give sig ligesaa ivrig ifærd dermed som jeg. „Der er noget!“ brød han ud; — „nei det duer ikke,“ lagde han prøvende til. Ny Søgning. „Her er noget, det gaar an!“ og han drog O.s Rørstok frem og præsenterede mig den, — man kunde ikke ønske sig med mere Forekommenhed og dertil det urokkeligste Alvor. Jeg behøver vel ikke at sige, hvad der blev af Forsættet.

En Aften bad et Par unge Mennesker ham med paa en Fisketur længer ud i Bugten. Han var prægtig at have med ved slige Anledninger, altid i godt Humør og rask til at hjælpe. Da det var temmelig sent allerede, fik han vel Tilladelse, men kun paa den skjærpede Betingelse, at han skulde forlange at sættes af, hvis man blev længe ude, og senest være hjemme inden Kl. 11. Klokken blev 11—12, men ingen Emil. Grund til nogen Frygt var her ikke; det var kjendte Folk, deiligt Veir. Det var en af vore himmelske Julinætter, varm og klar; Søen laa speilblank i mat Guldskjær; — Øerne svam paa sit eget Billede. Jeg var slet ikke i Seng, men sad og stirrede ud eller vandrede omkring i de næsten dagslyse Værelser. Den første Time er man utaalmodig; den næste er man vred; saa kommer Bedrøvelsen, og man bliver ganske stille. Urolig var

jeg egentlig ikke. Klokken omtrent 3 kom han. Jeg hørte ham allerede langt borte synge: „En nyfødt Sol i Østen gløder“ med sin smukke, ualmindelig sterke Stemme; — Gud ved, hvor der er blevet af den! Over saa meget andet, der skulde frem, er den glemt. Han kom lige fra et Morgenbad i Søen. Det er slet ikke morsomt for en Moder, naar man ikke er det mindste vred mere, at skulle være streng. Men jeg har ikke turdet slippe fra mig selv, saa fristende det mangengang kunde været. Jeg sagde ham ganske rolig, da der hverken fandtes eller han forsøgte Udflugter, at han fortjente Straf for Ulydighed, og den ventede ham; nu skulde han sove. Jeg skrev da, endnu inden jeg lagde mig for at forsøge selv at sove, nogle Linjer til hans Onkel, der undertiden i ekstraordinære Tilfælde, naar det gjaldt Gutterne, afgav en Slags høiere Instans, fortalte ham Sagen og henstillede til ham, hvad han fandt for godt at gjøre ved den. Emil spadserede ogsaa, efter endt Frokost, med en mønsterværdig Fatning afsted med sit Uriasbrev i Lommen, uagtet han anede, at en saa usedvanlig Forholdsregel som den skriftlig at henvende sig til Andenmand om ham nok kunde indeholde noget som en Anvisning paa en — Banksumma — disse stygge Banksedler! — Den blev dog ikke honoreret. Hvor var det ogsaa muligt for en kjærlig Onkel, der tilmed har sovet godt om Natten, naar han ser en Nevø træde ind med et Ansigt, som om han vilde sige: „Goddag, Onkel, det glæder mig ret at se dig! — Du kan tro, jeg har havt en Tur inat! . . . Det er sandt, her er et Brev fra Mama!“

Mødre, Enker! I, som med mig har delt Bekymringer for Sønner med Usedvanlighedens Præg, skuer ikke som jeg altid noget truende deri. De er ikke bekvemme for os, disse storslagne Karakterer; de tager for stor Plads, det er Tingen. Vi vil have Stilhed og Orden, vi stakkels forsagte, smaatindrettede, ængstelig-blikkende; de bringer Uorden i vore smaa Dukkeskabsplaner og Beregninger, ligesom i vore Stuer. Ti Gange kan de til vor Fortvilelse gjøre dette, den ellevte lyser der maaske noget ud deraf, som kaster et Forjættelsens Skjær over dem alle, ja langt ind i Fremtiden. Jeg har oplevet slige Træk. Jeg vil fortælle eder et af dem.

Den Tid paa Vaaren, da Isen gaar op og brister i store Stykker langs Bryggerne, er, som I nok ved, en meget farlig Tid for Christiania-Gutter af alle Aldre. Det er saa uhyre fornøieligt at kunne hoppe fra den ene til den anden af disse Isøer, under den mulige Fare at falde nedi, hvilket de ogsaa

jevnlig gjør. Emil, dengang otte Aar, havde ogsaa ganske rigtig en Dag ligget nede i Vaagen til under Armene, var lige derfra, uden at sige noget derom, gaaet i Kirke (!), havde hørt en Præken og befandt sig vel efter. Ikke desmindre blev han paa det strengeste forbudt at gaa oftere ned til det farlige Sted. Mine ældre Gutter lovede at passe paa saa godt, som det var muligt. Nogle Dage efter ventede vi ham til Middagen; han udeblev længe, og jeg begyndte at blive angst. Han kom, netop som min omhyggelige, forstandige A. skikkede sig til at gaa ned paa Bryggen for at se efter ham.

„Nu har jeg trukket to op — — hvad Slags Suppe er det?“ lød hans første Hilsen. Den lille Modtagelsesceremoni, jeg havde beredt mig paa, kom, som man kan begribe, ikke tilorde; — hvor kunde man her tænke paa en Bebreidelse!

Med stor Møie, medens vi endnu sad tilbords, fik vi en nødtørftig Forklaring over disse hans Ord. Han og en anden større Gut, som han nævnte, havde først i Forening trukket en liden Kamerat op; senere havde han, ganske alene, vist en omtrent paa hans egen Størrelse den samme Tjeneste; alle de andre var da allerede gaaet, og de var alene.

A. fór straks ned til Stedet for at erfare noget derom, og han fik ogsaa af Skildvagten den Oplysning, at han havde rigtignok set dette sidste; men han „obsalverte“ det først i det samme det skede, og Gutten var allerede oppe, inden han kunde naa derned.

Efterat Emil havde spist, syntes jeg, det kunde være interessant at faa vide lidt mere om denne Begivenhed. Der var ikke mindste Grund til at mistænke ham for Pralen deraf; men endnu tvilede jeg; det var muligt, at han ubevidst overdrev. Der udspandt sig da et Forhør, der har indprentet sig altfor tydelig i min Erindring, til at jeg ikke tør anføre det som næsten ordret:

„Du hjalp altsaa først A. med at faa B. op; men det vil ikke sige stort, naar A. hjalp til, der er baade større og sterkere end dig.“

„Ja, meget større, det var ingen Sag!“

„Men du siger jo, at det sidste hændte, da I alle var gaaet fra Isen; hvor var du da?“

„Jeg stod paa Bryggen.“

„Hvad gjorde du der?“

„Jeg saa paa Skildvagten.“ En uvilkaarlig Mine af noget visst opstrammet, forkjedet viste, at han nok her havde optaget en Studie.

„Men saa var der jo ikke flere igjen paa Isen?“

„Jo, der var en eneste, en liden en.“

„Kjendte du ham?“

„Nei.“

„Og saa?“

„Og saa — — aa, det har jeg jo fortalt!“

„Fortæl det om igjen, saa er du snild Gut, og saa, hvordan gik det til?“

„Og saa vilde han hoppe fra det store Isflag hen paa det lille, og saa faldt han i. Kan jeg ikke gaa nu?“

„Nei, ikke endnu; og saa?“

„Saa løb jeg ned og forsøgte at faa ham op.“

„Han skreg vel frygtelig?“

„Nei.“

„Han skreg ikke? Jo vist skreg han!“

„Nei han hiksede; ah, ah, ah, sagde han.“

„Fik du ham saa op?“

„Nei, ikke straks. Han trak saa i mig. Men saa la' jeg mig paa Maven og tog ham i Luggen, og han tog mig i Luggen, og saa fik jeg ham op.“

„Nu, og da du saa havde faaet ham op, da var han glad!“

„Da skreg han saa frygtelig — —!“

„Men saa fik du vel vide, hvad han hedte?“

„Nei, hvorfor det?“

„Og han ved ikke heller, hvem du var?“

„Nei, han satte afsted, skraalende, op ad Gaden.“ —

Det er ganske morsomt at tænke sig disse to Personligheder, den reddede og Redningsmanden, komplimenterende hinanden paa den Maade. Ikke heller røbede denne sidste mindste Spor af Nysgjerrighed for at komme efter, hvis Liv han maaske har reddet. Det har aldrig faldt ham ind at efterspore det.

Han voksede op, og jeg havde i Beraad med Familien bestemt ham til den militære Stand. Da kom han, en Dag vi gik hjem sammen over Engene, og i saa rigelige, saa varme Ord, som jeg nogensinde har hørt af ham, med Taarer besvor han mig at opgive dette og lade ham gaa den Vei, hans Anlæg og Tilbøieligheder stemte bedst med: den praktisk tekniske. Civilingeniør vilde han blive. Det var dog ikke noget særdeles forfløient Indfald, det, vil man mene, ikke noget, der kunde vildlede en ung Indbildningskraft synderlig, den Udsigt engang i Tiden at kunne komponere Maskiner, bygge Broer og Jernbaner. Han kunde fundet paa noget værre. Ganske visst. Og dog gjorde Omstændighederne det tungt, ja farligt at gaa ind

derpaa. Det gjaldt at kaste ham, saa lidet skikket dertil, saa lidet vant til at indordne sig, ud i det fremmede Liv, at oprykke ham fra Hjemmet, der lempende havde sluttet sig omkring ham. Det gjaldt at optage Hansken mod alle, mod Sedvanen, mod Forsigtigheden, at bebyrde sig med Ansvaret. Gaar det godt, har man ikke Æren deraf; gaar det slet, faar man Skylden derfor. Hvad skal en Moder gjøre? Ubetinget at modsætte sig kan være ligesaa galt som ubetinget at føie. Her maa den høieste raade, og han gjør det ved at give os et Klarsyn, en næsten overnaturlig Udholdenhed i Overveielsen.

Tre tunge saadanne Overveielsens Maaneder gik, inden Beslutningen fattedes, og snart er ligesaa mange Uvisshedens og Forventningens Aar gaaet hen. De maa dog nu ansees for at være endte. Han er vokset op til et manerligt Menneske paa — 69 Tommer, med et Par Eksaminer, der sikrer ham Fremgang paa den Bane, han har valgt, med Kjærlighed til sit Fag og med intet mindre end — Afsky for at bære Hansker.

SIDSTE BLADE

ERINDRINGER OG BEKJENDELSER

FJERDE OG FEMTE RÆKKE

(1873)

FORORD.

Snaksomme kalder I os? Giv os Lov til at *tale*, og vi ophører med at *snakke*.

Lide, taale, tie, naar det gjælder noget blot og bart personligt; *lide, ikke* taale, *ikke* tie, naar det gjælder Idéen.

Der møder os ikke sjelden et Fænomen i Livet, der nok kunde give Stof til Eftertanke; vi yder det kun ikke altid Opmerksomhed nok. Lad os kalde det et besynderligt Misforhold mellem en Tings Tilblivelse og de Midler, der hertil har medvirket. Det forekommer os ikke ret begribeligt, at der til Opnaaelsen af et tilsyneladende harmløst, slet ikke usedvanligt Resultat skal sættes et saa tungvint, indviklet og bekosteligt Maskineri i Gang, og vi spørger os, om dette dog ikke kunde være naaet ad den simplere, jevne Vei, og om det nu ogsaa opveier al den velsignede Møie og alle de Kræfter, der er anvendt derpaa.

Skulde de Ofre, hvormed vi synes for dyrt at have kjøbt et Øiemeds Opnaaelse, virkelig være spildt?

Jeg stillede dette Spørgsmaal til mig selv, da jeg endelig bestemte mig til paa egen Risiko at lade min sidstudkomne Bog trykke; og jeg havde stillet mig det mange Gange, inden det kom dertil. Der skulde en viss Overvindelse til at mønstre den Række af Erfaringer, som én for én knyttede sig til dette saa simple Foretagende at give en liden Bog ud, — Erfaringer, som ret gjennemgribende kunde lære, hvad det vil sige, naar en Forfatterinde ikke mere bæres af Lykkens og Forholdenes uberegnelige Redningsbjelke, men for Alvor skal vise, hvad hun selv duer til, — Erfaringer, som alvorlig har erindret om, hvad en *Kvinde* har at vente, naar hun vil noget, der ligger udenfor det store Interessentskab, hvori hun hidtil havde at

indsætte hele sin Aands- og Sjælsformue, og hvad hun kan vente sig, naar hun selv *personlig* skal bære Fordringen frem . . . Dette store Interessentskab! — dette ærværdige, urgamle Samfundsbolag, der allerede for snart nittenhundrede Aar siden fik sin første Grundrystelse, og som for Alvor igjen begynder at vise saa betænkelige Svaghedstegn!

Og spørger jeg — disse Erfaringer, hvad Svar giver da de? Frisk Mod! siger de. Hvad vil du mere? Er vi ikke alle dine Vidner i en retfærdig Sag? Har vi ikke baaret disse Vidnesbyrd til dig, rigere, fyldigere, end du selv havde kunnet tænkt dig det muligt? Forslaar ikke én af os mere end alle dine blege Teorier tilsammen?

Og det er sandt, mere end én Gang har jeg været fristet til at tilintetgjøre disse Rester af en i det hele lidet opmuntret Forfattervirksomhed, og altid klang det: Frisk Mod! Er vi ikke dine bedste Vidner!

Det er ikke her Stedet nærmere at belyse disse mine Oplevelser, siden jeg Høsten 1871, med lettet Sind og med Bevidstheden om en ordnet Sag, forlod de hjemlige Strande for at søge en længselsfuldt attraaet Hvile i Rom. Ikke, hvad der drev mig ligestraks fra dette Fredens Asyl for at forfølge en Opgave, der lovede mig alt andet end en lykkelig Forfatters behagelige Forventninger og Triumfer. Dette tilhører en Række Bekjendelser, der maaske engang turde se Lyset, om jeg end ikke selv oplever det.

Den nævnte Bog, *Sidste Blade,* anden og tredje Række, kom ud i December forrige Aar. Den havde regnet paa omtrent det Held, der pleier at hilse de af vore æstetiske Frembringelser, der ikke kaster Refleksen af en fremmed Hyldning hjem til os, men beskedent spirer paa vor egen Grund. Det jevne, dæmrende Graalys, tænkte jeg, netop sterkt nok, til at en agtværdig Familiefader kunde finde Vei ind ad Bogladedøren og erhverve den for sit Julebord.

Der faldt intet saadant dæmrende Graalys over dette mit sidste Arbeide. Der har fra den Dag, det kom ud, til den nærværende ruget det kompletteste Mørke over det, et Mørke, hvori den, der gad lytte, blot vilde hørt enkelte Skrald, naar de saaledes til sig selv overladte Meninger stødte Hovederne sammen. Dette var en Slags Udmerkelse, som ialfald ikke times det middelmaadigste Gods herhjemme . . . Der er maaske mere ved det, end vi tror! tænkte jeg. Og da et pludseligt Lys fra to fremmede Sider strømmede ind, smukkere, varmere, mere kunstnerisk belysende, i Bælmørket, hvori det faldt, vaktes

den samme Tanke, kun gladere: Der er noget ved det, der er bestemt noget ved det! Frisk Mod!

Det er i denne Stemning, den sidste lille Rest af *Erindringer og Bekjendelser*, denne Gang støttet af et anset Forlæggerfirma, bydes de velvillige Læsere.

Fra denne Side betragtet bliver der nogen Mening i det dunkle Spørgsmaal, der undertiden kan kvæle os, og det bliver tilslut kun Taksigelser, jeg har at bringe — Tak for alt, hvad der *personlig* maaske mindre „løftende" har mødt mig, dog kun for at aflægge desto uimodsigeligere Vidnesbyrd i en Sag, som jeg med Glæde ofrer min hele Sjæl og Resten af mine Kræfter.

BYEN OG STRANDEN.

I.

Christiania i Juli 1869.

Christiania kan rose sig af en Beliggenhed, som hører til de skjønneste i Verden. Men forsaavidt som Skjønhedsindtrykket beror paa en harmonisk Enhed, maa Byen selv vistnok slet ikke kaldes skjøn. Prægløs i sin Uregelmæssighed, da denne ikke knytter sig til noget historisk forbigangent, og haabløs, fordi Fremtiden visselig heller ikke vil godkjende den, men meget mere vil staa ærgerlig raadvild ligeoverfor denne første, saa regelløst opskudte Del af vor Hovedstad, som tilmed har gjort sig bred paa det bedste Terræn.

„En fuldstændig Regelmæssighed!" vil man sige, „hvor kjedelig, hvor trættende! Den vil vi jo netop undgaa; se kun til Berlin, til Gøteborg!" Men om den Art, i sin yderste Konsekvens gjennemførte Regelrethed, der karakteriserer de nævnte Stæder, kan der hos os slet ikke blive Tale. Christiania vil aldrig staa i Fare for at forfalde i nogen saadan, aldrig i mindste Maade komme til at ligne Gøteborg eller Berlin. Vi taler om den Regelmæssighed, som det havde staaet i vor Magt at opnaa, men som nu maa ansees for ureddelig forskjertset, en nuanceret Ensartethed, en Enhed, der kan frembringes gjennem en sindrig Sammenstilling af det beslegtede, men ikke fuldkommen lige. En saadan Enhed skaber Gader og Perspektiver, hvilket sidste vi ikke har; vi har blot Brudstykker. Et rigt, med denne Enhed for Øie gjennemført Toilette kan saaledes give et fuldkommen harmonisk Indtryk, om det ikke strengt holder sig til en enkelt Farve. Tag derimod iblinde ti forskjellige

brogede Stykker, sy dem sammen, fæst det over en gammel Underkjole, og vi faar lignelsesvis et svagt Begreb om den Maade, hvorpaa man har bygget og fremdeles bygger i vor Stad.

„*Ce grand village!*" kaldte for ikke ret mange Aar siden en fremmed Turist den. Det er haardt at døie; men det værste er, at vi fortjener noget af denne Spot.

Vi vil forsøge at skildre nogle af de Indtryk, der paatrænger sig os ved en Vandring gjennem Christiania By, fra man stiger iland paa Bryggen, indtil man er sluppen vel ud af den, — Indtryk, der, idet de idelig veksler, dog samler sig i en eneste Grundfølelse, et visst priklende Mishag, en pinlig Stunden efter at hvile i noget. Lad os forbigaa det første Parti, der møder os, det ældre Christiania, Fjerde Christians ærværdige By; det maa tages for, hvad det er. Man hilser det, som Vraget af stakkels, gamle Bedstefar, vemodig, med al Pietet, medens man i Stilhed nærer Ønsker for, hvad der her maa ansees for det bedste og lykkeligste. Medens disse fromme Tanker endnu beskjæftiger os, støder vi pludselig paa et splinternyt Stykke By, saa smukt, saa helstøbt, som man nogensteds vil se det. Hvor kommer dette Stykke Europa fra? Hvem har bygget det? Hvo det end er, velsignet være denne! Tilfældet har bygget det, Ildebranden fra 58. Et af disse Kvartaler stiller et Par prægtige Bygninger op mod Torvet, som om de vilde vise dette Torv, med sin, under et umaadeligt Taarn sukkende lille Kirke, hvordan Byens Hovedplads burde være bebygget. Man vil fortælle, at den geniale Mand, der restaurerede Vor Frelsers Kirke, tegnede Modeller til dette Taarn under de stigende Faser af sin ulykkelige Sindssygdom, og at Byens vise Raad fulgte ham i god Tro, høiere og høiere, indtil selv Byens vise Raad merkede Uraad og sagde Stop. Efter en Dobbeltrække større eller mindre Anfegtelser naar vi endelig op til det Parti af Carl Johans Gade, der har det egentlige Krav paa dette Navn, det, som vender ud mod Stortingspladsen. Vi staar her foran en ret imponerende Prøverad af smukke Bygninger. Her kan man sige, at Tilfældet igjen har villet det bedre end de kloge Mennesker. Rigdommen, som disse Huse tildels skylder sin Tilværelse, vil, selv hvor den bygger egoistisk, uden at tage Hensyn til andre, altid frembringe noget mere harmonisk end den beregnende Middelevne. Nogen paafaldende Mangel paa Symmetri forstyrrer derfor ikke Indtrykket af dette vakre Parti. Det er mere, end man kan sige om den anden Side, Stortingsgaden; her maa vi haabe alt af de voksende Træer.

Al Ære fortjener den, som byggede vort Universitet! Her foran det forundes det os endelig at hvile; her er Skjønhed og Harmoni! Ogsaa gamle *Linstow*, hvem vi skylder Slottet histoppe, fortjener vor Tak, en bedre end den, han fik i levende Live. Dengang det byggedes og endelig stod der, havde vi Ord nok til at dadle dette Verk og forbitre den Livet, der havde fuldført det. En halv Menneskealder er gaaet hen siden, og hvad har vi egentlig skabt, som er saa meget bedre end dette?[1] Den er vakker, denne vor Kongsgaard, i sin noble Simpelhed. Her fra dette Punkt, med Universitetsbygningerne til høire, Studenterlunden til venstre og Slottet med Parkens Bølgelinjer histoppe, modtager man et ret hovedstadlig stateligt Indtryk.

Man kan ogsaa trænge til et saadant, forinden man betræder Pladsen *bag* Universitetet. Denne Plads synes ved det anselige Rum, den indtager midt i Centrum, omgivet af Slotsparken mod Vest og et udadleligt Stykke af Universitetsgaden mod Øst, bestemt til at blive et Pragtparti. Mod Syd har vi da Universitetet, og endelig er der som Front mod dette, næst nogle groteske Brudstykker af St. Olafs Gade, stillet en Husrække frem, der har faaet det fyrstelige Navn: „Christian Augusts Gade". Vi vil ikke formene nogen, der er i Besiddelse af en Homøopatportion Fantasi, hvilkensomhelst Idéforbindelse, hvilketsomhelst Billede, der kunde vækkes ved Beskuelsen af dette mageløse Parti af vor By. Fra hvilket Element, hvilken Region det end hentes, kan det forsvares. Heller ikke er det vor Skyld, naar denne hullede, hist og her stumpede Række bringer Tanken hen paa en slemt medtaget Tandgard, en af disse, som Tandlægen hovedrystende mumler om, at her er intet at gjøre, medens han fristende lader en skinnende ny Rad spille os i Øinene. Ak ja, de skinnende nye Rader, havde man blot dem!

Inden vi forlader den egentlige By, maa vi ikke forsømme at besøge et Parti af den, som paa en iøinefaldende mere heldig Maade har gjennemgaaet Tidens Forandringer. Alle ældre Folk vil mindes *Fæstningen,* da den endnu kun var en Rad kummerlige Smaahuse, overraget af en forholdsvis standsmæssig Træbarakke, der tjente Pladsmajoren til Bolig, næst en hvidkalket, tristbeliggende, lavere Stengaard, der beboedes af General *Aubert.* Gaar vi nu derop, vil vi straks merke paa det stille Velbehag, der fylder os, at her har en anden Aand raadet;

[1] Arkitekt *Bulls* sjelden smukke, storartede Vestbanegaard var dengang endnu ikke til; om den kan man kun sige, at den er sin Rute, en af de skjønneste, der findes, værdig. (Anm. fra 1873.)

en mere storsindet, en Skjønhedens, en Samdrægtighedens Aand har her ryddet det gamle og reist det nye.

Den første Erindring, jeg har om Fæstningen, skriver sig fra en Eftermiddag i Juli, da jeg med mine Forældre og smaa Søskende skulde opsøge en der boende Onkel. Jeg var dengang fire Aar. Vi var netop stegne iland efter en tre Uger lang Vikingefart fra Vestlandet, en Reise, som nu kræver omtrent et Døgn. Vi stod med ett foran den gamle Fæstningsport, en lang, skummel Gjennemgang, beliggende et Snes Skridt ovenfor Frimurerlogen. Den saa ikke indbydende ud. Men min Ængstelse steg til Forfærdelse, da der ud af denne Port kom en lang Dobbeltrække af fæle Mænd, med gustne Ansigter, raslende Lænker om Ben og Arme og de besynderligste Bukser.

Lysere Minder knytter sig senere hen netop til hin hvide, lave, solberøvede Stengaard. Men var Huset selv trist, saa var der desto fornøieligere indenfor. Her voksede der op og færdedes en Dobbeltslegt af prægtige, sterkt anlagte, ikke egentlig stille begavede Individer af begge Kjøn, og Gaarden og den lille Have, der strakte sig midt ud paa den store Plads, gjenlød da desto gladere af et Liv, som ganske manglede Terrænet udenfor. Stilheden, som rugede over denne Plads, afbrødes dengang kun af hin sørgelige, taktmæssige Klirren, eller af Fæstningsgutternes Lege, disse sidste af og til oplivede ved en Æblekart eller noget andet spiseligt over Gjærdet. Derved etableredes et usynligt Forhold mellem Haven og dem udenfor, der dog, strengt holdt i Ave, aldrig faldt besværligt. Det kunde blot hænde, at naar vi Kusiner sad i Lysthuset, enten forelæsende eller enlig fordybet i en Ingemann eller Clauren, at en bønlig Stemme, maaske midt i en rigtig rørende Scene, trængte gjennem Løvet: „Faar jeg en Pære da, Julia? — Et Æple da?“

En gammel Christianiabeboer maa blive underlig tilmode, naar han nu besøger Fæstningen. Han ser sig om paa Pladsen. Er det den samme? Hvor er Haven med den kjæmpestore Gravenstener, der beskyggede Trappen, Syringlysthuset, Sangene derindefra og de muntre, høirøstede Stemmer? Men alt det meskine og forfaldne, der før stødte Øiet, er ogsaa borte, og anselige, tildels storartede Bygninger, smukt grupperet og omgivet med Plantninger og Alléer, har reist sig istedet. Kun Pladsmajorens Træhus staar igjen midt i alt dette nye; placeret ved Siden af den prægtige Kommandantbolig, tager den sig ud omtrent som en Smøræske fra Hallingdal, opstillet i en Broncesamling.

Vemodigere er det at gaa rundt de nu temmelig ensomme Volde. Alt Liv synes herfra at være flygtet hen til Centrum, til de store Pladse. Der var en Tid, da disse Volde ikke var saa ensomme. Det var i Byens gemytlige Tid, da Folk spadserede, hvilket de nu ikke mere gjør. Den *selskabelige* Promeneren eksisterer ikke mere; noget helt andet er det at spadsere for Motionens Skyld. Da vrimlede det deroppe af alle Klasser de smukke Sommeraftener. Man mødtes, der kurtiseredes, man saa „Dampskibet" komme. Nu ser man ikke efter „Dampskibet" mere! Dampen, den slemme Damp, har dampet bort baade Spadseringen og Gemytligheden og Kurtisen paa Voldene de smukke Sommeraftener!

Paa umindelige Tider havde jeg ikke set noget til hine ulykkeligste Beboere af Fæstningen, da jeg forleden mødte en liden Trop af dem, anført af en Gevaldiger. Jeg undser mig ikke ved at tilstaa, at det rørte mig til Taarer at se, at Lænkerne var tagne bort . . . . Det var endnu den glædeligste Forandring deroppe!

Og over dette nye „Fæstningen", disse Vidnesbyrd om en fremskridende Tids større Humanitet, Kultur og Skjønhedssans, rager gamle Akershus op, forundret og maaske ikke fuldt saa veltilfreds nedblikkende paa denne saa fremmede Omgivelse. Den drister sig til at ville gjælde formeget, denne Omgivelse, og det gamle Befalingsmandshus begynder at falde igjennem og se mindre imponerende ud. Man har ogsaa gjort alt for at betage denne Fortidslevning (hvoraf vi har bevaret saa yderlig faa!) det eneste, som gav den en ydre Anseelse: Ældets Præg. Man har kalket gamle Akershus og givet det et Stykke nyt Tegltag paa — Ludvig XVI i den røde Jakobinerhue! Gammelt Barbari, hvoraf vi ofte maa taale Levninger, er slemt; men det nye er værre.

Parken er en stor, en herlig Prydelse for Kongeboligen og Byen og vil blive det mer og mer. Det maa beklages, at den skal vansires af det latterlige Snurrepiberi af et Vandspeil med tilhørende Øer, der er anbragte lige udenfor Slottets Vinduer. Dammer bliver ikke Parker, fordi der sættes Svaner deri.[1] Høilig savner vi derimod den Række Kjæmpepopler, der prydede Bakkeheldet langs Høien ligeoverfor. Disse herlige Træer overragede saa langt den øvrige Vegetation, at man kunde se dem et godt Stykke ude i Søen. Var det maaske derfor, fristes

[1] Den ene af Svanerne er død, og Magen er igjen. Dammen er bleven Enkeleilighed; bare man ikke indskrænker den! (Anm. fra 1873.)

man til at spørge, at de ikke taaltes, men skulde hugges ned? En enkelt af disse Popler staar endnu igjen,

Enlig foragtet, med sørgende Top,
Der kan sine Landsmænd belære,
Hvor farligt det er at rage op,
Hvor alle lige skal være — —

Saa staar vi da i Homansby, vor berømmelige Homansby. Her skulde da Kunst og Smag række Haand til noget ret poetisk smukt. Og det er sandt, vi modtager ogsaa straks en Berørelse af noget usedvanligt, noget fra Hverdagslivet udsondret. Hvor er man? spørger man. Er man virkelig i „Christiania, Rigets Hovedstad, 70 000 Indbyggere, beliggende ved Bunden af Christianiafjorden?“ — Man er saa underlig tilmode, saa fremmed. Man føler noget, der ligner den festlige Benauelse, hvormed man træder ind i en Balsal. Ja, ind paa et Bal, men paa et Maskebal. Det fuldstændigste Maskeoptog af menneskelige Boliger træder her op i sælsom broget Blanding. Alle Nationaliteter synes at have sat hverandre Stevne: Normanner og Goter, Tyrker og Chineser, Sarmater og Hanseater. Man vilde ikke undre sig synderlig, om man en vakker Fuldmaanenat saa alt dette sætte sig i Bevægelse, om man pludselig saa Fløimanden, den firskaarne lille Gote, med samt den kjæmpemæssige hvide Pierrot ligeoverfor rokke frem mod sine respektive Vis-à-vis'er; den florentinske Skjønhed, fornemt afmaalt, som følte hun sig lidt for god til Selskabet, lette paa sig, altsammen under nogle dystre Gjenfærdstoner af Purposen fra *Maria Stuart i Skotland.* Illusionen vil dog ikke længe vedligeholdes. Man opdager snart bag disse fremmede Larver vore egne velbekjendte Fysiognomier. Vi finder en Indredning, udstyret med al hjemlig Hensynsløshed for det bekvemme og for vore særegne klimatiske Forhold, smaa Værelser, en Overflødighed af Vinduer, beregnet paa at skaffe den letteste Indgang for Kulden om Vinteren, Heden om Sommeren og Sladderen hele Aaret rundt.

Men Homansbyen er alligevel noget, vi med en viss Tilfredsstillelse kan vise Fremmede. Ubilligt vilde det være ikke at yde dets Ophavsmænd den Anerkjendelse, som dette Anlæg i sin Helhed fortjener. De har dog været de første, der undfangede og realiserede Idéen til noget større og dristigere, sigtende til at afhjælpe et skrigende Savn, — Savn af, Skrig efter Luft og Guds fri Himmel for de mange i den kvalme By for-

komne. Engang kan det maaske blive et fortryllende Sted, naar Naturen gjenvinder mere Magt og rigere omspinder det, paa én Gang sondrende og sammensmeltende. I Domino vil vi like Maskebyen bedre.

Hvad man skal sige om det sindsforvirrende Kaos af Huse, som heder Hægdehaugen, er vanskeligt at vide. Vi tier derfor og ønsker kun Beboerne Held til den daglige Forstandsøvelse at skulle finde sine egne Boliger.

II.

Det er en egen lyksalig Følelse, naar man endelig har Byen bag sig, og man paa en vakker Sommerdag kan rulle ud i det Fri. Den kan kun lignes ved Opvaagnelsen fra en af disse trykkende Drømme, hvori man kjæmper mod noget uopnaaeligt, noget forgjæves. Man danser, men med bundne Fødder; eller man synes, man er en Husmoder, der med uendelig Møie har hængt op tre Fag Gardiner, men se, saa er de alle hullede eller vrange, og man stræber at dølge det med Rosetter og alskens Smaakneb; eller man synes, at man er Medlem af *Selskabet for Christiania Bys Vel*, hvilket maa være en saare ubehagelig Drøm.

Det sidste Hus, der minder om By, er endelig tilbagelagt, og vi dreier om langs Fjorden. En ganske anden Aand vifter os her imøde, en veldædig, befriende, Skjønhedens. Vi føler, hvad en harmonisk Samvirken af Kunst og den herligste Natur vil sige; i denne Skjønhed afspeiler sig den bedste, ædleste Del af vor Udvikling. Rigere og rigere udfolder den sig for os, i Landskabet, der vinker os forud, i de mange vakre Landsteder med sine Haver og Parkanlæg til Siderne. Den største Del af disse hævder fra gammel Tid et stort flot Rum, der tillader hvert især sin eiendommelige Beliggenhed; hist et i Skovtykningen, et andet paa Aasskrenten, et tredje lunt i det lille Dalføre, medens Villaerne til venstre, mere skjult bag de nedglidende Odder, grupperer sig om Søen. Det fulde Tilbage- og Overblik nyder vi først, naar vi har naaet *Oscarshal.*

Behøver vi at erindre om, hvilket Billede Sø og Land her i sjeldneste Forening stiller os for Øie? Hvilken Sjæl var sløv nok til ikke at gribes ved et Syn som dette, der ikke bar Indtrykket med sig som en altid manende Længsel? Vi kjender alle Udsigten fra Oscarshal. I friere, mægtigere Linjer, med sine kraftige Afskygninger af Løv og Barskove, høiner sig Land-

skabet til venstre, mod Baggrunden Slottet og et Par fjernere Taarne, nærmere ind overraget af den prægtige Villa, som en af vore, i mere end én Henseende første Rigmænd har bygget sig. „*Herren hegne Huset*“ — er denne Boligs Indgangssprog, og „Herren hegne Huset!“ sænker sig over det i mere end en stum Hilsen fra det fjerne.[1] Eller skal vi lade Blikket fortabe sig ud over Fjorden med dens smilende Øer og blaanende Fjeldlinjer?

Men den egentlige Skjønhedskrans har den vidunderlige Egn tæt snoet om denne sin Fjord. Som Blomst ved Blomst bag Bladdækket kjeder sig her Villa til Villa, Anlæg til Anlæg, enhver af dem dog en eiendommelig, lukket liden Verden for sig.

Hvorfor fængsler dette Parti os mere idag end sedvanlig, medens vort Øie langsomt følger det fra Pynt til Pynt, fra Bugt til Bugt? ... Kjærlig paatrængende lister Tanken sig ind til disse Boliger, som havde den noget at melde, noget at varsle, maaske blot for at merke Indgangen med et: *Herren hegne Huset!* Ved et usynligt Fællesmerke tilhører de os alle, disse Boliger; denne Strand er *vor.*

Og vor *Konges* er den; vi har selv lagt denne Krans for hans Fødder, det bedste, det smukkeste, vi eiede.

Hist hæver sig *Framnes*[2] fra Terrasse til Terrasse, hvor hver Busk, hver Blomst plantedes i Lykkens Dage for siden at pleies i Savnets og Erindringens. Hvilken Skjønhedsfylde har her udfoldet sig under saa kjærlige Geniers utrættelige Hænder! Enhver af disse Vekster og Plantninger, enhver Prydelse, som Kunstens Haand har sat der, har sin egen Historie — *Vogter, I Genier, vogter eders Have!* ... Og hint hvide Hus med sit Rosenparterre i Søkanten og Birkeskoven rundt om — *Skjermer, I Birke, skjermer eders Helligdom!* ... Og den Villa der, og den ude paa Odden, og den, der speiler sig i Bugten, hvilken er den smukkeste? — Og vi siger: Ingen er det, det hele er det smukkeste. Det kan ikke adskilles, ikke røres.

Ikke *røres!* — o Himmel!

Ikke røres! Man vækkes af et Slag, et Slag som af et koldt Jern.

Ja, som den kolde Skræk vækker Tanken, skal Jernet sætte sit første Merke i denne Strand. Saa siger man, det skal ske.

En Øiet, lige meget som al Følelse, al Fantasi saarende Linje skal, lig et Knivsnit gjennem et uskatterligt Maleri, drage sin brede, uudslettelige Fure hen over den!

[1] For mindre orienterede Læsere: *Tho. Joh.s Heftyes* Bolig. (Anm. fra 1873.)
[2] Justitssekretær *Colletts.* (Anm. fra 1873.)

Travelhed, høirøstet Liv, Glæde og alle selskabelige Fordele og Goder vil strømme ind over Sporet, og — skal vi endelig aftvinges Tilstaaelsen — den Dag vil ogsaa komme, da vi alle erkjender og velsigner disse Goder! Men *Poesien*, Stilhedens drømmende Ynde, der hvilede over disse Bredder, der hviskede i Bladene, der lød til os i Fuglesangen og Bølgeskvulpet mod Stranden, vil være forstyrret fra det Øieblik, det første *Lokomotiv* bruser hen over dem.

EFTER OPFØRELSEN AF „ET RIGT PARTI“.

Kjøbenhavn, 1871.

Ogsaa i Teatret, der maaske paa Grund af det særegne Forpligtelsesforhold, det staar i til Fortiden, har ondt for at holde Skridt med den ilende Nutid, ogsaa der merker vi, at det lider fremad, at vi staar ved et Vendepunkt i vore Samfundsanskuelser. Mellem de gamle velkjendte, forældede, blidt inddyssende Underholdningsnummere vækkes vi pludselig ved Skuespil, der næsten forekommer os fremmede, saa sælsomt bekjendt taler de til os. Men det er jo en Gjenklang fra vor egen Sjæl! Det er *vore* Savn og Krav, der her har faaet Mæle, det er egne Tvil og Spørgsmaal, som vi neppe turde hviske til os selv — saa dristige forekom de os —, der her ganske høilydt prøves og optages til Doms! Men vi mindes tillige om, at den gode gamle Tid er forbi, at den sorgløs passive Skuen til maa afløses af Handling. Vi bivaaner Prologen til Fremtidsforestillinger, hvori vi selv kommer tll at overtage Rollerne.

De merkeligste af disse Skuespil har dreiet sig om de tvende Kjøns Stilling til hinanden, og navnlig om Kvindens *Følelsesforhold* til Manden, uafhængig af de Pligter, Samfundet paalægger hende. At dette Spørgsmaal er bleven vakt og har fundet Vei til Drøftning, deri ligger allerede et merkeligt Tidens Tegn, og kunde det føre til, at disse en Kvindesjæls mægtigste Instinkter og Kræfter, befriede fra det unaturlige Tryk, hvorunder de hidtil har ført en forkrøblet Tilværelse, vandt Stemmeret i hendes Livs vigtigste Anliggende, føre til, at de anerkjendtes som en Magt, der efter Omstændighederne kan raade for Lykke eller Elendighed, Liv eller Død, saa vilde vi med det samme have naaet det *høieste,* som Nutidens Bestræbelser for at forbedre Kvindens Kaar turde haabe at opnaa. Det er Emancipationens Hovedpunkt, vi her staar ved, maaske uden selv at vide

det; vi rører ved dens egentlige Livsnerve, og alle andre *ydre* Fordele, der kunde vindes, vilde dog kun tilsidst vise sig som Midler til at naa den større Vinding. Mon de, der saa kjækt bringer Spørgsmaalet paa Bane, har tænkt rigtig over dets Betydning?

Naar vi nu mindes de gamle Romaner, vel endog, naar de falder os i Hænderne, af Kuriositet blader dem igjennem, studser vi over den plumpe, indre Usandhed, hvorpaa de er byggede. De ømme Følelser slaaes én Gang for alle fast i en ideal ophøiet, evig, soleklar Uforanderlighed, der kun udenfra, mindre ved nogen *indre Nødvendighed*, sættes i Bevægelse og drives til Handling. Derfor det umaadelige Apparat af vekslende Begivenheder, jo mere brogede, jo bedre. Vi undrer os over, hvorledes vi engang selv lod os hilde i denne Usandhed, — mindes, ikke uden en viss Rørelse — Savn? — hvorledes vi med god Tro fulgte det elskende Par gjennem disse utallige Farer og Hindringer, der optaarnede sig paa deres lange Vandring (ofte gjennem ti—tolv tykke Bind), indtil vi med usigelig Tilfredsstillelse ser dem lande i „Egteskabets trygge Havn“. I Egteskabets trygge Havn! Ak, det er længe ikke nogen Hemmelighed, at denne Havn slet ikke er tryg, at der, hvor Parret begynder sin Enevandring, lurer maaske de allerværste Farer.

Franskmændene, og senere ogsaa Englænderne, kom ved sine mere komplicerede, udviklede Forhold allerede meget tidligere til denne Opdagelse, og den vakte Egteskabsliteraturen. Os berørte denne omtrent som en kold Trækvind gjennem en kvalm Stue; vi skreg over fremmed Umoralitet og trøstede os farisæisk ved vore renere, tryggere Tilstande. Men Livet herhjemme er vel en lempelig sen, lidt pedantisk, men grundig Læremester; lidt efter lidt blev vi opmerksomme. Saa ganske trygt var her dog maaske alligevel ikke. Hvad om nogen ved en Panteleg var bleven dømt til, istedenfor at tælle Stjernerne, at tælle, hvor mange lykkelige Egteskaber han kjendte? Stødet var givet, alle fik Lyst til at tælle efter. Men det er jo forskrækkeligt, hvor faa! ... Saa maa jo Ulykken findes i alle de andre! ... Og hvor man mindst skulde tænkt det! ... Se nu det Par der, og det der, og det der: I Alder, Dannelse, Ydre synes de at være skabte for hinanden, respektable Mennesker — nok at leve af! — og dog, naar vi nu tænker efter, raader der en besynderlig Kulde og Tristhed inden deres Vægge. Tvilen om, at den egteskabelige Lykke, selv hvor den ikke truedes udenfra, var saa ganske fri for Farer, som vi fandt det

saa beroligende at anse den for, voksede i Stilhed, og der løftede sig Stemmer.

Bjørnson var den første, som i en vidunderlig fin, graciøs Digtning har bragt Sagen paa Scenen, det eneste Sted, hvor Folk er modtagelige og lader sig belære. Fru Thoresen er fulgt efter ham og skrev *Et rigt Parti*. At afgive nogen æstetisk Dom om dette Stykke, derpaa tør jeg ikke indlade mig; men tør man anlægge Maalestokken for et Skuespils Værd efter den Interesse, hvormed man følger det, efter den Bevægelse, det formaar at sætte os i, selv om denne svinger mellem Tilfredsstillelse og — Skuffelse, saa vil mange anvise det en smuk Plads.

Forfatterinden overrasker straks Publikum ved at opstille som en Mulighed, at en Kvinde, selv indenfor Egteskabet, har noget at bortskjænke, som ikke bestemt staar indregistreret under en Hustrus lovbefalede Pligter. Hun ængster os med, at der pludselig kunde reise sig et Krav derpaa. Hun gjør dette smukt og overbevisende, saa at man føler, at det, hvorom der er Tale, er noget vigtigt, noget skjæbnesvangert. Dette er allerede meget kjækt, og man gjennemlever den hele første Akt, hvor Manden beiler til *Hustruens Kjærlighed*, med spændte Forventninger om de store, anklagende Sandheder, næste Akt vil bringe for en Dag, og det mægtige Skub fremad, der her er tiltænkt den hele Kvindesag. Det gjør mig ondt at maatte sige, at heri bliver man skuffet. Men denne Skuffelse, som jeg føler mig kaldet til aabenhjertig at udtale, skal ikke i mindste Maade forringe den Fortjeneste, Forfatterinden har af at have bragt Sagen paa Bane.

Det synes kun, som om hun, forskrækket over sin egen Dristighed, er stanset paa Halvveien; thi anden Akt, der slutter Stykket, ender med en saa dyb Knæbøining for Magten og det engang hævdede, som et ordens- og fredelskende Publikum kun kan ønske det. Ja, det kan rolig gaa hjem og drikke sin Te; ingen samfundsopløsende Spøgelser skal forfølge det og forstyrre det i dets Nattesøvn. Hun har ikke vovet at føre den ulykkelige Forvikling i Skuespillet tilbage til den store *almindelige*, kun til den *tilfældige* Aarsag, har ikke havt Mod til at pege til Kilden: Kvindens, *fra Hjertets og Følelsens Side* saagodtsom *fuldstændige Umyndighedstilstand;* men Ansvaret veltes her, som det sker i Virkeligheden, naar noget ikke gaar greit, over paa det nærstaaende kvindelige Individ. Hun opgiver sin Klient og stiller sig paa Anklagerens Side. Og Anklageren, Samfundet, *la société*, eller som vi hjemme pleier

at kalde det, *Verden* — kjært Barn har mange Navne! — ligner i mange Stykker Gutten, der knækker Fuglens Vinger og bagefter vil have den til at flyve. Det faar undertiden pludselig det grusomme Indfald at kræve af en Kvinde, hvad det netop systematisk har stækket i hende, og — kommst du nicht willig, so brauch' ich Gewalt! — kan det ikke vindes med det gode, aftvinges, afskræmmes det med det onde, og heldigvis gives der, hvor det gjælder at faa en saadan opsætsig til at falde tilfode, et ligesaa rigt og sindrigt Udvalg af moralske Tvangsmidler, som Fortiden opfandt og bragte i Anvendelse i hine Torturredskaber, der nu — gid det maatte være et Forvarsel! — er gangne ind under Seværdigheder og Kuriositeter.

En ung Pige spørger i Regelen ikke, om hun *elsker*, men om hun kan *gifte sig* med den eller den, der netop af alle de Mænd, der er komne inden hendes Synskreds, begjærer hende tilegte. Samfundet, den gamle Seelenverkoperske, ser rolig til og smiler. Hun har ordnet det saa godt; der er ingen Risiko derved. Der er ingen Fare for, at den borgerlige Husholdning skal gaa istaa af Mangel paa Egteskaber. „Nu skynd dig! Svar!“ driver man paa den unge Pige, og hun ser sig forvildet om i Kredsen og giver Svaret. Og i Sandhed, her indtræffer disse tusende og atter tusende af Tilfælde, der maatte forekomme os som ligesaa mange Ubegribeligheder, naar de, desværre, kun ikke var altfor begribelige.[1]

O lad os ikke undersøge Motiverne! Forsøg ikke at læse i disse Sjæle! Mændene viser sig i dette Punkt merkværdig — nøisomme. De generes slet ikke af overdreven æteriske Krav paa den udvalgtes Gjenkjærlighed, men synes i Regelen at slaa sig til Ro i en ret velsindet Planters brutaltilfredse Eiendomssikkerhed. I de allerfleste Tilfælde lunker Egteskabet stille hen, uden at noget andet Krav vækkes. Hvad for jammerlige Hemmeligheder det kan dølge, som hun tager med i Graven, ved ingen, da ingen bekymrer sig om at vide det.

I Fru Thoresens Stykke er det anderledes. *Edvard Grant* (det rige Parti) har heller ikke, da han formælede sig med *Julie*,

[1] Ett Tilfælde mindes jeg. En ung, sjelden smuk og elskværdig Pige var under et Besøg sterkt bleven kurtiseret af Byens unge Mænd. Lige idet hun skulde forlade Stedet, var to af hendes Beundrere komne til den Beslutning at beile. Hendes fjerne Hjem var trist og ulykkeligt. Hun modtog det Tilbud, der først naaede hende, — og takkede. *Nogle Timer* efter kom der et Brev, der lidt forsinket var gaaet til en feil Adresse: til Litera A. istedenfor Litera B. i Gaden. Det var fra den Mand, hun hemmelig bar i Hjertet. Hun sendte ikke Afbud; — men det er jo ogsaa halvhundrede Aar siden! Dette blot ett Træk af hundrede! (Anm. fra 1873.)

spurgt hende, om hun elskede ham med den samme romantiske Kjærlighed som han hende. Han har maaske været for forelsket til at sanse rigtig at faa dette Punkt fuldstændig opklaret. I Egteskabet reiser Spørgsmaalet sig med al Lidenskabens Fordringsfuldhed og opskræmmende Magt. Hele første Akt dreier sig om hans Eventyrtogt for at vinde og tage det forsømte i Besiddelse. Vi følger med smertelig urolig Deltagelse den vakre, ridderlige Svend, der ikke agtende de Rædsler og Farer, der lurer omkring ham, sætter alt ind for at naa til den sovende Prinsesse, der vogter under sit Hoved den forheksede Skat. Og den forheksede Skat, det er det høieste, det sjeldneste, det kostbareste, *det ufrivillige*, det, som intet Menneske kan give sig selv eller byde en anden; til at hæve den skal der et viet Ord, og dette Ord — *Kjærligheden kan maaske finde det*, hvis noget i Verden kan det. Gjennem nye Forviklinger, hvor kun den burde bøde, som oprindelig forskjertsede Skatten, vilde han enten finde dette Ord (ligesom i *De Nygifte*), eller han vilde ikke fundet det, og Stykket maatte endt tragisk.

I det virkelige Liv har jeg oplevet en saadan tragisk Udgang. Det er mange Aar siden. Paa et Dampskib langs Kysten blev jeg opmerksom paa et ungt Par, som man fortalte var forlovede. Tro ikke, at en fjortenaarig ikke iagttager. Saa var mig den isnende Ro, der var udbredt over hende, og som stak saa besynderlig af mod hans rastløse Bevægelighed, især paafaldende. Havde jeg tænkt mig noget andet ved en Sfinks dengang end den fantastisk monstrøse ydre Skikkelse, vilde jeg fundet dens egentlige Idé udtalt i den unge Dames Ansigt og Holdning. Han syntes at lure paa et Øiekast af hende for at opfange et Ønske deri; men han mødte aldrig dette Øie. Naar han halv knælende svøbte en Kaabe om hende eller satte en Skammel under hendes Fødder, saa hun op til Dampskyerne, og søgte han at opfange et Blik ovenfra, sænkede det sig mod Skammelen. Hun var ret smuk, *livsfrisk*, *blomstrende;* han bød dertil en paafaldende og sørgelig *Modsætning*. Jeg kunde ikke glemme dette Par; men først nogle Aar efter hørte jeg deres Skjæbne omtale.

I deres Egteskab — thi ak, det frygtelige skede, de blev forenede! — vil Spørgsmaalet have reist sig mellem dem, — høilydt, eller stille myrdende; det sidste, tænker jeg; thi ingen merkede noget, ingen havde noget at sige derpaa. Hun var en upaaklagelig Husmoder, og aldrig kunde den sagteste Daddel reises mod hendes kvindelige Opførsel. Kun vil hun have

naaet en fuldstændig Øvelse i at undgaa hans Blikke; ligesom hun forgjæves, med stigende Fortvilelse vil have stræbt at beseire visse uvilkaarlige Gysninger, naar hun hørte ham nærme sig. Hun fødte ham Børn, den ulyksalige! En Sommeraften, efter et lidet, muntert Selskab hos dem, endte han sin Elendighed frivillig.

Julie, den unge Frue i Stykket, er en Kone, som tusende excellente andre, der uden at deres Hjerte er bleven adspurgt og faar Tid til at besinde sig, „frivillig“ har valgt den Stilling, hvori de befinder sig. Hun optræder i første Akt som et glimrende Produkt af den Opdragelse, hun har nydt. Hun er en komplet Verdensdame, elsker Luksus og Fornøielse, og hun tør udfolde disse Egenskaber uden Skrupler: hun har gjort et „rigt Parti“. Med alt dette forener hun noble Tendenser og Følelse af sin Værdighed; hun vil, trods de Fristelser, der omgiver hende, ikke svige sin Pligt; kort — hun yder samvittighedsfuldt alt, hvad Verden indtil Dato har forlangt af hende. Forfatterinden kunde med en Ironi, der ikke vilde forfeilet sin Virkning, gjerne gjort hende lidt elskværdigere. Her skulde man følt, hvilken Magt vi vil have erkjendt og hyldet, i hvis Tempel vi staar: i *Kjærlighedens*, ikke i den selskabelig egteskabelige Mønsterværdigheds. Det er ikke den, Edvard Grant savner. Han vilde være lige ulykkelig, lige rasende, om Julie var Blidheden og Opofrelsen selv. Hvad hjalp det til, om hun ti Gange erklærede sig beredt til at følge ham i Skoven, naar han alligevel mistænker hende for, at hun heller kjører ud med Veninden? Det er ikke om hendes Underkastelse, han spørger; men han spørger, om hendes Hjerte banker ved Lyden af hans Trin, og om hun vilde kalde Livet ved Siden af den ruinerede Mand for et Paradis.

Med den sørgelige Opdagelse, at dette ikke er Tilfældet, slutter første Akt. Vi har fulgt den med spændt Interesse. Ligheden med *De Nygifte* træder her tydelig frem i Anlægget; men Udviklingen er derimod ganske forskjellig. I det sidste Stykke, den dybest og sandest tænkte Digtning, der nogensinde er kommet fra *Bjørnsons* Haand, vindes den unge Hustru gjennem Kjærlighedens stille forsagende, stille udholdende, sindrig besnærende Magt, der ytrer sig saa meget mere gribende efter en energisk, sand mandig Handling: den elskedes Udfrielse af Familieømhedens Vold; han har magtet at løsrive hende fra Forældrene.

Ikke saa i *Et rigt Parti.* Straks i Begyndelsen af anden Akt mistænker man Forfatterinden for, at hun ikke mener det rigtig

ærlig med sin egen Sag. Hun er misfornøiet med sin Heltinde, har egentlig den hele Tid været det; nu skal den stivsindede straffes. Med hvilken Haardhed væbnes nu denne Mand mod hende! En Haardhed, en Barskhed, der ikke smager af nogen Sjælsadel eller høi Dannelse. Den flaue Kurtisør skal endnu lægge sit Besyv af usminket Raahed til: man erindre den Scene, hvori han formelig overfuser hende, fordi hun ikke besvarer sin Mands Lidenskab. I Sandhed en underlig Bebreidelse i *hans* Mund! Skal dette vække en høisindet Kvinde til det Omslag, der tilsigtes? Er da det ufrivillige, det, som ikke noget Menneske raader for selv, er det da en Forbrydelse? Ja, svares der, det er brødefuldt af en Kvinde ikke at have *den* Slags Følelse *parat*, som man netop har Behov for; ja, det er utilgiveligt, naar hun ser, at Husets Værdighed, Orden og Lykke beror derpaa, og derfor skal hun tugtes. Og den stakkels Julie bliver ogsaa eksemplarisk tugtet. „Hvilken skrækkelig Vinter har jeg ikke gjennemgaaet!" siger hun, og vi tviler slet ikke derpaa. Hun skræmmes og trues og knuges og bøies gjennem Kulde og Spot, troløse Venner og en Mand, som er bleven „Damernes Idol". Han har ikke fundet det Kjærlighedens hemmelighedsfulde Ord, der skal hviskes over den slumrende Prinsesse; hun rystes ublidt op, reiser sig forvildet, og — vi kan ikke verge os mod den Tvil: tager Doktor Grant saa virkelig Skatten i Eie?

STRIKKETØISBETRAGTNINGER.

Idet jeg stod i Begreb med i denne Række af Erindringer og Bekjendelser at optage enkelte af nogle forhen i vore Blade aftrykte Stykker, var jeg sterkt i Tvil, om denne Redningsiver skulde udstrækkes til „Strikketøisbetragtninger", en liden Opsats, der har staaet i *Den Constitutionelle.* Den skriver sig helt fra Aarene 40 og betegner saa at sige mit første frygtsomme Trin paa Forfatterbanen.

Ved at gjennemlæse den fandt jeg den imidlertid, særlig naar man tager Hensyn til et saa langt tilbagelagt Tidspunkt, saa betegnende for den Sag, som det er blevet mig en Livsopgave efter bedste Evne at belyse, at jeg ikke betænkte mig paa at indlemme den i nærværende Samling.

En liden Bekjendelse bliver jeg nødt til her at forudskikke. De deri udtalte Anskuelser af vore selskabelige Tilstande og

disses Bærere omfatter, som enhver Læser ogsaa let vil forstaa, noget ganske tilfældigt. Det Fortrin, der her ydes det „strikkende“ Kjøn paa det andets Bekostning, smager temmelig sterkt af det gamle: Nei, da var det noget andet i min Tid! og grunder sig derfor paa „Betragtninger“, der i Løbet af de mellemliggende Aar maatte lide betydelige Modifikationer. Det er mindre paa Virkningerne af et Onde i deres mangfoldige Brydninger, vi skal rette vort Blik og vor Anklage, end paa Ondet selv, den store Grundaarsag; skulde vi begynde Sammenligningen fra Virkningens Side, kom vist „vi strikkende“ sørgelig tilkort. Og kan det være anderledes! Den Part i Sagen, der vindicerede Midlerne til en friere, fuldkomnere, mere harmonisk Udvikling, vil — det falder af sig selv — ogsaa fortrinsvis præstere Frugterne deraf. Det er derfor ikke saa meget besynderligt, at *Mand* almindeligvis taget og ikke *alene* i den Dannelse, der ligger paa *Aandens* Omraade, staar over *Kvinde*, og at selve Feilene arter sig fordrageligere hos den første end hos den sidste . . . Maaske vor bitreste Anklage! . . .

Det er kun min Overbevisning, og denne maa jeg fastholde som et Udgangspunkt for hele min Opfatning af Kvindesagen, at en Overlegenhed, der skal holde sig oppe paa Randen af et Misforhold, altid staar i Fare for at udarte, og at den i alle uædlere Naturer uundgaaelig vil udarte.

1842.

Det er underligt, at det nutildags, hvor der skrives om alt og ingenting, dog aldrig falder nogen ind at skrive noget om vore Herrer. Hver tredje Nat skyder der Føljetoner op i vore Blade, saa spraglede og giftige som Fluesop (skjønt Fluerne just ikke altid dør deraf), — og man kunde dog saa let ogsaa slumpe ind paa dette Stof. Man skriver om Meinertz og om Münchhausen, om Elefanten og om gamle Schmahr, om Midler mod tyndt Haar og mod tynde Kaar; men det er endnu ikke om vore Herrer; — om skjønne Udsigter og lange Udsigter, om fremmede Notabiliteter og andre Notabiliteter, om Byens Se- og Merkværdigheder; men det er endnu slet ikke om vore Herrer; om Smaating og Storting, om Repræsentanter og om Fanter, om Hermann og Hanswurster, om Per og Paal; — men det er altsammen endnu ikke egentlig om vore Herrer. *Vore Herrer!* Jordens førstefødte, Himmelens begunstigede,

Løverne her i vor nordlige Sone! Det var et Tema! Underligt, siger jeg, at der ingen skriver om dem? Nei, visselig ikke underligt; thi hvem skulde vel falde paa det? At tiltro dem selv den Upartiskhed, der hører dertil, vilde næsten være for meget at vente, og hvor skulde de desuden faa Tid til at forlade Scenen for at tage Betragterens Griffel? Thi hos os er den bestøvlede Del af Menneskeslegten de eneste handlende. Men *Damerne?* Ja, Damerne har god Tid og hører slet ikke til de handlende. Fra den Side kan man imidlertid være ganske rolig; jeg kjender dem godt. De ender alle sine Breve eller Billetter om Tak for sidst eller Laan af et nyt Kravemønster med den klassiske Frase: „For Guds Skyld, vis ikke dette til nogen." Akkurat saa ender ogsaa mine. Og nu at se disse smaa undselige, dagsky Tanker offentliggjorte! O en eneste saadan trykt Linje maatte paa Forfatterinden øve noget som en Medusalignende Virkning; hun vilde forstenes over sit eget Verk, førend hun endnu kunde stenes af de andre. Man har vel hørt om et Slags Amfibier, af hvis Stumhed visse Smerter er istand til at udpresse Lyd; men jeg har ikke Begreb om en saadan Nød, der kunde bringe de norske Damer til at tale, og endnu er ikke Nøden *saa* stor; den er blot meget stor. Den Lamhed, hvormed norsk Opdragelse og Fordom fra Fødselen af slaar dem, vil allerede forebygge enhver saadan Fremtræden, om ikke vore meskine Forhold tilbørlig afskrækkede derfra. Thi denne ravnekrogsmæssige Nærhed, vi alle lever i, vilde gjøre ethvert Forfatterskab til et komplet Martyrskab; det kan allerede være slemt nok for de skrivende Mænd. I kan derfor være trygge, I vore Herskere og Herrer! . . . Damerne skal ikke gribe ind i eders Magt. Vover en af dem end her at udtale sine stumme Tanker, saa skal disse dog ikke forurolige eder; de skal kun surre eder et Øieblik om Ørene, lig en Sværm forbiflyvende Myg. Men trods disse Hindringer, der betager os Mælet, beholder vi dog Evnen til at se. En kvindelig Sjæl, der er dannet og modtagelig, vil opfatte visse Fænomener omkring sig finere og rigtigere end en Mand, og en saadan skjærpet Opfatningsevne er ingenlunde saa sjelden, som man maaske tror; og hvad der hos enkelte ytrer sig som en bevidst Erkjendelse, rører sig i Massen som noget ubevidst, dunkelt, man blot behøver at appellere til.

At Spindesidens Dom over Sverdsiden er ugunstig, kan jeg ikke fragaa. Man vil forstaa, at jeg her egentlig kun taler om Hovedstaden; imidlertid, ser det saaledes ud med det grønne Træ, hvorledes er det saa vel med det tørre? At denne Dom

ogsaa har Grund til at være ugunstig, er altfor sandt. Hvor betegnende er allerede den lille Omstændighed, at ingen gider ytre dette Misnøie for nogen af sine Kontraparter . . . En slem Anklage; thi denne Sky er ingen Feighed, men en naturlig Frygt for intet at kunne udrette, næst en Frygt for lave Fortolkninger, for Hentydninger til krænket Forfængelighed, Tørst efter Hyldest etc., som slige Klager maa være belavede paa at møde.

Det er vor store Anke, at vore Herskere er sin Magt saa lidet værdige, saa lidet voksne. Jeg ved nok, at de pukker paa sine Kundskaber og Dygtighed, paa vor Uvidenhed. Ak, hvilket daarligt Bevis! Her maa vi just klage. Da Jupiter delte Verden saa ulige mellem Kjønnene, gav han dog ikke Mændene Broderlodden uden Forpligtelser. De skulde meddele os Resultaterne af dette sterkere aandige Liv, som efter Forholdene blot er tilgjængelige for dem; vi tør selv ikke søge dem. Er vi uvidende, er det deres Skyld. Men de er selv endnu ikke vaagnede til nogen høiere Bevidsthed og har ikke tilegnet sig Dannelsens *Frugter*, om man end maa tilstaa, at de tildels besidder Dannelsen selv; og derfor har de endnu saa saare lidet at meddele os. Og saa ovenikjøbet, at de skulde være os for gode! Jeg finder meget mere, at Damerne gjør bedre Fyldest for sig, saalænge man dog er enig om, at Hjertets Dannelse er den Andel til den almindelige Kultur, som vi skal yde. Hvad hjælper deres juridiske og militære Dygtighed? Den er i det høieste sterk nok til at gjøre dem til negative, ligegyldige Figurer i ethvert Møde; noget positivt Gode, nogen friere, aandigere, sterkere Tone formaar de ikke at gjennemføre. Det er en viss Agtelse for det skjønne, jeg savner hos dem.

Jeg hørte forleden et Udtryk af en ung Pige, der uagtet sin naive Simpelhed dog forekom mig meget tragisk; hun sagde: „Jeg synes, Herrerne er saa gruelig leie.“ Gud bevares! det er ikke mine Ord; men jeg siger dog af Hjertet, at jeg vilde holde det for en Ulykke nu at være ung. Man maa være ung med de unge; men *nos jeunes hommes* er ikke unge, det er, de synes at mangle alle Ungdommens Egenskaber og fornemmelig den, der er Grundvolden for alle andre: Begeistring. Kvindelig Skjønhed og Værd har gjennem alle Tider været Prøvestenen for mandlig Kultur og Udvikling. Lige fra Hottentotterne, der driver sine Kvinder for Plogen, indtil den fine Europæer, der ligger for deres Fødder, hvor mange tusende Modifikationer og Trappetrin af aandig og gemytlig Udvikling! Det er vanskeligt at vide, hvad for en Anskuelse der gjælder

hos os; men meget Værd kan den ikke have, da den aldeles mangler Varme. Der ligger overhovedet til vor hele Nation endnu en temmelig kras, ubearbeidet Anskuelse af det skjønne, det elskværdige. Denne Sarthed i Opfatning, der ikke nøier sig med det blotte overfladiske, med denne gribelige, slaaende, letfattelige Skjønhed, men som Bien lig af de uanselige Blomster ogsaa forstaar at udfinde den rige Sødme, — den kan blot være en Frugt af en høiere Kultur, og paa den kan vi endnu vente en god Stund. Hvor har jeg blandt Fremmede studset over dette fine Blik! Hvor mine norske Øine ofte intet saa, kunde de henrives, fordi de vidste at udfinde det usynlige, der kan have mere Værd end Skjønheden selv. Derfor har deres Sprog Modifikationer og Benævnelser af det indtagende, som vi ikke kjender. Blandt de unge Fashionables hos os gjælder blot et Udtryk, der er forstaaeligt, og det er: „Hun er s'gu vakker." Ynde, Tække, Forstand, Lune kommer ikke i Betragtning, bliver aldrig eftersøgt eller i fjerneste Maade paaskjønnet, hvis man tilfældigvis opdager noget deraf. Denne Anskuelsesmaade er trøstesløs; og dog er det saa; de saakaldte Vaagekoner ved de festlige Sammenkomster vil ligesaavel som andre aarvaagne Tilskuere kunne belægge Sagen med Attester, — forudsat, at de ingen smukke Døtre har. Ballerne er netop Skuepladsen for disse Betragtninger; thi Ballerne er netop den eneste Scene, hvor de arme Damer betyder noget, hvor de kan vinde nogen Krans til at smykke sin Ungdom med. Eier de ingen af de Egenskaber, der gjør dem gjældende her, vil de aldrig ved noget andet Værd paaskjønnes. Jeg kjender mange af denne Art, der fortjente anderledes at vurderes; de lever et Liv som Perlen i Muslingen; ingen kjender, ingen spørger efter dem, og naar de viser sig ude, ved mangen Kavaler ikke, om det er værd at være høflig mod dem.

Det er let at begribe, hvorledes denne Negativitet, denne Mangel paa Begeistring hos det saakaldte sterke Kjøn virker i alle Retninger. Derfor er alle Sammenkomster uinteressante, træge og uden Betydning. Hvilken Masse af Vid og Kundskaber roulerer ikke i en fransk Konversations Strømme! Hvor mange Idéer vækkes ikke under en saadan Meningsudskiften, hvor mangen Anskuelse bliver ikke klarere, hvor styrkes og vederkvæges ikke Sindet under denne Sjælegymnastik! Og hvor megen Næring tilstrømmer ikke det huslige Liv gjennem en saadan besjælet Selskabelighed. Ak, denne ubevidste Glæde over hinanden mangler os. Jeg har ofte ret set Sandheden af disse Ord levende for mig; hvor der skulde være Liv og Glæde,

var der Alvor og Plumphed, og hvor der skulde være Aand og Interesse, var der Tomhed og Kulde. Jeg gaar gjerne paa et Bal, ikke for at danse selv, nei, jeg er alt for længe siden optagen i det hæderlige Vaagekonelaug; et Par Aar er gaaet hen, siden jeg gjorde det tarpeiiske Spring til Borgerinde og Matrone; gaar jeg nu paa Bal, er det for at se paa de andre. I Lycéet sidder jeg hver Gang i min graa Silkekjole paa min gamle Plads nede ved Enden af Salen og gjør mine Observationer. Der er nogle af de unge Fruer og Jomfruer, der er saa smukke, at det er en Lyst at se; der er nogle, som ikke er det, men som jeg gjerne ser alligevel; der er et Par, jeg finder deilige. Ak, smiler ikke saa medlidende, Messieurs! Mit Hjerte kan banke høit ved Synet af kvindelig Skjønhed; men kan I, hvis Fag det af Naturen er, ikke røres derved, da kalder jeg det hottentotsk! „Vi røres derved," vil I sige. *De grâce!* forskaaner os i det mindste for Udtrykket deraf; denne betænksomme, nøkterne Vragertone er endnu værre end eders Kulde; vi forstaar langt bedre at vurdere vore Medsøstres Fortrin i denne Henseende. Sverdsiden, eller som den nutildags heller burde hede: Penneknivsiden, ser fortrædelig ud midt under Glæden; den lader til at kjede sig; man skulde egentlig tro, den dansede for Motionens Skyld; noget af den ungdommelige Munterhed, af den naive Unbefangenhed, af det jublende Livsmod, der griber andre, fordi det selv er saa fuldt af Haab, kort alle disse Ungdommens bedste Merker ser man aldrig.

Og i andre Møder, i Selskaberne, hvilken Tomhed, hvilken hemmelig Kval! Selv under de heldigste Omstændigheder vil man føle den usynlige Mangel, ligesom Banquos Geist, at være tilstede. Der er i alle Kredse en tom Plads for denne uhyggelige Aand; det er Tonen i dem, der er saa lidet vederkvægende, saa fatal for ethvert dybere Gemyt. Man forstaar ikke at finde dette fælles Element, hvori begge Parter kan mødes. Tonen bliver da usikker og famlende og Underholdningen kold og mat. Er der kun faa tilstede, gaar det gjerne saa, at den mandlige Part alene tilegner sig Konversationen. Under dette har Damerne Tid til at tænke over Komitéindstillinger og Befordringer; men efterhaanden taber de Modet; de tør ikke stille sig paa den Plads i Selskabet, som de burde; thi de risikerer altid at blive stødt ud af sin Stilling igjen. For dem gjælder det med Resignation at stille sit Lys under en Skjeppe. Ved dette Misforhold gaar al egentlig Duft af Underholdningen forloren, ethvert dybere, ædlere, finere Stof bliver tilbagetrængt.

Der gaar et Sagn om, at de selskabelige Møder ikke altid har været saa traurige; der var en Tid, da man glædede sig over at se hinanden. Det var i de gode gamle Lycédage. Jeg ved ikke, om det var, fordi jeg selv var ung dengang; — nei de andre, mange af de andre, var det ogsaa. Kavalererne var ridderlige, omendskjønt med et visst rørende Anstrøg af norsk Ubehjælpelighed. Denne Ridderlighed havde i Sandhed meget lidet tilfælles med vore Dages; den bestod mere i et ridderligt Sind; meget faa af dem bar hvide Hansker, og man kjendte ikke dengang Chapeaubas under Armen. Men de interesserede sig for Damerne, og Damerne lønnede dem derfor med dette nedslagne Blik, disse ubevægelige forræderske Træk og ved at træde i sine Kjoler af glad Forlegenhed og Skræk, naar de gjennem de tætte Rækker gik nedad den lille Trappe i Salen. Hin Tids unge Riddere er nu blevne alvorlige Mænd, hvoraf mange er Norges Stolthed og Hæder; men under den forretningstravle, familie-faderlige Mine vil man endnu se Spor af hine gamle Dage, og disse Spor er mere værd end al Nutidens halvblaserte, halvklodsede Courtoisie.

... Blaserte Nordmænd? ... Norsk Blaserthed? Ak, man synes ligesaa godt at kunne tale om sentimentale Plankekjørere. Og dog gives der en norsk Blaserthed, — ikke den europæiske, der kommer af en Udtømmelse af alle Livsnydelsens Kilder; vor er endnu traurigere; den kommer af en overvættes teoretisk Nydelse, hvorved Fantasien udmattes, fordi vort Liv ikke har noget tilsvarende. Vort Norge er raat og armt, — det kan ikke nytte at dølge det for os selv, omendskjønt vi ivrer og ærgrer os, naar Fremmede fortæller os det, eller vi læser det i fremmede Reisebeskrivelser. Og i de fremmede Reisebeskrivelser staar det, at Vinteren er lang, Kunsten arm og Vertshusene slette. Men ak, dette er ikke Sagen, skjønt de slette Vertshuse kan være slemme nok ... Vor indre Kval og Nød og vore Savn, hvem beskriver dem? Jeg ved det nok ... I denne Tanke løser sig alt forsonende; vi tør ikke anklage hverandre. Naturen, vor alvorlige, traurige Moder, vugger os store og sterke ved Savn; hun nærer os med sine Taarer og indaander os tidlig denne Melankoli, denne Martyrresignation, hvorved vi senere er istand til at taale de bitreste Fornegtelser. Stakkels Herrer og Damer! Al Tidens Ve og Strid føler vi med; men dens Velsignelse, Kampens Frugt, naar ikke til os.

BREVVEKSLING (1856)

MED EN UNG DIGTER, FORANLEDIGET VED EN KLAGE OVER DUNKELHED I HANS DIGTNING.

(Med Forf.s Tilladelse.)

Digteren.

Digt er som Legeme i Aandens Sfære,
Og Legemet har sammensat Indretning,
Og noget ved man, noget end er Gjetning;
Men alt, som hører Livet til, maa være.

Men andres Sag det er med Kniv at skjære
Og lægge bar Skelettets Tankesætning
Og Nervers Net og Fluidets Fortætning
I faste Dele, hvis saa mer de lære.

Men den, der digter, er sig selv kun Gaade.
Er det ei saa, at Knuden selv har Traade,
Som kunne følges, om man skuer nøie?

Ak, har han ikke lagt det nok for Øie?
Skal han da krybe om til alle andre?
Er det ei saa, at man til ham skal vandre?

Svar.

Simple, comme tout qui est vrai,
touchant, comme tout qui est simple.

Vel, Digt er Legeme i Aandens Rige;
Men Aandens Liv for Mængden halvt er fremmed;
Vil derfor Sløret hæve du, der hemmed',
Maa Ordet tolke klart, hvad den vil sige;

Maa Formen, Ordets Kunst, saa gjennemsigtig
Som renest Glar, al Tankens Geist omfatte,
Den er det givne kun, det forudsatte,
Der agtes ikkun paa, er den ei *rigtig.*

Dog, det er Skolelærdom, Teorier,
Som tusend Gange bedre selv du kjender,
Og den Slags Vaaben kan jeg ikke føre.

Hvad jeg forstaar, forstaar jeg ved mit Øre;
Min Smule Kløgt mig Følelsen tilvender;
Men Følelsen er sky; den heller tier.

Ei mestre, *tjene* maa Idéen Sproget,
Saa meget ved jeg. Skal vi holde inde
Midt i vor Flugt for Tankens Traad at finde
Og tabe atter, bli'r det for os broget.

Men i din egen Flugt du sligt foragter,
Og spottende du be'r os „Kniv at føre".
Nu vel, nu vel, det faar vi ogsaa gjøre,
Naar ei paa andet Vis vi Tingen magter!

Af den, der gi'r en Smaus, kan man forlange,
Naar Retterne udsøgte er og mange,
At omsorgsfuldt og festlig der anrettes.

Som Ræven bød sin Gjest af flade Skaaler,
Saa fult din Rigdoms Væld du os tilmaaler;
Hvis Skyld er det, at Tranen ikke mættes?

Digteren.

Ret har De i at minde mig om Tranen;
Thi der er nok af lange Neb blandt andet;
Hvis kun for dem min flade Skaal var blandet,
Da har jeg indbudt Spotten og Chikanen.

Anrette for Forvænthed og Uvanen?
Ja, tap paa lange Flasker bare Vandet;
Da er det Vin; den vokser jo i Landet! —
Gud naade os for Smagen og for Ganen!

Nu vist for Traner duer vel Skaalen ikke;
Men den kan være god for en og anden;
Sæt, om der dog en tørstig Smaafugl var!

En hugget Skaal jeg engang skuet har;
Tre fromme Duer siddende om Randen;
En drikker, en har drukket, en vil drikke.

Svar.

Hvortil den skarpe Sondren, hvi saa bitter?
Hvad Grund vel her til at fortrække Minen?
Vi dadler Karret jo kun, ikke Vinen,
Ei Blomsterhaven selv, men kun dens Gitter.

Den sande Digtersjæl maa ligne Himlen,
Der sender mild sin Regn til Eng og Agre,
Til alle ligt, de fede som de magre,
Til Rosens Kalk saavelsom Neldevrimlen.

Hver Fugl dens Gjest, den regner ei saa nøie,
Om Nebbene er korte eller lange;
At *alle* mættes, har den kun for Øie.

Men det er *Tranerne,* du ei kan døie;
Og sandt det er, af Traner er der mange,
Mens Duerne kan tælles uden Møie.

„En drikker, en har drukket, en vil drikke."
Hvor det er smukt! Men at den lille Flok,
Der samles her om Skaalen, er dig nok,
Det tror du selv, — tilgiv, jeg tror det ikke.

Men sæt endog, kun Duerne du kvæger,
Lad Tranens Slegt af „Flaskerne" sig made.
Hvor mange blandt de smaa vil du tillade
I fulde Drag at læskes af dit Bæger?

Tag, hvem du vil, søg blandt de faa, vi kjende,
Den bedste, som du ved, tag med, *tag hende;*
Og trøster de sig fuldt at løse Gaaden,

Ei Drikken skue blot, men rigtig naa den,
Ja, kan du dertil blot opdrive trende,
Saa gjør jeg Bod og vil min Synd bekjende.

Digteren.

Ei engang tre? Nei, her er Skaalen, sku!
Den ene i Erindring mest sig hæver;
Den anden fremad mest med Haabet svæver;
Den tredje griber mest det korte Nu.

Hver af dem fatter sit af Digtets Hu.
Den, som forener dem — og dybest lever,
Vil fatte alt, selv om en Mislyd bæver,
Og glemme den; — og det bør ogsaa du!

Ja, Himlen lader regne over alle
Og lader Sol for alle skinne atter; —
Er det tilpas for alle Agerklatter?

Hør Raabet: Skin nu! nei, nu Regn lad falde!
Det regner ei, just naar paa Regn de kalde;
Det skinner ei, fordi just Skin man skatter.

Jeg kan dem ei, enhver sig *selv* maa mætte;
Jeg vil kun rive op af døsig Slummer
Ved Glædens glade Raab, ved Skrig af Kummer,
Du Evighed — ved alt, kun til det rette.

Men om jeg vraged' denne brede, tætte
Fordommens Hverdagsglans, som alt formummer,
Som æder Tanken her og hist fordummer,
Var det saa stor en Anstødssten til Trætte?

Og hvis mod Sprogets seige Skrivebrug
Jeg stødte her og der, var det mod Klipper?
Det skurrer under Skroget lidt og slipper.

Jeg bøier ikke af; med fyldt hver Dug
Jeg sætter til, — vistnok med fattig Evne,
Men didhen dog, didhen, hvor jeg vil stevne.

Svar.

Nu vel! og Stevnet ei vil jeg forsømme,
Jeg følger med i denne Fart paa Vandet.
Se Himlen er med Guld og Purpur blandet,
Mens stille vi for Aftenbrisen svømme!

Men Seilet svulmer . . . Brat af vore Drømme
Vi vækkes maaske ved et Stød . . . Forvunden
Er Skrækken snart, kun Stemningen er svunden,
Med Vift af Glemsel, svalende og ømme.

Men Sjælen svulmer . . . Lad da Farten stande,
Til Farers Dyst, hvor Kursen maaske slipper,
Naar i din Tankes Havn kun trygt vi lande:

Thi heller da, hen mellem Skjær og Klipper,
Med dig, mens Skummet flyver, Baaden vipper,
End gaa med Aarens Takt i døde Vande.

TIL CAROLINE KALTENBORN.

MED EN BØRSTE.

I den Bygd, hvor jeg er født og baaren
Og vokste op som Pileskud om Vaaren,
Til Nutids fine, slebne Leveskikke
Synderligen der man kjendte ikke.
Og hvad nu angik Ydre, Toilet,
Tog man sig Sagen overmaade let.
Om Solen barkebruned' Kinden,
Om Haaret fløi lidt vildt for Vinden,
Kjolen fik en Flenge, Forklædet en Plet, —
Hvad gjorde det!
Og skulde man til Stas mig præsentere,
Maaske for en, maaske for flere,
Man spurgte ikke: Er den lille pyntet? pen?
Men: Er hun ren?
(Thi skulde nogen Luksus ved os klæbe,
Var det maaske en ødsel Brug af Sæbe!)
— Hver Lørdagsaften tog vi varme Bade,
Kjendte ogsaa Fin- og Redekamme,
Men ikke — vel maa vi os skamme! —

Ikke Kosmetik, ei Brugen af Pomade.
Ei heller anede vi Kautschuksko-Tilværelsen,
Men fandt os alle noksaa vel ved Bærelsen
Af noget, som benævntes *Sælskindssokker*.
Endvidere som Skjørt en strikket, ulden Sæk,
Der vilde voldt en Nutidsdame Skræk,
Og som i Datidssprog man kaldte: *Klokker*.
— Da saa jeg dig.
Vendepunktet blev det Syn for mig!
Du tyktes Idealet mig, du søde,
Af hine fine, ynderige Vaner,
Hvis store Magt i Livet straks man aner,
Naar i Chaussure, Tournure etc. de os møde
Og lige langt fra skrabet Pyntløshed som Flitter
Uimodstaaelig just ved Eksemplet smitter.
Caroline, vid, du var den første,
Som lærte mig at elske Brug af Børste!
Og fandt deri jeg straks saa stort Behag,
At jeg med Glæde børsted' ogsaa andre.
Mig syntes det saa jevn, saa simpel Sag
Hint Pligtens Bud bogstavelig at lyde,
Hvorhelst det trænges, villig Tjenest yde,
Og tog saa Tingen først i Ro og Mag.
Men ak, for snart kun kom det for en Dag,
At andre deri fandt ei samme Smag.
Maaske lidt mer Afveksling byde?
Det gjælder maaske kun Metoden at forandre:
Jeg børstede paa langs, jeg børstede paa tvers,
I Prosa børsted' jeg, jeg børstede paa Vers!
Og ved du saa, hvad Navn
Man gav slig Iver varm for Næstens Gavn?
Man kaldte det at *skumle* og at *klandre!*
Her Recensenter var det ei alene,
Men brave, respektable Folk, der mene:
Hvo, som vil Tidens Seder rettest male,
Bør lukke Øiet for det mislige, det gale,
At mangen Digterfærd spoleret blev fra først
Ved denne slemme Hang til at meddele Børst.
„Hvor gjerne vilde," siger her en Borger,
„Man ikke til sin Aftenpibe hjemme,
Naar man til Ro har bragt de viltre Glutter,
Forsøge Dagens Stræv og Hverdagslivets Sorger
I et oprigtigt Digterverk at glemme!

(Thi — mellem os — hvor høit jeg skatter Mutter,
Er hun af dem just ikke, min Laurenze,
Der Poesi som *daglig* Skjænk kredense!)
En liden Smag deraf for Aand og Sind
Man trænger ofte dog, før Dagen slutter!"
„Ja sikkerlig," her falder Koret ind,
„Hvo trænger ikke deraf sin Portion?
Men her, just her i Kunstens Region,
Vi mødes af hin gjængse, saa fatale,
Nymodens Vragen af det *ideale*
Og denne Lyst at vrænge ud det *gale*.
Hvi blotte saadan Livets *sande* Sider?
Er det ei nok i disse slemme Tider,
At *virkelig* enhver derunder lider?
Skal vi nu ogsaa døie sligt
I Digt?
Hvortil slig Grundighed, den megen Drøftning?
Til Løftning trænger vi, til *Løftning, Løftning!*" —
Finalen saa paa Solo og paa Kor
Danner altid Kredsens Bedstemor.
„Ak, hvi saa vrede Ord?
Hvad nytter det, at man paa Tiden stikler!"
Mens stille rokkende hun Garnet vikler,
Hun lægger til dog, med et lidet Suk:
„Ak, andet var det dog, da jeg var ung og smuk!
Ak, Clauren, Tromlitz, Tieck, o Caroline Pichler!"
. . . *Alt dette slog mig.*
Var det hint gaadefulde noget,
Det, som man kalder *logiske* deri,
Der, stakkels Kvindehjerner jo for broget,
Berørte min med et Slags skjult Magi?
Var det Logikkens Magt, der saa betog mig?
Af dette vrange, mislige og gale,
Som kortelig kan nævnes det *fatale*,
Har Mængden altsaa nok, for lidt af *Poesi*.
Og Mængden kræver kun, hvad mest den trænger.
Naar følgelig Begrebet: „Brug af Børste"
Unegteligen mer henhører under *første*
End under nævnte *sidste* Kategori,
Lad se! . . . ja da, da trænges Børsten ikke længer;
Men hvad man trænger mest, er *Poesi*.
Ak, ak! hvad hjalp Logik, hvad hjalp den hele Lære!
Hvad hjalp slig surt tilkjæmpet Filosofi!

At ett det er, et godt Forsæt at nære,
Et ganske andet er, at vi
Formaar at lade Børstning være! ...
Man gjør sig sterk, Beslutningen man fatter,
Og næste Øieblik er Fristelsen der atter.
Og ak! jeg ser det kun for vel,
Ei mindst den Frister er, der stikker i os selv; —
Hvad siger jeg! nei just den allerstørste!
Naar selv til dig, en af mit Hjertes første,
Der tro forblev mig ved saa mangt Forlis,
Naar selv til dig som Kjærlighedsbevis
Jeg stikke maa en Børste,
— Da ængstes jeg, da er det galt bestilt,
Naar Børstelysten ytrer sig saa vildt;
Og lystrer hverken Hjertet eller Hodet,
Da maa den være gaa't i Blodet,
Og hvert et Haab om Bedring ansees spildt!
Nu, her er Børsten! ... Bliv ei vred for Sendelsen.
Skal jeg maaske? ... Nei, nei, du kjender selv Anvendelsen.

BLOKSBJERG.

(BRUDSTYKKE AF EN BREVVEKSLING MED MIN FÆTTER.)

Min Fætters Landsted, for ikke ret mange Aar siden et nøgent Skalbjerg, nu en af de skjønneste Villaer nær Christiania, førte virkelig oprindelig Navnet *Bloksbjerg* og skal i den gamle Matrikul endnu nævnes saa.

Den smukke, terrasseformig nedstigende Have havde faaet en besynderlig Tilvekst i et indplantet, unaturlig høit opskudt, sygeligt udseende Birketræ, hvortil endnu kom en Klippeblok, hvis ene Side viste noget, som lignede et Ansigtsprofil; og som det gaar, at vi Mennesker altid sætter Pris paa en Ting i samme Forhold, som den har voldt os Ofre og Besvær, saa omfattede Eieren disse Gjenstande med særlig Kjærlighed. Dette gav Anledning til smaa skjemtsomme Kontroverser mellem os, der tilsidst fra vor, det vil sige Damernes Side, fik Udtryk i følgende lille Sang. Det er en Spøg, nedskreven i godt Humør; maatte man læse og dømme den i et lignende!

ODE.

Veltalenhedens Dis, o Musa blid og skjøn!
Dig jeg paakalder, høre du min Bøn!
Thi særlig naar det gjælder *Tale*
Og noget ret omstændelig at male,
Jeg stoler mere paa dit Kjøn
End paa hin kolde, tause, hovne Laurbærgud,
Der selv mod egne Dyrkere, naar det ham stikker,
Foragteligen skikker
En eller flere Pile ud,
Naar han — man har Eksempler og derpaa —
Ei foretrækker dem — at flaa
Og derfor fortrinsvis, som ingen anden,
Til Skytsgud egner netop sig for *Manden,*
Mens du, o milde Dis! mer huldrig bøier Øre
Imod et Kjøn, der sært den Lod mon friste
Ifølge allernyeste Doktorteori
At bære paa en mer fortrykket Hjernekiste,
Med mindre Indhold indeni
End det, hvortil de lærde Herrer selv mon høre.
Staa du, huldsalige Gudinde,
Tranghjernedes Beskytterinde,
Staa du mig bi!
Lyt huldrig til, hvad her jeg har isinde,
Læg al din Svadas Magt deri!
Suffler mig, inspirer mig, der min Sang
Saa høit et Maal har sat sig denne Gang:
Det Aandens stolte Verk,
Det Vidne om en Vilje, seig og sterk,
Der trodsende en gold Natur
Et Eden skabte af den vilde Ur, —
I rene Ord:
Den merkelige Plet, hvor du, min Fætter, bor,
Dit Bloksbjerg, dit Paulun, dit Sommerhjem,
Just dette vilde jeg forsøge —
Hvorvel dets Ros det neppe kan forøge —
I nogle svage Træk at trylle frem.

* * *

Nu gjælder det — hvad skal vel først jeg sige?
Ved alle Muser, det er ei saa lige!
Naar her med én Ting man begynder,
Mod andre ti maaske man sig forsynder;
Her har jo alting Fortrinsret!
Skal jeg det Skue,
Man nyder fra Altan og Stue,
Skal Synet jeg i Dalen først berømme,
Hvori Naturen synes ret at tømme
Paa én Gang ud sit hele Skjønhedsvæld,
Hvor Jord og Himmel, Skov og Sø og Fjeld
I huld Forening smelter kun til ett?
Et Syn, der seet i en viss Belysning,
Og helst til visse Tider,
Naar Dagen rinder, eller Dagen lider,
Os fylder med en mer end jordisk Gysning!
Skal jeg fortælle, at saa sært det daarer,
At aldrig kjed man deraf bliver,
Hvor sælsomt snart det kuer, snart opliver
Og tvinge kan den lystigste til Taarer?
Mens omvendt de, der lidet kjender Glæde,
Dem netop vil man se
Sig ofte høist besynderlig at te;
Istedenfor at klynke, sukke, græde
Man ser dem hoppe, springe, skrige, synge, le! —
At dette Syn, der mestrer saa vor Vilje,
Der gjøre kan en Vismand selv perpleks,
Imedens uforbederlige Dumme
Bli'r vise, Tause taler, Vrøvlere forstumme,
At denne Herlighed afspeiler sin Refleks
I Øiet af en lykkelig Familie?
Hvad heller skal jeg skildre Huset,
Der hæver sig paa Sokler, smale, tynde,
Med saadan slank og luftig Ynde
Høit over Skovens Kroner op af Gruset? —
Nei. Over dette flygtig kun jeg glider;
Det hermed gaar just som med Paradiset,
Af alle Tunger fuldelig alt priset;
Og derfor, sandt at sige, ei jeg gider
Udbasune det, hvorom al Verden ved
Saa fuldelig Besked.
Skal noget jeg berømme,
Da heller Ting, som alle just forsømme,

Hvorom med fuld og fast Forvissning
Man paastaa tør, for nogen Slags *Lovprisning*
De ingensinde Gjenstand var,
Som Følge af den Lov, at alt det *sjeldne* har
Sin egen, ei af Mængden fattet Poesi.
Jeg mener her Fremtoninger og Verker,
Maaske det heder bedre Mindesmerker,
Saa sælsomme, saa yderst rare,
At kuns for et Geni,
Der styres af en yppig, lidt bisar Fantasi,
Sit egentlige Værd de aabenbare.

* * *

Naar hist til venstre over Havens Vænge
Man Blikket sender ned mod nære By,
Da ser man først, man søger ikke længe,
En sælsom Gjenstand pege høit mod Sky.
Dens Top omkredses kun af Himlens Lerke,
For Sømænd trøstefuldt den som et Merke
Forkynder Landets Nærhed langt paa Hav;
Thi Landet er der sikkert,
Naar gjennem Kikkert
Man Toppen øiner kun af *Bloksbjergs Stav.*
Naar af en saaden Virkning fjernt den er,
Man tænke sig da Synet ganske nær!
Det andet Fænomen,
Der ogsaa findes skal i Form af Sten,
Man spørger ikke om, man ænser ikke,
Naar Staven fængsler vore Blikke.
Tilhører den Naturens Rige?
Hvad heller Kunstens? . . . Ingen kan det sige!
For flygtigt Øie har den svage lille Top,
Naar løftet næsten unaturlig op
I Skyers vilde Sone
Den svaier paa det tynde, himmelhøie Skaft,
En Lighed fjern med en al Saft og Kraft
Berøvet, høist forkommen Birkekrone.
De Lærde taber sig i alskens Gisning;
Men ingen fast Forvissning
Har videnskabeligen endnu bragt for Dagen
Et ganske sikkert Resultat af Sagen.
Vi netop her citere kan en Mand
Just fra „Das grosse Vaterland“,

Geologen, Mineralogen Globenpeiner,
Den velbekjendte Reuss-Greiss-Lobensteiner —
Han i sit sidste Verk er af den Mening,
At den ifra en Middelfase af vor Klode,
Sandsynligst fra den tertiære Periode,
Er en Forstening:
„Af Toppens høist merkværdige Forgrening
Man slutte tør, det været har et Træ,
Hvorunder hin Tids kolossale Fæ:
Giraffer, Iktyosaurer, Mastodonter,
Glyfodonter, Præadamitter, Mammutsdyr og Dronter,
Har søgt, men neppe fundet Læ.
Kuns de har Stammen saadan kunnet ribbe,
Mens en af hine Kjæmpegribbe,
Hvoraf forstenet nu man viser Kroppen,
Har herjet Toppen . . .“
En anden Lærd, Old- og Historiegransker,
Vil paastaa — nei, o nei, jeg kun forvansker!
Ja nærer derfor desto større Frygt,
Som samme Mand, et Lys i sin Nation,
Har med sit Foredrag i et af hine Møder,
Hvis Alvor man med Vin og Sang forsøder,
Vakt uhørt Sensation.
Naar sligt en Damehaand skal referere,
Hvo turde derpaa stole ganske trygt,
At ei der siges andet eller mere?
Jeg derfor vil med al den Ærefrygt,
Vi alle skylder Videnskabens Resultater
(Skjønt ellers ingen Elsker af Citater),
Ham ordret efter Bladet her citere:
„Det merkelige Træ, der nu for Tiden
(Om Stenen agter jeg at tale siden),
Det merkelige Træ, hvorom saa varmt der skrives,
Saa meget tales og saa meget kives,
Hint Fænomen, der, som enhver bekjendt,
I vel en halv Snes Aar omtrent
Har fra sin Plads i nordisk fjerne Have,
Al Gisning spottende, bragt hvert System aflave,
Hint Fund er simpelthen et *Monument*, —
Et Monument, der synlig reistes der til Ære
For Bloksbjergs ældste, mest berømte Herre.
Paa Skaftet vil man sikre Merker finde,
At paa naturlig Vis det ei til Stedet flyttedes,

Men som Befordringsmiddel afbenyttedes
Maaske af en og anden Yndlingssultaninde,
Den dristigste, den første over Taget,
Den ivrigste, den sidste udi Laget.
At dømme efter visse Spor
Jeg endog tror —
Paa denne Hypotes man dog ei lide,
Jeg ved, at andre Fagmænd den bestride —
Det *muligt*, at hin Herres egen *Oldemor*
Paa denne Ganger over Høien fór.
Hvorom nu alting er, her blev det sat
En rigtig lystig Jonsoksnat,
Og for tilgavns at eviggjøre Scenen
I Bakken hist man reiste Stenen,
Der viser i Profil til Hvermands Skræk
Livagtig end hin Rytterindes Træk.
Og her, hvor Træet, Stenen troner,
En Myte siger, maa de evig staa,
De kunne ikke flyttes, ei forgaa,
Til Skræk for alle Generationer!
Thi Sagen, ærede Kolleger! er jo den:
Da Hvermand ønsker dem „til Bloksbjerg" hen,
Hvor de, som vi jo vide, netop sig befinde,
Saa flytter de sig ingensinde;
De staar, den Sag er soleklar,
Jo netop, hvor man hen dem ønsket har!
Dog vel at merke: kun i Ro og Mag,
Indtil en Mand en vakker Dag
(Der lægges til, en Mand med Aand og Smag)
I Stenen, Træet finder just Behag.
Naar nogen ret i dem forelsket bliver,
Da, lyder Sagnet, løses Kogleriet,
Der har til evig Skræmsel ind dem viet,
Og Spøgeriet fluks sig giver.
Thi, som enhver nu vist vil ret forstaa:
Det første Ønske, gjort for deres Vel,
Slaar netop dem ihjel;
Den første Røst, der nogensinde *ikke*
Paa Bloksbjerg ønsker dem, vil fluksen bort dem skikke,
Og Træet, Stenen maa — forgaa." [1]

[1] Ikke ret længe efter var disse Kuriositeter ikke mere at se, og dette skjønne Sted har sikkert ikke tabt derved. (Anm. fra 1873.)

EN GAMMEL SAG OG EN GAMMEL LANDEVEI.

I et ældre Hefte af *Historisk Tidsskrift* findes optaget et hidtil ukjendt Bidrag til en gammel Historie, en politisk Begivenhed, der af let forstaaelige Grunde mere end de fleste saadanne har indpræget sig i Almenbevidstheden. Det vil kunne læses med Interesse af enhver, der har Sans for det tragiske i Menneskeskjæbner, selv hvor dette paa en mindre gribende Maade træder i Scene end her. Kun de store Verdensbegivenheder synes at have Magt til at udfolde saadanne Momenter, saa fuldstændig dramatiske, saa kunstnerisk afrundede, at de synes intet at levne for Digtningen.

Paa Nedskriverinden frembragte Læsningen af dette Anhang til den gamle Historie et Dobbeltindtryk: Det vakte en Fornemmelse af noget fjernt, himmelvidt forskjelligt, der pludselig rykkede nær, en Følelse, ikke ulig den, der gjennemfarer os, naar vi ved at rode om paa et Pulterkammer uforvarende kommer til at støde til det støvede Gjemme af et for længe siden kasseret og forglemt Yndlingsinstrument, og en kjendt Lyd næsten smertelig naar vort Øre.

Den nævnte Artikel er at finde i Tidsskriftets sjette Binds første Hefte og indeholder en Beretning om Dronning *Caroline Mathildes* Fængsling Natten til den 17de Januar 1772. Meddeleren, Hr. Rigsarkivar *Birkeland*, giver i en Indledning den Oplysning, at den oprindelig tyske Original, som han, maaske paa Grund af et altfor originalt Tysk, leverer i Oversættelse, skriver sig fra et Øienvidne, en af de mere underordnede Rollehavende i det sørgelige Drama, en Infanteriløitnant *C. F. v. Beck,* og at det maa være dennes egen Haandskrift. Han lægger imidlertid til, at hvis man skal tro *Jfr. Biehl*, der i nogle tidligere Optegnelser i samme Tidsskrift omtaler nævnte *v. Beck* paa en lidet hædrende Maade, har man Grund til at mistænke hans Troværdighed ... „Imidlertid tør det antages, at han mere kan feile i det, han *fortier*, end i det, han fortæller.“

Det kan synes dristigt af mig, der visselig ikke hører til de dertil kaldede, der ganske maa skyde sig ind under en ligeoverfor den Slags Spørgsmaal almindelig indrømmet, ja for smuk og rigtig erkjendt feminin Umyndighed, — det kan synes dristigt, naar det gjælder slige Ting som *historiske Kjendsgjerninger*, at ville give et Ord med i Laget, og det i Form af — et Indlæg, en Bevisførelse. Men man har jo Historien om

den blinde Høne og Kornet at holde sig til. Og et saadant, den blinde Tilfældigheds Korn er det ogsaa kun, jeg har at bringe. Jeg har en ganske tilfældig Grund til at paastaa, at ovenberørte Tvil om Hr. *v. Becks* Troværdighed er beføiet. Det gjælder ialfald ett Punkt i hans Beretning. Hvor han nemlig opgiver de Personer, der udvalgtes til at udføre Foretagendet, er han ikke nøiagtig. Han fortæller, hvorledes de sammensvorne, efterat de alle havde fornyet Løftet og indtaget „endnu et Glas Punsch", samledes i Enkedronningens Værelse, og at de, med denne og hendes Søn Prins *Frederik* i Spidsen, begav sig ned i Kongens Sovegemak. Da de havde faaet denne til at underskrive, hvad de vilde, forlod en Del af dem Gemakket for under General *Eichstädt* og Oberst *Koller* at foretage forskjellige Arrestationer i Slottet, deriblandt Greverne *Struensees* og *Brandts.* Nogle andre blev tilbage for at afvente det rigtige Øieblik, d. v. s. naar alt var blevet roligt, til Dronningens Fængsling. Disse navngiver han at være: Grev *Rantzau-Ascheberg*, Kaptein *Pingel,* Løitnant *Oldenburg* og ham selv, *von Beck.*

Det er denne sidste Del af Beretningen, som ikke kan være fuldkommen korrekt. Er Antallet paa de Personer, der foretog Dronningens Fængsling, rigtig opgivet — og Hr. *v. Beck* betoner et Par Gange, at de var kun fire, saa maa han have gjort sig skyldig i en Navneforveksling; staar disse Navne derimod virkelig indetsede paa hint tvetydige Blad i den danske Stats Historie, er Tallet feilagtigt; thi der var endnu en Officer med, en norsk Løitnant ved Navn *Bay,* som Hr. v. B. slet ikke nævner, og en saadan Fortielse kunde nok kaste en Skygge af Tvil paa Troværdigheden ogsaa af det, som han fortæller. Denne „største Ærbødighed", hvormed disse Herrer, efter Referentens Forsikring, behandlede den ulykkelige Dronning, bliver saaledes noget tvilsom, selv om ikke *Jfr. Biehl* i nogle merkelig kraftige Noter havde kastet et Lys over denne Scene.

Det maatte være en let Sag for enhver, som kunde ønske det, at skaffe sig Visshed for min Paastand, at der virkelig var en norsk Løitnant *Bay* med hin mindeværdige Nat. Jeg har desuden set det anført paa et Par Steder som en tør Kjendsgjerning — hvor, kan jeg ikke ret mindes; men hver Gang vakte det hin dumpe Strengelyd fra noget for længe siden skrinlagt, hver Gang vakte det Erindringen om en liden Begivenhed fra min tidlige Ungdom. Den skal, idet jeg meddeler den her, ikke gjælde for nogen historisk Dokumentation, der desuden vilde være ganske overflødig. Desværre ser jeg mig

ikke istand til at fremlægge det egentlige Aktstykke, hvorom det her dreier sig; — Kornet fundet, blev ogsaa sluppet. Det havde unegtelig været ganske interessant at sammenligne det med den Beckske Beretning; men at dette Aktstykke upaatvilelig har været egte, vil imidlertid den endnu levende Familie af hin Løitnant Bay vist med Fornøielse kunne bekræfte.[1]

Det er mange Aar siden. Vi havde dengang ikke Jernbaner. Ruten fra Christiania op til mit Hjem, Eidsvold, var som alle Landeveie fra gammel Tid anlagt i de merkværdigste Bugtninger og Omveie; — man skulde næsten tro, for at indvinde saa mange og halsbrækkende Bakker som mulig. Dampen bruger nu kun tre Timer for at bringe et Vogntog op til Stedet; dengang krævede den samme Vei ti, tolv, indtil femten Timer, alt efter Omstændighederne, Aarstidernes Vilkaar eller Antallet og Beskaffenheden af de altid paaregnelige Reisehændelser. Det var umuligt at beregne, naar man vilde naa Maalet. Et nogenlunde taaleligt Hvilested, hvor man kunde sove sin Træthed og Forstemthed ud, fandtes ikke. Det var en skrækkelig Rute, stenet og bakket, hvor der ikke var bundløst Sand, og den gik igjennem Egne, der kunde kaldes rigt afvekslende i Styghed. Det var en skrækkelig Rute, uberegnelig som en Egoists Kjærlighed og lang og trøstesløs som et forspildt Liv.

En af de værste Plager var Tømmerfærdselen. Dette var dog kun om Vinteren; Almuen kjørte dengang selv sine Planker til Byen, og uendelige Rækker af disse Læs, der indtog selv en hel Mastelængde, kunde da hvert Øieblik sperre den Reisende Veien. Værre var det endnu, naar de tomme Slæder vendte tilbage og man fik en saadan Karavane Graafrakker paa Siden af sig, undertiden i Rækker paa tyve til tredive Slæder. Kvindelige Reisende var da ofte meget ilde farne. Plump eller næsvis Tiltale var de egentlig ikke udsatte for. Graafrakkerne havde visselig ogsaa sine Begreber om „Levemaade“. Kun følte de sig i sin Ret, naar de under Brølet: „*Halv Vei!*“ trængte denne hjælpeløsere Halvdel af den veifarende Menneskehed hen paa Grøftekanten eller efter Omstændighederne ned i Grøften. Hvor skulde ogsaa Bord-

[1] *Bastian Bay*, død som *General* mod Slutningen af Aarhundredet, fortæller mig en Slegtning af ham. (Anm. fra 1873.)

kjørerne komme til en anden Opfattelse af et kritisk Spørgsmaal? Man maa være billig.[1]

Saa var det Skydsbefordringen. En langagtig, med et Tverbret forsynet Kasse paa to Hjul, der modtog den dobbelte Rystelse af Hestens Stød og den stenede Vei, det var Kjøretøiet. Om denne sidste Slags Befordring og de Scener, den gav Anledning til, kunde der være meget at fortælle, frygtede jeg bare ikke for at fjerne mig for langt fra Hovedtemaet, denne alvorsfulde, Ærefrygt-paabydende Sag (tænk en Statssag!), hvori jeg har paataget mig at føre et Vidne. Men det er det *rustne Søm i Muren*, det gjælder at tage Sigte paa og ikke lade sig hilde i de grønne Ranker. Saa meget kun: ikke ret mange af hin Tids Reisende, hvis Skjæbne det var jevnlig at befare dette Veistrøg, vil kunne rose sig af ikke en og anden Gang at have maattet tage til Skydskjærren. Det timedes ogsaa Nedskriverinden heraf, og det netop høist uheldig, engang da hun skulde føre en dyrebar, men i hine Veies Romantik slet ikke indviet Veninde fra Hovedstaden med sig til Hjemmet. Vi havde leiet en pen liden Enspændervogn fra Byen, som allerede gik itu i den ottende Bakke. Forskrækkede over den Udsigt at blive liggende underveis, greb vi til Skydsbefordringsmidlet. Ved Hjælp af dette vilde vi naa til en viss Station, der paa den Rute var bekjendt for at eie en Gig. Begyndelsen var noksaa lovende. Min Veninde og jeg indtog med det mest pralende Mod Brettet i Midten, som om det gjaldt, at nu skulde vi rigtig vise, hvad disse efter hin Tids Begreber lidt forfinede og upatriotisk forkvaklede Damer duede til! Hun havde en stor Buket med Blomster at verge for; jeg skulde styre, og den bitte lille Skydsgut, der var anbragt i en Fordybning bagved, havde blot den Opgave at bruge Svøben. Den brugte han ogsaa jevnlig nok, men altid paa den Maade, at vi fik Slagene.

Saa meget erindrer jeg kun, at endnu inden vi havde tilbagelagt en Fjerdedel af Veien, var Modet betydelig sunket, og inden vi naaede halvveis, havde vi stiltiende gjort reciprokt

[1] Hvo, der kunde have Lyst til at lære denne ilde renommerede, nu heldigvis saagodtsom forsvundne Afart af vor Oplandsalmue at kjende, bør læse Asbjørnsens *Plankekjørerne*, der findes i hans Huldreeventyr. Vi ser dem her under Hvilen paa et af Skifterne, hvor de ved Flasken og „Kortleiken" er blevne gemytlige og fortæller hverandre Historier om Fanden. Denne Personlighed, som de ved hvert andet Ord fører i Munden, træder heri handlende op. „Hvor Fanden kan jeg vite det," sa'e Fanden til Gutten etc., kan jeg huske forekommer deri og kan tjene som en ganske betegnende Prøve. (Anm. fra 1873.)

Testamente, og det saaledes, at den af os, der muligens levende naaede til Stationen, skulde være Universalarving til den andens Smaaeffekter, Nipssager, Skripturer og Idéer, disse sidste allerede dengang af vore respektive Omgivelser skattede som fuldkommen værdløse for alle andre. Jeg husker endnu, at den stille Fortvilelse afløstes tilsidst af en fuldkommen Jo-galere-jo-bedre-Lystighed, og at vi kom vandrende til Stationen.

Skydskjærren tilhører nu Fortiden ligesom Tømmerkjørselen og saa meget andet fra hin Tid. Hvad den første angaar, har jeg blot villet antyde, at ethvert Befordringsmiddel var at regne for misundelsesværdigt mod den, og navnlig var en Kaleschevogn, der tillige kunde beskytte mod Veirets Eventualiteter, en ren Luksus. Vi var saa lykkelige i min Familie at eie en saadan. Den var forsynet med Ruf og var allerede af en viss Alder, da den kom i vor Besiddelse. Den gjorde altid Tjeneste ved de store aarlige Byture. Dagen før den skulde i Ilden, blev den grundig „efterset", det vil sige, den blev forsynet med ett eller flere Jernbeslag; derved opnaaede den tilsidst en Tyngde, som jeg ikke tror, noget bekjendt menneskeligt Befordringsmiddel har overgaaet den i, det skulde da være de gamles Broncetriumfvogne, med hvilke den dog forresten ikke havde fjerneste Lighed. Trods det, at den gik saaledes nyarmeret hjemmefra, kan jeg ikke mindes, at vi nogensinde har naaet Byen, uden at noget gik istykker paa den. Naar det ikke var altfor galt, lod vi gjerne, som om vi intet merkede. Den veltede sjelden; men hændte det, skede det, besynderlig nok, altid paa samme Sted, et bestemt Punkt af Veien, naar vi havde naaet ned ad den frygtelig bratte Gjelleraas — — hvor Slæderne om Vinteren altid havde en Tilbøielighed til at ville forbi Hesten —, heldigvis ganske nær ved en Smed. Der brød den stille sammen, som om den vilde sige: Jeg har gjort mit mulige, mere kan hverken Guder eller Mennesker forlange. *Fare* tænkte vi, merkelig nok, ikke paa under disse Byfarter; Bevidstheden om Fare kommer maaske under tryggere Tilstande, hvor Sjælen skrumper ind og bliver modtageligere for Frygten.

Dette var Vognen. Det Individ, som betroedes at kjøre den paa disse Veie, *Lars,* var Gaardens paalideligste Mand. Han var en skikkelig, gammelagtig Fyr og hele Aaret rundt strengt ædruelig undtagen de Gange, han skulde kjøre os til Byen; da gjorde han, jeg kan sige til vor Lykke, en moderat Undtagelse. I normal Tilstand havde han en bestemt Tilbøielighed til at se enhver Ting fra en fortvilet Side. Han skred til det simpleste Foretagende med en Mine, som om han tidsnok

kunde overbevise sig selv og andre om, at det vilde aldrig i Evighed gaa. Han lignede Wallenstein deri, at ingen havde nogensinde set ham le. Min Mand satte stor Pris paa ham. Han kunde ikke glemme det Syn, vi engang havde havt: Lars i langsomste Skridtgang og med et haabløst sagtfærdigt: Pr! Pr! Pr! forfølge en med Karjol forspændt Hest, der i fuldt Løb tog Veien mod den smale Stalddør, og derpaa med en Mine, som om han havde vundet et Veddemaal, samle Stykkerne af Karjolen op igjen. Havde han sig derimod en ganske liden Rus, blev han venlig, villig og flink til at beseire enhver Hindring. Vi kunde beregne, at dette for os saa lykkelige Stadium naaede han omtrent midtveis. Sagen var da, om han formaaede at holde sig paa dette „svævende Standpunkt", indtil vi havde naaet Maalet.

Naar vi nu fra Jernbanekupéernes magelige Sæder ser Egnen flyve os forbi, eller vi betragter de nette, pyntelige Stationer med deres Vrimmel af dannede, velklædte Reisende, staar den gamle Vei, hvoraf vi hist og her endnu kan skimte en Fure opad en steil Aasryg eller paa Bunden af en øde Dal, for os som et Eventyr, vi engang for længe siden har hørt fortælle.

Ja, som et Eventyr, — dog ikke et Eventyr af *Tusend og en Nat.* Nei, som en af disse groteske Digtninger, Folkeaanden har spundet ud af vor korte, nordiske Sommerglæde og vor lange, lange, tunge Vintertrængsel. Kobolde og Dverge driver sit Spil, Trollmor nikker ind ved Rokken; men Hvidbjørnen tager Prinsessen paa Ryggen, og afsted gaar det over „Land og Strand, gjennem Sø og dyben Dal" . . . Da skimtes der et Lys langt borte i Skoven; der bor Bjørnens ældste Søster, og der skal Prinsessen stige af og hvile, men kun et Minut . . . Men Bjørnen stamper udenfor af Utaalmodighed, og afsted gaar det igjen til det næste fjerntblinkende Lys . . . Men først hos den tredje Søster fristes Prinsessen til at blive en Tusendedel over Minuttet, og da . . . væk er Hvidbjørnen; og det var en Prins! — — Men er det saa, at der gaar en Følelsens Lyspunktlinje igjennem alt dette, en Sorg, en Glæde, der flytter Bjerge, en Higen, en Længsel, der i Inderlighed og trollovervindende Magt overgaar Virkeligheden, og som meddeler selv de raaeste, formløseste af disse Digtninger dennes fuldeste, varmeste Liv, — Læser —, naar jeg nu fra Jernbanekupéernes magelige Sæder ligegyldig ser Egnen flyve mig forbi, ved jeg, at Eventyret har jeg selv oplevet.

En Bytur, en af de allerførste, staar saa lys og skjær for Erindringen. Jeg reiste ikke alene. *Wilhelmine*, min eneste

jevnaldrende Veninde i Bygden, var med. Vi havde leget Fremmede som smaa; vi syede de deiligste Fantasidragter, hvori vi gik Julebuk; vi spilte hele Afskedsscenen af *Hakon Jarl*, — hun *Hakon* — thi hun var størst —, jeg *Thora*. Og nu skulde vi reise sammen i det første voksne Besøg til Byen. Vi var sytten og atten Aar. Ingen af os havde endnu oplevet noget. Byen, det var Livet, det var Verden; Byen, det var Skjæbnen. Det var en herlig frisk Vinterdag, da vi drog ud fra vore Hjem. Det frosne Snedække over Træer og Marker glitrede i Solen; langs Veiene kastede Snefonnerne og Gjærdestavene asurblaa Skygger. Vi havde indrettet os et Sæde paa Kufferten foran; thi vi maatte sidde vis-à-vis for at kunne se hinanden, hvor glade vi var. Jeg glemmer heller ikke hendes ellers saa rolige, saa regelrette, sydlig smukke Ansigt, hvor det straalede! Vi sang næsten hele Veien: Romancerne af *Fridthjof*, „Mit fulde Glas og Sangens raske Toner, uskyldig Skjemt og Munterhed“ og „Ensom er jeg“ . . . alle disse, husker jeg, sang vi. Og Bjelderne klang melodisk dertil, Sneen brummede og knirkede under Meierne, Hundreder af Slæder slingrede os forbi, vor egen Slæde slingrede, og Lars . . . stod bag paa, blid og fortrøstningsfuld. De gamle Graner syntes forstenede af tver Forundring, da vi jog forbi; saadanne Ansigter havde de aldrig før set paa den Vei; men Maanen kom tidligere op, end den pleiede, og fulgte os i fuldt Løb hele Skoven igjennem. Gjennem hver liden Aabning tittede den frem: Hvor skal I hen? Hvor skal I hen? Til *Byen*, til Byen! Vi veltede kun en eneste Gang. Alt var saa herligt paa denne Tur; selv de uhyggelige Skifter forekom os tillokkende og interessante.

Disse Skifter, disse Hvilesteder er det især, der nu staar saa afskrækkende i min Erindring. Jeg ved ikke, hvad der kostede mest Overvindelse, enten naar Turen gik indover, og man havde mest Lyst til at flyve, eller naar den gik opover, og man med et Hjerte saa tungt af Afsked, at man syntes ikke at kunne flytte sig, maatte stige ind i disse Huler. Og saa efter Hvilen, som naturligvis ingen var, de lange Bakker opad, altid opad, og saa henover de dræbende lange, ensformige Sletter henimod Maalet! Og Maalet, der vinkede, var en Ensomhed, der maaske i seks Maaneder skulde omspænde en, en Ensomhed, hvis fortærende Magt man nu har ondt ved at fatte, naar man tænker, at dette mit Hjem kun laa en Dagsreise fra Christiania og i en af vore skjønneste Egne.

En saadan lang, trist Ensomhedens Høstsæson havde lidt en uventet Afbrydelse. Jeg havde faaet en Indbydelse til at bivaane et Bal, som *Studenterforfundet* vilde give, det forstaar sig i den artigste Form, som et Ønske, man paa Grund af Afstanden neppe kunde vente etc. For dem, der ikke kjender til det, eller maaske har glemt det, vil jeg kun bringe i Erindring, at saaledes kaldte sig en Fraktion af vor akademiske Ungdom, der i hine Dages stridbare Gjæring havde løsrevet sig fra det gamle „Samfund" og dannet en særskilt Forening. Det nye Forbund imponerede dengang ikke lidet, baade paa Grund af Nyheden og det ophøiede Program, det havde stillet sig, og fordi det virkelig talte en stor Del af vore ypperste unge Mænd i sine Rækker: *Schweigaard*, *Welhaven*, *Birch-Reichenwald*, *Stang*, *Jonas Collett*, *P. A. Munch* og mange flere. „Samfundet" havde aldrig indladt sig paa at give Fester, hvori Damer kunde deltage. Et Bal, annonceret af det nye Forbund, af hvilket vi ikke ventede mindre end en Totalgjenfødelse af hele vort halvt forældet stive, halvt lidt udisciplineret ferske Selskabsliv, det skulde gives i Byens smukkeste Lokale — *Welhaven* havde skrevet sin „Balvise" paa Melodien: „I Østen sølvblaa Dagen smiler", — det havde noget at betyde! Og nu en Indbydelse til en Dame, der efter Navnet paa det strengeste maatte regnes til Modpartiet, en Indbydelse, hvortil der endnu knyttede sig den overvældende Udsigt at skulle aabne Ballet med en af Formændene, det var noget uhørt i vore hjemlandske Montecchi- og Capuletti-Tilstande, noget, der varslede om mildere, mindre barbariske Tider! Det var noget mere endnu end en personlig Udmerkelse; der laa en Hyldning deri af det over al Strid, alle Partier ophøiede uantastbare, det evig *neutrale*, det evig *passive*, „das *ewig Weibliche*", som Tyskerne saa smukt kalder det. En Indbydelse, udstedt fra den fiendtlige Leir, modtaget og sanktioneret i Hovedkvarteret af vor, — det var en Begivenhed, der forkyndte store, samfundsomveltende Ting!

Men hvorledes man nu end tog det, personlig eller ikke, det var umuligt ikke at finde sig smigret deraf. Veiens Længde og Besværlighed turde heller ikke komme i Betragtning mod den Udsigt at skulle danse Fandango eller Kotillon paa et Forbundsbal om Aftenen. At der maatte knytte sig et længere Besøg derinde til Anledningen, blev ogsaa af strenge Vedkommende fundet billigt og bevilget som noget, der faldt af sig selv. Jeg forlod Hjemmet Kl. 4 om Morgenen. Solen smilede vel ikke „sølvblaa i Østen"; men aldrig har den gamle Familievogn baaret lysere Syner og Drømme hen over de øde, bundløse

Sandmoer end hin mørke, regnfulde Novemberdag. Ak, den naaede ikke engang til Smeden! Kun til Toppen af Fjeldet, der sank den sammen, heldigvis saa nær Skiftet deroppe, at den kunde slæbe sig did. Klokken var da 5 om Eftermiddagen, og vi befandt os to norske Mil fra Ballokalet, der efter den mest sangvinske Beregning ikke kunde tilbagelægges paa mindre end fire-fem Timer. Stedet var ikke Skydsstation, Skaden redningsløs. Vi skulde slaa os til Ro paa Skiftet indtil *næste Dag!*

Hvorledes man slaar sig til Ro og tilbringer de første Timer under Omstændigheder som disse, er ikke saa let at gjøre Rede for, som det kunde synes. Det rimeligste er, at man strækker sig hen og lukker Øinene i dump Hengivelse . . . Eller man gaar op i en rastløs Uro; man klamrer sig til ethvert forhaandenværende Indtryk som Ekornet til Sprinklerne i Buret; man tæller Skridt og Vindusruder; man holder Øie med en Flues Flugt. Jeg tror, Situationen maa have øvet den sidste Slags Virkning paa mig. Den lille Gjestestue med sin blaamalte Skjænk, Loddeuret i Krogen — saa skingrende Minutslag har jeg aldrig hørt i mit Liv! — en Sofa med rudet Værkensbetræk, der saa ud, som om en ond Fe havde udtalt den Forbandelse over den, at den først skulde vaagne af sin Forstenethed, naar det faldt noget Menneske ind at sætte sig paa den, Skilderierne paa Væggen, — alt staar endnu for mig i en sand irriterende Klarhed. Blandt de sidste mindes jeg især et, en koloreret Haandtegning. Den hang mellem tvende Wintherske Stentryk af navnkundige Landsmænd og forestillede en uniformeret Mand til Hest med en Trompet for Munden. Kunstneren havde med en vistnok velment Bestræbelse for at komme vor Fantasi imøde skrevet nedenunder:

En Trompeter.

Jeg ved ikke, hvorfor denne Underskrift især irriterede mig! En Bog, selv den flaueste, den tørreste, vilde været en Velgjerning; — kun maatte det ikke være lyriske Digte.

Jeg havde søgt et Toiletskrin frem, som blot brugtes paa større Reiser. Idet jeg stod og viklede det ud af de Papirer, hvori det omhyggelig var indsvøbt, mindedes jeg paa en drillende Maade om, at det ikke havde været udpakket, siden jeg sidst var i Byen. Jeg havde der besøgt Oberst *Hals,* en Familie, der var mig tidligere bekjendt fra Landet. Det yderste Papir, som jeg straks tog til Indtægt, indeholdt en rubriceret Mandtalsliste. Det næste lovede noget mere. Det viste sig at være et Brev. Et af hine monstrøse, pergamentagtige, firkantede

Ark, fra Tider, da man var mindre kræsen med et Brevs Udstyr, end man nu er. Papiret graaligt; den noget rokokosnirklede Skrift havde en rustgul Farve. Et eneste Øiekast paa dette Brev vilde have sat en Samler og Pergamentstøver i stille Henrykkelse.

Datoen slog mig:

Kjøbenhavn den 18de January 1772.

Det var underskrevet *Bay* med et Par Forbogstaver, som jeg ikke husker. Udskriften lød paa en „Høivelbaarne Hr. *Hals*".

Bay! Hals! Ja disse to Familier er jo beslegtede! Til en saadan Slegtning var det skrevet lige efter Katastrofen. Det havde maaske ikke været aabnet, siden det satte — hvor underligt det dog er at tænke! — en Bedstefaders eller Grandonkels Nakkepisk i den livligste Bevægelse. Hændelsesvis havde det forvildet sig hen i en Fold af Familieporteføljen, hvor det var blevet glemt; ved et ligesaa uberegneligt Tilfælde blev det nu, efter næsten sytti Aars Forløb, draget frem for Lyset igjen og af en intet anende, omhyggelig Venindehaand svøbt om et Reiseskrin, forat det ikke skal tage Skade af Fugtighed, og Vognen skal netop gaa itu under saadanne Omstændigheder, forat det kan blive opdaget og læst.

Dette gamle Manifest indeholdt en Meddelelse om, at dets Ophavsmand havde været med at tage Dronning *Caroline Mathilde* til Fange den foregaaende Nat og en temmelig detaljeret Beskrivelse af den hele Scene. Tonen i det likte jeg ikke. Han skildrer med ubehagelige Farver Dronningens Fortvilelse og afmægtige Vrede, der blandt andet gav sig Luft i det bekjendte Ørefigen, og det til ham, idet han søgte at hindre hende fra noget, enten det var at aabne et Vindu eller at trænge gjennem en Dør. Det var første Gang, jeg hørte noget om det; derfor gjorde det saadant et Indtryk paa mig, og jeg vil ikke dølge, at det fordunklede noget af den romantisk-englelige Glorie, der havde omstraalet den smukke Dronning og hendes Sag. Ak, nu dømmer jeg mildere, nu, da jeg har levet saa længe og selv har erfaret, hvilke Prøver et Menneske kan sættes paa, Prøver og Fristelser, som man ikke kan tænke sig mulige, naar man er tyve Aar ... Stakkels Dronning! Hvem af os dine ringere stillede Søstre tør sige, at vi vilde modstaaet Fristelsen, havde vi hin Nat været i dit Sted?

Det var et ganske merkeligt Dokument, ikke sandt! Ja, det syntes jeg ogsaa, da jeg efter endt Læsning stod ved Vinduet, hørte det suse i Granerne udenfor, medens et svagt dæmrende Maane-

skin begyndte at oplyse Veien, der snoede sig gjennem Fjeldkløften, og tænkte: *Nu er Klokken 8.* Ja, det var virkelig interessant, dette pludselige Indblik i et af de mest dramatiske Momenter i den danske Statsrevolution. Alt stod saa levende for mig! Brevet var som skrevet igaar! Det var høist interessant!

Velsignede Træthed! Sunde, trygge, hellige Ungdomssøvn! Du føieligste og lydigste af alle de veldædige Kræfter, der gaves os for at hindre Sjælens for vidtspændte Fjære fra at springe og mildt bøie dem tilbage til ny Anspændelse! Du milde Aand, mindre Hersker end gammeltrofast, godfjottet Tjener! — til dig kan vi sige som forkjælede Børn: Pak dig! nu er du iveien; thi *jeg er glad,* og vi kan sige: Kom, kom, jeg trænger til dig, *jeg vil glemme,* ikke vide af noget. Og du kommer og lægger din ene Haand paa vort brændende Hoved og den anden paa det bankende Hjerte, og — vi ved ikke af nogen Ting mere! Det var denne velsignede Magt, jeg paakaldte hin Aften paa Skiftet, og det var den, jeg skylder en noksaa god Nat, og at du, min deltagende Læserinde — jeg skulde havt hvid broderet Mols paa og blaa Krans! — ikke skal have altfor ondt af mig.

Naar man nu holder det nævnte gamle Brev sammen med de *Biehlsk-Beckske* Optegnelser, stedes man i et besynderligt Dilemma. De paagjældende Herrer gjør begge Fordring paa at have modtaget det tidtberørte Ørefigen. Baade den danske og den norske Deltager i Foretagendet synes begge at betragte det som et Hæderstegn, noget nær som et *Ridderslag* efter en med Ære fuldført Dont. De havde gjort, hvad de kunde. De havde værdig udfyldt sin Plads ved Siden af de andre Herrer i den fælles store Opgave: at hindre en fortvilet Kvinde fra at slippe ud og faa den i Tale, der havde underskrevet hendes Undergang. Naaede hun til ham, Kongen, Gemalen, saa kunde en ædelmodig Tilgivelse have forplumret alt. Moralitetens Sag, der repræsenteredes af denne Konge-Gemal, denne saa „dybt forurettede Egtefælle", vilde lide et Nederlag, det velanbragte Skub, der skulde bringe den fremskridtssyge Statsmaskine tilbage i det sikre, gamle Spor, vilde ganske forfeiles, og hverken

de Herrer Løitnanter vilde blive Kapteiner eller Kapteinen Major.[1]

Hvo der nu af disse Prætendenter til det historiske Ørefigen virkelig har modtaget det, vogter jeg mig vel for at udtale nogen Mening om. Jeg vil ikke for nogen Pris have mig mistænkt for smaalig Nationalpartiskhed. Hvad derfor enten den omtvistede Trofæ er bleven tildelt den norske Deltager i den Skikkelse, han paastaar at have modtaget den, eller den i Form af en „Ruskning i Haartoppen“ af *Jfr. Biehl* vindiceres for hendes Landsmand, er det mig kjært at kunne forsikre, at jeg finder dem begge lige fortjente dertil og maa kun beklage, at her har været nogen Anledning til Tvist.

Jeg har kun en Tilstaaelse tilbage at gjøre den velvillige Læser. Dette merkelige gamle Brev glædede mig slet ikke hin Aften, da jeg fandt det. I det hele taget forstod jeg mig ikke rigtig paa det eller tillagde det den Værdi, som det vist har havt. Vel gjemte jeg det mellem nogle andre Rariteter; men det kom dog senere i en andens Eie. Denne, der bedre forstod at sætte Pris paa det, var Broder *Henrik*. Det er ikke umuligt, at det endnu kan findes mellem hans efterladte Papirer. Han fik baade det og et Efeublad fra Wilhelm Tells Kapel og en gul Silketraad af det Tronhynde, hvorpaa Keiser Sigismund havde siddet under Kirkeforsamlingen i Kostnitz, begge Dele foræret mig af en reisende Fætter, der selv har nappet Traaden ud af Hyndet. Ak, jeg forstod kun lidet at vurdere saadanne Ting dengang! Et Brev fra min Sjæls Veninde og Fortrolige i Christiania, hvori hun melder mig lidt om den sidste Sæsons *Stads*omveltning, en Blomst gjemt fra en Sommertur til Malmøen, en usynlig Linje i Dagens Belletristik, som *jeg* kun forstod at tyde, var mig dyrebarere end al Verdens historiske Dokumenter og Relikvier.

Jeg har senere engang gjenset den gamle Kaleschevogn. Som den stod der i Krogen af et fremmed Vognskjul, kun paa to Baghjul, bedækket med Smuds og Skrammer, mindede den om de gamle knælende Stenfigurer paa Gravmæler. Med Vemod maatte jeg tænke paa, hvad vi begge havde gjennemgaaet sammen.

Brevet fra Løitnant Bay har jeg ikke senere forsøgt at komme paa Spor efter.[2]

[1] Forfremmelsen fulgte Dagen efter. (Anm. fra 1873.)

[2] Efter „En gammel Sag og en gammel Landevei“ fulgte i 1873 „En undersøisk Debat, se II. 40.

EN DRØM I SKOVEN.

(Et Foredrag, holdt i Festsalonen ved St. Olafs Bad, til Bedste for Badebetjeningen, den 26de Juli 1871.)

De ærede Damer, som har stillet sig i Spidsen for Aftenunderholdningen, har ogsaa opfordret mig til at yde min Skjærv til den ved at forelæse noget. Naar jeg dertil vælger noget af eget Arbeide, saa sker det visselig ikke af Ubeskedenhed, men snarere af Frygt for at gjøre andre Uret. Bringer man egne Varer tiltorvs, saa har man ved Erfaringen allerede et Skjøn paa, hvor høit de tør takseres, medens man lettere kunde komme til at undervurdere andres.

Jeg ved ikke, om Selskabet skulde synes, det *var* for meget for simpelt Fruentimmerarbeide at forlange 8 β for det hele, det bliver akkurat 4 β Stykket, — der er to Stykker? Thi Fruentimmersager er det unegtelig; Ret skal være Ret, jeg vil ikke forlange mere, end som efter Landsens Skik rimeligt og anstændigt og honnet er. Det er akkurat det samme, som Matte-Kari faar for sine Matter; hende kjender De, hun, som binder disse pene Lyngmatterne. Sidst hun var hos mig, havde hun bare en eneste med, og den forlangte hun — tænk Dem! — 1 ℛ 8 β for. „Hvad, Kari," sagde jeg, „1 ℛ 8 β? Tre, fire Gange saa meget for denne Matten som for de andre?"

„Den er nok ikke for dyrt betalt den, Frue," sagde hun.

„Hvad rart er der da ved den?" sagde jeg og vendte og dreiede den, og holdt den i Afstand, og undersøgte den nær ved, men uden at øine nogen Forskjel.

„Jeg siger Fruen, det er ikke for meget," sagde Kari med en viss Høitidelighed. „Det er *Manden min*, som har gjort Matten."

„Aa, er det det! Er det *Mandsarbeide!* Det er jo en anden Sag ... Ja nu ser jeg nok! ... Ja, ja, det forstaar sig, naar man ved det, jo nu ser jeg tydelig!" ...

Og nu indser Selskabet, at skulde jeg præstere Mandsarbeide, skulde jeg med andre Ord forelæse noget af en af vore Forfattere, saa vilde Prisen blive derefter.

Men nu kunde der i dette ærede Selskab maaske findes flere, der kunde synes, at de heller vil betale noget for ikke at høre den paatænkte Forelæsning. Dem vil vi bede være saa artige at opholde sig ude paa Terrassen saa længe, eller træde ind i Læseværelset ved Siden, hvor de vil finde friske Aviser. Tonerne kalder dem da tilbage, naar det er Tid. Men det er dyrere. Det koster 16 β.

Altsaa nu forstaar De mig:

Mit Arbeide at høre oplæse .... 8 β
Ingenting at høre ....16 -
Og saa kommer *Mandsarbeide*. . 1 ℞ 8 -

I denne Bøsse, mit ærede Herskab, 8 β . . . 6 da? Simpelt Fruentimmerarbeide er det jo unegtelig.

* * *

Enhver, som første Gang besøger Badet paa Modum, vil bringe en mer eller mindre udpræget Forestilling derom med, og jeg feiler neppe ved at antage, at disse Forestillinger hos de allerfleste før overtræffes end undertræffes. Det vakre Billede af en inderlig og harmonisk Samvirken mellem Natur og menneskelig Idræt og Viljekraft, der her i et velsignelsesrigt Øiemed udfolder sig for os, kan ikke andet end tiltale og vække Følelser af glad Forundring. Men saa maa man ogsaa bringe den rette Maalestok med for, hvad her er udrettet. De, der savner denne rette Maalestok, der enten af virkeligt Ubekjendtskab til Forholdene eller af andre Grunde ikke formaar at vurdere dette rigtig, vil ligesaa let føle sig skuffede og misfornøiede. Det vil ganske visst hænde dem, der venter her at finde de samme Adspredelser, som de har forladt hjemme, der slæber med sig Krav paa Forlystelser, Bekvemmelighed og en Luksus som den, de er vant til at finde ved de store udenlandske Bade.[1] At efterstræbe, om end kun tilnærmelsesvis, hvad disse Gjester savner, vilde ligge ligesaa langt udenfor de Midler, som staar til Badets Raadighed, som det ligefrem vilde stride mod den Opgave, det har sat sig: paa den simpleste, lempeligste Maade — altimedens Badet forbereder sine lægende Virkninger — at føre de lidende tilbage til naturligere Tilstande, styrke dem, ikke til ganske at opgive vort civiliserede Livs mange forkunstlede Vaner og Behov — ak! derfor er ingen Kilde endnu opfunden! — men styrke dem, hærde dem til at vende tilbage til disse kunstlede Tilstande for paany at begynde Kampen mod dem, den stille, nedbrydende Kamp.

Den Mand, som vi skylder Anlægget paa Modum, er den, der egentlig har givet Stødet til hele vort Badeliv. Før han kom og ved en sær Tilskikkelse først dreves hen til et skjult Kildeleie i vort Land — for siden, i ganske andre Egne og

[1] Dette er sagt om Badet i sin første Udvikling for 20 Aar siden. (Anm. fra 1892.)

under andre Forhold, at opdage andre —, var der ikke tænkt paa noget saadant her blandt os.[1]

Sjelden har et styrende, kjærligt Forsyn tydeligere aabenbaret sig end gjennem denne Mands Liv. Han begyndte med Sandefjord. Han syntes her kun at heve faaet den Opgave at drage Kilden frem af Sandet, sætte den igang og skynde sig bort, overladende til andre at stelle den, som de bedst kunde. Han kommer hid til Egnen, kaster sig ind i et lidet, skralt Embede og tænkte vist mindst paa under dettes daglige Anstrengelser at søge nye Sundhedskilder. Hvor paa disse øde, lyngdækkede Furumoer, langs de steile Bredder af disse vildtskummende Elve ogsaa søge saadanne? Men Geniet *søger* ikke, det *finder*. En vakker Dag, som han stod paa Furumoen og grundede paa det Regnestykke, hvorledes han skulde faa Kone med syv Børn til at gaa op i en Distriktslægegage paa 350 Spd., stødte han sin Stok lidt for dybt ned i Jorden, og Kilden sprudlede frem. En anden i hans Stilling vilde sandsynligvis ladet Kilde være Kilde og smukt ladet den ligge. Stedet bød dertil unegtelig langtfra de opmuntrende Betingelser som f. Eks. Sandefjord, der var en By og laa ved Fjorden. Sandefjord havde straks Husly at byde sine første Gjester; men hvad havde man her? Her fandtes ikke Huse, ikke Veie, ikke tilstrækkelig eller brugbar Arbeidshjælp, ikke *Penge*, og den Sympati, et dristigt Foretagende kunde vente at møde, strakte sig neppe høiere end til et overlegent Skuldertræk — den bornerte, beregnende Forsigtigheds sedvanlige Hilsen til et saadant.

Men vor Mand lod sig ikke afskrække af alt dette; han vovede det store, og han har opnaaet det. Hvad vi her ser for Øie og daglig glæder os ved, skyldes ene og alene hans energiske Udholdenhed, en Udholdenhed, en Offerberedvillighed, hvis Omfang vi slet ikke kjender tilstrækkelig eller formaar at vurdere, men hvortil vi neppe i vort hele Land vil kunne opvise noget tilsvarende.

Fra dette Standpunkt maa vi beskue Anlæggene ved St. Olafs Brønd, skal vi yde dem en om kun ringe Grad af den Anerkjendelse, de fortjener. St. Olafs Brønd! Hvor betegnende er ikke Navnet. Enhver vil kunne gribe Sammenligningspunktet!

Ogsaa jeg havde hørt meget Tale om St. Olafs Bad paa Modum, men havde, inden dette mit første Besøg her, ogsaa

[1] *Henrik Wergeland* havde vistnok allerede opdaget Jernvandskilden i Eidsvold; men denne tjente dog kun som en Privatnydelse for ham, og det var først efter hans Død, og efterat *Thaulows* Resultater blev bekjendte, at den søgtes af andre. (Anm. fra 1873.)

dannet mig en noget anden Forestilling derom. Jeg havde tænkt mig det trist, Terrænet fladere, mere indesluttet, tænkt mig mørke, labyrintiske Skovveie, ret skabte til at herberge menneskesky og menneskefiendske Stemninger — eller efter Omstændighederne helbrede dem. Helbrede dem, idet man varlig skulde vænne sig til Synet af Mennesker uden dog at komme dem for nær. Ak, her var saa smukt! Hvor kunde man tro paa noget ondt, *erindre* noget ondt! Med dette Rundskue for Øie, i disse lyse, blide, duftende Skove, — forenet i den fælles Følelse af Lidelse og Trang, af Lindring og Haab, hvor skulde man være stemt til at saare hinanden! Vi stakkels elendige Mennesker, hvoraf enhver har nok med sine Legemsskavanker og Sjæletilfælde, som man daglig har at bade og indgnide med Gytje!

Det var netop den vakre Solskinsaften Dagen efter Ankomsten. Overvældet af disse første stille, kvægende Indtryk havde jeg efter lang Omvandren fundet en Bænk i en af de ensomste Dele af Parken. Der var saa deiligt! Jeg følte mig som beruset af Skovluft, Frihed og en *belivet,* ikke længer *død* og *dræbende* Ensomhed; det syntes mig en Nydelse blot at aande! Atter maatte jeg tænke paa og undres over, hvor merkelig alt havde føiet sig og tilbudt sig, da Stenen engang var rokket; thi alt bøier sig dog tilsidst for en mægtig Vilje. Selv Naturen, den vilde Natur, var her først uvillig modstræbende, siden desto villigere, paa gavmildeste Maade kommet de menneskelige Bestræbelser imøde. Hvor søge en Plads til et Fjeldbadeliv mere svarende til Øiemedet end her? Her var svale Skove og frit liggende, solvarme Terrasser, her var Plads for Syge og Sunde, for alle Stemninger. Her kan Naget faa sig en Slummer, den stille Betragtning finde det herligste Skjul; men Længselen vil ikke føle sig vingebunden; den kan flyve frit over disse lyse, sommerfriske Vidder og de blaanende Aase . . . *Aladdin* faldt mig ind, denne Gudernes Yndling, for hvem alt føiede sig, alt lykkedes. Gives der endnu Mennesker, der følges af denne blinde Lykke, som Myten har iført Skikkelse af Slaver og Aander, der tjener dem og lystrer deres Vink? Gives der endnu slige benaadede Dødelige? Da maa den Mand, der har tryllet alt dette frem af Moradserne i denne Skovørken, have været betjent af slige Aander.

Jeg havde paa flere Nætter ikke sovet, var kommet fra Reise for at begive mig paa Reise; men naar Sjælen er eksalteret og mægtig grebet af noget, kan man være dødstræt, uden at man ved det selv.

Mine venlige Tilhørere! Hvo af eder har ikke grundet lidt over det gaadefulde Overgangspunkt, der fører fra det vaagne Drømmeri over i det Rige, som Slummerguden bevogter? Hvem har ikke tænkt, at det dog skulde være interessant at se ham lidt i Kortene og blive sig denne Overgang bevidst? Men nei! hvor nøie vi passer paa: Vips er vi over! og bagefter har vi ikke engang den Tilfredsstillelse bestemt at kunne skjelne, hvilket er hvilket; det gaar i ett. Mange Mennesker drømmer slet ikke; det skal være saa sundt, eller rettere, det tyder paa Sundhed. Desværre kan jeg ikke rose mig deraf; jeg drømmer, straks jeg blunder lidt i min Lænestol. Men at tage Bevidstheden med ind i Drømmen og stille sig selv reflekterende over den, det formaar vi Dødelige ikke. Hvor denne Bevidsthed med sin spidsfindige, sonderende Logik næsvist vil trænge ind ad den mystiske Port: Smæk i! den bliver smukt udenfor. I dette Land gjælder ingen Logik. Den naturlige Kjede, der binder Aarsag og Virkning sammen, er revet over, det sælsomste foregaar uden at vække Skygge af Forundring, et Ingenting kan sætte os i voldsomste Affekt. Følelser og Sympatier, Anskuelser og Principper — hele denne fast konstruerede Sammensætning af vort uforanderlige Jeg — rystes op, skumples om og kommer under saadan Endevenden undertiden til at staa helt besynderlig overfor Virkeligheden. Jeg kunde fortælle en Række ret merkelige Prøver derpaa. Saaledes drømte jeg engang, at jeg med tre andre Aspiranter havde faaet opgivet til Besvarelse: „Hvorledes helbreder man nationale Fordomme uden at røre ved dem?“ og at jeg, som aldrig havde tænkt dette muligt, skrev en længere Afhandling over dette Emne og vandt den udsatte Medalje! Endnu merkeligere var en anden Drøm. Ganske nylig drømmer jeg, at vi, istedenfor at være et stakkels Par Eksemplarer af Arten, tilsammentagne var otte høit skattede Forfatterinder her i Landet, og at vi blev enige om, at nu vilde vi ogsaa søge Reisestipendier, ligesom vore Fagbrødre aarlig søger og bevilges saadanne, og jeg syntes saa tydelig, at vi allesammen fik, og at *Kollegiumet* — saa syntes jeg, det kaldte sig — galant føiede til, „hvor meget det beklagede, at det ikke *før* havde havt Anledning til at vise de ærede Damer denne Opmerksomhed, og at det var Kollegiumet dobbelt kjært nu at kunne“ etc.

Saa underlig kan Drømmene skumple alting om!

Det er ikke uden Hensigt, jeg har opholdt det ærede Selskab med disse Betragtninger over Drømmeverdenen. Jeg vilde, at enhver skulde gjenkalde sig denne vor saa mystiske Dobbelt-

tilværelse og dens ligesaa sælsomme Love, vi alle maa lystre, hvis noget i den Beretning, jeg vil aflægge, skulde forarge; bede dem huske paa, at hverken jeg, der kun nøiagtig gjengiver Drømmen, end sige de fuldkommen uskyldige, der optræder deri, kan have noget Ansvar. Det er kun den kapriciøse Drømmegud, vi har at affinde os med.

* *
*

Jeg sad endnu paa min Plads i Skoven. Men efterhaanden blev det livligere rundt om; og jo livligere det blev, desto tystere blev det. I nærmeste Korsgang gik der Folk forbi, enkelte og skarevis. De vendte sig, nikkede til mig og forsvandt i Tykningen. Jeg kjendte dem godt; for nogle Aartier siden levede de, og vi saaes jevnlig. Det var hyggeligt, tænkte jeg;· her er ikke saa faa Bekjendte ved Badet. Og hvor mange Fugle her er! I store Flokke flagrede de omkring; nogle skjød sig ligesom jublende op mod Skyerne; Lerken hang som et dirrende Lyspunkt oppe i Luften; de kastede sig i store Flokke ned foran mig paa Sandet; men hvordan jeg lyttede, jeg hørte ikke et Vingeslag, ikke Lyd. Det bares mig for, at alle disse ogsaa havde levet, inden de udryddedes. En af dem flagrede ned og satte sig paa Lænet af Bænken, saa paa mig med de skarpe, blinkende Øine, og jeg forstod tydelig, hvad den sagde: „Ni Gange har jeg ruget, men har ingen Unger beholdt. Reiser du, saa hils dernede; der har jeg Slegt og Venner. Jeg har en Dattersøn, som er ansat ved Havekapellet i Villa Pamphili; vor hele Slegt er musikalsk . . .“ Men saa tyst, saa tyst var der. Kun en eneste Lyd tonede uafbrudt gjennem denne døde, ængstelige Stilhed. Det var Fosseduren. Det hørtes, som om der var to Fosse. Den ene af dem, Storfossen, *Kaggen,* den kunde jeg ikke tage feil af; den anden maatte være Aaen, som skiller mellem Badet og Parken, eller snarere, at dømme efter dens søvnige Mumlen og Snorren, en nærliggende Møllebæk. Det merkelige var, at de ikke lød jevnt paa én Gang, men stødvis efter hinanden. Undertiden forenedes de i en høirøstet Duo; det var næsten, som om de skjendtes. Ganske rigtigt! Tydeligere og tydeligere løste sig tvende Røster ud af Duren, menneskelige Røster, og mit Øre, grisk paa en Lyd fra den levende Verden, skjelnede dem nu med en usigelig Tydelighed.

Den ene af disse Stemmer kjendte jeg; det var den Mands, som havde grundlagt St. Olafs Bad. Vor Doktors Røst havde dog ikke den rolige, mildt dæmpede Klang, som jeg kjendte, som er denne merkelige Mand egen. Dette var Herskermyndighedens, saaledes som den kan skjærpes gjennem Aarrækkers utrættelige Kampe mod Træghed og Uforstand — en Stemme, der er skabt til at byde og betvinge det umulige. Den anden Stemme kjendte jeg ikke; men efter de første Ord, der veksledes, kunde jeg ikke tage Feil. Det var denne, den blinde Aladdinlykkes Famulus og Fuldbyrder, der nys havde svævet for min Tanke; det var Herren og den tjenende Genius, hvis Samtale jeg blev Vidne til. Men udledede dette Eksemplar af Lampens eller Ringens Aand sin Herkomst fra det fjerne Østerland med sine blindt lystrende, tause, lynsnare Sendebud, saa maatte det være saare længe siden; han maa grundig have naturaliseret sig i vore Forhold. Han var mig straks saa inderlig bekjendt og hjemlig. Ved at høre ham kom man slet ikke til at tænke paa Prins *Agibs* vidunderlige Pil, der vandt Prisen, da den fløi saa langt, at ingen kunde finde den igjen; heller ikke vakte han Tanken paa Guldskaale, fyldte med Sorbet eller den kostelige, sødtduftende Hadschi; han mindede blandt andre fædrelandske Ting meget mere om noget, vi kalder Tættemelk, en national Ret, som altid vil hænge ved Skeen, naar man vil føre den til Munden.

Jeg vil bestræbe mig for at gjengive Samtalen mellem Herren og hans *østlandske* Lampeaand ordret:

„Har du tappet Grunden, rodhugget og planeret Veie gjennem Parken?“

„Ja, Herre! ganske akkurat færdige er de jo ikke; men jeg tør nok si'e, at det meste . . .“

„Tænkte jeg det ikke nok! Er Aaen da flyttet efter vor Aftale?“

„Ja, Herre, den ligger præcis paa sin Plads.“

„Godt! Har du sænket Kløften og fyldt den med Birk og Gran?“

„Saa paa det nærmeste. Stort skal der ikke mangle heller . . .“

„Og kastet Broen over?“

„Broen? Har Herren tænkt paa, hvad en Bro vil koste, hvis jeg tør være saa dristig at minde Herren derom . . .“

„Nei, det har jeg ikke tænkt paa. Altsaa det er ikke skeet . . . Men Kilden da? Har du sagt Nøkken, at han dæmmer

op Kilden, og sendt Bud til Kvernkallen, at han skjærper alle Faldene i Elven?"

„Nøkken og Kvernkallen havde begge Forfald idag, skal jeg si'e Herren; ellers skulde jeg vist — —"

„Forfald, hvilket Forfald?"

„De var begge til Gravøl i Grueberget i Nat, og saa tænkte jeg, at de var vel ikke saa rigtig stø at lide paa, saa jeg syntes, det var bedst at vente ..."

„— Indtil der kommer noget nyt iveien; — jeg kjender det!"

Denne lille Indledning vil allerede give det ærede Selskab en Idé om Beskaffenheden af den hjælpende Aand, Grundlæggeren af St. Olafs Bad havde at byde over. Man maa dertil tænke sig den ene af disse Stemmer ligesaa langsomt drævende, som den anden i myndig Herskertone snart bruser rolig hen som Kaggefossen, snart rask opspruttende minder om Minerlunten, ifærd med at sprænge ærgerlige smaa Stenrøser, hvor den helst vilde løftet Fjeldet. Men da jeg kun kan gjengive Ord, maa enhver endnu tænke sig og paa passende Steder anbringe alle de Interjektioner og halvartikulerede Ytringsmidler, som brændende Utaalmodighed har i Eie, dens Trampen og Trommen, indbidte Prusten og kvalte Suk, indtil selv Utaalmodigheden giver sig over og ikke kan mere.

Vi lytter til Samtalen.

„Nu nøiagtigt Regnskab — uden for meget Prat! Lad se Planen. Hvor er Fotografiet til Fremtidsudsigten?"

„Vær saa artig, her er baade Planen og Fotografiet."

„Terrassen er for lav; den maa høines og dreies mere mod Syd. Udsigten udvides. Denne Fjeldlinje flyttes noget tilbage, Skalbjerget der tages rent bort og erstattes af en Gruppe Hængebirke. Fra Terrassen — hvor Pavillonerne spredes — blidt skraanende Engpartier ned mod Skoven, der samler sig omkring og følger Elvedybet. I Brynet af dem, ret ned for Terrassen, anbringes Badebygningerne. Over Engene tyve à tredive Overflødighedshorn udsøgte Markblomster ... Hvad er det, du staar og mumler for dig selv?"

„Intet, Herre, intet ... Jeg tænkte bare paa, om ikke et Par slige Horn kunde gjøre det ... Det er noget slemt Kram i Ageren, og da der skal saadan svær Mængde til, saa kan det næsten ikke undgaaes — —"

„Godt, saa væk med Ageren! ... Halvhundrede Füllhorn! helt op til Terrassen og ind paa selve Tunet! Nogle kraftige

Gederamser og et Par Eksemplarer af det bredviftede Ormegræs blande sig der med den gule Kaprifolium. Rosenbed rundt om Skrenten. Den vilde Vin omkring Verandaerne ... Jeg ser ikke Fossen paa Tegningen?"

„Der ligger den, Herre; den er ganske færdig, som den skal være."

„Hvad! ... det Lapverk af en Fos! Den Mølledam! Og saa langt borte! Flyttes meget nærmere — endnu nærmere! ... Ingen trættende, en stille, drømmende Vei derhen! ... Støde lige paa den!"

„Maa jeg spørge Herren, hvorledes De da ønsker Fossen?"

„Som jeg tyve Gange har sagt dig: Det skal være en virkelig Fos, ikke et saadant Makverk, der ser ud, som om det var bestilt til Leiligheden. Jeg kjender den Slags „tilliggende Herligheder". Intet uskjønt vil jeg se! Væk med disse Tømmerstokker, ingen Paahængsel af Hytter og Skur! Har du aldrig hørt Tale om Majestæterne, naar de holder Taffel og Mængden trænger sig bag Gitteret for at beskue dem? Saadan skal den Følelse være, denne Fos indgyder sine stille, hensunkne Beskuere. Sig selv nok, fornem, rolig midt i sin Vælde, skal den velte sine sølvhvide Skummasser frem og lige ned mod os, saa at vi oppe fra Skovskrenten nyder det fuldeste Overblik."

„Lige mod Skrenten? Er det Herrens Mening, at den skal stanse bardus mod Bakken?"

„Brat om med den, Klodrian! ned mod Storbroen ... Pas paa: Fra Badekilden en Klevvei med kraftig ældre Skov ned til Broen. Fra denne dobbelt Udsigt op og ned ad Elven i dens vildeste Skummen. Klevveien følger den saa, indtil den breder sig ud og stille flyder hen mellem Enge ... Overalt — det falder af sig selv — rigeste Fjeldvegetation. Hav især Agt paa Skovbunden. I rigeste Velour synker den fra lys Smaragd ned til det dunkleste Mosgrønne, svulmer i Brunschatteringerne, gyldent, brunt, bleggult. I denne Bund væves Lav- og Lyngarterne. Derover rige Stænk af Linnea og den guldgule Mariamella ... Følger du med?"

„Nøiagtig! Smaragdgrøn Mosegrund, Lav- og Lyngarter ... rige Stænk af den guldgule Linnea! ..."

„St! O! ah! jeg skal skrive dig det op ... Nu til noget andet. Har du Tegningerne til Dekorationerne og Ornamenterne til Brøndpavillonen?"

„Det var netop det, jeg vilde tale med Herren om. Fra min Side har det ikke manglet paa Flid. Jeg har været hos alle; men ingen har trøstet sig til at paatage sig den Slags. Jeg var hos en Mand, jeg kjender, i Trondhjem, i Eftermiddag ogsaa, men fik samme Besked. De havde aldrig i sin hele Praksis hørt Tale om noget, som kaldtes Brøndpavillon, da de var vant til at have Skur over slige Brønde. Hvis ikke Herren vilde fortryde paa det, vilde jeg gjerne give et Raad . . .“

„Vist ikke! Kom med dit Forslag! Bare kort.“

„Hvis Herren ikke vilde fortryde paa det, vilde jeg raade ham til at lade hele Bestyringen med denne Kilden fare og spare sig hele den Umagen. Det sømmer sig ikke for mig at ræsonnere over det; jeg skal tjene Herren, som en nidkjær og repurterlig Aand skal tjene sin Mester; man skal vel heller ikke kunne sige andet, end at jeg punktlig og ufortrøden har udført, hvad der befales mig; men efter min bedste Overbevisning og alle forstandige Menneskers, saa var Herren bedst tjent med at lade denne Bestyringen . . .“

„Hold dig til Sagen! . . . Maa jeg saa faa vide, hvordan det gik med Bestillingen?“

„Da jeg, som sagt, ingen fik til at paatage sig den, gik jeg til den ene af Sønnerne i Grueberget, der er saa svær til at tegne og modellere. Han har nylig modelleret Nissekongens Legemsbillede i Erts saa livagtig og sat det op paa et Postament; men da det var kommen derop, saa kjendte ingen i Berget ham igjen; men saa forandrede han Stillingen, tog og satte ham paa Ho'det, og straks kjendte alle ham . . .“

„Hvad Besked gav Sønnen i Grueberget?“

„Han gav ingen Besked. Han havde tinget sig i Arbeide hos Egebergkongen, som bygger nyt. Egebergkongen kan ikke taale den Duren af Banen, som gaar lige forbi ham. „Menneskene kan det,“ skal han ha' sagt, „di ta'r gjerne slig en Kvalm og Dur lige under Vindøierne sine, naar di kan tjene lidt paa det; men jeg vil ikke ha' den Duren lige under mine Vindøier — trænger Gud ske Lov ikke til det! —; derfor bygger jeg nyt,“ skal han ha' sagt.“

„Hold dig da til Sagen! Hved rager Egebergkongens Vinduer dig! . . . Ornamenterne?“

„Jeg gav mig da rent over; men kan Herren tænke, hvad der hændte? Snedronningen havde hørt Tale om Sagen, og saa sendte hun et Bud, at hun havde et saadant kosteligt Mønster

paa en Rude; jeg synes, hun kaldte det Abaresker, og lod mig hilse, om jeg trodde, Herren kunde ønske en Tegning af dem."

„Naturligvis! Det bedste er godt nok! ... Kom med den."

„Ja, var jeg ikke saa sikker paa Tegningen og Ornamenterne, som om jeg holdt dem her i min høire Haand! Men i den svære Heden, vi havde føre Pins'tid, havde hun ikke formaaet at konversere den, og saa havde det tildraget sig saaledes, at det var smeltet bort."

„Naa saa gid baade du og Snedronningen ....!"

„Men, bedste Herre! hvad kan jeg for det! Hvem vil Herren, jeg da skal gaa til?"

„Gaa til Fandens Oldemor, om du vil ... Det er lige godt altsammen. Man kan blive desperat!"

„Fandens Oldemor er reist bort."

„Saa, er hun det? Hvor er hun da reist?"

„Hun er reist til Drammen."

„Til Drammen?"

„Ja, er hun saa. Mor *Valborg* skrev efter hende, og afsted fór hun. Hun *Valland*[1] har nok Forretninger i Drammen, og det er rimeligvis ble't en af disse vanskelige Kurene, kan jeg tro, og da, naar det er betænkelige Tilfælde, saa pleier di at konferere sammen."

„Saa. Det bliver formodentlig os, der skal betale den Konfereringen. Det skulde undre mig, om ikke vi faar alle Valborgs Drammenspatienter paa Halsen bagefter."

„Nei, det tror jeg ikke. Jeg har aldrig hørt, at nogen, som har været under hendes Kur, har behøv't at gjøre Badereise bagefter ... Jeg har aldrig *hørt* det."

„Ha, ha! nei det kan nok være."

„Faar jeg Lov at si' Herren en Ting? Jeg ved nok en, som kanske vilde paata' sig Tegningerne til Ornamenteringen."

„Og det er?"

„Det er ... men vi skal ikke tale videre om det ... det er *Alfedronningen*."

„Du er gal! ... Du kunde tro ...?"

„Hun *Titania* er bleven Enke, skal jeg si' Herren, og det forandrer Sagen. Hun stolte nok saa sikkert paa, at denne Propotionen om aarligt Tillæg for Enker skulde gaa igjennem

[1] Valborg Valland, en i sin Tid meget omtalt saakaldt klog Kone, samme Aar tiltalt for Kvaksalveri. (Anm. fra 1892.)

i Tinget. Herren husker nok, at der var saadan farlig Mængde Penger tilovers i den store Enkekassen, at de vidste ikke, hvor de skulde hen med dem; og saa var det en, som syntes, at da Enkerne selv havde sat ind de Pengene engang, saa kunde der være noget for, at de fik dem igjen, og da hun stolte saa sikkert paa det, saa havde hun sat otte af sine Sønner ind i en kostbar Lære. Jeg har hørt, hvad det var ogsaa, det var at danse paa Spindelvævline. Hun har nu opgivet denne unyttige og vidtløftige Skjønhedsbedriften sin, som jeg ikke kan skjønne fører til nogen real Nytte heller, og jeg tror sikkert — vi skal bare ikke tale for høit om det —, at hun er villig til at modtage Bestillinger, hvad det saa er."

„Ak ... Ja, ja, jeg forstaar! ... Skjønheden skal sløifes her i Landet! ... Poesien gjør Opbud!... Dens Elever og Adepter reiser sin Kurs. Alferne omgjorder sig med Ransler og griber Vandrestaven ..."

„Ja, det er merkeligt nok med denne Udvandringen. Jeg syntes, jeg læste forleden, at der i Mars Maaned bare alene til Chicago havde reist ..."

„Aa, saa reis efter — havde jeg nær sagt! Tegningerne? Tegningerne, lad det faa en Ende!"

„Ja, det var nu hende Titania, vi talte om. Hun stolte nu saa sikkert paa, at denne Propotionen skulde gaa igjennem. Det var ligedan med en anden Enke, jeg kjender, en Fru Hansen paa Moss, Enke efter en Toldkasserer; hun var saa sikker paa det, for de havde sagt til hende, at det allerede var afgjort, at hun gjorde Aftenselskab, og de drak Tingets Skaal. Herren husker nok Udfaldet. Enkerne fik ikke noget; men da det, som sagt, var saa brydsomt at bjerge alle de Pengene i Kassen, og de ellers ikke havde noget Brug for dem, saa blev det bestemt saaledes, at Staten skulde ha' dem."

„Alt det ved jeg! Beklageligt var det!"

„Ja, hvad skal man si'e! Jeg har overmaade ondt af Enkerne; men efter min Overbevisning: *Uret* — kan man jo — *egentlig* ikke si'e, at man gjør dem."

„Ikke det?"

„*Nei.* Det er saa underligt med det. Naar en Kone mister sin Mand og sin Stilling og sidder igjen med smaa Barn, saa hun maa indskrænke sig, saa faar hun færre Fornødenheder."

„Hun taber maaske Appetitten?"

„Ikke just det; men hun bli'r dog lidt efter lidt, hvad man kalder mere smaatærendes."

„Ja vist, og saa?"

„Ja, jeg mener, at da trænger de igjen mindre, synes jeg. Jeg har ofte omgaaets med en Tanke, som kanske, uden at jeg vil kro mig af den, fortjente at komme til almen Kundskab."

„Lad høre den?"

„Jeg har tænkt, at ved alle de norske Badene skulde der oprettes et visst Antal Pladser alene for Enker, som skulde føre Navn af: „Norsk hygienisk-statsøkonomisk Kurafdeling for norske Enker". Herren vil naturligvis forstaa det bedre, men jeg havde tænkt mig noget som en Slags Myse- eller Melkeblandekur — ikke nysilet! — med en eller anden uskadelig Tilsætning, som kunde styrke deres Smaatærenhed, naar den ytrede Tegn til at gaa over til for sterk Madlyst. De høiest gagerte skulde da tilligemed de yngste have Fortrinnet til Pladsene, om der skulde blive for sterk Søgning dertil."

„Det var en vakker Tanke. Du burde faa den ind i et anset Blad, *Folketidenden* f. Eks."

„Det tænkte jeg saa smaat paa; — *unavngiven* forstaar sig; jeg vilde ikke gjøre mig til af en Tanke, som vegtigere fosterlandssindede og indflydelsesrigere Personer end jeg bedre laaner sit Navn."

„En vakker Beskedenhed! Men hvem skal betale disse hygienisk-statsøkonomiske Brøndkure for norske Enker? ... Enkerne selv formodentlig? ..."

„Nei, det vilde være ubilligt. Staten vilde sikkert ikke undslaa sig derfor; den kunde staa sig paa det ... Men hvad jeg sa': Alfedronningen, om ingen bedre, paatar sig vist med Fornøielse Dekorationerne ... Vil Herren, jeg skal ..."

„Nei, nei, du skal slet ikke blande dig deri. Jeg tegner dem selv! ... Forsvind, væk med dig nu. Huf, ha ..."

„Tegner dem selv! .. Ja, ved Herren hvad."

„Nu, hvilket da?"

„Jeg siger bare, ved Herren hvad, siger jeg. Ikke fordi jeg skal ha' noget at si' paa det, om en af disse Dronningerne betroes Arbeidet, enten det nu blir hu Titania eller den andre; men det er saa underligt med det: Fruentimmerarbeide blev det alligevel."

FRA ET HJEMLIGT STANDPUNKT.

Christiania i Juli 1870.

Det sidste Aars mere end sedvanlig livlige og vekslende offentlige Forhandlinger har nu fundet en mild Afslutning ved Sommerens Komme. Den Del af Samfundets Medlemmer, hvem disse ene og alene kan siges at angaa, den sterkere Del, har nu faaet en sikkert for mange velkommen Tid til at tænke over, eller til slet ikke at tænke, eller ialfald sende de af Politikkens Hvirvelvinde omkringpiskede Tanker, Overveielser og Planer ud i andre fredeligere Retninger. Medens alle disse Dagens Stridsspørgsmaal beskjæftigede dem, var det ikke at vente, at de skulde kunne strække sin Interesse til noget udenfor, der ikke selv opfordrede dertil. Fraregnet den flygtige Nysgjerrighed, hvormed man, som noget, der ikke angik os, iagttog visse fremmede Kulturbevægelser i sine enkelte Brydninger mod vort Land, er det neppe for Alvor faldt nogen ind at tænke paa: Hvad mon der i Grunden rører sig bag Muren, der skiller *Kvinderne* fra os Mænd og — lykkeligvis for dem — fra Deltagelse i alt dette Røre? Tør vi vente, at der hersker en fuldkommen Fred og Tilfredshed, siden man slet intet hører?

Hvis vi Kvinder skulde besvare et saadant Spørgsmaal med et ubetinget Ja eller Nei, vilde vi komme i den besynderligste Forlegenhed. Det kommer an paa! maatte Svaret blive. Kunde en fuldkommen upartisk vekselvis gjennem et Par skarpe Briller og Prins Agibs underfulde Kikkert skue fra vore egne Tilstande ud over den øvrige Verden eller blot stille sig paa Høiden af Kjølen og sammenlignende blikke til høire og venstre, vilde han sige ubetinget: Ja; der hersker hos os en dyb Fred, en sand misundelsesværdig Tilfredshed, en Fred, der synes hverken truet af fantastiske Krav paa den ene Side eller samfundsrystende Indrømmelser paa den anden. Men ingen kan forlange, at vi skal se Tingen uden fra vort eget Standpunkt, og da bliver Svaret benegtende: ogsaa her findes Spor af Bevævægelser. (Til foreløbig Beroligelse vil vi tilføie: de bærer ingensomhelst betænkelige Merker.) Vi tør ikke sige, at det *gjærer;* men det bobler op hist og her, af og til, som en Gryde, der er løftet af, og saa synker det ned igjen til den Tilstand af elskværdig Ligegladhed og lunken Passivitet, vi nu engang er vant til at betragte som den naturlige, følgelig den hensigtsmæssigste og bedste.

Det er ikke for at modarbeide denne Anskuelse, at jeg paa egne og Medsøstres Vegne benytter dette sommerlige Havblik

til at lade en af disse stille Anker faa Ord. Den skal kun hæve sig saa langt over Muren, at den kan blive hørt; den attraar intet udenfor den; nei, jeg beder enhver, der straks tænker paa noget ondt, paa Dommerbestallinger, Rytterstøvler, Stemmeret og slige Skræmsler, frygt ikke! Den har intet utilladeligt isinde, den skal ikke engang med en Tøddel kunne forarge den allerede før saa oprørte Modstanderinde af *J. Stuart Mill,* der i den streng ortodokse Kvindeligheds Navn har udslynget en saa tilintetgjørende Protest mod ham i *Morgenbladet.* Den Anke, jeg har at forebringe, søger kun opnaaet en Vinding for den Sfære, hvori den hører hjemme: at faa et gammelt og, som det synes os, ubillligt Misbrug afskaffet. Sagen har, som gjerne enhver saadan, en almindelig og en personlig Side. Jeg vil begynde med at fremstille den i sin Almindelighed; maatte det kun lykkes mig saa indtrængende, som denne selv kræver det.

Præcis hver sjette Uge indtræffer der i ethvert Hus en Begivenhed, som uagtet saaledes paa det nøiagtigste forudset aldrig undlader at virke paa dets kvindelige Beboere som en Overraskelse. Denne Begivenhed er *Skorstensfeiernes* Besøg, en huslig Rystelse, som i formindsket Maalestok byder mange Lighedspunkter med den Virkning, Vesuvs eller et andet ildsprudende Bjergs Udbrud øver paa de nærmestboende: de samme uhyggelige Forventninger, utilstrækkelige Præservativer, Sod og Askeregn og Ødelæggelsens Vederstyggelighed bagefter.

Begivenheden falder i to naturlige Afsnit: *Forberedelsens,* der gjerne foregaar om Aftenen, naar Meldingen er modtaget, og selve *Udbruddet,* der sker tidlig om Morgenen. Spørg enhver Husmoder, der er stolt af den Renlighed, som hører en finere Dannelse til, hvorledes hun bliver tilmode ved det Budskab: Feierne kommer imorgen! — og selv de sindigste af dem vil ikke kunne negte, at det aftvinger dem Udraab, der næsten klinger som uf, huf! Man maatte ogsaa selv være en Jernovn for at kunne forblive ufølsom ved at rives op af sin sødeste Morgensøvn, idet en Horde sorte Djævle styrter ind i Huset, trænger ind i dets allerhelligste Vraaer og uden mindste Respekt for flunkende nye, hvide Gardiner eller det Kunstverk af en Kakkelovnsskjerm, der maaske netop ved sidste høitidelige Festanledning blev skjænket Huset, med en Ringeagt for Brüsselertepper, som om det var et Logulv, de traadte paa, fuldbringer sin Mørkhedsgjerning, efterladende sig i det nys saa lune, af Søvnen fredede Rum Træk, Kulde, Smuds i selve

Luften, man indaander, og en fnysende Tjenestepige, der ikke ved, hvor hun først skal tage fat.

Denne Skik, der er en Følge af vore ligesaa ødsle som usunde og urenlige Jernovne, er blot bleven taalt med Taalmodighed, fordi den er saa gammel, eller, kunde man maaske ligesaa godt sige, den er bleven saa gammel, fordi den hidtil er taalt. Jeg udsætter mig desværre her for at støde den ærede Modstanderinde af Stuart Mill i en af hendes vegtigste Bevisførelser, den nemlig, at naar en Tilstand har kunnet vedligeholde sig gjennem hele Tidsrækker uforandret, maa den være Himmelens Vilje; følgelig god og rigtig; men det maa siges: vi nærer Tvil, om denne Skik er god og rigtig, med andre Ord, vi finder Feierinstitutionen, hvor ærværdig den er, barbarisk og utidsmæssig. Der er derfor vistnok Grund til at haabe, at den engang vil vige af sig selv, den vil som saa mangen anden ved Vanen hævdet Misbrug ikke kunne modstaa Tidens altopstøvende og rasktbortfeiende Magt.

I Mænd, gaar Tiden, den altopstøvende, i Forkjøbet og yder os i Lempe den forlangte Indrømmelse: Befrielse fra Feieraaget! I finder denne Sag ubetydelig, maaske saa ubetydelig, at det ikke er Umagen værd at rette paa den; men for os er den betydelig nok, og — den kan have Følger, denne i eders Øine ubetydelige Sag. Hvad om den drev os Damer til den Yderlighed at ville noget *enstemmig?* Om den gav os *Mod* til at paatale noget, *Smag* for at paatale det, — saa at sige Blod paa Tand? Hvad, I Mænd, om den gav den første upaaagtede Impuls til en Kvindereisning her hos os? Jeg beder endnu en Gang: Nærer ingen Ængstelse, endnu har det ingen Fare; hin nidkjære Bekjæmperinde af Stuart Mill har til Overflod forsikret os, at paa hendes Enemerker — og vi har Grund til at tro, at disse er meget vidtstrakte — er alting trygt; i det hele tør vi sige: her er sikkert, fuldkommen samfundsbetryggende roligt. Det spæde Fremtidsno'r, Emancipationen, som Tiden hemmelighedsfuldt indhyllet nedlægger for hver Nations Dør og derefter kimer paa og gaar, overladende til hvem af disse, der tør binde an med det og vove Opfostringen, — denne betænkelige Affødning af den moderne Civilisation vil ikke finde noget Ly hos os. Vi skal se, vor lille Nation kommer her til at give de mindre forsigtige europæiske et Eksempel paa klog Fastholden ved det engang givne og prøvede, — en Sindighed, en Fasthed, der maaske først vil finde en sympatetisk Tilslutning hos Nationerne *hinsides Gibraltar.* Jeg gaar blot ud fra, at en saare ringe Aarsag har store Virkninger; jeg *advarer.*

Og er det saa, som oftere udhævet, at det første Tegn til en Bevægelse, til at *ville* noget, *kræve* noget maa udgaa fra vor egen Midte, hvis det skal have nogen Betydning, siger jeg blot: den største Bevægelse, jeg har fornummet blandt Laudsmandinder, den største Enstemmighed har dreiet sig om den Sag, jeg her har bragt paa Bane. Lad Stuart Mill og Bright og Michel og andre store Emancipatører opløfte sin Røst over sorte Misbrug af Kvindernes Menneskerettigheder, vi ved kun ett sort Misbrug, vi finder os besværede af: *Feierne paa vore Gulvtepper;* skulde noget kunne frembringe et almindeligt Udbrud, maatte det være det. Den Dag, dette sker, og Mændene, forbausede over vor første Kvindedemonstration skrider til at afskaffe Jernkakkelovnene, den Dag er der skeet et Tegn, og hvem tør indestaa for, hvad der kan følge?

Efter denne Udtalelse behøver jeg ikke at gjentage for en velvillig Læser, at jeg intet ondt har isinde; jeg peger kun hen til Muligheder. At jeg bryder Tausheden og lader en stakkels enlig Røst klinge, kommer af en personlig Grund, jeg har — mere end de fleste andre — til at hade den her paaankede Institution og ønske, at den kunde hæves. Til de periodisk huslige Begivenheder, den giver Anledning, ligesom til enhver af lignende Art, knytter der sig nemlig en ganske særegen, jeg kan sige kompliceret Lidelse. Jeg hører til en ulykkelig amfibialsk Klasse kvindelige Væsener, der under sin heldigvis yderst sjeldne Forekomst her i vort Land paa en Maade er anviste forskjellige Elementer at leve i, men som, naar det kommer til Stykket, negtes Hjemfødsretten i noget. Er de stillede i Ilden, saa viser man dem hen til den platte Jord, og søger de et Fodfæste der, saa betydes det dem, at de egentlig hører hjemme i Luften. Frygtede jeg ikke for at overskride de strengt afstukne Grænser for en Læsers Tid og Taalmodighed, og kunde jeg ovenikjøbet haabe at anslaa en eneste Medlidenhedsstreng, vilde jeg i saa faa Træk som mulig søge at gjøre dette forstaaeligere. Den gamle Allegori om Feer, der bringer sine Gaver til et Barns Vugge, vilde her fundet en træffende Anvendelse, hvis ikke Virkeligheden var kommen Myten i Forkjøbet.

Min gamle Barnepige har nemlig høit og dyrt forsikret, at saadant virkelig passerede, og det netop den Dag, der var Fadderstas. Nogle velsindede Feer havde just bragt en usedvanlig Rigdom af lutter saadanne Egenskaber, der lovede at gjøre den nye Verdensborgerinde til et ret eksemplarisk Medlem af det Samfund, hvori hun blev stillet. Her var den sikreste

Udsigt til at vinde den stille Upaaagtethedens og Ubemerkethedens Krans, der vinkede hende paa hendes Gang gjennem Livet, denne nationale *mention honorable* for negativ Kvindelighed og fuldkommen ulastelig Almindelighed, der vilde betegnet hvert Skridt paa denne Bane. Her kunde man allerede beregne, hvorledes denne Anerkjendelse vilde faa sit høieste Udtryk i Vidnesbyrdet for „stille, bramfri Vandel“ paa hendes Gravsten. Den gamle Lisbeth vilde mindes, at Vuggen formelig knagede under Vegten af disse lykkelige Gaver, da den sidste Fe kom farende. Hvad der kan have fortørnet hende, ved jeg ikke; men hendes Miner huede slet ikke Lisbeth; især var det hende mistænkeligt, at hendes Vuggegave var svøbt i et hemmelighedsfuldt — *Papir.* Er det intet godt? vovede hun at spørge. O visselig, svarede Feen med et besynderligt Smil; kun vil denne Gave have den Evne at gjøre alle nyttige Fortrin usynlige.

Denne Forudsigelse skulde pεa en frygtelig Maade gaa i Opfyldelse. Min gamle Barnepige ved endog at lægge til, at fra det Øieblik, det ominøse Papir blev lagt paa Vuggen, var de andre Gaver ikke til at se, og da den trofaste Sjæl endelig forventningsfuld skred til at aabne dette, fandt hun, at det indeholdt — ingenting.

Men enhver tage nu dette for Allegori eller Virkelighed; Sandheden er, at jeg er født med gode naturlige Anlæg for det praktiske i Livet, hvad enten man tager dette som enkelte Færdigheder eller en Evne i det hele ɟil at udfylde en Plads i vort Samfund. En af de første Prøver — man tilgive mig denne lille Fortabelse —, jeg mindes aflagt i denne Retning, var en stor Færdighed, jeg havde opnaaet i at vende Pandekagerne i Luften i en liden Pande, jeg havde faaet til min Fødselsdag. Jeg var ikke otte Aar dengang. Jeg opbevarer endnu en Institutpræmie for Tyksøm og Strikning, og jeg kunde opregne flere saadanne Færdigheder og Egenskaber, hvis Beskedenheden ikke forbød mig det her; men alle var de beregnede paa, alle uddannede i og for „det skjulte, stille Liv i Hjemmets Helligdom“.

Men hvad hjælper det, naar hint ubarmhjertige Fatum vil, at Anlæg som disse ikke anerkjendes, ikke sees, ikke troes paa! Hvad hjælper det, naar jeg af bekjendte og ubekjendte Venner og Ikkevenner paa Forhaand fradømmes al Sans for Livets brugbare Side, som om det var en naturstridig Umulighed, at jeg kunde eie dem? Og medens denne Misforstaaelse hos Ligestillede og gode Venner simpelthen ytrer sig i en forstokket Uformuenhed i at rime denne Sans sammen med mit øvrige

ulykkelige Jeg — næst en venskabelig Lyst til at give overflødige Raad —, har jeg ligeoverfor Individer, der kommer i en mere umiddelbar Berørelse med hine miskjendte Evner, eller rettere de Krav, disse Evner selv stiller — Tyende, Furnissører af alle Arter, formelig Kampe at bestaa; de tager det mere fra en *utilladelig* Side; de synes at gaa ud fra, at kan man *her* ikke være fri for at præstere en Ting ordentlig, hvor skulde man saa være det?

Nu tænker man sig Feiersagen. Vi staar ved den første Afdeling: Forberedelsens, der foretages om Aftenen efter Meldingen. Med en Samvittighedsfuldhed, som kunde gjøre en hinduisk Selvplager Ære, har jeg Skridt for Skridt fuldført Forstyrrelsens Verk. Ethvert Møbel er rykket fra sin Plads eller formummet, alting graat eller hvidt tilhyllet, Stuen, nys det lune Tempel for en eller anden stille Beskjæftigelse, griner mig spøgelsesagtig, tom og fremmed imøde. Jeg ræddes for at komme til at se mig selv i Speilet — unyttig Frygt! Lagenet er jo hængt over det. Glad er jeg endda, om *Anne*, *Randine* eller *Sørine* kun ved Miner har voteret mig sin Ikkebilligelse af mine Bestræbelser, der i hendes Øine kun gjælder for „Utidighed", et Ord, som mest betegnende kan oversættes til *upraktisk Praktiskhed*. Anne, Sørine eller Randine vil altid ligeoverfor denne Maade at føre Kampen paa iagttage en tvilende Holdning. Hun er en født Hader af defensive Forholdsregler; hun elsker aaben Krig; hun vil se Fienden i Øinene. Hun vil heller tørre Sodregnet af selve Møblerne end bøie sig for det Skjønhedsinstinkt omhyggelig at dække disse til. Hun tror ikke paa en Aandens usynlige Betvingelse af Materien, hun tror paa sin Støvekost.

Har man saa en Dag gjennemgaaet den her skildrede Skjærsild saa grundig som nogen, sidder man maaske samme Aften i en Kreds af Damer. Talen falder blandt andet paa Feierne. Almindelig Samstemmighed. Naar vi er saa enige i, at dette er et for længe taalt Misbrug, ytrer jeg: „Kan vi da ikke samle os til en høilydt Udtalelse deraf?" — Taushed.

„De bør altid omhyggelig tildække Deres Møbler ved den Leilighed," tager en af dem tilorde med et eget Smil. „Ja," lægger min Naboerske beskyttende til, „helst om Aftenen; Pigen gjør det bedst."

FRA ET MINDRE HJEMLIGT STANDPUNKT.

Stockholm i Juni 1873.

I Fredrika Bremers egenhændig nedskrevne Livsoptegnelser findes et Afsnit, der for den Sag, hun saa mægtig har givet Fremstødet i sit Land, er af en særlig Interesse: det Afsnit, der omfatter hendes Barndomsliv, hendes Opfostring i Hjemmet. Der er adskilligt i disse Skildringer, som en falsk Pietet nok kunde hefte sig ved og fordømme; men det er netop dette, vi maa skatte som det allerværdifuldeste, det, vi ikke noksom kan takke hende for. Den sandhedskjærlige Uforfærdethed, hvormed hun afslører disse Hjemmets Tilstande, kan ikke forarge; den anklager ikke, den beretter kun Fakta, og den virkelige Fromhed og dybe Retfærdsfølelse, der var denne ualmindelige Sjæl egen, staar altid kjærlig, mildt fortolkende ved Siden.

I gribende Træk opruller Nedskriverinden for os Billedet af et Familiehjem i den gamle, strenge Stil. Der ruger Skygger over dette Hjem, trods de Menneskers Fortræffelighed, der bor derinde. I disse Skygger vokser Fredrika med sine Søstre op. Der sparedes ikke paa noget, der kunde bidrage til deres Uddannelse, undtagen Glæde. Det hele Forsagelsessystem, der maatte lægges til Grund for kvindelig Opdragelse, skulde den have rigtig Art, træder os her i al sin Pinlighed imøde; det faar næsten noget morderisk ved sig, naar man tænker sig det bragt i Anvendelse paa Barnealderens stakkels uskyldige, primitive Livsbegjær. Jo flere Spægelser man kunde faa anbragt, jo flere smaa Tantalusindøvelser indflettet i en saadan opvoksende, sin Bestemmelse sig imøde rustende Datters daglige Liv, des fuldkomnere skattedes Opdragelsesverket, des heldigere lovede det at falde ud. Trykket sporedes naturligvis ikke lige sterkt i alle Familier. Men i dem alle, fornemme og ringe, i Rigdommens og Tarvelighedens Hjem, sigtede Bestræbelserne dog kun til ett Maal: *kunstig at forhøie det kvindelige og frembringe den størst mulige Modsætning i hende til Manden.* Disse Bestræbelser naaede saa at sige sit Blomstringspunkt i den nu næsten utrolig klingende Kjendsgjerning, at Døtre maatte ikke spise sig mætte for at blive rigtig „æteriske“. Det var det, som vederfores vor Fredrika.[1]

[1] Vi har hørt et saadant — intet mindre end „æterisk“ — Offer for en fordums Opdragelseskunst fortælle, at ingen Lækkerbisken kunde smage hende bedre end de Stykker Brød, dyppede i Sausen af den Steg, hun ikke maatte faa inde, som Husholdersken hemmelig kunde stikke til hende At lide saa meget til ingen Nytte! (Anm. fra 1873.)

Men dette sidste saa høist betegnende Træk af den kvindelige Familieopdragelse, gik det ikke som et uhyggeligt Vardøger[1] foran den, der i det hele blev hende til Del? Stod det ikke i fuldkommen Samklang med den *aandelige* Diæt, hvorpaa hun sattes, og hvorigjennem hun moralsk og sjælelig skulde udvikle sig til sin „høie Kaldelse"? Jo, desværre, det maa siges. Den minder altfor meget, denne aandelige Bespisning, om de „små tallrickar kall mjölk" og det „torre knäckebröd", som den stakkels Fredrika med sine Søstre maatte tage tiltakke med, naar de andre gjorde sig tilgode ved det med alskens varme Retter rigelig besatte Taffel. Vi kan ikke undlade at knytte nogle Betragtninger til dette Emne, undskyldende os med, at det er den høitskattede svenske Forfatterinde selv, der giver Anledningen dertil.

Hun fortæller nemlig i et af Brevene, der findes i samme „Minnesuppteckningar", at hun havde havt en liden Ordstrid med en Ven angaaende en Prædiken, som de paa en Mariæbebudelsesdag havde hørt sammen. Nævnte Prædiken havde netop dreiet sig om Kvindens „høie Kaldelse", til hvis Udøvelse der da hørte: „hjertelig og ren Fromhed, fordringsfri og uforstilt Blufærdighed, vis og blid Sagtmodighed, alt forsagende og alt udholdende Kjærlighed" etc. etc. Særlig fremhævedes, at det var hendes skjønne Opgave selvfornegtende at vige tilbage, hvor hun selv blev Gjenstand for opbrusende Heftighed, *„da der for hende ikke gives nogen Livsstilling, hvor det modsatte kunde undskyldes" (!)*. „Det eneste Middel for en Kvinde til at seire er at lempe sig ubetinget efter andres Meninger, uden Forkjærlighed for egne," og, *„selv om disse i Virkeligheden var de rigtigste, tåligt förbida stunden att göra dem gällande."*

Denne Tale vakte allerede dengang — det er nær et halvt Aarhundrede siden — hos vor Fredrika „välsignadt hufvudbry".[2]

[1] Den spøgelsesagtige Lyd af Trin, der skal gaa forud for visse Individers virkelige Komme. (Anm. fra 1873.)

[2] Hun skrev endog et anonymt Brev til hin Prædikant, hvori hun fremsatte den Bøn, at „qvinnan i sitt ädla och stilla kall skulle få ett motstycke genom skildrandet af mannen, sådan han bör vara i sina husliga förhållanden, utfördt med samma stränghet och kraft, så att männen icke" (af den *ensidige* Moralprædiken) „skulle kunna finna ursäkt för deras kallsinnighet för religionen, och mångas despotiska anda icke skulle kunna ur den hemta bevis för qvinnans skyldighet att vara mannens ödmjuka tjenarinna, och att undergifvet bära alle de hjertfrätande sorger, som han genom sina fel och sitt uppförande dagligen kunde förorsaka henne, med rätt ändoch att af henne fordra kärlekens uppoffringar" — — kort, *hendes* Bøn gik ud paa, om man ikke *„snart finge höra ett offentligt religionstal till mannen, svarande mot det till qvinna"* ..... Behøver vi at tilføie, at hun ikke oplevede at se dette Ønske opfyldt? (Anm. fra 1873.)

Gode, fortræffelige Fredrika, hvad vilde du sagt, om du nu havde levet — vi forudsætter, at din kjække, kraftige Aand havde magtet at gjennembryde det fromme Taageslør, der vilde skjule den lidt for os dine sidste Leveaar (maaske en Eftervirkning af for mange „tallrickar kall mjölk“ og for meget aandeligt „knäckebröd“); hvad vilde du sagt, om du nu havde hørt denne Tale Ord til andet? Og vi kan den Dag idag høre den Ord til andet.

Men ak, vi maa savne dit Vidnesbyrd, varme, oprigtige Sjæl! Du har redelig udført din Banebryderopgave hernede; mere kan man ikke forlange af et Menneskeliv.

Men lad os tænke os et andet Vidne! . . . Et fuldstændig af alle Fordomme og Hensyn uhildet Vidne. En Maanebeboer f. Eks. eller et andet exterjordglobiansk Væsen. Lad os tænke os, at det lige var dalet ned paa vor Klode, og at det, sluppet ind i en Kirke, var bleven en opmerksom Tilhører til en saadan Mariæbebudelsestale! Vi tænker os, hvorlunde det først vilde mættet sin Nysgjerrighed i Beskuelsen af de til begge Sider rangerede Specimina af Slegten, antagende som noget, der faldt af sig selv, at de begge var lige fornemme. Vi tænker os dernæst, hvor rørt det vilde lyttet til Opstillingen af disse vakre Egenskaber, disse saa mildt klingende Bud; det vilde skattet sig lykkeligt ved at have truffet paa en Planet, hvor saadanne Kjærlighedens og Fredens Grundprincipper hyldedes. Men hvad vilde dette Vidne tænkt ved at høre samtlige disse Bud, der alle gaar ud paa en Opgivelse af Selvet, — *Bud, der kun vinder Kjærlighedens Betydning og Frihed ved en fuldt udstrakt Gjensidighed*, hvad vilde det tænkt ved at se det udelukkende appliceret paa den ene Part, den til venstre, medens den til høire selvfølgelig derigjennem fritoges? Naar det saa disse saaledes begunstigede høre til med en Ro, som om her var Tale om lovformelig dem tilsikrede Sportler, der var at hæve naarsomhelst; de stod sikkert nok. Det vilde tænkt, dette Vidne, at det befandt sig mellem Vasaller og Ufrie, mellem Herrer og Slavinder. Nei, saaledes kunde det neppe forholde sig. Det havde dog set disse formodede Slavinder nyde visse Friheder, endog bydes først ind ad Dørene . . . Er maaske da Kløften, der adskiller disse tvende, af *etisk* Natur? Deler disse unegtelig lidt større og mere overlegent optrædende Væsener, der stilles i en saadan Ustraffelighedens Høide over sin Medskabning, dog maaske ikke de samme Livsopgaver og Vilkaar, hører de til en anden, en høiere Art? . . . Ja, saa maa det være! De indtager et Trin af moralsk og

aandelig Fuldkommenhed, som den ringere Skabning kun gjennem Selvforsagelsens pinligste Indøvelser kunde haabe at nærme sig til! ... Det maa være det, som man kalder: *Engle.*

Saa vilde Vidnet tænkt.

Hvor vilde en saadan upartisk skuende og dømmende Iagttager af vore Tilstande ikke studset, naar han snart nok havde bragt i Erfaring, at det slet ikke var Engle! Naar det med fuldkommen Paalidelighed var opgaaet for ham, at det var Væsener af akkurat samme ufuldkomne Stof, der kuns lidt grovere organiseret og begjærligere udrustet altid stod færdige til at drage Fordel af og misbruge de vakre Egenskaber, der gjordes Modparten til Pligt! — der, saalænge Verden har staaet, har draget Fordel af dem og misbrugt dem!

Endvidere af samme Prædiken: „Om Manden ikke med samme Liv omfatter de himmelske Sandheder" (med andre Ord mangler Religion), „vil det dog i de fleste Tilfælde kun findes *beklageligt*, medens en Kvinde, der ikke føler, at Religionen er Sjæl i hendes Sjæl, er en baade uforklarlig og vederstyggelig Afvigelse fra den guddommelige Anordning".

Det kan man kalde at løfte Anathemet truende til én Side og meddele Absolutionen grundig til den anden!

Men nu prædikes det igjen andensteds ganske aabenlyst, at *kun Manden er til for Guds Skyld, men Kvinden for Mandens.*[1] Manden, som strengt taget ikke behøver at leve noget Liv i Gud, er dog til for Guds Skyld, medens Kvinden, hvem man gjør Religiøsitet, d. v. s. Gudsbevidstheden og Hengivelsen, til et Pligtbud, kun skal være til for den Skabning, der kan undvære den! Rim dette sammen, hvo som kan! Thi det kan dog neppe være Meningen, at hun alene for *hans* Skyld burde se at komme paa en god Fod med Guddommen, altsaa være et Slags himmelsk Døroplukkerske, ved hvis Hjælp han, naar det skortede paa eget Betyg, nok kunde slippe ind? Er dette ikke ganske *katolsk*, saa kunde man dog let blive lidt „katolsk i Hovedet" derover.

Ja, en saadan luftig Udsending fra lykkeligere Verdener end vor kunde have kuriøse Ting at fortælle, naar han kom hjem. Kan man drage Lys af Skygger og Visdom af Uretfærdighed og Misbrug, saa vilde han kunne gjort et honorabelt Udbytte. Vi ser, hvordan man vilde flokke sig om Beretteren af saa meget forunderligt. Vi hører ham ordentlig. Hvordan han har kogt Eg i Kilder paa Island og i en Pariserkafé i 30 Graders

[1] Monod: *La femme.* (Anm. fra 1873.)

Varme spist frossen Marmelade! Hvordan han i et visst Samfund af Klodebeboere — og netop i et, som han maatte tilstaa særlig havde formaaet at fængsle hans Opmerksomhed — havde hørt den Sats gjort gjældende, at den fysiske Styrke afgiver ogsaa en sikker Norm for den aandelige; følgelig er den bestemt til at herske! Om denne Teori fandt en Bekræftelse i nogle endnu større og sterkere Væsener med stribede Ansigter, fra hvilke de alle ifølge en af de nyeste Opdagelser skulde nedstamme, kunde han ikke sige; men efter hans Erfaringer holdt den ikke Stik. Den største Skabning, han havde havt Anledning til at se, en Fugl, der med et eneste Vingeslag kunde slaa et Menneske ihjel, var netop en af de allerdummeste. Han vilde fortalt, hvorledes han i Myriader af levende Væseners Husholdninger og Smaastater havde med en viss Tilfredsstillelse set det modsatte Princip hyldet. Her tilvandt Styrken sig ikke *Prærogativer;* men den paalagde *Forpligtelser.* O, han vilde fortalt om Heiloerne[1] saa rørende, at Taarer vilde trillet fra disse stjerneklare, til Graad og Vemod saa lidet vante Øine, hvorledes Hannerne holdt Hundevagten udenfor og lod sig skyde ned, medens Familiemødrene laa i Barselseng i de lune Reder mellem Lyngen ... Om Gaardhanen, hvor stolt og udfordrende han ragede op, men naar han finder et rigtig lækkert Stykke, ømt kalder paa sine — Fruentimmer, og deler det med dem! ... Han mindedes med Beundring en liden Stat, hvori det eneste Femininum, der fandtes, var ophøiet til Eneherskerinde, medens alle Maskulinerne var Arbeidere! ... Hun havde slet intet andet at gjøre end at tage imod Hyldningen, sole sig og lægge nogle tusend Skokke Eg om Maaneden. Og alle disse var dog mønsterværdige Samfund, hvori Fred og Orden syntes at have opslaaet sine Pauluner. Der fandtes kun paa denne underlige Planet et eneste saadant, et — af hvis Midte, indrømme maatte han det, han unegtelig havde hentet sine interessanteste Erfaringer —, der hertil dannede en paafaldende Undtagelse, og det var netop det, hvori Styrkens og Størrelsens Autoritet var bleven proklameret og gjort gjældende. Her beholdt Hanerne de bedste Stykker for sig og overlod sine — Fruentimmer Smulerne. Her er „Ljungpiparne" klogere: de forbeholder sig selv det trygge Skjul og overlader Reden til Morderne.[2] Her var de groveste allesammen Herrer og de fineste reducerede til Arbeidsbier. Og denne eiendommelige Afart af

[1] „Ljungpipare"; Brokfugle. (Anm. fra 1873.)

[2] Se den franske Lovgivning, der *kun* straffer Sedelighedsbrud i *Kvinden*, medens den endog *udtrykkelig forbyder at efterspore Forføreren.* (Anm. fra 1873.)

Klodens Beboere — Beretteren maatte atter gjentage det, som mest havde sysselsat ham og givet ham rigest Stof til Betragtning og Belæring — kalder sig — han havde endog ondt for at udtale Ordet:

S—k—a—b—nin gens Ypperste.

„Selvfornegtende at vige tilbage, hvor hun selv er Gjenstand for opbrusende Heftighed; for hende gives der ingen Livsstilstilling, hvori det modsatte kunde undskyldes; lempe sig ubetinget efter andres Meninger og, selv om hendes egne er de rigtigste, tåligt förbida stunden att göra dem gällande“ . . .

Ja, velærværdige, det klinger vakkert, det dufter af lutter Fred og Velsignelse paa Jorden! Ja, skulde man ikke tro, at de Væsener, vi stakkels, usle Kvinder fik den Ære at dele Livets Borgerret med, kun mangler Vingerne for at rangere med Erkeengle! . . . Ikke tro, at vi har „tabt den Ros, vi skal have“, ikke *„for Gud“*, men for dem!

Lad os skrifte Sandheden. Vi har kjendt slige Mænd, der syntes at forene, hvad der var skjønnest og ædlest baade hos Mand og Kvinde. Men de beviser intet for Sagen selv; de fører kun et Vidnesbyrd om det renest menneskelige, idet de præsterer det høieste, der kan naaes: med den nobleste Brug af Magten *negte sig Misbruget.* Vi kjender en ulige større Del, som ogsaa kaldes fuldkomne, Mænd, hvis Fortræffelighed aldrig har været omtvistet, der ligesaa naturlig, man kan næsten sige uskyldig, udbytter sine Kvinders Viljesformue og Selvbestemmelsesret, som Bien udsuger den nærmeste Blomsterklase. Hvor kunde den tænke, at en saadan Klase er skabt til andet end at udsuges? . . . Har aldrig hørt det summe om andet! . . .

Nu, vil man sige, ingen klager jo her! . . . Det er jo lutter lykkelige Familieforhold. Javist! Javist! . . . Men vi maa gaa konsekvent tilverks. Vi maa hele Stigen ned, velærværdige! . . . Vær saa god, dybere og dybere. Her er slet ikke behageligt! Lad os stanse ved den fattige Hustru, som Nabokonerne fandt, mere et Kadaver, bedækket med Saar, end et levende Menneske, liggende maalløs sammenkrøben i en Vraa af hendes, desværre noget afsides liggende Bolig. Lad os her beundre „den vise og blide Sagtmodighed, den Hengivelse under opbrusende Heftighed“, der gik saa vidt, at hun havde søgt at skjule sin Elendighed for Naboerne, indtil hendes usle Legeme var blevet til Hakkemad! Manden, en Arbeidsmand, havde den Vane, naar han kom hjem, eftersom hans Fortjeneste havde været, og han var i Humør til, at tilføie Konen en Mis-

handling. Efter Omstændighederne slog han da et eller to Ribben ind, eller hun slap med et blaat Øie.[1]

Men her er altfor uhyggeligt, ikke sandt? Slige Træk hører dog Gudskelov til de sjeldneste Undtagelser. Vi maa se at komme os lidt igjen. Lad os se lidt ind ad denne Bolig. Her ser tarveligt ud; men det er dog ikke den dybeste Nød, der her møder os. Gulvet er skjævt, men hvidskuret; paa Kommoden staar et pent Syskrin, og over den hænger en broderet Navnedug i Glas og Ramme. Men Eierinden staar ude i Gaarden og skyller Tøi i det iskolde Aprilspringvand; det ene Kind er falmet og blegt, det andet mørkerødt, ligesom unaturlig ophidset. Ingen har dog rørt ved det; det fortæller kun sin halve Part af Lidelsen ved Siden af den graa Græmmelse. Hun var en noksaa vel opdraget Borgerdatter, der havde „lidt til bedste", da hun blev gift med en Mand af samme Stand. Dette „lidt til bedste" ansaa han naturligvis, da Tilladelsen er given, som sit, og en vakker Dag drog han, uden Afsked, over til Amerika dermed. Hun var stræbsom og ferm og begyndte paa en liden Forretning, der lykkedes over Forventning. Efter et Par Aar kom Manden tilbage. Han hvilede sig godt ud hos den *tilgivende* Hustru, plyndrede Reden anden Gang og forsvandt, dennegang for ikke mere at vende tilbage.[2]

Kunde de, der ivrer for Kvindens fuldstændige Opgivelse af sig selv — vi vil tro, at de ved ikke selv, hvilket Ansvar de paadrager sig —, bevise os de gode Virkninger, det har øvet paa dem, der modtager og tilegner sig Offeret, bevise os det gjennem Verdensudviklingen og Erfaringen, saa vilde vi tie. Men det sørgelige — det sørgeligste — er, at disse ubestikkelige Vidner vidner det modsatte. Manden drager kuns den plumpe øieblikkelige Fordel af at stille sin anden Halvdel lavere end sig selv: Drankerens Tilfredsstillelse, der langsomt tømmer sine egne Livskilder.

Ganske anderledes nedbrydende stiller Misforholdets Følger sig, ser vi dem fra Historiens overskuelige Standpunkt.

Vi behøver ikke at rode ældgamle Byer og Stater op af Gruset, ikke heller ty til Fidschiinsulanere og Rødhuder, der bruger Kvinderne som Lastdyr, for at hente Beviserne. De Instinkter, der driver disse stakkels uciviliserede dertil, er, nær-

[1] Se en nordisk Politiforhandling fra 1866. Vi kan meddele hundreder af den Sort, hvori Hustruerne først indgaar med Klage over Mishandling, men, naar det kommer til Stykket, selv tager Anklagen tilbage, ofte af Frygt for sine Plagere, oftere af Skaansel. (Anm. fra 1873.)

[2] Meddelt os af en af Christianias mere ansete Mænd. (Anm. fra 1873).

mere beset, ikke slettere, end hvad der bevæger andre Nationer til Misbrug af Magten. Det er nu *deres* Maade at nyde Herskerdømmets Sødheder paa. I slige belæssede Kvindeskikkelser ser *de* sin Mandsoverlegenhed, ligesom Skalperækkerne under Taget maa fortælle dem om deres Seiervindinger *ude.* Men *Virkningen* af Kvindens Nedværdigelse er det, som demoraliserer, er det, som bringer Stater og Byer til at synke for aldrig at reise sig. Virkningen deraf er det, som ogsaa mere og mere gjør disse Vilde til Dyr, og som sikrere end Ildvandet og de Hvides Klapjagter paa dem vil lade Racerne dø ud; — Virkningen deraf, forkynder den sig ikke i mere end ett truende Tidens Tegn?

Nei, lad os kun holde os til vore civiliserede Samfund. Tviler man paa, at Kvindens Underordnethed og Mandens Strafløshed ogsaa her, og fornemmelig her, har havt en nedbrydende Virkning, saa se man sig blot omkring, eller man lytte til, hvad vor Tids skarpsindigste Tænkere og Menneskevenner siger derom. „Det flygtigste Skue under dette Dække," siger en fransk Skribent,[1] „røber os en moralsk Opløsning, som den ikke kan have været større i hine forbandede, af Guds Straffedom trufne Stæder" . . . Tviler man paa det, da kaste man et Øie paa Kriminalstatistikkerne og -annalerne og betragte den rædselsfulde Overvegt af Forbrydelser paa den sterkeres Side, Forbrydelser, hvoraf den overveiende Del, forøvet mod Kvinder, vil vise sig netop fremkaldte ved disses egen moralske Modstandsløshed. Eller spørg Hospitalerne og Sindsygeanstalterne. Til hvilket Kjøn hører de, som egne Synder sender de fleste af did, og hvilket tæller de fleste Ofre for andres Forsyndelser? . . . Sammenlign og puk saa paa den sterkeres Overvegt! Ja visselig, paa disse Tavler, i disse Celler kan vi søge den! Tviler man derpaa, da se man blot til den rastløs vilde Jagen udad, hvori Manden af vor Tid søger at undfly den indre Fallit og døve Strafløshedens og Utøilethedens hele Usalighed! . . . Hvordan han gjennem vanvittige Foretagender og Bestræbelser søger den Livets Modstandskraft, han ikke mere kan finde i sine naturligste, inderligste, helligste Forhold; thi selv har han sønderbrudt den, sønderbrudt den i den eneste Skabning, der var værdig at maale sig med ham, — en Kraft, der ikke, som man nu i saa mange tusende Aar har villet reducere den til, bestaar i viljesløvt at bære og taale det slette *hos* ham og *for* ham, men i at opildne til det gode, — en Modstandskraft, der alene kan adle hans Kamp og hans Stræben og gjøre det vundne til en Vinding.

[1] Ernest Legouvé: *La femme en France.*

FEMTE RÆKKE

TILEGNELSE TIL CAROLINE KALTENBORN.

I dine nye, vaarlige Gemakker
Dig rigest Blomsterflor helst burde møde;
Dog Blomsten, som sig præsenterer her,
Er, som desværre nok du ser,
Ei rig, men meget mer end fattig Stakker;
Den stoler paa, du venlige, du søde,
Hos dig kan Viljen trygt paa Evnen bøde.
Det Hverv, den fik, er derfor ikke ringe,
Den skal en Mængde Hilsener dig bringe,
Og tusend Ønsker for — selv ved du hvad;
Dog først og fremst for, at din nye Bolig
Maa virke jevnt og trolig
Til dig at gjøre rigtig frisk og glad.
Den dernæst skal — nu maa du ikke grue,
Om her lidt egoistisk vi
Fortaber os igjen deri —
Dig minde om din gamle Vinterstue,
Hvori du selv dig maaske følte trist
Og lidet styrket, endnu mindre læget,
Men vi desmere — tro mig kun forvisst! —
Os altid fandt forunderligen kvæget.
Os syntes den et Fredens stille Ly,
Naar efter Dagens Strid,
Bedøved' af dens tomme Larm og Splid,
Et Øieblik vi kunde did ind ty . . .
Ak, kunde du se ind paa Hjertegrunde
Hos dem, du kalder glade, friske, sunde,
Ak, ak, jeg siger ikke mer! . . .
Men tro mig kun, saa lidende du er,
Hvis Misgunst i din Sjæl blot tænkes kunde,
Ei mange af dem vilde du misunde!

Hvor megen Ufred, hvilken evig Jagen,
Hvor megen lønlig Smerte, høilydt Klagen!
— Nei, sid kun rolig bag din lukte Rude,
Saa barsk en Vind der raader nu derude! —
Og drøm om Engle, se paa Rosenskyen,
Naar høit paa Ætrens Blaa den seiler over Byen,
Og tænk kun du, den iler til et Møde
Paa Bjerget hist, hvor hine Skyer gløde —,
Saa drømte ogsaa jeg engang i Tiden,
Ak, det er længe, længe siden —
For os den skynder over By,
Som kunde ogsaa den et Stenkast træffe,
Som hørte efter sig den alle Hunde bjeffe.
Nu gjaldt det kun for den at fly! at fly!
Og lytter du, naar du ved Vindvet sidder,
Til Fuglens søde Kvidder,
Saa tro kun du, at den sin Mages Ømhed priser;
For os den synger kun om Politik,
Hvad heller om en Bjørnsonsk Polemik,
Der prentet stod i Gaarsdagens Aviser . . .
— Nei, drøm kun rolig bag din lukte Rude;
Saa barsk en Vind der raader nu derude! —
Paa Mildhed skorter det, paa Kjærlighed,
Og Frugten deraf: Sindets, Hjertets Fred . . .
O min Veninde!
Du snart den eneste, der blev tilbage
Fra hine fjerne, minderige Dage, —
Dage, præged' med et andet Storhedsmerke,
Da Kampen gik imellem Aander sterke,
Og store Hjerter knustes uden Klage . . .
I hin Tids dunkelt glødende Erindringsskjær
Saa lys og mild som altid staar du der,
Selv var du Rosenskyen, sorgfri Lerke!
Og endnu søger vi det jo derinde
I disse trange Rum, hvor du, Veninde!
Selv lidende, som du der ofte var,
Os andre, o saa tidt, husvalet har!
En stille Festlighed, en Yndens Poesi,
Dit Væsens egen Magt omsvæved' os deri;
Og var til ordknapt Alvor end vi stemte,
Saa hændte det som oftest dog, at vi,
Naar saadan Stemning kun drog lidt forbi,
I Spøg og Latter alle Sorger glemte.

. . . .
. . . .

Dog herved vil jeg ikke længer dvæle.
Naar man i Ord skal feire slige Minder,
Det fineste, det bedste ved dem svinder;
Men kunde Blomstens Alf ret fange Mæle,
— Se ogsaa den vil lidt paa Ho'det lude:
Saa barsk en Vind der raader jo derude! —
I Alfesprog og sindrigt Alfedigt
Den skulde bedre skille sig ved sligt.
Ja, kunde hver af dens Smaaklokker tale,
Da vilde de, som allerbedst de kunde,
Just paa din Vinterstues dunkle, triste Grunde
Dig lutter lyse Fremtidssyner male
Og dufte dig med Solens varme Skin
Vaar, Sundhed, Freidighed i Hjertet ind.

TIL BEDRE FORSTAAELSE.

I.

Det hører næsten til det fatalistisk uundgaaelige at se alt, hvad der knytter sig til *Henrik Wergeland* og dem, der har nydt den farlige Berømmelse at være hans Slegtninger, gjengivet med Farver og Omrids, der mere er hentede fra en imaginær Verden end fra den virkelige. Det lader sig maaske tildels forklare, hvor det gjælder hans Fader, naar man erindrer, at han var en Mand, der begyndte sin Bane med sterkt fremtrædende politiske Handlinger og navnlig med et i høi Grad eggende Skrift, og at han, efter at have kastet dette Stridsæble ind i Nationen, pludselig forsvandt fra Scenen for at tilbringe sit hele øvrige Liv i afsondret Ensomhed. Om en saadan Mand, der har været omtalt af alle, men kjendt af yderst faa, var det at vente, selv om han ikke havde været Henrik Wergelands Fader, at der vilde dannet sig fantastiske Forestillinger, der, efterhaanden stivnende ligesom Lavaen, lod sig udforme til hvilketsomhelst efter Publikums Smag og Behov tillempet Billede. Det er paa denne Maade, Mytefigurerne er blevne til. Hvor disse mytiske Tildigtninger, som Slegten er udsat for, har været af en uskyldig Natur, det vil sige, kuns har berørt Angjældendes ydre Forhold, har man ikke

fundet det nødvendigt at træde op med nogen Tilrettevisning, men nøiet sig med at tænke, hvor ønskværdigt det vilde været, om Vedkommende havde øst af mere paalidelige Kilder.

En anden Sag er det, naar den Slags Personalier spiller ind paa dette indre Omraade og, ikke nøiende sig med at styrke gamle Vildfarelser, byder endnu rigeligt Stof til nye. Dette maa siges at være Tilfældet med flere Skrifter og Døgnartikler, der i den senere Tid er dukkede frem som Gjengangere fra længe siden tilbagelagte Stadier i vor Historie. Et Par af disse skriver sig direkte fra Stridsepokerne i samme og bærer Partilidenskabens hele Præg. Det er især til en bedre Forstaaelse hos saadanne Udenforstaaende, der, paa Forhaand lidet indviet i vore Forhold og savnende den Belæring, de kunde have draget af roligere, mere upartiske Kilder, mest er udsatte for at vildledes, at jeg vilde ønske at kunne bidrage noget. Jeg erkjender villig, at jeg staar paa uvant Grund, og at den fuldtorienteredes mere forstandsskarpe, vegtigere Bevisførelser ikke staar til min Raadighed. Men Hjertet har ogsaa sine, og jeg vil lade Hjertet tale.

Jeg vil begynde med en af de mildeste af disse Efterdønninger fra Stridens Dage, en Bladartikel fra en vegtig Haand, der udhæver Henrik Wergelands Forhold til Skandinavismen. Opfatningen heraf faar i og for sig staa ved sit Værd; ved denne skulde jeg ikke have rørt; men naar Forfatteren paastaar, at Henrik Wergeland har suget sit første Had til Danmark og Skandinavismen af de Anskuelser, den Tone, der raadede i hans Fædrenehjem, og understøtter denne Paastand med et rigt Udvalg af — Familiemyter, saa tør dette ikke forblive uimodsagt.

Vor Moder, *Alette Dorothea,* var ikke Holstenerinde, end sige Slesvigholstenerinde. Hun er født i Norge af tvende udenlandske Slegter (Tyskere, Skotlændere), men som dog i flere Generationer havde været bosatte her i Landet. Tre af hendes Brødre blev danske Embedsmænd og var døde længe før Opstanden i Slesvig. Ikke om nogen af disse mine Onkler har vi hørt, at de var misfornøiede med Regjeringen. Vor Moder har aldrig med sin Fod været i Holsten, men vel i sin første Ungdom opholdt sig et Par Aar i Kjøbenhavn, og dette Besøg hørte til hendes festligste, lyseste Erindringer, hvoraf hun undertiden meddelte os Børn noget. Hun kan altsaa ikke regnes til deres Tal, der har forplumret Skandinavismens klare, endnu sparsomt rindende Kilde, men maa gjøre fuld Paastand paa at betragtes som det uskyldige Lam i Fabelen, der drikker

nedenfor Anklageren. Hvad nu Tonen i Henriks Hjem angaar, da raadede der intet mindre end en uvenlig Tone mod Danmark. Dette var dog og blev for os, som dengang for enhver kultiveret Norsk, det forjættede Land for al Kunst og Herlighed. Dansk Literatur læstes og vurderedes, enhver dannet Dansk var velkommen i vort Hus.

Kan Antiskandinavisme og Had til Danmark med Føie tilregnes Henrik Wergeland? Dette er igjen et andet Spørgsmaal. Hvad vil Danskehadet her sige? Har der selv hos Henrik Wergeland, der er bleven Legemliggjørelsen af dette nu mere og mere apokryfiske Begreb, virkelig ligget en af Princip udsprungen, gjennem Fordomme næret Uvilje mod vort gamle Broderland? Jeg tør med Bestemthed paastaa: Nei. Han maatte jo erkjende Danmarks Overlegenhed over os i saa mange Stykker, og jo mere han gjorde det, jo mere maatte han som Norskhedsivrer frygte den, af samme Grund som en skinsyg Kvinde frygter den elskværdigste Medbeilerinde mest. Det gjaldt dengang at samle os, at søge frem af vort eget Kaos, hvad vi selv havde at raade over; det gjaldt at frede om disse spæde Spirer til et eget selvstændigt nationalt Liv. At bevare dette mod fremmed Paavirkning og omhyggelig stænge for al saadan, — det var jo Norskhedsiverens Grundprincip, der i al sin Ensidighed maatte kaldes smukt og respektabelt. Overdrivelserne, Udskeielserne paa begge Sider kom først, da Striden udartede. „*For* og *imod* Danmark“ (det vil sige Udlandet), der havde været et Motiv i den, sank da ned til at blive et Partiløsen, en Parole, som man tilskreg hinanden i muligst barske, skurrende Toner. Under disse Omstændigheder kunde der vel endnu ikke være Tale om Skandinavisme i den Forstand, vi nu kjender Ordet. Selv ikke i den ivrigste „Danomans“ Hjerne kunde Idéen om en saadan Tilslutning til Danmark dengang opstige, end sige i Henriks. Hvortil han var kommen, hvis Gud havde forundt ham at leve, kan man jo ikke vide. De første skandinaviske Bevægelser rørte sig neppe før i de sidste Par Aar af hans Liv, hvor han da var ude af Stand til at følge dem. Kun Fader skulde se denne Idé udvikle sig; han oplevede Begyndelsen til den slesvigske Krig, der gav den sit sterkeste Opsving. Hvad Anskuelse han har havt om den, finder jeg opbevaret i mere end én Ytring; jeg vil anføre en af dem.

„Hvad har vækket den skandinaviske Aand i Danmark? Det slesvigholstenske Utyske? Nei, sig heller Beundringen af vor Unions Skjønhed og Troen paa Nødvendigheden af Nordens Konsolidering. Derfor bruser den danske Ungdom med Dampkraft

denne Forening imøde. Min Skaal er: Unionen for evig, men intet *Calmar!*" *(Tanker og Bekjendelser af Nicolai Wergeland,* Side 113.)

II.

Det Sagn, at Henrik skulde lukket sine Øine aldeles forladt og venneløs, trænger ligeledes til en nærmere Belysning.[1] Henrik døde ikke forladt og venneløs. Da han laa paa sit sidste Leie, var Nationens Hjerte vaagnet for ham, lig en Moders, der glemmer, at denne Søn gjorde hende det nok lidt broget undertiden; men naar han ligger der, føler hun pludselig, hvad han var ... og ak, hvordan hang denne Søn ved hende ... Da kappedes høie og lave, kjendte og ukjendte med at vise ham Deltagelse, og aldrig har den sidste Bevidnelse deraf ytret sig fuldere, varmere og mere festlig storartet, end da man bar ham til Graven.

Derfor tør det ingenlunde negtes, at Krænkelser af en egen Art har forbitret Henriks sidste Leveaar, og hvem vover at afgjøre, hvorvidt de blev, hvad man kalder Pind til hans Kiste? „Han blev stungen i sin egen Leir," har nogen sagt, og visst er det, at det Frafald, han skulde opleve blandt sine egne Bekjendere, og de Angreb, der fra denne Kant rettedes mod ham, dybere har saaret ham end hans Fienders forenede Rasen. Jeg, hans Søster, mindes den saarede Kjæmpe, sidste Gang han besøgte os. Han, der altid var det høirøstede Liv i vort Hjem, sad der saa forunderlig taus og stur; det faldt mig først ind engang ved Bordet. Saa kom den næste syttende Mai; han havde i nogen Tid ikke været rask, hedte det, og jeg vilde netop gaa op og se til ham, da jeg til min Forfærdelse møder ham paa Slotsbakken: afmagret, bleg som Døden; men med Syttendemais-Blikke fór han nedover. Veiret var ualmindelig barskt. Det var hans sidste Udflugt; Dagen efter sank han ned paa sit lange Sygeleie for aldrig at reise sig mere.

Han, en frafalden fra sin Sag! Enhver, der har faaet det ringeste Indblik i denne Natur — og laa den ikke aaben som et Barns! —, vil forstaa, at noget mere ugrundet kunde ikke siges om ham. Hans Politik var altid mere et Vehikel for hans poetiske Udstrømninger end et paa Virkeligheden baseret bevidst System; hans Digtertrang gjorde ham ogsaa til Politiker. I Tidens stormende Bevægelser forfulgte han *alle* de Idealer,

[1] Med sær Vegt udhævet i Hr. *Orla Lehmanns* Skrift: *Norge og Nordmændene.* (Anm. fra 1873.)

der foresvævede ham, ubekymret om, hvordan de i Døgnbevidstheden enedes med hinanden. Afspeilede sig deri ubevidst dog store Fremtidssyner? Hans politiske Bekjendelse kan man nemt henføre til tre Hovedteses: Norge er det herligste Land, Friheden det største Klenodie og *Carl Johan* den første blandt Fyrster. Disse Begreber: Fædreland, Frihed og Konge havde i hin Tids endnu lidt ustø, famlende Bevidsthed ikke naaet til den Forsoning, som vi nu kan skatte os lykkelige ved at se betrygget. Det var kommet for overvældende over os. Efter det gamle bedstefaderlig-landsfaderlige Respekts- og Afhængighedsforhold havde vi paa én Gang faaet en Konstitution og en Konge, en virkelig Konge, der, udrustet med alle en Helts, Fyrstens og Mandens daarende Egenskaber, lyslevende traadte op mellem os, selv uimodstaaelig, iversyg beilende til vor Kjærlighed. Vi blev pludselig unge igjen; men i Rusen af denne vor Gjenfødelse gik der ligesom en dunkel Manelse om at være paa vor Post. De gamle trykkende Nattedrømme spøgte endnu i Hjernerne, og havde blot Carl Johan været lidt mindre imponerende — han var af dem, der lig Kongerne i Eventyret altid gik i Krone og Scepter —, vilde vi maaske lettere overvundet disse Benauelser. Saa begyndte vi med forsigtig at holde disse Magter, Fyrste og Frihed, ud fra hinanden; de havde sine særskilte Fester; vi vovede ikke at bænke dem under én Baldakin; og denne Mistro fandt jo, som vi alle ved, sit sterkeste, mest fanatiske Udtryk i det Parti, hvortil Henrik selv hørte.

Kun han nærede ingen saadan Mistro. I hans Sangerbarm var der Plads nok for begge. Der skulde de dele lige Hylding, samme altid strømmende Begeistring; — og havde man ladet ham i Fred, vilde *han* vogtet denne paradisiske Enighed til sin sidste Stund.

Man vil nu have ondt for at begribe, at den hele Alarm foranledigedes af en aarlig Understøttelse, Carl Johan nogle Aar før Henriks Død bevilgede denne „til at fremme hans Bestræbelser for Almuens Oplysning“. Han havde sat, hvad han kunde, af egne Midler paa disse Bestræbelser; Forfatterhonorarer var dengang gudsjammerlige, Digtergager bevilgedes ikke, og — hans Ansøgning om Prestekald var bleven afslaaet.

Negtes kan det ikke, at Henrik med al sin Veneration for Carl Johan voldte ham Uro og Bekymring; men ligesaa visst er det, at ingen Generøsitet fra dennes Side vilde kunne forhindret det, men at saalænge de aandede sammen i denne Verden, maatte han forvoldt ham den. Carl Johan saa altid

med en viss Ængstelse til vore Syttendemai'er, hvori Henrik, som vi nok mindes, rigtig sprudlede over. Den paa vor Grund endnu lidt usikre Sydlænding, vant til sin egen let eksploderende Nation, og hvad et pludseligt Frihedstændstof kan afstedkomme i en saadan, lagde en Betydning i vor lidt trodsig juvenilske Glædesfeiren af Dagen, som Erfaringen har vist var fuldkommen ugrundet. Naar et Folk har faaet det bedste, som kan opnaaes, naar saa at sige Lykkens Juvel er drattet det ned i Skjødet, hvad skulde det saa ville mere?

Men Carl Johan *forstod denne Natur;* menneskeligere, mere storsindet end Henriks egne Landsmænd viste sig derfor han; ja det geraader baade hans Aand og hans Hjerte til Ære, at han faderlig tilgav og vidste at skatte, hvad der var stort hos den anden. Men den stakkels Digter, der sit hele Liv havde besunget Carl Johan, blev fra det Øieblik, han af denne altid splendide Monark modtog en Gave, stemplet som Smigrer, Forræder, Renegat og Gud ved hvad altsammen!

Fremmede, der gjennem det tørre Faktum, at saa er det hændt, skal sætte sig ind i Sagen, vil have ondt for at finde en fornuftig Sammenhæng deri. De vil spørge, hvori da det Forræderi bestod, der var saa frygteligt, at det kunde fælde en Kjæmpe? Det er snart nok fortalt i hine Skrifter, at saa er det skeet, at én Nationens Mand er død, forladt og forkjetret; en anden har sit hele Liv været det. Men det næste Spørgsmaal, hvordan slige Anklager kunde reise sig, hvad Værd de kan tillægges, har man gjort sig meget mindre Uleilighed med at forklare.

Men vi selv vil forstaa det nu, forstaa at stille alt paa sin rette Plads. Skulde Tiden endnu ikke være kommen til at give Sandheden og Menneskeligheden Ret? Vi vil forstaa den Fanatisme, hvori hine Misdomme engang havde sit Udspring, og erkjende den for, hvad den var: en af disse Sygeligheds-kriser, der betegner Gjennemgangsalderen hos ethvert Folk; da ser man Syner og Spøgelser overalt, og navnlig hører alt, hvad der har Skin af „*Protection*“, til de mest afskrækkende.

Nu, Gudskelov, Kriserne er længe siden forbi. Vore kjære Landsmænd nærer ingen overdreven Sky mere for at modtage Tegn paa den Slags Yndest. Ingen falder paa at stemple en saadan begunstiget som mistænkelig Patriot. Stakkels Henrik! Min stakkels Fader! For tidlig kom I frem paa vor Scene; I burde afventet en Tid, da det tillodes Fyrsterne at være Mennesker og ethvert Individ at føle menneskelig for dem!

Men Miskjendelsen og dens Bitterhed har ikke fulgt Henrik til Graven. Den blev træt forinden; det varede for længe. Nei, heller ikke Bitterheden holdt ud. Derom vidner de Sange, han skrev paa det sidste, de smukkeste, der nogensinde er flydt fra hans Pen; derom vidner — og behøves der mere! — hans egne Ord, ogsaa nogle af de sidste, han nedskrev:

„Den haardeste Dom, Mennesker kan fælde over et Menneske, den, at han har solgt sin Sjæl, har man taget tilbage. Man har opdaget den blodige Pande, jeg har faaet ved at følge Princippet „beint fram“, og man har svalet den med Laurer og Blommer.“

III.

(1869.)

> „Med *Stene* lønner Nationerne helst sine Talsmænd og Velgjørere, en Sten i Haanden tjl Brød, en Sten paa Hjertet til Sorg og en Sten paa Graven til Tak.“
>
> (N. Wergeland: *Tanker og Bekjendelser.*)

Ja, idag[1] maa jeg mindes dette Udsagn af ham. Mit Folk, du har været haard mod min Slegt, mod dem, der har været saa ulykkelige at rage op i den. Du har ikke glemt Stenen paa Hjertet til Sorg; Stenen paa Graven til Tak har vi endnu ikke set. Og ikke skulde jeg, der et helt langt Liv har maattet se mine Nærmeste bøie sig under denne Skjæbne, dristet mig til at gaa irette med dig; thi du har i det mindste ladet Grave i Fred; og derfor har jeg tiet, o mit Folk! saalænge du lod Gravene i Fred og ikke tillod, at de krænkedes. Det er ogsaa skeet, det sker jevnlig i den senere Tid, og taus og følesløs tillader du, at det sker.

Jeg har engang før forsøgt at stemme mine svage Hænder mod saadan Krænkelse.

Nogle Dage efter, at Bogen *I de lange Nætter,* hvori jeg havde sat min Fader et vemodigt Minde, var kommen ud, blev Fabelen om det enorme *aarlige* Gratiale, han skulde have draget fra en viss Kant, debiteret i et af vore offentlige Blade. Nu, at modtage Tegn paa landsfaderlig Yndest i den Form er, tænker jeg, en ærlig Sag. Men hos os behøvede det ikke at dreie sig om en Gave af næsten meningsløs Størrelse for at egge Misundelsen og vække Udtydninger, der angriber Angjældendes Karakter og offentlige Moral.

[1] Efter Læsningen af et *Morgenblad*, hvori et Nummer af *Bidrag til Christiania Byes Historie.* (Anm. fra 1873.)

Jeg opsøgte straks den rigtige Sammenhæng heraf ved Kilderne, det vil sige hos de endnu gjenlevende af hine Mænd, der i sin Tid havde havt med slige Sager at gjøre, fremlagde dem for den Mand, der havde fremsat Usandheden, og forlangte, at han skulde tilbagekalde den. Det skede. Hans Erklæring vil findes i *Norsk illustreret Nyhedsblad* for 1863. Det aarlige Gratiale paa 1000 Spd. reduceres her til 200 Spd., der i Form af Gage fulgte med en Titel som Hofprædikant.

Dermed troede jeg at have beseiret *den* Vildfarelse; den var nedsænket for alle Tider; der var sat en Stage gjennem den: „dybt ned i Jorden, da spøger den ei mer ....“

Nei, jeg tog Feil. Efter seks Aars Forløb rippes den paany op. Den staar der at læse i vort første, mest udbredte Blad, og ikke én Stemme har løftet sig mod den. Dog, hvad er dette mod, hvad der upaatalt gaar hen i andre Skrifter, der i den senere Tid saa rigelig har hjemsøgt os?

Min Nation, hvad ondt har denne Mand i Grunden gjort? Besind dig; skulde han ikke snarere have gjort dig noget godt? Vilde du ønsket, at han ikke skulde levet?

Jeg vil sige dig, at han ikke alene var ubestikkelig hæderlig i hvert sit Pulsslag; men han var en stor Karakter. O hvilket Hjerte! hvilken Taushed! hvilken Kraft til at taale! Og tror du, at Datterens Partiskhed kun taler her, saa spørg den By, hvori han tilbragte en Række lykkelige Ungdomsaar, afholdt og agtet af alle, den By, han forlod daadskraftig higende for at gaa sin fjerne Vanskjæbne imøde;[1] spørg den Menighed, for hvem han i 31 Aar har virket, spørg alle, der kom ham nær, om han fortjente denne Vanskjæbne, der blev ham til Del; thi den var at dø Miskjendelsens og Glemselens langsomme Død, som faa i hans Land har fristet den.

Men jeg forstaar det nu. Hver Tid har sin Syndeskyld; især ved store Begivenheder bobler Lidenskaberne op og sætter Skum; da er det bekvemt at have nogle ved Haanden, i hvis Bæger man kan tømme dette Skum og holde sin egen Drik klar; med andre Ord: man trænger til Syndebukke. Dunkelt har jeg følt dette, naar jeg har tænkt paa hint Tidsafsnit i vor Historie, og veiet min Faders Andel deri og Tak derfor mod mange andres, hvis Deltagelse i Arbeidet var tvilsommere, men som sikrere forstod at tilvende sig Lønnen. Men klarest er dette gaaet op for mig ved at læse tvende nye Bidrag til hin Tid. De er udkomne i Trykken, disse Bidrag, i Form af be-

[1] Min Fader blev i 1817 forflyttet fra sit Kateketembede i Christiansand til Eidsvold Sognekald. (Anm. fra 1873.)

kjendte Mænds Dagbogsoptegnelser. Jeg vil intet anføre af disse to Skrifter, der synes at være en indgaaet Veddestrid mellem respektable Evner paa den ene Side og oppustet Middelmaadighed paa den anden i at overbyde hinanden i Selvros og smaalig, sladdersyg Partiiver. De sladrer slemt af Skole disse; de sladrer meget slemt af Skole og blotter sin egen Rede.

Javist var min Fader skikket til at være Syndebukken for saadanne Lidenskaber som dem, der her giver sig Luft! — Løsreven fra den Vennekreds, der hidtil beskyttende havde sluttet sig om ham, kom han til det fremmede Sted, Hovedleiren for de politiske Bevægelser, der endnu dengang talte sine talrigste Repræsentanter blandt hans Modstandere. Han var genial uberegnet; hans Væsen passede ikke i Dagens Kram, og han var ædelmodig. Man turde ikke angribe den mægtigste af hans Parti; det gik ud over ham. Han kom kun for med det samme at forsvinde fra Skuepladsen og tog siden ingen Del; men han bar den Skjæbne med sig, at en Opinion, sammenklusset i Gjæringens Tid af Fordomme og Partihad, blev den gjældende for et helt langt, uplettet Liv; en taknemmelig Samtid ridsede den Ord for Ord i hans vordende Gravsten og satte den for den levendes Dør.

TIL OLE BULL MED EN BOG.

(1856.)

En sælsom Lod blev Kunstnerens herneden:
Sin bedste Vuggeskjænk skal bort han give,
Med eget Liv skal andre han belive,
Med alle dele Fundet fra sit Eden.

Selv kan han Mængdens Art ei rigtig fatte,
Lidt fremmed føler han sig allevegne,
Og medens andre fraadser i hans Skatte,
Halv sky de spørger ham, halv overlegne:

Hvi blev du ikke, du, lig vore vore egne?
Hvi blev du ei med al din Poesi
Saa sindig kold, saa verdslig klog som vi?

Og for hver Blomst, han bød, en Tidsel hente,
Lidt Malurt for hver Drik, han skjænked' i,
Mon det ei Kunstnerlønnen, han kan vente?

O nei, en bedre har han dog *in mente:*
Faldt i én viet Sjæl hans Funke kun,
En Sjæl blandt hundred, tabt er ei hans Fund;
Men hundredfold den der sig skal forrente.

Og hvor dit Smil blev af, begreb du ikke?[1]
Det bandt du, Ole Bull! jo til din Bue,
Og blot du rører den, ser vi det lue
Paanyt i tusend Sjæle, tusend Blikke.

Tag Bogen her, *min* første Kunstnermøie,
En Skygge af min Ungdoms Skyggeglæde,
Den sidste Taare, som jeg kunde græde — —

Dog føler ogsaa jeg en Kunstners Lyst,
Hvergang den røre kan ett fremmed Bryst,
En øm beslegtet Sjæl tilgavns fornøie.

TIL HALFDAN KJERULF MED TO OVERSATTE DIGTE.

(1865.)

Forkomne, bly og bange
To fattige smaa Sange
Bønfalder klageligt
Dig, Toners høie Mester,
Om nogle stakkels Rester
Af Klæder eller sligt.

De fødtes i en Sone,
Hvor alt er Lys og Tone;
Forgjæves stræber de
At „elske dette Landet“,
Hvor ligesom forbandet
Al Sang maa dø i Sne.

„Hos mig de søger Redning?
Af mig de tigger Klædning?
O nei, jeg ber for mig!
Jeg kjender slige Sange;
Mig altfor mange Gange
De plaged' morderlig.

[1] Allusion til en Ytring af Kunstneren. (Anm. fra 1873.)

Forgjæves til derinde
Jeg lytter for at finde
Hin Digtningens Idé,
Der stille skjult skal rinde,
Snart røbe sig, snart svinde
Som Vaarbæk under Sne.

Hvor findes saa en Tanke,
Hvortil Musik sig ranke
Kan et Øieblik i Ro?
Der løfte kan, ei tynge,
At kjærlig sammenslynge
Til ett sig begge to?“

Saa syntes jeg at høre
Grant lyde for mit Øre
Dit vegtige Sprog;
Dog mildt en liden Stemme
Mig hvisked', ei at glemme,
At dog maaske, at dog . . . !

Maaske mod al Forvissning
Den hele mørke Gisning
Var kun et Selvbedrag.
Hvad om den strenge Mester
Just møder disse Gjester
Med skaanende Behag?

Hvad om de endog magte
At træffe tyst og sagte
En Streng i hans Bryst?
Det trange Bryst, der rummer
En Verden dog af Kummer,
Af Skjønhed og af Lyst.

Selv om ei saadant hænder,
Jeg Sangene dog sender
Til dit, til Sangens Hjem.
Iklædes de ei Toner,
Det trøster og forsoner
Blot *der* at vide dem.

TIL J. S. WELHAVEN.

12te Novbr. 1868.

Mens Ungdomssindet bryder lange Dvale
Og bær' sin Jubel frem i Ord og Sange,
Skal Blomster hilse dig — ak tusend Gange,
Fra dem, der ei saa høit og lydt maa tale.

Sendt er de kun fra nogle faa Veninder,
Er fattige som Tiden selv, og dog
De tolke skal i Blomsters stumme Sprog:
De rækkes dig af alle Landets Kvinder.

Og hvad af Hylding dybest, renest, Kvinde
Dig bød helt fra din Banes Morgenskjær,
Den stille Sympati, der ingensinde

Har svigtet paa dens urofulde Stade:
I samlet Fylde bringer vi den her,
Svøbt vemodsfuldt i Aarets sidste Blade.

AFSKED TIL DE UNGE PAA J.

Hvad, jeg stakkels gamle Mutter,
Skulde jeg vel ogsaa der!
Mellem lutter unge Glutter
Smykke mig med laante Fjær,
Smykke mig med Ungdoms Blommer,
Juble med i eders Kor!
Ak, forlængst er Livets Sommer
Sluttet for mig gamle Mor.

Og da hele Masketoget
Bruste ind som Hvirvelvind,
Blev det ogsaa mig for broget;
Skjælvende jeg rokked' ind.
Hvad skal jeg vel blandt de glade?
Juble med i deres Kor?
Ak, forlængst al Maskerade
Slutted' for mig gamle Mor.

Har af jer, I søde Børen,
Jeg en flygtig Glæde laant,
Fører Vognen nu for Døren
Brat mig til min rette Dont:
Rygter flenge, strikke Hoser
I de Gamles triste Kor.
Ak, forlængst jo Livets Roser
Visned' for mig gamle Mor!

Ømt Farvel jeg først til Hvermand
Siger i den hele Kreds,
To Marier, saa til Herman,
Betzy, Karen, Fanny — Frets;
Skal jeg angre, at jeg atter
Blanded' mig i eders Kor? —
Leve Ungdom, Liv og Latter!
Glemmer ei mig gamle Mor.

BRYLLUPSSANG.

Paa Livets dunkle Sø,
Bag skumbedækte Vove,
Der vinker os en Ø.
Den synes huldt med Borg og Tind,
Med solbelyste Skove
En Fredens Havn at love
Hver Sjæl, som tyr derind.

Saa mangt et sorgløst Par
Tidt stevner did iblinde,
Naar kuns lidt Bør de har;
Men komne Øen rigtig nær,
De lyse Syner svinde:
Hint Eden lukkes inde
Af Klippemur med vilde Skjær.

Kun den kan Landet naa,
Der med sit bedste Eie
Tør gjennem Bølgen gaa —!

Den Skat, som han maa bære,
Det er den hjertenskjære,
Om Skib og Gods forgaa,
Om Skib og Gods og alt forgaa.

EN DØENDE.

Som Taage synker i denne Stund
Alt, hvad jeg her maatte lide;
Ett husker jeg dog, et eneste kun;
Det var min bitreste Kvide.
Nu stiger den fra sin Fængselsgrund,
Lydt skrige den vil fra blegnende Mund;
... Alle skal faa den at vide.

Nei, nei, var stum du de lange Aar,
Vær stum, min Sorg, til det sidste!
Holdt ud du i Hjertets feireste Vaar,
Hold ud, ret snart vil det briste! —
Stil, rolig, min Skat! min bitre Fryd,
Min Straf, min Stolthed, mit Hjertes Pryd; —
Jeg tager dig med i min Kiste.

Nei, nei, ikke der, hernede paa Jord
Fornegtet, forhaanet og ringe,
Du levne tilbage ei Navn eller Spor;
Løft, løft dig, min Sorg, paa din Vinge!
Guds Engle dig kjender, som du kjender dem;
Med Fryd for den evige bærer de frem
Det bedste, jeg har at bringe.

I KIRKEN.

„Af Høiheden oprunden er".

(1856.)

Forgjæves er det; denne Gang
Jeg magter ei at vige.
Lyt til ... forvisst den gamle Sang
Har noget os at sige!

Den lyder ved hin Livets Akt,
Der Livets Drømme kroner;
Der vier ind den ømme Pakt
Dens høitidsfulde Toner.

Se, derfor maa for hver en Gang,
Vi den tilsammen høre,
En hellig Hu, en sælsom Trang
Os mod hinanden føre.

Da smelter Sindet; pustet væk
Er da den lange Vaande;
Aarrækkers Taushed, kvalte Skræk,
Flyr for dens sterke Aande.

Hvor bruser den! Min Kind bli'r hed,
Bag Sløret jeg mig skjermer;
Jeg ser det ei; men dog jeg ved,
At du dig sagte nærmer.

Og bange glad og høitidsfro
Vi Side staar ved Side ...
Betyder det, at nu vi to
Skal op til Alt'ret skride?

Betyder det, at nu forsand
Skal Savnets Vunde lukkes,
Skal Nagets Ulmen, Længslers Brand
I salig Glæde slukkes?

Hvad længe skilt var, skal et Ord
Nu evig knytte sammen;
Glad studse skal den hele Jord
Og Engle juble: Amen! ...

At lige freidig, lige glad,
I Lykken som i Nøden,
Skal Døden først os skille ad;
Nei, ikke heller Døden ... ?

Ak nei. I Salmens Røst har Gud
Os kun et Varsel stillet,

At først maa rigtig sones ud,
Hvad her paa Jord os skilled'.

Først nærme maa sig lempelig
Led, som skal sammenføies;
Hvad der er *brudt*, maa reise sig;
Hvad der er *haardt*, maa bøies.

Alt, hvad der ei har Lysets Magt,
Din Lykke, min Elende,
Maa være ham som Offer bragt
I Taarer uden Ende.

Først da vor Høitidssang vi faa,
Og Engle skal den kvæde,
Og hisset skal vort Bryllup staa
I evig Bryllupsglæde.

NOVEMBERROSE.

Sene Rose, født i barskest Maaned,
Fagre Sommerbarn, af Frosten skaanet,
Paa sidste Spirekraft, os levnet her,
Vemodsfuldt et Billede du er!
Paa Rest af Ynde, falmet Kind end bær',
Paa sidste Skjønhedsglimt, mens Haaret graaned'.
Fagre Rose, født i barskest Maaned,
Sidste Rose, du et Billed' er.

Paa hvert et Sind, der end en Drøm kan gjemme,
Der ungdomsblindt endnu kan *tro* og *se*,
Der smerterigt kan mindes, mildt kan glemme,
Kan rives hen, slaa Gjekken løs og le! . . .
Paa hvert et Haab, der kvalt i bitre Dage,
Hver Higen varm, der knust imellem Skjær
En Gnist af Livsensmod beholdt tilbage,
Sene Rose, du et Billed' er!

Hvor staar du der, som var du sendt at bære
Fra Lysets Egne os et Vink, et Bud!
Som blev du skaanet kun for os at lære

Den store Hemlighed: *at holde ud.*
Igjennem Somrens Brand, Novembers Isnen
At holde ud og redde Livets Skat,
Igjennem Dagens hede, tørre Visnen
Lære os: *at blomstre over Nat!*

Farvel da, Rose! Spildt var ei dit Liv!
Visne maa du nu, som alt det skabte.
Men smukt du varsled' om et andet Bliv,
Der reises skal engang af alt det tabte.
Visn, Rose, kun . . . dit Billed' har jeg gjemt!
Hvad du kan give, ærlig har du ydet:
Din Duft du bød, vort Øie har du frydet,
Og Tanken høstlig skygget, vaarlig stemt.

FRA DE STUMMES LEIR
(1877).

Den, som sender disse Blade ud i Verden, idet hun med Bæven sætter sit Navn derpaa, er ikke den mere, som hun engang var eller syntes at være, det vil sige maatte være.

Mindre maaske ved Natur og Anlæg end ved Forholdenes Tryk var hun stille og taus. Stille har hun gjennemskredet hint Livets ugjenkaldelige Afsnit, der indeslutter og afgjør dets *Enten-eller;* — stille, næsten viljeløs, lod hun Liv og Lykke skride sig forbi, turde ikke gribe, ikke fastholde dem; og Livet, Lykken vil gribes og fastholdes; de vinker kun og forsvinder. Stillet mellem lutter Individer, udrustede med Styrkens og Storhedens hele Ret, havde hun kun Valget mellem at søndermales eller at kvæles. Hun valgte det sidste; man sagde, det var det smukkeste, det ene rigtige.

Himmelen var barmhjertig, der havde plantet Mildhed og Bøielighed i hendes Sjæl.

Altsaa kvalt — Hjerte, Aand, Vilje, indtil Talens Evne i dem undertrykte, kvalte, — saa var hendes Liv, der sender disse Blade ud i Verden.

Og saa bares hun stille gjennem de mange lange Ungdomsaar, vegeterende som Planterne omkring hende, vekslende efter Aarstiderne med dem, kun tærende paa sit eget Hjerte.

Da kom *han* og tog den forkomne op, satte hende ved sin Side, granskede kjærlig hendes hele Tilstand og fortalte hende, at her var adskilligt at redde.

Ja *han* var det, som gav den fortrykte Mod, som løste den tause Sind og Tunge, han var det, som gjorde hende til et ret Menneske. Og da han havde fuldført denne sin bedste Opgave hernede, blev han kaldt bort og lod hende alene tilbage.

Min Husbond, min bedste Ven, jeg har havt — ak kunde jeg engang træffe dig igjen! . . . Var det sandt, hvad man lærer os! Kunde vi træffes gladere end dengang, — kunde jeg oprette min Synd mod dig! Thi min Forsyndelse mod dig var, at jeg ikke bragte Glæden med til dit Hus.

Men tale vil jeg nu! Kunde mine Ord som Lyn, der splitter, falde ned i alle stumme Sjæle, fortrykte, som min engang var det, kvalte som min!

KVINDEN I LITERATUREN.

(1ste AFDELING.)

I. INDLEDNING.

Hvad er da sket? Hvad er vel hændt ombord?
Hvad er den gådefulde grund til trykket,
Som lamslog sind og vilje, arm og ord?
Er nød påfærde, — nogen forulykket?
Nei, ingenlunde. Alting går sin gang, —
men uden håb og mod, og uden sang.
Og hvorfor? Jo, fordi en lønlig tvil,
et rygte sniger sig foruden hvil
fra forlugaren og til agtermasten:
De tror de seiler med et *lig i lasten.*

....
....

De spørger mig om grunden, gode ven!
Har De ei mærket, noget vilde komme?
Forstod De ei, et tidehverv var omme,
der veired tryghed og fortrøstning hen?
Hvad grunden er, det ligger ei for dagen;
men De skal høre, hvad jeg ved om sagen.

„Et rimbrev“ af Ibsen.

Hvor langt er vi med vor Snak om Frigjørelse, med vore Kvindesamfund, med flere megetlovende Forordsapologier for Sagen i Virkeligheden komne? Vi vil se. Man har udfundet nogle Udveie til, at Kvinder kan ernære sig selv, naar de ikke foretrækker, ligesom i tidligere Dage, at forsørges som — ak altfor ofte byrdefulde Paahæng i en Familie. Man har oprettet høiere Lære- og Industriskoler, ja endog Læseforeninger, hvor de aandelig kan forfriske sig efter et trættende Dagverk eller efter en maaske ligesaa trættende Lediggang. Man maatte være meget uretfærdig for ikke at vurdere disse Goder, som de fortjener. For et Par Aartier siden havde vi intet. Og Tanken alene paa Muligheden af at opnaa noget af dette vilde forekommet os noget saa nær som at forlange Maanen ned fra Himmelen.

Men for en dybere skuende Betragtning stiller disse vundne Fordele sig kun som Palliativer, som lindrende Forholdsregler, der om kortere eller længere Tid vil vise sin Utilstrækkelighed.

Bestræbelserne for at forbedre Kvindens Kaar er begyndte i udvortes Retning og har dermed slaaet sig til Ro. De skulde været begyndte indenfra, samvirkende, støttende hinanden. Derfor vil de ingen væsentlig Indvirkning øve paa hendes Stilling i Samfundet; de er opførte paa *moradsig Grund.*

Det er for Nøden i Dybet, vore Øine trænger til at oplades. Og den virkelige, den dybeste Nød er, hvad der moralsk ligger nedbrudt og trænger til at reises, og den *allerdybeste Nød er, at Bevidstheden om denne dybe Nød mangler overalt.*

Det er Følelsen af, at der er noget ved vort Menneskeværd, vor Menneskeret, der ligger nedtrampet i Smuds og Støv og forlanger at indtage sin Plads igjen, det er Følelsen deraf, der først skal vækkes. Ikke i den enkelte, nei, den maa elektrisk gjennemstrømme alle. Det er Indignationen, en hellig berettiget Uvilje, som mangler os, der først skal vækkes.

„Andre Tider, andre Seder," heder det. „Andre Seder, andre Egenskaber, andre Dyder," vil jeg omsætte det til, og for ingen gjælder det mere end for Kvindens Vedkommende, skal hun ikke til evige Tider vedblive at være et stillestaaende Hjul i Verdensmekanismen. Enhver Tid stiller andre Krav til hende. Det gamle velbekjendte Program paa kun negative Dyder og Fuldkommenheder trænger til at fornyes. Kvindelighedens Ideal har, det ved vi alle, *alene* været faststillet i Begreberne taale — bære — lide — tie, kort, i den fuldstændigste Opgivelse af Selvet. Det er smukt, dette Element i Kvindenaturen; ingen vil falde paa at negte det; saalænge Verden staar, vil det have sine Missioner at opfylde. Men det fylder ikke, det har aldrig magtet det, og det er sygnet under Anstrengelsen, sygnet under sin egen Utilstrækkelighed. Hos en stor Mængde Kvinder afsætter sig dette Selvopgivelsens Princip i en stump Ligegyldighed for alt, hvad der ikke rører sig indenfor deres egen lille Selvplagerverden, og atter hos mange vil vi se denne Ligegyldighed udarte til en fuldstændig molluskagtig Ufølsomhed for enhver Uret, der kan times dem, medens de tror deri først at have naaet Kvindelighedens rette Ideal. „Finde sig i alt" er deres skjulte Løsen. Det er sørgeligt at iagttage denne Taalsomhedens „finde sig i alt" i dens Virkninger paa Omgivelserne. Den virker som *Møl.* Mand og Børn, Tjeneste- og Bestillingsfolk skjæmmes ud derved. Ingen Pligtiver, ingen Følelsens Friskhed og Spænstighed kan staa sig mod dens smuldrende, langsomt opløsende Magt. Og saa, som den virker i det smaa, saa virker den og har øvet sin Virkning paa den hele store Samfundsorganisme.

Jeg hører Indvendingen, den bruser over som den endelig løsladte Strøm. Nei, Kristendommens Mening har dette ikke været. Den har utvetydig gjort Fornegtelsens og Selvbetvingelsens Bud gjensidigt. Men dette dens Grundprincip kunde jo ikke udskilles fra dens Bekjendelse, hvis vi ellers vilde kalde os *Kristne*; derfor, i samme Forhold som den ene Halvdel af denne kristne Menneskehed frigjorde sig fra Fællesforpligtelsen, har den dobbelt veltet den over paa den anden, den svagere Halvdel. Har den vindende i Virkeligheden vundet derved? Vi tror det ikke. Den Kvindelighed, der har udviklet sig under et unaturligt Tryk, har ikke bidraget til at forædle og gjøre den lykkeligere, der drog Fordelen deraf. I én Form er vi dog vist enige om at fordømme denne Art Kvindelighed: den forkjælende Moders. Nu vel, den har samme Ansvar ligeoverfor Verdensopdragelsen, som den blindt eftergivende Moder har det ligeoverfor et Barns Udartning. Den har gjort Manden vild og grusom, den har virket hemmende paa den hele Menneskeheds Udvikling, maaske sat den Aarhundreder tilbage. Hvad om den har været den dybeste Aarsag til, at vi endnu sidder inde med Samfundsonder, og at nye udvikler sig, der er en Skjendsel for Menneskeheden? Tør vi med Sikkerhed paastaa, at Tyrefegtningens og Krigens Afskyeligheder, Sektfanatisme, Mormonisme, privilegeret Prostitution ikke har nogen Grund i, at man har forsmaaet Kvindens Medvirkning i de store Verdensopgaver, medens man kun tildelte hende en *lastbærende* Rolle, den hun, ak, altfor villig og altfor længe har fundet sig i?

Denne Kvindelighed, der altfor længe, altfor villig kun har *baaret*, denne ligesaa usunde som *usande* Kvindelighed har nu spillet sin Rolle ud. Den kan ikke mere holde tilbage, hvad der er bleven tøilesløst ved dens egen Vanmagt. Tiden er i Nød; den raaber høilydt paa ogsaa andre Evner, andre Kræfter i Kvinden end de blot negativt forsagende. Tiden er i Nød. Det kan ikke nytte at dølge det længer: Glæde og Fortrøstning synes at være veget fra Slegterne; fra Dybet lyder manende, angstfuldt kaldende Røster, som Verdenslarmen snart ikke mere vil kunne overdøve. Det er paa Kvinden, de kalder; — Tiden er i Nød — den trænger til den hele Skat, man har ladet henligge værdløst unyttet i hende.

Men hun selv maa lære at fatte sin Vigtighed; hun maa blive sig bevidst, at Trællestandens „Tidehverv er omme", at hun tilhører Livet og Kampen, — Kampen med dens Ansvar og Farer, men ogsaa med dens Vinding, dens Seire. Ligger denne Opvaagnelsens Tid nær, eller vil den endnu længe have at

kjæmpe sig frem mellem Taager og Irlys? Men naar den engang oprinder, denne Opvaagnelsens, denne Fuldbevidsthedens Tid, vil Opgjøret ikke blive lempeligt. Naar denne Sag kommer i alles Munde, naar den aabenlyst forkyndes og diskuteres istedetfor som nu at skjule sig henne i Krogene, naar alle Grene af Literaturen, Novellen, Romanen, Lystspillet og Dramaet har bemægtiget sig den og kappes om at bære den frem! ... En Retssag foran en Verdensskranke! Hvad mener I? Den ene Part i Firmaet Menneske mod den anden, for verdensgamle Forurettelser og Besvigelser, Madame *Eva Homo* kontra Sieur *Adam*, for tusendaarige Mishandlinger og Misbrug af Magten!

Men Søstre, Kvinder, — for ret at vidne, for ret at dømme i denne Sag er der Aktstykker at gjennemgaa, og jeg vil nævne eder nogle af disse Aktstykker, disse ubedrageligste Oplysningskilder, og det er *Livet,* der rører sig omkring os, det er *Historien,* — det er *Literaturen,* og deri fornemmelig *Romanen.* Ja Romanen; den vil være kommet nu, den Tid, da Kvinderne studerer Romanen, ikke til ørkesløst Drømmeri, men til Oplysning, til Vækkelse, til *Vidnesbyrd.*

Romanen! vil I sige, af den skulde vi hente denne Oplysning om vor Stilling i Samfundet?

Ja, hvor skulde vi ellers faa noget at vide om os, naar det ikke var i Romanen? Eller overhovedet i Skjønliteraturen? Man tage hvilken Bog, i hvilken Retning man vil, i Haand, filosofisk, teologisk, kultur- og literaturhistorisk, Kvinder nævnes ikke i dem undtagen som en Tilfældighed. Vi læser endeløse Forhandlinger, hvori der diskuteres og dekreteres kirkelige og verdslige Bestemmelser — Kvinden — uagtet uimodsigelig den halvt deri interesserede Part, som f. Eks., hvor det angaar Egteskab og Vielse, — har ingen Stemme, ingen Andel havt deri mere end Husdyrene paa Baasen. Kun maa hun blindt lystre disse Lovbud, der fattes uden hendes Stemme deri. En nys udkommen europæisk Literaturhistorie indeholder saaledes blandt en sindsforvirrende Masse kjendte og ukjendte Mandsnavne kun to kvindelige, som det ikke heller ret vel lod sig gjøre at forbigaa: *Mad. de Staël* og *Georges Sand,* — en Ære, som de rigtignok maa betale med at se de merkeligste Fortrin, der smykker dem, stemplet som *mandige* og med forresten dygtig at rives ned. Vi har nordiske Forfatterrevuer og Antologier, hvori Kvinder stadig udelades som ikke eksisterende. Historien kommer jo lidt i Forlegenhed, da den ikke ret vel — saa gjerne som den nok vilde — kan udelade Kvinder;

navnlig gjælder det den danske Historie, der bliver nødt til at fortælle os, at de eneste *tre* Individer af det svage Kjøn, der som selvstyrende har siddet paa Danmarks Kongetrone, samtlige var store og har efterladt sig et lysende Navn som Kvinder og Regentinder — et Resultat, som danske Mænd paa en ganske eiendommelig Maade har ydet sin Paaskjønnelse, idet de ved en senere Lovparagraf for Fremtiden udelukker Kvinder fra *Thyras, Filippas* og *Margarethas* Trone.

Nei, Romanen bliver dog tilsidst den sikreste Kilde, hvorigjennem vi kan hente nogen Kundskab om Kvindens Samfundsstilling. Vi sporer i det mindste her Virkningen af, at hun i hine Lovbestemmelser ingen Stemme har havt; vi føres ind paa den Scene, hvor dette Magtbuds trangeste Baand og Bøiler, Opinionens og Vedtægtens, omsnor hende. Vi kan bekvemt følge den hele Proces, der føres mod hende, naar hun ikke blindt lystrer dette Magtbud. Romanen er en Afspeiling af Livet, og Livet optager igjen af Romanen, hvad der er brugbart for det, og bringer det videre.

Romanen! vil I unge sige, den, vi netop ikke maa læse, den, vi maa stjæle os til at læse!

Det er sandt. Man var engang, endnu mere end nu, ængstelig for den Virkning, den øvede paa de Unges Fantasi. En sørgelig Tilstaaelse om, hvor umyndig vi opfattede og læste. En sørgelig Tilstaaelse om, hvor umyndige vi selv var. Man frygtede nogle stakkels Illusioner, der kunde blive farlige for den huslige Ligevegt senere. Man tænkte ikke paa, at der kunde komme en Dag, da Faren laa i, at der ingen Illusioner mere blendede os, da adskilligt af det, der skulde blende, kunde gaa op for os i sit rette Lys. Deraf den Studsen, næsten den Forbitrelse, som *Aurore Dudevants* første Romaner vakte. De dristede sig til at rive Sløret af for meget af det, der ikke maatte gaa op for os i sit rette Lys. Engang var Talen om den Rolle, Romanen spillede i Kvindelivet. Det er nu paa Tide at vende Sagen om. Lad os nu se at aabne vore Øine for den Rolle, Kvindelivet spiller i Romanen.

Den er ikke opbyggelig. Romanerne afgiver kun altfor sørgelige Illustrationer til Kvindens Stilling i det virkelige Liv. De viser os den hele afskrækkende Sandhed som i et Speil. I dette Speil vil vi se, hvorledes denne Mandens Aandslige og Hjertehalvdel, denne Medhjælp, givet ham af Gud, dybt trykkes ned fra dette sit ophøiede Stade, et evig forfulgt Rov for den sterkeres begjærlige Lidenskaber; vi vil se hende, jo mere raffineret Civilisationen udvikler sig — dybere og dybere draget

ned i Materialismens Sfære — beile om Prisen med dens laveste Ydelser, selv et Slags kulinarisk Kunstprodukt, der, kan man uden Overdrivelse sige, serveres efter Tidens vekslende Behag og Smag, altid kjæmpende mod Nedværdigelsen, snart med en dump Resignations Selvdøvelse, snart med vild Fortvilelse, men overalt merkende sine Spor med Taarer og Lidelser.

Heine har engang i cynisk Overmod givet hin laveste Analogi Ord. Han anstiller ensteds i sin „Salon“ nogle høist pikante Sammenligninger mellem de forskjelligste Nationers Kvinder og deres — Kjøkken. Det sker i al Uskyldighed, naivt forvorpent; der har neppe været Spor af Bevidsthed hos ham om, at han rørte ved en Universalforbrydelse. De moderne Romaner svulmer over af Lignelser, hentede fra disse Regioner; snart er hun en svulmende Frugt, snart noget andet ganefristende. I en viss tysk Roman er vi komne indtil — „appetitligt hvidt Kvindekjød“, kort, her faar vi i rene Ord antydet hendes Hovedstilling i Verdenssamfundet, den Magt, hun har at stræbe efter, den høieste Betydning at vinde, hvad hun har været og endnu er: en Potens i Nydelsen for de herskende. Og den nedværdigende Sammenligning paatrænger sig, ogsaa uden Ord, hvorhen, til hvilken Epoke vi vender vort Øie, fra hvilket Udgangspunkt vi forfølger vor Betragtning. Lad os blot gaa saa langt tilbage som til sidste Halvdel af forrige Aarhundrede, hvor mange Skikkelser har ikke Kvindeligheden maattet iklæde sig efter Tidsaandens Smag og Behag? Vi ser den vekselvis laane sit Præg af Rokokotidens kandiserede Bonbonserotik, det Wertherske Butterbrods-Sværmeri og de Ossianske *vol-au-vent*. Endnu dog kun som Tanke, hvilken en Rest af chevaleresk Blu søgte at dølge bag smukke Billeder og Talemaader, levede det Præg, Kvindeligheden modtog af sin Tid; — det var *vort* Aarhundrede, *vor* Tid forbeholdt at rive Sløret af Tanken og frækt give den *Ord*. Hin Tids Erotik, hvor fordærvet den var, lignede sine Heltinder dog altid med noget idealt, saa i den vegetative, saa i den levende Verden. Man greb til Engle og til Sylfer, Gazeller og Svaner, Blomsterne udtømte sine Muligheder — i vore Dages Romantik kan vi hente Billederne paa kvindelig Fuldkommenhed nede paa Spisesedlerne og Gastronomiens allernyeste Manifester.

Dog tilbage til Romanen. I den Slegt, som fulgte paa Revolutionen, var det forbeholdt de forviste, der endnu levede fjernt fra Fædrelandet — forsaavidt begunstigede, som de derved unddroges Napoleons umiddelbare Jerntryk —, at give Stødet til Literaturens Gjenopvækkelse, og med den til den nye Kvinde-

type. Men det var triste Folk, disse Emigranter, haardt prøvede gjennem Kjedsomhed, Ørkesløshed og Skuffelser af alle Arter. Disse Orme havde langsomt tæret paa de bedste Elementer i dem: Troen, Kjærligheden, Entusiasmen, for kun at levne en sygelig Ærgjerrighed og en umættelig Selvforgudelse tilbage. Om *Mad. de Staël*, der først og fremst hørte til de literære Emigranter, gjælder jo rigtignok dette ikke, men desmere om de skrivende Mænd. Deres hemmelige Løsen var: Gid vi kunde elske, gid vi kunde tro, tro paa *noget.* De trængte til Bevægelse, til Kampe, og saa skeptiske, saa antikristensindede som vel muligt, opkastede de sig til Forkjæmpere for den afsatte Religion. Selv ude af Stand til at elske, kastede de sig paa Romanen for at skildre Lidenskaben. Den gamle Heltindetillavning tilfredsstillede imidlertid ikke disse malkontent blaserede Aanders Smag. Her maatte noget kraftigere, mere krydret, mere kompliceret til, og de skabte den karakterfulde, behersket-lidenskabelige Kvindelighed, der paa én Gang egger, beruser og *modstaar,* — Aarhundredets Kvindetype. Det forstaar sig, at dens Heltinder med alt det over al Maade elskede og var forelskede i disse Riddere af den bedrøvelige Skikkelse, hvori hine Forfattere saa umiskjendelig giver sig selv. Men Aarhundredets Kvindetype var skabt; i alle Romaner lige fra hin Epoke vil man gjenfinde den, altid mere og mere udviklet, det vil sige, den træder op i dem, men den anerkjendes ikke som gyldig; overalt vil man finde den modstandsvæbnede Kvinde bekjæmpet og overvundet. Vi vilde derfor maaske bedrage os, hvis vi i hin Trang til en selvstændigere Kvindelighed vilde tro at se en Kvinde-Agtelsens og -Betydningens gryende Morgenrøde. Ak nei, den bringer snarere Tanken hen paa en sportsmæssig Bestræbelse for at stille ligerustede Modstandere op til en Dyre- eller Hanekamp, at den kan blive muligst blodig pikant.

Jeg kan derfor ikke være enig med dem, der har villet betegne den modstandsvæbnede Kvindes Optræden i Literaturen som Kvindens Kamp mod det bestaaende, mod Samfundet. En saadan Kamp vilde hævet hende til Mandens Vaabenfælle — thi ogsaa han har sine Kampe mod Samfundet at bestaa — og ydet os det smukke, stolte Syn af et Fællesforbund. Nei, det er ikke saa vel! Selv Madame de Staël, der i denne Retning altid paaberaabes som Forbillede, som den, der har ført de dristigste Angreb paa Samfundet paa sit Kjøns Vegne, selv hun aflægger en ynkelig Sidsteerklæring, naar hun i sit bekjendte Motto foran *Delphine* siger, at en Mand har Ret til at trodse Opinionen (Samfundsdespotiet), men en Kvinde bør underkaste

sig den.[1] Nei, det er ikke mere, som i den gamle Roman, *med* Manden, hun (Kvinden) optræder i Kampen; det er *mod* ham, eller rettere han mod hende; i ham selv ser vi Personifikationen af Samfundsdespotiet . . . Det er *Tvekampen*, ak den saa ulige! den paa Skrømt udrustedes mod den skarptbevæbnede! . . . Og vil man bivaane disse Kampe fra den blot og bart dyriske Vildhed til den mest raffinerede Grusomhed, saa læse man Romanerne.

I Romanen, vil I atter sige, vore stjaalne Timers Glæde, skal vi finde alt dette oprørende?

I Romanen? spørger de gamle, Slegtens Bedstemødre. Vor Ungdoms Roman! Den i det slidte Bind, med Taaremerkerne i, den, som vi saa behændig skjulte under Strikketøiet? . . . den, hvori alle Kvinder var Engle og Mændene om muligt noget endnu høiere! Ogsaa i den skulde vor Nedværdigelse træde os imøde?

Ogsaa den lad os kalde tilbage i Mindet. *Den* Genre Romaner var endda ikke den værste. Den undte os i det mindste Drømmen. Den forespeilede os en Lykke, som Livet siden stadig bedrog os for. De endte altid, disse Romaner, i en Dydens og Kjærlighedens Apoteose i bengalsk Ild. Vi lærer i det mindste af denne Genre Romaner, at vi er blevne lidt klogere, end vi dengang var. Vi tror ikke paa disse Løfter mere. Kjærlighedens Lykke i den bengalske Belysning har altfor ofte forvandlet sig til en ret prosaisk Skorstensild, uden Kjærlighed og uden Lykke. Vi tror ikke paa disse Løfter mere; men paa *Lidelsen* tror vi, og, Søstre, lad os slutte os sammen til at se Lidelsen ret i Øinene og give den det rette Navn. Lad os se efter, om ikke Lidelsen heder *Uret*, Nedværdigelse, og lad os saa se, hvilke Kræfter der endnu er levnet i os; hvem ved! maaske vi finder Midler til at reise os efter den, ja til at beseire den!

Lad os dernæst følge den Romanliteratur, der afløste og tildels gik Side om Side med de følsom-løgnagtige Skildringer af Liv og Seder, en Literatur, hvorpaa hin gjærende, mere kritisk prøvende Tid har sat sit Præg. Mange af dem knytter sig til store, verdensberømte Navne, Verker, hvorigjennem Samtidens Mænd har dikteret Samfundet Love.

Deres største Fortrin fremfor den følsomme Genre er, at de

[1] Det er rimeligt, at Mad. de Staël med dette sit Motto kun har villet afvende Vreden noget; hvordan hun vil forsvare al den usigelige Jammer, der i hendes Roman flyder af, at en Kvinde blindt skal bøie sig for Samfundsbestemmelserne og Vedtægten, faar da blive hendes Sag. (Anm. fra 1877.)

forsmaar Hykleriet; de maskerer ikke det onde. Der var nu først Emigrant- og Restaurationsperiodens Romanskrivere: *Chateaubriand, Constant, Mad. de Staël*, saa den tysk-romantiske Skole: *Tieck, Schleg'lerne, Fouqué* og høit over dem alle og alle Skoler *Goethe!*

Goethe, o jeg stanser bævende ved Navnet! . . . *Goethe!* denne sin Tids største Magiker, den store Trollmand, der med en saa uforlignelig Sikkerhedens Majestæt forstod at kaste Digtningens Slør over en umoralsk Virkelighed og stikke dennes groveste Forsyndelser ind i Digtningen, — der forlod Scenen med et „mere Lys!" og overlod det til en fuldkommen blendet Eftertid at finde Rede i *Dichtung und Wahrheit* . . . denne Mand, der behandlede Kvindehjerter, som han femaarig behandlede sin Moders Fajance, det han en vakker Eftermiddag underholdt sig med at kaste — klask i Gaden, „til stor Moro", heder det „for den lille Fyr selv og de tilskuende Naboer". Ja, netop saa har Samtid og Eftertid moret sig med Beskuelsen af den store Fyrs Legen med Kvindeskjæbner — Stykke for Stykke — og overbudt hinanden i hjerteløs Betragtning deraf.

I Frankrige fulgte saa *Balzac, Eugène Sue, Souvestre, Hugo* og *Alex. Dumas.* Efter Julirevolutionen den franske Romans gradvise Udartning, der lod den synke ned til at kaldes: „*la litérature de sang et de boue*". Samtidig hermed hin nye Skole paa den anden Side af Rhinen, der kaldte sig *Das junge Deutschland*, og som med *Gutzkow* og *Laube* i Spidsen syntes at have stillet sig en fuldstændig Løsning af alle sedelige Baand til Formaal. Hvad Plads Kvinden anvises i disse aandrige Saturnalier, behøver neppe at antydes. Saa *Byron* med sine sublimtænderskjærende Delirier à la falden Engel . . . Vi kan ikke opregne en Tiendepart; men i dem alle manifesterer sig mere eller mindre utilsløret den verdenshistoriske Uret i alle dens Former, dens Faser, dens mangfoldige Afskygninger. Hvilken Luksus af Kvindemarter, hvilke Rædsler af Kvindeofringer! Kun skiller de sig ved lidt mere eller mindre Spor af Medfølelse for Lidelsen. Men alle ligner de hinanden deri, at der mangler dem Bevidsthed om, at dette grunder sig paa *Uret.* De udtaler den ialfald ikke. Spor af denne større Blødhed kan man finde først og fremst hos *Dickens*, den elskelige Dickens; hos flere tyske: *Auerbach, Freytag;* ogsaa hos enkelte franske, hos *Souvestre* f. Eks., der har skrevet en ganske merkelig liden Cyklus Fortællinger, der heder *L'échelle des femmes.* Man merker dog i disse, at man befinder sig paa kristnet

Kampplads: der flyder Blod og Taarer, men Taarer, der mildnes, idet de blandes.

Dette kan derimod ikke siges om vore Dages Roman. Spor af saadan Ridderlighed vil man finde i de allerfærreste af dem. Forfatterne kappes her om at udstyre sine Helte med Lidenskaber og Tendenser, som Tiden endnu ikke ret har sluppet løs — men det kommer nok —, lader disse Egenskaber fremtræde saa lidet som muligt generet af nogen Velopdragenhedens eller Selvtugtens Baand og vil i denne Kompleks have anerkjendt en Norm for den rette Mandighed. Vi faar denne nye Type i alle moralske Afskygninger lige fra en høist suspekt Hæderlighed og Storsindethed til den utvetydigste Lavhed, gjennem alle Leve- og Verdensmandens raffinerede Synder og elegante Smaanederdrægtigheder ned til Bagnokandidatens Mesterstreger; — hvo, som tviler, han læse! Kvindens Rolle i disse Romaner kan man let tænke sig; den bliver kun en lang, vaandefuld Brydning mod denne Art Mandsstorhed, en Kamp, der altid ender med, at de jammerfuldt bukker under. Men sin vildeste Udartning naar denne Genre først i den nyfranske Romandigtning og dens Efterlignere. Her kan det neppe kaldes Kampe mere. Snarere minder den største Del af disse Romaner om de gamle meksikanske Tempelslagterier, og høit over disse Ofringer troner Mandsdespotiet og Egoismen, paa én Gang følesløst og umættelig, som den broget glitrende Atztekegud paa sin Forhøining over Blodstenen.

Det er disse Forfattere, der, oversatte paa alle Sprog, med klingende Anbefalinger ogsaa er indførte i vor nordiske Læseverden. Man kan finde dem paa alle Borde, i alles Munde, og man synes stiltiende at indrømme dem første Plads i de senere Tiders romantisk-æstetiske Literatur. Ingen har ellers havt noget at bemerke. Hvorfor skulde da ikke Mødre trygt kunne give sine unge Døtre *Droz* og *Gustave Flaubert*, *Cherbuliez* og *Spielhagen* ihænde og sige: „Tag og læs“? Ja, tag og læs kun, I Unge, men lukker eders Øine og eders Sjæle rigtig op for, hvad der staar at læse!

Mildere mod Kvinden arter sig ogsaa nogle andre Samtidige af forskjellig Nationalitet, deriblandt *Turgenjew*, Ungareren *Jókay*, *Paul Heyse,* — Paul Heyse, denne fine, elskværdige Mand, der maaske saa meget mindre nenner at gjøre os Kvinder Helvedet for hedt *hernede*, som han paa hver Side af sine spændende Romaner berøver os Fortrøstningen til en gjengjældende Himmel. Turgenjew og Jókay holder tildels fast ved den traditionelle Kvindetype: Opofrelsens, Forsagelsens, medens

Mændene arter sig des vildere. Deres Nationalitet tøiler disse Forfattere endnu noget tilbage. Men bundne som de er til disse sine Nationers eiendommelige, halvvilde Betingelser, undgaar de ogsaa Udartningen, der følger med Overcivilisationen. Disse Nationer vil derfor lettere bevare den ridderlige Bevidsthed uskadt og engang kunne knytte den til det bedste og nobleste i Verdenskulturen. Endnu er Kvinden Martyrerske hos dem; det kan ikke anderledes være. Den hele rige Fylde af Skildringer fra deres ofte forunderlig brogede, lidet kjendte Samfundsforhold svulmer over af Kvindelidelse. Og trods dette — vi paastaar det endnu — gjør dog — sammenholdt med de nævnte vesteuropæiske Romantikere — hin rosværdige Afvigelse sig gjældende. Foruden at i det hele en renere Luft vifter os imøde fra deres Verker — naar galt skal være, da heller en ærlig Duft af Kvas og Løg end en giftsvanger Salonparfume —, sporer vi et Hjerte for Kvinden, som man forgjæves vil søge hos de andre. De Smertens Skrig, der toner til os gjennem disse Skildringer, gjenlyder i deres egne Sjæle; de lider selv ved Lidelsen; der gaar endog noget som et Glimt af Bevidsthed, en stille Anklage mod Samfundet gjennem nogle af deres Beretninger. De synes at ane den hule Grund, der truer med at styrte ind, ane Kløften, den bundløse, der har dannet sig mellem Fortidens offerberedvillige Kvinde og Tidens tøilesløse Mand. Men kun dunkelt føler de det. Disse Forfattere forholder sig til hine deres berømte Tidsfæller, som endnu ikke ganske afstumpede Fremmede under visse oprørende Gadescener i de italienske Byer forholder sig til Dyrplagerne selv; deres Hjerter bløder i dem; men hvad kan de gjøre? Kun som de medlidende Reisende skyndsomst muligt vende sig bort.

Ikke saa de nævnte vesteuropæiske Forfattere. De har visselig følt, at de traditionelle Heltindedyder lidet vilde passe til at gaa i Spand med deres egne, ustyrlige Helte. Disse Dyder optræder derfor kun forviste til Fortællingens tjenende Aander, Mødre og Søstre, hvor de oversees som noget organisk medfødt, der i sig selv ikke har ringeste Betydning. Til disse Skrankestormere, disse umættelige Livssvelgere, hvis Kvalifikation som rigtig tidssvarende Romanhelte synes at bero paa den størst mulige Voldsomhed, hvormed de søger at naa alt, hvad deres Begjær falder paa, maatte der nogle tilsvarende, ikke altfor greie Kvindekarakterer; ellers vilde jo Historien straks været ude. De optog derfor Restaurationens Kvindetype, kun varieret, ja karikeret indtil det dæmonisk forvredne. Her ser vi da Kvinden i sin allernyeste Skikkelse: halv drillende Dæmon,

halv Helgen, halv Sirene, halv barmhjertig Søster — Ild i en Iskruste, eller omvendt; kort — her har vi Forbilledet til hele Sfinks- og Froufrou-Genren. Dermed udelukkes naturligvis ikke Lidelserne; nei langtfra; jo vildere Kampen udvikler sig, des mere sønderslidende arter sig disse. Thi det gjælder i dem alle: enten maa Manden betvinge hende og bøie den opsætsige efter sin Vilje, eller hun skal *dø, dø.* Disse rystende Dramaer ender derfor næsten alle dermed, at naar Kampen synes paa det heftigste, stødes hun ned, og han staar som Seierherre igjen paa Arenaen, modtagende Hyldningen. Og som de gamles ubønhørlige *Pollice verso* klinger gjennem dem alle Forfatterens Varselsraab: „Saaledes skal det gaa dem, disse irregulære Kvinder, der drister sig til at ville være sterkere end vi. Vi vil Modstanden; vi trænger til den, til at egge, til at bryde vore egne Lidenskaber imod; men vi taaler ikke Kvinden i denne Modstand. Slige Kvinder er blot tilladelige, naar vi vil Kampen; men de er helt ubrugbare for os siden."

Og deri har de vistnok Ret. Naar Podagraen og Gammelmandskravene har afløst Livsstormeriet, saa duer jo den Slags Kvinder slet ikke.

II. FREMMEDE FORFATTERE.

„Efter den Anskuelse maatte man altsaa være en Mand, som fortjente at hænges, for at blive en stor Kunstner?
For at blive noget stort i hvilkensomhelst Retning maa man have forsvoret sig til Djævelen."
Miss Rovel af Cherbuliez.

Vi vil nu lade Romanen tale selv og høre, hvad den har at fortælle os. Kun maa jeg, idet jeg lader enkelte af disse Dagens merkeligste Fremtoninger passere en kort Revu, verge mig mod enhver Pretension paa, at det skal kaldes Recensioner.

Her kan ikke blive Tale om nogen æstetisk Bedømmelse. Fra denne Side har den ræsonnerende Kritik allerede udtalt sin Dom og anvist disse Forfattere den høie Plads, de indtager som geniale Fortællere.

Hvad jeg vil tillade mig, er kun nogle Fingerpeg i hin Retning, som angaar os Kvinder. Vi vil tilsammen gaa disse Romaner igjennem; vi vil undersøge, hvorledes det Livsprincip, der er lagt til Grund for denne Art Literatur: *Offerkravet* paa

den ene Side, *Offerberedvilligheden* paa den anden, arter sig i vore Dages Roman. Vi vil se, under hvilke nye Former dette Grundmotiv optræder i dem, — dunkle Veie, triste Vuer at opsøge, hvor Følelsen alene sikrest og retteligst veileder, men Veie og Vuer, som den ræsonnerende Kritik, i det mindste hidtil, kuns lidet har fundet det værd at betræde.

Vi vil først gjennemgaa et Par mindre Fortællinger, der i Aanden, om end ikke i Aandrighed, værdig slutter sig til de store Forbilleder. I Sprog og Indhold tilhører de Fortiden, hvor de kan tjene som Type for en hel Retning.

En af disse var af engelsk Oprindelse; dog mindes jeg hverken Titelens eller Forfatterens Navn. Den stod at læse i et af hine Underholdningsskrifter for Ungdommen, hvori man stræber at bibringe denne det Kvantum Poesi og Livsvisdom, man anser lærerigt og vækkende for den.

Her ingen pikante Situationer, ingen menneskelige Dyrekampe, der kan gjøre en Moder betænkelig ved at give den sin unge Datter ihænde. Alt er, som det skal være. Den aander lutter Moral og Dyd. Vi faar hele Systemet efter den gamle Opskrift. Det vil sige, der angles fra først til sidst efter hine sentimental-marterlystne Rørelser, hvorpaa hele Fortidsromanens Held har været bygget. Og hvad der krummer sig paa Krogen, det er Kvindeopofrelsen i sin langsomme Forbløden, sin usigelige Smerte.

Lad os tilsammen ganske flygtig gjennemgaa denne lille Fortælling. Maatte vi saa alle opleve den Tid, da vi lægger den Slags Dydsmanifester bort med samme Følelser, hvormed jeg gjennemlæste denne lille, smukt fortalte Historie. Kunde jeg givet disse Følelser Ord, vilde de omtrent, rettede mod Helten, lyde saa:

Hjerteskrælling, du!
Nu nok af Kvindemartyrglorie,
Hvormed du pynter op en skammelig Historie;
Den vækker ei Beundring mer, men *Gru*.
Vi gruer ved at se slig Heroisme,
Et Bytte kun for lavest Egoisme. —
Var din Fortælling sand,
Du blues burde ved at kaldes Mand!

Hovedpersonen, en syg, vanfør Mand, fortæller selv. Han er Herregaardseier, ældste Søn, med flere yngre Søskende. Hvorledes han helt fra sin tidlige Ungdom blev et helseløst Menneske, fortæller han ikke. Hans eneste Trøst i denne

Tilstand var en jevnaldrende Søster, en yndig ung Pige, der ganske opofrede sig for at lette ham den. Hun kjendte intet andet Liv end at pleie ham, tjene ham, vaage hos ham, læse for ham; naar de andre Søskende tumlede sig ude, veg hun ikke fra hans Sygestol. Det er smukt. Med Behag dvæler vi derved, idet vi spørger os selv, om vi ikke vilde finde Kraft til det samme, Glæde i det samme, naar det gjaldt et elsket Væsens Vel, og en indre Stemme svarer os: Jo, jo.

Tiden gaar imidlertid, og et blegere Skjær paa *Marys* Kinder begynder at fortælle os, at hendes første Ungdom er forbi, og at den er tilbragt i Sygestuen. En Søster, som har været Centret i de Unges Kreds, der til visse Tider paa Aaret samles paa Godset, bliver forlovet og gift. Mary har aldrig tænkt paa noget andet Liv end at leve for den syge Broder. Men en yngre Broder, Oxfordstudent, kommer hjem i Ferierne; han bringer en Ven med, en glimrende begavet ung Mand, med ædelt Sindelag og i en god Stilling. Han opdager Marys skjulte Værd; de elsker hinanden og forlover sig. Hvilken ny Verden aabner sig for hende! Hun tør neppe tro sin Lykke! Saa kommer det Øieblik, da hun skal aabne sit fulde Hjerte for Broderen og se hans Glæde derover. Men der kom hun godt an! En smertelig Studsen, en tvungen Lykønskning, hvorigjennem en stille Bebreidelse taler, er den Deltagelse, hun møder. Fra det Øieblik er han treven og vanskelig at behandle. Ved mindste Anledning piner han hende med sin Skinsyge.

Den Dag kommer, da hendes Elsker trænger ind paa hende for at bestemme Tiden til deres Forbindelse. Hun nævner det saa skaansomt som muligt for Broderen. Nu bryder hans dulgte Misnøie frem i aabenlyse Klager. Hun kan ikke være saa grusom at forlade ham; hun *kan* ikke, hun *skal* ikke. Mary maa da hitte op nogle Forhindringer, der udskyder Forbindelsen i det uvisse, vel vidende, at hendes Forlovede ikke vilde finde den sande Grund dertil antagelig. Udsættelsen gjentages og gjentages altid med det samme Resultat: en Tyrans smaalige Tilfredsstillelse paa den ene Side, en utaalmodig, stille opirret Brudgom, en mere øiensynlig falmet Kind paa den anden. Der er gaaet én Sommer, der er gaaet to siden; — imidlertid er en yngre Søster blomstret op bag Mary. Den tredje Sommer kommer og samler dem ogsaa paa Gaarden; — ak, vi behøver ikke at sige, hvordan det gik. Hun er smuk, denne Søster, smukkere end Mary; dermed er alt sagt. Inden de sidste Skovpryd er faldne under Ljaaen for at blive

til Hø og ædt af Fæet, er hendes Livshaab ubarmhjertig meiet ned; hun giver selv Plads, som den, der optager den for andre. Hun tør ikke beklage sig engang; han maa ikke engang kjende Grunden, Offerets Størrelse; det er altsaa kun et Lune, en indre Troløshed, der har ledet hende. Efterat hun med knust Hjerte har lagt Søsterens Haand i den elskedes, vender hun tilbage til sin Plads ved den syge Krøbling, der glædeligvis har Kraft til længe at overleve hende.

Men *hvordan?* spørger vi. *Hvorledes* har han levet med Bevidstheden om, at han modtog et saadant Offer? Og bagefter, da hun var død? *Ja, derom hører vi intet.* Intet om de Følelser, der maatte bevæge ham ved daglig at se det Væsen, hvis Hjerteblod han langsomt havde suget. Vi stanser, vi lytter, som om vi maatte høre en, om end fjern, Susen forbi af de hevnende Erinnyer ...? Nei. —

En anden liden Fortælling hører ind under samme Genre og er bygget paa samme usunde Motiv.

Diligencen, der gaar til Orizaba i Mexiko, bliver overfaldt af to maskerede Røvere og plyndret for en betydelig offentlig Sum Penge. Der veksles Skud; et Par af Passagererne, deriblandt en piemontesisk Adelsmand, myrdes; Røverne flygter, maaske selv saarede. Fortælleren, en Læge, som er med, slipper uskadt derfra. Kommen til Byen, bliver han kaldt til en bekjendt anset og fornem Mand, Don *Manuelo*, der ligger nede af et Vaadestreifskud, en liden tør, sortsmusket firtiaarig med et ingenlunde tiltalende Ansigt. Hans unge Hustru, en af Byens feterede Skjønheder, modtager ham og viser en til Afsindighed grænsende Ømhed og Angst for den saarede, en Angst, der forekommer Lægen uforklarlig, da hans Tilstand slet ikke er farlig.

Men den dræbte Reisendes Regjering forlanger streng Undersøgelse i Anledning af det begaaede Mord.

Ved forskjellige Omstændigheder ledes Mistanken paa den saarede Don Manuelo og en anden bekjendt ung Herre, som siden Begivenheden sporløst har været forsvunden. Øvrigheden, der længe kvier sig derfor, bliver tilsidst nødt til at skride ind; en af dens høieststaaende begiver sig selv hen til Don Manuels og indleder saa diplomatisk som muligt en Undersøgelse. Men Donna *Serena* afparerer med mageløs Finhed og Opfindsomhed alle maskerede Udfald, der kunde lede til en Opdagelse. Det lykkes hende flere Gange at afvende Faren og drive Inkvirenterne bort. Mistanken stiger imidlertid til Visshed; den mistænkte skaanes ikke mere, men drives ind i Fælden af et

aabenlyst Forhør. Med aandeløs Fortvilelse følger Donna Serena Gangen i dette; der er ingen Udvei mere; i det Moment, som Tilstaaelsen presses frem, overskriger hun ham, aabner Døren til Sideværelset, hvor en ung Mand, udstrakt paa en Løibænk, ogsaa saaret, synes at kjæmpe med Døden, angiver ham *som sin Elsker*, hvem Manden har overrasket sammen med hende, og med hvem han derpaa i *Duel* havde udvekslet de dødbringende Kugler. Sandheden var, at hun aldrig havde set ham, før han dødssaaret blev bragt til hendes Hjem, hvor hun havde pleiet ham paa bedste Maade.

Gemalen er reddet, hun ofret. Thi som det heder: „Til Ære for Byen Orizaba var det, der nu blev bekjendt om Donna Serena, noget ganske enestaaende i den Klasse Damer, hvortil hun hørte. Plyndringen af Diligencen, Mordet paa Grev Alegrini betragtedes som underordnede Forbrydelser i Sammenligning med den brødefulde Hustrus."

Manden kom sig, restitueret i sine Medborgeres Agtelse. Hun sygnede hen og døde, jammerlig knust under den Foragt, der mødte hende overalt.

Kan nu en saadan Beretning som denne frembringe et opløftende Indtryk paa en Læser? En skjøn, stolt, ædelsindet Dame ofrer Liv og Ære for en Kjeltring, der forklædt røver og myrder paa Landeveiene, mod hvem de fødte Banditter staar med Palmer i Hænderne, og hun myrdes langsomt af et Samfund, der regner Mord og Ran for mere undskyldeligt end en Kvindes Feiltrin. —

I en tredje, der nylig har staaet som Føljeton i et norsk Blad, bliver den unge Pige i Novellen skjult Vidne til, at en ung Mand, som hun elsker, lokkes ind i et Baghold i hendes eget Hjem, myrdes, plyndres og puttes i en Sæk af to Mænd, hvoraf den ene er en velbekjendt og anset „Forretningsmand", den anden — hendes Fader.

Da hun vaagner af sin lange Bevidstløshed, finder hun sig i sin Seng og denne Fader siddende foran den, stirrende paa hende. Han søger at vække hendes af Rædselen forstenede Livsaander ved at skrifte for hende et helt forbrydersk Liv, hvorom hun ikke havde svageste Anelse, og som i Skurkagtighed kun overgaaes af en anden Mands, den samme, som hun saa i Ledtog med ham.

Dette kunde nu synes at være nok af Rædsler. Men nei, denne Fader forestiller hende endnu, at hin Mand vil drage ham i Fordærvelse, hvis hun ikke ofrer sig for at redde ham. Og dette datterlige Offer bestaar simpelthen deri, at hun skal

samtykke i at lade sig vie til hin Mand, som hun fra sit Skjul har set myrde hendes Elskede bagfra, derefter plyndre og stikke i en Sæk; thi er hun først bleven hans Hustru, kan hun ikke vidne i Sagen mod dem. Og inden hun har reist sig fra sit Leie, er hun afpint dette Løfte. Længere formaaede jeg ikke at læse og kan derfor ikke melde noget om Udviklingen af denne Historie.

Af denne Slags Fortællinger vrimler der i alle romantiske Tidsskrifter og Novellesamlinger, og Føljetonerne strutter over af dem, som Blod, der æser op i sin Raaddenhed. De behøver i Grunden ingen Forklaring, kunde det synes. Desværre, Forklaringen trænges nok; og at den trænges, men stadig udebliver, at de fortælles uden nogensomhelst Indignation, uden Anvendelse af en strengere Moral, en mere lutret Livsopfatning, ene og alene, som det synes, for at berede Læseren en liden Pinselsfest, — deri ligger det grunddemoraliserende i alle disse dydige Smaafortællinger.

Ved dem vil vi ikke dvæle. Det er nogle af de større Verker, vi vil gjennemgaa med hverandre, Verker, der for Øieblikket ogsaa nyder Øieblikkets fulde Berømmelse.

Men forinden det sker, har jeg en Bøn at stille til den velvillige Læserinde. Min Bøn er: Forveksler ikke. Forveksler ikke Hensigten med Midlet, forveksler ikke Aanden, der har dikteret disse Linjer, med den uvante Form, hvori den uvillig, modstræbende træder frem. Hensigten, Øiemedet er, at vi vil søge at klare for hinanden vor Opfatning af den Livsanskuelse, der raader i disse Romaner, fornemmelig med Hensyn til den Stilling, Kvinden indtager i dem; Midlet er, at vi knytter vor Betragtning til Beretningerne selv i disse Romaner, hvorved man bliver sat i den ubarmhjertige Nødvendighed tro at referere. Skulde det støde eder, saa lad os huske paa, at hvad jeg bliver nødt til at berette, kunde vor kjære Ungdom fortælle eder til Punkt og Prikke, og lad os i det mindste blive enige om, at dette er egentlig det beklagelige.

Cherbuliez: Et Kvindehjertes Historie.

Man læser denne Roman næsten halvt tilende med en Følelse af Tilfredshed, der grunder sig paa en Illusion, hin Illusion, der mere eller mindre betager os i disse Forfatteres Verker. Vi fastholder nemlig vor egen primitive Opfatning af godt og ondt, uanset, om det er Kvinde eller Mand, der tales om. Forfatteren lader os velvillig i denne Tro en Stund; vi læser og læser og er endnu lige blinde; saa vender han pludselig

Vrangsiden frem og viser os, hvor usigelig enfoldig denne vor Opfatning deraf var. Han udvikler f. Eks. en Karakter, som det synes, konsekvent gjennem Tale og Handling. Vi finder denne Karakter dadel- eller rosværdig; vi tror os med Forfatteren i den skjønneste Enighed. Saa kommer Opløsningen. Hvad der oprørte os, var det berettigede, det belønnelsesværdige ... Det, der sympatetisk tiltalte os, maaske en viss gammeldags-pertentlig Properhed i Moralbegreberne, maaske en Smule Selvstændighed hos Kvinden var det ridikule, det strafværdige og bliver altid i samme Mon, som det reiser sig mod det, Forfatteren vil have erkjendt som det berettigede, eksemplarisk afstraffet.

I ovennævnte Roman træder en saadan Kvindekarakter op, den vi vil kalde den *modstandsdygtige.* Det sker her paa en smuk og — forekommer det os — fuldt berettiget Maade. Vi lærer ikke desmindre her at kjende hin Grænse, Forfatterne af disse Romaner vil have faststillet som det tilladelige i en saadan, og vi vil se, hvorvidt deres Begreber derom stemmer med vor Opfatning deraf.

Isabella, Romanens Heltinde, opdraget i dybeste landlig Ensomhed af sin Fader, en lærd gammel Særling, lærer en ung Pariser at kjende, der ved et Tilfælde slaaes ind paa deres afsidesliggende Bjergslot. Han er i enhver Henseende en Modsætning til hende; han er en Leve- og Verdensmand, der har gjennemgaaet alle Stadier i Paris. Men han er saagodtsom den eneste Fremtoning paa hendes Ensomheds Horisont, og en glimrende Fremtoning, og da hun i sin Art er noget ganske nyt for ham, dertil skjøn og aandrig, forelsker han sig i hende; hun elsker ham; og de bliver forenede.

Paa det ensomme Slot i Pyrenæerne, hvor de begynder sit egteskabelige Liv, gjør denne Uoverensstemmelse sig snart gjældende og ytrer sig fra hans Side — vi tillader os, hvad Forfatteren end kan have ment, at fastholde vor enfoldige Opfatning deraf — i mindre elskværdige egteskabelige Egenskaber, som vi vil kalde: Grættenhed, Hjertetørhed, despotiske Luner. Kampen udspinder sig da mellem dem, men paa den Maade, at Isabella, der er en høisindet, stolt Sjæl, ikke paa almindelig Vis deler sin Dag mellem at modtage Mishandlingerne og at græde henne i Krogene, men møder Kulde med Kulde, idet hun saaret og forundret trækker sig tilbage, med andre Ord: hun finder Kraft til Modstand. Hun gjør dette med saa megen Værdighed, Markien skildres saa afskyværdig, at den Illusion, vi hildes i, i det mindste er tilgivelig. Det kan kun være

Forfatterens Mening at ville vise os, at selv for en elskende Kvindes Overbærelse er der Grænser, der ikke maa overskrides, gjennem alle disse, et saaret Kvindehjertes Kampe, forberedes kun den uundgaaelige Udgang . . . Vi kan ikke tvile paa, hvad denne Udgang vil blive; den maa hede Løsrivelse, maaske Redning. Han lader endog til dette Øiemed — saa indbilder vi os — en anden Personlighed, en fuldkommen Modsætning af Gemalen, dukke op i Baggrunden. Det er en noget bisar Tilbeder, en Slags asketisk Sværmer, der, født til en glimrende Stilling, til sin Families store Sorg truer med at blive Munk, men som, da han lærer Isabella at kjende, for første Gang vakler i sin Beslutning eller *bestyrkes* i den; han er nemlig Tilbageholdenheden og Haabløsheden selv. Men da han tillige er skildret som ædel, ja baade fra Hjertets og Aandens Side begavet, kan vi ikke betvile, at disse to er bestemte til hinandens Redning. Isabellas sande Sjæleliv vil her begynde, tænker vi, var det end gjennem Forsagelsen, og vi finder virkelig en Lettelse i denne Tanke.

Den unge Dames værdige Tilbageholdenhed ligeoverfor sin Gemal havde i den første Tid været ham noget pikant og nyt og budt ham en velkommen Stimulans i det landlige Einerleis Kvaler. Den antager nu, egget ved en virkelig eller fingeret Utroskab fra hans Side, en alvorligere Karakter, der mere og mere opirrer ham, og da hun tilsidst drives til at søge stille Skilsmisse, og han ikke ved allehaande voldsomme Forsøg kan beseire hendes Beslutning, bliver han rasende og tager det Parti uden Afsked at reise til Paris.

Isabella, der elsker ham endnu, følger ham hemmelig, trænger sig uset i hans Nærhed, bestemt paa ved første angrende Tilbagevenden til hende tilgivende at aabne sit Hjerte. Efter denne lille Virak, Forfatteren strør for den saa længe irriterede Mandsstolthed, er det ham kjært at fortælle os, at dette Haab ganske brister for hende. Hun bliver nemlig fra sit Skjul Vidne til en Scene af en saa lidet forsonende Virkning, at hun, uden at give sig tilkjende, vender tilbage til sit Slot. Forfatteren, der saa smukt har skildret os et kvindeligt Hjertes Kampe, finder det maaske her billigt og retfærdigt at indvie os i, hvordan lignende dybt saarede Følelser ytrer sig hos *Manden* og der finder sit høieste, mest tragiske Udtryk: Isabellas Gemal styrter sig i Lasternes Svelg og søger at døve sine Sjælesmerter ved at „tømme Bægeret tilbunds". Efter denne Appel til Læserens Medfølelse lader han ham vende tilbage, bestemt paa at bøie Isabella, hvad det end skal koste. Her finder han den

omtalte ydmyge Tilbeder, der endnu ikke er gaaet i Kloster; tvertimod, han truer for Alvor med at fortrænge ham af Isabellas Hjerte. Familierne omgaaes nemlig hyppig; hans bekymrede Moder og Søstre ser intet heller, end at den Magt, Isabella øver, maatte virke paa hans fortvilede Beslutning og give ham tilbage til Verden og dem. Denne Sagernes Stilling gjør Markien alvorlig forskrækket, næsten ydmyg. I en lidenskabelig Scene skildrer han hende Dybden af sin Smerte efter deres sidste Skilsmisse, skildrer hende, i hvilket Dyb han har stræbt at døve den, og søger at røre hende med, at han har „tømt Bægeret tilbunds“. Men merkelig nok gjør denne Tilstaaelse ikke den tilsigtede Virkning. Isabellas rene Sjæl løsriver sig i det Øieblik ganske fra ham, da — *voilà le moment suprême!* Da griber han en Jagtkniv, styrter sig over hende, men, lammet ved hendes Ro, saarer hende bare, saa Blodet strømmer.

Og dermed skulde man synes, at det var nok. Tyrannisk Egtemand — Meneder — lastefuld — Morder — de mest ortodokse Bekjendere af kvindelig Taalsomhed og Udholdenhed maatte her finde sig tilfredsstillede og sige: „Stop, nu er det nok! Gaa i Fred, min Datter, gaa i Fred! Græm dig tildøde, bliv Sygevogterske i et Kommunehospital, lev op i en ny Kjærlighed, kun lad hvert Baand briste mellem din Bøddel og dig.“

Men det er ikke Meningen. Netop her falder den mishandlede tilføie, ofrer en virkelig ædel Mands Kjærlighed og bøier sig kvindelig beseiret under — Kniven. Fra det Øieblik bliver hun den elskende, lydige — *lykkelige* Hustru.

I en anden Fortælling,

Ladislas Bolskys Hændelser,

er den Modstand, vor Tids fordærvede Mand vil i Kvinden for siden at sønderbryde hende som et udbrugt Redskab for sine ubændige Lidenskaber, drevet til sin yderste Grænse.

Jeg vil hidsætte et kort Omrids af den kvindelige Hovedperson i denne Roman. Det er Helten, et ganske ungt Menneske, der taler. Hun er Russerinde, han Polak.

„Jeg spurgte ikke engang,“ siger han i sine Bekjendelser, der af og til, naar han kom til Besindelse, afløser Rusen, „jeg spurgte ikke, om denne Kvinde *havde et Hjerte; hvad vedkom det mig!* Hendes Stemmes henrivende Klang, hendes gjennemsigtige Hud, hendes Mund, der aandede Vellyst, hendes hemmelighedsfulde Smil, som i Taushed bebudede en Fest, det var

dette, jeg ønskede af hende; det var mig Livet om at gjøre, at dette blev mit“ etc. etc.

Dette kan man i det mindste kalde talt rent ud af Posen. I faa Ord udtales her en hel Tidsalders Ideal af Krav til Kvinden. Det høieste, hun kan skjænke, skal hun laane af Kurtisanen. Den franske Romans værste Smudsperiode har visselig hyldet denne Opfatning, derpaa tviler vi ikke, men har dog maaske skyet at udtale den. Æren derfor tilkommer unegtelig vore Dages Roman. Dobbelt modbydelig tager denne og lignende Dityramber sig ud i et ganske ungt og, som vi jo skulde tro, naivt, ufordærvet Menneskes Mund, rigelig spækket med hine gastronomiske Billeder, som er et Særkjende ved den moderne Roman, og som især denne Roman har en stor Overflod paa, naar han f. Eks. sammenligner hende, Sirenen, med en „Sort hede Kager fyldte med Is, der vekselvis brænder og isner Gummerne“. (!)

„Intet er helligt for *Fru v. Lievitz*,“ bliver han ved, „undtagen den Ting, hun vil, og saa længe hun vil den. Der er en uhyre Stolthed i hende, en fortærende Virksomhed, en feberagtig Frygt for Kjedsomhed, en Hengivenhed, der overgaar alt, for dem, der behager hende, en grusom Ligegyldighed for alle andre; dertil Sanser, der kan være brusende og stormende som et Hav — — og dog, hvor finder man en Kvinde, der har gjort det halve af, hvad denne Kvinde uden Hjerte daglig gjør? Jeg vil aldrig blive færdig, hvis jeg vilde opregne alle de trængende, hun har understøttet, de syge, hun har pleiet, de fattige Talenter, hun har understøttet og hjulpet frem“ etc. etc.

I saadanne Udtryk skildrer han hende; ogsaa hendes hele Optræden harmonerer dermed og synes gjennem de bisarreste Modsætninger at være anlagt paa at frembringe et muligst dæmonisk Indtryk. Hun har havt den sørgelige Magt over ham at gjøre ham til en Usling, der forraader sit Fædreland; for hendes Skyld afriver han alle Baand, der binder ham til Fortiden. Forfatterens Mening at ville læsse hele Ansvaret for hans Ulykker over paa hende alene kan ikke mistydes. Men foruden at den unge Ladislaus har faaet en daarlig Opdragelse, at han rigelig huser Anlæg til alle Svagheder i sin Natur, skulde ikke en sanseløs Lidenskab, der kommer til, og som han som Mand har Tilladelse til skrankeløs at give Tøilen, indtil han har rendt sig selv eller Byttet eller begge to tildøde, skulde i Virkeligheden ikke denne være den sande Skyld i al den Jammer, der times ham?

Hvad om vi i denne Skildring af Fru v. Lievitz saa noget andet, end Forfatteren har villet lægge i den? Hvad om vi kun saa i hende en af hine usalige, misstillede Kvinder, en høisindet og høitbegavet Natur, hvem Forholdene har negtet en fyldig Anvendelse af sine Evner? Hendes Gemal er en Usling, som hun foragter. Hun har endnu ikke truffet nogen Mand, som hun rigtig kan agte. Hendes Bestræbelser for at stagge Hjerte og Aand antager da altfor let Præget af en Uro, en Lunefuldhed og, er den forenet med bedaarende Skjønhed, et Koketteri, der virker dæmonisk. Giv slige Kvinder en værdigere Tumleplads for sine Evner end Koketteriets og Galanteriets, og *Sfinkserne* vil forsvinde fra Salonerne, hvor de saa længe har spøget, og vende tilbage til sine Granitsæder ved Ørkenranden, hvor de da ikke gjør nogen Mand Fortræd.

Den unge Ladislaus, uberegnet, uerfaren som han er, kommer, som man kan begribe, til at spille en ret ynkelig, holdningsløs Figur ved Siden af en saadan Kvinde. Det gjør derfor et høist pinligt Indtryk at være Vidne til saa ulige en Kamp. Det simple er, at hverken kan han fatte hendes Natur, eller det staar i hans Magt at betvinge hende. Uagtet denne Forklaring ligger saa nær og synes at kræve en anden, en mildere Opløsning, skal dog Blodretten have sin Gang. Da Ladislaus ikke kan tvinge hende til at elske sig — vi misbruger maaske Ordet —, ender han med at true hende, og da hun endda modstaar, dræber han hende ved at puffe hende ned af en Fæstningsvold, hvor de, frydende sig ved det herlige Foraarsveir, netop spadserer. Selv ender han i et Daarehus. Det hele gjør det komisk-pinlige Indtryk, som naar man ser en Gut mere og mere hidsig sigte efter Næsen paa en Gudindestatue, og ser ham tilsidst, da det altid mislykkes, rasende styrte den ned og knuse sig selv med den.

Hvad der er sagt om ovennævnte Heltinde, gjælder i næsten høiere Grad endnu om

Julia de Trécoeur.

Denne Roman er af en anden Forfatter, *Octave Feuillet*, en af Keiserdømmets literære Renovationsmænd. Trods det, er Aanden i denne Roman ikke synderlig bedre. Dommen modificeres kun derhen, at hun selv styrter sig i Afgrunden, medens de to Mænd, hendes Gemal og hendes Stedfader, der begge elsker hende, belurer hende bag et Træ tæt ved og ser hende tvinge sin modstræbende Hest — uimodsigelig den menneskeligste i denne Scene — flere Gange hen mod Afgrunden, indtil

det endelig lykkes, og de begge styrter ned ... gaar saa hjem og spiser Frokost. I

Greven af Camors,

en glimrende fortalt Historie, har *Octave Feuillet* vistnok bestemtere antydet en Vending i sin Tids Roman, der tilsigter en straffende Gjengjældelse. Betegnende for denne Samtid er det, at han ikke turde skildre noget mindre end et komplet moralsk Uhyre for at gjøre den begribeligt, at der bag den yderste Grænse af Fordærvelse kan gives noget som Anger og Fortvilelse, det vil sige, at den kan bære en revsende Magt i sig selv.

Men det antydes for svagt. Forfatteren nenner ikke at føre sin Helt gjennem nogen alvorlig Lutringsproces af Smerte og Ruelse. I det Øieblik, de hevnende Genier vil bemægtige sig sit Bytte, kommer Døden mildt og befrir ham, blødt vugget som han er paa Lykkens og Lastens og Yppighedens Arme til det sidste. Hans Mætresse lukker hans Øine og modtager det sidste Suk, der gjælder Hustru og Barn. Den rystende Advarsel, der skulde ligge deri, faar ingen ret Magt.

Denne første Hanske kastet til Strafløsheden har fundet Efterlignere, endog hos os. Alle lider de af den samme Svaghed, Utilstrækkeligheden. De minder alle om visse Mødre, der affinder sig med en ualmindelig anlagt liden Søn, der maaske paa en Dag har herjet Stue og Have, puffet sin Søster i Dammen, knust Bestemors Briller og pint alt, hvad han kan overkomme af ulykkelige Dyr, med et: „Du maa ikke gjøre det, søde Vennen min, gaa nu pent hen og læg dig!“

Paa *Julia de Trécoeur* har man bygget Dramaet *Sfinksen*, atter en af hine Kvindeskikkelser, som Samfundet, særlig det franske, udklækker og opdrætter, men som det hverken kan give Plads ellers Ly og derfor ender med at tage Livet af. Da der imidlertid ikke paa Scenen lettelig lader sig arrangere en Nedstyrtning, tømmer hun Giftskaalen, en Scene, der har givet Pariserne Anledning til den særegne Nydelse at se Mlle. *Croizette* gjengive Giftens Virkninger paa de menneskelige Indvolde med en mikroskopisk Nøiagtighed, som kan sætte en videnskabelig Dyremartrer i Ekstase.

Joseph Noirels Hevn.

I denne Roman, ogsaa af *Cherbuliez*, er det igjen Mordvaabenet, der overskjærer Knuden. Her er det hende selv, det stakkels, uskyldige Lam *Margareta*, som dødstræt af at

jages af disse ryggesløse Mænd, der strider om hende, forlanger at dø, da hun foretrækker Døden fremfor at betale den Pris, der forlanges for hendes Redning: Bortførelsen fra hendes egen Gemal, en Slags Eventyrets Blaaskjeg. Vi ser hende med foldede Hænder støttet op mod en Mur, medens den samme Redder, en Arbeider paa hendes Faders Verksted, ved Navn *Joseph Noirel*, paa hendes jammerlige Bønner stikker — en Bordkniv i hende.

Den Moral, der forkynder sig i disse Romaner, kan ikke være tvilsom; den gjentager sig i dem alle. *Han* fordrer, at alt skal være underkastet hans tøilesløse Magt og Vilje. Han vil Modstandens Tillokkelser i *hende;* men han vil ogsaa byde over Modstanden. I det Øieblik, den vil frigjøre sig fra dette Tryk, i det Øieblik en Skygge af fremmed Magt truer med at bringe Alvor i Legen, er hun hjemfalden til — Joseph Noirels Hevn. Vi ser Manden i disse Romaner, Manden af vor Tid, tiltvinge sig Bønhørelse med Mordvaabenet i Haand og med et: „Din Vilje, dit Liv, eller dø!“ Og vi ser Gjerningen følge paa Truselen, ser det ende paa den jammerfuldeste Maade. Hvad Straf der beredes Forbryderne, selv hvor Forbrydelsens Maal strømmer over, kan vi eksempelvis erfare af en anden berømt Roman, ligeledes af Cherbuliez:

Grev Kostia.

Grev Kostia, russisk Aristokrat i Ordets fulde Betydning (hvorvel det er tvilsomt, om Russerne vil anerkjende ham som saadan), har glemt, medens han i Udlandet fordyber sig i nogle lærde historiske Granskninger, at Aar gaar hen, medens han lader sin unge, smukke, men yderst svage, viljeløse Hustru alene hjemme. Hun bliver et Bytte for Forførelse, og Forføreren, en til Grevens Hus nøie knyttet Person, underretter selv denne om Faktum for at lede Mistanken hen i falsk Retning. Greven vender da tilbage. Vi forskaanes for at være Vidne til det første Udbrud af hans Raseri, medens han i halvanden Time lukker sig inde med Syndersken. Vi faar kun at vide, at han, uden at opnaa en fuld Tilstaaelse, tvinger hende til selv at tage Gift, at han dernæst dræber i en Duel en uskyldig, sin bedste Ven, paa hvem hans Mistanke er faldt, at han lægger sin skikkelige, trofaste gamle Huskapellan paa Pinebænken for at tvinge ham til at røbe, hvem den skyldige er, det vil sige: Skriftemaalets Hemmeligheder, dem denne dog, trods Lemlæstelserne, der gjør ham til Krøbling for hele Livet, ikke lader sig fravriste. Endelig begraver han sig med en tid-

ligere født Datter paa en gammel Røverborg ved Rhinen og helliger sin Tid til den Dobbeltopgave: at nedskrive sine Granskninger over det østromerske Keiserdømme og til raffineret at pine sine Omgivelser. Det er især denne Datter, paa hvem han har kastet sit Had, idet han med en Tyrans hele skumle Logik, lige siden Moderens Feiltrin, ogsaa mistænker hende for at være Frugten af Egteskabsbrud. Der er intet i hans Hustrus tidligere Liv eller Tilbøieligheder, der kunde retfærdiggjøre denne Mistanke. Han havde elsket hende paa sin Vis, som en Ulv kan elske; hun var dengang endnu omgivet af alt, hvad der slutter sig betryggende om en ung, høitstillet Kvinde. Men hans Mistanke var nu engang vakt, og Virkningen af den faldt paa den ulykkelige Datter. Han havde, saa berettes der os, under en rædselsfuld Ceremoni, Indelukkelsen i en Ligkiste, hvorfra hun halv død drages frem, under en frygtelig Ed tvunget hende, halvt Barn som hun dengang var, til at fornegte sit Kjøn og aldrig røbe Hemmeligheden for nogen. Hun var bleven stukket i Gutteklæder og opdraget som en Gut. Paa Borgen levede hun næsten indesperret, bevogtet som en Fange af en simpel, raa, men godmodig Livegenkarl, der ved den mindste Forsømmelse i sin Egenskab af Dyrevogter bliver knuttet halvt tildøde. Hvad der muligens kan glæde hende og kaste en lille Solstraale ind i hendes Liv, udspioneres af denne unaturlige Fader, lures paa, for med djævelsk Ondskab at forstyrres. Saaledes nogle Blomster, hun opelsker bag Muren; en Hest, hun hænger sit Hjerte ved, berøves hende. Naar hun viser sig ved Maaltiderne, de eneste Anledninger, hvor Fader og Datter sees, møder han hende med tirrende Haan, som hun besvarer med fuldstændig, men mørk Taushed. Da Fortællingen begynder, har hun været underkastet disse Mishandlinger i seks Aar; hun er da seksten og næsten vanvittig.

Da faar Slottet en ny Beboer i en ung Lærd, som Greven har forskrevet for at hjælpe ham med Udgivelsen af hans historiske Verker. Det er virkelig en ganske elskværdig Mand, en Slags fransk Werther i bedste Betydning. Han faar endog ved sin milde Fasthed og Klogskab en stor Magt over Greven, der ikke er vant til, at nogen i hans Nærhed har en Vilje, og han afvæbner ham mere end én Gang.

Mere voldsomme arter sig Brydningerne mellem *Stefana* — eller, som hun i sin Forklædning kaldes, *Steffan* — og ham. Den Rolle, hun er tvunget til at spille, en adelig Guts, med alle dennes vilde Øvelser og Beskjæftigelser, stikker altfor sælsomt af mod hendes Ydre og lidelsesfulde Udtryk til ikke

mægtig at vække hans Interesse. Men Stefana har under Mishandlingerne selv lært at mistro alle. Hun møder derfor den nye Husfælles nysgjerrig forundrede Deltagelse for hende med samme Haan og Kulde, hun selv døier. Lidt efter lidt afvæbnes hun dog ved hans virkelige Elskværdighed at tage hendes Luner paa; Kvindeligheden vaagner; gjennem nogle særdeles fint tænkte og skildrede Overgange, fra det vildeste Had, gjennem Mistro, Tvil, til Tillid og Venskab giver hun sig endelig tilkjende for ham, og det kommer til en Forklaring mellem dem. De elsker hinanden. Men i det Øieblik, de bliver enige om at flygte, overrasker Greven dem. Han styrter sig over Stefana med sin — *Dolk, saarer hende*, men forhindres fra at myrde hende af den tililende Elsker.

Her synes ogsaa Forbrydelsernes Maal at være fyldt. Forfatterens frugtbare Fantasi skulde have ondt for at faa anbragt flere. Men netop i samme Øieblik løses Knuden derved, at Grevens Livlæge, en genial, men dæmonisk Natur, der for nogen Tid siden paa hans Bud havde indfundet sig paa Borgen, af Samvittighedsnag tager Gift og døende tilstaar, at han har været Grevindens Forfører, drevet af et bittert Had til Greven, hvis Livegne han hemmelig er, uden at have kunnet bevæge ham til at give sig fri, hvilket havde skilt ham fra en ungdomselsket, han engang stod i Begreb med at egte. Han giver en Skildring af Grevens hele djævelske Fremfærd ved denne Leilighed, og den er i Sandhed oprørende. Men inden han dør, leverer han autentiske, af Grevindens egen Haand nedskrevne Beviser for, at hun kun havde begaaet det ene Feiltrin, for hvilket hun bødede med Livet, at Stefana følgelig er Grevens Datter. Denne Ulv i Menneskeskikkelse forvandles derved pludselig til galant Verdensmand, der kysser sin Datters Haand og siger hende de sirligste Komplimenter; hvad mere er, han bliver elskværdig Fader, der forener hende med den elskede; den gjennem saa mange Rædselsscener halvt bedøvede Læser oplever endnu ovenikjøbet at se dette Monstrum som venerabel Bedstefader og høitelsket Medlem af Datterens Hus. En vakker Fortid at dele sammen i Kaminkrogen! Vi venter kun paa at høre, at Familien pietetsfuld opbevarede hine vakre Redskaber, hvorom de rystende Katastofer grupperer sig: Giftskaalen, som Moderen havde tømt, den Kniv, hvormed en Fader nær havde myrdet sin Datter, Knutten og Bøddelskruerne, Pistolen, hvormed han nedskjød sin Ven —; hvorfor ikke disse Relikvier anbragte under en Glaskuppel i Grevens eget Kabinet, til en daglig blidt manende Erindring om en storm-

fuld Fortid? ... En saadan Slutningsapoteose af Fortællingens Mordinstrumenter maatte, synes os, netop falde i den nyfransk-romantiske Smag. Vi forskaanes imidlertid for den. Kun maa vi døie at se denne ærværdige Gamle vugge paa sit Knæ den spæde Sønnesøn, som til overflødig Beroligelse har faaet et uafviseligt Fredens og Forsoningens Segl paatrykket sit lille Ansigt i Grandpapas slaviske Træk, de fremstaaende Kindben og de tykke, buskede Øienbryn. Han er meget lykkelig, *ce cher grandpapa!*

Spielhagen.

Spielhagens Romaner indeholder vistnok mindre af Rædsler; de kan ikke fornegte den kjøligere Jordbund, hvori de er opskudte. Han slaar ikke sine Heltinder saa ofte ihjel som de franske Forfattere; men han behandler dem derfor ikke meget bedre. Nei, der gaar gjennem alle hans Romaner en Ringeagt for Kvinden, som forgjæves dølger sig under Masken af en rig Opfindsomhed paa daarende og tryllende Kvindeskikkelser. De franske Romanskrivere dræber i det mindste i Lidenskab; der er ofte noget dæmonisk ophøiet ved de Karakterer, de skildrer, noget, der giver Kampen en Gladiatorfegtnings hele aandeløse Spænding. Spielhagen synes kun at anerkjende to Arter Kvindelighed, Bajaderens og Slavindens, enten nu disse møder os i hine fortryllende, kokette, elskovssyge, særdeles eftergivende Komtesser og Grevinder, eller i Skikkelse af en gammelstreng borgerlig Dydsirethed; men overalt ender de, Komtesserne og Borgerdøtrene, med at falde tilføie og knæbøiende at ofre Mændene Hjerter og Rygter for til Gjengjæld at behandles overmaade slet af dem.

Problematiske Naturer

heder det Verk af denne Forfatter, der fornemmelig har grundet hans Ry,

Vi vil anføre lidt af en Afhandling, som den bekjendte Literaturhistoriker Dr. *Julius Rodenberg* har skrevet over denne saa berømte Roman.

„Det er ikke sjelden," siger han, „at en Digter forener sine egne harmonisk eller uharmonisk forbundne Modsætninger i sine Helte. *Gustav Freytag* har givet sig selv i Fink og Anton, *Goethe* i næsten alle sine Verker: Clavigo, Carlos, Faust — Mefisto.

Hos Spielhagen arter disse Modsætninger sig anderledes. I hans egen Sjæl lever en bestemt Karaktertypus, som han laaner sine Helte, medens det Ideal, der foresvævede ham, og som han troede at have personliggjort i disse sine Helte, er noget ganske andet.

Han tænker f. Eks. at skildre en Herkules, som med legende Lethed overvinder hver Hindring, uden at det volder ham synderlig Sorg, et kjernesundt, høi- og stormodig anlagt Menneske, hvis oversprudlende Kraft behøver mere en udvortes Virksomhed end en aandelig, — altsaa et rigtigt Kraftmenneske, og vi vil se, hvordan hans Helte virkelig er."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ja, lad os det. Men om vi af den lærde Hr. Doktor bedre faar det at vide, derom kan der maaske opstaa lidt Uenighed.

Hans Fortolkning deraf vil vi finde i hin Karakteristik af *Oswald Stein*, Helten i *Problematiske Naturer*, et sandt Mesterstykke i tysk metafysisk überschwänglich Ordkunst. En ømmere Skaansel for sin Gjenstand, en delikatere Omskrivning af høist „problematiske" Egenskaber kan man vanskelig tænke sig. Man fristes ved hver Sætning til at falde ind med et noget tørt Gedske Klokkersk: „Vi mener Maanen" ... „Vi mener Gadekjæret". Da denne Kommentar vilde tabe betydelig af sit karakteristiske ved at oversættes, meddeles den her paa Tysk. Den lyder i Hovedsagen saa: „Ein Mensch mit den reichsten Empfindungen, der höchsten Genussfähigkeit, empfänglich für feinere Regungen des Geistes, wie für die Freuden der Sinnlichkeit(!). Ein lebhaftes und unruhiges Liebedürfniss(!) verbunden mit starker Resonnanz für fremde anziehende Stimmungen, vielseitiges Verständniss, und das Bedürfniss vielseitig zu verstehen und verstanden zu werden, das heiszt, die Neigung zu wechselnden Liebesverhältnissen ... Bei starkem inneren Leben, dennoch das Gefühl einer gewissen Leere und Unfertigkeit (!), das Bedürfniss, diese Leere durch die Anerkennung Anderer zu ergänzen. Leicht erregtes Misstrauen, wo diese Anerkennung Anderer ausbleibt, und dann die Fähigkeit diesen Groll recht lange festzuhalten (!). Jeder edlen Gemüthsbewegung fähig, aber wegen starken Glaubens an die eigne Individualität abgeneigt, die allgemeinen Gesetze gelten zu lassen und sich ihnen zu fügen. Eine fast kindliche Vorliebe für Formen, durch die man das Gemeine abwehrt ... Geringschätzung gegen die, die dieser Formen nicht mächtig sind (!), sowie Respect vor denen, die es zur Virtuosität darin gebracht haben" etc.

Saavidt den tyske Literaturhistoriker. Ser vi nu bort fra baade Forfatterens mere heroisk tilstræbte Karakteristik af sin Helt saavelsom den lærde Kommentators lidt mindre ophøiede, med en saa øm Skaansomhed for sin Gjenstand udførte Fortolkning, og vi vil bese denne merkværdige, saa vielseitig glänzende Stein lidt nærmere ved Lyset, forekommer os dens Værd mindst af alt — problematisk. Dette Kraftmenneske, denne legende Herkules, denne „mit den reizbarsten Empfindungen, den reichsten Schätzen der Genussfähigkeit" ausgestattete Männererscheinung vil vi simpelthen kalde en ret begavet, men overfladisk Natur, forresten en nydelsesgrisk, letfærdig, fornemsyg, letsindig, indbilsk og egoistisk Mossiø, en rigtig Græshoppenatur, der ikke levner et grønt Blad, hvor den slaar ned, — der, forat intet skal mangle i Billedet af en tidsmæssig Romanhelt, tilstrækkelig er befængt med Blaserthedens Lepra.

„Solche Naturen," lægger hin Anmelder til, „werden leicht die Lieblinge der Frauen werden, die sie in schneller Abwechselung reizen, beleidigen und versöhnen."

Forfærdeligt, ærede Hr. Anmelder, om det forholdt sig saa! Er det kommet dertil, at slige som den her skildrede skal blive Kvindernes Elsklinge og farlige for deres Ro, saa maa Nøden være meget stor og Tiden sørgelig fattig paa værdigere Forbilleder. Vi tror det dog ikke. Vi tror, at der endnu gives Tusender af Mænd i ethvert Land, der med Ære vil stille sig i Skranken mod slige Riddere, og Gudskelov ogsaa Kvinder endnu, der baade vælger sig og fortjener et bedre Ideal end Deres Oswald Stein og det hele Broderskab af problematiske Helte.

Ultimo

heder en anden, mindre Fortælling af samme Forfatter. Ultimo, Ultimus, Ultimum, — det yderste, passer i mere end én Henseende.

Grænsen synes nemlig her at være sat for det problematiske i de problematiske Helte. Vi ser her Græshoppenaturen, det elegante Livssvelgeri, tilsat med et nyt, høist antiromantisk Element, *Pengemotivet*, der tvinger os til at oversætte Ordet i noget, vi i daglig Tale kalder: *grumset,* og denne betænkelige Kompleks bydes os nu i en forskjønnende Indfatning af en ungdommelig Frihedsmartyrnimbus, geniale Evner, den obligate Doktoruegennyttighed — Helten er Læge —, alt dette forhøiet af en høist problematisk Personlighed; kort her mangler intet i det hele Uimodstaaelighedsapparat, der stempler Genren til „Lieblinge der Frauen".

Helten, *Konrad Wild*, udbytter dog kun to kvindelige Græsmarker paa den Scene, vi føres ind i, hvilket er meget moderat af Forfatteren. Han havde som ubemidlet Yngling nydt en Søns Stilling i Huset hos en formuende Smaastadsborger, den skikkelige Kramhandler *Kempe*. En Forlovelse udspinder sig mellem ham og Husets eneste Datter, *Christiane*, en elskværdig, over sin Stand og sine øvrige Forhold langt hævet Pige, af hvis Dobbeltoffer, et kjærligt Hjerte og de ikke ubetydelige Pengesummer, hvormed hun understøttede den snart mod et, snart mod et andet Maal higende unge Mand; han havde værdiget at beholde de sidste, medens han renoncerede paa det første, med ett Ord: han havde, da Fortællingen begynder, allerede for lang Tid siden hævet Forbindelsen uden at lade noget høre fra sig eller fra Pengene.

Vi gjenfinder ham i Residensen i Begreb med at vinde et Navn som — Accouchør. Om denne Specialitet, som forresten ikke i mindste Maade griber ind i Fortællingen, udhæves som æstetisk fuldendende Heltens Billede, tør vi ikke have nogen Mening; *de gustibus non est disputandum*, siges der jo. Han har sikret sig større Konneksioner, leiet en elegant Bolig, træder op som en Prins i Eventyret, kun alt dette paa en Afgrund af Gjæld og Forpligtelser. Det kommer nu kun an paa en dristig *coup de main*, og det vil da vise sig, om det skal briste eller bære. Han har nemlig kastet Øinene paa en ung, rig, jødisk Bankierdatter, den deilige *Melanie Goldheimer*, og vi indføres netop paa et glimrende Bal hos Faderen, hvor han gjør alt for at vinde hende. At det sker paa en Maade, som fintfølende Mennesker vil betænke sig paa at kalde vindende, forbigaar vi her. Imidlertid samler der sig betænkelige Skyer paa disse hans Forhaabningers Himmel.

Fortvilet over at se Datterens stille Græmmelse og oprørt over den flotte Maade, hvorpaa Konrad Wild har trukket sig ud af det, beslutter Christianes Fader at vove et Angreb. Han nævner intet til denne; men han vil opsøge Doktoren i den store By, søge at røre ham til at vende tilbage til dem eller, hvis han negter det, gribe til det yderste, opsige ham sine og Datterens Penge. Det er nemlig *Ultimo*, den sidste Dag i Maaneden, hvor i Forretningsverdenen sligt opgjøres. Det gaar, som han frygtede. Dr. Wild, i sikker Forventning om at erholde den rige Bankierdatters Haand, affeier sin gamle Velgjører paa en Maade, der kjendelig fra Forfatterens Side forlenes den noble, stolte Overlegenheds Berettigelse, men som den gamle, enfoldige Spidsborger har den slette Smag at finde

uforskammet, ja den opbringer ham saa, at han endog drives til at iverksætte sin Trusel. En slem Prokurator, der er hans Raadgiver, men Wilds svorne Fiende, da denne engang har stukket ham ud hos Christiane, benytter sig af dette heldige Øieblik til at komme Doktoren tillivs, idet han har vidst at tilvende sig en Masse Fordringer, lydende paa denne; og nu skal det altsammen — det er jo Ultimo — styrte ind over ham, og Minen skal springe i det Goldheimerske Hus for at rive hans Brudgomsforhaabninger ned med det samme. Wild aner intet; han stoler paa, at Melanie elsker ham. Han skal netop samme Dag afhente hendes, ved den ubegrænsede Magt, hun øver over Forældrene, som han haaber ogsaa med deres Tilsagn beseglede Ja. Men han bliver slemt skuffet. I de jødiske Familier ytrer Familiekjærligheden sig baade inderligere og *gjensidigere*, end den ofte kan siges at ytre sig i de kristne Familier. Melanies Fader befinder sig selv i en Krise; han har næsten knæfaldende besvoret Datteren om at afstaa fra sin, som han medrette mener, mere overraskede end dybt befæstede Kjærlighed til den kristne, uformuende Beiler og gifte sig med en ung, rig Mand af deres egen Tro, der ogsaa frier til hende . . . og hun vakler. Melanie er skildret noget ubestemt, netop saa henrivende, at hendes Tillokkelser kan maskere noget Heltens Lyst til hendes Penge, netop saa ubetydelig, at hun kan tjene som Folio for dennes desto vegtigere Aands- og Sjælsfortrin. Hun vakler; — da kommer i sidste Øieblik, før den berammede Samtale, et Motiv til, som gjør Udslaget.

Christiane er nemlig i usigelig Angst reist efter Faderen ind til Residensen, anende, at han havde noget isinde mod den troløse, men i Stilhed endnu saa høit elskede. Hendes noble Sjæl oprøres ved slige Repressalier; det maa, hvad det skal koste, forhindres. Hun kan ikke finde Faderen; hun erfarer kun, at hendes Frygt er begrundet, og da hun aner, at Minen skal springe i det Goldheimerske Hus — thi alle disse Scener sammentrænges nemlig paa den ominøse Ultimodag —, frygter hun tillige for, at den vil lægge Hindringer iveien for hans Forbindelse med Melanie, maaske indvirke paa dennes Kjærlighed til ham . . . Dette maa hun forebygge og derpaa, sin Rolle tro, som god Fe *forsvinde*.

Kan man gjøre mere! Nei, sandelig, det er i Grunden altfor meget.

Naar Rebekka i *Ivanhoe* kommer til Rowena, sin lykkelige Medbeilerinde, saa er det smukt og ophøiet, fordi Helten er en ædel Mand, værdig, at en Kvinde bringer ham slig Hyld-

ning, selv om hun ikke, som her, dybt var i Taknemmelighedsgjæld til ham. Han har reddet hende gjennem Farer og Trængsler, har dybt været grebet af hendes Elskværdighed; men han har aldrig leflet med hende, aldrig uværdig leget med Løfter. Men naar den forladte Kræmmerdatter Christiane Kempe opsøger sin ved Skjønhed og Rigdom foretrukne Medbeilerinde og i en lang begrædelig Monolog ofrer denne Anvisningen paa sin Livslykke; naar hun laaner sig til at give dette ophøiede Billede af vor Helt, som Forfatteren partout vil have anerkjendt i ham, medens hun selvfølgelig ligeoverfor saa glimrende Egenskaber dybt erkjender sin egen uværdige Ringhed; naar hun derpaa lyser Velsignelsen over dem begge og lister sig bort, — saa gjør det kun et modbydeligt Indtryk, fordi denne hele heroiske Optræden er baseret paa Forudsætninger, som Hr. Konrad Wild slet ikke fyldestgjør.

Men denne Samtale øver en hel modsat Virkning pan Melanie end den tilsigtede; den bliver Loddet i Vegtskaalen og giver hende den Kraft, som Faderens Bønner ikke formaaede at give hende, — Kraft til at løsrive sig fra Wild og give ham et Afslag.

Vi vil se, hvorledes dette første Glimt af Karakter, d. v. s. Styrke til at modsætte sig ham, bekommer hende. Scenen er for karakteristisk til, at vi kan modstaa det fristende i at referere den senere. Foreløbig siger vi kun: „Gud være med hende!“

Han kommer, vel vidende, at alt nu beror paa det ene: at Melanie ikke svigter. Han kommer, ikke anende, hvad der venter ham.

Men dette sidste Slag er ogsaa afgjørende. Efter de Forpligtelser, han saa kjækt har dynget over sig, truet fra alle Kanter, har han kun Valget mellem Vanære eller Død; og han vælger den sidste.

I det afgjørende Øieblik — han har allerede taget *Blaasyren* frem —, kommer Christiane, den trofaste Christiane, som den frelsende Engel med sine — Penge. Det er unødvendigt at tilføie, hvordan det gaar. Hun bringer ham jo intet mindre end Livet selv. I Overmaalet af sin taknemmelige Overraskelse tager han hende selv med paa Kjøbet; der bliver Jubel og Glæde over al Maade, og Fortællingen ender, som næsten alle Nutidens Romaner ender (forudsat, at Kniven ikke er gaaet et Par Tommer for dybt), med det beskedne Forlangende af Forfatteren, at vi skal tage al sund Fornuft fangen og tro paa Mirakler, tro paa, at Hr. Konrad Wild pludselig bliver den elsk-

værdige Egtemand, og at den lykkeligste Fremtid venter de to forenede.

I en saadan løst skisseret Oversigt over Fortællingens Gang, vil man maaske mene, er der dog kun givet et overfladisk, om ikke et ganske vildledende Billede af Hovedpersonen; man maa høre ham selv, følge ham gjennem den hele rige Arabeskslyngning af Konflikter og Dialoger, Forfatteren har vævet om Handlingen. Ganske visst! Det er netop ved at gjengive nogle af disse Scener, vi vil begrunde vor Paastand. Lad os f. Eks. tage den, hvori Wild afviser Christianes Fader, hans Forhandlinger med Melanies Forældre, samt hin Samtale mellem Melanie og ham, hvori hun løsriver sig. Vi tror, disse Prøver deraf vil være tilstrækkelige til at lade enhver sundt dømmende Læser afgjøre, om den Overlegenhed, Forfatteren vil have anerkjendt i sin Helt, virkelig er den noble Mands, en genial Naturs lidt overmodige Selvfølelse ligeoverfor ringere Sjæle, eller noget *ganske andet.*

Man erindre, at den stakkels ærlige Kempe har været hans Velgjører, hans Ungdomsbeskytter, at kun Sorg over Datterens stille Græmmelse driver ham til det fortvilede Skridt at opsøge ham og vove det yderste for at bevæge ham. Vi vil kun udelade, hvad der som uvæsentligt kan udelades; — altsaa jeg citerer ordret:

„Hvad forskaffer mig den Ære, Hr. Kempe?“ sagde Wild efter en Pause, under hvilken den lille Mands Øine havde svævet rundt om Værelset i forundret Nysgjerrighed. „Min Tid er meget knap.“

„Jeg kan tænke det, jeg kan tænke det. De bor meget smukt, meget smukt; i Dresdenerslottet er det ikke smukkere.“

„De er dog vel ikke reist hertil for at gjøre mig denne værdifulde Meddelelse?“

„Nei, ganske visst ikke; men det maa man uvilkaarlig sige, naar man ser noget saadant; det maa have kostet en smuk Skilling.“

„Jeg tillader mig nu endnu en Gang at bemerke, at min Tid er knap; — Hensigten med Deres Besøg?“

„Hensigten med mit Besøg? — ja, Hr. Doktor, maa jeg jo sige, skjønt jeg er Deres Gudfader, og jeg tror til enhver Tid at have opfyldt mine Gudfaderpligter mod Dem, maaske endog gjort mere, end mangen anden i mit Sted vilde gjort, hvilket jeg dog ikke vil rose mig af; men her som overalt vil jeg sige og bekjende: Gud alene Æren, og jeg har heller ikke vidst, at min kjære salig Hustru har handlet mod Dem anderledes end

som en god Kristen, ... og hvad min Christiane angaar ... min stakkels ulykkelige Christiane“ ...

Her faar den Gamle et Anfald af Rørelse. Wild vil gjerne forskaane ham for Smerten; men det maa siges. Ulykkeligvis opdager han ved et Blik ud af Vinduet Prokuratoren, lurende paa et Gadehjørne; han synes at vente paa den Gamle.

Et mørkt Smil trækker sig nu over hans Ansigt; hans Stemme, heder det, lød haard og skarp, da han med korslagte Arme stillede sig hen foran den gamle Mand, der endnu stod og tørrede sin stumpede Næse.

„Og hvorledes har nu den hæderlige Weickert sagt, at De fra den rørende Indledning skal gaa over til Themaet?“

„Weickert?“ raabte den gamle Mand forskrækket.

„Netop, eller skulde det være et Tilfælde, at han patruljerer dernede, medens De heroppe holder en Forelæsning, der vil gaa over til Trusler, naar De merker, at Taarerne og Lamentationerne ikke slaar an?“

I denne Tone fortsætter han Siden ned og ender med at forsikre, at han hverken nu eller senere vil egte hans Datter.

Medens Doktorens Lueøine flammede mod den lille Mand, saa det næsten ud, som om denne blev meget mindre. Tilsidst gled han ned af Stolen og stillede sig skjælvende paa alle Lemmer foran Wild.

„De vil altsaa ikke gifte Dem med Christiane?“

„Jeg tror, jeg har sagt det tydelig nok.“

„Og heller ikke, naar vi — naar jeg stevner Dem for Brudd paa Egteskabsløfte?“

„Nei, merkværdig nok, heller ikke da.“

„Og De ved, at De i Løbet af disse otte Aar er bleven mig et tusend og Christiane tre tusend Daler skyldig foruden Renterne? Det er vist ikke Deres Mening —“

„Himmelen bevare mig! Tvertimod, jeg haaber om ganske kort Tid at være istand til at“ etc.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Den Gamle lægger skjælvende et Papir frem til Underskrift. „Det er blot for Livs og Døds Skyld,“ siger han.

„Gener Dem endelig ikke ... vær saa god!“ Og han afskediger ham tilsidst med en Fyrstes unaadigste Majestæt.

I en endnu høiere Grad kommer denne Overlegenhedens Majestæt — eller hvad vi vil kalde det, flotte Uforskammethed — frem i hans Samtale med Melanies Fader, hvor han vil afpresse denne Løftet om hendes Haand, som denne mindre end nogensinde er stemt til at give ham, da han netop gjennem Kempe

og Weickert er bleven bekjendt med alle hans forfaldne Veksler, — „mange af dem", heder det, „merket med stygge, tildels æreløse Navne, der havde flokket sig om Wilds Navn som Krager om en saaret Falk" (sic!).

Samtalen udspinder sig nu mellem dem som Kampen mellem to Vilddyr, der lurende iagttager hinandens Bevægelser for at styrte sig over hinanden. Wild søger at holde Pengemanden Schak ved at foregjøgle ham nogle fantastiske Udsigter til, at han nok skal faa en holden Svigersøn i ham, nemlig hans (Goldheimers) Forbund med en ung Millionær, der trænger til en Mentor, en Raadgiver, og hvoraf han, Mellemmanden, ogsaa skal have sin betydelige Profit. Det klinger saare ynkeligt, selv for de naiveste Forretningsøren. Trods det holder Forfatteren sin Klient fast paa det høie Værdighedsstade, hvorpaa han nu engang har stillet ham, og sørger for jevnt og tidt at give ham de Stillinger, der mest kan imponere. Enten vi vil eller ei, maa vi tænke paa den kostelige gamle Pantomime: *Harlekin Statue.*

Hr. Goldheimer, heder det saaledes, havde under hele Samtalen „bestræbt sig for at udholde Blikket fra disse funklende blaa Øine" . . . „Og mægtig lød hans Røst" etc. etc.

Desto mere overrasker det os at høre den lille svarte Foliomand for hans lysstraalende Helt kvæle Udraab og Betragtninger, der paa et Haar ligner vore egne stille Tanker om denne. „Han kunde ikke længer holde det ud," heder det, „den uhørte Dristighed, hvormed denne Eventyrer optraadte, den Protektormine, han paatog sig ligeoverfor ham, Guido Goldheimer! . . . o, han hadede ham! Og da han med Anstrengelse slog Øiet op, stod han der som en Jernsøile, en Gut kaster Muslingskaller imod!"

„De er meget venlig," siger han tilsidst, „overordentlig venlig, Hr. Doktor . . . men lidt vel hastig! . . . lidt vel . . . hvordan skal jeg udtrykke mig — *selvtillidsfuld.* Altfor tilbøielig til fra Deres eget ophøiede Standpunkt at betragte os Smaafolk, der er saa anmassende ligeledes at have vore Planer. Naar jeg nu ikke *ønsker,* at Melanie skal egte en Kristen?"

„Saa kan De trøstig give Deres Samtykke; thi jeg har forlængst sagt mig løs fra enhver positiv Religion."

„Men hun skal egte en Jøde!"

„Eugen Silbermann!"

„Det bliver min Sag."

„Dog vel ogsaa Deres Datters, skulde jeg mene? . . . Jeg har allerede havt den Ære at forsikre Dem, at jeg er sikker paa Melanies Kjærlighed."

„Hr. Doktor, De vover at paastaa om min Datter — —?“
„At hun elsker mig, hverken mer eller mindre. De kan ikke mene, at jeg dermed sagde noget ufordelagtigt om en Dame?“
„Ufordelagtigt eller ikke, men min Melanie skal aldrig egte en Mand, som —“
„Naa, Hr. Goldheimer, som —“
„Som er istand til at behandle min Datters Hjerte og Lykke med en lignende kavalermæssig Flothed som den, han har udvist mod en anden Dames Følelser — saavelsom mod hendes Penge!“
Her bæver Hr. Wild, og der lægger sig „en mørk Sky over hans høie Pande“. Han lader sig dog ikke forknytte. Det falder ham nemlig saare heldig ind, at han i sin Praksis har lært en viss liden Forstadsidyl at kjende, som personlig angaar Hr. Goldheimer, og som det ligger i dennes Interesse omhyggelig at skjule, navnlig for Fru Goldheimer. Wild griber begjærlig dette Vaaben og truer med at røbe ham.
Vi kvier os jo lidt her ved at tro paa saadan Lavhed, men virkelig, saa staar der!
„De har tvunget mig,“ saa slutter han, „De har tvunget mig ind i en Rolle, der kun slet passer for mig — — Tøv nu ikke længer med at anerkjende min gode Ret. Kun et eneste Ord til Deres Hustru ... mellem Melanie og mig er alting klart.“
Med denne Trusel trænger han sig ind til Moderen for at bearbeide denne, efterladende den bestyrtede Bankier ude af sig selv af undertrykt Raseri.
Vi forbigaar som altfor væmmelig hans Forhandling med den svage, tossede Moder, hvem han behandler med et ligesaa opstyltet Smigreri, hvori Ringeagten kuns altfor tydelig stikker frem, som han viste en usminket Uforskammethed ligeoverfor Faderen. Hun, Stakkel, er let at lokke og giver villig sit Samtykke.
„Foran os ligger nu Fremtiden,“ siger han, idet han reiser sig, „og af den er der intet, jeg saa tydelig ser, som den lille fortryllende Diner, De vil arrangere for os idag paa den Maade, som kun De arrangerer en saadan. Men nu vil jeg forlade Dem“ — og han kysser smilende Fru Goldheimers buttede smaa Hænder endnu en Gang.
Kun da han var bleven alene og nu stod udenfor Melanies Dør, overvælder Situationen ham. Han bæver, det sortner for hans Øine. „Jeg vil,“ siger han, „selv om Prisen ikke er Kampen værd — — jeg vil!“

Selv om Prisen ikke var Kampen værd? (Au, au, her røber han sig jo slemt!)

Melanie sidder ved Kaminen, fordybet. Da han med sagte, kjærlig Stemme nævner hendes Navn, farer hun op og styrter om hans Hals.

„Det sidste Kys, det sidste!“ hvisker hun.

Hun river sig nu løs og staar halv bortvendt fra ham.

Med et raskt Greb bemægtigede Wild sig denne Haand og trak hende til sig, trods hendes Modstand (!).

„Hvad skal det sige, du er jo min, — min Melanie, min yndige Brud!“

Halv afmægtig hang hun i hans Arme. „Jeg kan ikke,“ mumlede hun, „jeg kan ikke forlade min gode Fader i hans Nød. Jeg kan ikke give min kjære Moder til Pris for Elendigheden.“

„Nød, Elendighed! — — Du drømmer, Melanie; det er kun Skyggebilleder, man har villet skræmme dig med.“

„De vil aldrig give sit Samtykke.“

„De har givet det; jeg kommer lige fra dine Forældre (!). Hvilke Hindringer der end kan have ligget imellem dig og mig, saa er de nu ryddede tilside (!).“

„Ogsaa Erindringen om din første Kjærlighed?“

„Hun har været hos dig?“

„Ja.“

„Saa vil hun ogsaa have sagt dig, at hun har givet mig min Frihed tilbage; det ved jeg saa visst, som jeg selv havde været tilstede (!). Og hvis jeg tager Feil, hvis hun virkelig forfølger mig med en Kjærlighed, som jeg ikke mere kan gjengjælde, nu, saa er hun heller ikke den Følelse værd, jeg engang troede at nære for hende.“ (Paa os Mænd, burde han lagt til, passer naturligvis denne Slutning ikke; vi beregner vore Følelsers Værdi nøiagtig efter vor Paatrængenheds Udholdenhed.) ... „Endnu en Gang, Melanie, bort med disse onde Drømme! Melanie, min Melanie, det tør du være, det kan du være; — og du er det! thi du *vil* være det!“ ...

Nu kom han igjen henimod hende med udbredte Arme.

„De tager Feil, kjære Ven, jeg *vil* ikke.“

Hun veg ikke tilbage. Hun rørte sig ikke af Stedet, ikke Spor af lidenskabelig Bevægelse i det skjønne, blege Ansigt.

Han stansede; hans Arme sank langsomt ned. I hans Øine begyndte det at lyse med uhyggelig Glans; paa hans høie hvide Pande traadte pludselig en blaa Aare truende og svulmende frem. Saaledes stod de Ansigt til Ansigt et Par Sekunder.

„Saa var jo alt Komediespil?“

„Hvis De har Lyst til at kalde det saa.“

„Hvad skulde jeg vel ellers kalde det? Og hvad skal jeg kalde dig — dig?“

Det havde hun ikke ventet. Hans Vrede brød hende, som Stormen knækker et Siv.

„For Guds Skyld, myrd mig ikke!“ ... Hun knælede ned for ham. Han greb hende i de udstrakte Hænder og slyngede hende ifra sig.

„Straks ængstes hun for sit usle Liv ... Mon den Tøs ikke endnu vil sige mig, at vi jo godt kan vedblive at være Venner ... Saadan en liden *conto-meta*-Forretning? ... Stille Deltager — Diskretion selvfølgelig?“ (!).

Han blev staaende foran Pallas Athenes Buste, henvendt til Gudinden:

„Du sagde mig det igaar; men jeg hørte ikke paa din Advarsel! ... Den, I vil ødelægge, I usle Guder, den berøver I først Forstanden.“

Han skred langsomt hen mod Døren. Der stansede han endnu en Gang.

„Sig til din Fader, at han skal lade den Figur tage bort og anbringe *Venus vulgivaga* i Stedet!“

Hvo, som tviler paa, at denne Scene er korrekt anført, behage at læse den i den danske Oversættelse.

Hvor, vil man spørge, hvor befinder man sig? Hvor kan slige Scener foregaa? Hvor en Mand behandler og tiltaler en Kvinde saa?

Paa Steder, mine Søstre, som vor Fod aldrig har betraadt, hvor vi skyr at dvæle blot med vore Tanker ... kun der og — i den *moderne Roman.*

FREMMEDE FORFATTERINDER.

Et sørgeligt Fænomen kan her ikke forbigaaes. De kvindelige Romanforfattere synes ogsaa, hyldende den herskende Tidssmag, at helde til Udskeielserne i de antydede Retninger. Er det, fordi her er en gammel Svaghed at oprette, idet man altid har draget den kvindelige Evne til at skildre rigtige Mænd i Tvil, saa viser vor Tids Romantikinder i det mindste umiskjendelige Bestræbelser for at rette paa denne Mangel. De synes alle fortrinsvis at ynde de barskt optrædende Helte og at kappes om at poetisere og tilstudse denne noget ubekvemme

Type for at faa den til at passe i det øvrige fine Kram med sine æteriske, sartfølende, kniplingsomskyede, patchouliduftende Heltinder. De smukke, artige Elskere er komne i Miskredit; Skaldepanderne og den karakterfulde Styghed, ja Udlevethedens Furer og Merker har fortrængt Apollotypen. Mere eller mindre røber dertil disse Helte en Tilbøielighed til at fare op i Samtaler, truende at rynke Brynet og at storme uanmeldt ind i Budoirerne til de fine, sarte Heltinder. Det er endda ikke den værste Side derved. Dybere rammer Anklagen for den moralske Løihed ogsaa i disse Romaner. Ved Siden af dette Effektjageri med Hæsligheden og Grobianskabet gaar der en tilsvarende, mildest talt lempelig, Opfatning af visse analoge moralske Uregelmæssigheder og Egenheder, der giver Ustraffeligheden saa temmelig sikkert Leide, idet den ikke er langt fra at stemple baade den og Uregelmæssighederne som en Naturlov.

Paafaldende træder denne Slaphed frem i to ualmindelig talentfulde Forfatterinder, *E. Werner* og *Karl Detlef.*

I *Nora* har denne sidste med Held skildret den sterke, høisindede, selvbevidste og selvstændige Kvinde; men man dømme selv, naar man har læst nævnte Fortælling til Ende, om hun har havt Mod til at gjennemføre en saadan Karakter, og om den holder Stik i Beltespændet med den moderne Helt. Det Eksemplar af en saadan, der her træder op, har engang elsket — Noras Moder, men skræmt denne fra sig ved sit „mandige“ Væsen; hun (N.) har, fornemmelig paa Grund heraf, havt en langvarig Uvilje mod ham at bekjæmpe, og hun befinder sig nu paa et Overgangstrin i sine Følelser for ham, der foruroliger hende selv. Hun er da bleven Enke og bebor sit Barndomshjem, et gammelt pittoresk Slot i Lithauen.

Men den utaalmodige Beiler kan ikke holde Uvissheden længer ud. Efter et „vildt Ridt“ ved Nattetider falder han saa at sige med Døren i Huset, idet han stormer lige ind paa den forskrækkede med sit Andragende og lader paa dennes lidt fornærmet forbeholdne Svar, at hun kun kan være en Veninde for ham, „die Hand dröhnend auf den Tisch fallen“ med en tilsvarende Kraftinterjektion, som vi ikke rigtig husker. — En ikke altfor fin Oversætter til vort Sprog vilde ligefrem gjengive dette med, at han „slog i Bordet, saa det knagede“; en smagfuld Oversætter vilde i det mindste være i nogen Forlegenhed. Han lader sig imidlertid ikke afskrække ved dette Forord, der ellers pleier at virke nedstemmende, for ikke at sige afgjørende; han holder, i et sidste Forsøg paa at stemme Nora mere —

kvindelig, et Par lange, kraftige Foredrag; med andre Ord, han gjennemhegler hende dygtig; men da hun, som sagt, slet ikke liker Maneren, men trækker sig mere og mere koldt tilbage, gaar han ind paa Livet af hende med et truende:

„Noch einmal, Nora, wollen Sie mein liebendes, *demüthiges* Weib werden?"

Endnu trodser hun; men saa ... ja saa kommer Gjengjældelsen. Han stormer derfra, som han er kommen; vi hører, hvorledes Dørene smelder, hører hans Rytterstøvler give Gjenlyd i det gamle, natlig-øde Slot, men ogsaa i den angrende, fortvilede Noras Hjerte. For sent er det nu; han er borte; og hun ser ham kuns igjen efter lange, bitre Sonelser, idet hun knælende lægger Stumperne og Stykkerne af sin kvindelige Modstand for hans Fødder og lover grædende at blive „sein liebendes, demüthiges Weib". Det var nu den stolte Nora; deraf kan man slutte sig til, hvordan de andre er farne.

I en anden af Karl Detlef, som netop i disse Dage staar som Føljejon i et dansk Blad, præsenterer Helten, *Boris Ivanovitsch*, en Mand med Aand og Følelse (Læge i en russisk Provins), sig første Gang paa Scenen med lurvet Frak, oppustede Træk og uredt Haar. Trods dette merker vi straks (Haaret er af Naturen krøllet og kastanjebrunt), at her atter beiles til vor deltagende Interesse, og Forfatterinden i dette Stykke forbeholder sig det sidste Ord. Han er ulykkelig gift, en Skjæbne, der undertiden ogsaa træffer Kvinder, uden at der levnes dem mindste Undskyldning for at gaa med uredt Haar og nedtraadte Sko. Han elsker Guvernanten, der skildres som Husets gode Engel. Dagen efter at han i en henrivende Maaneskinssituation har holdt lidenskabelig bevægede, sværmerisk poetiske Taler til denne, medens hun tager det gode Parti mod sit eget svage Hjerte lige efter at forsvinde og begrave sig i et Kloster, prygler han, i sin Sorg derover, sin Hustru, „en født Prinsesse", dygtig igjennem og drikker sig drukken som en Leiekusk. Nogle smaa Svagheder, som at han kompromitteres som Embedsmand, forbigaar vi.

Længere er vi, da vi følger Føljetonen, ikke komne i denne Fortælling; men vi tager vist ikke meget feil i at gjette Udgangen. Ved Enden af den staar der en liden fin Haand færdig til at rede hans Haar, og han lover ikke at drikke mere; og vi ... ja vi tør ikke sige noget derimod, da det jo er Kvindens Kald at optræde som god Engel; men vi fristes i det mindste sterkt til at falde ind med et slet Ordspil: Maatte vi opleve den Tid, da alle disse uredte Helte fik Kam til sit Haar!

Brudte Lænker heder en tredje, ogsaa med stort Talent skreven Roman af *E. Werner*. Titelen bebuder allerede, at her kan kun blive Tale om Frigjørelsen fra uværdige Tryk, det er det individuelles Seir over Forholdenes Tyranni, Forfatterinden vil føre frem for os. Og vi gjetter ikke feil. Det er Kunstnerkaldet med sin Uafhængighedstrang, sine patriciske Tilbøieligheder, der, kvalt i et gammelt Forretningshus's Kontorluft og smaaborgerlige Omgivelser, efter voldsomme Kampe river sig løs og følger dette sit Kald. En smuk og berettiget Tanke, der kun lider et sterkt Chok i vor Deltagelse ved Maaden, hvorpaa den sættes iverk. Det er nemlig intet mindre end Husets Kompagnon og Søn, dets uundværlige Tvillingstøtte, der ubønhørlig ofrer alle de andres Interesser for sine egne, det vil sige: der en vakker Dag — forsvinder, og som i Skyndingen ikke alene lader Firmaet, men Hustru og Barn i Stikken, medens han som Erstatning for disse sidste tager en Bravursangerinde, den fortryllende Signora Biondella, med. I Italien, Maalet for hans Længsler, dukker disse to op igjen. Et Par Aar er gaaet hen; hans Geni som dramatisk Komponist har imidlertid kjæmpet sig frem til et Verdensry, hvori Biondella, som Primadonna i hans Operaer, har en ikke ringe Andel.

Hans forladte Hustru hører i den Tid intet fra ham. Hun havde tidligere hørt til dem, der er fødte med en ulykkelig Evne til at sætte sit Lys under en Skjeppe. Hun havde vidst ligesaa omhyggelig at dølge sit Indre, og hvad som der bevægede sig, som hun havde havt for Skik at skjule sit smukke Haar under nogle „høist uklædelige Kapper“. Den med sine Kunstnerinteresser ganske optagne Gemal havde derfor slet ikke opdaget Lyset under Skjeppen, men havde under deres korte Samliv fuldstændig overset hende.

Denne ringeagtede og forglemte Hustru arver pludselig en uhyre Formue. Græmmelsen over den Behandling, hun har døiet, har frigjort hendes Væsen; de puritanske Kjoler og Kapper giver Plads for en kostbar, smagfuld Sørgedragt, og hun gaar paa Reiser.

I Italien træffes Mand og Hustru igjen. Han er imidlertid bleven kjed af Sangerinden. Under Opfyldelsen af hans dristige Kunstnerdrømme begynder han at spore noget som Tomhed og Lede; Anfald af Melankoli og ubestemte Længsler hjemsøger ham midt i Berømmelsen.

Det er i denne Sindsstemning, han pludselig staar ligeoverfor den forvandlede Hustru. I en hidtil ikke anet Skjønhed, hævet ved Verdensdamens fornemme Anstand, omgivet af alle Rig-

dommens Fortryllelser, en fremmed Aabenbarelse tykkes hun ham! Men med den dybtsaarede Kvindes tilbagevisende Kulde forstaar hun, uden at han tør beklage sig, at møde ham som den fremmede, hende ganske uvedkommende, med andre Ord, betage ham hvert Haab om at knytte det gamle Baand. Hvorfor, spørger vi, dvæler hun da saa længe i hans Nærhed? Det er næsten grusomt. Kampen udspinder sig da mellem dem, Kampe i det uendelige. Vi følger disse snart bevæget undertrykte, snart lidenskabelig opblussende Scener med en Spænding, der neppe levner os et lidet Pusterum til den Tanke: Hvordan mon Forfatterinden vil bære sig ad for at gjøre denne Forbryder lykkelig og bringe det til, at vi finder denne Lykke nogenlunde tilladelig? Thi at dette er hendes Hensigt, kan vi ikke tvile om.

Sker nu dette paa en Maade, som lader os tilfredsstillede? Skal vi rette dette Spørgsmaal ganske rolig og nøkternt til os selv efter endt Læsning, maa vi svare: „Nei ingenlunde!"

At den endelige Forsoning hidføres ved, at han styrter i Vandet og redder Barnet, som Signora Biondella, dreven til det yderste ved hans nye — Utroskab, vil drage med sig i Døden, er saare utilfredsstillende og smager betydelig af det, vi kalder et Teaterkup. Os vil det synes, som om de Motiver, der bringes i Anvendelse for at omvende en Mand, der med koldt beregnet, langvarigt Overlæg har traadt alt, hvad der heder Pligt og Følelse under Fødder, i det hele er ilde valgte og svækker det moralske Indtryk. Det er ikke det Motiv, som altid og i hvilkensomhelst Skikkkelse, det træder en Mand imøde, vil øve sin fascinerende Magt over ham, der her skal berede Omslaget. Det er ikke den ved Skjønhed og Rigdom glimrende, ved Modstandens Koketteri bedaarende, det er den *forladte* Hustru, hun med det tause, forgræmmede Ansigt og de uklædelige Kapper, det er Hjemmet selv, der skulde havt Magten til at drage ham, og som han maatte tjent sine Prøvelsens syv Jakobsaar for at vinde tilbage. Lad Sommerfuglene da stige af sine Larver, hvis det kan glæde dem og os.

Med disse Antydninger om Dagens kvindelige Roman maa vi lade det bero. Den samme ømme Overbærenhed med smaa og store Synder paa den ene Side, den samme Kvindestrenghed mod Kvinde paa den anden, — kort, den samme Slaphed i Opfatningen af et moralsk Fællesansvar karakteriserer dem alle.

III. FÆDRELANDSKE FORFATTERE.

„Es ist die Krankheit der Resignation. Warum anklagen sie nun die arme Frau um die Krankheit, die Theologen, Dichter und Philosophen um die Wette ihrem Geschlechte einimpfen?

Willibald Alexis.

Der er i det foregaaende givet en liden Prøve af nogle enkelte fremmede, os fjerntstaaende Forfattere og deres Opfatning af Kvinden. Meningen dermed var gjennem denne Opfatning og de Skildringer, der knytter sig til den, at virke ogsaa paa vore egne, endnu lidet befæstede Forhold. Forat dette kan ske og vi selv uddrage nogen Lære deraf, maatte vi da ogsaa vide lidt mere om disse vore Forhold, end vi i Grunden ved, og hvor kan vi hente denne Kundskab bedre end hos vore yngre, det vil sige Dagens Forfattere?

Idet jeg med Stolthed nævner deres Navne, disse Navne, der mere end alt andet har indlemmet os i den store Verdensbevidsthed, der har aabnet en fortørret Samtids Øine for friske Kilder, der endnu rinder og sprudler, er det forhaabentlig overflødigt at gjentage, at her bliver ikke Tale om nogen kritisk Veien af Fortrin og Mangler; jeg kan kun holde mig til den Side i deres Digtning, som angaar det, jeg kjæmper for, og som nødvendigvis kommer til at staa i et mindre trøsteligt Lys, medens der maa ties med alt det øvrige, hvori vi læser os Glæde og Forfriskning til. Ett turde vi alle være enige i, og derfra vil vi gaa ud, at vore hjemlige Forfattere, hvad en *sedelig Grundanskuelse* angaar, alle staar høit over hine Udlandets.

Hvad Standpunkt indtager vore fædrelandske Digtninger og Romaner i sin Opfatning af Kvinden og den Stilling, hun bør indtage i Samfundet?

Akkurat det samme Standpunkt, som vor unge Civilisation indtager til den gammeleuropæiske, som den grønne Kart indtager til den raadnende Frugt.

Jeg vil antyde tvende Stadier i denne Opfatning.

Den noksom kjendte, gammelhævdede, vore Fædres Kvindeideal, Kvinderesignationen i snollede Kapper og Nøgelknippet i Beltet — senerehen under Spor af Paavirkning af en nyromantisk mere skjærpet torturlysten Retning. I ingen af disse maa Slutningstableauet mangle. Hvo kjender ikke Slutningstableauet, der er bleven typisk i alle Digtninger af den Art? . . .

En høitidelig Forbrænding af Skyldpapirerne, der kaster et flammende Skjær paa et blegt, smerteforklaret Ansigt og et Par aabne, tilgivende Arme!

Vi kommer saa til Overgangsstadiet. Her blev det vore yngre Digteres Opgave at drive dette Martyrskab ud til *det Punkt, hvor det brister,* og begynder at vække Mistro. Er dette rørende eller oprørende?

Hos *Ibsen* manifesterer sig Fremstillingen af Kvindeopofrelse i en raffineret Sjælevivisektion, som i hin Scene i *Brand*, hvor Hustruen formenes endog den Lindring at sørge over sit Barn og skue ud af Vinduet til dets Grav, en Grav, som dette mer end almindelig hovedbrydende Spørgsmaalstegn af en Ibsensk Helt selv paa en Vis har gravet for det. — Men hvem har ogsaa skabt slige Kvideskikkelser som Ibsen? Man maa gaa tilbage til *Shakespeare* for at finde dem!

I *Solveig* møder os denne stille, selvfortærende Rugen over noget haabløst ventet, længst forspildt — forspildt ved egen Magtløshed til selv at gribe ind, selv at raade derfor, — tusende Kvinders Lod her i vort Land! og derfor skulde det vel dobbelt røre os? ...

Nei, vi vil ikke mere røres deraf. Vi vender os uvillig bort fra denne rynkede, forgræmmede Trofasthed, der har siddet med Hænderne i Kors, stirrende paa én Plet, og ventet paa — Peer Gynt, den gamle Peer Gynt, — Egoismen i sin Affældighed, naar den, gaaet træt i sin Umættelighed, endelig raver hjemover. Den traurige Skikkelse hist, det er ikke Solveig hin fagre, som vi sidst saa ved Dansen. Den Solveig vendte sig med Gru bort fra den foragtelige. Den traurige Skikkelse der, det er vor egen, kjære, hjemmefødte Kvindelighed, der har overlevet sig selv og nu sidder og venter paa den Trollmand, der med sin Stav skal gjengive den Sundhed og Kraft, og denne Trollmand, denne Befrier, er ingen anden end — *Ibsen* selv.

Ja, Ibsen selv. Hvad har han vel tænkt og følt, da han manede disse sørgelige Skygger fra vort Kvindeliv frem — selv skræmmet af dem?

Hans senere Digtning vil give Svaret. Hvor begeistret hilste vi ikke Ibsens Kvindeskikkelser i hans Oldtidsdramer! Her var Hengivelsen parret med Vilje og Karakter; hun lystrede ikke alene, men hun foreskrev, hun greb selv ind; hun *gav* ikke alene, men hun *modtog* ogsaa; hun tilgav, men som en Dronning tilgiver, ikke en pisket Slavinde.

Ogsaa hos *A. Munch* møder os denne Selvstændighed, kun mere mildnet, i hine historiske Hustruskikkelser, Fruerne fra

de gamle Herresæder, fra Akershus, fra Hamar, senere i *Lady Russell* og flere ... Vore Dages Kvindetype er sunket, det er visst.

Hos *Bjørnson* træder ogsaa prægtige Fortidskvinder op; men han behøver blot at dale ned i Tiderne, saa smelter dette mere sterktprægede, karakterfulde sammen, indtil det har afrundet sig til vor Tids Kvindeideal ligeoverfor Manden, — Hovedchifrets ydmyge Nul. Vi vil blot holde os til én Type i hans senere Digtning: Hustruen. I Fru *Tjelde*, i hans sidst udkomne Skuespil *En Fallit*, har vi Idealet af en saadan from, passiv Hustruelighed, ganske efter fædrelandsk Mønster. Her staar vi Ansigt til Ansigt med Nøgleknippet i Beltet og den pyntelige, nystrøgne Kappe, hvorunder vi maa tænke os et Par blege, forvaagede Øine og en Mund, der er strammet bekymret sammen under en lang, pinlig Taushedsøvelse. Den Slags Hustruer er saa inderlig rodfæstede i vor Bevidsthed som det ene mønsterværdige, at Digterne endnu med Held kan benytte dem.

En anden Sag er det, om de tjener dem som det demoraliserende Princip i Digtningen, ligesom de ufeilbarlig gjør det i Realiteten i Livet. Havde disse gode, rørende Fru Tjelder været, hvad de skulde og burde været, sine Mænds Raadgivere og Fortrolige, været dem den varslende som den ansporende, den rosende som den revsende Stemme, saa vilde det — hvem ved! — kunnet afvende mangen en sørgelig Livsfallit.

Jeg har Bjørnson sterkt mistænkt for, at denne Opfatning har dæmret i ham, da han nedskrev sit Drama, og at den naaede til fuld Klarhed, da han første Gang saa det paa Scenen. Mon ikke?

At *Jonas Lie* hører til dem af vor Tids Digtere, der forbereder en ny, mere værdig Opfatning af Kvinden og hendes Stilling, kan ikke overraske os; han er dertil en for sand Følelsens Mand. Men ogsaa hos ham — lad os blot holde os til hans Roman *Lodsen og hans Hustru* — maa denne Erkjendelse indvindes gjennem lange, knugende Skildringer af et forkuet, mishandlet Hustruliv.

Men vi aander op efter Trykket; den forkuede Hustru vinder tilsidst op til Selvstændighed og Viljestyrke, og Forfatteren beroliger os med, at Manden finder sig inderlig vel derved, og alt ender godt. En lidt nærmere Omtale af ovennævnte Roman vil følge senere.

Vi vil her gaa et Skridt tilbage til vort første Stade. Til Bekjenderne af den hos os gjældende Type for skjøn Kvinde-

lighed, den passiv lidende, slutter sig en Novellistinde af for stor Betydenhed, til at vi ganske tør forbigaa hende, uagtet vi af flere Grunde gjerne vilde det, nemlig *Marie Colban.* Forsøg til en Kommentar til en af hendes mere karakteristiske hjemlige Fortællinger følger derfor her.

I det høie Nord.

Richard S., en ung Læge, rig Mands Søn, begavet og verdensdannet, noget idealistisk anlagt, à la *Falk* i *Kjærlighedens Komedie*, har reist meget og nydt Livet. En Formuerystelse rammer Familien og bevæger ham i et Slags *dépit de despération* til at søge et Kald i Finmarken. Forinden han begiver sig derop, holder han Bryllup med en ung Pige af god Familie. Hun er opdraget af en fortræffelig Moder; men den Ensomhed, hvori hun er vokset op, har befæstet denne Blyhed og Tilbageholdenhed hos hende, som Mangel paa Kjendskab til Livet og til Menneskene paatrykker delikate Naturer, — Egenskaber, der kun venter paa, i hvilke Hænder de skal falde, for at udvikle sig til noget held- eller uheldbringende. Hun var dertil smuk og elskværdig, og hun elskede ham med sit uberørte Hjertes første Kjærlighed. At han elsker hende, maa vi jo antage, da han, der skildres som en kræsen, noget eksklusiv Natur, har valgt hende.

Fortællingen begynder, hvor han med sin unge Hustru umiddelbart efter Bryllupet tiltræder Reisen til det fjerne Hjem. En vakker Skat, synes det os, at tage med til et Forsagelsens Sted som dette, men ogsaa et dobbelt Kjærlighedens Ansvar for en nobel Mand, idet han river hende ud af et kjærligt Hjem for at begrave hendes Ungdom i en Udørken, hvor den strengt alene er anvist paa at eksistere for og ved ham.

Vi vil dale lige ned paa den øde Plet, hvor disse to skal begynde sit egteskabelige Liv og, idet vi foregriber noget Gangen i Fortællingen, hidsætte den unge Egtemands egen Beskrivelse deraf til Svigerinden *Else* i Bergen.

„Det første, jeg saa ved min Ankomst, var et stygt, rødmalet Hus med nogle nøgne Stuer — det var min (!) Bolig. Udenfor: en Bakke, hvor fast intet groede uden Lyng — det var min Have!“ (Man lægge Merke til, at i denne unge Egteherres *pronomina personalia* gjælder intet *Pluralis.*) „Et med nogle svindsottige Enerbuske begroet Bakkeheld — det var min Park. Til at afbryde Stilheden, Bølgebraget etc., som jeg troede vilde gjøre mig forrykt — det var min Musik. Se Vildæn-

derne dukke under og en Hval springe i Veiret — det var mine Adspredelser“ etc. etc.

Efter denne Skildring og end mere Tonen i den kan man let slutte sig til, hvad der uundgaaelig indtræder: den unge Verdensmand har ikke beregnet sine Kræfter rigtig; han er fortvilet paa sin Vis, det vil sige, han bliver barsk og ubehagelig og kommer selv mere og mere til at ligne den bare Bakke, hvorpaa kun stikkende Enebærbuske gror. Den stakkels *Helene*, paa sin Maade ulykkelig, det vil sige mere ubevidst og som det sig hør og bør stille og skjult, er det af en dobbelt Grund, idet hun maa se ham, der skulde erstatte hende alle Savn ved at tillade hende at udfylde hans, vende sig i Mismod fra hende, idet han smertelig lader hende føle hendes Utilstrækkelighed. At *hun* er ulykkelig, synes derimod ikke i mindste Maade at falde ham ind.

Idet vi antydningsvis ordret efter Fortællingen gjengiver de mest karakteristiske Træk af dette egteskabelige Samliv mellem to unge, dannede, med personlig Elskværdighed udstyrede Egtefolk, som den barske Ensomhed omkring dem dobbelt synes at anvise paa hinanden, vil enhver ikke altfor naiv Læser tro, at her forberedes en gribende Kamp- og Lutringshistorie, begge Parter, baade den saarende og den lidende, til Advarsel. Men det er ikke saa. Fortællingen indtager selv det naive Standpunkt og synes at gaa ud fra at faststille Forholdet mellem de to Egtefolk som: saa skal det være, altsaa for hans Vedkommende berettiget, medens den i Helene skildrer det mønsterværdige i den stille lidende, overbærende Kvindelighed. Deri ligger efter vor Mening Fortællingens Misgreb, der gjør, at den med alle sine Fortrin, sin aandrige Behandling, sine prægtige Lokalskildringer, ja maaske netop derved mere virker skadelig, idet den kun altfor meget forøger den Uklarhed og Forvirring i Opfatningen af Mands og Kvindes Forhold til hinanden, som vi allerede har vel meget af før.

Vi gaar tilbage til de første Maaneder, de tilbragte alene paa det ensomme Sted. Helene skriver til Svigerinden i Bergen, under de første Indtryk af dets Tristhed, hvoraf dog fremgaar, at hvad der trykker hende, er en dunkel Følelse af, at hun ikke kan være mere for ham, end hun er.

Svigerinden svarer og siger i sit Brev:

„Helene maatte tænke paa, hvad hendes Moder ogsaa havde lidt, og hvor vanskeligt det vist ofte var faldet hende at smile til sine kjære. Helene maatte nu vise, at hun var sin Moders Datter og smile til sine kjære. Mændene kunde nu engang ikke like Taarer, og det fortænkte hun dem ikke i“ (!!).

Brev fra Helene til Svigerinden:

„*Juledag.* Ene roede jeg til Kirke tidlig imorges, og ene er jeg nu; thi Richard sidder i Sofaen og læser Morgenbladene, og da er jeg glemt. Han kom hjem igaaraftes, efterat han havde været borte i to Dage, sagde mig et kort Godaften og skyndte sig ind i sit Værelse. Da han kom ind igjen, tror jeg, at jeg sad i Sofahjørnet og græd, og det kan han nu engang ikke udstaa. Han greb begjærlig Aviserne og læste, til Julegrøden stod paa Bordet. Jeg havde et Par smaa Foræringer og en Nellik, som til min store Glæde var sprungen ud Lillejuleaften; men da han var saa alvorlig, turde jeg ikke afbryde hans Læsning, og da Juleaften saa var gaaet forbi uden Gaver, fandt jeg, det ikke var noget at komme med idag. Nu faar de ligge til næste Juleaften, dersom han da er i bedre Humør“ ...

Men om han nu ikke er det, hvad saa?

„. . . Julelysene hos Presten fik jeg ikke se; da Richard ikke vilde spise i Prestegaarden, skyndte jeg mig hjem . . . Jeg havde saa gjerne villet have ham til Handelsstedet, hvorhen vi var budne; men Richard vilde blive hjemme“ . . .

Til disse Helenes triste Juleerfaringer kommer endnu en Sorg over, at hun intet „ferskt“ har til ham, da han allerede havde spist Stegene op tidligere . . . „Thi Richard er for længe siden kjed af Ren og Ryper“.

En Fisker har lovet hende en Steg, der ikke kommer. Med Graad i Halsen løber hun hvert Øieblik hen ad Veien for at se efter Stegen til Richard. En lang Beklagelse over det skuffede Haab følger derpaa. „Thi Richard lever blot af Marvben og Suppe.“

Man fristes til at spørge: Er det ikke Helenes Marv, han fortærer?

Helene har faaet en Vinterforsyning fra Bergen af alskens Mad — til Richard forstaaes. „Jeg havde glædet mig saa til at vise ham, at jeg havde efterlignet de kjære Italienere og stukket grønne Kviste mellem Spisevarerne. Men han var saa mørk, at jeg ikke turde. Saa faar jeg glæde mig i at tage noget ud imorgen og øve min Kogekunst paa. Han sultede formelig den første Tid, han var heroppe, da han ikke kunde spise, hvad andre Folk spiste heroppe; men har en Kone først grundig græmmet sig over at se sin Mand sulte, saa faar hun ogsaa Kogegeni“ (!!).

Richard vil, at Helene skal tale alvorlig med Else, Svigerinden, om at komme derop. NB. Richard har gjort Else, før

hun blev gift med Broderen — hun er nu Enke — den Ære at blive forelsket i hende.

Nogle Maaneder senere sidder disse tre sammen i Doktorens Hjem. I Else lærer vi en anden, mere selvstændig, mere udviklet Kvindelighed at kjende, — altid i den Illusion, at se Doktorens bedre Jeg i Konflikt med denne mere og mere give sig tilkjende.

Situationen er allerede merkelig forandret. Doktoren taler. Han taler med de to Damer. „Hvor henrykt Helene er, kan man tænke sig! Hun har altid blot set ham taus som Graven."

Doktoren bliver igjen „mørk og bitter", idet han kommer til at tale om Livet nordpaa.

„Jeg har solgt min friske Ungdom for en Ret Linser," endte han. „Stakkels Helenes Øine mistede igjen sit glade Udtryk" (over, at Doktoren talte med dem!); „hun var jo Linserne."

Hvordan? Ikke engang Sausen, Krydderiet paa den, tillader hun sig at være! Der er da Maade med Beskedenhed! Hun er jo ikke Lofoten!

Her følger nu den Skildring af det Indtryk, Stedet første Gang gjorde paa ham, som allerede er meddelt, — altid med en haardnakket Forveksling af første Person Singularis og Pluralis. Han fortsætter sin Skildring af Egnens og Menneskenes Gyselighed paa en god halv Side. „Der har De mine Fornøielser!" ender han.

„De to Damer taug. De vidste begge, at for dem kunde der være tusende Ting at interessere sig for; men det lader sig ikke gjøre at belære en Mand om sligt" . . .

Ikke det? Da tror jeg netop, at enhver nobel Mand, hvis Arbeide optog og lagde Beslag paa hans Iagttagelser udenfor dette, med Glæde vilde belæres, og at det netop var den kvindelige Opgave at gjøre det!

„Raa og haard er Finmarkingen," tog Doktoren til Orde efter en Pause . . . „Naar jeg siger raa, saa har jeg sagt det værste, i det mindste det modbydeligste, der kan siges om et Menneske!" (Men hvad er han da selv?)

Han fortsætter i denne Smag og i Udtryk, som gjør, at Else fordrister sig til den stille Tanke: „Han kunde ikke selv kaldes lapset; thi han var virkelig kultiveret; men hans Sjæl var lapset." (En besynderlig Distinktion!)

„Helene vover atter en Bemerkning, men bliver haanlig afvist.

„Saaledes ironiserede Doktoren ofte blodig; men Helene fandt dog dette bedre end den forrige Taushed . . .

„Doktoren opdager, at Helene kan Engelsk, og den lykkelige Helene bliver udvalgt til at læse det med ham. Helene var henrykt over, at hun turde sidde hele Timer inde i hans Kontor ... Hun var kvik; han vilde lære, og der gik ikke lang Tid, før han fordrede, at Bordsamtalen skulde føres paa Engelsk.

„Helene bliver Forelæserinde, og Manden ser forundret paa hende engang ... Han kaldte disse Timer sine *graa Glæder*“ *(!)*.

Trods denne bedøvende Lykke bliver Helene, efter som Vinteren nærmede sig, blegere og blegere.

„Hvad fattes hende? Hun kan ikke negte for sig selv, at han er en anden, naar han er alene med hende, end naar Else er tilstede. Til hende, Helene, taler han knapt. Er Else derimod i Stuen, da har han mere end nok at sige, da er han saa forunderlig elskværdig og indsmigrende, ofte endog *blød*, selv mod hende.“ (Au, au, bare ikke dette!)

„Paa Helenes Forundring over Mandens usedvanlige Elskværdighed fulgte en anden af traurigere Art. Hvorfor kunde han nu igjen sidde hele Aftenen uden at mæle? Helene vovede da aldrig at nærme sig ham, og han vilde gjort store Øine, om hun havde fordristet sig dertil (!); en stum Bøn om et venligt Blik blev ikke bemerket. Naar han da skiltes fra dem, og han endnu var timevis i sit Kontor, sad hun i Krogen ved sin Seng med Hovedet i Hænderne: Hun sagde sig ikke selv, at han havde været bitter, næsten uartig. Men han havde sagt det, saa det; — Summen var, at han var ulykkelig, og det var hendes Skyld.

„Doktorens forstemte Aftener blev snart ikke en Undtagelse, men en Regel, og han blev altid i Stuen“ eller fulgte med ude.

Doktoren har alvorlig forelsket sig i Else. Det ytrer sig saalunde:

„Han ærgrede sig usigelig over, at hun mødte hans Ildblikke med den fuldeste Ro og Aabenhed ... En af hendes største Tillokkelser var, at hun talte saa lidet; men med ham skulde hun tale; først da fik hendes Stumhed mod andre det Sprog, han vilde høre. Han talte da med spottende Overmod om Kvinder, der er klare og kolde som en Vinterdag, og saa straks efter om det særegne Trylleri ved kolde Kvinder, og saa lidt efter om saadanne Kvinders Østerstilværelse ... Han bliver mere og mere vred, og i Vreden pisker han nogle fattige Græsstraa, som blot forlangte at leve.“

Her maa vi jo besinde os et Øieblik paa, hvor vi er, for at kunne sætte os ind i, at vi befinder os paa et ensomt, bart Strandleie under henimod 70 Graders nordlig Bredde!

Endvidere ytrer hans Kjærlighed sig paa den Maade, at naar „Else, træt af disse Dissonancer, hun ikke kunde betvinge, skyede at indlade sig med ham, kunde han blive formelig uartig“.

Endelig en Dag oplurer han Else paa den ensomme Strandbred, han ellers aldrig betraadte; han kommer pludselig frem bag Aasen og sperrer hende Veien. Else, hvem dette mishager, siger aabent til ham:

„Nu vel, her er jeg, hvad vil De mig?“

Den Maade, hvorpaa Elses Beundrer optager dette Spørgsmaal, skildres saaledes:

„Aldrig er en Mand bleven opskræmt af en erotisk Stemning paa en mere alt Haab dræbende Vis. Men endnu mere følte han et Raseri over, at man vovede at trodse ham. Den Kvinde, han elskede, skulde være dæmonisk behersket af ham. Hans Høimodighed skulde hun have at takke for sin Frelse; — og her stod hun med høit løftet Pande og spurgte ham, hvad han vilde!“

Atter igjen farer vi sammen og spørger forbauset: „*Hvor*, under hvilke Samfundstilstande befinder vi os?“ ... og da vi maa svare: „I Lofoten, og det er en ung, norsk Distriktslæge, som taler,“ slaar vi os atter til Ro i den første Illusion, at her kun rives Masken af en hos os dog heldigvis endnu lidet kjendt korrupt Blaserthed, for at vise os den som Abnormitet. Det er ikke saa. Der stilles den Fordring til os at tage det ganske naivt. Der skal i disse Træk kun skildres os Mandsoverlegenheden i sin alt undertvingende Kraft, ham ligesaa medfødt som Manken og Haledusken hos Løven. I Fortabelsen over denne imponerende Løvemagt skal vi endog glemme, at det er en Forbrydelse, der her er Tale om.

De er paa en Landtur, hvor Doktoren næsten glæder Livet af dem ved at være i godt Humør. Men ak, den Herlighed varer ikke længe. Lidt efter lidt bliver han „mørk og bitter“. Vi forbigaar de elskværdige Ytringer deraf. Det begynder at blive koldt, og Helene spørger, om de ikke skal tænke paa Hjemreisen.

„Ja, lad os kun vende hjem til den gamle Trædemølle,“ svarede han bittert.

„Helene fik Taarer i Øinene, og hvergang det hændte, kom Veninden hende til Hjælp, at han ikke skulde se Taarer“ ... (Thi det liker jo Mændene ikke!)

Men Doktoren kan fremdeles ikke glemme hine Ord af Else: Nu vel, her er jeg, hvad vil De mig? „Vaagen og i Drømme

lød de for ham ... De gjorde ham vanvittig, disse Ord! ... Saaledes havde en Kvinde vovet at tiltale ham! Gaves der intet Middel til at revse denne stolte? ... Han kunde blive rasende! ... Med indædt Raseri" etc. etc. betegner det nye Stadium i hans Beilen til Elses Kjærlighed.

Atter skal vi imponeres, atter igjen svinges Mandsoverlegenhedens majestætiske Løvesvans, medens jeg uforbederlige ikke kan se andet deri end en forbrydersk Egtemands frække Dristighed, som lige under sin Hustrus Øine efterstræber en anden, der heldigvis har lidt mere Følelse for Pligt og Ære end han selv.

„En Dag havde de to Damer lokket Doktoren ud paa Multemyren, der stod ganske gyldenrød af Bær. Havde der blot været et Glimt af Fornøielse at udlokke af det Stenansigt, vilde de to andre have jubileret; men nei, han blev forstemt."

Helene synker ned i et farligt Hul paa Myren. Hendes Mand, der stod et Stykke fra og „studerede Elses Nakke", trækker hende op og ser paa hende med et Blik saa godt, „at det vilde vække stakkels Helene selv op fra de Døde" (!).

Da han saagar tager hende under Armen og fører hende hjem, ja endog vil bære Kurven for hende, „takker hendes straalende Blik hver Sten, hver Busk, hvert Græsstraa underveis. Hjemme maatte hun fortælle Hunden og Hønsene om sin Lykke. Else holdt fra denne Dag af Svogeren, og hun haabede for Helene."

Et halvt Aar gaar hen; da heder det: „Siden Helene faldt i Multemyren, havde hendes Mand ikke bekymret sig om hende; men den Aften havde han forlangt Omklædning, og uagtet man for hendes Skyld havde ventet over et Kvarter med Maden, havde han været saa god mod hende. Han havde flere Gange set over Bordet til hende; af disse Erindringer levede hun nu i de magre Dage."

Et halvt Aar, under magre Dage, at leve af Erindringen om, at hun havde oplevet en Dag, hvor man havde ventet et helt Kvarter paa, at hun — Husfruen — skiftede de vaade Klæder, og at Manden havde set over Bordet til hende!

Paa et andet Sted heder det:

„For Helene hørte der ligesaa meget Mod til at komme med en spøgefuld Ytring, naar han var saaledes forstemt, som for andre at gribe en fnysende Hest ved Tøilen, naar den var i fuldt Løb."

Dog nok af Citater. Slige Mænd som den her skildrede hører dog, Gudskelov, til det abnorme; om vi skal sige *især*

hos os, eller *selv* hos os, henstiller jeg til vore Hustruer at afgjøre. Det grænser sterkt til det psykologisk umulige, særlig naar man tænker sig Scenen henlagt til Finmarken, hvorom Forfatterinden ensteds selv bemerker, at kun Kvinderne gjør det muligt for en Mand at leve der, og naar man erindrer, at det foregaar mellem dannede, hæderlige Mennesker ... Man tænke sig blot denne Egtemand, efterat han paa en flere Dages haard Vinterreise maaske har set Døden under Øine, hjemkommen til sit Hus, hvor en ung, fager, kjærlig Hustru venter ham med Julelysene tændte paa Bordet, sætte sig, vendende hende Ryggen, i Sofaen for at læse — „Morgenbladene“, medens hun skjælvende gjemmer sine smaa Gaver til — næste Jul!

Vi gjentager det fremdeles, Skildringen som Abnormitet er fortræffelig. Den er saa fuldstændig lykkedes, at vi ikke tør betvile, det er Forfatterindens Mening paa én Gang i et ret gribende Billede at opstille os et afskrækkende Eksempel. Hun kan ikke udstyre denne sin Helt med al Egoismens og en indbildsk Smaatyrans modbydeligste Egenskaber uden for at vise os, hvorledes den først rigtig trives og udfolder sig under den lumre Drivhuspaavirkning af en slavisk, sig selv opgivende Kvindelighed. Vi kan ikke tvile om, at det er hendes Mening at vise os dennes Skadelighed, og at der gives Forhold i Livet, hvor det slet ikke forslaar blot „at smile til sin kjære“.

Men det er ikke Meningen. Vi faar i det mindste Indtrykket af, at Forholdet i sin eller *trods* sin grelle Modsætning skal gjælde for det mønstergyldige. Der gjøres vistnok hist og her, hvor den unge Herre og Egtemand træder for barskt op, et lidet Forsøg paa at misbillige det. Men Misbilligelsen er saa svagt antydet, saa betinget, at vi ikke ret kan fæste Lid til den. I næste Minut beiles der til vor Interesse og Beundring for ham. Han smykkes med den „ømmeste Omsorg for sine Syge“ ... Derude er han altsaa — det er lidt vanskeligt at tro paa — den opofrende Menneskeven, medens han hjemme i „den gamle Trædemølle“ — saa kalder han det Hjem, som to elskværdige Kvinder kappes om at forskjønne for ham — opfører sig som den hjerteløseste Tølper, ja man bliver jo helt forbløffet, naar midt i en saadan Scene, hvor hans Raahed ret springer frem, Røgelsekarret svinges om ham, og Lovsangen istemmes i følgende Udtryk (der kunde have fortjent en bedre Anvendelse): „Læg Merke til denne Mand; hans Munterhed har Gratierne bag sig; hans Alvor er Kraftens og den ædle Mandigheds; hans Ironi og Vrede er en Digters; hver sjælelig

Bevægelse hos ham antager en harmonisk Skjønhedsfylde" etc. etc.

Naar der ensteds i denne Fortælling tillige opstilles den bekjendte Sætning, at Mænd har andre og vigtigere Interesser end Hjertets at leve for, medens Kvinderne kun har Kjærligheden, saa røres der ved en sørgelig Sandhed, men en Sandhed, der skrigende forlanger at optages paa Budgettet, hvor de store Tidsspørgsmaal diskuteres. For Mændene den store, vide Verden, for Kvinderne Hjertets stille Følelser! Hvilket Misforhold der ligger i denne Udskiftning, der kun yder den ene Part Betryggelse, medens den dølger et Dyb af Usikkerhed og Elendighed for den anden, hvo tænker paa det? Kjærlighed — og til hvem? Til Væsener, der maaske staar færdige at ofre den for enhver lavere Lidenskab? Kjærlighed til disse, mod al anden Vinding higende, udad stormende, der har Tilladelsen givet til at behandle Troskaben som en Leg? Her havde det rigtig været Stedet at vise os dette, vise, hvorledes denne eneste Livsfiber, hvorigjennem det er en Kvinde tilladt at leve, *Hjertet*, er faren under Samfundstilstande som vore ... hvorledes det ved tusend Muligheder næsten altid er viet til Undergang, hvorledes det kan fortæres i Ensomhed, kvæles i sin egen Rigdom, hvorledes det langsomt kan udbyttes og knuses under en Hæl og i alle Tilfælde ikke tør give sig tilkjende, men er dømt til at leve skjult og nedkuet, forat Livets Paschaer kan have rigtig Plads og Ro til at vælge og faa sin lille Hjertekapital fordelagtigst anbragt ... Her havde været en skjøn Anledning i det smukke, indtrængende, ofte storslagne Sprog, der udmerker denne Novelle, til at vise Verden, hvad denne Skat, et Kvindehjertes Kjærlighed, denne saa slet behandlede, slet benyttede Skat, er værd; her havde Stedet været til at vække Kvinderne selv til Bevidstheden derom, at den ikke for meget skal misbruges og, idet de *lærer selv at sætte den høiere*, tvinge det unaturlige Samfund dertil, til at beskytte den, hævde dens Rettigheder. Sker dette? Nei, vi afspises med Frasen. De tre kvindelige Hovedpersoner, der træder op i den, *Helene*, Svigerinden *Else* og *Karen*, Handelsmandens ældste Datter (begge disse sidste stortanlagte Karakterer), byder sig selv Ofringen imøde. Alle tre præsenterer de knælende sit Liv og sin Lykke til den Mand, som begjærer at besidde disse. Alle tre paalægges det som en Skyldighed at ofre sig. Else, den mest bevidste af dem, har som ganske ung solgt sig til en Mand, som hun afskyr, for en Stilling, og Salget — thi andet er det dog ikke, trods Vielsen og det Fruenavn, hun opnaar — adles

til en Karakterhandling, noget stort. Helenes hele egteskabelige Liv er en ynkelig Tiggen om at maatte faa Lov til at eksistere ved Siden af den Mand, der — saa maa vi forstaa det — af et øieblikkeligt Lune og drevet af et simpelt Begjær gav hende Navn af Hustru. Saa kommer Karen. Hendes Livshaab er vokset op med hende som en Busk paa den ensomme Strand; det er blevet et Træ, der lover dem alle, Forældre og de mange Søskende, Skygge og Læ. Hun er nemlig næsten siden Barneaarene forlovet med den unge Prest deroppe. Det vilde forekommet dem alle som et Mord at lægge Haand paa dette skyggende Træ. Nei, Lykken maa ofres, Træet hugges om. Lige foran Bryllupet kommer Karen selv og præsenterer den intet anende, høist overraskede Brudgom sit Liv og sin Lykke paa en Presenterbakke. Hun elsker ham over alt i Verden; men hun føler sig „for ringe til ham“. Atter igjen Slavinden! Og hun er dog skildret som en ophøiet, ja poetisk begavet Natur, en Karakter; os forekommer hun mere end god nok til den lidt kjedelige, tørre unge Prest. Men ikke nok dermed. Russeskipperen, en middelaldrende Enkemand, der undertiden besøger Havnen med sin Lodje, en trohjertig, kjernebrav, men udannet Sømandsnatur, sukker for Karen. Vi har set denne stille Skippertilbøielighed udvikle sig under nogle Besøg, vi med Stedets Familier aflægger i Lodjen, og navnlig ved en liden Midtsommerfest, der gives ombord, under Nattesolens Skin, og som i Parentes sagt er skildret med Mesterhaand. Antager vi nu, at Skipperen, hvad Kvalifikation som elskende angaar — dette meget høit anslaaet —, maa tænkes at forholde sig til Karen som denne til Presten, saa vilde man følgerigtigen ogsaa her kunne vente en Lykkeabdikation; man vilde se Skipperen sætte Kursen nordefter med korslagte Arme paa Dækket af sin Skude, sende vemodige Afskedsblik ind mod Landkræmmerens lille røde Husklynge og undertrykke Sukket i et: „Jeg var for ringe!“ Nei, han maa ikke bedrøves. Han vil have Karen, og derfor skal Karen værsaagod tage ham . . . . . . Fra det smerteligste Hjerteoffer styrter hun nu lige i Lodjeskipperens Arme, og Presten, der øser tilstrækkelig Resignation til Offeret i en fremspirende Tilbøielighed for Else, vier sin gamle Kjæreste Dagen efter sammen med den ærlige Samojed.

Det kan man kalde at hylde Magten! Jeg forbigaar endog mangfoldige Steder, hvor denne Hyldning paa den mest naive, blindt troende Maade springer frem. Jeg forbigaar ogsaa utallige Anledninger, der er grebet til at god- og anerkjende, hvad

der hos os slet ikke burde godkjendes, men som det vilde være nyttigere at lyse lidt efter i Sømmene. Vor Ungdom og Tonen mellem den, vore sedelige og aandelige Tilstande faar sin Pris; — vore bareste Bakker, vore goldeste Livsstrande skal vore Kvinder finde deilige; — *virkelig Armod*, den Else engang havde prøvet, „var ordentlig bleven denne kjær“; kort alt, hvad der smager af Savn og Forsagelse, overrækkes her Hæderstegnet for national kvindelig Fortjeneste.

Forsøger vi nu af ovennævnte enkelte Træk, vi har meddelt af Fortællingens Hovedperson, den unge Verdens- og Egtemand, at danne os et helt Billede, gaar det op for os, at han synes anlagt efter visse moderne udenlandske Mønstre for Helte — lidt à la Spielhagen, lidt à la Cherbuliez, kun noget tillempet vore nationale Begreber. At denne vor Helt pludselig forbedres og bliver elskværdig, er et godmodigt, hjemligt Krav, som Forfatterinden ikke har turdet sætte sig ud over. Man begriber blot ikke, hvorigjennem dette sker. Hun nenner ikke at lade ham gjennemgaa nogen Lidelsens Lutringsproces, der kunde føre dette Omslag, psykologisk begrundet, sikkert, om end langsomt frem, som det f. Eks. saa gribende og fuldt overbevisende sker i Fru Gyllembourgs Novelle *Egtestand*. Der tales rigtignok om, at Doktoren paalægger sig *frivillig* en Forlængelse af sit Ophold i det forhadte Lofoten; men det giver os ingensomhelst Oplysning, om hans Forhold til Helene derved lider nogen Forandring, eller om denne Beslutning overhovedet har noget med hende at skaffe. Hans Opførsel mod de to Kvinder, da Efterretningen om hans Faders Død naar op til dem, er tydelig lagt an paa at vise os hans Sinds Dybde; vi kan kun kalde den hjerteløs. Han lukker sig hermetisk inde i — tre Dage uden at bekymre sig om de to Damers Angst og kjærlige Ønsker at ville trøste ham. Da de endelig den tredje Dag stedes for hans Aasyn, „Else med stumme, vaade Blikke, Helene med en Kop sterk Bouillon“, fristes man til at spørge: Har hun kogt den paa sig selv?

Nei, til Lutringsprocessen merker man slet intet. Han arver Penge, flytter til Christiania og lever der i Herlighed og Glæde. Helene dukker pludselig op glad og lykkelig. Hun synger, hun ler; kun kan man ikke begribe, hvorigjennem denne Metamorfose er skeet. En Grundegoists Forbedring, der skal tænkes foregaaet gjennem Lykkens mildeste Vuggen, kan vi i Sandhed lidet tro paa. Vi staar saaledes i forstokket Vantro ligeoverfor det Træk af ham, der maaske er beregnet paa at tage os med Storm, at han reiser op til Lofoten *alene* for at helbrede Karen,

der er faldt i en Sygdom. Forat intet skal mangle i al denne Lykke, er Presten, han, som var for god til Karen, og som imidlertid har egtet sin Inklination Else, bleven Stortingsmand og kommer daglig i Vennens Hus.

Men Else? Hvor er hun? Hun, der mindst kunde undværes i denne Kreds af lykkelige? Hun, Kulturens Barn, der allermest vilde sat Pris paa at nyde det civiliserede Livs Behageligheder i Selskab med sine kjære?

Else, — ja *hun sidder igjen oppe i Finmarken*, og vi maa endnu døie at høre Presten, denne eksemplariske Mand og Egtemand, svare paa Helenes Beklagelse over, at de i deres Kreds maa savne Veninden, og hvorfor hun ikke var fulgt med ham:

„Det var ogsaa Bestemmelsen; men Karen blev syg, og *jeg foreslog selv, at Else skulde blive deroppe ivinter* for at pleie hende.“ Karen har sin Skipper, Forældre og seks Søstre.

Dette var, tror jeg, det sidste Offer, Forfatterinden i denne sin fædrelandske Fortælling anstiller til de gamle Guders Ære. Maatte den *i sin Art* blive den sidste fra hendes Haand.

Lodsen og hans Hustru.

(Af Jonas Lie.)

Som forhen paapeget, er det *Lie*, der har givet en første Antydning i vor Literatur til en Nutidens selvstændig Hustrukarakter, og denne træder op i *Lodsen og hans Hustru*. Sent er bedre end aldrig, heder det, og det er sandt; denne Hustru vaagner noget sent op til et Selvforsvar, saa at Deltagelsen, udmattet gjennem de lange pinlige Scener, før svækkes noget end styrkes; vi har faaet et egteskabeligt Voldsherredømme ind i saadanne Portioner, at vi kan ikke verge os mod en viss Utryghed med Hensyn til Varigheden af det forandrede Sindelag hos de to. Tænker vi os saa, at hun, Hustruen, har døiet denne helbefarne Raahed under et Tidsrum af 10 — siger ti — Aar saa maatte der andre grundrystende Begivenheder end et mindeligt Opgjør til for at lade os tro paa et virkeligt Omslag, hvor det mildere i hans Natur og det sterke i hendes seirer og mødes i Kjærlighed.

Hvorfor, spørger vi her, har den ellers skikkelige, retsindige Lods — han skildres som en Mand med Følelse ogsaa —, hvorfor har han behandlet denne Hustru saa haardt? Hvorfor? Ja, derom kan vi spørge. Og vi faar et overraskende Svar.

Fordi hun har foretrukket ham, Lodsen, for den fornemme, indtagende Søofficer, der samtidig med *Salve*, eller rettere forinden denne havde erklæret sig, beilede til hende. Fordi hun blev sig bevidst, at hun elskede den simple, lidt barske, men brave, dygtige Barndomsbekjendt høiere. Hun har givet den fornemme Beiler et Slags Ja, og hun løsriver sig dog; har hun nogen Skyld, da er det før mod denne, slet ikke mod Salve. Hun befinder sig da som en Slags Husjomfru i Søløitnantens Familie. Da hun vel har bestaaet Kampen med sig selv, men anende, at den værre forestod med en anden, bemaler hun et Stykke Papir med følgende Ord: „Undskyld mig, at jeg ikke kan blive Deres Hustru; thi min Hu staar til en anden," forsegler det med en Knappenaal, stikker det i Dørsprækken og flygter paa staaende Fod — til Holland. Den gamle Fru *Beck*, til hvem hun i sidste Øieblik betror sig, skaffer hende nemlig, taknemmelig, fordi hun ikke vil gifte sig med hendes Søn, en Plads hos en hæderlig Borgerfamilie, som hun kjender derover.

Salve er imidlertid, vildledet af Folks Snak og forskjellige Udtydninger af *Elisabeths* Forhold til den unge *Beck* (den Løn, en ung Pige kan vente, naar hun høimodig renoncerer paa Æresbeviset), og naturligvis i høi Grad oprørt derover, gaaet paa Reiser. Her faar han gjennem sin Skibschef, den gamle Beck, vide, at Sønnen har isinde at egte hende; han tror hende altsaa forlovet med denne. Han er nu borte adskillige Aar, gjør mangehaande Erfaringer, der sørgelig udvikler hans mørke Sindsstemning. Hjemkommen til Norge faar han imidlertid Sandheden at vide af en nøie indviet, hvor trofast Elisabeth havde været, hvorledes hun, for at redde sin Kjærlighed til ham, var flygtet for Fristelsen, samt at Beck for længe siden var gift med en anden. Han beslutter da at opsøge hende i Amsterdam. Gjensynsscenen er høist karakteristisk. Trods den Visshed, han har erholdt om hendes fuldkomne Uskyldighed, tror han i den Forvirring, som det pludselige Syn af ham sætter hende i, og den undselige Maade, hun hilser ham paa, at opdage „Skyldbevidstheden" og besvarer denne Hilsen med „en sagte, bitter Latter" (!).

„Da vendte hun sig pludselig om med en stolt Mine og saa paa ham. „Goddag, Salve Christiansen!" sagde hun fast og rolig.

„Goddag, Elisabeth," svarede han, idet han forvirret reiste sig. Efter et Par Ord hilste hun paa samme stolte Maade og gik ud.

Salve sad en Stund med sammenpressede Læber ... Han havde ventet en anden Scene ... Hans Natur var bleven ikke saa lidet af en Tyrans ... Det, han *mindst taalte, var Underkastelse*, og da hun kom ind saa stille, ydmyg, med Erkjendelsen af sin store Uret skrevet paa sit Ansigt, følte han sig pludselig med en viss fortærende bitter Lyst paa Dommersædet ... Han vilde først se hende knust for sig; saa skulde han tilgivet hende og elsket hende med hele sin Sjæl (!).

„Men i hin Stund, da hun stod der med Hovedet blegt løftet af tilbageholdt Krænkelse og talte saa rolig, havde han følt, at han med ett blev hende fjernere end dengang, da han endnu færdedes paa den anden Side af Jorden.

Salve sad der endnu med en smertefuld Harme over sig selv. Hvor var hun ikke rank og stolt! ... Og han selv? Hvor var han ikke en smaalig, elendig Karl!"

Hvorfor, spørger vi her, da vi allerede er indviede i de lange Lidelsens Aar, der fulgte for dem begge, hvor hun kun gik op i „den blinde Underkastelse, som han taalte mindst af alt", hvorfor, naar denne Modstand havde en saadan betvingende Magt over ham og hans Raahed, hvorfor reiste hun sig da ikke fremdeles „rank og stolt" mod den?

Kommer saa deres næste Møde, Forsoningen, gribende smukt fortalt; ogsaa her er det hendes Optræden, der gjør Udslaget.

„Og du har ikke nogen Tvil om mig i din Tanke; *thi jeg vil ikke bære sligt som idag, Salve; kan det ikke*, — forstaar du vel?" sagde hun bevæget i Stemmen, idet hun med dyb Overbevisning saa ham ind i Sjælen.

„Tvil mod dig ...?" Her lagde han hendes Haand paa Hjertet. I denne Stund vidste han trygt, at hun aldrig havde sat sit egentlige Sind til Søofficerens.

„Over hendes Ansigt gik et usigelig straalende, lykkeligt Skjær. De saa et Øieblik paa hinanden, og Salve slog sine Arme om hende."

De blev nu gifte, og alt er saare vel en Tid; saa vaagner den gamle Djævel Mistroen igjen *uden mindste Grund*. Søløitnanten har hun, siden hun brød med ham, aldrig set. Den gjør sig gjældende ved de latterligste Anledninger. Bare hun nævner en af de saakaldte „fornemme", taler om en Søkadet eller hans Uniform, bryder den ud paa den frygteligste Maade.

Han har taget hende og deres lille aarsgamle Søn, da han selv fører et Skib, med paa en Tur til Amsterdam. Hun er da i sin fulde Skjønhedsflor, og han er ikke lidet stolt af hende. Paa Hjemturen møder de Korvetten *Nordstjernen*.

Der havde staaet meget Ry af dette Skib; Elisabeth havde altid sværmet for at faa det at se engang. Hun udbrød nu, ikke anende, at Løitnant Beck er ombord, i naiv Beundring over det. Straks er hundrede og ett ude. Salve sender hende og Barnet barskt ned i Kahytten, skræmmer Mandskabet rundt med de besynderligste Ordrer, der gaar ud paa at forcere det gamle, skrøbelige Fartøi op mod Stormen, og seiler det ganske rigtig op paa Bankerne, hvor det totalt forliser. Han har imidlertid ladet den arme Kone alene den lange Rædselsnat med sin Uvisshed og Fortvilelse.

„Hvad har jeg gjort ham?" gjentager hun, „hvad har jeg gjort ham? ..."

„Han tror mig ikke," hviskede hun fortvilet hen for sig selv ... „Hvad kan han tro?"

Endelig, efter at have forceret sig op til nogle tomme Selvanklager, grebne i Luften, ender hun med ydmygt at lægge Skylden paa sig, og beslutter, „villig til ethvert Offer, uden at sukke, ydmygt at bære hans Byrde gjennem Livet", beslutter kort — alt, hvad man vil, naar man vippes op og ned mellem Liv og Død, og man med Fortvilelsen i Hjertet spørger sig selv, hvad der her var det bedste.

Vi gjenfinder dem nu, hvor Fortællingen begynder. Ti Aar er gaaet hen. Hendes Beslutning, ydmygt at taale alt, og uden at sukke, bære *hans* Byrde — Mistroens? — gjennem Livet, har baaret de bedste Frugter. Han havde unddraget hende alle dannede Bekjendtskaber og bosat sig paa en øde Ø, et Stykke fra Byen. Her har han hende ganske for sig, saa nu burde alt være godt og vel. Trods dette faar vi en Skildring af Elisabeths Mand, der er intet mindre end beroligende. Vi hidsætter nogle faa Træk deraf.

Efter at have ladet hans Dygtighed, hans Uforfærdethed som Lods al Retfærdighed, lægges til, „at han var mere skyet end afholdt for sit barske Væsen, at hans utilgjængelige Maade at være paa røbede en viss Bitterhed, etc. Det hed oppe i Byen, at han var forfalden til Drik. Han kunde sidde hele Dage inde i Mor Andersens Stue, med Brændevinsglasset for sig" (!).

Imidlertid sad Lodsens Hustru hjemme i Hytten paa Merdø.

„Hun var vist urolig; thi der gik forskjellige Udtryk over det af en eller anden Kummer medtagne Ansigt ... Skjønt hun holdt af sin Mand, var det ikke frit for, at hun gruede for hans Hjemkomst.

„Der var noget sky, fortrykt ved hende, som hun reiste sig lidt forhastet, idet hun hørte ham udenfor; hun stod uviss, om

hun skulde gaa ud af Døren imod ham. Men da han kom ind i Stuen, gjorde dette Udtryk med ett Plads for en frimodig, tilsyneladende glad overrasket Mine. (Ogsaa da, naar han havde siddet hele Dagen hos Mad. Andersen?)

„Naar han kom hjem, var han gjerne misfornøiet og bitter og ikke let at omgaaes. Hun vidste da, at det for hende bare gjaldt at holde ud, være munter og kjærlig og ikke falde i nogen af de Fælder, hans bitre Humør altid lagde for at fange hende i et eller andet Ord, hvorfor han kunde fare op, eller i en eller anden uglad Mine. Blev han desperat, kunde han true med alt muligt“ etc. etc.

Dennegang var han dog i godt Humør over Sønnen, den tiaarige *Gjert*, der havde vist en eller anden kjæk Streg, og hun er i den syvende Himmel. Det gaar godt en lang Stund; saa fanger han hende ved at sige til Gutten:

„Du havde nok Lyst til at være en slig Søkadet, Gjert?“

„Ja,“ falder hun uforsigtig ind, „kom han ind i Arendals Skole, kan ingen vide, hvad det vilde føre til.“

Det trækker da straks op til Uveir, og da Gjert ulykkeligvis lægger til: „Mor mente dog her om Dagen, at kunde jeg blive en slig, tog jeg mig anderledes frem i Verden end en almindelig simpel Sømand,“ saa bryder det løs.

„Det var, som om disse Ord havde tændt Ild i et Krudhus. Det blussede vildt op i Lodsens haarde Ansigt, og han sendte sin Hustru et Blik fuldt af ubeskrivelig kold Haan.“

Det ender med, at han banker Gjert dygtig igjennem for den fortvilede Moders Øine, der blusser op, vil sige noget, „men betvinger sig, gaar ud og kommer ind igjen med et stenroligt, blegt Ansigt“.

Lodsen „melder da kort og skarpt, at han og Gjert samme Aften gik tilsøs; hun maatte lave Provianten“.

Vi tænker, at dermed er det nok for at gjøre sig Forholdet mellem disse anskueligt.

Vi kommer her uvilkaarlig tilbage til vort Spørgsmaal: Hvorfor bærer han sig saa?

Først fordi den gamle Mistanke, at hun følte sig for god til ham, at hun i Stilhed angrede Valget, nagede ham. Vi har vistnok hørt om en saadan Skinsyge, der omspænder baade Fortid og Fremtid og strækker sig baade til Levende og Dødt; men den vil dog forekomme os at arte sig noget for heliogabalsk raffineret i den skikkelige Søulk, for ikke at sige som en komplet Forrykthed, naar man tænker sig, at den savner Skygge af enhver Tilknytning til Virkeligheden, at den udspinder sig over

et saa langt Tidspunkt, hvor hun hver Dag ved sin Hengivenhed maatte overtyde ham om, hvor ugrundet den var. Denne Skinsyge, denne Mistro, drog altsaa sin Næring af, at hun var en saa fin og ædel Natur; derfor, at hun var fin og nobel, behandlede han hende raat; derfor, at han satte hende saa høit, knugede han hende ned?

Nei, ikke ganske derfor, men fordi hun *selv* drog sin fine, fornemme Natur ned og bredte den som en Kappe i Støvet for ham, saa den ærlige, plumpe Sømand ikke med sin bedste Vilje kunde undgaa at træde paa den, — fordi dette pinte og generede ham over al Maade, derfor behandlede han hende haardt.

Vor Anklage bliver her, at Modsætningerne staar for grelt mod hinanden. Hvad der gjør, at den Kamp, vi bliver Vidne til, faar noget saa særegent grusomt, er ikke alene den, at Uretfærdigheden og Lidenskaben er stillet ligeoverfor den uskyldig lidende, men at den føres mellem Personer paa et forskjelligt Dannelsestrin. Thi Dannelsen beror hverken paa Stand eller Kundskab, men paa Natur og Opdragelse. En fint anlagt Kvinde er, hvad Stand hun end tilhører, altid dannet. Ikke saa med Manden, der ganske anderledes bestemt modtager Præget af sin Stand. Der bliver altsaa en Afstand mellem Elisabeth og den grove, voldsomme Sømand, der altid føles som en Afstand, og som gjør Skildringerne af dette Forhold, hvor fortræffelige de end er, saa ualmindelig pinlige.

Karakteristisk er den Scene, hvor Elisabeths saa længe forkuede Selvfølelse vaagner. Styrket ved den nye Omgivelse — hun er taget ind til Fastlandet for at pleie en syg Moster — og pludselig vakt til fuld Bevidsthed om sin huslige Jammer ved Venindens, den unge Fru Becks Hentydninger til ogsaa dennes ulykkelige Egteskab, drister hun sig for første Gang til at udtale en Mening, der afviger fra hans. Salve vil nemlig beordre hende hjem med sig, medens hun formener ikke at kunne forlade den syge.

Da er det en kostelig Vending — er den naiv, er den beregnet af Forfatteren? —, at Salve, idet han i disse rolige Ord aner noget som en egen Vilje, forstenet af Forbauselse bryder ud: „Er du fra Forstanden?“

Disse Scener gjentager sig, hun altid sterkere, mere overbevisende, mere gjenfindende sig selv, han altid spagere, intet heller villende end at overbevises om sin Uret. Særlig gribende er den Scene, hvor han, kommen hjem til det tomme Hus, anstiller sine Selvbetragtninger, og den derpaa følgende stor-

mende Forsoningsscene. Fra dette Øieblik daterer sig en Mand, der ikke er en Bussemand, men en kjærlig, opmerksom Egtefælle, en Hustru, der bliver en virkelig Hustru for denne Mand, — daterer sig *Lykken* med andre Ord ... Vi forlanger intet hellere end at tro derpaa.

At Salve som et Offer til de forsonende Guder overrasker sin Hustru med, at deres Gjert skal blive — *Søkadet*, er et naivt, elskværdigt Træk af Forfatteren, der vilde, at vi skulde skilles fra ham i rigtig godt Humør.

Jeg har atter, siden jeg nedskrev ovennævnte Uddrag, læst *Lodsen og hans Hustru* opmerksomt igjennem.

Lie har Ret. Tak og Ære være denne første Ridder i vor Literatur for den vaagnende Menneskeværdighed i Kvinden! Vel har han ikke havt Mod til aabenlyst at revse den Forkuelsens Aand, der har befæstet sin dræbende Magt i alle vore Forhold under Navn af den rette Kvindelighed; men han har vist os den i sine Virkninger, vist os, hvorhen den fører, til Fortvilelse, til Undergang! Staar der ikke med tydelige Ord mere end ett Sted, at netop det, at Hustruen mere og mere gav efter og underkastede sig, gav hans Tyranni, hans altid vaagne, lurende Mistro Næring? 10 — siger ti — Lidelsens og Nedværdigelsens Aar spandt den ud i disse to Menneskers Tilværelse, hvor den kunde nøiet sig, denne Forkuelsens lede Aand, med ett! O, Lie, elskværdige Digter, hvor godt har du forstaaet din Samtid, da du tog Munden saa fuld! Saa sløvet, saa afstumpet er vor Tid for Kvindelidelse, at kun Overmaalet kan gjøre Indtryk paa den! Maatte *Octave Feuillet* gjøre *Greven af Camors*, den fine Pariser, Manden med alle gode Anlæg, til et komplet Uhyre i sit Forhold til Kvinder, for at Muligheden af noget som Samvittighedsnag kunde blive begribeligt i hans Samfund, saa behøver *Salve Christiansen* ikke mindre end ti Aar til at seigpine sin Hustru, forat man hos os kan forstaa, at det er noget.

Deri ligger en hel Tids Livsanskuelse udtalt, der ogsaa vil forklare, hvad jeg i disse Betragtninger over dens Roman har forsøgt at tydeliggjøre. Træffer derfor den Beskyldning mig, som jeg er belavet paa, at jeg opfatter for mørkt, at jeg har set lutter ondt og grusomt i næsten alle uden Undtagelse, saa kan jeg kun sige: Det er ikke Romanernes, ikke Forfatternes Skyld, det er *Tidens*, og Bebreidelsen maa da træffe mig, fordi jeg ikke har set det i dennes udjevnende, formildende Skjær, men i en strengere dømmende, mere lutret *Fremtids*.

KVINDEN I LITERATUREN.

(2den AFDELING.)

I de foregaaende Blade er der gjort et Forsøg paa fornemmelig gjennem Romanen at belyse Kvindens Samfundsstilling. Men der er en Art Literatur, der, idet den saa at sige kaster Refleksen af dette Lys koncentreret tilbage, tillader os at se Sagen fra nye, ofte høist overraskende Sider. Til denne Genre hører den literaturhistoriske, den anmeldende, — Kritikken selv. Og Kritikken forholder sig til den kvindemorderiske Aand, der gaar igjennem Forfatternes Skrifter, akkurat som Magistraten i de italienske Bjergstæder forholder sig til Røverne: de lever i den inderligste Forstaaelse. Den koldhjertet ligegyldige, halvtbilligende Dialektik, hvormed den glider hen over de groveste Tilsyneladelser af denne Aand, virker maaske mere demoraliserende end det forbryderske i disse Tilsyneladelser selv.

Hvad skal vi da sige, naar vi ogsaa i de smaa borgerlige Skuespil faar det forbryderske opdisket, naar man midt i den gemytligste Hverdagsscene ser Blodskylden træde ind ad Døren og nedlade sig ligesaa gemytlig! ... Naar vi ser vort hæderlige Publikum selv spille Abruzzo-Magistratens Rolle og stille billige, at Blodskylden finder sin milde Afslutning? Et lindt lidet Familieopgjør, en Smule Ordveksel, der er endt, inden Chokoladen paa Bordet bliver kold, saa er den Sag ordnet.

Arbeiderliv.

Og saa forholder det sig; netop i disse Dage, medens vore Dagblade og mudtlige Diskussioner forener sig i et Skrig paa „Øie for Øie, Tand for Tand", medens man næsten truende reiser et strengt-logisk, gammeltestamentligt Retfærdskrav op mod vor ædle Konges humanere Opfatning deraf, ser vi det samme Publikum sidde nede i Teatret og græde Rørelsens Taarer over *Arbeiderliv.* Vi vilde kalde det modsigende, bagvendt, forrykt, mildelst talt forunderligt, naar vi hos os ikke var altfor vante til den Slags Modsigelser, til at vi skulde forundre os derover.

Her ser vi da en Morder for os, saa god som nogen, hvis Skyld det sandelig ikke var, at han ikke netop traf den Vene,

hvoraf Død og Liv afhænger, og vi ser dog uden mindste Forargelse til, at han — benaades, og det ikke som en anden Forbryder med Infami og livsvarigt Strafarbeide, nei, med at indlemmes som Medlem i den Familie, han har skjendet, med, at han hilses som elsket Fader af den Søn, som hans blinde Raseri har merket, inden denne saa Dagens Lys, at han modtages som Egtefælle af den Hustru, hvis hele Liv han har forgiftet, da det ikke lykkedes ham at berøve hende det. Og der sidder de strengt-retfærdige og synes, det er saa rørende, da Manden jo har forbedret sig saa betydelig, at han har taget tre fattige Børn til sig som sine egne — hvorfor ikke seks? — og gaar saa fornøiede hjem, fordi det ender saa godt og vel altsammen.

Inkonsekvenser som denne, skulde de ikke nærmest grunde sig paa den paafaldende Ustøhed, der raader i Opfatningen af alt, som gaar ind paa det moralske Gebet? — en Ustøhed, der maaske altid indtræder, hvor patriarkalske Moralbegreber i en Fart skal tillempes dem, som en overmoden Kultur har hjemlet? ... Maaske ogsaa i vor ringe Evne til at formæle Livet med Digtningen, saa at vi forstaar at anvende Virkelighedens etiske Love paa denne og lade dem tilbagestraale igjen paa Virkeligheden, Aftenhimmelen lig, som man ser dobbelt flamme, hvor den hvælver sig over et Vandspeil. Digtningen er noget for sig, synes man, noget, som ikke angaar Livet. Ligeoverfor den forlanger man kun at underholdes. Vi sidder derfor foran en saadan Briskeby-Cherbuliade som *Arbeiderliv*, omtrent som naar vi tager en magelig Stilling foran et vel udført Maleri i samme platte Genre. Det gjælder kun at hvile i Nuet; hvorfor foruroliges med Betragtninger over noget som en dybere etisk Sammenhæng? Hvorfor skræmme sin Fantasi ud over Rammen til en Fortid, en Fremtid, der blot vilde vække ubehagelige, urolige Fornemmelser? Vi kom f. Eks. da til at stille det Spørgsmaal til os selv: Hvordan ser det med alle disse Paaklistringer af gode Handlinger saa tilsidst ud i en Mands Sjæl og Sind, der kan drives til en saadan Handling? Hvilke Scener af Raahed og Brutalitet maatte der ikke være gaaet forud for en saadan? Hvad siger vi! Fantasien behøver ikke at anstrenge sig, vi faar det gyselige ind saa at sige med Skeer i følgende Bekjendelser, Moderen forklarer til *Marcel*, Sønnen:

I to Aar var jeg gift med ham derhenne;
En Aften sent jeg sad og vented paa ham;
Jeg var forknyt, jeg havde grædt saa længe,

At jeg tilsidst knapt kunde sy et Sting.
Men han blev borte, — det var *hans* Maner;
Han gik paa Vertshus, sad den hele Dag
Og spillede og røg og drak sig fuld.
. . . .

og mangen Nat
Gik jeg og hented ham, tænk dig min Skam,
Og fik ham lagt i Sengen som et Barn.
Jeg maatte være glad, naar blot jeg ikke
Fik Prygl til Tak. Det hændte undertiden.
Den Aften var min Taalmod sluppen op,
Jeg saa kun Sorg og Fattigdom foran mig.
Jeg skulde selv forladt ham; men jeg havde
Endnu en Gnist af den Medlidenhed,
Som overlever Kjærlighed hos Kvinden;
Jeg kaldte kun paa Døden — og den kom.
. . . .

Paa Trappen lød der Trin, jeg kjendte Stemmen,
O, hvilken Stemme!

Morin afbryder hende her, ude af Stand til at høre mer; da vil han heller selv fortælle:

. . . . . . Jeg har et mørkt, forvirret Minde om
Den Aften; jeg kom hjem, jeg faldt paa Trappen;
Din Moder lukked op, bleg som et Lig;
Der stod et dækket Bord og vented paa mig.
Jeg vilde kysse hende; men hun gyste
Og stødte mig tilbage med sin Haand.
Saa fulgte der et rædsomt Skjendsmaal — o,
Den druknes Skrig er værre end et Dyrs;
Hun gav mig haarde Ord, der tirred mig,
Saa jeg med ett blev rasende og vild.
Foragt og Skam, det var for meget!
Der laa en Kniv paa Bordet . . . jeg, jeg greb den
Og jog den ind i hendes Bryst . . .

Er dette nu virkelig smukkere, mer opløftende, end vi kan læse det i vore egne Drabs- og Mishandlingsaktioner? f. Eks. i den, der for nylig behandledes for Politiretten, kun med den Forskjel, at i det franske *Arbeiderliv* vækkes hans Raseri ved

et Kys, der vægres, men i vort hjemlige Egteskabsdrama ved et Par Støvler, som den mishandlede var „for afkræftet til at faa trukket af ham".

Kristine fortsætter:

Da jeg kom til mig selv, laa jeg tilsengs,
Og der stod Politi ved Hovedgjerdet.
Din Flugt udpeged dig som Gjerningsmanden;
Et Ord af mig, og det var ude med dig;
Og hvad jeg følte for dig, var kun Had.
. . . . Da følte jeg det røre
Sig sagte i mit Skjød; det frelste dig;
Dit Barn bad for dig, og jeg vilde ikke,
Det skulde fødes med et Brændemerke.
Tilstaaelsen, der svæved mig paa Læben,
Tvang jeg tilbage i mit Bryst . . . .
Omsider kom jeg mig. Da var det Kampen
Begyndte, den, som nøder en at vælge
Imellem Fattigdom og — Skjendsel!

Hun fortæller nu, hvorledes Tanken paa hendes Barn atter reddede hende fra denne sidste.[1]

Nu staar tilbage den anden Side af Betragtningen, den, vore Tilskuere viselig ikke indlader sig paa:

Hvilken Plads vil en Mand som den her skildrede indtage i den Familie, der herefter tilgivende slutter sig om ham?

Vor Digter *A. Munch* har i fuldendt poetisk Gjengivelse bragt os et lidet vidunderlig deiligt Digt af den engelske Digter *Tennyson: Enoch Arden.*

Et Par Skipperbørn vokser op paa en ensom romantisk Strand. Uadskillelige siden Barneaarene, har ingen af dem tænkt sig det muligt at leve uden med og for den anden. *Han* drives imidlertid til at søge Lykken i fjerne Lande for at bringe den hjem til hende.

Aar gaar hen, medens hun trofast venter. Saa kommer Tvilen, endelig Vissheden om, at han er død. Hun rækker da en anden Beiler, hans kjæreste Ven og Kamerat, der beskeden havde veget Pladsen for Enoch, sin Haand. Atter igjen gaar Aar hen.

Da kommer den dødtroede tilbage. Ikke anende, hvad der er hændt, med et af Fryd og Forventning bævende Hjerte søger han paa de gamle Tomter efter det lille Hus, hvor han

[1] Et som det synes uundgaaeligt Alternativ for en ubemidlet ung Pige under de franske Forhold. (Anm. fra 1875).

med Kjærlighedens urokkelige Tillid tror endnu at finde hende ventende paa ham.

Et Syn gjennem et Vindu ind i en oplyst Stue fængsler ham til Pletten. Det er hende, han ser, straalende af Lykke, omgivet af Mand og Børn.

Skal han trænge sig forstyrrende ind i denne Lykke? Nei. Stille som han er kommen, sniger han sig derfra, for at dø ukjendt i en fremmed Vraa. Han er jo allerede død for dem; han maa fremdeles være det.

Lad os nu se, hvorledes vor Helt bærer sig ad ved en lignende Situation.

Der reiser sig, som man vel kan begribe, nogen Modstand imod pludselig at optage som inderligt Medlem i Kredsen en Mand, til hvem der *alene* knytter sig oprørende Erindringer, blot fordi han ganske tilfældig, efter to og tyve Aars Befrielse for ham, plumper ind i Kredsen.

Morin derimod synes, at det falder ganske af sig selv, at han bliver. Vi vil se, hvorledes han optager den Modstand, der bydes ham.

Morin:

Javist, jeg var et Dyr engang, jeg ved det;
Hun taler sandt; men den Tid er forbi.
Nu har jeg prøvet Livet og er gammel;
Skal da det svundne aldrig slettes ud!

. . . .

Det var dog muligt, at jeg nu fortjente
En Smule Kjærlighed igjen.

Kristine:

Jovist,
Du skulde ha' din gamle Plads i Huset,
Du skulde lægge nye Byrder paa mig
Og slæbe Last og Drukkenskab herind?

Morin (reiser sig):

Nei, nu gaar det for vidt! — Har du da glemt,
At jeg har ikke tryglet dig om Naade (!).
Jeg søgte ikke om dig; paa min Vei
Fandt jeg tilfældig, som ved et Mirakel,
En Hustru og et Barn igjen, — og nu,
Nu skulde jeg gaa bort!
(Han slaar i Bordet)
Nei siger jeg!

Her er mit Hjem, jeg er i min Familje;
Jeg ta'r mit Barn igjen; naar man behandler
Mig skaanselløst, saa er jeg uden Skaansel!

Kristine (kaster sig i Sønnens Arme):
Nu kjender jeg dig atter!

Morin:
Det kan være;
Men jeg, jeg ta'r min Ret igjen,
Min Plads i Huset og min Søn jeg kræver.

Men alt dette forslaar ikke. Forfatter og Oversætter og Tilskuere vil, det skal ende godt: altsaa ender det godt, det vil sige med Tilgivelsen og Indlemmelsen.

Der har vi det! det magiske Ord, *Tilgivelsen,* det gamle, altid nye, altid virkningsfulde Sceneeffektapparat. Den kvindelige Tilgivelse! Benaadningsforkyndelsen *quand même*, der aldrig møder Modstand, som selv vor ivrigste hovedafknappende Retfærdsfølelse billiger, ja applauderer.

Tilgivelse ogsaa for denne Mand? O ja, hvorfor ikke? Men saa maatte Stykket endt dermed, endt med, at begge Parter, tilfredse, lykkelige over at have ydet og modtaget Tilgivelsen, skiltes for aldrig, aldrig mere at mødes. Først da, naar han vælger stille at forsvinde, fuldbyrdes i ham den Bod, der ene kan tilfredsstille; det er Indlemmelsen, der oprører!

Uagtet nævnte Stykke, godkjendt ved Fremmedstemplet — det er endog oversat af en dansk Mand med et visst Navn — allerede har vundet Plads paa vor bedste Scene, henstiller vi til den ærede Teaterdirektion, om den dog ikke vilde henlægge det som ikke ret værdigt for denne? Vi har selv et *Arbeiderliv* at byde paa, der efterlader et ulige smukkere, renere Indtryk, *Arbeideren* af *Lorentz Dietrichson;* hvad, om dette indtog Pladsen?

TIL GOETHEDYRKELSEN.

Mænd taaler ikke gjerne en sterkt anlagt Kvindenatur ved Siden af sig. At den er begavet, kan endda gaa an; men den maa ikke være *selvstændig;* den maa gaa op i ham, dreie sig om ham som Solsikken efter Solen, som den lyssugende, mindre Klode om sin Planet. Det vil gjentage sig, hvor vi ser hen i Livet, som i hint Livets Speil, vi kalder Digtning.

Ligger der i *Ernest Maltravers's* dunkle Utilbøielighed for den skjønne, høisindede, men ærgjerrig-høitstræbende *Florence*, eller i *Godolphins* for *Constance Verrier* noget andet end denne Skinsyge til Grund? Hvem ved, maaske vi deri kan søge Motivet til Forfatterens eget noksom bekjendte Forhold til sin begavede Hustru? De maa først knuses af dem, dette Slags Kvinder, for at gjøre sig elskede.

Men uforklarligt er dette Fænomen ikke. Man har jo villet udfinde, at Naturen selv i Kvinden, baade fysisk og psykisk, modsætter sig en aandelig Sideordnethed med Manden, og har søgt at bevise dette ved selve dens Sjeldenhed, der lader den fremtræde næsten som en Anomali, en sygelig Eksaltation. At et af de smukkeste, mest tiltalende Billeder i det store Portrætgalleri i Florens, lutter Produkter af Mesterhaand, er en Kvindes og malet af Kvindehaand, at i Frankrige i næsten et halvt Aarhundrede en Kvinde har indtaget den første Plads som Romanforfatter og Stilist, betyder intet, vil man mene: „Én Svale gjør ingen Sommer." Men os vil det synes, som om Tilstedeværelsen af de enkelte Svaler betyder særdeles meget, ja, at den omstøder hele den Teori, hvorpaa Underordnetheden er bygget. Hvor der er én, kan der komme flere, og at der ikke kommer flere, maa da ligge i Sommerens Beskaffenhed. Gjør Sommeren blid for Svalerne, og de vil komme alle!

Nei, alle kommer de ikke. Vi vil ikke opleve at se dem komme alle. Der forkom for mange i den lange, lange Række af barske Aaringer. En pludselig Befrielse (hvis vi kunde tænke os en saadan) fra alt, hvad der hemmende og kuende har omsnoet kvindelig Aand, kvindelig Evne, vilde ikke straks kunne virke fuldt befriende. Hvad Aartusender har nedbrudt, maa der i det mindste Aarhundreder til at oprette.

Hvor haardt, ja næsten umuligt det er for den maskuline Stolthed at indrømme, eller skal vi sige *taale*, et feminint, med Manden jevnhøit Geni, leverer Fru v. *Staël* mer end tilstrækkelige Beviser paa. Fru v. Staël, denne beundringsværdige Kvinde, som var den første, der nedbrød Skranken for hendes egne Landsmænds selvgode Afsluttethed og gjorde fremmed Aand, fremmed Kultur gjældende mod deres Ensidighed, — som havde den Dristighed at sige den store lille Keiser lige op i Øinene, at der gaves en anden Storhed end Erobrerens, end Voldsmandens, — og som til Gjengjæld derfor beæredes med denne Aarhundredets største Mands smaaligste Had. Hun tvang sin Samtid vistnok til at anerkjende Geniet i hende; men

hun maatte ogsaa betale Omkostningerne derved. Ingen er bleven saa blodig railleret, saa gement bagtalt, særlig af dem, som hun drog i sin Nærhed og kvægede ved dens varmende, oplivende Straaler. Selv *Oehlenschläger*, vel maaske den nobleste blandt Beundrerne af hendes Storhed og hendes Taffel paa Coppet, kan ikke bare sig for at udtrykke sig saa: „Jeg har intet Fruentimmer kjendt med saa meget Geni; men *derfor* havde hun ogsaa noget mandigt i sit Væsen, havde et markeret Ansigt etc.“ ... som om det slet ikke var tænkeligt, at hun kunde være et Geni uden at se mandhaftig ud! ... „Hun skrev dengang sin Bog om den tyske Literatur og læste hver Dag et Bind Tysk; man beskyldte hende for, at hun ikke selv havde læst Bøgerne, men hentet sine Domme fra Schleg'-lerne!“ ... Oehlenschläger benegter dog dette: „Hun var visselig den, der kunde tænke selv,“ siger han.

Vi kan forfølge denne Uforsonlighed mod hende lige til op i vore Dage. Endnu i 1866 deler saaledes en Goethe-Biograf, idet han omtaler Mad. de Staëls Besøg i Weimar 1803, en hel, god Spalte med haanlige Udfald broderlig mellem *Corinnas* Forfatterinde og en anden, Tyskfilisteriet irriterende Torn i Øiet: *Bettina v. Arnim;* han spotter endog den første, i hendes Sorg over Faderens Død, hvilken Efterretning naaede hende i Weimar, — denne Fader, som hun omfattede med en saa inderlig, en saa varm datterlig Begeistring! „Sie war im eigentlichsten Sinne des Wortes zum Rasenwerden traurig,“ udtrykker han sig. Endvidere: „*Wieland*, den sie besonders auszeichnete, musste sie bitten, weniger rasch zu denken.“ Om *Goethe* heder det: „Goethe fand an dieser beweglichen Halbmännin wenig Geschmack, und erklärte es für eine Sünde gegen den heiligen Geist ihr auch nur im Mindesten nach dem Maule zu reden ... Er kam nicht an den Hof, um nicht vor diesem lebendigen Feuerwerk verstummen zu müssen ... er wäre lieber ans Ende der Welt geflohen, als ihretwegen gekommen“ etc.

Endelig maatte han dog, paa Hertugens udtrykkelige Forlangende, bide i det sure Æble og komme.

Midt idet vor Biograf paa saadan Maade omtaler hendes Sammentræf med hans egen uopnaaelige Heros, tager det sig ganske naivt pudserligt ud, naar han siger:[1] „Mit ihren schönen Redekünsten riss sie besonders die Frauen hin, die sie auch kultivirter fand als die Männer.“

I Sandhed, efter disse faa Prøver, han meddeler os af de weimarske Herrers Kulturytringer og særlig deres Optræden

[1] Der er altid Tale om Weimar. (Anm. fra 1876).

mod hende, kan et saadant Udsagn ikke forekomme os meget besynderligt.

I et fordelagtigere Skjær lyser os hine den romantiske Skoles Kvindeskikkelser imøde, disse høitpriste *Dorotheer*, *Henrietter* og *Karoliner;* — men ser vi lidt nærmere til, er det kun den laante Glans, ikke saa meget deres egne Fortjenesters. De var mindre begavede, fornemmelig mindre selvstændige; de gik mere eller mindre op i sine Mænds Sag, idet de gjorde sig til disses veltalende, begeistrede Fortolkerinder; den Magt, de øvede over disse, var kun af sanselig Art. Byttedes der Mænd, hvilket ikke saa sjelden hændte i hin brogede Tid, saa skiftedes ogsaa Meninger. En sær Undtagelse fra Regelen byder *Fru v. Varnhagen (Rahel)*, der med fuldstændig Sjæls- og Aandsoverlegenhed beherskede sin betydelig yngre, ualmindelig humane Egtefælle.

Et ret betegnende Bidrag til hin det sterke Kjøns skinsyge Frygt for enhver sideordnet kvindelig Evne, et Bidrag, der paa en egen Maade belyser selve den Vildfarelse, at Evnen ikke eksisterer, ikke kan eksistere, byder en Opdagelse, der knytter sig til en af Romancerne i Goethes *West-östlicher Divan*, et Vekseldigt mellem tvende Elskende. Heltinden i dette, Suleika, viser sig nemlig at have været en Fru Geheimeraadinde *v. Willemer* i Frankfurt, som Goethe lærte at kjende under et Sommerophold paa Landet i 1815. Han var den Gang seks og seksti. Fire og tretti Aar efter lærer *Herman Grimm* denne Dame at kjende, et Bekjendtskab, som varede til hendes Død 1859. Hun eiede en stor Skat af Breve fra G., der dog først tyve Aar efter hendes Død vil blive offentliggjorte.

Til ham, H. Grimm, har hun aflagt den merkelige Bekjendelse, at en stor Del af Romancerne i dette Vekseldigt er af hende, at hun navnlig er Forfatterinde til de to berømteste Suleikadigte: „Was bedeutet die Bewegung?" og „Ach, um deine feuchten Schwingen, West! wie sehr ich dich beneide", og har vist ham Manuskripterne dertil.

„Herr Grimm," fortæller Meddeleren heraf (Dr *Jul. Schmidt*), „blev i høieste Maade overrasket derved. Ogsaa mig gik det saa. At skulle tro, at Goethe uden videre skulde have optaget fremmede Digte, deraf to af en saa eminent poetisk Kraft, uden med en Stavelse at forraade, at de ikke var af ham! Og saa lidet faldt det nogen ind at tvile paa, at de var af Goethe selv, at naar man ret skulde karakterisere hans Poesi, blev disse to Digte betragtede som Typer for denne" osv.

Javist kunde det synes lidt underligt, at den store Digter optager disse Sange uden at forraade Sammenhængen dermed.

Ogsaa han er simpeltvæk gaaet ud fra, at Laurbær ikke ret kan tænkes klædelige for et Fruentimmer uden som den svage Afglans fra Mandens og har derfor, idet han tog disse enkelte spirende Blade og stak dem ind i sin egen vældige Krans, stolet paa, at Eierinden, overvældet af saadan Ære, omhyggelig vilde gjemme denne for sig selv og dølge Hemmeligheden for andre. Alt dette byder vistnok Anledning til at udtale en Forundring; men det allerforunderligste læses dog let mellem Linjerne, nemlig at Fru v. Willemer har skrevet et Vers, der har kunnet indtage en Plads ved Siden af den store Digters, og fra denne Plads dupere Verden i saa lang Tid.

Suleika (Fru v. Willemer) siger:

Kaum dass ich dich wieder habe,
Dich mit Kuss und Liedern labe,
Bist du still in dich gekehret;
Was beengt? und drückt und störet?

Svarer Hatem, der Dichter (Goethe), der frygter for, at en fremmed Indflydelse kan have bevirket det Mirakel, at hun skriver Digte:

„Ach, Suleika, soll ich's sagen!
Statt zu loben, möcht' ich klagen,
Sangest sonst nur meine Lieder,
Immer neu, und immer wieder —

Sollte wohl auch diese loben.
Doch sie sind nur eingeschoben;
Nicht von Hafis, nicht Nisami,
Nicht Saadi, nicht von Dschami.[1]

Kenn' ich doch der Väter Menge,
Sylb' um Sylbe, Klang um Klänge,
Im Gedächtniss unverloren — — —
Diese da sind neugeboren!

Gestern wurden sie gedichtet.
Sag, hast du dich neu verpflichtet?
Hauchest du so froh-verwegen
Fremden Athem mir entgegen!

Derpaa svarer hun, hvilket Under der er bevirket i hende gjennem Kjærligheden, og ender med:

[1] Bekjendte persiske Digtere fra fjerne Tider. (Anm fra 1876).

Wohl, dass sie dir nicht fremde scheinen,
Sie sind Suleikas, sind die deinen.

Hertil bemerker Jul. Schmidt:

„Mit dieser letzten Artigkeit giebt Suleika dem Dichter gleichsam das Recht — was im letzten Grunde doch sein Eigenthum ist — als sein Eigenthum zu vindiciren und es unter die Sammlung seiner Schätze aufzunehmen.“

En let Hentydning hertil findes i Digtet selv. Digteren bliver omsværmet af en Flok unge, smukke Piger, der alle — umættelige gamle Pascha Wolfgang! — vil besynges af ham, synge om ham. Men han stiller Suleika som det uopnaaelige Ideal, for hvilket alle maa vige.

Von euch Dichterinnen allen
Ist ihr eben keine gleich:
Denn sie singt mir zu gefallen,
Und ihr singt und liebt nur euch.

Dette Sted forklarer, siger Meddeleren, at Goethe ikke troede at kunne berede hende, der kun sang for at behage *ham*, nogen større Glæde end at optage hendes Digte mellem sine egne.

Hvo maa ikke her tænke paa de dødeliges Stjernebilledopløftelse!

ET TILBAGEBLIK PAA LYTTON BULWER.

Bulwer! Hvem har ikke læst Bulwer engang! Vi kan ligesaa godt spørge, hvem har ikke været ung engang? Der var en Tid, da alle slugte Bulwer, ligesom man i en viss Alder ynder kandiserede Frugter og foretrækker dem for Træets naturlige. Vi fandt ham alle uforlignelig. Saa gik et Par Aartier hen, hvor man lidet læste ham. Hvorfor? Fordi den Tilstand efterhaanden indtraadte, der følger, naar man har nydt noget til Overmaal, hvorefter man ikke befinder sig ganske vel, uden at kunne gjøre sig Rede for, hvorved Misfølelsen er opstaaet; denne Forstaaelse har vi først senere maattet tilkjæmpe os. Den Aand, som forkynder sig i *Nutidens* Frembringelser, nærer ingen saadan Uvisshed. Den daarer os ikke ved nogen snakkesalig Tilstudsen af det betænkelige og afskyværdige; den giver os det *sans phrases,* saa vi kan tage og føle paa, hvad det er. Det er en smertelig Proces at gjennemgaa; men den er nødvendig. Det gjælder at ombytte den blindt henrevne, følsomme

Tankeløshed mod den ubestikkelige Refleksion. Er denne, Refleksionen, først vakt, saa vil den ikke nøie sig med det nærliggende; den vil ogsaa prøvende vende sig mod det, vi — ak med hvilken Fornøielse — engang har læst.

Paa den Pilgrimsfart mod Fortiden, vi derved drives til at anstille, træffer vi blandt saa mangt et verdenskanoniseret, prægtig skrinlagt Navn uundgaaelig paa hin engelske Romanforfatters, der for faa Decennier siden var i alles Munde. Det er overflødigt at gjentage, hvilket Sammenstød af heldige Omstændigheder der lige fra hans første Optræden beredede ham denne umaadelige Popularitet. Han kom som Desserten ovenpaa de Walter Scottske Vildtkøller og Kjæmpeposteier, netop som kaldet. Kritikken kan fortælle om et Fortællergeni saa elegant og letflydende som ingen andens, om grundig Lærdom forenet med Verdensmandens skarpe Blik og fuldendte Dannelse og, kan vi lægge til, en Produktivitet, der neppe lod os komme til Besindelse. Vi kunde fortsætte en hel Side ned uden at faa udtømt, hvad der er sagt til denne Mands Pris. Og dog — er det en Sky for at røre ved det for stort anerkjendte, er det en Rest af Pietet? Mon der er noget, der helst drev os forbi dette Navn?

Der er ingen af Delene. Pieteten maa tie, og Storheden angaar os kun, forsaavidt som den hæver eller skader den Sag, hvis Spor vi gaar ud for at søge.

Bulwer! Det er med en underlig trykket Stemning, vi stanser foran denne engang saa yndede Forfatter. Hvad Lægedom, spørger vi, kan vor stakkels syge, lamme Kvindesag hente sig af denne Mands Skrifter? . . . Hvorledes faststilles begge Kjøns Stilling til hinanden i disse Romaner? Hvad Opfatning udtaler Forfatteren selv om dette Punkt? Hvor skal vi søge og finde Svaret i denne uendelige Masse af Produktioner, der synes at maatte have krævet to Menneskeliv for at blive til?

Vi greb iblinde i denne Masse og traf paa et Verk, der i sin Tid blev regnet som et hans smukkeste: *Den Fornegtede.* Da det var halvlæst, vidste vi, hvad vi vilde vide, og behøvede ikke at gjennemgaa flere.

Det var den gamle Kamp — eller *Kampleg*, ikke til Lære, ikke til et oprystende, anklagende Sjælevarsko, men til pikant Underholdning, til æstetisk raffineret Nydelse. Det er den gamle Leg: Den svagere forfulgte, hidset til Modstand — mishandlet — myrdet, ja *myrdet*, kun mere efter sit Lands eiendommelige Former og Vedtægter: dulgtere, tystere. Thi det maa erkjendes, alle disse fortryllende Ofre for de sterkeres

Mishandlingsret bøier sig under den med en Takt, en blufærdig Anstand, som selv et mere aarvaagent prude Selskab end det engelske, hvis et saadant kunde tænkes, vilde finde mønsterværdig. Hvor det bliver lidt for galt, hvor Ofrene lydelig vaander sig under Smerten, finder Forfatteren det nødvendigt at skride ind med en undskyldende eller belysende Forklaring. Vi faar da leilighedsvis nogle Bekjendelser, der er saa merkværdige, saa betegnende for vor Sag, at forsaavidt som vi vil forsøge at faststille Forfatterens Forhold til den, tror vi at kunne indskrænke os til blot og bart at citere enkelte Steder deraf.

Der er i den nævnte Roman Tale om en ung Lord, der skildres som ualmindelig nobel og begavet. Han elsker og bliver gjenelsket af en ung Pige, et Ideal af kvindelig Høihed og Elskværdighed. Men hun lever under Formynderskabet af et gammelt tyrannisk Søskendepar, der misbilliger Partiet og bevogter hende som Drager. Hun modstaar imidlertid alle sin Tilbeders Bønner om at rive sig løs og følge ham. Først da man vil tvinge hende til at egte en anden, som hun afskyr, griber Fortvilelsen hende: hun lader sig bortføre og egter sin Elskede.

Dette (at han egtede sin Forlovede, som han selv havde tvunget til at flygte med sig) synes nu ikke at indbyde til synderlig Betragtning, da det falder ligesom af sig selv. Forfatteren er ikke af den Mening. Han har fundet det nødvendigt at ytre sig derom saalunde:

„I mange Romaner og af mange Romanlæsere (altsaa kun i Romaner!) vil den Æresfølelse, der drev Algernon, blive anset som ganske naturlig, snarere som en Pligt end som en fortjenstfuld Handling. Men det er ikke saaledes. *Æresfølelse* — vi siger dette med Bekymring — *er Love, som Mænd har forfattet for Mænd, men ved hvis Udkast Kvinder overhovedet slet ikke har været spurgte tilraads.* Der gives faa blandt dem, meget faa, der vilde gjøre noget Offer, naar en Kvinde kan blive deres uden al Opofrelse . . .“

Offer! Opofrelse! En smuk Definition af Egteskabet, hvor der er Tale om noble Væsener, der elsker og høiagter hinanden!

Altsaa for at gjøre det forstaaeligt for vor hjemlige Opfatningsevne — rent ud: Forfatteren vil, vi skal beundre hans Helts mageløse Ædelmod, — at han ikke, da han havde det i sin Haand, aabenlyst eller ved en falsk Vielse styrtede hende i Vanære.

„Der er noget henrykkende at vende sig bort fra den mandlige Karakters Lidenskabelighed, barske, verdslige Egenkjærlighed og feberagtige Ærgjerrighed til det lønlige Kvindehjertes dybe, blide Indre. I hendes Grublerier kan der bølge et Ocean af feberagtige Tanker, der dog ikke har nogen Adgang til det store, bevægede Liv."

...... „Mandens Kjærlighed er en egennyttig og selvberegnende Følelse, der fordrer ethvert Offer, medens den negter at give et eneste."

I en anden af hans Romaner karakteriseres Mandens Kjærlighed som lav og sanselig sammenlignet med hendes. „Manden elsker Kjønnet, Kvinden Individet; hendes Lidenskab ligger i Følelsen, i Fantasien, i Hjertet" etc.

Denne Art Bekjendelser paa sit eget Kjøns Vegne var os jo ganske ny, da vi læste Bulwer, det vil sige, da vi endnu befandt os paa det naive Standpunkt ligeoverfor ham. Vi har vist ogsaa dengang beundret den. Den havde jo en Klang af Kvindesælhed og virkeligt Ædelmod, *der kunde love noget.* Men den var Spædbarnet i Vuggen, der kan udvikle sig til — hvad det skal være. Og Barnet i Vuggen er vokset, og dets sande Natur umiskjendelig med det. Denne Art Selvbekjendelse har siden hans Tid gjort sine regelmæssig progressive Fremskridt, indtil den i vore Dage optræder med fuldt udviklet Frækhed. Her er ikke mere Tale om saadanne smaa Gemytsegenheder som dem, Bulwer udhæver; den Selvkarakteristik, vore moderne Psykologer og Tidsmalere bringer tiltorvs, maa hamle op med og finde sine tilsvarende Billeder i Romanèrnes og Dramaets blodtørstige og voldsomme Helte; ellers var den ikke tidsmæssig. Den optræder heller ikke „med Bekymring", som Bulwer siger, men præsenterer sig med en naturnødvendig Utilregneligheds hele selvtilfredse Aplomb. — Det ligger saa nær at tænke: Skulde ikke denne nye Verdensfilosofi ogsaa komme den svage Part i Sagen lidt tilgode ... bare lidt? ... Nei, det gamle Krav, der moraliter er stillet til denne, synes næsten med skjærpet Strenghed at skulle gjælde for den.

I Münchener Nationalmuseum vil man se Rækker af dets Sale optaget af gamle Rustninger og Vaaben, ligesom alle Vægge i denne enorme Bygning er bedækkede med Freskomalerier, der næsten udelukkende fremstiller Krigsscener og andre Splidagtigheder.

Medens saaledes næsten alt gaar ud paa en Forherligelse af den maskuline Ufredsommelighed, vil man neppe finde mere

end et eneste Mindesmerke om den feminine do., og det befinder sig nede til venstre i Vestibulen.

Mellem en Samling af sælsomme Redskaber fra ældre Tider — som meget nervøse Personer helst ikke bør tage for nøie i Øiesyn — støder vi paa et, der ser ud som en stor Spegefjæl med to Huller i. Den bærer følgende Indskrift:

„Galgengeige für streitsüchtige Weiber“.

Hændte det altsaa i hine Tider, at to Nabokoner skjeldte hinanden ud, fordi den enes Kat havde snappet en Kylling, eller den enes Øine en Mand fra den anden, saa blev de, indesluttede i denne Halsklemme, udstillede paa offentlig Gade til Pøbelens Forlystelse. Yppede derimod et Par Smaafyrster eller Rigsgrever Klammeri — vi maa tænke os ind i hine Tider, hvorom det heder, at man „kjendte ikke Fredsslutninger, men kun Vaabenstilstande“ —, nedslagtedes Tusender, herjedes hele Lande for en ustyrlig Ærgjerrigheds, grisk Rovbegjærligheds Skyld, saa kappes Historikere og Kunstnere i at forevige disse Ytringer af „Streitsucht“ i Skrift og Billeder; en mere fredsommelig Eftertid beundrer i dem svundne Tiders Heltebedrifter og ridderlige Optog og finder æstetisk sin Glæde i at beskue dem.

Nu, hvor udmattet de stridende maatte befinde sig under disse Vaabenstilstande, saa har de dog faaet Tid nok til at opfinde og bringe i Anvendelse Galgeklemmer „für streitsüchtige Weiber“ og forlyste sig lidt derved under den korte Hvile. Det gjør næsten et komisk Indtryk, denne Modsætning, Nationalmuséet i München byder, som maaske dog ikke mange har bemerket. Den afgiver ikke desmindre et saare tragisk og fuldkommen træffende Billede paa den Partiskhed, der endnu i *vore Dage* raader i Opfatningen af samme arvesyndelige Tilbøieligheder hos den ene som hos den anden Part. For hende altid Galgeklemmen i Beredskab, medens den samme Forsyndelse tifold forsterket i ham maaske gives en høitklingende Betegnelse, der indhøster ham Ry og Ære.

Dog kan det undre os, naar vi af Mands egen Mund faar vide, at Begreberne om Ære er „Love, som er forfattede af Mænd for Mænd, hvorved Kvinder overhovedet ikke er tagne paa Raad!“

Hos Bulwer kundgjør sig denne Partiskhed paa en mere negativ Maade. Vi maa huske, at han er Verdensmand. Hine Selvtilstaaelser optræder endnu som en Begyndelse, ikke ganske sikre i sin dristige Nyhed, altsaa med et visst Forbehold, et galant „med Bekymring siger vi dette“; — derved bliver det

ogsaa. Men dette milde Forbehold, hvormed han giver os disse Selvstudier af den mandlige Karakter, har næsten noget mere irriterende ved sig end Nutidens skamløse Brauten dermed. Man skulde sige en Naturforskers stille, muligst beherskede Selvtilfredshed, naar han meddeler os den endelige Løsning af et kompletterende Punkt i en interessant Dyreorganisme. Det gjør os ondt; men han stiger betænkelig ned fra Psykologens og Filosofens ophøiede Stade til Arten selv, hvis Særkjender han skildrer os med saa lidet tiltrækkende Farver — og bringer en saadan Faststillen af Mandens Æresbegreber ind paa en slem Idéforbindelse med en viss Roman, som heder *Chevely, Manden af Ære.*

Hvor kan han vedligeholde denne glatte Mildhed, spørger vi, hvor der stilles alle Krav til hans Billighedsfølelse — eller simpeltvæk hans Følelse? Det Spørgsmaal maatte jo paatrænge sig ham, ikke lade ham have Ro: Hvad har den vergeløsere Skabning, der i Aartusender har været bundet, — lænket til denne sin frygtelige Halvdel, hvad har den havt at udstaa i en Forening med denne, og med hvilken Ret har man ladet den udstaa det? Laa det ikke nær at vente, at en Tænker som han, den fintfølende Mand, der finder det saa „henrykkende at fortabe sig i Kvindehjertets dybe, blide og dog saa bevægede Indre“, istedenfor at henrykkes saa meget havde udtalt det Ønske at se dem forsonede, disse Modsætninger, havde følt sig tilskyndet til indtrængende at foreholde os, at det vilde været bedre, om disse bølgende, higende Tanker og Længsler havde havt lidt mere „Adgang til det store og bevægede Liv“, at de ikke, tvungne som de nu er til alene at dreie sig om Indehaverne af ovennævnte vakre Karaktertræk, fordømmes til kun at blive Byttet for hin „barske, verdslige Egenkjærlighed“ og afhængig af en Æresfølelse, hvis Regler ikkun er forfattede Mand og Mand imellem, — altsaa af Lovgiver og Bøddel i én Person! Hører vi slet intet derom?

Nei. Den store Romanforfatter foruroliges ikke af nogen Betragtning derover. Han er glad i sin naturvidenskabelige Deduktion; han finder den interessant og sætter os, for ret at indprente os Tilforladeligheden af sin Opdagelse, Dyret under Mikroskop. Han leverer os en Illustration til denne sin Mandskarakteristik, som vi her vil meddele et lidet Uddrag af:

Han har i *Sir John Talbot* skildret os en gammel Engelskmand som et Mønster paa en fin, ædel Sjæl, den sande Gentleman, der kun har én Feil, — at han er forfængelig.

Vi finder denne Gentleman i et inderste Gemak i hans rige, smagfuldt udstyrede Ungkarlsbolig, fortabende sig i vemodige Bekjendelser til en fortrolig Ven. Disse Bekjendelser dreier sig om en ungdomselsket, som netop er bleven Offeret for hine Karaktereiendommeligheder, som Forfatteren synes at betegne som hørende naturnødvendig til Arten, eller, for at fatte det forstaaeligere, som hans umættelige Selvkjærlighed langsomt har myrdet, paa Engelsk, ikke paa Fransk (penere, tystere — *sans éclat)*. Han har netop med en stille Fortabelse, der ikke er uden et visst vemodigt Behag, skildret den raffinerede Leg, han har drevet med dette sit Offer, og han er nu kommet til det Punkt, hvor Boblen brister for denne arme.

Vi maa bemerke, at her dog kun er Tale om den Kjærlighed, der kunde finde Sted mellem to Personer af det engelske *high-life*, omgjærdet af dettes strengeste Formler og Vedtægter, hvilket naturligvis ikke udelukker Lidenskaben, men for hendes Vedkommende kun betydelig maatte forøge dens Lidelser.

„Aldrig," vedbliver han, „aldrig om mine nuværende Livsaars Antal fordobles, glemmer jeg den fortvilelsesfulde Vildhed, med hvilken hun først opdagede, at min Hyldest var Bedrageri, medens hun havde nedlagt sit Hjertes rigeste Skatte paa Kjærlighedens Alter.[1] Hun skyede min Nærværelse, mine Breve sendtes uaabnede tilbage ... I et Øiebliks bitre, fortvilede Følelser modtog hun en andens Tilbud" ...

Altsaa, hun river sig løs og egter en anden. Denne Streg i Regningen, hvorpaa han ikke var belavet, gjør sin sedvanlige Virkning. Hun bliver ham dobbelt vigtig. Mindre end nogensinde kan han slippe hende. Et nyt Stadium i hans Taktik er indtraadt her, Hevnens, den saarede Forfængeligheds. Han forfølger hende overalt, indsniger sig ved de laveste Kunster, og idet han mesterlig hykler den forraadte Kjærlighed, afpiner han hende tilsidst den Tilstaaelse, at han endnu er elsket.

„Men Karoline var en stolt, dydig Kvinde; med Tilstaaelsen gjorde hun for evigt Afkald paa mig og forviste mig fra sin Nærhed. Jeg var intet uædelmodigt Menneske, skjønt jeg var forfængelig; men min Ædelmodighed var sygelig, besmittet og ufuldkommen" (!).

Hendes dydige Stolthed egger ham imidlertid mer og mer, og da hun nu ovenikjøbet maa høre, at hun optræder i Selskabslivet, hvor hun er stillet paa en høi Plads, udsat for alles Blikke, ikke saaledes, som han ønskede at forestille sig hende,

[1] Den danske Oversættelse ordret fulgt. (Anm. fra 1877.)

„bleg, kummerfuld, sørgende over sin tabte Lykke, men som en Uddelerinde af Smil, en Glædens Gudinde“, saa stiger hans oprørte Følelser til det høieste.

„Jeg kunde have taalt Adskillelse, jeg skulde næret min hemmelige, skjønt uudslettelige Kjærlighed (!) og aldrig forstyrret hendes Ro med det sagteste Suk; men da maatte vor Adskillelse være udgaaet fra *mig;* min Forfængelighed kunde ikke taale, at *hun* skulde diktere den, at denne Rolle ikke blev mig til Del ...“

„Hemmelige, uudslettelige Kjærlighed!“ Ja saa staar der virkelig; — vi faar saagar Skildringer af denne Kjærlighed, hvorledes den fyldte ham, trods hans Adfærd. Vi tilstaar, at dette er for sterkt for os, og at vi har ondt for at tro paa en saadan Forbindelse. Men Bulwer forsikrer os jo, at den er mulig, og han maa jo bedst vide det.

„I Begyndelsen havde jeg nøiet mig med at vide, at jeg var elsket; efterhaanden ønskede jeg, at andre ogsaa skulde vide det. Jeg længtede efter at vise min Magt over denne hædrede og forgudede Lady Merton ... Jeg paalagde hende de pinligste og mest ydmygende Forpligtelser; jeg tillod hende ikke at se nogen uden dem, jeg vilde, hun skulde se, ikke at gaa nogensteds hen, hvor jeg ikke vilde, hun skulde gaa, og tog ikke i Betænkning at lade min Magt over hendes stumme Kjærlighed stige i samme Forhold, *som jeg kunde sætte den tilskue for en større og større Offentlighed* ... Dertil knyttede sig endnu en Egenhed, som er meget almindelig hos Verdensmænd. I samme Grad som jeg paa en pralende Maade satte den Kjærlighed tilskue, som jeg havde opvakt, stræbte jeg omhyggelig at dølge den Kjærlighed, jeg selv følte.“

Denne Verdensmandens Egenhed er det, som hidfører Katastrofen. Drillet for sin romantiske Tilbedelse for Lady Merton af en ondskabsfuld Maske paa en Maskerade, hvor hele Londons Aristokrati var samlet, giver han hendes Følelse ubarmhjertig til Pris, blamerer hende paa den mest opsigtsvækkende Maade og giver hende dermed Dødsstødet. Besvimet bæres hun derfra; en Uge senere bar man hende til Graven.

„Jeg stod ved hendes Dødsleie, og jeg vendte mig bort som en vildfarende Vandringsmand, en Pilegrim paa Jorden ... I Sandhed, jeg har modtaget min Løn ...“

„Her stansede Oldingen dybt rørt!“ ...

. . . .

Det var et Skriftemaal! Forfatteren tilsteder os her et fuldt uhindret Blik i Mandskarakterens Eiendommeligheder, og det i en af dens interessanteste Konflikter, den erotiske Sports. Han gjør dette med en Detaljomhyggelighed, som man ikke kan ønske mere samvittighedsfuld. Han viser os en for en de Fjære, der her sættes i Bevægelse, og som tilsammenlagte konstruerer den hele Mekanisme. Vi føler, medens Blodet stivner i vore Aarer, i hvilken Tilstand et kvindeligt Hjerte levnes, engang grebet af denne Mekanismes ubønhørlige Jernfingre, og at Døden, der befriede Lady Merton, var en Frelser.

... Han stod ved hendes Dødsleie!

O vi vil tænke os, at en Engel barmhjertig da bredte Sløret over hendes Bevidsthed og lod hende dø i Fred.

Og alt dette fortæller denne Gentleman med en vemodig Henvisning til hendes Portræt, der indtager Ærespladsen i hans Kabinet, fortæller det til sin unge Adoptivsøn, Helten i Romanen. En vakker faderlig Appel til en endnu uerfaren Sjæl, der først skal tjene sin Vernepligt ud i Lidenskabens Tjeneste! Moralen bliver, med vor bedste Vilje til at finde en bedre, da den: Du, som jeg, min Søn, er Mænd, der, *hvor det angaar Kvinder, har forfattet vore egne Æreslove;* forfør, bedrag, lyv, bagtal — myrd — duk dig ned i Nederdrægtighedens Dyb, men ængst dig ikke; Gjengjældelsen vil naa dig i en lykkelig hædret Alderdom, blidnet ved en vemodig Erindring og et Ungdomsbillede paa Væggen, denne Erindrings hulde, signende Madonna! ....
....

Sammenligner vi det Indtryk, Bulwers Romaner, ved at læse dem, nu efterlader i vor Sjæl, med det, som den russiske Forfatter *Turgenjews* Behandling af samme Emne vækker i os, byder det en merkelig Kontrast. Ogsaa Turgenjew skildrer Mandskarakterens Særegenheder i Forhold til Kvinden; men hvorledes sker dette! Med hvilken knusende Foragt, knusende, fordi den er saa stille, næsten smilende, præsenterer han os ikke disse ud af Livet grebne, halv burleske, halv forfærdelige Skikkelser, saadanne som hans vilde Land vel kan fostre dem! Lad os blot tage de Mænd, der træder op i hans uforlignelige Novelle *Eine Unglückliche*, hvori han i Træk, der ryster Marv og Ben, giver os et Kvindelivs hele Epos indesluttet i en tynd liden Bog, som man magelig kan læse en Eftermiddagsstund, medens man venter paa Kaffeen. Han gjør ingen Betragtninger, han skildrer blot, og han behøver det heller ikke for at fylde

os med den samme Medynk og Afsky, der bragte hans egen Pen — o negt det ikke, Turgenjew! — til at ryste. Han giver os dem, som de er; han gjør ingen sentimentale Anstrengelser for at vække Deltagelse for dem, og dog skildrer han os disse Figurer med en saa burlesk Anskuelighed, et saa kosteligt Humor, at vi ved ikke selv, om vi skilles fra dem med Beklagelse eller alene med den Lettelse, hvormed man aander op efter Rædselen.

Sammenlign dermed Bulwers fine, slebne Englænder med de hvide Lokker, fortællende med vemodig stemt Mine sine Skurkestreger til sin unge Myndling, og Indtrykket er langt modbydeligere. Det er det, vi kalder at byde os det bedærvede — kandiseret; det minder os noget om et gammelitaliensk Hyrdedigt, hvor selv Vildsvinet, der har dræbt Adonis, holder følsomme Taler til hans Skjønheds Pris og udtømmer sig i Beklagelse over hans tidlige Død.

Merkeligt er det med Bulwer, at han, modsat de fleste sterkt produktive Forfattere, skrev sit bedste Verk tilsidst. Der ligger ligesom et Svelg mellem Produkterne fra hans „Glansperiode“ og den Roman *(Kenelm Chillingly)*, hvormed han sluttede sin Bane.

„LORD BYRON“ AF KARL ELZE.

Hvidt eller Sort,
Sort eller Hvidt,
Det rager os kun lidt,
Naar bare det er *stort.*

I.

Der vil komme en Tid, da Historiens altfor langmodige Gudinde taber Taalmodigheden og træt af at se sin Griffel misbrugt i vilde, tugtløse Tidstendensers Tjeneste overgiver den i renere Hænder. Man smile ikke altfor medlidende, naar vi siger, at det vil blive i Kvindehænder. Det vil i det mindste ske med Forvaltningen af hine Dele af Historiens Opgave, der sorterer under det mere personlige, det rent menneskelige; dertil hører fornemmelig Dramaet og Biografien. Ja, der vil komme en Tid — den ligger maaske ikke saa fjernt, som man vil tro —, da vi vil se de store Mænds Liv ogsaa belyst fra Kvindeside. Mænd gjør det ikke længer redelig. Det er Dagens ubestikkelige Lys, vi trænger til; vi er trætte af det gjøglende, forvildende Fakkellys. I alle deres Fremstillinger synes ethvert

Spor af det, vi vil kalde en sedelig Maalestok — man tage os ikke denne gammeldagse, nu næsten ridikule Betegnelse fortrydelig op —, mer og mer at svinde; en saadan sedelig Maale- og Gradestok betragtes maaske som en overflødig, høist kjedsommelig Pegepind, som Tiden nu maa være vokset ifra. Vi tror altid at staa ved den sidste Yderlighed i denne Retning; men vi tager feil, vi har endnu ikke naaet Grænsen.

I en saadan nylig udkommen Biografi drages en Parallel mellem *Rousseau* og *Byron*, der lyder saa:

„Rousseau er den værste og farligste. Han hykler en falsk Idealisme, han ophøier Svagheder og Feiltrin til moralsk Skjønhed, han udpynter med sit Flitterguld Dyret i Mennesket til en Engel, medens Byron forsmaaede dette Hykleri, aabent forkyndte sine Laster og pralede med dem.“

Dette passer ganske godt paa de Fremskridt, vi gjør i Tidens Aand. Vi har lykkelig passeret Rousseaus Standpunkt, hvor der endnu er Tale om Dyd og Last, kun med en sterk Tilbøielighed til at kaste en forskjønnende Kappe over denne sidste, og vi er naaede op til Byrons, hvor man slet ikke giver sig af med nogen Udpyntning mere. I alle Dagens Frembringelser viser sig en Tilbøielighed til fortrinsvis at hylde det lov- og tøilesløse og *ufordulgt* at bekjende det. Det er ikke, som i vore Skoledage, Udskeielserne, der fordunkler Geniet; men det er Geniet, der adler Udskeielserne. Skyggesiderne i de store Aanders Liv, som man fordum skaansomst indrømmede, efter Omstændighederne undskyldte eller dadlede, altid beklagede, har nu fundet sine entusiastiske Bekjendere og Fortolkere. Biografer og Dramaturger overbyder hinanden i at udfinde de taknemmeligste Sujetter for denne Opgave. Paa Scenen beiler Mordere og de værste Kjeltringer til vor rørte Deltagelse. Vi har allerede set *Göran Persson;* vi kan vente at se Bremerhelten, den nye *Alexander*, *Simon le cordelier,* og maaske *Johan Bockhold van Leyden* med sine tolv Koner fremstaa i Forklarelsen af denne nye Belysning.[1]

De bildende Kunster, hvorvel mere harmløse i sine Virkninger, staar ikke tilbage. Vi ser *Shakespeare* som Vildttyv foran Retten, den vordende store Digter som ungdommelig Helt, medens Røver- og Tyvefysiognomiet er overført paa den skikkelige gamle Forhørsdommer. Maaske vi kunde faa den unge Artilleriløitnant *Napoleon* den store som Bedrager i Kort-

[1] Inden nærværende lille Studie blev fuldført, var ganske rigtig *Johan Bockhold*, Trauerspiel in fünf Aufzügen von *Schneegans*, kommet ud og allerede gaaet over Scenen i München, dog uden de tolv. (Anm. fra 1877.)

spil,[1] i ædelt Raseri ligeoverfor nogle latterlige, grimme gamle Tupéer, der ser ud, som om de slet ikke billiger det — et smukt Pendant! ... Vi har et rigt Felt foran os af den Slags miskjendte Genistreger, der alle venter paa den nye Tids Ridderslag for ved Kunstens Haand at opstaa i mere end én effektfuld Scene og Situation, — hvorfor ikke hævet ved Udsigten til en fjern Galge eller en Gabestok, hvori en almindelig stakkels Synder bøder for et jammerligt Lommetyveri?

Tibère, a-t-il été un monstre?

er Titelen paa en literær Studie i moderne restituerende Aand.

Tibère, a-t-il été un monstre?

O langt fra! siger hans Biograf, det er en ren Feiltagelse. Se disse sorte Skygger, som man nu engang har fæstet til hans Minde, fra *denne* Side, i *denne* Belysning, og de vil fortone sig til et mildt, dæmpet Lysegraat, der igjen — dog dette kun for den rette Seer — kan hæve sig til Punkter af en næsten blendende Hvidhed; — se kun!

„Har Tilly havt nogen Del i Magdeburgs Erobring og Ødelæggelse?“

Slet ikke, han var saa uskyldig deri som et Barn ... Ser De etc. ...

Bedste, beundringsværdigste Monsterregenerateurs, uforlignelige Mohrenvaskere, hvor vil I hen med eders Bestræbelser for at gjøre Sort til Hvidt? Som om der nu virkelig gives noget, som heder *Sort*, og noget, som heder *Hvidt?* Engang — det er sandt — skjelnede vi virkelig mellem et Par saadanne Begreber og kaldte dem Godt og Ondt, og som, forsømte vi det og kom til at forveksle dem, aldrig glemte selv at banke paa og eftertrykkelig minde os om Feiltagelsen; men, gode Ven! nu er vi grundig komne ud over det! Spørg bare vore allersidste Biografer og Scenedigtere, spørg dem, om Tiberius og Johan van Leyden har været Uhyrer, og du vil faa et tydeligt Svar: For Satan ja, kald dem kun saa, naar det endelig skal have et Navn:

Hvidt eller Sort,
Sort eller Hvidt!
Det rager os kun lidt,
Naar bare det er *stort.*

---

[1] Se Hertuginden af Abrantès's Memoirer. (Anm. fra 1877.)

II.

Det er et betegnende Træk ved Dagens Biografer, at den Hyldning, de yder Lov- og Strafløsheden i sine Helte, træder sterkest frem i deres Skildringer af disses Forhold til Kvinderne. Vi erfarer det i næsten alle Goethebiografier, og vi gjenfinder det end mere udpræget i en nys udkommen Biografi: *Lord Byron*, af *Karl Elze*.

Om dette Verk gjælder i fuldeste Maal, hvad der ovenfor er sagt: vi staar her ved Grænsen, den yderste Grænse, for den Retning, hvorhen Tidsaanden peger. Forfatteren synes her fuldstændig at være kommet ud over den Svaghed at ville „ophøie Feiltrin og Laster til moralsk Skjønhed"; man skal ikke kunne bebreide ham, at han med noget „Bladguld udpynter Dyret i Mennesket". Det har lykkes ham at drage dette sin Helts Menneske frem for Lyset til et Totalbillede af en moralsk Vanskabning saa forfærdelig, at vi uvilkaarlig kommer til at tænke paa, om Myten om Hestefoden virkelig daterer sig helt fra den gamle Skovgud, om den ikke snarere skulde skrive sig fra Aarhundredets berømte Klumpfod. Man merker dog ikke, at nogen Kvalme eller Benauelse har grebet Biografen under dette betænkelige Arbeide, der maatte øve noget af den Virkning, Oprullingen Lag for Lag af en stinkende Løg øver paa en sund, uforkvaklet Organisme. Tvertimod, han finder sig vel derved og forlanger bydende det samme af os. Han fordrer paa hver Side Skaansel, ja Kjærlighed og Beundring, for denne sin sjælelige Klumpfod, medens han med den lidenskabeligste Uvilje forfølger alt, hvad der i Ord og Daad, i Tanke og Følelse reiser svageste Protest mod den.

Var det tænkeligt, at saadan Protest kunde udeblive? Nei, lige fra den sagteste Murren indtil Uviljens, Afskyens ufordulgteste Udbrud samlede den sig ogsaa til hin verdensbekjendte Opposition, der drev Byron fra hans Fædreland, en Opposition, der senere blev hans Dyrkere en saa stadig Kilde til Forargelse, men som alene kunde udgaa fra en naturlig Anstændigheds- og Skikkelighedsfølelse i Menneskehjertet, der heldigvis er uudryddelig og saa gammel som Menneskeheden.

Det er, som sagt, især Kvinderne, der unegtelig spillede en sørgelig fremragende Rolle i Byrons Liv, som Forfatteren lader sin Uvilje gaa ud over, med den merkelige Forveksling, at det er ham (Byron), der havde at beklage sig over dem, ikke omvendt, de over ham. Dette er noget ganske nyt. Der gaar overhovedet en Tone mod Kvinden gjennem denne Bog, som endog

i vore Dage, hvor man dog maa vænne sig til et og andet, maa vække Studsen. Man kan paa det nærmeste sige, at der nævnes ikke Kvinde eller kvindelig uden i nedsættende, ringeagtende Forbindelse. „Paa Kvindevis" heder det overalt, hvor der er Tale om Egenskaber, som vi har vænnet os til at anse som fælles for den hele skrøbelige Menneskehed. Vi kan næsten fra hvert Blad citere Prøver derpaa; vi vil indskrænke os til at udhæve nogle enkelte:

Side 366. Efter en rædsom Beskrivelse af Byrons Optræden som ganske ung, heder det:[1] „Og da hans Væsen gjorde Lykke, især hos Damerne."

370. Sammenligning mellem Byron og Rousseau, der „begge blev fordærvede af Kvinderne" (!).

372. „Ligesom Rousseau var han ogsaa et Offer for Samfundet, som ikke har mindste Ret til at beklage sig; allermindst har Kvinderne Ret til at bebreide ham noget."

376. Hvor der tales om Byrons Sladdersyge, heder det, at han „paa Kvindevis straks pleiede at meddele Tredjemand, hvad der var betroet ham af andre."

357. „Hans alt andet end mandige Forfængelighed."

365. Item om hans „Lunefuldhed", „Pirrelighed", „Egensindighed", „Trods": „Det kan ikke negtes, at hans Karakter ogsaa i denne Henseende *havde noget kvindeligt.*"

Kort, Hr. Elze kommer til den Slutning, at alle Byrons slette Egenskaber tilhørte det „svage Kjøn" og alle hans store og gode derimod hans eget, og denne Karakteristik, der samler sine heftigste Udfald mod de *ædleste* Kvinder, der kom i Berørelse med ham, kulminerer i den sikkert mageløse Paastand, der netop faar en saadan Vegt der, hvor han tilslut leverer det psykologiske Totalbillede af ham, *at det var Kvinderne, der fordærvede ham og voldte hans Undergang.*

Paa hvem af de Kvinder, som i Biografien forekommer, kan denne forfærdelige Beskyldning passe?

Vi vil forbigaa hans underlige, lunefulde, hidsige, men med alt det skikkelige og godartede Moder, der efter Hr. Elzes Paastand var Skyld i Byrons Ateisme, fordi hun slæbte ham for ofte i Kirke, en Tvang, som dette geniale Barn hevnede ved „at stikke hende med Knappenaaler". Hun, Stakkel! var visselig ikke skikket til at opdrage en Søn som denne. Men hvem, kan man spørge, vilde været det? Var det da de Kvinder, han senere mødte i Livet, og som havde tilstrækkelig

[1] Vi anfører Citaterne efter den danske Oversættelse. (Anm. fra 1877.)

Sjælshøihed til at føle hans Aag som en Nedværdigelse og Styrke nok til at bryde det og ikke lade sig lokke ind under det igjen, hvoraf vi først og fremst maa nævne hans ulykkelige, i alle Forhold ædle Hustru? Eller var det de svagere, der ikke formaaede det, disse Skarer, der simpelthen blev Ofre for hans Lyster og Luner, og som han forlod, „naar han blev mæt af dem“, som det i Hr. Elzes Studie maaske ganske følgerigtig, om just ikke følgeværdig heder . . . Eller skal Beskyldningen træffe hin høihjertede, varmblodige Italienerinde,[1] der paa en Maade forenede disse Yderligheder, halv Yndlingsslavinden, halv den lykkebringende, beskjermende Fe, — hun, der har opnaaet den sørgeligste Berømmelse i denne Mands Liv, idet hun ofrede Fædreland og Familie, Rygte og Rang for hans Skyld, hun, hvis Trofasthed og blinde Beundring overlevede Skilsmisse og Død, og som han efterlod eller rettere *forlod* saa arm, saa hjælpeløs, at hun maatte ty til et sjofelt Forsørgelsesparti for at kunne eksistere, en Kjendsgjerning, der endog aftvinger Biografen et Udraab af Misbilligelse? Nei, af gode Grunde behandler han hende skaansomt. Vi maa vende tilbage til Hustruen; paa hende er det, han ytrer mest Tilbøielighed til at velte Ansvaret for Byrons Fordærvelse. Han synes i sit blinde Had ligeoverfor denne, ganske i Samklang med de fleste Dagens Forfattere, at gaa ud fra, at ligeoverfor deres Helte og Heroer har en Kvinde ingen moralsk Rettighed, ingen Selvbestemmelsesret; hun har kun viljeløs at lade sig rive hen i Hvirvlen af deres altopslugende Storhed og endda regne det som en overordentlig, ufortjent Lykke, om hendes Navn, kjedet til et saadant Navn, overlever den personlige Undergang — eller som en af de rigtige Goethe-Entusiaster udtrykker sig: „Wenn sie unter die Sterne seiner Herzensmythologie erhoben und bewährt werden kann!“

Den stakkels *Friederike Brion* kunde tale om denne Lykke, hun, der betalte den saa dyrt med en kort og bittert skuffet Ungdomsdrøm, og som først efter et langt, ensomt, kummerligt Liv maatte dø som en gammel Skolemesterske i en tysk Smaaby, inden hun blev optagen paa den store Mands saa overvættes rige hjertemytologiske Stjernehimmel. Hvor derimod denne Friederikeresignation, denne blinde Offerhengivelse mangler, hvor de handlede efter Indskydelsen af sin Menneskeret til ogsaa at eksistere, hvor de med et Ord gjorde ringeste Modstand, betegnes den gjerne med de uforsonligste Navne. Det

[1] Grevinde *Guiccioli*. (Anm. fra 1877.)

er derfor ikke en Tilfældighed, at de noble, *ærbare* Kvinder, der nyder den betænkelige Lykke at have staaet i nære Livskonflikter til berømte Mænd, er Gjenstand for en særlig Misgunst af Biograferne. Vi erfarer det blandt andet i *Adolf Stahrs* Goethe-Apologi *Weimar und Jena*, hvor denne Misgunst i fuldeste Maade gaar ud over Fru v. *Stein*, og vi gjenfinder den i forhøiet Grad hos Karl Elze. Overalt, hvor der er Tale om Lady Byrons kun altfor begrundede Modstand, især hendes Vægring ved at tilbagekalde Skilsmissen, finder han knapt Ord til at udtale sin Indignation. Har da denne ulykkelige gjort andet end at flygte fra Djævelen til Gud? For ikke selv at blive vanvittig maatte hun fly en Vanvittigs Nærhed. Særlig oprører det Biografen, at Datteren *Ada* ifølge sin Bedstemoders „haardhjertede og tyranniske Vilje“ var bleven holdt i Uvidenhed om, hvem hendes Fader var, „denne Fader, som elskede hende saa høit“. Forfatteren forveksler øiensynlig her Byrons digteriske Apologier til den fjerne, ham ganske ukjendte Datter med den noget mindre smukke Virkelighed, idet han synes at glemme, hvad han selv fortæller os, hvor lidet faderlig Byron havde hilst hendes Fødsel. „Da hun saa endelig efter dennes Død,“ fortæller han videre, „erfarede, at den store Digter, hvem hun saa høit beundrede, var hendes Fader, skal det have rystet hende saa, at hun blev syg og døde Aaret efter.“

Se det lader sig høre! Saa skal en Kvinde, som staar en Byron nær, opføre sig! At hendes Børn igjen, der altsaa ikke var paavirkede af en „unaturlig og uforsonlig Moder“, samtlige betragtede den berømte Bedstefader som Familiens Skjendsel og aldrig nævnte hans Navn, synes dog at tyde paa, at en viss moralsk Sky for ham maa have ligget dybere, end at nogen Familiepaavirkning kunde naa den, — en Omstændighed, som Forfatteren ikke ret ved, om han skal fordømme „eller blot ynke den“.

Det er umuligt at faa et afskyeligere Billede frem af en Mand og en Egtemand end det, Hr. Elze har skallet os ud af denne sin store Digter. Vi kan spare os, som ganske overflødigt, at lægge hin hæslige Beskyldning til, som Mrs. *Beecher Stowe* nylig har reist mod hans Manes. Det er visselig ikke, som man vil paastaa, skeet af nogen smaalig grusom Lyst til at føie en sidste Sten til et allerede topfyldt Maal. Neppe engang har det Haab drevet hende, at hun med et Ryk vilde bortrive et af de utallige Bind, hvormed Verden dækker sine Øine, og bringe denne Verden til at se sig om og gyse. Lidet, det maatte hun vide, vilde dette lykkes hende. Overfor et Liv som

Byrons staar den nu engang ligesom foran et dunkelt placeret, grelt belyst, kolossalt Kunstverk; blendet af Storheden dømmer den kun efter det hele vældige Indtryk, ikke efter Enkelthederne. Et Stænk mere paa den Sokkel, en Skygge mere i disse Skygger gjør hverken fra eller til. Mrs. Beecher Stowe har med sin Oplysning — den hun helst maatte holdt tilbage — vist ikke tilsigtet noget moralsk Korstog mod en Anskuelse, der efterhaanden er bleven en Verdenslære, som i vore Dage høilydt forkyndes, *at Storheden adler Lasten;* hun kunde med samme Held gaaet fra Land til Land og med sine to Hænder forsøgt at nedstyrte enhver af de Æressøiler og Mindesmerker, som kristne Nationer har reist over dem, der i Virkeligheden har været Kristenhedens Skjendsel og Svøber. Hun har ikke tænkt paa *ham.* Hun har kun tænkt paa *hende*, der trængte til denne Oplysning, paa hende, den stille miskjendte, i hvem Mængden kun havde lært at kjende hans uinteressante Modsætning, hun „denne ubønhørlige“, „den kolde Dydssnerpe“. I hendes Livs lange, ensformige Graaveirsdag var det, den varmsindede Amerikanerinde vilde kaste et Streiflys, der i det mindste skulde forklare hende til den uforskyldt lidende, den sande Korsdragerinde. Hvad har hun opnaaet med denne sin oprørende Oplysning? Paa Byrons Beundrere strander den ganske; de benegter mat dens Sandsynlighed og gjør endog den Rædsel, den har vakt, til Gjenstand for Spot; — og vi, som blot vil være retfærdige, behøver den ikke.

Nei, vi behøver ikke denne Oplysning for at sige, at saa som Lady Byron handlede, maatte hun handle. Er det ikke nok, at denne Hustru retslig støttede Nødvendigheden af Skilsmissen til atten Punkter, hvoraf nogle er blevne almindelig bekjendte, de andre er maaske ikke engang skikkede til at blive det? At han allerede inden Udløbet af deres kun femten Maaneders Samliv (1815—16) — alt dette fortæller os Hr. Elze med beundringsværdig Upartiskhed — havde forødt hendes Formue saaledes, at man pantede ud lige til Egtesengen; — at han fandt Behag i, da hun laa i Barselseng, at narre hende med, at hendes Moder, som hun forgudede, var død; — at han forbandede den spæde i Vuggen; — at han — at han — o Søstre! Kvinder, er det ikke nok! O, Mrs. Harriet, ti! Det er nok, det er nok.

III.

Overser vi nu de merkeligste Fostre af denne særegne Aandsretning i vore Dages Literatur, særlig den, som knytter sig til

virkelige Personer, Dramaet og Biografien, stanser vi foran et ganske interessant Spørgsmaal.

I hvilket psykologisk personligt Forhold staar Forfatterne til disse sine Frembringelser?

Efter det første Indtryk maa vi jo tro, at de giver sig selv i disse. Vi kan ikke verge os mod den Forestilling, at de, savnende Plads i vore trange, smaaborgerlige Forhold for egne, vilde, altomstyrtende Tilbøieligheder, finder en foreløbig Lettelse i at give disse Luft i sine Helte, idet de utaalmodig afventer den første den bedste Anledning til selv at spille Rollen.

Dette turde — Undtagelser kan jo tænkes — være en Vildfarelse. Bag disse aandelige Skrankestormere vil man ofte finde de fredeligste Naturer, jevne, pligttro Borgere, og muligst daddelfri Egtemænd og Familiefædre. Deres Bockholdiader, deres Tilly- og Tiberiusdityramber, deres Manfred-Byron-Don Juan-Weltschmerzdeklamationer, hvori Tidsblasertheden i sin sygeligste og væmmeligste Udartning forherliger sig selv, skal ikke staa, har vi ladet os sige af bedre orienterede, end jeg har havt Anledning til at være det, i nogen egentlig organisk Sammenhæng med deres private Jeg. Disse Produktioner betegner kun Udskeielsen i en Tidsretning, som de mest begavede og livligst organiserede, kun af Trang til aandelig Motion — man skulde næsten sige jo voldsommere jo bedre — lettest forfalder til, en Retning, som behager sig i indiske Jonglørforvridninger og Sverdslugerkunster eller, for at bruge et mildere, maaske mere træffende Billede, i Evolutioner paa usadlet Ganger. Det gaar en Stund Hussasa! — og saa? Ja saa bliver Skrankeløsheden tilsidst dog trættende, og den hele Retning vil maaske ved for mange og for overdrevne Efterlignerproducenter i utøilet Maner ende med at blive de bedre blandt sine Bekjendere til Væmmelse og vække en hjemlig Længsel i dem efter at vende tilbage til Tugt og Orden.

Endnu er der lidet Tegn dertil, desværre! At en udartet Tidsaand kan udarte til den Grad, skal vi virkelig ikke deri se Savnet af hin Indgriben, hin besvergende Magt, hvis Berettigelse man endnu vil bestride, ligesom at Redningen kun kan komme og med Guds Hjælp engang skal komme gjennem den?

Ak, endnu er det lidet Tegn dertil! Hvorledes er det muligt, at en Bog som Elzes *Lord Byron* kan vise sig i et høit civiliseret Land, uden at Kvinderøsten fra mer end én Side indigneret reiser sig mod den?

Og dog, den slumrer kun, denne Indvirkning; den skal ikke evig slumre. En Dag vil komme, da man vil hilse den som en Redning, da det skal anerkjendes, at det er en Magt, en frelsende Magt. En Dag vil komme, hvor selv Prester og Lovgivere, der hidtil har gjort alt for at binde, vil gjøre alt for at løse den. Man har forsikret, at det glædelige Omslag i flere af hine Dagens betydeligste Forfattere til mildere, med Seder og Orden mere stemmende Anskuelser skyldes Paavirkningen af Kvinder, der har forstaaet den Opgave at være Hustruer for Mænd som deres.

MARIE GRUBBE.

En Fortælling betitlet *Fru Marie Grubbe*, af *I. P. Jacobsen*, er dukket op i det store Hav af Juleliteratur, en af de merkeligste Bøger, der i sin Art er kommen for Lyset i de sidste Aartier.

Marie Grubbe! hvilken skurrende Lyd alene dette Navn! Marie Grubbe! Hvo har ikke i det mindste en uhyggelig dunkel Forestilling om Marie Grubbe, denne unge, høitstræbende Adelsfrøken, som fra sin glimrende Stilling som Hoffets Yndling, en Kongesøns ædelige Gemalinde, Trin for Trin sank ned til at blive Færgemandskone! I to hundrede Aar har man betragtet Marie Grubbe som et Uhyre, en kvindelig Rebel, og i ligesaa mange Aar har hendes Minde kun vakt Mændenes paa én Gang irriterede og tilfredsstillede Hevnfølelse og Kvindernes dydigste Afsky. Forfatteren leverer os i en beundringsværdig Fortælling de indre Motiver til Marie Grubbes Oprør mod kvindelig Vedtægt og den bestaaende Samfundsorden, og han afslører os disse sønderrivende Scener med en objektiv Koldblodighed, som den strengeste Kritik i dette Stykke vil finde upaaklagelig.

Vi faar da at vide, at den omtalte Marie Grubbe nærede en første, ideal Kjærlighed til en af de to uegte Kongesønner, *Ulrik Christian Gyldenløve,* et ungdommeligt Sværmeri, som mere gjaldt Helten, Anføreren paa Voldene, men som sluktes i Rædsel ved den allerførste Berørelse med Mennesket — Manden Gyldenløve. Saa blev hun gift med en anden af disse Kongesønner, *Ulrik Frederik Gyldenløve*, fra hvem hun flygtede i „høilig *dégoût* og Afsky“; saa styrtede hun sig ind i en ny Forbindelse, som opløstes ligesaa brat i en do. do. Saa formælede hun sig med en Adelsmand af lavere Rang, *Palle Dyre*, hvem

hun forlod, men mere i en mættet, stille Væmmelse over den usminkede Lavhed i en Menneskesjæl, den ikke engang en Gnist af *verdslig* Æresfølelse holdt en Smule oppe, og endelig blev hun Søren Færgemands Hustru, med hvem hun forholdsvis følte sig lykkeligst og trofast holdt ud til det sidste.

Forfatteren kalder sin Fortælling „Interiører fra det 17de Aarhundrede", og det har ogsaa lykkedes ham gjennem det minutiøseste Detaljstudium af dettes Kostume, Tale- og Handlesæt at fremmane os et Tidsbillede af stor Virkning. Men — er det skeet ham selv uforvarende? — i dette Fortidsbillede med sin næsten lamslaaende Realitet rører der sig noget, som giver det en dyb symbolsk Betydning; en Aand vifter os imøde, som peger langt ud over den Ramme, hvori det er stillet, ja, den peger endog ud over vor Tid. Marie Grubbe, det er *Fremtidens* Kvinde, den nære Fremtids, Overgangens, den til Bevidsthed om sig selv og sin Stilling endelig oprystede Kvinde. Hun er endnu ikke kommen, denne Kvinde; endnu ligger hun i Døsen; hun ser intet; hun *skal* intet, *vil* intet se og vide. Hun skal blot være, hvad hun i Aarhundreder har været: ved Haanden med sin uudtømmelige Kjærlighedsskat, sin altid paaregnede Offerberedvillighed, sin bundløse Taalsomhed, en Taalsomhed, som vil stige klarere og høiere, jo mere Grus og Sten der tømmes i denne Brønd. Marie Grubbe er Fremtidskvinden, som med sin Kjærlighedstrang forener Idealitetens brændende, higende Krav, men som, naar Skuffelsen kommer, ogsaa vil vise sig i al dens energiske Bitterhed, dens redningssøgende Fortvilelse. Her ingen Synken ned i en selvdødende Resignation, men som nærmere beset kun bunder i Mangel paa Selvagtelse. Marie Grubbes Taalsomhedsbrønd har faaet en Læk og begynder betænkelig at „sige durch". Hendes Offerberedvillighed forlanger Garantier.

Marie Grubbe med ett Ord, det er Kvinden, som i Følelsen af sin egen Høibaarenhed søger det ligebyrdige, *ham*, der skal opfylde Garantierne og give hendes Væsen Fylde og Fuldendelse, ham, *Skabningens Gyldenleu,* — men som altid i sine evige Illusioner om nu endelig at have truffet paa Skabningens Gyldenleu finder sig ligeoverfor sin Tids Ulrik Frederiker, Styge Høger og Palle Dyrer, og Fremtidens Marie Grubbe vil hvergang forfærdet vige tilbage over sin Feiltagelse. Da kommer der Dage, fyldte af dump Fortvilelse, af *Had,* hvor det kan hænde, at hendes „Haand fortvilet famler om Verget". Saa kan der igjen komme Tider stille og rolige, hvori Foragtens bitre, sunde Urt skyder op. Da kan det hænde, at Marie

Grubbe, Fremtidens Kvinde, vil se til Skabningens Gyldenleu med „et roligt, maalende, gjennemtrængende Blik, fuldt af stille Undren og af kjølig, næsten haanende Nysgjerrighed, — ikke et Glimt af Hevn eller Had, ikke en Skygge af Sorg eller Klage“.

Ak jo, den vil ogsaa komme igjen; ellers var hun ikke Marie Grubbe! Hun vil smelte i Sorg og Vemod, hun vil udskrige sin Klage; — og saa, dreven igjen af sin aldrig slukte Kvindelængsel og Tro paa „Skabningens Høibaarne“, vil hun søge paanyt, daares og skuffes paanyt, indtil hun tilsidst — ak, kanske selv forreven og tilsmudset — famler sig op til den — *skikkelige Mand.* Han heder maaske Søren Færgemand, og han prygler hende af og til; men han er dog den første, hun har truffet paa, i hvis Nærværelse hun kan aande rent, og for hvem hun ikke ender med at føle saadan „*dégoût* og Afsky, at hun knapt kunde taale at se dem for sine Øine“.

Det er en interessant, en prægtig Bog, denne *Fru Marie Grubbe* af Jacobsen. Hjemme hos os vil man vistnok finde den meget uhyggelig, for ikke at sige usmagelig, og dog var det ønskeligt, at den blev bekjendt og læst. Hvad dens æstetiske Værd angaar, saa vil det neppe være tvilsomt, hvilken Plads den tilkommer, en Plads, der allerede — dog vil det synes os ikke fuldt nok — er indrømmet den. Vanskeligere vil det være at afgjøre, hvilket Standpunkt denne Forfatter indtager til Kvindespørgsmaalet, som han dog paa en saa merkelig Maade har ydet et Bidrag til, eller hvad Følelse han overhovedet nærer for Kvinden. Vi vover ikke engang en Gjetning, hvor den dog kunde ligge saa nær, ved at se hans kvindelige Figurer stillet frem paa en Baggrund af mandlig Forvorpenhed, hvori der heller ikke falder et eneste Lysstreif. I Grunden kan det ogsaa være ligegyldigt, hvad Standpunkt Forfatteren selv indtager. Midt under sine Bestræbelser for paa det mest levende at anskueliggjøre os Størrelsen af hin Tids Skosløifer og Snirklerne paa dens lyriske Udgydelser har han leveret os en Illustration til Kvindens Stilling i vort moderne kristne Aarhundrede, som taler forstaaeligere end Fortidens Dyrekampe og blodige Offerscener: Han maler os hende i hendes evige, umiddelbare Oprindelighed, med hendes aldrig udslukkede Tro paa Idealet, hendes offerberedvillige Higen i Kamp mod Tidsdæmonerne, omspændt af vor Civilisations sminkede Raahed, dens mæskede Egoisme, dens platte, larmende Interesser, dens Vellysts raffinerede Grusomhed; — han viser os hende kjæmpende, flenget, blødende af tusende Saar, bukke under og reise

sig, reise sig med et Smil, for at bukke under paanyt; og han viser os alt dette med en docerende Dyreeksperimentators uforlignelige Ro og nydelsesrige Grusomhed; han viser os det — at vi maa sige det — med al den *Grumsomhedens Vellyst*, som er vor Tids Særkjende, en Grusomhedens Vellyst, hvis Spor man kan forfølge lige fra Dagens berømteste Frembringelser paa Kunstens og Literaturens Omraade ned til de *Baerske* Uterligheder, ned til Fjælebodsforestillingerne, hvis lokkende Vignetter vore Dagblade ikke vægrer sig ved at udstille i Skikkelse af en nøgen Kvinde, som sønderrives af gloende Tænger.

L'HOMME-FEMME.

(Af Alexandre Dumas.)

Det er merkeligt at se, hvor bibelsterke selv de gudløseste Mænd bliver, naar det gjælder det umyndiggjorte Kjøn og at træde en eller anden Fremskridtssag, der angaar dette, hemmende iveien. Hvor ustøe de forresten kan være i den hellige Bogs Paragraffer, kan de alle hine Lovbud, der støtter deres egen Magt, paa Fingrene og ved at anbringe dem, naar det gjælder, med en egen Vegt, som ordentlig har noget hemmelighedsfuldt, i Skindet født og baaret ved sig.

Er det hæderligt, er det retfærdigt, er det — *kristeligt* at hente disse Vaaben, hvormed disse vergeløse idelig skal tugtes til Lydighed og Underkastelse, fra tusendaarige Samfundstilstande og Lovbestemmelser og ville indpode dem paa vore Dages himmelvidt forskjellige Kulturforhold? Skal man endelig plyndre det gamle Testamentes Kapitler, hvor næsten hvert et aander Grusomhed og Undertrykkelse mod den svagere, og glemme, at vi har et nyt Testamente, en barmhjertigere Midler mellem det og os?

Men ogsaa dette turde i mange af sine Udtalelser kun varlig og ikke uden omhyggelig Kommentar benyttes; bogstavelig at overføre dets Opfatning af Mandsforhold til Kvinde i vore Forhold, som vi hver Dag maa opleve det, er neppe forsvarligt. Der skjuler sig en Uærlighed derunder, som man ikke bliver var, ikke vil blive var. Bibelargumentørerne handler nemlig selv stik imod Bibelens Ord: de hænger sig i Bogstavet, der ihjelslaar, men ænser ikke Aanden, der levendegjør.

Vi maa ikke glemme, at altimedens Kristendommen fuldbyrdede denne Aandens Seier over Trældom og Mørke, var den selv bunden til sin Tids Betingelser; den maatte gaa ud

fra det Standpunkt, hvorpaa Kvinden dengang var stillet, ja maatte adoptere indtil den Terminologi, hvori hun om- og tiltaltes. Den vil have forstaaet, at Nøden var saa skrigende, saa bundløs, at her nyttede det ikke med partielle Forholdsregler, dem vi i vore Dage kvakler med; det gjaldt ikke at indrømme Kvinden nogle Rettigheder, men at tvinge Manden til ikke at misbruge sine, ikke at give hende Forsvarsvaaben ihænde mod sin Undertrykker; men det gjaldt at afvæbne Undertrykkeren og bøie ham under den fælles Lov. Naar derfor *Paulus* ganske naturlig fra sin Tids Standpunkt stiller Manden som Kvindens Hoved og Herre, saa mener han naturligvis Evangeliets Mand, der bøier sig under hin Fælleslov. I etisk Forstand stod Kvinden, saaledes som hun udvikledes gjennem Kristendommen, omtrent paa det Standpunkt, hvorpaa hun stod fra Skabelsens Tid, og som hun den Dag idag staar. Man krævede dengang, som man gjør det nu, *Opofrelsen* og *Hengivelsen* af hende, kun med den Forskjel, at før Kristi Forkyndelse blev den hende aftvungen og aftruet ved Styrkens raa Magt, blev den miskjendt og misbrugt; men ved hin Forkyndelse turde den for første Gang kun lystre Kjærlighedens milde Bud og Krav. Hvor inderlig, hvor taknemmelig hun har erkjendt dette, udgaar ogsaa af den tilbedende Hengivenhed, hvormed alle Kvinder sluttede sig om Frelseren; medens der er nok af onde, hadefulde Mænd, nævner det nye Testamente ikke en eneste Kvinde i hans Nærhed, der ikke var god — eller blev det. Ja han, *Kristus den retfærdige,* var den sande Kvindebefrier, der, idet han afvæbnede Styrkens raa Magt, udfyldte Afgrunden mellem Mand og Kvinde *og oprettede et Lighedsforhold, der er det eneste sande, som vi maa gaa ud fra eller — skal vi rettere sige — vende tilbage til.*

Det er dette af Kristus selv indstiftede Forhold, der aldrig kan ophæves. Hvor det sker, synker Samfundene sammen; — Historien kan fortælle det. Ingen af Parterne kan eksistere uden i denne nære, inderlige Sammenhæng med hinanden. Hvor Manden vil løsrive sig i selvstiftet Frihed, drager han Kvinden med i Fordærvelsen; vil han rettelig beholde hende, maa han bøie sig til hende. I ret Aand at befæste og opretholde dette Sambaand bør være Maalet for alle sande Emancipationsbestræbelser. Hvor dette Maal lades ude afsyne, vil de udarte som vandsyge Vekster til afmægtige Forsøg, jammerligt Flikverk!

Thi desværre, det har ikke bestaaet gjennem Tiderne, dette af Kristus indstiftede Forhold. Kløften har stadig udvidet sig.

Den raa Styrke har gjentaget sin Mon, ikke det mindste mindre raa, mindre brutal, fordi den optræder modificeret efter vore mere slebne Kulturforhold, og dobbelt ulykkelig staar Kvinden der med sin Trang og Vilje til Opofrelse og Hengivelse, fordi hun forstaar nu, hvad hun dengang var for nedværdiget til at forstaa, sin forfærdelige Skjæbne: *at maatte spilde paa den raa Styrke, hvad hun kun vilde yde Skaanselen og Kjærligheden.*

Naar derfor vor Tids Mænd stadig vedbliver at hente Retfærdiggjørelsen for sin Uret mod Kvinden paa testamentlig Grund, saa paastaar vi, at det beror paa en Uredelighed; thi disse Udtalelser fra Frelserens eller Apostlernes Mund er myntede paa den evangeliske Mand, og da vor Tids Mand saa temmelig har emanciperet sig fra denne evangeliske Fælleslov, har han med Retten til at kræve den i sin Strenghed overholdt af den anden, svagere Halvdel tillige tabt Retten til at hente sine Beviser paa den Grund.

At vi hos os har en Overflod paa Bibelfortolkere og -anvendere, falder ligesom af sig selv. I alle Samfundsforhandlinger, hvor der maaske kan være Tale om at vindicere en fattig liden kvindelig Fordel eller Rettighed, vil de aldrig mangle. Vi kan ikke tilbageholde den Formening, at det vilde være fortjenstfuldere, om vi bestræbte os for at rydde lidt op blandt det, vi allerede havde af den Art, og som nu, fuldstændig utillempelig Tidens Behov, som tomme Formler klæber blandt andet ved visse af vore kirkelige Forhandlinger og Ceremonier. Vi vil blot erindre om vort Vielsesritual, der sandsynligvis stammer fra den gamle dansk-pietistiske Kongetid, og som vi nok tror er enestaaende, naar vi undtager, at vi deler det med Danmark, i det europæiske Samfund. Det synes, dette Vielseritual, der skal indsigne to Unges Kjærlighedsforening for Livet, som om det havde samlet alle den gamle Moselovs uforsonligste Forkyndelser til det stakkels Menneske og Kvinden i Særdeleshed; det overgiver Bruden næsten som en Tjenerinde i sin Herres Haand i Udtryk, som den noble og humane Mand ikke vil misforstaa; — men den ikke noble Mand, den raa, brutale, hvem Presten i Herrens Navn tilsiger en saa forfærdelig Magt over hende? Heder det endvidere til Manden af vor Tid, at han skal elske sin Hustru „som sit eget Legeme“, saa maa vi jo bare sige: Gud fri og bevare os!

Vi kjender alle det tilvantes forfærdelige Magt, vist ikke mindst forfærdelig, hvor det optræder paa religiøst Omraade. Vi vilde vel have lidet Haab om en Reform af vort Vielses-

ritual, hvis vi ikke vidste, at Eksempler smitter. Vore Naboer hinsides Kjølen har i det mindste givet os Eksempel paa, at det *gaar an* at røre ved sligt. Det svenske Vielsesritual er særdeles smukt og tiltalende. Vi maatte kun ønske, at vi havde det, og intet vilde være rimeligere, end at vi delte det med vore politiske Brødre. Men nu er det omvendt svensk Geistlighed, der har forelsket sig i vort. Det er især den kjære Passus om Underdanighedsforholdet, som de bittert savner i sit. Paa det ominøse Kirkemøde i 1873 blev der ogsaa reist en levende Motion om „Forbedringer" i dette Ritual og særlig at faa hin Passus optaget. Ogsaa den vakre Tiltale til Manden, at han *skal ære sin Hustru, skulde gaa ud.* Det vakte ogsaa en fortjent Opsigt. Sagen kom under Betænkning paa alle Landets Konsistorier, og til Ære for Menneskeheden og en oplyst Nation gik det heller ikke gjennem.

Nei, vi lever ikke i Evangeliets, ikke i de første Kristnes Tid! Kunde vi et Øieblik skuffe os over denne Sandhed, saa vil det næste rive os ud af Illusionen igjen. Tag blot en af Tidens Aviser i Haand, og det er nok! Alt, hvad vi skuer og erfarer, vil minde os om, at vi lever i *Tropmanns* og *Trouvillernes* Tidsalder, en Tidsalder, hvis Særkjende er den sterkeres Grusomhed og Nydelsesgriskhed, og hvor vi ser denne Grusomhed, denne Griskhed udspy sine rædselsfulde Følger i tiltagende Hustru- og Kvindemord, medens Lastens Annoncer, der frækt kalder sig at komme „den lidende Menneskehed" til Hjælp, fylder hele Spalter i de europæiske Dagblade . . . Nei, I Skabningens Herrer, følg nu som før eders egne Love, dem ingen Gud har dikteret; — men lad os være fri for eders Bibelsprog.

* * *

Ovenstaaende Betragtninger har faaet en synderlig Næring ved et Tilfælde af Bibelfortolkning, som endog i Forfatterens eget Samfund har vakt betænkelig Opsigt, saa meget mere som han er en berømt Mand. At vi i vort Land har en Tilbøielighed til baade i Tide og Utide at gribe til bibelske Applikationer og Bevisførelser, kan under vore sobre Forhold og sterkere bevægede religiøse Liv lettere taales, for ikke at sige forsvares, som uundgaaeligt.

Men at *Alexandre Dumas* jun. i sin *L'homme-femme*, en i Paris udkommen Bog, henter Retfærdiggjørelsen for det afskyeligste Mandsdespoti paa de samme Marker — han, Pariseren,

Verdensmanden *ex professo*, Demimondens Ridder, vækker kun en saa meget dybere Væmmelse, som han giver sig Mine af at beskytte Kvinderne, ja sætte dem høiere end sit eget Kjøn, det han dybt synes at foragte, idet han leilighedsvis kalder Mændene grimme, latterlige — *bête* — fordærvede.

Og hvilken Rang i Skabningen tildeler han nu Kvinden ligeoverfor denne grimme, latterlige, fordærvede Halvdel af den?

Man læse hans *L'homme-femme!* Han opstiller den gamle, af visse Prester forfegtede Trilogi: Kvinde — Mand — Gud omtrent i samme Orden som Maane — Jord — Sol, dog med den væsentlige Forvanskning af Verdenslovene, at Maanen ikke af Solen, men af sin Planet modtager Lys og Varme, idet han paastaar, at Manden trænger til Gud og Kvinden til Manden, efter hvilken Teori Manden bliver Kvindens Gud. Manden skulde altsaa ikke trænge til Kvinden, — Kvinden ikke til Gud! ... og denne merkværdige Rangforordning begrunder han deri, at Gud i Manden eller rettere det Stof, hvoraf denne dannedes, umiddelbart har indblæst sin Aande, medens Kvinden, der dannedes af Mandens Ribben, ikke har modtaget nogen saadan umiddelbar Beaandelse, — Bevisførelser for Mandens næsten guddommelige Overlegenhed, hentede paa gammeltestamentlig Grund, der, hvis vi Kvinder ogsaa vilde begynde at bevise af Bibelen, kunde føre til helt forskjellige Fortolkninger.

„Gud skabte Kvinden i sin Vrede!" havde den tykke — mester X. for Vane at sige, naar Pigen havde lagt for sterkt i Ovnen, hans Kone ryddede i hans Værelse, eller hans Datter kom til at forstyrre ham i hans Middagslur. „Ja," svarede denne tilsidst — en Smule *enfant terrible* var hun —, kjed af denne Frase, „men, Papa, Gud var altsaa vred, *førend* Kvinden blev skabt; der maatte da være noget hændt forud, som har gjort ham vred; hvad kunde det være?"

Vi er artige Børn, ingen *enfants terribles*. Vi vil derfor ikke indlade os i nogen nøiere Drøftelse af Dumas's Argument, at et Menneskeemne er mere gudbeaandet, naar det tages af Jord end af et menneskeligt Ribben; vi kunde jo næsten komme til den Slutning, at dette sidste maa være et ædlere Stof.

Alex. Dumas's Bog er et Indlæg i det interessante Spørgsmaal, der har sat de franske Jurister og Filosofer i adskillig Bevægelse:

Har en Mand, der griber sin Hustru i Utroskab, Ret til at dræbe hende?

Vi studser, vi spørger, hvor vi befinder os; er vi iblandt Mohrer eller Tyrker, eller er her kun Tale om et af disse

Samfundsprincipper, der hører hjemme i Feudaltidens mørke Annaler?

Nei. Spørgsmaalet er for ramme Alvor opkastet i en Brochure, der har set Lyset i vor seneste Tid, og det i Verdensstaden, Civilisationens Centralpunkt, og det er dette Spørgsmaal, som Alex. Dumas har ydet sin Overveielse og besvarer i en temmelig udførlig Afhandling, som han betitler *L'homme-femme.*[1]

Det ligger allerede i denne Titel, at vi kan vente en fuld Bekjendelse af Mands og Kvindes gjensidige Forhold; vi kan ogsaa Skridt for Skridt følge denne Opfatning paa hans Udflugter fra Boulevarderne og Boudoirerne til de hellige Marker for hans Granskninger og tilbage igjen, og hvorledes disse Dobbeltstudier fører ham til den endelige Besvarelse af Spørgsmaalet.

I Forordet til Hr. *Henry d'Ideville*, Brochurens Forfatter, udtaler han sig saa:

„Jeg kommer til at sige Dem merkværdige Ting, Monsieur. Nogle vil finde dem urimelige, andre anstødelige; den største Del af Læserne vil finde dem monstrøse. Imidlertid, de maa siges, og da er det ligesaa godt, jeg siger det, da jeg er vant til Skriget. Det er overflødigt at bemerke, at hvad jeg skriver, er ikke skrevet for Kvinderne (!). Kvinderne behøver ikke at belæres om sig selv. De kjender sig selv altfor godt, og naar der tilfældigvis er nogen, der kjender dem endnu bedre end de selv, lukker de Ørene til og beder om at maatte forblive i sin Uvidenhed. Kvinderne giver sig aldrig for Fornuftgrunde; kun Følelsen og Styrken er det, som betvinger dem — *forelskede* eller *beherskede*, — Resten er dem fuldkommen ligegyldig.

Jeg skriver derfor kun for Mændenes Belærelse; hvis de efter disse Belærelser endnu vedbliver i sine Vildfarelser, saa er det ikke min Skyld, jeg tor mine Hænder som Pilatus."

Efter denne Indledning, der afgiver en egen Blanding af gamle skimlede Kvindeforagtmaksimer, tilsat med moderne Flothed, vil det ikke synderlig overraske os, hvad der kommer.

I den verdslige Orden inddeler han Kvinderne i tre Klasser: *la femme de temple*, *la femme de foyer* og *la femme de rue.* Naturen, lægger han til, har den samme Klasseinddeling, kun retter den sig ikke altid efter den verdslige, det vil sige den udvortes Klasseinddeling, hvoraf igjen flyder, at denne kan komme

[1] Det er ganske betegnende, at man i Frankrige som i flere romanske Lande ikke har nogen Betegnelse for Fællesbegrebet Mand, men kun efter Latinens *homo l'homme*, Mennesket. (Anm. fra 1877.)

til at huse Elementerne blandet. Familiemoderen kan have Elementer tilfælles med Gadens Kvinde — og omvendt; ja de stakkels Udskudte kan huse Anlæg og Tilbøieligheder, der kun tilhører Jomfrukvinden, *la femme du temple.*

Imod denne Teori har vi intet at indvende. Idealet opstiller han os nu i Familiekvinden, den reneste Sammensmeltning af Jomfruen, Hustruen og Moderen. Han skildrer os hende, som hun skal være efter Guds og Samfundets Love; dette kunde jo være meget smukt, og vi venter nu at faa et rigtig indtagende Billede af Egteskabet. Men det er det, vi netop ikke faar. Allerede de Betragtninger, han anstiller over den nygiftes Følelser ligeoverfor Manden, og navnlig, hvorledes hun ved Moderskabet næsten ganske løsriver sig fra ham og forsvinder for ham, stemmer neppe med vor nordiske Opfatning af Hustruens Forhold. Han skildrer os dertil Egtemandens Stilling saa generet, næsten latterlig, der gaar en saa ufordulgt Haan mod Egteskabet og den dydige Kvinde gjennem den hele Skildring, at den næsten lyder som et afskrækkende Varsko for Manden mod at indlade sig med hende.

„Sig Sandheden,“ siger han til en af disse beklagelige, der har ladet sig fange i Egteskabets Snare og nu ovenikjøbet har Udsigt til snart at blive Fader, „du tør ikke vise dig med hende! En Egtemand, der promenerer i Gaderne med denne lille Tønde paa Toben! Det er grotesk, hvad? Han synes at sige til alle, der møder dem: Ja, hvad synes I? Det er virkelig mig! — og du vil se den samme Spot glide over deres Miner som den, der fordum gled over dine ved et saadant Syn . . .“

Skal vi endnu føie et Træk til? — Ja medens selv Pennen vægrer sig ved at gjengive det, — for Sagens Skyld, skal det ske! Ingen af dem, hvem denne Bog nærmest angaar, har, saavidt vi ved, forsøgt en Imødegaaelse. Vil ingen drage Sandhedens Klenod op af denne Kloak, — i alle Kvinders Navn! saa vil jeg det.

Talen er om den Nedslagenhed, den, tør vi næsten sige hellige Sorg, der fylder enhver ret Kvinde, efterat den Metamorfose, Naturen og Livet fuldbyrder i hende — er fuldbyrdet; en Sorg, som Mænd ved lidet om, men, kjendte de den, stumme burde bøie sig for.

Vi maa imidlertid døie at høre Forfatteren af *L'homme-femme* omtale denne Sorg. Han begrunder den i, at Kvinden er mindre sanselig anlagt end Manden; hun ofrer det aldrig oprettelige. Han skildrer den mere som Harme, et stille Oprør.

„Men lidt efter lidt kommer hun igjen i Ligevegt, hun føler en Trang til Revanche, og *lig en Kat, som man har indelukket i et nyt Hus,* efterat den nogen Tid har skjult sig under Møblerne, begynder hun opmerksomt at betragte Murene og snuse til Dørene." — Man skaane os for Resten.

I slige Træk skriver en Nation sig selv sin Dom.

„*Les féministes* (Kvindeforsvarerne) vil paastaa, at alt det onde kommer af, at man ikke vil erkjende, at Kvinden er Mandens Lige, at man bør give hende den samme Opdragelse og de samme Rettigheder, at Manden misbruger sin Styrke etc. etc."

Nei, det forlanger forstandige Feminister ikke; de forlanger ikke den *samme* Opdragelse som Manden; men de forlanger den samme Grad af Udvikling for hendes Evner, som Manden nyder for sine.

„Vi tillader os at svare Feministerne, at dette er uvittige Forlangender. Kvinden er ikke Mandens Lige i Evner og Betydning; — hun har sin Betydning for sig, ligesom hun har en anden Skikkelse, andre Hverv at opfylde. Beviset for, at hun ikke er saa sterk som Manden, er, at hun altid klager over, at Manden er sterkere end hende (!). Derfor, har Naturen givet Manden Styrke, saa er det, fordi han skal bruge den!"

Ganske visst; men det er over, at han misbruger denne Styrke, at Kvinden klager . . . ligesom han bør bruge alle de Evner, han har modtaget, for den Opgave, han har at fuldbyrde.

Ligesaa sandt! maatte han blot indrømme Kvinden Lov til det samme.

„Det er sandt, en af de første Brug, Manden gjorde af sin Styrke, var at indelukke og underordne sig saa meget som muligt Kvinden *(d'enfermer et de subordonner le plus possible)*, hvem han i visse Tilfælde trænger til, idet han altfor vel vidste, at det kommer ham dyrt at staa, naar Kvinden har sin Frihed, selv i et *Paradis!* Vi vil imidlertid vise, med hvilke Vaaben Naturen har begavet Kvinden, at hun gjennem *Sederne (les moeurs)* kan oprette igjen, hvad Lovene formener hende (!?). Manden har derfor troet at maatte bøie hende under særskilte Lovbestemmelser paa Grund af de særegne — og vi nødes til at sige det — underordnede Funktioner, hvortil allerede Naturen har fordømt hende (?). Det gjælder at bringe disse Love og disse Funktioner i størst mulig Harmoni, og det er det, som de paa bedste Maade har gjort efter det Kjendskab, de havde til denne særegne Skabning *(être particulier).*"

Aa ja, Napoleon med sin *Code civil* har ogsaa gjort dette efter bedste Evne.

„Og det vil synes, som om de har gjort Ret, da vi netop ser de bedste, agtværdigste Kvinder finde sig deri; de klager aldrig, gjør aldrig Modstand.“

Aa jo, ogsaa de; men sker det ikke, er det gjerne, fordi de som lykkelig stillede, af en undskyldelig Egoisme intet ser, intet vil se; dette, at de er lykkelig stillede, ikke deres Agtværdighed, gjør, at de ikke klager.

„Det er altsaa ikke den Opdragelse, vi giver hende, der er Skyld i, at hun er, som hun er; men det er, fordi hun er, som hun er, at vi giver hende denne Opdragelse ... Gud Alstyreren, Manden Midleren, Kvinden Medhjælpen — *voilà le triangle!* Manden kan intet uden Gud, Kvinden intet uden Manden, det er den evige, urokkelige Sandhed. Det er altsaa ikke Kvindens Opdragelse, man skal forandre; men det er Mandens.“

Man kan begribe, hvor spændt man bliver paa at vide, hvorledes Mandens Opdragelse skal reguleres, efterat Forfatteren netop har forklaret os, at han blot har at bruge sin Styrke uindskrænket.

„Naar Manden har lært at forstaa, hvorfor han er paa Jorden, vil Kvinden straks begribe, hvorfor hun skylder at underordne sig ham *(elle doit soumission à l'homme).* Det gjælder altsaa ikke at give hende mere Frihed og flere Rettigheder, end hun har; hun kan kun med dem opkaste sig til Mandens sociale Modstander, en Kamp, hvori han altid vil blive den seirende, da han er Styrkens Indehaver (!). Det gjælder at lære og, hvis han vægrer sig derfor, paatvinge Manden hans Pligt mod Kvinden.“

Endelig! o lad os høre!

„... hvad Kvinden, Formens (Legemets?), Underkastelsens og Hjælpens Væsen, har Ret til at bede Manden om, Styrkens, Formidlerens, Handlingens, Bevægelsens Repræsentant, er at indvie hende i det, Gud siger ham, indsætte hende i hendes jordiske Ret og delagtiggjøre hende i hans evige Bestemmelse“ ...

Dette hele lange, høitklingende Manifest fik man lade staa ved sit Værd som en anden Kuriositet og se at affinde sig, saa godt man kan, med en Virkelighed, der rigtignok paa en forfærdelig Maade spotter det, hvis Forfatteren af *L'homme-femme* ved adskillige meget slemme Anklager, der af og til undslipper ham mod denne guddommelige Midler, ikke selv mindede os om denne Virkelighed. Den fortæller os nemlig,

denne Virkelighed, at vi befinder os i et Samfund, hvor det er bleven en anerkjendt Sætning, at skikkelige Familiemødre regner det som en betryggende Garanti for deres Datters Fremtid, at den Mand, der egter hende, har — *udraset*, som det heder. Saa sterkt udtrykker vel ikke Forfatteren sig; men han udtaler dog som en Kjendsgjerning, at af hundrede brødefulde Hustruer er der otti, som bliver det ved sine Mænds Skyld.

„Men,“ lægges der til, „Mandens Egteskabsbrud kan aldrig have de Følger som hendes ... I Sandhed, Egteskabet er ganske til Kvindernes Fordel. Det er ogsaa derfor, at Lovene, efter at have væbnet Manden med disse saa udskregne partiske Rettigheder, hvorover Kvinderne beklager sig saa, idet de tillader dem at spille Offerets Rolle ligeoverfor den følsomme Tilskuer, absolverer i Tilfælde af et aabenbart Egteskabsbrud *alle Udbrud af Mandens Vrede.*“

Vi stanser her; vi ved ikke, hvad der modbydeligst berører os, den bristefærdige Hovmod eller Hjerteløsheden, der taler af disse Ord. Man er tilmode, som om man vilde rive Vinduet op for ikke at kvæles, men saa strømmer den bitre Kulde ind fra den Kant, og vi maa døie baade Kvalmheden og Kulden.

„Gynæcéet, Haremet, Klostrene, visse Artikler i Lovgivningen, visse sedelige Bestemmelser, Vanære for dem, som vil unddrage sig disse Bestemmelser, det er de Forsigtighedsregler, som Manden næsten overalt har troet at maatte tage (!). Derfor er Egteskabet i sin loyale, regelmæssige Form ganske til Kvindernes Fordel. Man tænke sig blot alt, hvad de finder deri! Foruden Opfyldelsen af deres *voeu naturel* (?) finder de Frihed til at se, til at kjende, til at gaa, til at komme, som de unge Piger ikke kjender noget til“ ...

Ja vistnok! Tilladelse til at spadsere frit i Haven er altid en større Indrømmelse for Fangen end for Fangevogteren; men er det et Bevis?

Vi maa nu tage Mod til os og følge ham paa hans bibelske Forskningstog, idet vi vil forsøge at gjengive nogle af de Fortolkninger, der fører ham lidt efter lidt til Afgjørelsen af det ominøse Spørgsmaal.

Efter et Resumé af Skabelsesakten fortsætter han:

„Imidlertid, uagtet Kvinden er af en smukkere Form og et finere Stof end Manden, fordi hun er draget af et allerede af Gud belivet Stof, er hun dog af en lavere Oprindelse, da hun ikke har umiddelbart modtaget den guddommelige Aand. Hun deler kun den, som Adam har modtaget, og er blot fremmanet som hans Medhjælp. Hun er saaledes kun den anden i Skab-

ningen, og Manden, *først skabt,* er altsaa stillet mellem hende og Skaberen. Det er ikke hende, Gud har givet Edens Have og Dyrene; det er ikke hende, han har paalagt at vokse og formere sig; det er ikke hende, han har forbudt at spise af Kundskabens Træ" ...

Det er sterkt! Hvem fristes ikke ved at se den stakkels Eva anvist en slig, næsten dyrisk Plads i Skabningen til den Slutning, at saa kunde jo ogsaa Chimpansen og Marekatten pukke paa sin Førstefødselsret, da de jo blev skabte før Manden! Vil Hr. Dumas gaa ud fra Teorien om det sukcessive, saa kom vi jo til en helt anden Slutning.

„Hun har hverken Evne, Vilje eller *Ansvar* for noget; mellem de tre Magter, hun er stillet — Gud, Manden og Jorden — er hun til, eksisterer hun; det er alt. Hvilke af disse Magter kommer hun til at tilhøre?

„Slangen træder op. Den repræsenterer Jorden, fra hvilken den stammer, i alt, hvad denne har af lavt og hæsligt. Og dog er det kun i Idealets Navn, han maa forsøge at neddrage Kvinden, da han ved hende belivet af en Gnist af den Aand, der har gjennemtrængt Manden (!). Han lokker hende da med, at hun ved at spise af Frugten vil faa fuld Erkjendelse og blive Gud lig. Men da det som sagt ikke er hende personlig, som Gud har forbudt at spise af Træet (!), har hun Ret til at sige, hvad Kvinder siden gjennem Sekler har gjentaget, naar de gribes i en Brøde: Jeg vidste ikke!

„Syndefaldet har altsaa fundet Sted.

„Gud udjager Adam af Paradiset. Er det, fordi han har spist af den forbudne Frugt? Nei, det er blot en underordnet Grund; den *egentlige Grund er, at han har lyttet til Kvindens Røst.*"

Hvilken Kvinde føler ikke, at i disse Ord ligger hele Kvindeslegtens Skjæbne.

I disse Ord lurer allerede Mandens hele Overgreb, hans Selvretfærdiggjørelse for den samme Brøde, — hans umandige Usselhed bag dem at lade hende bære Vegten af den, ja, at bruge den som et eviggjældende Paaskud for hans Misbrug af Magten!

Fortolkning af et jødisk Sagn, hvilke Forbrydelser har du saaet over denne elendige Jord! O Eva, o usaligste af alle Sagnheltinder, der i et Øieblik forbrød, hvad dine Døtre gjennem Aartusender maa bære Skylden for!

Altsaa, ikke fordi han havde syndet selv, men fordi han havde lyttet til sin Hustrus Røst!

„Thi den eneste Røst, som Manden bør høre, er Guds Røst; enhver anden Røst kunde kun komme fra Væsener, der var udsprungne fra ham, følgelig afhængige af ham, følgelig ham underordnet.

„. . . Herren lægger nu umiddelbart sin straffende Haand paa Eva for hendes Brøde (??) og Stolthed. Det første Barn, som hun troede annammet af Herren, dette Barn forbander Herren; *Kain* vanker fredløs omkring og kommer til Landet *Nod.* Han formerer sig der, „ved hvem“? Da der endnu kun „bibelsk talt“ eksisterede én Kvinde, nemlig Eva, kommer vi til den Hopotese, at det kan have været ved en Abinde . . . . Havde Dyrene ogsaa været ulydige som Mennesket, havde de spist af Kundskabens Træ paa Godt og Ondt? Havde de opnaaet, da det var dem forment at opnaa den høiere Skabning, at give Livet til disse Menneskezerrbilder, som man kalder Aber?“

Han forfølger nu, hvorledes dette Kains Afkom gjennem Slegterne forfines og forskjønnes, indtil det efterhaanden naar den samme Fuldkommenhed, udvortes notabene, som Evas Afkom; — kun Sjælen mangler. Deraf denne blot animalske Menneskelighed, som rager lyslevende op i vore Dage, og som sandsynligvis har givet Anledning til de Darwinske Teorier.

Altsaa endnu en Eva, en ny Syndebuk! . . . Atter det samme Forhold, kun lavere stillet. Har vi forstaaet *Darwins* Teori ret, grunder den hele Menneskeslegt sig paa en hel og holden dyrisk Nedstammelse. Hr. Dumas jun. gaar derimod ud fra, at kun Stammoderen til de lave, sjælløse Mennesker har været dyrisk.

„Den Kainske Æt overlever Syndfloden og fortsætter sig i *Cham*, som atter igjen forbandes og forjages. Det er fra ham, hin Race nedstammer, der er den vanskeligste af alle at samle og kultivere, — dette gamle *Afrika*, som dog nu forsvinder“ . . .

Vi tør af visse delikate Grunde ikke følge Hr. Alexandre Dumas jun. længer i de mørkhudede Spor af hans Racefortolkning, men slutter os heller til ham, hvor han forfølger de andre Noahsønner i deres Verdensskjæbner.

Det samme gjentager sig som før Syndfloden. Menneskene er ikke bleven bedre. Religioner og Stater opstaar og fortrænger hinanden, Civilisationer spirer, blomstrer og udarter, og Menneskene naar tilsidst en saadan Grad af Ondskab, Hovmod og Fordærvelse, „at Gud kun har Valget mellem at udrydde dem ved en ny Syndflod eller — redde dem. Og han beslutter Redningen.“

Mariæ Bebudelse skildres nu med al katolsk Ekstase og en virkelig digterisk Veltalenhed.

„Hvilken rørende Ynde! Hvilken dristig Poesi, hvilken imponerende og dog mild Majestæt! En Engel aabenbarer sig og forsvinder, en Lilje sænker sig mod en bedende Jomfru, og Verdens Frelser, Guds Søn, fødes. Det er Kvindens Triumf i sin ophøiede Skikkelse."

Vi aander op ved disse Ord. Forfatteren af *L'homme-femme* har stillet Kvinden hidtil saa lavt, ja næsten paa Dyrets Trin; Eden var ikke til for hende; uden Selvbevidsthed bliver hun vilje- og ansvarsløs, Redskabet til dets Fortabelse, for siden at behandles som — *fuldt ansvarlig*. Hr. Dumas har hidtil været en af de ubønhørligste Fortolkere og Forkyndere af denne Straffedom over Kvinden.

Opreisningens Time slaar nu, tænker vi; Gud udkaarer Kvinden til den høieste Forherligelse, der kan times en Dødelig, til at være Redskabet til Forsoningen. En fattig, ukjendt ung Pige udvælges til at føde *ham* til Verden, der kom, ikke for at befæste, men for at omstøde Styrkens vilde Lov, der kom for at afsætte Manden som Midler mellem Gud og hans Medskabning og indsætte sig selv som den rette Midler mellem Gud og *Mennesket* ... han, der sagde: „Kommer hid til mig, alle I, der sørger og er besværede!" Og se, Kvinden var den første, der fulgte Raabet, der klyngede sig til ham og skreg: „Det er os, her er vi!"

Opreisningens Time slaar nu. Ogsaa vor Bibelfortolker vil erkjende det. I denne begeistrede Indledning forbereder han os kun paa, hvad der vil komme. Vi venter intet mindre, end at han af Jesu Liv fortrinsvis vil samle og dvæle ved alt, hvad der tjener til denne Opreisning, og indsætte Kvinden i hendes rette Menneskeværd.

Men han udsøger i Frelserens Mund kun et eneste Ord. Vi vil se, hvilket dette Ord er.

„Nu vel, Monsieur," bliver han patetisk ved — man erindre, at han staar ligeoverfor Hr. *d'Ideville*, Spørgsmaalets Opkaster — „nu vel, han, som fødtes af en Jomfru, han, der sagde: „Jeg er Aanden og Lyset"; han, som sagde det, som ingen Mund har vovet at sige, som ingen menneskelig Mund tør sige efter ham: „Hvem kan overbevise mig om en Synd?" — han siger til denne Jomfru, denne uforlignelige Moder, da denne i Bryllupet i Kana bemerker til ham, at de mangler Vin:

„Kvinde," siger han, „hvad har jeg med dig at skaffe? Min Time er endnu ikke kommen.""

Dette kan ikke misforstaaes. I disse unegtelig barske Ord vil Forfatteren atter og fyndig have betegnet den Stilling, Kvinden skal indtage i Skabningen.

Er denne Gjengivelse efter *Johannes* at stole paa? I vor autoriserede Bibeloversættelse staar der: „Kvinde, hvad vil du mig? Min Tid er endnu ikke kommen!“ Den kan være streng, den kan være *mild*, denne Tiltale; men Hr. Dumas vilde neppe synes om, at vi gav den en mild Fortolkning.[1]

Hr. Dumas fortsætter:

„Hvis vi nu vilde holde os til Teksten, saa vilde jo Jesus ikke engang have Ret til at sige: „Hvem kan overbevise mig om nogen Synd?“ thi den første den bedste kunde svare ham: „Du har selv overskredet Guds Bud, hvis Søn du siger dig at være; du har manglet den Ærbødighed, du skylder din Moder; ingen af os, hvem du vil lære Loven, har forsyndet sig saa høit.“ Hvad betyder da denne haarde, hovmodige Tiltale *(cette phrase dure et hautaine)*, efter hvilken *Maria*, istedenfor at kalde sin Søn tilbage til hans sønlige Pligt og jage ham, som *Noah* havde jaget sin respektstridige Søn, nøier sig med sagtmodig at svare: „Hvad han siger eder, det gjøre I.“ Og Jesus forvandlede Vand til Vin.

„Denne Frase, Monsieur, betyder, at Jesus gjennem disse Ord besegler det evige, af Gud bestemte Forhold mellem Mand og Kvinde, som den første Mand har forspildt, idet han lyttede til sin Hustrus Røst, *men som det nu efter 6000 Aar gjælder at faa oprettet igjen.*

„I dette nye Eden skal Kvinden ingen Indflydelse have paa Manden, saa at han maa svare hende: „Min Time er ikke kommen.“ Han alene skal dømme om sine Handlingers Betimelighed, og alt imedens han forbinder sig kjødelig og sjælelig med hende til Opfyldelse af Herrens Vilje, bør han underordne hende, forstaa hende, nærme hende til sig, men aldrig underordne sig hende. Gud — Manden — Kvinden gjenindtager da sine respektive Forhold til hinanden. Gud forbliver Alstyreren — Manden ene og alene Mediet, — og Kvinden erkjender sig bare at være — *disponibilité*.[2] Manden skal ikke høre andre end Gud og Kvinden ingen anden end Manden. Hvis Kvin-

[1] Dette *Kvinde*, som klinger saa haardt for vore Øren nu, har dengang ikke gjort det; det har maaske været den eneste Tiltale, hvorfor vi nu har en Legio af de forskjelligste. Selv fra Korset tiltaler Kristus sin Moder med Kvinde. (Anm. fra 1877.)

[2] Da vi ikke vover at oversætte dette Ord, afskriver vi Oversættelsen ordret efter *Borrings* Leksikon: den Egenskab at være til éns Raadighed, være sat ud af aktiv Tjeneste, især Militære, for leilighedsvis at kunne bruges. (Anm. fra 1877.)

den lyder Slangens Røst, vil hun komme til at krybe med den; hvis Manden lyder Kvindens Røst, da vil han dø i hende!"

Men hvis Manden lyder Slangens Røst? Hr. Dumas oplyser os ikke om, hvad Virkning det øver paa ham. Han befinder sig vel derved, maa vi næsten tro.

„— Og derfor er det, at Jesus, Gud bleven Menneske, forat Manden skal vende tilbage til Gud, svarer ikke alene Jomfruen, Moderen, men hele Kvindekjønnet: „Kvinde, hvad har jeg med dig at skaffe?" og Kvinden, erkjendende sin Mester, svarer ydmygt: „Gjør, hvad han siger eder!""

* * *

Efter disse Præliminærer, hvoraf vi har givet et kortest muligt Uddrag, maatte vi være sterkt belavede paa, at Besvarelsen af det opstillede Spørgsmaal vilde falde ud til et „*la mort sans phrase*". Alt syntes truende at samle sig til denne Udgang.

Men vi maa ikke glemme, at Hr. Alex. Dumas fremfor alt er Verdensmand og Pariser. Hjemkommen fra sine Udflugter paa de hellige Enemerker, hvor man, trods hans salvelsesfulde Emfaser, merker, at han ikke befinder sig rigtig sikker, rigtig vel, gjælder det for ham med nogenlunde Behændighed at gaa over i sin rette Sfære, d. v. s. at forsone den strenge gammeltestamentlige Kvindedommerværdighed med Stillingen som — Damernes Ridder. Det er ingen let Opgave. I denne Dobbeltsituation taber han øiensynlig noget af sin Sikkerhed. Han kommer til Punkter i sine Meditationer, hvor han synes at ville lade Naade gaa for Ret. Han vender og dreier Spørgsmaalet, han indrømmer Betingelser, som fraraader Bloddommen; han gjør det i et saa behageligt Sprog, siger os saa mange smukke Ting, at vi begynder at samle os efter Skrækken. Alt synes at drive ham til den Udgang, der svarer til vor kristelige, ja blot menneskelige Opfatning af Spørgsmaalet; vi venter at høre Ord som dem, der lød fra Frelserens Mund til den brødefulde Hustru: „Stat op og synd ikke mere!"

Men vi rives voldsomt ud af denne Illusion.

Og kan vi andet vente!

Skal den gamle Jødedoms strengeste, ubønhørligste Sentenser endnu tilsættes Verdensmandens, Parisercølibatærens Opfatning af Kvinde og Kvindeværd, saa kan det kun afgive en Kombination, der ikke burde skuffe nogen over Udgangen.

Den ypperstepresteliga Iver griber ham igjen og hæver ham til Høidepunktet af hans Overveielser.

„Jeg staar i Verdenscentret, hvor den hele Skabning taler til mig, som den har talt til *Noah* paa Bjerget Ararat, til *Moses* paa Bjerget Sinai og til *Jesus* paa Oljebjerget, og den taler til den ydmygste Dødelige, som vil høre den og tro paa den . . .

„Nu vel, Monsieur, hvis jeg havde en Søn, vilde jeg den Dag, han fyldte 21 Aar, tage ham op paa *mit* Bjerg, og jeg vilde sige til ham . . .“

I en høitidelig Tale udvikler nu Alexandre Dumas for denne sin Søn Resuméet af sine Betragtninger. Men da denne Tale er meget lang, maa vi opgive Referentens Udførlighed og nøie os med kortest muligt at gjengive Hovedpunkterne.

Hr. A. Dumas har altsaa taget sin Søn op paa et — saare høit Bjerg, hvor han først viser ham Verdens største Herlighed i de ideale Menneskeforhold, navnlig Egteskabet.

Han viser ham da først, hvorledes denne, Sønnen, selv skal være *„selon la volonté de Dieu“,* at han kan blive den rette Midler mellem Gud og den lavere stillede Kvinde, for derigjennem at gjøre ham skikket til det ideelle Egteskab — atter, det bedrøver os at maatte sige det — med store Fordringer til vor Indbildningskraft at forsone dette Billede af Manden efter Guds Vilje med den slemme Virkelighed.

Derefter faar vi Kvinden *selon la volonté d'Alexandre Dumas,* der i sin Art ikke maa være mindre fuldkommen. Næst Ydmygheden og Underdanigheden selvforstaaet, maa hun være „troende, kydsk, arbeidsom, sund og glad og — *uden Ironi.* Railleriet hos en Kvinde er noget djævelsk noget! *(symptôme d'enfer)*“.

Er det maaske for ikke at friste saadan Tilbøielighed, hvor den muligens kunde findes, over Evne, at Forfatteren af *L'homme-femme* i sin Fortale advarer Kvinder mod at læse hans Bog?

Vi vil ikke raade derfra; maatte kun ret mange overvinde sig til at gjennemlæse den! Maatte den have den Magt at ryste dem op til en sund, en levende Indignation, der kunde vække dem til Beskuelse af, hvordan i Sandhed deres Stilling er, naar Forhaanelser som de, denne Bog indeholder, skal slynges dem i Ansigtet . . . hvad siger vi, naar de ikke engang tør skue sine Ofre frit i Øinene, men disse skal grimaseres af bag sin Ryg!

Maatte kun ogsaa ret mange af „de høithædrede, der ikke klager“, læse den, og de vil rødme over sin Tilfredshed.

„Hvis du,“ ender han sin Tale til denne unge Søn, „hvis du, trods al din Forsigtighed, al din Menneskekundskab, din Dyd *(ta vertu)*, din Godhed og Langmodighed har ladet dig skuffe; hvis du har lænket dig til et uværdigt Væsen, der misbruger din Tillid; hvis Forbrydelsen mod dig er aabenbar, Bruddet uopretteligt, da, naar Lovene, der giver sig Ret til at knytte, vægrer sig ved at løse Baandet, da *opkast dig selv i Herrens Navn til Dommer og Hevner (exécuteur) af denne Skabning: — Dræb hende! (Tue-la!).*“

* *
*

Vi staar bedøvede.

Hvor befinder vi os? spørger vi atter.

Vi trænger i Sandhed til at besinde os. Vi maa langt tilbage i Mørkets Tider, eller maa, skal vi endelig afkræve vor Tid Ansvaret for en Bloddom som denne, ty til Seraillets eller Dahomeyhoffets sorte Hemmeligheder for at finde Hjemfødsretten til den. Og saa nævner Naturhistorien os enkelte Dyreracer, hvor der til Hannerne ligger det besynderlige Instinkt, hvis „Forbrydelsen er aabenbar“, at øve den egteherrelige Lynchjustits. I den civiliserede Verden troede vi dog hidtil kun, at den hørte hjemme i de edsvornes Rækker, og at den blot kunde forkyndes fra Domstolene til overbeviste Mordere. Nei, det er et Spørgsmaal, som er optaget paa vor humane Civilisations Dagsbudget, som koldblodig diskuteres mellem Mænd, der kalder sig Kristne og Gentlemen, og det i en Tid, da de fleste Nationer med Gru vender sig bort fra Dødsstraffen.

Hvor er Grænsen, hvor en Mand ikke har Ret til at øve denne Lynchjustits? *Tue-la!* — Om det sker med en af Udsvævelse udmarvet Arm, kommer det ikke an paa. Hustruen er grebet i Utroskab med en eneste: *Tue-la!*

Tue-la! siger Stortyrken kun ved en skrækkelig Fingerbevægelse.

Tue-la! siger Storkefar og hvæsser sit Neb.

Tue-la! siger Alexandre Dumas, Medlem af det franske Akademi, Ridder af den Hellige Ludvigsorden etc. etc. i Aaret Attenhundrede og fireogsytti efter kristelig Tidsregning.

EN AARHUNDREDETS TANTALUS.

„Es geht eine uralte Sage unter den Völkern des Orients und des Occidents, dass jede gute und böse That ihre unabwendlichen Folgen habe für den Thäter. Und kommen wird der Tag, wo sie dem Tartarus entsteigen, die furchtbaren Töcher der Nacht, die Eumeniden, — beim Styx — bei diesem Flusse schwören wir Götter niemals falsch — kommen wird der Tag, wo sie erscheinen, die urgerechten Schwestern mit denselben Schlangengeisseln, womit sie den Orestes gegeisselt — ich bitte, lieber Leser, denke dir dabei die Wolfschlucht und Samielsmusik" *(Heine).*

Saa skrev han i sit første svulmende Overmod, idet han lod disse Varselsord med knusende Haan falde ned over en ulykkelig Modstander.

Arme Spotter! Vi behøver ikke Ulvesvelg og Samielsmusik til denne forfærdelige Tekst for at høre de ubønhørliges Trin i dem. Vi sætter kun et Par Aarstal til denne Tekst, og disse Aarstal heder 48—56, medens vi, gruende for vore egne Tanker og Følelser derved, vender os bort fra det bøiede Jammersbillede, man har stillet foran den samlede Udgave af hans Skrifter, der — o saa grusomt — illustrerer disse hans egne Varselsord.

Da hviskes der et Ord, bønlig besvergende, der drager vort Blik uimodstaaelig tilbage igjen til det bøiede Jammersbillede . . . var det en Engels medlidende Røst? . . . Men dette Ord er *Buch der Lieder.*

Buch der Lieder!

En smertelig vemodig Erindring, en kjærlig Beundringens, vækker dette Ord i os! Heines *Buch der Lieder!* Hvor jublede ikke vor Ungdom ham imøde i *Buch der Lieder!* Det var netop i hine uforglemmelige Gjæringens Aar, vor nyvakte Poesis rigeste Udspringstid, der endog rev vore unge Skjønheder med sig ind i Aandshvirvelen, og hvorfra enkelte vegtige Mandsnavne endnu kan klinge ud af Dagens travle Forretningslarm, en Tid rig paa Geni og Skjønhed som ingen anden før og efter den! Da var disse Mænd alle unge og forelskede, og de kunde knapt føre en Samtale tilende uden et Citat af Heines *Buch der Lieder*, og de unge Damer tilstod rødmende, at de allerede kjendte disse henrivende, bedaarende Strofer. Var ikke Nedskriverinden heraf selv en af de mest henrevne, mest bedaarede? Hvor har hun ikke, da hun kom

i Besøg til hans Ungdoms By, Scenen for disse hans første sarte Hjerteerfaringer, ikke kjæmpet mangen varm Strid med hans Landsmænd, der nøkternt vilde se i ham kun en aandelig *gamin*, Kjøbmandsstadens slemme *enfant terrible?* Hvor gik hun ikke i næsten andagtsfuld Beundring forbi det Hus paa Neuerwall, man betegnede som Heines Moders! Hvad der blomstrede bag disse Ruder, maatte være Lotosblomster eller i det mindste hine hvide, drømmende Liljer, der efter Naturens Orden tilhørte den dybe, stille Sø, men som ved et Under drog sin Næring af Luften, hvori *hun* aandede, „in dessen seelig süsser, trauter Nähe ergriff ihn oft ein wehmuthsvolles Zagen!“

Da kom hans næste Bøger ud, og saa de næste derefter; hun læste, og hun læste og lod som ingenting — stred endog stivsindet for ham som før.

Men inde i Hjertet var der skeet et Brudd. Troen paa ham som Ridder — som *vor* Ridder uden Frygt og Daddel — havde faaet et Knæk. Uden Frygt var denne Ridder endnu, o kun altfor dristig, men ikke uden Daddel; Huset paa Neuerwall tabte sit Trylleri, og Dybets rene drømmende Vekster forvandlede sig til almindelige Vindusblomster.

Og o, hvilke Brandliljer var det, hvilke skarpe, stikkende Kaktus! hvilken kvælende Valmuflor!

Der fulgte en Tid, da vore unge Mænd slugte ham ivrigere og citerede ham mindre, da vore unge Damer rystede uvidende paa Hovedet, akkurat med den Mine, hvormed man fornegter en forloren Slegtning og forsikrer: Vi kjender ham ikke; han hører slet ikke til Familien. Da var der kun én i Kredsen, der havde Mod til at sige: O visselig, vor var og bliver han; men han er ikke mere! Fred — Erindringens, Glemselens Fred — over hans Minde!

Heine, vor Ungdoms *Heine,* arme, bedragne Himmelstormer, *Prometheus, Tantalus,* du! Ja som Tantalus har du levet, som Prometheus har du endt, haanleende, tænderskjærende paa din selvberedte Marterklippe. Ja, som hin usalige Søn af Zeus har du levet, og jo mere du vansmegtede, des mere berusende har du skildret hin Gudernes lokkende, kjølig perlende Drik, der gik dine Læber forbi ... Thi maaske ikke en af disse ophøiede, saa tryllende Kvindeskikkelser, ved hvis Fødder du siger, at du drømmende har havt dit Sæde, ingen stoltblikkende *Mylady*, ingen *Donna Klara*, ingen seraflig *Veronika* vil du i Virkeligheden have staaet nær eller vundet mindste Magt over, og i din bitre Smerte derover merkede du knapt selv, at du

sank dybere og dybere ned i det Svelg, hvorfra ingen Reisning mere er mulig, og hvorfra Døden alene er den lindrende Befrier, og hvor du endte med at spotte Gud, der havde skabt den rene, høitstillede Kvinde, du ikke kunde naa, arme Tantalus-Heine!

Hvad Navn skal vi give denne Skjæbne, der lod en Mand dø som Kvindespotter, der var født med alle Anlæg til at blive deres varmeste Forkjæmper, der begyndte som deres begeistrede Sanger?

Vi har kun én Grund at henvise til, den samme, vi altid maa henvise til, den dybe, den bundløse, der udspinder sig mellem Mand og Kvinde, Moralschismaet mellem dem, dette Svelg, som man stadig søger at udvide. Hvor skal vi finde en Lignelse hentet fra Himmel eller Jord, der svagt kan betegne denne rædselsfulde Kløft! Tøilesløs Frihed paa den ene Side, asketisk klosterlig Betvingelse paa den anden, — en Frihed, der støder sit Hoved itu mod det unærmeliges Klippemur og bedøvet styrter i Afgrunden, — en Frihed, der bliver til en værre Forbandelse end Pruderi- og Kastefordommenes selvmorderske Afsperringssystemer!

Det er denne Forbandelse, som dobbelt vil have rammet den ulykkelige, hvis Minde vemodig vækkes i os. Og hvorfor dobdelt? Vi vover kun et Fingerpeg til at besvare dette Hvorfor. Det ene skal vise mod hans Herkomst, der sperrede hans aristokratiske, ideelt anlagte, erotiske Natur Adgangen til sit Ideal, det andet mod hans Fødselsaar, som trykkede ham tilbage i en Tid, der endnu ikke havde begyndt sit Befrielsesverk fra Fordommenes Trældom, ja hvor der gaves Lande, der udelukkede hans Race, — et Befrielsesverk, hvoraf han kun skulde opleve de første kaotisk vilde Udbrud. Hvem tænker ikke her paa den Jubel, der fyldte ham, da Efterretningen om Julirevolutionen naaede ham paa Helgoland, og paa hans seiersglade Overflytning til Paris? Her løsnede da endelig Baandene, og ikke Politikkens alene, men alle, der havde sammensnøret og besværliggjort Menneskehedens sunde, naturlige Aandedræt. Her ingen Kastehovmodets og Pruderiets grundfaste Mure at støde sig imod; her brød *Aanden* seirende Veien til Hjerterne; her skulde han endelig finde de Idealer, han saa brændende havde søgt: Skjønhedens — Kjærlighedens — Berømmelsens — Triumfens — o, hvor mange!

Arme Digtersjæl! Dybere, smerteligere end i hans Fædreland vil Skuffelsen have rammet ham *her*. Det er ikke den ideelt higende, den utilfredse, den fremmede, som Verdens-

staden byder Opfyldelsens Kranse; men for *Skuffelsen* aabner den des villigere sine Arme, og for Skuffelsen har den Daarelsen, Døvelsen, — Hvirvelen — *Afgrunden.*

Arme Digter!

. . . .

Ja, Kjærlighedens og den ideale Kvindeligheds Sanger er selv gaaet vansmegtende gjennem Livet. Hun har intet til Gjengjæld givet ham, den af ham besungne Kvinde, uden en flygtig ungdommelig Beundring og nogle golde, æstetiske Rørelser, der snart skulde ende i Afsky. Marmorlig ubevægelig som hin milesiske Gudindeskikkelse, den kydske Skjønheds Sindbillede, til hvis Fod han engang, halvt allerede Dødens Bytte, slæbte sig og sønderknust omfattede, har hun skuet ned paa ham fra sin kolde, strengtbefæstede Høide, den af ham besungne Kvinde, — har hun set ham synke uden at række en Haand til hans Redning, uden Hjerte for hans Kvaler, uden Bøn for hans Frelse, og *Buch der Lieders* skjønheds- og poesiberusede Sanger dør paa sit aarlange Marterleie i en trofast Grisettes Arme, der aldrig havde læst et Ord af hans herlige Sange.

Paa *Montmartres* Kirkegaard hviler hans Støv. Jeg har aldrig været der; men i Tankerne vandrer jeg altid, naar jeg har gjestet den store By, didop til hans Hvilested. Og jeg lægger min stakkels Krans der og siger nu som dengang: *Vor* var du dog! . . . Vor Ungdoms Digter, vor tabte Digter: Fred — Erindringens, Glemselens Fred — over dit Minde!

II.

BREVE OG TILEGNELSER TIL FORSKJELLIGE

TIL FRU IBSEN.

(Med et gammelt Smykke.)

Jeg stod med Søljen tankefuld i Haand.
Da randt — som ved et Stød — mig pludselig i Hu:
Hin gamle Æt paa *Østraat* jo tilhører du.
Og visselig ei blot ved Blodets Baand,
Men og i Sind og Aand og sterken Vilje
Du slegter paa hin vældige Familje; —
O, slige Kvinder trænger vi just nu!

Jeg stirred paa det underlige Smykke
Med sine plumpe Slyngninger og Snirkler,
Der sært Facetterne, de kantede, omcirkler,
Og tænkte: Skal til Sagnet ret vi fæste Lid,
Saa skriver dette gamle Stykke
Sig helt jo fra Fru *Inger Ottesdatters* Tid; —
Kanhænde har hun selv det baaret . . .
Og derfor skal det ogsaa arvetages —
Notabene, hvis det ikke vrages —
Af den af hendes Slegt, høitideligen kaaret,
Der, fjernt fra hine vilde Tiders Gru
Og mildere i Hu,
Midt i vort kjære, dog ei ganske greie Nu
Har vidst dets Traade stille, snildt — at greie.
Kortelig og godt, —
En af Fru Ingers Slegt skal Søljen eie,
Der, med et Kvindehverv, et stort, benaadet,
Har dette Hvervs Betydning fuldt forstaa't,
Dets Magter kjærlig mildt, dog kraftig raadet; —
Og det har du, *Susanne* . . . Det har du!

TIL AUGUST BOURNONVILLE.

Ved Opførelsen af hans herligste Ballet, *Et Folkesagn,* i det nye Skuespilhus i Kjøbenhavn.

I Vuggen alt af Dybets Magter røvet,
I Dybets Kunster altfor tidlig øvet,
Med vilde Lader — Smilet tamt og mat,
Af Frækhed hyldet, — Gratier forhadt,
Mens Søstermuserne sig vendte bort bedrøvet,
Saa fandt med Kunstneridens hele Gru
Terpsichore, din Yndling, engang du.
Men var af Genier hun end forladt,
Hun trodsig pukked dog paa Gudeætten.
Der skulde dømmes, Rettens Kreds var sat,
Og dig man valgte til at skille Trætten.
Lang Prat var ei din Skik, din Dom var Handling.
Du Staven svinged; — brudt var Mørkets Magt,
Og viet ind til Sjælelivets Pakt
Din Musa — første Gang i Høitidsdragt,
Huldt rødmende steg frem i sin Forvandling.

Fortidsballetten i dens Prunk og Pragt
I Grav var lagt,
Af Tiden dømt, i Misgunst sunken,
Dens tomme Sansekogleri.
Med Aandens Skabervilje
Paany du vakte paa din Scenes Tilje
Guddomsfunken,
Livet i dens Liv: *dens Poesi.*
Med al sin dulgte Fryd,
Sin Higen, sine Længsler, kvalte Smerte,
En Maske gik den der, berøvet Blik og Lyd.
Du Stemme gav den, du gav den et Hjerte
Og lod den, baaret af din Musas Trylleri,
I rigest Billedrække flagre os forbi.
Blødt vugget paa de hede Soners Vande,
Den toner til os, *Fjernt fra Danmarks Strande*,
Fra Golfens Underby,
Hvor over Bjergets Kegle, høit mod Sky,
Ildsøiler gløde.
Paa Rytmers Takt,
I Sydens hele Farvepragt,
Sødt lokkende den svæver os imøde;
Den vinker os fra Fjeld og Dale,
I Fjeldets Brudeskik, i Alfers Dans paa Sletten;
Den tyder os, i Slottets Høitidssale,
Løst fra sin stive Panserdragt,
Den rette Mening, skjult i Menuetten;
Den kom tilorde
Selv der, hvor Guder bænker sig om Borde.
Dog ikke mindre
Vi ser den funkle, ser den tindre,
I Jætters vilde Leg, fra Bjergets Indre . . .
I Trollets Hjertekvaler.
— En vildsom Funke, der i Mørket blinker, —
I Pigens Blik, naar hun sin Længsel maler,
I Korset, der i Drømmen salig vinker,
— Hvor gribende den til os taler!
Kort — hvor vi drages hen, mod Dybet eller Himlen,
Til Guders høie Sæder, Trollelagets Lyst,
Til Dagens travle Glæder, Sagnets Taagekyst, —
Til Høiloftsvalen eller ned i Vrimlen,
Der møder os, paa et Geniets Bliv —
Ei Livets Maske blot, men Livets . . . Liv.

Hvor er vi? Sig! ... Er det de samme Bredder,
Hvor trættet, halvt bedøvet, engang vi
Af Øienslyst og sjæletomme Glæder —
Med stille Suk: O var det snart forbi! —
Naar det kom høit, beundred Pirouetten?
Se dette er der Sans og Mening i!
Her sidder vi som tryllet fast til Pletten.
I Skrækkens Gys vi ler, af Fryd vi græder!

Det er, saa lød en Røst, den samme Scene,
Erkjendt kun af den himmelske Kamene
Og givet Kunstens høie Viestempel.
Vi varlig kun, hist fra det gamle Tempel,
— Velsignet være det! — der nu er Grus,
Den flytted hid og gav den bedre Hus.
Og her, som der, sin Mester skal den ære,
Og her, som der, skal manende og tyst
Hans glade Kunst os midt i Hvirvlen lære:
Til Tidens Alvorsverk den sit vil bære,
Dens Løsen ogsaa er: Ei blot til Lyst.

BREV TIL M. ERNEST LEGOUVÉ,
MEMBRE DE L'INSTITUT.

Paris den 31te Mai 1875.

Monsieur!

Tillad en Fremmed, som under et kortvarigt Ophold her i Paris har søgt og læst Deres *Histoire morale des femmes*, at udtrykke for Dem den Beundring, denne Bog har vakt, en Beundring, der, mere endnu end den kunstneriske Behandling af et delikat Emne, skyldes den Aand, der helt igjennem besjæler dette Verk. En sand Ridder uden Frygt og Daddel er her traadt i Skranken for en Sag, som Mænd, af gode Grunde, helst unddrager sig, en Sag, som, uagtet den uimodsigelig maa regnes til Menneskehedens største og vigtigste, dog maaske er den ugunstigst stillede af alle Sager, der for Tiden underkastes en Prøvelse.

Slaveemancipationens raske Udgang kan man forstaa; her stod to vældige Magter mod én. De ikke-slaveeiende med sine stumme Klienter mod Eierne, den hele humaniserede Menneskehed mod en liden forsvindende Parcel af samme. Men hvad Udsigter har en Sag, hvor de forurettede maa søge Forsvarerne

blandt Foruretterne selv og kun har deres Ædelmod og Retfærdsfølelse at haabe og frygte alt af?

Naar jeg siger, at Deres Verk har vakt Beundring, maa jeg endnu føie til: Taknemmelighed — Taknemmelighed, ydet Dem i fuldt Maal af Kvinden og — jeg nødes til at bekjende det, Forfatterinden.

Forfatterinde ja — og det i et Land, som, medens det noget forsinket endnu maa arbeide paa at indtage en Rang blandt de ældre civiliserede Stater, resigneret finder sig i at regnes til Halvbarbarers, i det fjerne, af Deres Nation endnu kun lidet kjendte *Norge*.

Spørgsmaalet om Kvindens Frigjørelse er ikke ukjendt i vore skandinaviske Lande. Sverige har Æren af her at være gaaet foran og havde allerede tidligere, inden Sagen endnu havde vundet et Navn, en Form, i *Fredrika Bremer*, en af alle høiagtet fortræffelig Fortalerinde. Nutiden har fortsat hendes afbrudte Verk, dog mere i en praktisk Retning, i en Bestræbelse for at aabne Kvinder Adgang til nye Næringsveie, medens Spørgsmaalets *ideelle* Side endnu ikke i vore nordiske Lande har fundet nogen Talsmand som dem, der er traadte op i Frankrige og England. Hvor de rige lukker sin Haand, bliver Enkens Skjerv en Rigdom: Sandheden tro, nødes jeg til at oplyse, at den Forfatter, der for Øieblikket saa godt som alene har prøvet en Behandling af Spørgsmaalets *moralske* Side, er den samme, som sender Dem denne Hilsen, men som ogsaa, ved at gjennemlæse *Ernest Legouvés Histoire morale des femmes* for første Gang, skamfuld blev sig sin Utilstrækkelighed bevidst, dog kun for at føle sin Stræben dobbelt hævet og styrket i en anden.

Ja, en Fremstilling som denne staar det kun i en Mands Magt at give; den vil veie mere i Vegtskaalen end ti Bind fyldte med en Kvindes afmægtige Klager! For Historiens, for Kjendsgjerningernes Magt skal alt og alle tilsidst bøie sig! . . . Saa sagde jeg, da jeg, med Hjertet sammensnøret af Rædsel, flere Gange maatte vende mig bort fra disse Skildringer af Fortiden og dens Misgjerninger, bort fra disse Love, der endnu i vore Dage — en Skjendsel for vor Civilisation! — beskytter og begunstiger saadanne Misgjerninger! . . . Men *en Mand* har delt denne Rædsel for en forbrydersk Fortid, delt denne Foragt for Nutidens Egoisme og hyklerske Despoti,[1] han har udtalt denne

[1] En merkværdig Paragraf i denne franske Lovgivning, der i Rettigheder stiller Kvinden i Række med „Forbrydere, Mindreaarige og Imbecile“, er den, at det er Kvinder forbudt at gjøre sig bekjendt med disse Love. Det kan man kalde Bøddelens Galanteri, naar han binder for Øinene! (Anm. fra 1875.)

Rædsel, denne Foragt i Ord, der river med sig som Lavinen, der splintrer som Lynet, men som ogsaa virker mildt vækkende og befrugtende som Solstraalen. *Voilà l'avenir!* sagde jeg, og trøstet lagde jeg Bogen bort.

Jeg sagde Utilstrækkelighed, jeg kalder det Afmagt, og jeg mener det af et oprigtigt Hjerte, naar jeg sammenholder Deres storslagne, til et Slag sammentrængte Indlæg i Kvindesagen med mine spredte Tankefragmenter. Dermed tør jeg ikke paastaa, at disse Bestræbelser har vist sig ganske virkningsløse. Ogsaa jeg har nydt den Tilfredsstillelse, som kun den opnaar, der sætter sin personlige Stilling, sin Livsfred ind for en usedvanlig Sag. Der mangler ingen, Monsieur, af disse dyre Trofæer, som man bringer hjem fra den Slags Kampe, hverken Glædesglimtene eller Lidelserne, hverken Anerkjendelsens Sødme eller den hadefulde, smaalige Misgunst.

Min Mand var Professor ved Universitetet i Christiania. Jeg har kjendt flere mere udprægede Aander, men ingen mere harmonisk begavet. Han var den, som gav Stødet til, at en taus, fortrykt Skabning, som kaldte sig hans Hustru, betraadte den Bane, der ved hans Død aabnede sig som en Slags aandelig Livsredning for hende. Vort korte Samliv syntes kun bestemt til at klargjøre for os selv og for hinanden, hvor merkværdig enige vi var i alle store Livsspørgsmaal, og til at opdage, hvor grunduenige vi som oftest var med Verden udenfor os. Saa syntes jeg ved hans, ak, saa tidlige Bortgang kun bestemt til at føre hans Idéer ud i Livet, en Mission, som mere end én Gang har øst Styrke og Udholdenhed i Tanken paa ham.

Saa meget, Monsieur, troede jeg at skylde Dem til Oplysning af dens personlige Forhold, der navngiven bærer en Hilsen til Dem fra *mange, mange.* Det er nemlig ikke uden Overvindelse, at jeg maa negte mig den Tilfredsstillelse, det vilde været for mig at opsøge Dem og personlig gjøre Deres Bekjendtskab. Et Lidende, som Paris's herlige, milde Foraar ikke har bragt den forventede Lindring, driver mig til snarlig Afreise for at søge mulig Helbredelse gjennem en af Hjemmets Brøndkure. Saa maa jeg indskrænke mig til at sende Dem en søsterlig Hilsen og Tak — endnu en Gang *Tak* fra mig, fra alt, hvad der heder Kvinde, for Deres herlige Bog. Jeg vil gjøre alt for i vort Norden at vække den Opmerksomhed for den, som den saa høilig fortjener.

Modtag, Monsieur, Forsikringen om den Høiagtelse, etc.

* *
*

Ovennævnte Verk af den baade som Menneske og Videnskabsmand høit ansete *E. Legouvé* saa allerede Dagens Lys i 1849, altsaa til en Tid, da den Sag, hvori den senere er bleven et saa mægtigt Indlæg, endnu ikke ret var optaget paa Tidsforhandlingernes Budget.

Forfatteren oplyser os i en Fortale om, at han, betænkelig over det uvante Emne, først besluttede at give Hovedindholdet i Form af Foredrag. En Række Forelæsninger, afholdt i *Collège de France*, fulgte Beslutningen. Den levende Deltagelse, ja varme Interesse, hvormed disse Foredrag mødtes af alle, fra Studenter til Universitetets Ældste, hævede enhver Betænkelighed for Udgivelsen af Bogen, der senere har oplevet flere Oplag.

Brevskriverinden har ikke troet bedre at kunne vække Opmerksomheden for dette Verk blandt Landsmænd end ved kort og godt at offentliggjøre ovenstaaende Skrivelse til Forfatteren.

Saa være det da anbefalet til alle og enhver, der ønsker at danne sig et paa historiske Fakta grundet Udgangspunkt for Opfatningen af en Sag, der endnu hos os stevner frem paa Ræsonnementets og Følelsens usikre Vingeslag.

ET BREV TIL DIGTEREN H. C. ANDERSEN,

skrevet, men ikke sendt, efter Læsningen af hans i 1860 udkomne Selvbiografi ... ogsaa et Blad — et tørret — til hans Grav.

Alle Deres Bøger har vi læst heroppe med Glæde, hver ny Samling Eventyr, hver ny Roman blev hilset som længselsfuldt ventede Børn, der kom hjem i Ferien, og som vi fandt smukkere og smukkere, og at de havde vokset saa og saa meget siden sidst. Men intet har glædet os mere end Deres eget *Livs Eventyr*. I dettes Lys læste vi atter *Andersens Eventyr*, og nu forstod vi dem først rigtig. Nu først følte vi ret, hvorledes Storken var tilmode mellem Kalkunerne, og hvad en Elling har at udstaa i en velkonditioneret Hønsegaard, fordi den hverken kan gale eller lægge Egg, og — tro mig! — ingen har fulgt den grimme Elling gjennem alle dens Trængsler og alle dens Ængstelser med en mellem Graad og Smil varmere skiftende Forventning, og ingen har med større Jubel hilst dens Forvandling end *vi*, end *vi*.

Vær hilset, stolte Svane paa Poesiens drømmende, sivomkransede Speil! Vær hilset i din Forvandling! Vær hilset, Eventyrets Digter!

Saa lyder manges Tak, og forsmaa den ikke, misagt den ikke, fordi den kommer fra *Norge*. De mistror os, det har jeg fra Deres egen Mund, De mistror os som det *haarde*, det, der volder Dem mest Frygt af alt, som det maaske endnu haardere end det, De har havt at kjæmpe med blandt Deres egne. Og dog — om det ikke var saa? Det er sandt, vi viser os under-

tiden lidt studse, lidt skarpkantede i Omgang. Af og til overkommer der os ogsaa virkelig, som De i Deres *Elverhøi* saa levende gjengiver for os, en Lyst til at strække Benene op paa Bordet; men det er blot af Generthed, af gammel Vane, ikke fordi vi synes saa godt om det selv. Jeg tror endog, at vi vilde forstaaet Deres Individualitet vel saa godt som Deres egne Landsmænd, var den traadt op imellem os; vi vilde behandlet den kameratsligere, mere trohjertet bekjendt. *Espen Askelad* er barnefødt hos os, men ikke nede hos Dem, og vilde altid lettere fundet frem heroppe; alle vore store Mænd har mer eller mindre været Askeladder. Dette kan tyde paa en Mangel ved vor Udvikling; men det har ogsaa sine gode Sider. Vi er saaledes endnu ikke naaede derhen, at vi har en dannet Plebs. Vor hjemlige Plebs forstaar sig slet ikke paa Æstetik, den forstaar sig kun paa Hestekritik og Nævetag. Den dømmer og angriber kun i sin egen Sfære. En Digtersjæl kan have det ondt nok — Gud bedre det! — oppe hos os, fordi *deres* Antal, der skal give den Ly og Varme, endnu er saa faatalligt; den kan hungre, den kan fryse, den kan synke hen i Dvale, den kan omkomme paa mange Maader; men den vil neppe være udsat for Stenkast af behanskede Hænder.

Dog, et underligt Held har ført Dem gjennem disse Farer, og nu sidder De rolig og tryg bag Skjoldet af Deres Lykke. Thi for Lykken har baade Dannede og Pøbel dog tilsidst Respekt, for den Genialitet bøier de sig; thi Lykken er en Genialitet, den sjeldneste, der falder i Dødeliges Lod at eie. Og her mener vi ikke den Lykke, at „have Lykken med sig“, denne Tilfældets plumpe, blinde Gunst, der ogsaa paa en sær Maade har raadet i Deres Liv; denne Lykke, der, hvergang *H. C. Andersen* satte Foden udenfor sit eget Land, stod og ventede paa ham for at styrte ham i Armene i Skikkelse af Nationernes Digtere, Fyrster og Ædlinge, der altid rakte ham Hovedgevinsterne fra Juletræet, der, hvor han vendte sine Skridt, banede ham en Vei fuld af Jubel og Hyldest, som neppe nogensinde er timet en Digter . . . Nei, ikke denne Lykke mener vi, men den, som bor i ham selv, Barnesjælen, Aladdinsgladsindet, der lod ham opleve alt dette som et Eventyr! Lykken ligger ikke i, at Kongen af Preussen sender ham den grønne eller røde Ørns Orden, men i, at han bliver saa „usigelig glad“ i den, og at han ovenikjøbet fortæller os, hvor „usigelig glad“ han blev i den. Dette er det, som rører; thi hvor usigelig glade andre end bliver i en saadan, saa meddeler de os aldrig noget af den Glæde, men beholder den egoistisk hos sig selv.

Og denne Glæde, dette aladdinske Barnesind, der over Hulens Glimmer og Rariteter glemmer, at Niddet har styrtet det ned deri, — denne Gudernes ødsleste, kosteligste Gave til sin Yndling er det, som har reddet Dem, os saa kjære Digter, gjennem Deres Livs *Modgang*, ligesom De har reddet *den* gjennem Farerne og Anfegtelserne af en næsten uhørt *Medgang*, og den er det, der skinner gjennem Deres Livs Eventyr, ligesom Underlampen, der oplyste de øvrige Skatte og Stene, saa ogsaa vi kan se dem og glæde os og føle os som Børn igjen og tro paa en Lykke som H. C. Andersens.

TIL HR. B. C.,

Forfatteren af *Øiebliks-Fotografier*.[1]

I.

Behøver man blot at være en sympatetisk Læser for at nyde den Ære at blive dediceret Deres Bog *Øiebliks-Fotografier*,[2] saa har jeg for længe siden med fuld Ret tilegnet mig den. I denne Slaphedens og Fortørrelsens Tid, hvori vi lever, har paa mig, og jeg tør sige mange med mig, disse Skildringer virket som en Regnskur i Ørkenen, naar man i hundrede Dage kun har havt Kamelmaverne at tage til.

Tilgiv Idéforbindelsen — men en svag Følelse af noget lignende, lettende, befriende havde jeg for et Par Aar siden, da jeg — selv en af de frygtsomste, af Tidens Friheds- og Lighedsaand fuldkommen kuet Husmoder — hørte en anden Husmoder læse et opsætsigt Tyende dygtig Teksten ... Jeg vilde ikke engang afvente Udfaldet, af Frygt for at forspilde det oplivende Indtryk, men skyndte mig derfra. Det satte mig saa velgjørende tilbage i Tider, da Myndighed og Subordination i et Hus ikke blot var en tom Lyd, hvor „Unoderne" ikke slap for saa godt Kjøb, for ikke at sige nød ligesaa delikate Hensyn, som Høfligheden og en eksemplarisk Opførsel ellers kun har Ret til at møde ... denne skikkelige, saa bagtalte Tid, hvori der vistnok anvendtes Prygl og andre lignende kraftige Midler, som vor forfinede Tid nu ser smilende ned paa, til at befordre Samfundsopdragelsen, men hvor man ogsaa fandt en Hengivenhed, en Trofasthed, som man ikke kjender nutildags, — noget, man kaldte *Ærbødighed*, vil jeg ikke engang tale om.

[1] Intet afsendt Brev. (Anm. fra 1877.)

[2] Se Slutningskapitlet i samme. (Anm. fra 1877.)

De vil, ærede Hr. Forfatter, af denne Indledning allerede se, at jeg regner mig en Smule af Faget, altsaa hører til „de sympatetiske Læsere“. Hvor forskjellige vore Sysmaader i visse Henseender kan være, hvorom jeg senere vil tillade mig en lidt nærmere Drøftning, saa mødes vi dog i samme Interesse, driver paa en og samme Forretning: *Misfornøielsens* — med den Forskjel, at De maaske mere kan kaldes Specialist i Faget, medens jeg — De vil erindre, at jeg hører til de frygtsomme — feigt skyr at angribe enkeltvis; jeg forsøger mig i Forretningen med Klager og Misfornøielser og diverse Sorter Haabløsheder og Fortvilelser — for at blive i Lignelsen, mere *en gros*.

Dette er tildels begrundet deri, at nede hos Dem arter Typerne sig langt mere udpræget, mere letgribelige end oppe hos os. Vi er et tungere Folkefærd, faamælte Atlaser, som De kalder det. „Den bestandige Borgerlighed“ vil derfor ytre sig mere faamælt reserveret, altid være mistænksom paa sin Post mod alt, hvad der kunde tænke sig den overlegen i noget. „Enhver er god for sig“, er dens Valgsprog. Den kan frembringe utaalelige, men ikke saa let ridikule Figurer. Vi kunde maaske til Nød præstere en Figur som den ubehagelige Sandhedsdyrker, der farer os i Ansigtet med et: „Nu maa De faa Dem en Paryk, det er sandelig paa Tide,“ eller: „Gud, gaar De med Gebiss! Det vidste jeg ikke!“ Men det vilde næsten være en Nationalumulighed for os at præstere noget som Tante Jane og hendes tre Døtre.

De har her en stor Fordel; De vil ikke saa let fortabe Dem i Deres Stof; det byder sig Dem rigelig og villig selv ihænde. De kan begynde i Mismod, men De vil vanskelig kunne vedligeholde det. Udmattet og fortrædiget af Øieblikkets Indtryk, stevner De blot disse Indtryk til et Møde; som berørte ved en Troldomsstav antager de Former, de lever, de giver sig selv til en saadan Fuldkommenhed, saa pudserlig træffende, at inden den halve Række er defileret Dem forbi, er De kommet i bedste Humør. Og saa at tænke, at den samme Virkning gaar de nu hen og øver paa andre, maaske paa sine lyslevende, intet anende Forbilleder, og selv om det hænder, at de „træffer hine Folk“, blive glædet med de utvetydigste Vidnesbyrd om, at Folk har følt sig truffet![1]

Alt dette er mere, end jeg kan sige. De Billeder, jeg maner frem, fornøier mig slet ikke, og andre? Ja det tør jeg endnu

[1] Se Forordet til *Øiebliks-Fotografier*, hvori Forfatteren meddeler en Skrivelse fra en høist forbitret Smaastadsbeboer. (Anm. fra 1877.)

mindre vente; — og dog maa jeg blive ved. Saaledes tænker jeg mig, de vil have været tilmode, disse Fortidens ulykkelige l'Absolutsøgere; de granskede og søgte, til de selv faldt sammen til en Askehob, og hvad de havde opnaaet eller rettere sagt levnet efter hele sin Søgning og Granskning, var nogle Askehobe og — Troen paa det, de søgte. De morer, jeg trætter; De holder Dem til Fænomenerne, jeg stiger i Dybet for at finde Grunden.

Grunden, *Aarsagerne* til disse Tidens uvederkvægelige Fremtoninger, hvoraf De gjengiver os nogle ret iøinefaldende, vistnok fotografisk nøiagtig, men dog saa kunstnerisk belivet, at vi skulde sverge paa at have kjendt og mødt alle disse Skikkelser. Hvem har ikke kjendt „Onkel *Claudius*“ og den uforlignelige „Mad. *Kölle*“, Husbestyrerinden? Jeg vil gjerne lære, har ogsaa omhyggelig veiet hvert af Dem i den Retning givet Vink, der kunde supplere og belyse egne Tanker derom, uden at være kommet ret længer, end jeg var.

Disse Aarsager! de synes at ligge os saa nær, og dog — hvor vi griber efter dem og mener, her er Synderen, smutter de os af Hænderne. Alle peger de tilbage og altid tilbage mod et uendeligt Fjerne, mod en hemmelighedsfuld, i Tidernes Mørke rugende Grundaarsag. Skulde det ikke være en saadan, der som et endnu ikke løst Anathema spreder sig ud over Menneskelivet, og som i alle dets Idrætter og Forhold, selv i de ringeste, mindst paaagtede, efterlader sine Spor? Alt, hvad Tiden eier af usaligt i alle Retninger, skulde det ikke pege tilbage til denne Grundaarsag — denne Verdensopdagelse, der selv først skal opdages, Menneskehedens *l'Absolut?*

Endnu er det kun *Virkningerne*, d. e. Fænomenerne, der beskjæftiger alle Hoveder og sætter Hjerner og Penne i Bevægelse. Nilen med sine Krokodiller og sit Dynd har fundet sine til mindste Detail nøiagtige Historikere og Beskrivere, medens man med en Iver, som om det gjaldt Jordens Redning, har søgt efter dens Kilder. Hvad hjælper det, at man fandt disse Kilder, og at vi paa en Prik faar vide, at den hellige Flod 13 Gange om Aaret sparer Ægypterne for den Møie selv at gjødsle sine Agre? ... Spørg heller, hvorfor Dyndet, der velsignes som frugtbargjørende, tillige begunstiger Krybet og Krokodillerne? Spørg, hvorfor alle vore Samfundstilstande, midt under Kulturens yppigste Fremskridt, i alle Retninger og lige ind i vore inderste Forhold udarter! Hvorfor Menneskene endnu, og vildere end nogensinde, sønderflenger hinanden i Krige, og Forbrydelser tiltager i en forfærdelig Grad? ... Vi har ikke længere

enkelte Mord at byde den schauerlystne paa, men *Familiemord* og Massemord. Hvorfor Opløsningen snigende gjennemtrænger selv hine Skikter af disse vore Tilstande, hvor vi skulde søge Fornyelsen og Vederkvægelsen efter Arbeidet — vort *Selskabsliv?* ... Spørg, hvor der er blevet af de store Mennesker, der regjerede dette, hvorfor vi maa se hint undertiden strenge, men altid velgjørende Supremati, som Aandsoverlegenhed, virkeligt Frisind i Forening med Dannelse og Belevenhed fordum øvede paa dette, vige Pladsen for en arrogant Middelmaadigheds utaalelige Masseherredømme? ... Hvorfor skal vi opsluges af Krybet?

Blandt Grundene til meget af dette, som De, Hr. Forfatter, paapeger, synes De fortrinsvis at udhæve en. De har uimodsigelig her taget det rette Sigte, om Deres Sigtelse naar Maalet og ikke bliver hængende i — Virkningerne; dette er igjen noget andet, og det er netop i denne Anledning, jeg har en liden Hanske at tilkaste Dem. De synes nemlig tilbøielig til at ville velte en stor Del af Anklagen mod vor Tids Unoder og Vanarter over paa det svagere Kjøn, og leverer os ogsaa i Deres Fotografisamling en overveiende Del kvindelige Portrætter, der skal illustrere denne Paastand.

At en stor Del af hine vore Dages uelskværdige Fænomener trives saa vel, maa tilskrives kvindelig Indflydelse (jeg vil sige Mangel paa Indflydelse), deri maa jeg kun, desværre, give Dem Ret. Efter hvad jeg ovenfor har antydet, vil De alligevel føle, i hvilken Henseende min Opfatning deraf vil afvige fra Deres, og at *her* overhovedet er det Punkt, hvorom vi neppe nogensinde bliver enige. Jeg opgiver dog ikke ganske Haabet derom og vil i det mindste gjøre mit til. Vi vil underkaste disse vore Meninger en lidt nøiere Undersøgelse. Forat dette kan ske, vil De ikke have noget imod, at jeg ordret meddeler nogle Uddrag af Deres Bog — afbrudt, det kan jeg ikke indestaa for, af en eller anden næsvis Bemerkning, der ikke kan vente, til Turen kommer til os, medens jeg til Gjengjæld beder Dem taalmodig skjænke mine Tanker derom, der skal følge i et næste Brev, nogle Minutters Overveielse.

Efter et rigt Assortement af kvindelige Fotografier, de nysgjerrige, de paatrængende, Elegancekarikaturen, de butik- og visitstormende, der alle sorterer under Kapitlet „besværlige Mennesker“ og „bestandig Borgerlighed“, faar vi endelig Slutstenen i Kjeden: den *emanciperede* Dame. Overgangen er jo noget brat; skal denne Type kjede sig naturlig til de andre og ikke blive en velgjørende Modsætning til al den usigelige Tom-

hed, Pjattethed og Ynkelighed, som vi netop har taget ind, altsaa en ren Forfriskning ovenpaa, saa maa der rigtignok smøres tykt paa. De Ord, hvormed De indleder denne Type, at hvad De hidtil har skildret, „*er ikke det værste og kan paa ingen Maade sammenlignes med de emanciperede Griller*", spænder ogsaa vor Forventning paa noget rigtig forfærdeligt.

„Frøkenerne *Georgine* og *Aurelia Zampa*, henholdsvis 38 og 40 Aar, Døtre af den fortræffelige Kancelliraad Zampa, hører vel ikke til mine kordiale Veninder; men jeg ser dem dog jevnlig og finder en stakket Glæde i at iagttage deres fortryllende Eiendommeligheder. De udmerker sig begge derved, at de er dannede og arrige."

Dette klinger jo slemt, og dog — den *dannede* Arrighed er vel ikke saa frygtelig endda; — mon det ikke kunde omsættes til, at de to Damer har et aabent Øie og en levende Følelse for Øieblikkets Fænomener, at Harmen ogsaa hos dem kunde bruse lidt op ved at iagttage adskillige af dem; kunde det undgaaes, var jo alt godt og vel, og De, Hr. Forfatter, havde ikke skrevet Deres *Øiebliks-Fotografier.*

„Frøken Georgine viser sig med Briller, ikke med disse velsignede Klembriller, hvormed vore nysselige Smaapiger, selv med Fare for at falde over deres egne Ben, for Tiden ynder at lapse sig; . . . nei, Frøken Georgine gaar med Stangbriller i Staalindfatning, og ingen Kvinde har nogensinde været fjernere fra at lapse sig end hun . . . Den Omstændighed, at hun helst udtrykker sig paa Fransk (forresten meget respektabelt Fransk, efter hvad Kjendere har sagt mig), taler ikke mod hendes Patriotisme. Der gives ingen mere patriotisk Dame end Frøken Georgine."

Alt dette er jo meget hæderligt!

„Hendes Søster Aurelia, som i Sammenligning med hende er en underordnet Aand, bærer paa Gaden en Kaabe, der ligner en gammeldags Chenille med Slag, kort Kjole og Ankelsko af Læder . . .

„De tvende Frøkener er pligtopfyldende og agtværdige i enhver Henseende; de har hver sin Uge i Huset."

Men, Hr. Forfatter, de afskrækkende Sider ved Deres emanciperede! Skal vi have noget Gavn af dem, saa maa vi have dem nu!

„De er meget belæste, og omtaler De leilighedsvis Kong *Valdemars* Jordebog eller General *Prim*, saa hugger de Dem øieblikkelig i Flanken, hvis De nævner et forkjert Aarstal . . . De to Pigebørn er kapitelfaste i Lovgivningen, de kjender For-

handlingernes Gang, interesserer sig for Jernbanespørgsmaal og var yderst forbitrede i Anledning af Hirschholmbanen. De følger med spændt Opmerksomhed Nedsættelsen af et Udvalg, og naar det ikke er efter deres Hoved, svides Kancelliraadens Boghvedegrød."

Svides Kancelliraadens ...! Au, det var rigtignok skrækkeligt!

„Ved Ministerskifter er de i en permanent hysterisk Tilstand, og den Grumhed, hvormed de da harpunerer enhver politisk Stokfisk, som kommer i deres Farvand, giver i levende Billeder en fortrinlig Kommentar til Klagerne over Kvindens Underkuelse."

Ganske rigtigt; thi havde man ikke Grund til denne Klage, saa vilde Grumheden med det usedvanlige falde bort af sig selv.

„Sligt træffer De aldrig hos en Dame af Stand, lad hende være nok saa ekstravagant eller nok saa smegtende, lad hende have Vapeurs i Masser; lad hende være saa forfængelig, overmodig, blødagtig og uvidende, som De behager, — hun interesserer sig aldrig for Jernbaneanlæg, men vedbliver at være ophøiet til det sidste, indtil hun omsider med Anstand gaar ind i Himmelen."

Vi vil lade denne sidste Distinktion staa ved sit Værd; jeg maa tilstaa, den stemmer ikke ganske med min Erfaring. Jeg har forholdsvis truffet paa flere Individer blandt Damer af Stand, der lignede — dette i en god Betydning — Deres borgerlige Frøken Georgine, end jeg har truffet blandt Borgerligheden selv. Mange af Udlandets betydeligste, og vi nødes til at sige det, emanciperende Forfatterinder hører til Damer af Stand: *Comtesse d'Agoûlt, Ida v. Düringsfeld, Dora d'Istria* m. fl., og maa forudsættes at besidde de Kundskaber og offentlige Interesser, der uundgaaelig betinger ethvert Forfatterskab af nogen Betydning.

Oprigtig talt, jeg finder ikke et eneste af de ovenfor anførte Træk — Kancelliraadens svedne Grød naturligvis undtagen —, der ikke kan forsvares som berettiget. De indeholder, afklædt Morsomhedens spøgende lille Formumming, kun de ganske elementære Principper ved Kvindesagen, som andre Nationer dog for længe siden har adopteret, at Kvinden bør stræbe efter Kundskab, og jo flere Interesser, hun kan tilegne sig fælles med Manden, des bedre baade for *ham* og for hende. At hun i Bestræbelserne derefter vinder mere Selvstændighed og lidt mere Aplomb i sin Optræden, der igjen af sig selv udelukker den Pjankethed, den Prægløshed, som De i de foregaaende

Typer har skildret os med saa levende Farver, burde da ikke dadles. Jeg tror heller ikke, at mange Mænd vilde betænke sig paa Valget, naar det for Alvor blev stillet dem mellem den emanciperede Georgine, der interesserer sig for Ministerskifter, og de pjattede, selv om vi tog „den til det sidste ophøiede“, der „med Anstand gaar ind i Himmelen“, med.

Sandt at sige, troede jeg, at nede hos Dem var kom kommet ud over dette Lavmaalsstandpunkt af det kvindelig tilladelige og taalte lidt sterkere Kost. Deres Billede af den emanciperede kunde før oppe hos os gjælde for noget, dog mere som et fremmed Skræmmebillede, vi — Gud være Tak! — med den Ro, som en god Bevidsthed giver, kunde betragte som noget os ganske uvedkommende. Men nede hos Dem troede jeg, det forholdt sig anderledes.

Der gives vist neppe en dansk Hustru eller Moder, der vilde frakjende sig *Patriotisme* som noget ukvindelig fremstikkende, og som ikke var rede til, naar Leilighed gaves, aabenlyst at bekjende den. Hvad vore Tanker er om dette Punkt, skal jeg derimod ikke kunne sige Dem med Visshed, da vi, saa langt min Erfaring derom strækker sig, aldrig har været satte i nogen Nødvendighed at erklære os derover.

Hos os, Hr. Forfatter, er man i det hele tryg, o saa tryg! Man risikerer neppe at blive „harpuneret“ af nogen grum liden Haand i Anledning af en Statsbegivenhed, hvilken denne end kunde være. Sættes nogen af vore unge Damer i sterk Bevægelse ved et Ministerskifte, saa maatte det være, fordi den nye Ministerfrue var en personlig Bekjendt, maaske en Slegtning af hende, saa at der nu aabnede sig en sikker Udsigt til at blive buden paa hendes Festballer, og skulde De hos en af dem spore nogensomhelst Interesse for Jernbaneanlæg, saa kan man ganske sikkert gjette paa, at hun bor et Stykke fra Byen, og at en saadan velsignet Bane vilde „saa nemt som ingenting“ føre hende derind. Men spørg en af os, ung eller gammel, hvem det saa er, om Merakerbanens Betydning for Landet, og De skal finde os saa allerkjæreste uvidende og uinteresserede, som De kun kan ønske det.

Nei, heroppe i vort lykkelig situerede Land er der roligt, saa roligt! Og skulde jeg falde paa at berette noget andet, vilde det betragtes som et Skumleri, en ondskabsfuld Opdigtelse, man neppe vilde tilgive mig. Nei, Hr. Forfatter, her hos os vil De ikke lettelig risikere nogen Rystelse af den Art, som venter Dem hos Kancelliraad Zampa. Skulde De pludselig spore ligesom en usedvanlig Bevægelse omkring Dem — jeg

tænker mig bestandig, at De befinder Dem i vor Midte —, saa er det en Fest, der forberedes, en Offerfest, netop til Gudindens Ære, den strenge Bevogterinde af denne usigelige Tryghed og Ro. Det kan hænde maaske hvert 20de Aar. I vor stille, græssende Hjord kan et enkelt Medlem da pludselig slaa sig rent balstyrig og vil ikke gaa i Trit med de andre; — det fanges, bindes og bringes nu høitidelig den fortørnede til et Sonoffer. Ubeskrivelig er den Nidkjærhed, den næsten glubske Iver, hvormed man bereder en saadan Ofring. Unge og gamle, vore mandigste Herrer og vore kvindeligste Damer strømmer til for at sikre sig gode Pladse ved Skuespillet ... Vi har nylig oplevet et saadant Skuespil.

II.

„Alle Veie fører til Rom," og i en viss Forstand gjælder den gamle Sætning om det, jeg har at melde i Verden.

Hvilket Spor jeg end slaar ind paa — og denne Gang har jeg den Dristighed at slutte mig til en fuldkommen ubekjendt, kun ved noget visst *je ne sais quoi* sympatetisk betryggende, ogsaa sandhedssøgende Veifarende —, mig vil dette Spor altid føre til ett Maal, Slutstenen til denne min Overbevisning: Alt det onde, utaalelige, forvirrede i det store som i det smaa peger mod ett Udspring til den evige, store, uudsonede Verdensbrøde: Kvindens Afsættelse som tænkende, handlende, skabende Væsen, hendes aandelige Lemlæstelse, hendes moralske Vanmagt.

En Overgang til det bedre forberedes, men ogsaa kun forberedes. Det gjælder at gjøre sig fortrolig med, at vi befinder os i en Opbruddets og Gjæringens Tid, hvor det er vanskeligere end nogensinde for den kjæmpende Part at faa nogen heldbringende, end sige gjennemgribende, Indflydelse paa Tingene rundt om sig. For Kvinderne er *Overgangen* til de bedre Tilstande, de tilstræber, den værste, værre endnu end den gamle Tilstand, hvori ingen Bevidsthed endnu havde kastet nogen foruroligende Gnist. Inden de endnu har opnaaet noget ordentligt, kampudygtige, raadvilde og „forladt af de europæiske Magter", som de er, vil man lade dem bøde for Hensigten, og de maa gjøre sig fattede paa at møde al den opirrede Strenghed, hvormed man behandler mistænkte eller mislykkede Revolter. Man ser det allerede i utallige Tidens Tegn. Overalt, hvor Kvinden nævnes udenfor hendes huslige Pligters snævreste Omraade, er det blevet ligesom en Fællesoverenskomst det sterke Kjøn

imellem, at det sker i en harcellerende Tone. De kan gjøre det saa trygt; der er ingen, der svarer!

Alle europæiske Blade hylder mer eller mindre denne Maner. Der gives ikke et Vittighedsblad, der ikke til den fadeste Yderlighed har udbyttet vor Tids utrerede Modedragter; men forener Kvinder sig til en Reform af disse Moder, som nylig var Tilfældet i England, saa har man de velsignede „Kvindemeetings“, Bladenes Lækkerbisken. Saa utroligt det er, har jeg ogsaa set Sammenslutningen af Kvinder i et Øiemed som dette paa det groveste railleret. Overalt vil man møde denne Tilbøielighed til at nedklappe, hvad der i mindste Maade strækker sig op over det Niveau, hvor hun umiddelbart er bleven nødvendig og uundværlig for Manden, og truer med at vinde Terræn udenfor dette.

Endnu værre er de Kvinder farne, der, stillede paa en Plads, hvor de uundgaaelig rager op, tilsteder den Mulighed, at de *kan* virke indgribende paa Tidens store Begivenheder. Faar nu en saadan Begivenhed et slet Udfald, vil man straks se en Tilbøielighed til at rette Beskyldningen derfor mod Salonen og Boudoiret: Fru *Serrano*, hedte det saaledes engang, er Skyld i Spaniens Ulykke, og Fru *Metternich* i det andet Keiserdømmes Undergang, og Fru *Mac Mahon* i Præsidentskabets Forfald, og Lady *Byron* er Skyld i den store Digters moralske Do., og Grevinde *Danner* er Skyld i, at Fredrik den 7de kan forelske sig i hende og gifte sig med hende, — kort — *où est la femme?* lyder det over den hele Verden, naar Mændenes egne Lidenskaber har bragt Spillet aflave.

Denne vor Tids hevngjerrige Uvilje mod ethvert Tegn paa noget kvindeligt fremtrædende røber sig endog der, hvor andre Tider har tilkjendt det Beundring og Hyldest, og synker undertiden ned til den uridderligste Lavhed; vi mener, hvor en Kvinde, aabenlyst ofrende sig for et stort Formaal, stiger ud af sit Kjøns Indskrænkninger og Sedvaner. Vi vil kun erindre om den Maade, varieret i alle europæiske Blade, hvorpaa man har omtalt hin høihjertede unge Pige, der ofrede sig for Serberne i den sidste ulykkelige Krig. Det heder endelig tilsidst: „Serberne har til Tak, fordi den hollandske Amasone tilbød dem sit Liv, givet hende et Fakkeltog.“ I et andet: „Den hollandske Amasone har skjænket hele sin Formue til Serberne, sandsynligvis af Rørelse over, at de har bragt hende et Fakkeltog.“

Det er ikke ganske greit at vide, hvem Sarkasmen her egentlig skal ramme, enten Amasonen, den moderne Jeanne

d'Arc, eller hendes jammerlige Karl VII, Serberne; thi Pilen vender sig her med hele Vegten af sin Spot mod dem, der sendte den ud, og vi hører den hvine paa reneste Hollandsk: „Mit Liv, det forstaar jeg nok, I Tidens Mænd, kan ikke opveie noget som en Hyldning af eder; o nei, I skal faa alle mine Penge til!"

Ret betegnende slutter et andet Tidens Tegn sig dertil, nemlig den Bestræbelse, der røber sig overalt, at afklæde Kvinden alle Særkjender paa en egen personlig, selskabelig Stilling og lade hende totalt forsvinde i Mandens. Han har taget hendes Navn og laant hende sit. Det er ikke nok; hun maa nutildags ikke nævnes, uden at der erindres om, at den Smule laante Glans, der reflekterede deraf paa hende, — skriver sig fra ham. Jeg vil ikke nævne vort kjære Norge, hvor ikke engang en utvilsom, anerkjendt kvindelig Fortjeneste vilde kunne undgaa denne Afhængighed: kun gjennem et *ham* at gjælde noget. Selv en Georges Sand, en Rosa Bonheur — heldigvis har vi ingen saadanne — vilde absolut intet kunne opnaa af en offentlig Anerkjendelse, naar hun ikke havde et vegtigt Mandsnavn, helst flere, at spænde for dette Læs, det tungeste, mest fortvilet brydsomme, som kan forekomme i vore Bevilgningsforhandlinger. Altsaa, fordi hun tilfældigvis har en Mand eller en Broder, der har en viss Popularitet, kan hun muligvis opnaa — en Søsterlod!

Har hun ikke det, saa kan hun „lade Haabet udenfor", som det staar paa en viss Port. Søger man et saadant kvindeligt Navn i vore Antologier eller Forfatterleksikoner, saa vil man enten slet ikke finde det eller finde det ogsaa her indrubriceret under et Maskulinum — en Slegtning, der maaske har været en dygtig Skolemand eller Maalstræver.

Vi vil dog vende os fra den alvorligere Side af Sagen til en morsommere, en, der især har fundet Hjemmel i Tyskland (hvor, vil man paastaa, jeg ved ikke om med Ret, Kvindesagen skal have de længste Udsigter), nemlig *den totale Forsvinden i Mands Navn og Stilling.* Man skal ikke sige andet, end at disse Bestræbelser baade energisk og ganske konsekvent gjennemføres, da der begyndes ved Hofferne, hvor de høie Fyrstinder maa finde sig i at faa sine Døbenavne konfiskeret og overalt, privat og offentlig, at kaldes Prinsesse Max, Prinsesserne Friederich, Franz og Ferdinand, og strækker sig ned gjennem alle Klasser. At berømte Forfatteres Hustruer paa de Breve, de modtager, nævnes under Mandens Navn, f. Eks.: *„Mad. Henrik Ibsen, Mad. Paul Heyse,* Dichtergattinn", kan endda

lade sig høre; men er hun selv Forfatterinde eller Kunstnerinde af nogen Betydning, og hun tilfældigvis har en Mand, der har skrevet nogle Leilighedsdigte i *Augsburger Zeitung* eller *Schwäbischer Merkur*, saa er det dog temmelig nedslaaende kun at se sig betegnet som Hr. N. N. Schulzes eller Hr. Schreibers eller Hr. Schmitts Dichtergattinn.

Dette fører undertiden til de besværligste Omskrivninger, naar man bliver sat i den Nødvendighed officielt at nævne kvindelige Personer, naar de f. Eks. annonceres egteviede eller begravede. Vi faar da -meistersgattinnen, -schwestern og -witwen i alle optænkelige Genre og de merkværdigste Arter af -raths do., lige til *Oberappellationsgerichtsrathsgattinn.*[1] Man tænke sig en saadan deutsche Gattinn, der har tilbragt maaske tre Fjerdedele af sit Liv i Skyggen af en Overappellationsgerichtsrath, og nu, da hendes Forløsningstime slaar, skal denne skrækindjagende Titel endog tynge hendes Himmelflugt.[2]

Disse faa Træk af det herskende Sindelag mod Kvinde siger enkeltvis maaske ikke meget; men tilsammentagne naar de en sørgelig Betydning. De fortæller os, at selv disse stakkels *beaux restes* af et nedarvet Galanteri, som en Mand fordum, hvis han vilde regnes til det gode Selskab, ikke ganske turde unddrage hende, disse Kagesmuler, man stak os i Mund, forat vi skulde være stille, artige og lydige Børn, selv disse forsvinder mere og mere af vort Samfunds- og Selskabsliv. *Mere hensynsløs, mere gratieforladt, end Tonen i vore Dage er bleven, kan den vel neppe blive.* Hvad vilde *A. v. Sternberg* sige, hvis han havde oplevet vor Tid, han, der allerede for tyve Aar siden skrev sin Elegi over den gode Tones Forfald og jamrede over en Tid, som han ret betegnende kaldte Cigarens og Paletotens? Det er ikke usandsynligt, at hvor der for Alvor bliver Tale om en Kvindebevægelse, vil denne Omstændighed mere end nogen anden blive en medvirkende Faktor i samme. Vi Kvinder er nu engang saa: vi kan taale Aarhundreders forsmædelige Tryk uden Knur, saalænge man var lidt galant mod os og lod os første Rang i Vognene og ind ad Dørene, og saalænge vi fik Lov til at hede „Fru Majorinde N. N.“ eller „Fru -raadinde N. N.“ Vistnok tog vi ingen virksom Del i vor Overkonsistorialraads Retsforhandlinger og

[1] Se *Süddeutsche Presse* for Mai d. A. (Anm. fra 1877.)

[2] Det var ønskværdigt, om denne Skik ikke vandt for megen Indgang i vore nordiske Lande. Vi saa imidlertid ganske nylig en Moder avertere sin Datters Død, og dog stod denne af ganske ubegribelige Grunde i Begravelsesannoncen anført som „Handelsreisende Jeremiassens Søster“. (Anm. fra 1877.)

Eragtninger, ligesaa lidt som i vor Majors Tropperevuer; men det klang dog, som om vi ogsaa var noget; det gav os dog noget som et Skin af medborgerlig Betydning og Vigtighed.

Men tager man Skinnet fra os, vil man vore stakkels Illusioner og Selvskuffelser ogsaa tillivs, ja da ved vi rigtignok ikke, hvad vi griber til!

Vi skulde meget tage Feil, om ikke disse Tidens nedslaaende Tegn for største Del beror paa en Vildfarelse fra Mændenes Side, en fuldstændig Misforstaaelse af eller Ulyst til at ville forstaa Uhyret, Skræmselet, Emancipationen.

Deraf denne Mistro, denne skinsyge Luren paa ethvert Livstegn i den Retning for straks at kvæle det. Den overveiende Del af Mænd kan nemlig ikke tænke sig denne Emancipation uden i den krasseste Form, d. v. s. den kan umulig frembringe andet end docerende og doktorerende, disputerende, spekulerende og renomistererende Halvmænd, ser altsaa i disse Bestræbelser kun Indgreb i fremmede Eneprivilegier. De, der opfatter det saa, hører endda til de mindre farlige Modstandere, fordi denne Modstand dog hviler paa en Vildfarelse; — seigere, ubønhørligere vil den ytre sig blandt den Klasse Mænd, hvem en større Dannelse og Livserfaring vil bevare for Vildfarelsen — Mænd, der meget vel ved, at denne Opfatning beror paa en Misforstaaelse, men som ikke mindre skinsygt bevogter enhver Tomme af egen tilvant Magt. Begge Klasser vil dog enes i ett: i disse Bestræbelser at se Revolten, lutter forbryderske Anslag mod Suveræniteten. Disse vor Tids nedslaaende Fænomener burde derfor ikke forundre os Kvinder altfor meget. Vi burde være fattet paa at se Herskeren ombytte den huldfulde Yndest, hvori vi engang stod, med den fortørnede Herskers Misgunst og ikke falde altfor meget i Forbauselse ved at se dem dale fra vore Bedstefædres lidt paa Skruer satte Galanteri ned til Tonen i vore Dage — begge disse Yderligheder maaske lige forkastelige, fordi de begge hviler paa en usund Grund: *Kvindens hele usande Stilling i Samfundet.*

Det er at erobre denne mere med hendes Menneskeværdighed stemmende, paa en *sand Agtelse* grundede Stilling, som nu er bleven hendes Opgave; det er gjennem denne at gjenvinde en Indflydelse, som man delvis dog fordum har indrømmet hende, hendes Stræben gaar ud — en Indflydelse, som man nu — man skulde sige i samme Forhold, som man skrigende trænger til den — mer og mer synes at være tilbøielig til ikke at indrømme hende.

Og her paa dette Punkt, ærede Hr. Forfatter, er det, vi atter mødes. Det er altsaa kun i Maaden, hvorpaa dette skal ske, det har vist sig, at vi er uenige. Har jeg forstaaet Dem ret, saa vil De, at Kvinden blot skal øve denne Indflydelse inden Dagligstuens og Barnekammerets Grænser; jeg vil, at den skal strække sig ogsaa udenfor Huset, at hun skal blive, hvad hun kunde og burde blive, og engang virkelig var — erfarer vi det ikke i saa mangen herlig fremtrædende Fortidens Skikkelse? — *Slegtens Opdragerinde;* men for at blive det maa hun vistnok lære at opdrage sig selv, det er: befri sig, det er: Emancipationen maa have sin Gang.

Efter hvad jeg ovenfor har ytret, og især hvis De havde gjort mig den Ære, som jeg ikke venter, at læse nogle tidligere over dette Emne trykte *Tanker og Bekjendelser,*[1] vilde De ikke misforstaa, i hvad Betydning jeg vil have dette Selvopdragelsens og Befrielsens Verk gjennemført. De vilde deraf se, at for mig gaar denne Befrielse mindst af alt ud paa at forvandle Kvinderne til ubehagelige Mandfolk. At omskabe denne Lededuketilværelse, hvortil falsk Opdragelse, falsk Religiøsitet, falske Begreber om Kvindelighed fra Fødselen af har indviet dem, og gjengive dem til en sand menneskelig, det er disse Bestræbelsers Formaal. Det er deres sunde, gode, *ufordærvede — ubenyttede* Menneskekræfter, vi trænger til. Som Selskabets Lededukker — o tvil ikke paa, jeg tager mig selv med; jeg lystrer Snoren saa perfekt som nogen, uagtet: „*elle peut pleurer et parler parfaitement*“, som det staar paa Pariserdukkerne — vil de altid have det billigende Nik tilrede for alt smaat og halvt og middelmaadigt, helst jo mere anmassende det træder op; dermed har de allerede indstillet sig til naturlige Befordrerinder og Beskytterinder af vore „*Unoder*“, vore „*Vigtigperer*“, vore „*Familiesvøber*“, vore „*besværlige Mennesker*“ — kort alle disse Dagens uvederkvægelige Fremtoninger, som De med et saadant Mesterskab har forstaaet at skildre os.

[1] *Sidste Blade*, 2den og 3dje Række, 1872. Malling. Christiania. (Anm. i 1877.)

OPLYSNINGER TIL BIND II

VED

H. EITREM

Forkortelse: LH: Camilla Colletts Livs Historie. Belyst ved hendes Breve og Dagbøger. Af A. Collett. 1911.

5. ***PAA ET GAMMELT HERRESÆDE*** er titelen i „I de lange Nætter 1863.“; isf. „Jarlsberg“ staar „J.“ og isf. „Wedel“ staar „W.“. I Skr. II 138 (1892) indeholder titelbladet desuten:

Et Minde fra Jarlsberg.
Sommeren 1861.
De to forlovede Par
Carsten Anker—Marie Wolff, Carl Johan Anker—Charlotte Wolff.
i venlig Erindring tilegnet.

Sml. opl. til II s. 246 og 367 samt LH 170. — Teksten har i Skr. 1892 undergaat en omhyggelig stilistisk revision.

Forf. besøkte *Jarlsberg* i adskillige sommere fra og med 1858 til litt ut i 70-aarene, saa ofte hun var hjemme i Norge.

Oberst *Carsten Anker* og Oberstl. *Carl Johan Anker* blev forlovet paa Jarlsberg i 1861.

7. I 1863 var der en overskrift: *Trettende Nat.*

10. *Slotsaanden*, *den hvide Borgfrue*, maaske hentydning til scenene mellem Clara og „den hvide Kone“ i Oehlenschlägers romantiske syngestykke „Ludlams Hule“. Sml. anmerkn. til s. 368.

rødviolette Tymus: thymus chemaedrys, vild timian (sydøstl. Norge).

11. l. 5 f. o. efter *af en Aa* stod i 1863: Vilde man derimod forsøge at indforlive sig visse Opbyggelsesskrifter midt imellem Stumperne af en afskaaren Rugmark, hvor det hverken er en tilladt at staa, sidde eller ligge, vilde Situationen visselig understøtte Virkningen deraf. Prøv det kun!

die besten Frühlingslieder schreibt man hinter dem Ofen. Sml. Heines Vorrede zum I. Teile des Salon, Paris, den 17. Oktober 1833, hvor det heter: „Das Wesen des Frühlings erkennt man erst im Winter, und *hinter dem Ofen dichtet man die besten Mailieder.*“

Christian den sjettes Dronning Sofie Magdalene, se ndf. s. 32.

l. 4 f. n. Efter *Sødermark* nævnes i 1863 Gørbitz. Om *Olof Sødermark* og hans ophold paa Jarlsberg findes oplysning i Y. Nielsen „Lensgreve H. W. Jarlsberg“ III 359, 465.

Carl Sohn har malt et portræt av fru Betzy Gude, f. Anker, søster av grevinde Hedevig Wedel-Jarlsberg.

Greven: Tischbeins portrætter av greveparret forestiller grev Herman Wedel-Jarlsbergs forældre: Fr. A. Wedel-Jarlsberg og Cathrine Wedel-Jarlsberg, født v. Storm; se forøvrig Yngv. Nielsens bog om grev Herman 1ste del og oplysning til II 16.

13. Avsnittet har i 1863 som overskrift: *Fjortende Nat*, og indledes saa: Venner, er det aldrig faldet Eder ind, etc.

da jeg engang ganske ung laa dødssyg i et fremmed Land: under pariserreisen 1834; LH 49.

l. 12 f. n. efter *faldt ned* stod der i 1863: Hvor ubarmhjertig kunne saadanne Ting ærte os og ligesom rent holde os for Nar! Du vil have en Dør til at staa oppe, efter Tyngdens Love kan den det, og har den kunnet det, men idag slaar den ti Gange i, lige for din Næse. Nissen maa staa bag Døren! . . Ja vel en Nisse, men den sidder i dit eget Bryst. Imorgen staar Døren som du selv vil have den.

14. l. 20 f. o. Efter *lovet at fortælle* staar i 1863: — men ogsaa kun Eder, søvnløse Venner — de Første og Eneste, jeg vil indvie i den.

15. *Søndagsbarn* sml. Asbjørnsens Makreldorg (1851).

l. 15 f. o. *danske* er kommet til i 1892.

l. 16 f. n. Efter *Træerne* stod i 1863: Mon Hemmeligheden heri ikke skulde ligge i den simple Omstændighed, at enhver af de tjenende Redskaber har sin bestemt afstukne, strengt indexercerede Opgave og ikke griber ind i den Andens? Forstod man denne Hemmelighed ret, saa vilde det overalt gaa bedre end det mangengang gjør.

16. Om billeder i Norge av Jens *Juel* se Carl W. Schnitler i „Kunst og Kultur“ 1910, 2, 68. Av Juelske billeder paa Jarlsberg nævnes der: Carsten Anker, grev Fr. A. Wedel-Jarlsberg og frue f. v. Storm (se oplysning til s. 11), Magdalene Bjelke. — Om dette sted uttaler Carl W. Schnitler: „Rigtig og træffende karakteristik af Juels menneskeskildring.“

Teaterbaronen (Frederik Christian Wedel-Jarlsberg 1757—1831) er ifølge Carl W. Schnitler et utmerket billede fra 1776 av den store portrætmaler Anton Graff (1736—1813).

18. l. 3 f. n. Med avsnittet begynder i 1863 *Femtende Nat*.

19. *papilio urticæ:* nesle-sommerfugl.

21. *Le devin du village:* hyrdespil av Rousseau (1752).

Thomas *Thaarup* (1749—1821) *Peters Bryllup* fra 1793.

Det er vist fem og tyve Aar siden: 18 september 1837 blev to par viet paa Jarlsberg hovedgaard: Caroline W.-J. blev gift med Otto Løvenskiold og Cathrine W.-J. med Adam Løvenskiold.

25. „*Heksemesteren* efter Carlo Bosco“ er en bok som averteres i 1843.

26. l. 6 f. o. *Jeg maatte* til l. 20 f. o. *ingen ret Idé* er omarbeidet i 1892.

26. Ved *Gadebusch* slog svenskerne under Stenbock danskerne 20de dec. 1712.

32. Der hentydes til anlægget av *Hirschholms* slot.

34. l. 10 f. n. Efter *følte jeg* stod der i 1863: ja Venner, misunder mig ikke.

35. Avsnittet har i 1863 overskriften: *Sextende Nat.*

39. ***EN UNDERSØISK DEBAT*** blev utgit som brochure i slutningen av 1863 under titelen „Et undersøisk Parlament“. Det var en politisk satire med en mængde allusioner til dagens spørsmaal, især til Stortinget, specielt pensionsdebatter (Pensionene blev behandlet i Stortinget 1862 ca. 18 nov.; sml. Jaabæks uttalelser i Stort. tid. nr. 7, s. 46 og en artikkel i Mbl. 19 nov., 322 „Behandlingen af Gage- og Pensionskomiteens Indstilling i Stortinget — En merkelig Nordmand“). Da brochuren blev optrykt i „Sidste Blade 1873“, var meget strøket (se oplysning til s. 46), og hist og her var noget sat til; desuten var enkelte steder omredigert. I utg. av 1892 er der atter foretat en del mindre ændringer, mest tekstrettelser; hist og her er der skutt ind en bemerkning, se f. eks. opl. til s. 46 l. 24; i 1892 blev ogsaa en del strøket, se opl. til s. 48.

41. Gjedden ligner i virkeligheten meget litet en *ulke* (dansk: „bredflab“) eller en *havkat* (ogsaa „steinbit“).

42. *Colymbus arcticus:* storlom.

44. *Dyrplageri*. „Foreningen til Dyrenes Beskyttelse“ var stiftet i 1859; Mbl. har i 1860 og utover adskilllge bidrag fra dyrevenlig hold (f. eks. 1860 nr. 19 og nr. 342).

46. l. 23 f. o. i 1863 stod der om gjeddens ansøkning: „Ved Voteringen faldt Sagen med en Stemmes Overvægt.“ De sidste linjer av „Et undersøisk Parlament“ lød i overensstemmelse hermed i 1863: „Tanken om dette forhadte Element har forbittret den hver Bid i Livet . . . Ved Voteringen faldt Sagen med en Stemmes Overvægt, tænk kun en Stemme!“

l. 23 f. o. Efter gjeddens sak fulgte i 1863 et foredrag av *hvalrossen* om den norske sæbe, og saa en „Ansøgning fra *Sverdfisken* om Navneforandring. Den paaberaabte sig, at den efter en vis

Debat i det oversøiske Folkeparlament, hvor Mænd skulle have voteret Brødet fra hungrende Kvinder, føler en vis Blusel ved at høre til Sverdsiden. (Forkastet med stor Pluralitet af Bankemænd.)“

l. 16 f. n. efter *Grænser* stod i 1863: Saaledes skal der i et stort Land hinsides Havet ikke være et Liv igjen, uden en eneste Hvid og en Del Sorte, som denne med Møie havde reddet fra den almindelige Opslugelse.

l. 24. De 6 linjer om *Kaimanerne* og *Haifiskene* stod ikke i 1863; ordene: *Opsendes med Bønskrift til Fredsapostlerne om at virke for Sagen* er kommet til i 1892.

l. 14 f. n læses i 1863 bl. a.: „En udførlig og indtrængende skreven Ansøgning fra *Blæksprutten* om Indskrænkning i Haandværksloven blev nu oplæst. Der var, siger den, i de senere Tider paa en saa foruroligende Maade bleven fusket den i Næringen, og ødslet med den ædle Saft, hvoraf den havde den Ære at bære Navnet, at skulde det tage saaledes til som i det sidste Aar, maatte den gaa til Grunde.

Nogle Stemmer understøttede Andragendet. Blæksprutten har fuld Grund til Klage. Det kan ikke negtes, at der i den senere Tid paa en betænkelig Maade er grebet ind i dens Virksomhed. Fordum skeede Misbruget blot ved høilys Dag, nu drives det aabenlyst, ogsaa i de lange Nætter.

47. den „siebenmal versiegelte“ Sort: sml. ein Buch mit sieben Siegeln, Goethe, Faust, I, 575—76, hentydning til Johs. Aabenbaring, kap. 5.

48. l. 3 f. o. Foran avsnittet om *Brasen* stod i 1863 og 1873: Vitting: Partiet har heldigvis sine Grændser. De, Hr. Pæleborer, kan fra Deres Lurehul i Skibsskroget maaske have hørt et Par saadanne Bankemænd tale. Vi sidde ikke fast, vi bevæge os og have havt Anledning til at høre ganske andre Ting. Det er ikke længere end i Morges, jeg stak op af Raaken for at undgaa Fiskehullerne, at jeg kom paa Siden af en Vestlands-Jagt, og der gik det høirøstet nok til, skulde jeg tro. Styrmanden satte Kokken ned i Raaken, fordi denne beskyldte ham for at være født paa Lister.

l. 7 f. o. efter *mod Dyrene* stod i 1863 og 1873: For os har de Biler, Øxer og Gryder, det er sandt, men mellem sig selv har de Dolke, Stiletter og Tunger — forgiftede tilmed. Mangen Mand sværmer for Dyreforeninger og Dyresjeleundersøgelser, han hævede gjerne de saakaldte Umælende op i Klasse med Mennesker og betragter Kvinder, som om de vare Pappegøier.

49. l. 11 f. n. vide noget om *den;* tidligere utgaver læser: *dem.*

53. „Der er intet nyt under Solen!“ Præd. I, 9.

„Europamüde“, sml. Eichendorff, Der Auswanderer („Europamüd, von Weltschmerz so zerrissen“) og Heine Reisebilder, Vierter Teil, X. — I *„Münchhausen“* (Erstes Buch, Zwölftes Kapitel) driver *Immermann* gjøn med den grasserende Europa-træthet. Friherren siger: „Ich war vor einigen Jahren europamüde, warum? weiss ich selbst nicht.“

Victoria regia, Amazonfloden, er nu bedre kjendt: den blomstrer én gang om aaret, utfolder sig hurtig, er hvit en dag, og taper sig snart.

SIDSTE BLADE, ERINDRINGER OG BEKJENDELSER 1868.

58. Citatet er fra Welhavens „Det tornede Træ“: Ja, se dig om paa den fattige Plet, hvor Træet led og blev torneklædt.

60. *„Keadan* eller Klosterruinen“ er en novelle, som stod i „Digtninger“ 1825. — *„Moderen,* en Fortælling“ i „Bien“ 1832, sml. fru Dunker i „Gamle Dage“ 180 og Welhaven SS II, 8. — „Fru Birthe eller *Tapetseriet (Tapetfiguren) paa Fossesholm*“ stod i „Bien“ 1834, VII og VIII.

62. *Aurore Dudevant* ɔ: Georges Sand.

l. 8 f. n. falde uden *Mod* og uden Hæder; i 1868 uden *Skud* og uden Hæder.

63. *Fangen, der med sit Blod optegner sine Bekjendelser paa en Strimmel Tøi.* Sml. slutningsbemerkningen i M. C. Hansens „Novellen“ (1827): „Kunde han ikke have vidst, at hun (den indespærrede pike) i sin Fortvilelse en Gang havde skrevet en Bekjendelse om sin Udaad med Blod paa et Stykke Lærred?“

Berlins Gader *den 24de Okt. 1863.* Skissen stod i Ill. Nyh. 1863, 27 dec., 52. Om denne og andre korrespondanser fra Berlin, se brev til Jonas Lie fra C. C. N. Intell. 1913, 31 mai, 17[3].

64. *rødt paa den ene Side,* sml. Grimms eventyr „Snehvidelil“, hvor det fortælles, at dronningens kunstige eple er rødt bare paa den ene side.

65. *Süsser Ananasduft der Höflichkeit* etc., ikke ganske nøiagtig citat efter Heines „Florentinische Nächte“ (Zweite Nacht): *Süsser Ananasduft der Höflichkeit!* wie wohltätig erquicktest du meine kranke Seele! — Ich erschrak fast vor solcher süssen Höflichkeit, *ich, der ich an deutschflegelhaften Rippenstössen ohne Entschuldigung gewöhnt war.* — I „Ludwig Börne“ (Viertes Buch) taler Heine om „Rippenstösse der Heimat“, og i „Geständnisse“ siger han om pariserne: Die Männer waren alle so höflich. — Gab mir jemand unversehens einen Stoss, ohne um Verzeihung zu bitten, so konnte ich darauf wetten, dass es ein Landsmann war.

67. *Pries:* Sml. Ill. Nyhedsbl. 1863, 27 sept., 39: Knud Grøttes Mordere (med billeder av Pries og Simonsen).

68. l. 1 *ligesaa* er læsemaaten i 1863, 1868, 1892.

69. den 30te Oktober, skissen stod i Ill. Nyh. 1864, 3 jan., 1.
Paa *vallekurstederne* drikker kurgjestene daglig 1—2 glas varm valle. Man tilsætter ofte vallen plantesaft, mineralvand og jernmikstur (sml. Lebert, Ueber Milch u. Molkenkuren, Lpz. 1872).

71. ***Museet alligevel*** (ikke i Ill. Nyh.) er oversat i „Under ljusa Dagar“ 1866.

73. l. 8 *med det, og det hevner sig* læses baade i 1868 og i 1892, men i den svenske oversættelse *den.*

74. Den farnesiske Tyregruppe viser oksen som blir grepet i hornene av Antiopes to sønner *(de langbente Karle),* og den onde *Dirke,* Antiopes plageaand, som de unge mænd vil binde til hornene, og som ligger hjælpeløs for dyrets føtter.

72. ***Besøge eller ikke besøge?*** stod i Ill. Nyh. 1864, 10 jan., nr. 2, men er omarbeidet i 1868.

77. Ludmilla Assing (1827—1880) utgav onkelens „Tagebücher“, som indeholdt skarpe uttalelser om det preussiske hof; for at undgaa fængsel bosatte hun sig i Florens 1861, og forblev der efter amnestien i 1866.

78. F. C. Sibbern utgav „*Gabrielis* Breve“; „Breve fra F. C. Sibbern“ kom ut i 1866; s. 62 ff. skildrer han sine fire samvær med Goethe.

79. Slutningen av „Besøge eller ikke besøge?“ (fra *Ganske fattig*) lyder saaledes i Ill. Nyh. 1864, 10 jan.: „Da er det allerede meget at kunne sige at have gjort to Gange i sit Liv den modsatte Erfaring. To Gange i mit Liv har det været mig forundt at slutte et Bekjendtskab med berømte Forfattere, der virkelig blev til en Vinding. Den ene Gang i min tidlige Ungdom, da jeg traf en bekjendt tysk Digter, og anden Gang i en meget senere Livsperiode, da jeg mødte Johan Ludvig Heiberg. At jeg har lært denne Mand at kjende, den vægtigste og vigtigste af Danmarks Digtere, ligesom han var det elskværdigste Menneske, at jeg har været Gjæst i hans Hus og der turdet udfolde mig frit, at jeg har nydt hans Raad og Opmuntring, regner jeg til en Velsignelse i mit Liv.“

Tyske Forfatterinder stod i Ill. Nyh. 1864, 17 jan., nr. 3 og 24 jan., nr. 4, men kom i 1868 i en helt omarbeidet skikkelse. Reiseskissen i Ill. Nyh. begynder med omtale av en literær plan som ikke blev virkeliggjort; de kritiske og biografiske bemerkninger om Rahel er tilføiet; om oversættelsen av *Amtm. Døtre* heter det, at den blev sendt til Theodor Mundt, men han døde [30 nov. 1861] før han fik gjort noget med saken.

80. Karl August Varnhagen von Ense (21 feb. 1785—10 okt. 1858) egtet 27 sept. 1814 *Rahel Antonie Friederike* (19 mai 1771—7 mars 1833), som han 22 aar gammel hadde lært at kjende i 1807.

81. Nogen hjemme: maaske fru Mina Knudsen paa Eidsvolds Verk. „Die Amtmanns-Töchter. Eine Erzählung. Deutsch von Baronin v. Kloest. 2 Bde.“ kom ut i Leipzig 1864.

82. l. 3. *Instinktet har været rigtigt* læses i 1864; senere rettet til *vist rigtigt.*

83. Henriette Herz (1764—1847).

Dorothea Schlegel f. Mendelssohn (1763—1839) var Friedrich von S.'s hustru; *Karoline Schlegel* f. Michaelis (1763—1809) var A. W. Schlegels hustru (skilt 1803).

86. „Prøv alting, behold det bedste“, efter I Thes. 5, 21 (Prøver alle Ting; beholder det gode).

87. Renan utgav *la Vie de Jésus* 23 juni 1863. *Heinrich Simon* (1805—1860).

Om C. C. og Fanny Lewalds religiøse syn, sml. Georg Brandes Saml. Skr. VII 668.

En Aften i Charlottenburg er først trykt i Ny illustrerad Tidning 1866, 28 juli, 30 og 18 aug., 33 under titelen „Fornögsamhet“; sml. brev til Jonas Lie i N. Intell. 1913, 31 mai, 175.

Digtet *De Udskudte* blev først trykt i Ill. Nyhedsbl. 1861, 29 sept. under titelen „Et Farvel“; se III LH 171—2.

89. tre herlige Dage hos ... Tidemands i Düsseldorf. De derværende kunstnere forærede C. C. til erindring en mappe med store fotografier av deres seneste billeder.

Strid i et Bondebryllup optok Adolph Tidemand fra slutn. av jan. 1863 til 15 jan. 1864; det var bestilt av Mr. Morisson i Reading (L. Dietrichson „Adolph Tidemand etc.“ 2, 86—8).

90. To unge Landsmandinder: Ida Lie og Erika Lie; se breve fra C. C. til Jonas Lie i N. Intell. 1913, 3 juni, 179.

Theodor *Kullak* (1818—1882), pianist og musiklærer.

Frederik Wilhelm III (3/8 1770—7/6 1840) indgik morganatisk egteskap med fyrstinden av *Liegnitz* († 1873). — *Luise*, dronniug av Preussen, født 10/3 1776, død 19/7 1810. — Christian Daniel *Rauch* (1777—1857) fik i 1811 i opdrag at hugge billedet i mausoleet i Charlottenburg; det blev opstillet i 1815.

91. Den sidst afdøde Konges Hjerte: Friederich Wilhelm IV (1795—2/1 1861) led av en hjernesygdom fra sommeren 1857.

92. Enkedronningen Elisabet.

94. Aletta (Bøyesen), sml. oplysning til I 70 og „Nordmænd i 19 aarh.“ s. 509 av M. Schjøtt (f. 1/6 1808, g. 1/6 1828 med Wilhelm Frimann Koren); et portræt av hende, malt av Welhaven engang da hun som gift var paa besøk hjemme i julen, er i familiens eie.

August (Frederik Bøyesen) f. 1804, stud. 1826, teol. kand. 1837, garnisonsprest.

96, l. 13 f. o. „*sond Fornoft*"; i 1868 og 1892 læses „sand", men i „Ny Ill. Tidn." 1866, s. 234 „sondt förnoft".

97. ***Pensioner i Paris*** stod i Ill. Nyh. 1864, 12 juni, 24.

98. Den *fortale av Balzac* som forf. sigter til, er fortalen til „La femme supérieure etc." 1838 (Oeuvres complètes 1879, XXII s. 511). Det heter der: Il [l'auteur] a cru qu'il n'y avait plus d'autre merveilleux que la description de la grande maladie sociale, elle ne pouvait être dépeinte qu'avec la société, le malade étant la maladie.

99. „*Vandring gjennem Ulykkens Huler og Elendighedens Boliger*". Der hentydes til „*Meine Reisen durch die Höhlen des Unglücks und Gemächer des Jammers*" (1796—98) av *Christian Heinrich Spiess*, som har utgit ca. 40 røverromaner og spøkelseshistorier. Nævnte verk blev oversat paa dansk av L. Hjort i 1802 *(„Mine Reiser gjennem Ulykkens Huler og Elendighedens Boliger")* og blev slukt med begjærlighet av publikum. Nye utgaver utkom til henimot 1840-aarene. Det er dette opus som Hans Mortensen laaner Trine i Heibergs „Aprilsnarrene", 21. scene.

100. *Bøtten med Nissen tager de med.* Sml. Chr. Winthers vers (med tegning av Constantin Hansen) i ABC, s. 31, 4. oplag, Gyldendalske Boghandel:

En Mand fra Nissen vilde flytte,
Men det blev ham til ingen Nytte;
Paa Læsset Nissen sad og lo:
„Vi flytter nok i Dag, vi to?"

Hin kolossale, verdensbekjendte britiske Ennui. Sml. Heine, Ludwig Börne, Zweites Buch: Die Engländer glauben, ihre dicke Langeweile sei ein Produkt des Ortes, und um derselben zu entfliehen, reisen sie durch alle Lande, langweilen sich überall und kehren heim mit einem Diary of an ennuyé.

101. Balzac skriver *Madame Vauquer.*

102. *Lindelysthuset* — *Linnedlysthus:* hos Balzac „un couvert de tilleuls" og „tieuilles".

105. Forf. var i Paris nogen maaneder sommeren 1834; sml. ovf. opl. til s. 13 og LH 48, 146.

112. *Landsmandinde . . . i 1808:* sml. det som L. Daae fortæller i Mbl. 1871, 29 jan., 29 og i „Det gamle Christiania" s. 362 om stiftamtmand Thygeson og frue; da de skulde præsenteres for Napoleon, lot han sig instruere av Talma, hans frue av en skuespillerinde, som lærte hende at bære slæpet paa den kunstigste maate.

„Sidste Blade" 1868 indeholdt en længere trykfeilsliste og følgende bemerkning: *Ikke Trykfeil*, men Rekommendationen for de to elskværdige Bestyrerinder i *rue Castiglione* gaa aldeles ud.

113. Tre Dage i Versailles. Ludvig XIV blev født 5 sept. 1638.

l. 6 f. n. *dets egen Skyld;* i 1868 og 1892 „dets eget Skyld“.

118. Hunerslaget av Wilh. v. Kaulbach (1805—74) er et av de kolossale symbolsk-historiske vægbilleder hvormed kunstneren smykket trappehallen i Neues Museum i Berlin.

De mest kjendte av *slagbillederne* fra moderne tid i nordfløien av Versailles-slottet er av Horace Vernet; det er enorme skildringer av franskmændenes kampe i Nord-Afrika i 1830—40-aarene.

Adam Frans v. d. *Meulen* (1634—1690) var flamlænder, men blev av Colbert kaldt til Paris. Han fulgte Ludvig XIV paa hans felttog, som han har skildret i en lang række slagbilleder — væsentlig i Versailles og Louvre.

120. Paul Delaroche (1797—1856) malte 1836 Charles I insulté par les soldats de Cromwell (Bridgewater Gallery).

lille graa Grenader: P. Delaroche har malt 4 posthume billeder av Napoleon I, hvorav det ene i Leipzig.

121. Don Karlos, Infant von Spanien (1787); Marquis von *Posa*, ein Maltheserritter.

Maria Stuart blev henrettet i slottet *Fotheringay* (Northamptonshire) 8 feb. 1587.

122. Husinkvisition! Kirketugt! I mai 1863 avgav kirkekom. nr. 2 indstilling om Uelands forslag om menighetsraad (St. forh. 1862—3, 10, 579). I 1869 kom saken op igjen. A. M. Schweigaard uttalte da, at „kirketugt og saadanne ting forbedret ikke menneskene“. Se Ebbe Hertzbergs artikkel om A. M. Schweigaard i „Nordmænd i det nittende Aarhundrede“ s. 342.

123. Skrædderen fra Leyden Johan av Leyden — Jan Bockhold — og *konsorter*, gjendøperne i Münster, især Joh. Matthys og Bernt Knipperdolling, blev henrettet i 1536.

124. Elisabeth Charlotte, hertuginde av Orléans f. 1626, d. 1721; en samling av hendes brev var kommet ut i 1843.

125. Rector E. *Munthes* Lærebog i Historien for Begyndere. Omarbeidet af Professor Ludv. Stoud Platou. Chr.a 1825.

l. 21 . n. *andet end Helgenskinnet*, i 1868: „Helgenskinnet og Myrtekranfdsen“.

En kneisende Kvindeskikkelse etc. sigter rimeligvis til Lebruns kjendte pragtportræt av Marie Antoinette i Versailles.

126. „*Marie Antoinette* efterat dødsdommen var fældet“ av *Delaroche* (1851).

Maria Theresia, datter av Filip IV av Spanien 1638—1683.

Marie Leczynska (1703—1768), datter av kong Stanislaus av Polen. — Maurice Quintin de *La Tour* (1704—1788) har malt et *pastelmaleri* av Marie Leczynska i Louvre.

180. Afskedsstemning. Først trykt i Ill. Nyh. 1864, 17 juli, 29.

131. l. 14 f. n. *hvoraf enhver* er læsemaaten i Ill. Nyh. 1864; i 1868 og 1892 „hvorfra enhver".

132. Hin Fe i Eventyret, der giver sine i Trylleslottet fangne Børn Lov til at gaa i alle Sale etc. Der sigtes neppe til noget bestemt eventyr. Motivet om den straffede nysgjerrighet gjenfindes i al folkedigtning, sml. den tredje kalenders historie i den arabiske fortælling om lastdrageren og kvinderne i Bagdad og det norske eventyr „Jomfru Maria som Gudmoder" o. fl. a.

133 Jubal: se 1 Mos. 4, 21: Og hans Broders Navn var Jubal; han var Fader til alle dem, der legede paa Harpe og Fløite.

134. Om digtet se LH 145.

135. De prikkete linjer 10 og 11 lød i 1864 saa:

Hin dirrende Trille den kunne I bedst,
Den holder jeg af; o, syng den atter!
Den minder om det, som jeg elsker mest:
Om Børnenes Surren og friske Latter.
Mit stolte Firkløver! mit Lykkefund!
Fra Livsgangens tørre, stenede Grund,
I kjæreste Kjære, jeg ser jer saa klart!
Jeg hører jer kalde, — nu kommer jeg snart!

Slutningen av digtet lød i 1864:

Hvad Suk var det? Det lød mig saa nær!
Det kom som et Pust gjennem Lundens Trær,
Det klang af en Smerte, saa dyb, saa hed,
Som et Suk af den dybeste Sorg, jeg ved;
Det klang, som naar Hjertet maa slippe sit Haab,
Som i Nødens Time det sidste Raab.
Hvad, værre endnu? Som en bristende Ed?
Som Mødres Stønnen ved Sønners Kiste?
Som naar Broder fra Broder Haand maa vriste
Og se ham synke i Dybet ned? —
Det klang saa tungt, saa tungt, saa tungt,
Som et Suk af det ofrede Danmark . . .

136. Ikke hjemme. Dampbaadtur. Den 18 juni 1833 avgik fra Kristiania til Stavanger med „Constitutionen" provst Wergeland med frue og datter. Til Kristiansand skulde med samme dampskib to studenter, til Stavanger eller videre 6 studenter; til Bergen skulde instruktør og kgl. skuespiller Nielsen og kgl. skuespiller Winsløw, generalinde Mansbach med 2 døtre og andre. (Efter datidens blade.) Om reisen se ogsaa LH 208—9.

l. 5 f. n. *at Lystigheden*, er læsemaaten fra 1868; i 1892 „og Lystigheden".

137. Om Dr. *Ryge,* se T. Blanc „Chr. Theat. Hist." 1899, s. 61.

138. *hver Høitidsnat flyttes ud af Ensomhedens Huldrebjerg til Lyset og Menneskene.* Kan neppe henføres til noget enkelt eventyr. Adskillige eventyr vet at fortælle om bergtagne som paa visse dager faar lov til at færdes blandt menneskene (sml. f. eks. det slovakiske eventyr „Malmkongen").

140. *Nic. Wergeland og datter* staar blandt anmeldte reisende 17 okt. 1834.

Carl *Winsløw* døde 6 okt. 1834.

Det smukkeste Billede. Cl. Bergsø „Camilla Collett" s. 122 taler om C. C. som samler av fotografier av kvindelige skjønheter — barnlig glad, beundrende.

141. l. 7 f. o. *gromt* læses i 1892; i 1868 „grumt".

Vor dygtige Maler —d—, kanske Hans Gude.

142. Mauritz Hansens fortælling *„Eros i Tonesvøb"*, som han selv regnet blandt sine mindre heldige frembringelser.

143. *Studentermødet i Kjøbenhavn* 1862.

144. *et af Michel-Angelos berømteste Verker*, marmorstatue, antagelig fra 1521: den nøkne Kristus staaende og holdende sit kors efter det fuldbragte forløsningsverk. Sml. „En egen Smag" III 232.

l. 6 f. n. i 1868 og 1892 læses *sterk.*

145. l. 4 f. n. *havde under et Sammentræf;* i 1868 og 1892 læses „har". — I sidste linje bør ogsaa læses „havde" for *har.*

146. Verset er fra „Naturen og Kunsten" (H. Hertz) i „Anonym Nytaarsgave for 1832", s. 121; ogsaa citert I s. 105 og 273; istedenfor *hendes* læses hos Hertz „vor Moders".

Av *Mater dolorosa* og *Ecce homo* av *Guido Reni* findes der en mængde gjentagelser fra kunstnerens egen haand.

147. *den omvandrende Violinspiller* og den syke sigøinerske er av den belgiske maler Louis Gallait (1810—1887) og findes i Bryssel.

148. *Delaroches Marie Antoinette* etc. sml. opl. til s. 126. Hans *Cromwell ved Karl I's kiste* findes i museet i Nîmes, en replik (original) i Kunsthalle i Hamburg. En stor del av Delaroches populæreste billeder er gjengit i samtidige kobberstik, som fik en uhyre utbredelse. Sml. Heines meget indgaaende skildring av Delaroche's maleri i „Französische Maler" (Gemäldeausstellung in Paris 1831), „et høist karakteristisk uttryk for det mægtige indtryk som denne kunstretning gjorde paa slegten omkring 1830". C. W. Schnitler.

150. *Maria,* vist fru Colban.

Den kjærlighedsfuldeste . . . berømteste: Johanne Luise Heiberg, som tok til sig tre smaa vestindiske forældreløse piker.

Aldrig fornøiet — altid fornøiet stod i Ill. Nyh. 1863, 20 dec., 51 under titelen „Skisser og Reisebilleder. (Af Forfatterinden til „Amtmandens Døtre".) I"; dernæst trykt i Ill. Tidn. 1866, nr. 33.

157. Dybbølstillingen faldt 18 april 1864.

158. Jacques Antoine *Dulaure* utgav i 1821 „Histoire civile, physique et morale de Paris". Det regnes for et dygtig, men ensidig verk, fuldt av partiske og bidske utfald mot konger, adel og prælater.

Basilisken, sml. 98, 99.

160. Jacques de Molay, grand maître des templiers, blev brændt paa l'île des Juifs nær le Palais de justice 11 mars 1314.

162. Damiens gjorde sit attentat 5 januar 1757.

163. seks Rædselsakter af la Tour de Nesle paa Porte St. Martin-Teatret etc. I „Florentinische Nächte" (Zweite Nacht) fortæller Heine: Ich kam hinter einer Dame zu sitzen, die einen Hut von rosaroter Gaze trug, und dieser Hut war so breit, dass er mir die ganze Aussicht auf die Bühne versperrte, dass ich alles was dort tragiert wurde, mir durch die rote Gaze dieses Hutes sah, und dass mir also alle Greuel der ‚Tour de Nesle' im heitersten Rosalichte erschien. Der sigtes til *La Tour de Nesle* av Alexandre Dumas père og Gaillardet (1832), hvis hovedperson er Marguerite de Bourgogne, gift med Filip den Smukkes søn Louis X le Hutin, som regjerte fra 1314—16. I 1315 lot han sin gemalinde kvæle, fordi hun hadde gjort sig skyldig i egteskapsbrudd. — *Hôtel de Nesle* ligger paa venstre Seinebredd.

166. allerede for flere Aar siden: C. C. besøkte Paris i 1864 og 1867—8.

167. En i Paris bosat Veninde, formodentlig fru Colban.

170. Als blev tat 29 juni 1864.

171. O, du Sundenes Dronning, du rigtsmykkede, sml. Claus Frimanns digt „Øresund" med omkvædet: Hil være dig, Sundenes Dronning!

Marielyst Bad, n. f. Helsingør, bad siden 1858; sml. „Marienbad" i Bøhmen.

173. SIDSTE BLADE. ERINDRINGER OG BEKJENDELSER. Anden og tredje Række. Af Forf. til „Amtmandens Døtre". Christiania. I Kommission hos P. T. Malling. ***1872.*** Sml. LH 176—181.

175. saare længe siden, formodentlig i Hamburg 1837.

Du hast Diamanten und Perlen,
Hast alles, was Menschenbegehr,

Und hast die schönsten Augen —
Mein Liebchen, was willst du mehr?

Auf deine schönen Augen
Hab' ich ein ganzes Heer
Von ewigen Liedern gedichtet —
Mein Liebchen, was willst du mehr?

Mit deinen schönen Augen
Hast du mich geqvält so sehr,
Und hast mich zu Grunde gerichtet —
Mein Liebchen, was willst du mehr?
Heinrich Heine „Die Heimkehr", 1823—24, nr. 65.

175-176. „Ich habe mir's recht sauer werden lassen". Sml. flg. sted i Goethes Aus meinem Leben. Wahrheit und Dichtung III, Funfzehntes Buch: „Mich hatte der Lauf der vergangenen Jahre unablässig zu Uebung eigener Kraft aufgefordert; in mir arbeitete eine rastlose Thätigkeit — ich hatte so viel wackere und brave Menschen kennen gelernt, die sich's in ihrer Pflicht, um der Pflicht willen, sauer werden liessen."

176. Oehlenschlägers „Erindringer" kom ut i 1850—1; H. C. Andersens „Mit Livs Eventyr" 1855.

177. Warum sich Geschmack und Genie so selten vereinen. I Goethes „Vier Jahreszeiten" (Herbst) lyder stedet:

Warum will sich Geschmack und Genie so selten vereinen?
Jener fürchtet die Kraft; dieses verachtet den Zaum.

Linjene findes ordlydende ogsaa i Schillers „Votivtafeln".

disse Samlinger; sml. opl. til s. 178 og 180 om P. Hjort. Forf. var i Kjøbenhavn fra høsten 1867 til hun reiste til Paris.

178. Arme Lotte! Sml. P. Hjort „Udvalg af Breve", hvor Lotte Oehlenschläger omtales av J. C. Hauch i et brev, og hvor oplysninger er git av P. Hjort Hun blev sendt til Hauch for at glemme en kunstner, som hun holdt av; se P. J. Collett om det Phister fortalte om sig og Lotte i „En Nordmands Optegnelser fra Kjøbenhavn 1838" Personalhist. Tidsskr. 5te Række. III Bind (27 Aargang).

Prins Oscar skildret sin tur fra Lom til *Lyster* 1860 i „Nytt och Gamalt" av O*** II. Sth. 1861. under titelen „På högfjellen".

180. Dickens „Hard Times" fra 1854 blev oversat samme aar under titelen „Strenge Tider".

Peder *Hjort* utgav i 1867 (fortalen er datert 3 nov.) „Udvalg af Breve fra Mænd og Quinder til P. Hjort"; boken blev holdt for at være meget indiskret. Der er trykt et brev til utg. fra Johan Dahl,

Kristiania, dat. 5 mai 1833, hvor Henrik Wergeland (s. 447) omtales som et „forulykket Genie, som under en paataget Republicanisme troer at være en stor Digter. Foruden ham selv troer ogsaa hans Fader, den altfor bekiendte Provst, det ogsaa".

Wergelands Breve kom ut 1867.

181. De personlig optrædende Kunstnerinder etc., sml. I 109.

182. en Veninde, Marie Colban, som skrev korrespondanser til „Morgenbladet".

183. l. 8 f. n. læses i 1872 *Frigjørelsen.*

184. Citatet er fra M. J. Hammerichs oversættelse [1844] av *Sakuntala* (skrevet i 1ste aarh. før Kristus); i 2den verslinje „forskjød" isf. *forlod*, i 8de verslinje „er" isf. *var* (se utg. av 1858 s. 104).

„*Es ist eine alte Geschichte*" . . ., v. 3, l. 1—2 av *Heines* „Ein Jüngling liebt ein Mädchen" (Buch der Lieder, Lyrisches Intermezzo).

186. Honoratus *Halling* stiftet 1850 „Enerhaugens Samfund", og er grundlægger av „For Fattig og Rig".

190. Ulykkeshændelse: et armbrudd vinteren 1855, omtalt III 91.

Hertuginden af Abrantès (1784—1838) utgav Mémoires mellem 1831 og 1834; sml. s. 460.

191. Constant utgav sine Mémoires i 1830.

195. Hr. Peder kasted' Runer over Spange, Ivars sang i *Hertz's* „Svend Dyrings Hus" (I. 8) fra 1837. Den bekjendte melodi er av *Henrik Rung* (1807—1871).

196. l. 6 f. o. *for dem;* i 1872 og 1892 „den".

200. Frederik (VII) feiret sit bryllup med prinsesse Vilhelmine, yngste datter av Frederik VI, 1 nov. 1828.

202. min kjære T.: Frøken Thora Hansteen, ældste datter av professor Hansteen.

203. l. 3 f. o. efter *Hun forstod atter* fulgte i 1872: — ak om de Tabte tør man jo tale —

205.

Heller at have levet og lidt,
End aldrig at have levet engang! —

Variation av A. Munchs linjer:

Det er bedre at have elsket og tabt
End aldrig at have elsket engang.

(„Sorgens Lyst", digtsamlingen „Sorg og Trøst", 1852.) Sml. Tennyson „In Memoriam": 'Tis better to have loved and lost than never to have loved at all.

et Digt om Finken i Buret etc. Lenaus digt heter „Das Lied vom armen Finken“. 4 vers lyder:

Der Vögelpotentate
Brennt nun dem armen Tropfe
Mit glutgehitztem Drahte
Die Äuglein aus dem Kopfe.

206. *den elegante Dame,* sml. 270.

„Pip, pip, her er jeg“, se eventyret „Tommeliden“ (Asbjørnsen og Moe, 1899, II, s. 68). Sml. ogsaa Heines Reisebilder Italien II. (Die Bäder von Lucca): „Vergebens piept der versteckte Witz, und piept immer lauter: hier bin ich! hier bin ich wirklich!“ Digteren hentyder her til en episode i Grimms eventyr „Skrædder Svend Tomlings Vandring“.

207. Om Kvinden og hendes Stilling. I Skr. er digtet s. 210—11 sat foran indledningen; i denne utgave er den oprindelige rækkefølge beholdt.

endnu et Stykke, „De Unges Forbund“ 1869.

l. 15 f. n. Isf. *Gode Forelæsere* stod i 1872 „Vor udmerkede Skuespiller Isachsen“.

l. 12 f. n. Isf. *For Eks.* læstes i 1872: „Han har nylig forelæst „Kjærlighedens Komedie“ for et talrigt Publikum.“ Sigter til Isachsens oplæsninger av dette stykke og av Den engelske Lods.

208. l. 5 f. o. *i Sverige;* i 1872 læstes „i Sverige og Norge“.

l. 19 f. n. Ordene *der blev min Støtte under vort ak altfor korte Samliv* er kommet til i 1892.

Valgerda blev bragt paa scenen 1847.

209. l. 18 f. n. Efter *i Kvindehænder* følger i 1872: Naar jeg undtager *Dr.* Brandes, der med et varmt og indtrængende Forord har indført Stuart Mill hos os, og Erik Bøgh, som flere Gange i sit Blad ridderligt har taget Parti for Sagen, ved jeg ingen Mand der for Alvor har hævet sin Stemme i den. Man har i norske Blade meddelt et Uddrag af ovennævnte Verk — *sans commentaires* for Resten.

212. *Emilie* Diriks døde 15 mars 1843. I „Svend Dyrings Hus“ siger Ragnhild:

Var jeg hungrig, spiste jeg, var jeg tørstig, kunde jeg drikke.
Den Stilling var god; men *Liv* var det ikke —
Saa lidt som Kærets sumpede Vand
Har et Liv mod Havets ved den brusende Strand.

214. Foran avsnittet som begynder *Marihøners* stod der i 1872 to smaa avsnit:

Der er saamange Nitter i en Kvindes Liv, at det *store Lod* gjør hende undertiden rent forstyrret.

Den mandlige Jalousi værger sig blot mod fiendtligt Indfald, den staar ærligt Mand mod Mand, den kvindelige Jalousi ligner Upastræet, der forgifter alt Levende i Nærheden.

l. 11 f. n. Ordene *vore norske* stod ikke i 1872.

Personalkritikken, sml. I 231.

216. l. 19 f. o. De tre linjer om *Gamle adelige Damer* er kommet til i utg. av 1892.

217. Adolphe *Monod* (1802—1856) utgav i 1848 „La femme".

218. Eva in Paris. *Hans Wachenhusen:* Eva in Paris, Culturhistorische Skizzen. Kom i 7 oplag i Berlin 1868—69; 8°; 112 S. — Efter 6te oplag en svensk oversættelse av Cha (ɔ: Carl Henr. Atterling), Stockholm 1869, 8°.

219. „*Frygter Gud i eders Legeme og i eders Aand*" (mere korrekt: „*Ærer* Gud" etc.), 1 Korr. 6, 20.

220. l. 18 f. n. *fra det franske Aristokrati;* i 1872: fra Frankrig. *Mauprat* av Georges Sand (1837).

223. *Kjærligheden i hendes Liv indtager den hele* etc.; sml. Amtm. Døtre I 332 og III 20.

Brandes's „Hovedstrømninger" (Emigrantliteraturen) etc. var kommet ut i 1872.

Clarissa, libertineren Lovelace's offer i Samuel Richardsons roman Clarissa Harlowe (1748—1749), se I 134. — Heine har skrevet en digt-cyklus „Clarisse" (Neue Gedichte). — Lessings sørgespil „*Emilia Galotti*" utkom i 1772, se I 52. — *Ottilia* (Ottilie) er kjendt fra Goethes „Wahlverwandtschaften" (1808). Modellen til Ottilie er Jena-bokhandleren Frommanns pleiedatter Minna Herzlieb; til hende skrev Goethe sine sonetter. Sml. Heines digt „An einen ehemaligen Goetheaner" (1832), hvori han nævner „Ottiliens Wahlverwandtschaft". — *Margareta,* Gretchen i Goethes „Faust". — Mad. Staëls roman „*Delphine*" utkom i 1802, se s. 370; Heine hentyder til Delphine i digtet „An die Tochter der Geliebten". — *Eleonore* er Eleonore i „Adolphe" av Constant (se s. 225) eller Eleonore (Leonore) von Este i Goethes „Torquato Tasso". C. C. har neppe tænkt paa navnesøsteren i Wilhelm Smets's sørgespil „Tassos Tod" (1819) eller paa den ulykkelige Eleonore i H. C. Andersens drama „Mulatten".

225. *Manfred* av Byron; *Adolphe* av Constant.

226. Etienne Pivert de *Senancour* (1770—1846) utgav *Obermann* i 1804.

227. *høitstaaende, berømt Dame*: Mme. de Charrière, som man har villet kjende igjen som heltinden i Adolphe.

229. *Georges Sand* „Histoire de ma vie" kom ut i 1854—5.

231. l. 17 f. o. *sin Broder* læses i 1892; i 1872 „sin Broders", som er rigtig: Jerome egtet 27 dec. 1803 Miss Patterson, som han skilte sig fra i april 1805.

232. *Den gamle lærde Monark,* Johan (1854—73); C. C. opholdt sig januar 1872 i Dresden.

l. 13 f. n. efter *frihedsdrukne Talerinder* stod i 1872: Miss Claflin, Mrs. Woodhall, og hvad de alle hede.

233. *Mazzini:* der var store æresbevisninger ved hans død, saaledes stor tale i Deputeretkammeret 12 mars 1872 og en uttalelse av kammeret (se Dbl. 18 mars, nr. 66).

234. l. 18 f. o. *stille begavede* læses i 1872 og 1892.

Jules *Michelet* (1798—1874) utgav i 1854 „Femmes de la Révolution".

236. Om *Théroigne de Méricourt,* født i Belgien i Marcourt, se Léopold Lacour „Trois Femmes de la Révolution".

237. *uretfærdige Lovbestemmelser,* sml. omtalen av Napoleon.

238. *„das Weib, wie es sein sollte".* Der sigtes til *„Elisa, oder das Weib, wie es sein sollte"* (1795), se Opl. til I 384.

docilité, dépendance og soumission, sml. s. 217.

239-240. *Hr. Professor B.,* osv., sml. „En undersøisk Debat"; uttrykkene her en let omskrivning av vendinger som er brukt i de officielle dokumenter angaaende Camilla Colletts pension, se opl. til s. 507.

240. l. 3 f. o. i 1872: „Literat C."

l. 4 f. o. i 1872: „Han har en Onkel, der."

l. 6 f. o. i 1872: „Hans Broder har med Ære tjent i den franske Arme."

l. 7 f. o. i 1872: „En kjødelig Fætter af ham har vundet et Navn som Orientalist."

l. 8 f. o. Efter *vort Universitet* stod der i 1872 følg. avsnit: „Endvidere har han en Tante, der paa en høist fortjenstfuld Maade har virket for Asylerne og gjort sig bekjendt ved flere aandelige Sange."

l. 9 f. o. Ordene *Digterverker, der hører til de mest fremragende i vor Literatur* stod i 1872 i anførselstegn; sml. departementets uttalelse om C. C.'s pension, som i 1866 blev fastsat til 100 Spd.: „. . . fornemmelig, at hun selv ved sine Digterværker, der hører til de mest fremragende inden vor Literatur, har erhvervet sig et grundet Krav paa Anerkjendelse".

l. 12 f. o. Efter *40 Spd.* fulgte i 1872: Hr. D. burde visselig tilkjendes Fortjenstordenen, men her bør tages billigt Hensyn til, at han har ikke mindre end to Ordener før, hvilket, naar man for-

deler det samlede Antal uddelte Dekorationer, „*langt overgaar Middeltallet*“ af den Slags Hæderstegn.

l. 13 og 14 f. o. *eller at leve* staar ikke i 1872.

Georges Sand skrev „Elle et Lui“ (1859); Paul de Musset svarte med „Lui et Elle“ (1860).

„*Und der Mensch versuche die Götter nicht* . . .“, sml. *Schillers* digt „*Der Taucher*“, v. 16, 3—6.

243. „*bør hende saa høiligen hædre*“, allusion til 2det vers av Ragnhilds sang i *H. Hertz's* „Svend Dyrings Hus“ (I. 6.):

Gjøgen lægger Æg hos fremmede Folk;
Hende bør man høilig hædre,
Hun kaster fattig Fugls Unger ud,
At hendes egne kan faa det bedre.

246. Avsnittet paa 9 linjer som begynder *I en af vore* er kommet til i 1892.

Hvile. Om Hedevig W.-J., se LH 170; om digtet se Bibliografien 1867, 7 dec.

249. *Hanna Olava Vinsnes* var født 23 aug. 1789 og døde 10 okt. 1872. C. C. besøkte hende sommeren 1869. Digtet stod i Mbl. 12 aug. 1869, nr. 221, med overskrift „Den 24de Juli 1869“ og var undertegnet „Camilla Collett“.

To Ruiner, se Bibliografien 12 august 1869.

251. *Den Hjemvendte,* se LH 26—7.

254. *Eilert Sundt* (1817—1875) blev prest i Eidsvold 18 dec. 1869.

256-7. *Josephine Angelica Welhaven* f. Bidoulac, var født 5 nov. 1812, blev syk midt i oktober, døde 2 dec. 1866. C. C.'s mindedigt stod (anonymt) i Mbl. 1867, 10 febr.

259. Om C. C. og *Bernadotterne* se John Paulsen Monaco 9, 11 og 12 og LH 176.

C. C. opholdt sig i *Stockholm* i slutn. av 1865 og beg. av 1866 med sin søn Emil.

Gustav III bygget operaen, hvor han blev myrdet.

Carl XIII's statue staar i Kungsträdgården.

Carl Johans statue staar paa Carl Johans torg.

260. *Carl XV* kom til Kr.a 5 jan. 1866 og 27 mars 1868, møtt med illumination og hurraer.

Carl XV døde paa hjemveien fra en badekur i Tyskland i Malmø 18 sept. 1872, 46 aar gammel; se LH 176.

262. l. 7 f. n. *naivere;* i 1872 „nøiere“.

263. *Alf Collett* (8 aug. 1844), LH [128], 142, 154.

264. l. 7 f. o. *Collett;* i 1872 „min Mand“.

l. 15 f. o. *Collett:* i 1872 „C."

265. *hin første Kunstnerforestilling* fandt sted 1849, 28 mars. *Oscar Collett* (1845—1911), LH 142, 154.

267. *ude paa Klampenborg* 1853.

268. *Emil Collett* (1848—1904), se LH 142, 155.

en afdød, mig dyrebar Veninde, Emilie Diriks, se LH 31.

l. 11 f. n. *min Mand;* i 1872 „min C."

Til sin yngste søn jernbaneingeniør *Emil* Colletts bryllup skrev fru Collett følgende vise:

BRUDGOMMENS SAGA.

I Anledning af den Yngstes Bryllup 30te August 1876 med Andrea Conradi.

(„Aa Jens Johansen, den vene Guten.")

Alt fra den Tid, da han laa i Svøbet,
Han var ei ganske som Andre støbet,
Ei let at sige, hvordan han var.
Han var saa egen, han var saa rar.

Mod Stød og Buler var han usaarlig,
Naar Andre lo, var han mest alvorlig,
Men stured di, kunde let det ske,
Han fik dem Allesammen til at le.

Og altid var han en liden Muxer,
Og særlig ivred han mod rene Buxer.
Da sagde Folk, naar de ham blev var:
„Der kan di se, hvilken Mor han har!"

Og gjerne saa man ham i Fjorden plaske,
Men hjemme vilde han sig nødig vaske,
Og altid gik det med ham lidt paatvers,
Og sine Stile skrev han helst paa Vers.

Og vist det er, han var sjelden *inde*,
Og *ude* kunde man ham aldrig finde.
Saa hændte engang det til Morses Skræk,
At stive otte Timer var han væk.

Hvor kan han være! Hvor kan han være!
Nei denne Angst er for svær at bære! —
... Der kommer Fiskerlars! .. maaske han ved,
... Thi han ham kjender .. lidt mer Besked.

„Er det han Æmil, som Dere søker?
„Det er vist hasses, disse Skolebøker.
... Hvor er han selv da, hvor fandt du dem?
Og hvorfor kommer han ikke hjem?

„Han vilde nok paa denne hersens Baaten
„Maskinen prøve paa den nye Maaten,

„Han gik vist Prøveturen med til Moss ...“
Til Moss! Til Moss! Aa Gud hjælpe os!

Til Moss? Umuligt, for i vor Stue,
Der ligger baade hans Skjerf og Lue,
Han kan da ikke være reist fra Sligt!
Dog jo ... nok kunde han — — det var ham ligt!

Men her unyttigt kun jeg staar og vrøvler,
Jeg vil dog se lidt om hans nye Støvler.
Er di der, kan jeg det umuligt tro,
... Ak kun *en* Støvle er der og en Sko!

Et Raad vil jeg, sagde Onkel, give,
Der grundig Nykkerne skal fordrive.
Det Raad jeg mener, det sikre er,
At vi ham gjøre til *Militær*.

Til Prøve paa, at de dertil duge,
En Linial maa de alle sluge,
Og den som sluger den flinkt og let,
Han er antagen, han er Kadet.

Top! raabte Mor, det er vist det Rette.
At vi ei før ere faldt paa dette!
Maaske endnu ei for sent det er!
Top! inden Jul er han Militær!

Da lød saa alvorsfuldt en lønlig Stemme,
Hvor den kom fra, kunde Ingen nemme.
„Skal *han* der sluge den Linial,
„Saa blir først rigtig han splittergal!

„I *Kjeppen* hist, bor hans sande Væsen,
„Dens Vink han følge, ret bent for Næsen.
„Hver Barnets Nykke, bag dette Værn
„Skal ryge fra ham som Slagg fra Jern.

„En Splint den er fra de Banemøder
„Hvor stærke Slægter tilsammen støder.
„Nu viet er den til kraftig Daad,
„I Moderængstelsens Smil og Graad.

„Paa øde Fjeldet, der gror hans Lykke,
„Der skal han finde et kostbart Smykke,
„Paa øde Fjeld, over vildest Hei,
„Der skal den bane ham sin rette Vei.“

Og saa det skede. Med Kjep paa Nakke,
Man saa ham gladelig af Gaarde lakke,
Men i den *Kjeppen*, man skulde tro,
At sær en Underkraft der maatte bo.

Thi hvor han skred over Fjeld og Lider,
Der rasled Stenen til alle Sider.
Ei fandtes Bjergknat, saa strid og brat,
At ei for *Kjeppen* den i Luften sprat.

Og Vei den bored gjennem Klippemuren
Og Broer skjød den over Elveduren.
Det gik saa tryggeligt, jevnt og godt
Alt ind til Dovregubbens eget Slot.

Her, tænkte han, her maa fares varligt,
At buse paa, vilde være farligt.
Derinde sad, som han vidste, nok
Prindsessen fangen, alt ved sin Rok.

Hun havde vist sig ham engang i Drømme
Og vakt saa underlige Længsler ømme,
I Drømme saa han hende fin og sød,
Iskjænke Gubben baade Øl og Mjød.

Forklædt som Bonde, i Slir og Kofte,
Han snart fik Indpas, og kom der ofte
Og leved der rigtig lunt og flot,
Thi Gubben ligte ham særdeles godt.

„Kom lad os drikke! Fortæl nu mere!
„Det er saa kosteligt at høre Dere
„Kom hid du Fagre! .. Skjænk i! . Saa Tak!
„Nu smager rigtig det ved hans Snak."

Og Gjesten tog ham kun flux paa Ordet,
Og snakked Gubben snart under Bordet.
Men da han vaagned, da til hans Skræk,
Var baade Gjest og Prindsesse væk.

Og inden rigtig han sig kom af Ruset
Sank baade han og hans Slot i Gruset,
Og over Dovregubbens gamle Sted
Gaar nu en Tunnel som Hvermand ved.

Men han som vandt Prindsessen ham det hændte,
At fra den Stund igjen ham ingen kjendte.
Han drog til Fjeldet ikkun med *en* Sko,
Men han kom hjem igjen med begge to.

269. l. 19 f. n. *Skaater* læses i 1892; i 1872 „Skaadder".

270. *Hin forfængelige Frue*, sml. 206.

272. *en Leilighed ved Søen:* ved Filipstadbugten (Munkedamsveien ved hjørnet av Huitfeldts gt. Gaarden er nu nedrevet).

273. *„En nyfødt Sol i Østen gløder"*, fiskeren Masaniellos berømte barkarole i 2. akt av Aubers opera „La Muette de Portici" (tekst av Scribe, oversat av J. L. Heiberg).

hans Onkel bureauchef Carl Collett.

SIDSTE BLADE. 4 og 5 Del. Af Camilla Collett. Forlagt af P. T. Mallings Boghandel. ***1873.***

280. *mine Oplevelser:* C. C. reiste til Kjøbenhavn høsten 1871, derfra over Hamburg og Berlin til Dresden (1872), og saa i feb.

1872 til Rom; Hegels overtagelse av den nye bok gik ikke i orden, og disse vanskeligheter nødte hende til at reise fra Rom i mai; i juni i Kbhn., og ut paa sommeren tilbage til Kristiania. Boken kom under jul. LH 177.

Sml. Et lyst Billede i en mørk Ramme III 359 og 357.

Byen og Stranden stod trykt som et anonymt indsendt under titelen „Christiania—Frognerkilen“ i Mbl. 1870, 29 april, 116. Blev optrykt i Sidste Blade 1873, omarbeidet og forøket; saaledes er alt det om Fæstningen nyt.

282. *Ildebranden fra 58*, sml. I 223.

et Par prægtige Bygninger, formodentlig bokbinder Hoppes daværende gaard i Kirkebakken (nu Karl Johansgt. 12) og grosserer Gulbransons gaard paa hjørnet av Kirkegt. (nu Posthuset).

den geniale Mand: hamburgerarkitekten de Chateauneuf.

281. *den, som byggede vort Universitet:* Christian Henrik Grosch (1801—1865).

Vestbanegaarden er bygget av Georg Andreas *Bull*, aapnet høsten 1872.

284. *en Eftermiddag i Juli*, sml. I 13.

en der boende Onkel, generalmajor Aubert. — *Julia* Aubert.

286. *Sarmater*, sml. I 200.

Ophavsmænd: advokatene Homann.

289. C. C. opholdt sig i Kj.havn fra sept. 1870 til juni 1871 og fra høsten 1871 til beg. av 1872. *Et rigt Parti* gik første gang paa det Kgl. Theater 27 april 1870.

290. *tælle Stjernerne*, sml. s. 96.

292. *kommst du nicht willig, so brauch ich Gewalt!* Sml. *Goethes* ballade „Erlkönig“, v. 7, l. 2.

Samfundet, den gamle Seelenverkoperske: Seelenverkäufer („Sjæleprangere“) kaldte man før i tiden i Holland de personer som paatok sig at hverve soldater og matroser til tjeneste i koloniene. Seelenverkäufer kan ogsaa bety slavehandler.

296. Teksten i ***Strikketøisbetragtninger*** (LH 136) er omarbeidet i 1873 (sandsynligvis sommeren) og senere atter omarbeidet i 1892. — I 1873 og 1892 sætter C. C. feilagtig 1843 som aaret for „Strikketøibetragtninger“ isf. 1842.

Man skriver om Hermann og Hanswurster etc. ɔ: man skriver baade rørende og lystige historier. C. C. sigter til to verker av Goethe, nemlig *Hermann und Dorothea* og *Hanswursts Hochzeit.* Om den første digtning siger Goethe selv (Elegien II), at hensigten var at røre læserens hjerte:

> Hab' ich euch Thränen in's Auge gelockt, und Lust
> in die Seele, — —
> Drücket mich herzlich an's Herz.

Det andet arbeide, „Hanswursts Hochzeit oder der Lauf der Welt", er nærmest en løssluppen farce, som ikke blev fuldført. Se ogsaa Goethes Wahrheit u. Dichtung IV, Achtzehntes Buch.

l. 10 f. n. *Meinertz;* i 1842: „Ole Bull". l. 9 f. n. *Elefanten;* i 1842: „Hyænen". Disse to rettelser synes at ha faldt forf. ind under læsningen av „Skillingmagazin". I aargangen 1873, s. 151 nævnes M[einertz], og i et senere nummer leveres billedet av en elefant.

l. 9—8 f. n. *om Midler mod tyndt Haar og mod tynde Kaar;* i 1842: „Bureauchefernes tynde Te og Officerernes tynde Ballykke".

298. l. 15 f. n. efter *hos dem* læses i 1873: De er ikke gjennemstrømmede af et høiere Liv og ikke gjennemtrængte af en noblere Livsanskuelse, og under saadanne Forhold er det altid onde Tider for Damerne; thi deres Herrer og Beherskere bærer ikke den tilbørlige Agtelse og Egard for dem.

300. l. 7 f. o. *Lycéet* (ogsaa i 1873); i 1842: „Kringlen".

301. Svar i „Den Const." 1842 nr. 85, 93, 94. Sml. „For Kirke og Kultur" 1909, s. 421 og 432 samt 1910, s. 13.

302. *Theodor Kjerulf* utgav i 1854 „Digte". Den anonyme anmelder i „Krydseren" 25 feb. 1854 (sandsynligvis Bj. Bjørnson) og Ernst Sars i „Samfundsavisen" omtrent samtidig kriticerte forf.'s uklarhet. — Den første sonnet er skrevet foran i et eksemplar av „Digte 1854" sendt til C. C. ifl. LH 170, anm.

l. 11 f. o. *Tankesætning;* saa læses i 1873 og 1893.

l. 14 f. o. *Men den, der digter, er sig selv kun Gaade* — i 1873 og 1893 læses: Mon den, der digter, er sig selv kun Gaade.

303. *Som Ræven bød sin Gjest af flade Skaaler.* Sml. Goethes digt „Fuchs und Kranich".

l. 16 f. o. *Saa fult din;* saa læses i 1873 og 1893.

l. 6 f. n. *Nu vist for Traner* er læsemaaten i 1873; i 1893: „Men vist for Tranen"; rigtigere maaske: Nei vist for Traner.

304. *Den bedste, som du ved, tag med, tag hende* læses i 1873 og 1893.

305. *Du Evighed — ved alt, kun til det rette* læses i 1873 og 1893.

309. Eieren av *Bloksbjerg* var apoteker Harald Thaulow (se A. Collett Gamle Chr.abilleder s. 347). Det hørte til Uranienborg løkke og laa syd for denne. Løkkehuset ligger der endnu. *Oden* er skrevet efter 30 juli 1865, da den artikkel stod i Mbl. som der henvises til i en note i „Sidste Blade 1873": „Cfr. Reservelæge D—s Opsats i Morgenbladet Mai 1865". Den er skrevet av Ludvig Vilhelm Dahl, reservelæge ved Gaustad sindssykeasyl til 15 sept. 1861, i 1864 konstituert som fuldmægtig i Indredepartementets

medicinalkontor, og har titelen: „Om Kvindekjønnets Forhold til den fremadskridende Kultur med særligt Hensyn til Forholdene paa Vestkysten". Det heter der bl. a.: „Hvad Størrelsen [av hjerneskallen] angaar, har ... Welcker ... fundet, at Mændenes Hoved forholder sig til Kvindens i Omfang som 100 til 96,6; i Indhold derimod som 100 : 89,7. Et lignende Forhold, som for Indholdet, har han ogsaa fundet ved at sammenligne Vegten af Hjernen hos Mænd og Kvinder ... Undersøgelserne ere komne til et ... Resultat, der lyder mindre smigrende for Kvinden: ... hendes Hoved udmærker sig fremfor Mandens ved flere Egenskaber, der udmærke de lavere Racer fremfor de høiere ..."

„Bloksbjerg. Ode. Første Sang" findes i MS:

Jeg skriver om en Mand, der med Skjebne og Bedrifter
Med større Ret og Skjel i Tidens Skrifter
Optegnes bør, end hin udskregne Helt,
Der over Belt
Drog hen til Jyders halve Øe,
For der at hente sig sin Fæstemøe.
Man vistnok gjetter hvem —
Om jeg ved Navn ei nævner dem.
Jeg skriver om en Mand — dog nei, min svage Haand
Af Manden selv et Billed ei tør love,
Hvor torde jeg vel vove
At skildre denne Sprudlen, denne Aand,
Den Gratie, det Talens Trylleri,
Og fremfor alt, den rige Phantasi,
Der leded af en udsøgt Smag.
Opfinder, skaber Nyt for hver en Dag.
Naar dertil endnu føies,
Et huldt Beskedenhedens Slør,
Der dækker disse Fortrin halvt, og gjør,
At deres Værd uendelig forhøies?
Forgjeves, siger jeg, forsøgte jeg at male,
Det hele Billed, hvorom her er Tale.
Forgjeves stræbte jeg de mange spredte Dele
Til denne aandelige Bygning,
I fine Snørkler, Buer, i sit Lys, sin Skygning
At føie sammen til et skjønt, harmonisk Hele;
Et Ord udtømmer maaske dog den hele Sum,
Et Ord der spørger lidet til Logikken,
I Karakteristikken,
Men giver Følelsen desmere Rum.

Et Ord, et Prædikat, som jeg med Skjold og Spær
Forfægte vil mod En og Hver,
Det være Halvgud, Dæmon, Engel,
Drammenser, Skyther, Snob, Vandal,
Norsk eller tropisk Canibal,
Hvad heller simpelthen en Christianiabengel,
Man komme kun! . . . Jeg her staar færdig!
Min Paastand er — *Han er elskværdig.*

Siderne 3—8 inkl. er borte i MS.
(Side 9 og 10 er trykt i Skr. VII 80—81 med enkelte rettelser og i dette bind s. 314 fra „Paa denne Hypotes" og ut.)

310. l. 16 f. o. *Ifølge allernyeste Doktorteori;* i 1873: „en vis Doctors Theori".

l. 19 f. o. *de lærde Herrer;* i 1873: „hin Doctor".

318. *Veninde fra Hovedstaden*, saavidt vides Ida Kjerulf.

Plankekjørerne stod i Norske Huldreeventyr og Folkesagn, fortalte av P. Chr. Asbjørnsen. Anden Samling (1848) s. 92.

(Anmerkningen) „*Det ved jeg Fanden ikke*". Det er en memoreringsfeil av C. C., at Fanden bander i „Plankekjørerne". Det gjør han i „Tatere", hvor den Onde spør skomakeren: „Hvad Fanden vil du med Skarvehuden?" (Norske Huldreeventyr og Folkesagn af Asbjørnsen II, 1866, s. 222). Derimot bander *Røkenpresten* i „Plankekjørerne": „Nu skal du Fanden gale mig være min Gris", siger han til Mørkets Fyrste.

319. *Jo - galere - jo - bedre - Lystighed.* I Wessels „Kjærlighed uden Strømper" lyder omkvædet i epilogens slutningssang: „Jo galere, jo bedre".

320. *Wilhelmine* Sissener.

321. *det første voksne Besøg til Byen*, formodentlig vinteren 1830, se LH 43.

Romancerne af Fridthjof, sml. I 191, 309, 403. De sange av Tegnérs Fridthjofs Saga, som Bernhard Henrik Crusell hadde sat i musik, var i sin tid sunget over hele Norden. Særlig yndet var „Ingeborgs Klagan", „Rings Drapa" (C. Ploug har benyttet melodien til sin skandinaviske opsang) og „Vikingabalk", til hvis melodi A. Munch skrev sin fædrelandssang „Hvor i Verden jeg gaar".

„*Mit fulde Glas og Sangens raske Toner, uskyldig Skjemt og Munterhed,*" sml. I 271 (mere korrekt: „og vittig Skjemt og Munterhed", de to første linjer af J. Zetlitz's bekjendte drikkevise fra 1800. Melodien er av den tyske komponist C. D. Stegmann og forekommer i hans opera „Kjøbmanden i Smyrna", opført i Kjøbenhavn januar 1776. Zetlitz's vise er optat i „Norges Melodier" III, s. 80.

„Ensom er jeg“ ... Den tyske original lyder:

Einsam bin ich nicht alleine,
Denn es schwebt ja süss und mild
Um mich her in Mondesscheine
Dein geliebtes, teures Bild.

Sangen forekommer i *Pius Alexander Wolfs* syngestykke „*Preziosa* (1820) med musik av *C. M. v. Weber.*

322. *Studenternes Bal-Vise:* „I Brødres Kreds, hvor Bægret klinger“, Welh. SS III 97, hvor den er henført til aaret 1835. — „*I Østen sølvblaa Dagen smiler*“, en av Annas sange i „Peters Bryllup“, syngespil av Ths. Thaarup, sat i musik av J. A. P. Schulz, opført 1ste gang d. 12 december 1793.

326. l. 6 f. o. Efter *Nationalpartiskhed* fulgte i „For Rom. og Hist.“ 1871 s. 527: Jeg har netop faaet en Skræk i mig, ved at støde paa et Sted i Tidsskriftet, hvor denne Svaghed paa det alvorligste imødegaaes. En Udtalelse her, kunde ligefrem lede til en Beskyldning for et nyt Udbrud af „*en mildest talt ensidig, unordisk opfattelse af nordens historiske forhold*“. [Anm.: Se Hr. Docent Svend Grundtvigs Anmeldelse af Rudolf Keysers: „Nordmændenes Videnskabelighed og Literatur i Middelalderen“. 3dje Række. Side V.] Hos mig Stakkel, der hverken har Lærdom eller en uantastet Berømmelse at sætte derimod, vilde en saadan „*kortsynet, sneverhjertet, unordisk norskhed*“ — skal jeg dømme efter den ærede Anmelders Yttringer — kun blive betragtet som et usaligt Familiemærke. Og jeg har dog redelig, under et helt Livs ikke ganske greie Forhold, bestræbt mig paa at være uhildet.

328. *Den Mand, som vi skylder Anlægget paa Modum:* Heinrich Arnold Thaulow (1808 – 1894), fra 1849 distriktslæge i Ringerike, aapnet badet 17 juni 1857.

329. Om *badeliv i Eidsvold* alt i 1841, se I 92 ff.

333. l. 4 f. o. efter *dæmpede Klang, som* fulgte i 1873: „den har naaet under mangeaarige Anstrengelser for at overdøve Vrøvl og Hindringer, og senest ved at bøies og tøies under en daglig Sygekliniks penible Smidighedsøvelser; den havde denne ungdommeligt opbrusende Klang, som da jeg engang for meget længe siden kjendte den.

Prins Agibs vidunderlige Pil, der vandt Prisen etc. etc. Navnet Agib er feilagtig; prinsen heter *Ahmed.* Der hentydes til det arabiske eventyr „Prinds Ahmed og Feen Peri-Banu“, hvori der fortælles, at den av de tre brødre, Hussajn, Ali og Ahmed, som sender sin pil videst under en kapskytning. skal bli prinsesse Nurunnihars gemal. Feen Peribanu griper Ahmeds pil i flugten og gir den slik fart, at den flyver 2 mil.

336. Snedronningen. C. C. har tænkt paa H. C. Andersens eventyr „Snedronningen“ (skrevet 1843—44).

337. „Lov indeholdende Tillæg til Lov af 29de Juni 1848 angaaende den almindelige *Enkekasse*“, som foreslog et tillæg til enkepensionene av det voksende overskud i kassen, blev behandlet i Odelst. 26 april 1871, men opnaadde ikke 2/3 pluralitet. Jaabæk, redaktør av *Folketidende*, talte kraftig imot (St.tid. 1871, s. 453 ff.).

338. Alferne omgjorder sig med Ransler og griber Vandrestaven; allusion til Tiecks eventyr „Alferne“. Da Marie har brutt sit løfte til alverne og røbet deres opholdssted, maa de dra bort. Alvepiken Zerina viser sig for Maries datter, med reisetaske om halsen og vandringsstav i haanden.

339. l. 16 f. o. *da Tilladelsen er given* læses i 1873 og 1892; maaske „var given“?

l. 17 f. n. *saa vilde vi tie;* i 1873 „ville“, i 1892 „vil“.

340. Prins Agibs underfulde Kikkert. Prinsen i det arabiske eventyr som der hentydes til, heter ikke Agib, men *Ali.* Han eier et vidunderlig elfenbensrør, forsynet med et glas i hver ende. Kikker man gjennem et av disse glas, ser man øieblikkelig hvad man ønsker at se, selv om det befandt sig ved verdens anden ende. Ali er en bror av den Ahmed som er omtalt i anmerkningen til s. 333. Se forøvrig *1001 Nat* ved J. Østrup, IV, s. 3—34.

341. Protest mod Stuart Mills „Om Kvindens Underkuelse (af en Kvinde)“ [gaar ut fra Guds anordning] Mbl. 1870, 18 juni, 165 A.

344. Da den sidste Fe kom farende, hentydning til eventyret „Tornerose“, hvor en av feerne som ikke er indbudt til den fest kongen gir i anledning av datterens fødsel, uventet indfinder sig og ønsker ondt over barnet.

346. Fredrikka Bremer „Sjelfbiografiska anteckningar, bref och efterlemnade skrifter“ kom ut i 1868. Citatet om *talrickar kall mjölk* og *knäckebrød* er tat fra den biografiske indledning av Ch. B—r s. 7. Det citerte *brev* findes s. 125—6.

348. En Maanebeboer, sml. I 165 og III 265.

349. Om *Monods* ytring sml. 217.

350. Heiloerne, sml. 245.

den franske Lovgivning, sml. III 273.

353. Ernest Legouvé (1807—1903) gav ut *La femme en France au XIXe siècle* 1864.

354. l. 5 f. o. Isf. *end fattig Stakker* (1893) læs: en fattig Stakker, som er læsemaaten i 1873.

356. ***Til bedre Forstaaelse*** I (s. 356—9) stod (uten overskrift) i Mbl. 1867, 10 febr., 41 B, og var undertegnet Camilla Collett, født Wergeland. De sidste linjer av M.blads-artikkelen er blit utelatt i 1873; de lød saa: „Jeg har i disse faa Linjer forsøgt at modarbeide Opinionen, hvor den synes mest haardnakket at hænge fast i Fordomme og Traditioner. Det har maaske været at stemme et Par svage Hænder mod Strømmen. Jeg har ikke villet mane de onde, kun de gode Aander op. De mørke Vidner, man kunde indstevne, vilde maaske have for meget at fortælle.“ Det som teksten fra 1873 og 1893 har om *Skrifter og Døgnartikler* (til og med *jeg vil lade Hjertet tale)*, stod ikke i 1867. Disse ord maa sigte til Welhavens stridsskrifter fra 1830-aarene, som han nu lot trykke op igjen i „Saml. Skr.“, hvorav 1ste bind kom ut høsten 1867. C. C.'s artikkel var svar paa en opsats i Mbl. 27 jan., 27: „Om Professor O. J. Brochs Skandinavisme“, og blev besvaret av den anonyme forfatter 12 feb., 43: „Henrik Wergelands Skandinavisme“.

357. *Tre af hendes Brødre,* se opl. til I 16.

359. *forladt og venneløs,* sml. det som Bjørnson skrev i N. Folkebl. 1870, 19 feb. (Art. og Tal. I 342): „Wergeland var tilsidst forladt i Misforstaaelse selv af sine Venner, saa hans opøste Natur ogsaa tilsidst laa under for den snigende Sygdom, som langsomt endte hans stærke Liv.“ Hvis C. C. sigter til denne ytring av Bjørnson, er stykke II (359—362) skrevet efter feb. 1870.

næste syttende Mai 1844.

362. *Hasselnødder*, 48de stykke: Den *strengeste* Dom, Mennesker kan fælde over et Medmenneske.

Nikolai Wergelands „Tanker og Bekjendelser“, s. 7: Nationerne belønne sine største Skribenter, som de ere stolte af, saasom en Cervantes, en Camoens m. fl. med Stene (ikke Ædelstene), men en Steen i Haanden til Brød, en Steen paa Hjertet til Sorg, og en Steen paa deres Grav til Tak og Afmindelse.

Bidrag til Christiania Bys Historie er en række (anonyme) artikler av Ludvig Daae, som blev trykt i „Morgenbladet“ 1868—71. Det kan ikke sees hvilken ytring C. C. sigter til.

363. M. Birkelands erklæring findes i Ill. Nyh. 1863, nr. 1, 4 jan.

„dybt ned i Jorden, da spøger han ei mer“. I Oehlenschlägers sørgespil „Hakon Jarl“, V, 1, siger Hakon til Thora:

Haakon Jarl er borte.
Det blege Spøgels gaar igjen. Men nærmer
Jer Liget uden Frygt, og støder kjækt
En Pæl igjennem det dybt ned i Jorden —
Saa spøger han ei meer; saa er han rolig.

364. Provst Fredrik Schmidts *Dagbøger* kom ut i 1868; han nævner Nikolai Wergeland under Rigsforsamlingen s. 151, 152, 153, 156, 157, 160, 162, 167, 168, 174—5, 176, 177, 178, 181, 183, 189, 328, 335 — næsten altid i en haanende og nedsættende tone. Claus Pavels's *Dagbøger* 1815—16 kom ut i 1867, og der nævnes stadig Wergeland, tildels paa en meget skarp maate.

365. ***Til Halfdan Kjerulf*** stod i Mbl. 11 feb. 1865. Efter „de plaged morderlig" kom følg. vers:

„Jeg ser det straks paa Letten,
„At just af samme Ætten
„Er disse her, o, ve!
„Og, tænker jeg, Kritikken
„Strax lader dem i Stikken —
„Dog, det faa vi nu se."

Efter „til ett sig begge to" fulgte følg. to vers:

„Og hvad nu angaar Sproget,
„Da synes det lidt broget,
„Ei heller ganske frit
„For noget vist forceret,
„Kokuet og maniereret:
„Det Hele duer kun lidt."

„Thi er det min Formening,
„En Tonernes Forening
„Med saadant misligt Digt
„Bør ei engang forsøges,
„Dets Armod kun vil øges —
„Musik er ei for Sligt."

367. Fra et av opholdene paa Jarlsberg stammer følgende digt (trykt efter MS): Serenade udenfor Grevinde W—s Dør, Frøken Karen, Betsy, Ida Wedel, Herman Wedel, Marie Anker, født Wolff, Marie Willemoës [Delvis overstrøket og rettet til: Vor Sang til Grevinde Hedevig udenfor hendes Dør]:

Tag vor Hyldest, Moder hulde!
Bøi dit Øre til vor Sang.
Ei den tolker som den skulde,
Fuldeligt vort Hjertes Trang.
Solen ogsaa jo vi skylde
Liv og Varme, Dag for Dag,
Solen selv dog ei vi hylde
Lunken er vor Tak og svag.

Solen ligner du, som maaler
Ei det store mod det smaa,
Sender Dagens milde Straaler
Kjerligt selv til mindste Vraa,
Som naar Sommernatten breder
Skyggesløret fjernt og nær,
Over Land og Vover spreder,
Lifligt end, et sidste Skjær,

Som ei ved at man den lover,
Roligt den sin Bane gaar,
Dog en anden staar derover,
Han vist ei vor Tak forsmaar.
Han, hvem Jord og Skabning hylde,
Faar vor Tak, bestemt for Dig
Han som gav os Livets Fylde:
Gav os Sol og gav os Dig.

367. *Blomsters stumme Sprog*, sml. vers 3, l. 3 av Welhavens digt „Det tornede Træ" („Vexternes stumme Sprog").

368.

„Paa Livets dunkle Sø —
Der vinker os en Ø"

viser paavirkning av Claras Sang i Oehlenschlägers „Ludlams Hule": „Der er en Ø i Livet". Sml. anmerkn. til s. 10.

369. ***I Kirken*** er John Paulsen i „Erindringer" (sml. Clara Bergsøe s. 83), urigtig henført til hendes ældste søns konfirmation; det synes at være skrevet efter en brudevielse.

373. Om ***FRA DE STUMMES LEIR*** se LH 184 ff. og Bibliografien.

376. *Et rimbrev* skrev Ibsen til G. Brandes i 1875, og det blev offentliggjort i „Det nittende Aarhundrede" 1875, April—Sept. — s. 345 ff.

377. *taale — bære — lide — tie*, sml. II 279.

l. 14 f. n. *dette Selvopgivelsens Princip;* i 1877 og 1893 læses „denne Selvopgivelsens Princip".

378. l. 4 f. o. *Men dette dens Grundprincip;* i 1877 og 1893 læses „Men denne dens Grundprincip".

l. 22 f. o. *Tyrefegtningens* læses i 1893; i 1877 „Kommunismens".

379. *En nys udkommen europæisk Literaturhistorie;* sml. G. Brandes Hovedstr. (Emigrantlit. 1877, s. 213): „Og den Naturgrund i hende (Mme. de Staël) selv, som hun byggede paa, var en ægte kvindelig".

380. *En senere Lovparagraf;* sml. III s. 191.

382. Motto foran Delphine: Un homme doit savoir braver l'opinion; une femme s'y soumettre.

384. Emile *Souvestre* (1806—1854) gav ut *L'échelle des femmes* i 1835 i 2 bind. Karl Ferdinand *Gutzkow* (1811—1878). Heinrich *Laube* (1806—1884). Gustav *Freytag* (1816—1895).

385. A[t]ztekerne i Mexico hyldet sin stammegud, krigsguden Huitzilopochtli, ved store menneskeofringer.

387. „pollice verso", Géromes berømte maleri, stod reproducert med tekst i Ny ill. Tid. 1874, 26 april, 17.

Victor *Cherbuliez* (1829—1899) gav ut *Miss Rovel* i 1875.

392. Victor *Cherbuliez* gav ut le comte Hostia 1863, le Roman d'une honnête femme 1867 (oversat under titelen „Et Kvindehjertes Historie" 1873), l'Aventure de Ladislas Bolski 1869 (oversat 1872), Revanche de Joseph Noirel 1872 (oversat 1873).

397. Octave Feuillet gav ut *Julia de Trécoeur* i 1872, *Monsieur de Camors* i 1867.

398. Margareta, sml. 223.

402. Fink og Anton, sml. G. Freytags roman „Soll und Haben", („Debet og Kredit", 1855).

403. et noget tørt Gedske Klokkersk: „Vi mener Maanen". Hentydning til Holbergs „Barselstuen" II, 8, hvor *Else Skolemesters* (ikke Gedske Klokkers) fortæller om den gloende drage over Roskilde: „Dragens Gloenhed og Skin var saa stor, at den giorde ongefehr omtrent samme Virkning paa Himmelens Poel, som det mindre Nattens Lys, *jeg meener Maanen,* giør, naar det er i sin Quarters Førsthed."

410. den kostelige gamle Pantomime: Harlekin Statue: Til det staaende repertoire paa *Prices Morskabstheater* og *Vesterbroes nye Theater* i Kjøbenhavn hørte de italienske pantomimer „Harlekin mekanisk Statue", „Harlekin Skelet" o. fl.

413. Ultimo var kommet i dansk oversættelse i 1873.

414. Karl Detlef er pseud. for Klara Bauer (1836—1876).

E. Werner er pseud. f. Elisabeth Bürstenbinder (f. 1838). Hendes „Gesprengte Fesseln" kom ut i 1875, og i dansk oversættelse (Sprengte Lænker) samme aar.

418. Willibald Alexis er pseud. f. G. W. H. Häring (1798—1871). Jeg vil antyde *tvende* Stadier; i 1877 *trende.* De følgende bemerkninger om *Ibsen, Bjørnson* og *Lie* er adskillig omarbeidet i utg. av 1893; sml. ndf. opl. til s. 420.

420. Akershus, Hamar, sml. s. 250.

En Fallit kom ut i april 1875.

l. 20—15 f. n. Istedenfor: *saa vilde det* til *hvem ved?* stod der i 1877 „saa vilde det neppe være kommet dertil, og man kunde

ganske sparet Hr. Advokat Berendt; men saa havde Bjørnson vel ikke skrevet sit Stykke. Her maa Kvindepassiviteten til for at volde den dramatiske Ulykke — eller som man maaske mere korrekt kalder det, den tragiske Udvikling, og forresten benyttes som smuk Dekoration". Om dette sted skrev Bjørnson en artikkel i Aftbl. 1878, 28 jan., 23, hvor det heter bl. a.: „Jeg har her tegnet, hvad jeg har forefundet, just fordi jeg tænker som Fru Collett tænker. Og jeg har ydet Fru Tjælde — ikke den fulde Oprejsning; thi den kunde ikke længer ydes, men den, som fuld Anger, fulgt af Pleje, Ømhed, Beundring kan give." I Skr. 1893 har C. C. forandret sine uttalelser.

421. I det høie Nord findes i *Marie Colban's* „Tre Noveller, tilegnet de norske Kvinder" (1873). Citatene er ikke ordret gjengit.

l. 5 f. o. Efter *følger derfor her* stod i 1877: „Om *Magdalene Thoresen* og *Jonas Lie* kan man maaske sige, at de repræsenterer det 3die Standpunkt, Overgangens. (Se en Anmeldelse af Fru Thoresens „Et rigt Parti" i „Sidste Blade", 4de og 5te Række)."

425. l. 18 f. n. *Men han havde sagt det, saa det;* hos Marie Colban: „Saa havde han sagt det, saa det."

431. *Egtestand* er fra 1835.

432. *Lodsen og hans Hustru* kom ut 1874; overskriften var i Fra de Stummes Leir (1877) „Lodsen".

439. *Arbeiderliv*, skuespil i 1 akt av Eugène Manuel, oversat av Chr. K. F. Molbech, gik paa Christiania Theater den 8de nov. 1875.

Benaadningsspørgsmaalet stod netop paa dagsordenen; ved midten av nov. blev 3 dødsdomme forelagt Kongen.

442. l. 22 f. o. *viselig;* i 1875 og 1877 „viselig", i 1893 „visselig".

Munchs oversættelse av *Enoch Arden* kom ut 1866.

444. l. 16 f. o. *hovedafknappende* læses i 1877 og 1893 (mon -kappende?); i 1875 „blodgjerrigste".

En Arbeider, Skuespil i tre Akter af L. Dietrichson. Første Gang opført paa Chr.a Theater den 15de Mai 1872. J. W. Cappelens Forlag 1875.

445. *Ernest Maltravers* (1877), *Godolphin* (1833) er romaner av Bulwer Lytton. *Verrier* er feil for *Vernon*.

Det store Portrætgalleri i Florens; kvindeportrættet malt av en kvinde kan være Angelica Kauffmanns portræt i Uffiziigalleriet av digterinden Fantastici eller Lebruns selvportræt (malende ved staffeliet) sammesteds.

447. *disse høitpriste Dorotheer, Henrietter og Karoliner* etc. *Dorothea Schlegel* (1763—1839), sml. s. 83, en datter av bankier Mendelssohn i Berlin, var før sit egteskap med Friedrich Schlegel

gift med kjøbmand Veit, som hun lot sig skille fra. I „Geständnisse“ omtaler Heine haanlig romantikeren Fr. Schlegel og „seine würdige Gattin Dorothea, geborne Mendelssohn und entlaufene Veit“. Hendes søn av første egteskap var den berømte maler Philipp Veit. — Den skjønne, høitbegavede *Henriette Herz*, sml. s. 83 (1764—1847), f. de Lemos, gift med lægen Markus H., stod romantikernes kreds meget nær (sml. Fürst, Henriette Herz, Berlin 1850). — *Karoline Schelling*, sml. s. 83 (1763—1809), f. Michaelis, var gift med Aug. Wilh. Schlegel, blev skilt fra ham, og indgik derefter egteskap med filosofen Schelling, som kaldte hende „ein Meisterstück des Geistes“. Sml. G. Waitz, Karoline u. ihre Freunde (Lpz. 1882) og Ricarda Huch, Blütezeit der Romantik I, s. 24 f. „Dame Lucifer“ kaldte Schiller hende.

Goethe lærte at kjende fru Marianne von *Willemer* (1784—1860, 6 dec.) i 1814, da han bodde hos Willemers i Gerbermühle ved Frankfurt. Hendes brevveksling med Goethe blev utgit i 1877.

450. Den Fornegtede ɔ: Bulwers roman *The Disowned* (1829), oversat av Reiersen, Kbh. 1834. M. C. Hansens novelle „Den Forskudte“ (Bragi, Nytaarsgave for 1839) er kjendelig paavirket av Bulwers verk.

457. Turgenjews „Eine Unglückliche“ er fra 1868.

458. Kenelm Chillingly holdt paa at komme ut i Blackwood's Magazine, da forf. døde 18 jan. 1873.

Mottoet antas av L. Dietrichson „C. C. og hendes Indlæg i Kvindesagen“ s. 33 at være av forf. selv.

Lord Byron af Karl Elze oversat av K. Kroman. Kjbh. 1876.

459. Citatet l. 10—14 er fra Kromans oversættelse s. 373, hvor det heter: „Rigtignok slaa de fra dette Udgangspunkt ind paa forskjellige Veie, og Rousseaus er den farligste. Rousseau hylder en falsk Idealisme; han behænger selv det Uægte, ja endog Sanseligheden med det Ideelles Flitter, han ophøier netop Svaghederne og Feilene til sædelig Skjønhed og udpynter med sit Bladguld Dyret i Mennesket til en Engel, hvilket vel tildels hænger sammen med hans romantisk-sandselige Natur. Derfor ere Kvinderne for Rousseau og imod Byron. Thi Byron fornægter idetmindste her ikke den mere forstandsmæssige og kritiske germaniske Natur. Fra Idealismen henfaldt han til Nihilisme; han afklæder Tingene deres Flitterstads og afidealiserer dem, skjøndt Idealiteten næsten mod hans Villie bestandig paany overvælder ham . . .“

Jan Bockhold av Ludwig *Schneegans* (f. 1842) kom ut i 1877.

„*Shakespeare* for Retten som Vildttyv“ efter et maleri av Julius Schrader stod i Ny ill. Tid. 1876, 2 jan., nr. 1.

460. Bremerhelten Thomas. I 1875 hadde amerikaneren *Thomas*

anbragt en helvedesmaskine i et dampskib, hvis ladning han ved svigagtig fremfærd hadde latt assurere urimelig høit. Ved hjælp av dynamit skulde apparatet bringes til at eksplodere naar damperen var i aapen sjø; men alt før Thomas hadde faat anledning til at forlate skibet, indtraf eksplosionen, og baade forbryderen og en hel del passagerer satte livet til. Katastrofen fandt sted i *Bremerhaven*, ved Wesers munding, 11 december 1875.

Tiber var forsøkt rehabilitert av A. Stahr.

Tilly var blit forsvaret fra katolsk side av O. Klopp (1866) og Villermont (1858).

462. l. 10 f. o. Kroman: „Og da han opdagede, at hans forvænte, lunefulde og modtagelige Væsen gjorde ham tiltrækkende, navnlig i Damernes Øine, begyndte han at finde sig ganske godt deri.“ — l. 13 f. o. *fordærvede;* Kromans oversættelse „ødelagte“. — l. 18 f. o. Kroman: „idet han paa Kvindevis strax pleiede at meddele Tredjemand, hvad der var sagt om ham af Andre“. — l. 21 f. o. *Egensindighed;* Kroman: „Egenraadighed“. — l. 22 f. o. Kroman: „Det kan ikke nægtes, at hans Karakter ogsaa i denne Henseende havde noget kvindeligt, men ikke hint „ewig Weibliche“, som tiltrækker os, snarere dets Modsætning.“

464. *Adolf Stahr* (1805—1876) gav ut *Weimar und Jena* i 1852.

Mrs. Harriet Beecher Stowe skrev i 1869 i „Atlantic Monthly“ „The True Story of Lady Byron's Life“ og siden „Lady Byron Vindicated“.

467. *Fru Marie Grubbe* kom ut dec. 1876.

470. *L'homme-femme*, réponse à M. Henry d'Ideville (dat. Juni 1872) av Al. Dumas fils; *Henry d'Ideville* gav ut l'Homme qui tue et l'homme qui pardonne i 1872.

471. l. 16 f. o. *staar* og l. 23 f. o. *udgaar* læses i 1877 og 1893.

473. l. 11 f. n. *besynderlig* (1893); „synderlig“ (1877).

Ill. Tid. 1877, 15 juli, 929, Processen mod Tourville (dømt til døden 2 juli) overfaldt sin kone og styrtet hende ned i en avgrund.

475. l. 17 f. o. *anstødelige;* i den franske original „inconvenantes“. — *forelskede eller beherskede:* „Amoureuses ou battues“.

478. l. 10 f. n. *at indvie hende* o. s. v.: c'est de l'initier à ce que Dieu lui dit, de la mettre en sa plus-value terrestre et de l'associer à sa destinée éternelle.

479. l. 11 f. o. *partiske Rettigheder:* droits préventifs. — l. 14 f. o. *absolverer o. s. v.:* absout ensuite, en cas de flagrant délit, tous les excès de la colère chez l'homme. — l. 24 f. o. *Derfor er Egteskabet:* C'est que le mariage est tout à l'avantage des femmes.

480. l. 12 f. o. *Hun har hverken Evne* o. s. v.: Elle n'a ni pouvoir ni mouvement propre, ni responsabilité. Entre ces trois termes

don elle procède: Dieu, l'homme, la terre, elle est, voilà tout et elle attend. Lequel des trois va se l'approprier? — l. 20 f. o. *Han lokker hende med* o. s. v.: Il lui conseille de faire manger à l'homme le fruit de l'arbre de la science du bien et du mal.

481. l. 13 f. n. *den vanskeligste af alle at samle og kultivere:* la plus difficile à rallier. — l. 12 f. n. *dette gamle Afrika:* la vieille Asie.

482. l. 2 og 1 f. n. *Kvinde* o. s. v.: Femme, qu'y a-t-il de commun entre vous et moi? Mon heure n'est pas encore venue.

483. l. 16 f. o. *denne haarde, hovmodige Tiltale:* cette phrase hautaine et rude. — l. 11 f. n. *Gud forbliver Alstyreren* o. s. v.: Dieu reste de toute-puissance, l'homme redevient de toute-médiation, la femme se reconnaît de toute-disponibilité.

484. *Den brødefulde Hustru,* Joh. 8, 3—12. At vedkommende kvinde er gift, siges der ikke.

486. *Tue-la! siger Storkefar og hvæsser sit Neb.* I M. C. Volqvartz's „Sjelens Luth", som C. C. har kjendt (se hendes anmerkning III, s. 50) heter det i en note til bryllupssangen „Storkens Dyder": „Naar Storken overkommer sin Mage i Ukydskhed, da plukker han den tilligemed Ungerne, som i Utugt ere avlede." Storken beskrives som „heel tugtig og from".

Alex. Damas fils blev valgt til medlem av Akademiet 30 jan. 1874

487. *Es geht eine uralte Sage* etc. er tat fra Heines Reisebilder. Dritter Teil. Italien II. Die Bäder von Lucca (slutningen av kap. XI).

Wolfsschlucht und Samielmusik. I C. M. v. Webers romantiske opera „Friskytten" (ogsaa kaldt „Jægerbruden") støper Kaspar og Max trollkuler i „Ulvesluket", en frygtelig fjeldkløft hvor den onde („Samiel") driver sit spil. Navnet Samiel kommer av Sammaël, i orientalske myter navnet paa en av de faldne engler.

En ulykkelig Modstander ɔ: digteren August Graf von *Platen* (1796—1835).

488. *Besøg i hans Ungdoms By,* sml. opl. I 62 og 63 og III 321.

Da kom hans næste Bøger ud. Første bind av Heines Reisebilder utkom 1826 og indeholdt bl. a. de 88 sanger av „Heimkehr", foruten digt som „Donna Klara", „Almansor", „Die Wallfahrt nach Kevlaar". Andet bind, som utkom samme aar, indeholdt bl. a. „Das Buch le Grand". I 1830—31 kom tredje og fjerde bind. Angrepet paa v. Platen findes i b. 3 (Die Bäder von Lucca).

Dybets rene drømmende Vekster, hentydning til Heines digt „Die Lotusblume ängstigt sich" etc. (Lyrisches Intermezzo 10). — *Hvilke Brandliljer* etc. bringer tanken hen paa Heines uttalelser om mennesker og blomster i „Das Buch le Grand", kap. XIV.

„in dessen seelig süsser, traûter Nähe . . .“ I *Heines* digt „An meine Mutter“ (Buch der Lieder, Junge Leiden) heter det:

„In deiner selig süssen, trauten Nähe
Ergreift mich oft ein demutvolles Zagen.“

Citert av C. C. i 1837, se III 328.

Mylady, sml. Mathilde i Heines Reisebilder, Dritter Teil, Italien II, Die Bäder von Lucca, kap. I—II. Sml. ogsaa Reisebilder, Vierter Teil, Italien III. Die Stadt Lucca, kap. VII flg. — *Donna Klara*, se digtene „Don Ramiro“ (Buch der Lieder, Junge Leiden) og „Donna Klara“ (ib. Die Heimkehr). — *Veronika*, se Das Buch le Grand, kap. X, XVI, XVII, XIX.

489. *Arme Tantalus Heine;* sml. Otto Ludwig's „Des Menschen Würde“:

Mensch, du armer
Lebensgehetzer,
Ewig hoffender,
Ewig getäuschter
Tantalus.

491. l. 20 f. o. *Susanne* er trykfeil for *Susanna*.

Bournonvilles „Et Folkesagn“ blev opført 22 okt. 1874; dette digt stod først i Berl. Tid. 22 okt. 1874, saa i Ny ill. Tid. 1875, 5 sept., nr. 38 og (i sin helhet) 19 sept., 39.

492. *Fjernt fra Danmark* heter en ballet av Bournonville fra 1860.

Fjeldets Brudeskik, sml. balletten „Brudefærden i Hardanger“. — *Jætters vilde Leg*, sml. balletten „Thrymskviden“.

493. *Ei blot til Lyst*. Denne indskrift blev anbragt over det kgl. teaters proscenium i 1774.

Efter Bournonvilles død 1879, 30 nov. skrev fru Collett følgende:

Da man fortalte at Bournonville var død.

Anhang til Sangen i Anledning August Bournonvilles Ballet

ET FOLKESAGN

da det første Gang blev opført paa det nye Theater.

Saalunde lod — det er ei meget længesiden —
Til Mesterens Pris, en enlig Røst sig høre.
Den meldte sig jo vistnok lidt før Tiden,
Thi kom fra Hjertet end den fuld og varm,
Den tabte sig dog strax i Dagens Larm:
Han *leved* endnu han, den skulde glæde, røre.
Nu tør den klinge med i fælleds Savn:

Sig flokker alle om den gamle Mesters Navn
Nu rækker hver sin Krands — ei mere han den trænger.
Hver bringer ham sin Tak — han hører den ei længer.
Nei, han hvis Pris nu lyder, trænger ei vor Hyldest,
Selv skifted Scene han — fik bedre Hus.
Et Liv et rigt er endt, der glimrende gjort Fyldest,
Skal nu hvad her han virked, synke hen i Grus?
O nei. Lad Former ældes, nye Former skabes,
Det Aandens Liv han vakte, det kan ei fortabes,
Men nu som før sin Mester skal det ære,
Skal gjennem Døgnets Letfærd manende og tyst
Fra Slægt til Slægt dets dybe Mening bære
Den Kunst han skabte var „ei blot til Lyst".

Brev til M. Ernest Legouvé er først trykt i Ny ill. Tid. 1875, 11 uli. E. Legouvés Histoire morale des femmes kom ut i 1848.

496. H. C. Andersen døde i Kjøbenhavn 4 aug. 1875. Dette *Brev* er trykt i Ny ill. Tid. 1876, 10 okt., 41. „Mit Livs Eventyr" kom ut i 1855.

497. fra Deres egen Mund, sml. III 469—470.

hvergang H. C. Andersen satte Foden udenfor sit eget Land, sml. I 166.

H. C. Andersens eventyr „*Elverhøi*" omtales første gang i februar 1845.

498. Den grønne eller røde Ørns Orden: Den 6 januar 1846 tildelte Friedrich Wilhelm IV av Preussen H. C. Andersen den røde Ørns orden, tredje klasse. „Jeg var saa usigelig glad og bad: Gud glæde det kongelige Sind, der saaledes vilde glæde mig," skriver digteren i „Mit Livs Eventyr" XII.

Øiebliks-Fotografier i Visitkortformat. Efter Originalerne og uden Retouche. Tagne i Marken af B. C. Kjbh. 1874. I „Slutning" s. 182 heter det: „Sæt endelig, at jeg fandt en sympathetisk Læser — ja — saaledes ere Forfatterne nu engang — ham vilde jeg synes bedst om, og til ham vilde jeg dedicere min Bog."

500. I *Forordet* til „Øiebliks-Fotografier" er gjengit en skrivelse „Til Vigtigpeter Hr. B. C."

503. l. 10 f. o. *Stokfisk;* originalen har „Hvalfisk".

Comtesse d'Agoult kjendt under pseudonymet Daniel Stern (1805—1876).

Dora d'Istria, pseud. f. den rumænsk-franske forf. Helena Koltsova-Masalskaja.

504. Merakerbanen var under diskussion i Stortinget 3 mai 72, 5 juni 73 og 29 mai 74.

506. *Kvindemeetings*, sml. II 232.

forladt af de europæiske Magter: et uttryk som hyppig blev brukt om serberne efter den ulykkelige krig med tyrkerne i 1876.

507. l. 24 f. o. *heldigvis* er læsemaaten ogsaa i 1877 og 1893.

vore Bevilgningsforhandlinger: disse ytringer faar sin forklaring ved det som indeholdes om bevilgning til C. C. i Stortingstidenden for 1876 s. 622—625 og St. forhandl. 1876, 6, a, 467, sammenholdt med St.tid. 1866 s. 210—1 og St.forh. 1866 8, 128—9, og 10, s. 38.

INDHOLD

